

*Το βιβλίο του Μουσίου*

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΔΙΑΔΩΝΑ

# ΑΠΑΝΤΑ

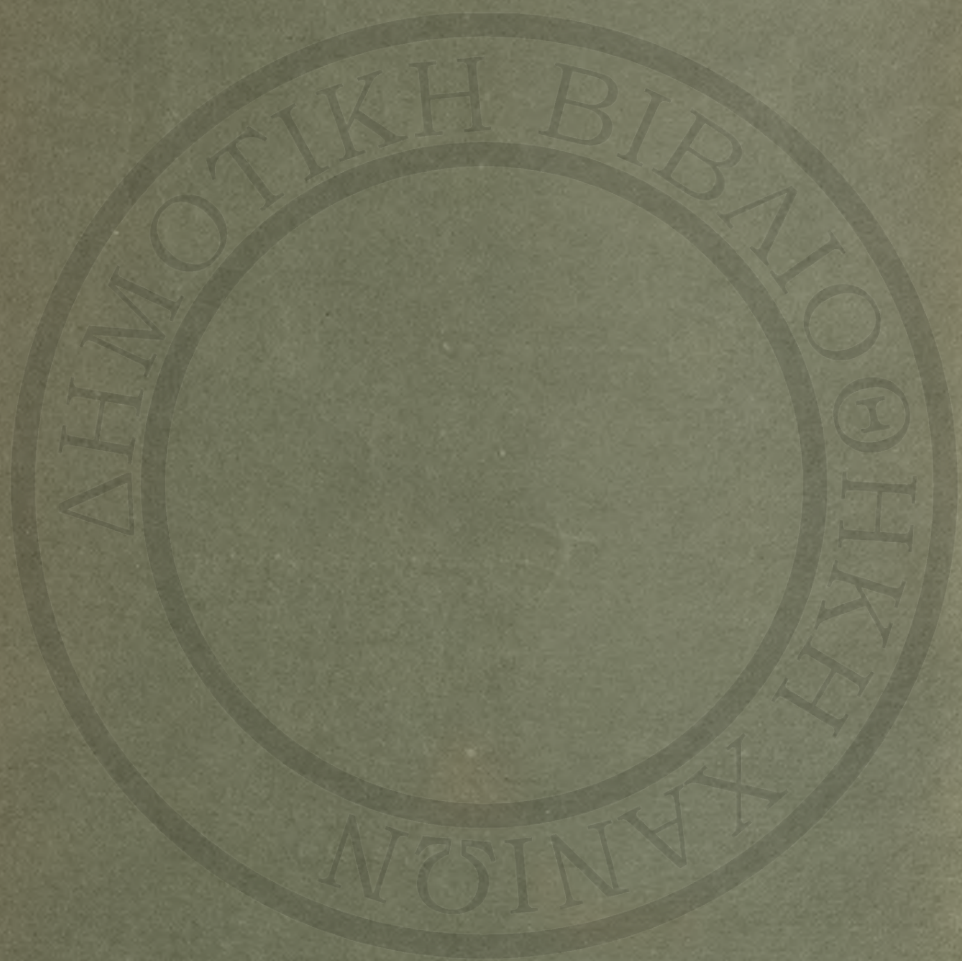
ΤΟΜΟΣ Α΄

Της πατρίδος μας εὐ πάθει  
καὶ τῶν ἰσχυρῶν εὐ λάθει  
Ὅς καὶ τὴν ῥοικτὴ ἀπόνη  
ὄσα διημερῶν τὰ χρόνια  
Μὲ παράπονο μεγάλο  
ὁ μικρὸς ἐγὼ θὰ γάλλω  
Κ' ἔπειτα θὲ ν' ἀρξηνεῖς  
κατέρωθ' ἰδοὺ διατριβὴ  
Καὶ θὲ νὰ ποτιθῶ πάλα  
μὲ γοῆν τῶν Γιουθενάδων  
Ὅπως θέλωσιν τὸ κατὸ μας  
καὶ τὸν περιορισμὸν μας.

Λύβουρος, 1929

*Handwritten signature*

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ  
ΤΥΠΟΙΣ Α. ΜΠΟΡΤΟΛΗ  
1927



ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΔΙΑΔΩΝΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ  
 — ΧΑΝΙΩΝ —  
 Αδφ. αριθ. 1609a  
 Χρονολ. Εισαγ. 28-8-1954  
 Είδιχότης Νεωρ. Ποι' 46  
 Αριθ. 8858/21A



# ΑΠΑΝΤΑ

## ΤΟΜΟΣ Α'

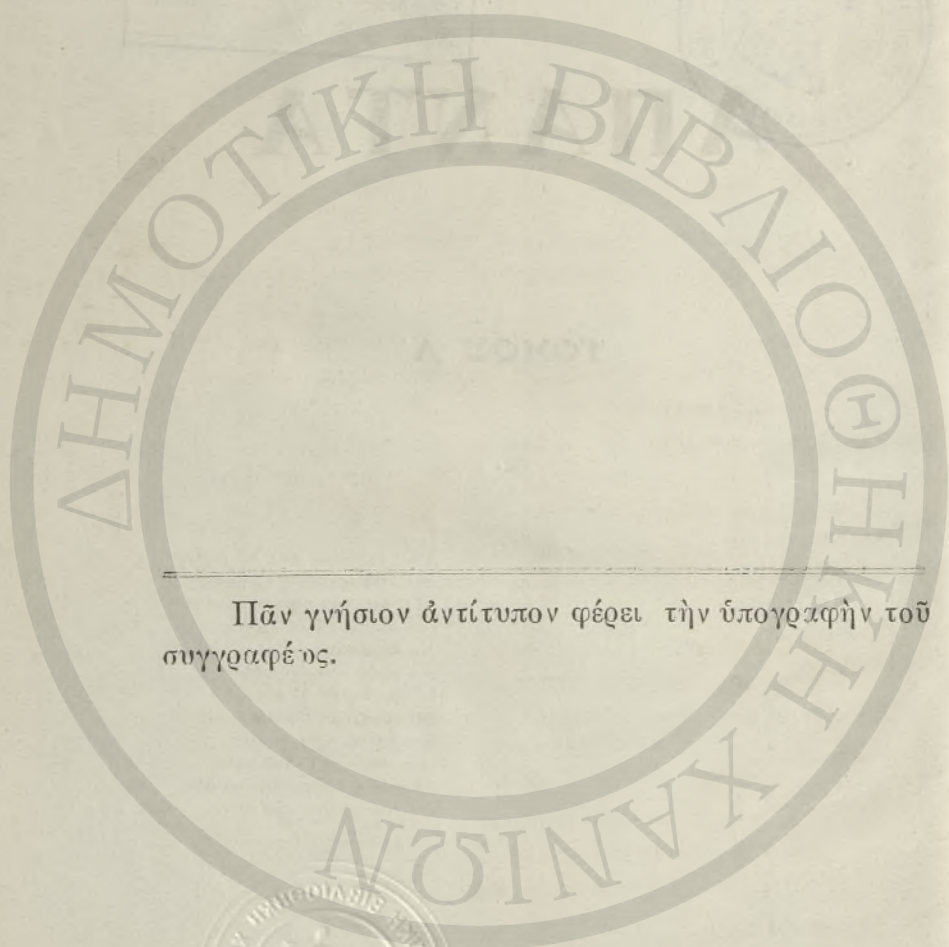
Της πατρίδος μας τὰ λάθη  
 και τὸν ἰσχυρὸν τὰ λάθη  
 Ὡς και τὴν φρενή ἀπόστα  
 στὰ σημεῖα τὰ χροῖα  
 Μὲ παράτατο μεγάλο  
 ὁ μικρὸς ἔγὼ θὰ ψάλλω  
 Κ' ἔπειτα θὲ ν' ἀρχηνίσω  
 καιτρεῖν νὰ σπυρῖσω  
 Και θὲ νὰ πείσω πάλι  
 πὲ χαλὴ τοῦ Γεορβαναῖη,  
 Ὅσοτε θέλω νὰ καὶ μετ  
 και τὸν πῶ οὐραῖό μας.

Λόγος, ἔτος 1922



ΕΝ ΧΑΝΙΩΣ  
 ΤΥΠΟΣ Α. ΜΠΟΡΤΟΛΗ  
 1927

889.1



Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως.







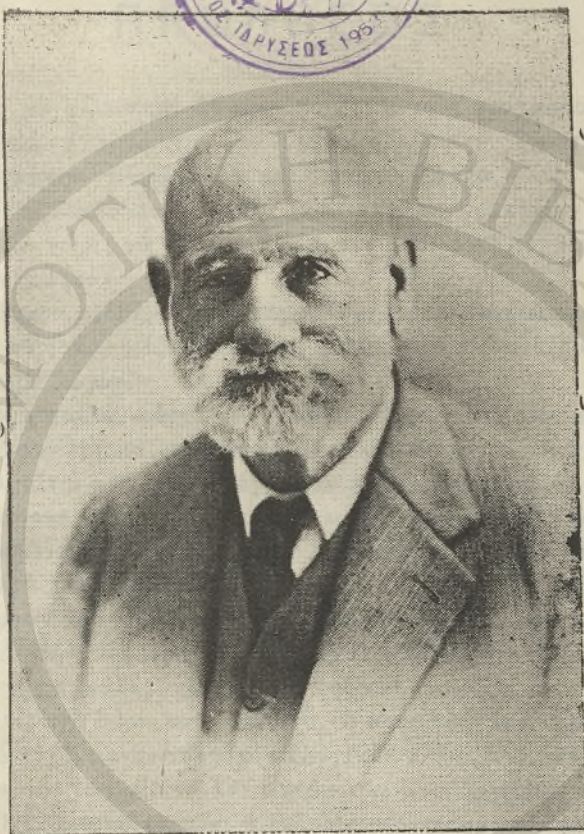
## ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ

Σ' αὐτοὺς ποῦ εἶνε πάντοτε κατὰ τῆς ἀναρχίας  
καὶ κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ καὶ ἀπολυταρχίας.  
Σ' αὐτοὺς ποῦ προσπαθοῦν καλὸ νὰ κάμουνε στὴν Κρήτη.  
Σ' ἐκείνους ποῦ πολέμησαν τ' ἀστέρια τοῦ Χαμίτη.  
Σ' ἐκείνους ὅπου προσπαθοῦν νὰ μας ἐλευθερώσουν  
κ' εἰς τὴ γλυκεῖα Μητέρα μας Ἑλλάδα νὰ μας δώσουν.  
Εἰς ὅσους ἐπολέμησαν μὲ θάρρος καὶ μ' ἐλπίδα  
κ' ὑπόφεραν μαρτύρια πολλὰ γιὰ τὴν πατρίδα.  
Σ' ἐκείνους ποῦ τὴν Ἐνωσι νὰ φέρουν προσπαθοῦνε  
καὶ δὲν κτυποῦν τοὺς ἀδελφοὺς ποῦ ἔνωσι ζητοῦνε.  
Σ' αὐτοὺς ποῦ ἔχουνε καρδιὰ κ' αἰσθήματα γενναῖα,  
καὶ τὴ γαλανομάτα μας στηρίζουνε σημαῖα.  
Σ' αὐτοὺς π' ὅταν διήρχετο ἡ Κρήτη μ' ἀγωνία.  
Ἐπολεμοῦσαν στὰ βουνὰ κ' ὄχι στὰ καφενεῖα.  
Σ' αὐτοὺς ποῦ εἶναι δικασταὶ καὶ δίκαια δικάζουν.  
Σ' ἐκείνους ποῦ δὲν θέλουνε τοὺς ἀδελφοὺς νὰ σφάζουν.  
Σ' αὐτοὺς ποῦ δὲν ἐπῆρανε χορήματα νὰ ψηφίσουν  
κι' οὔτ' ὄρφανὰ οὔτε πτωχοὺς δὲν θέλουν ν' ἀδικήσουν.  
Εἰς ὅσους τὴν ἀλήθεια καὶ δίκιο ἀγαποῦνε,  
κι' οὔτε γιὰ πάθος ἢ λεπτὰ δὲν ψευδομαρτυροῦνε.  
Σ' αὐτοὺς ποῦ δὲν ἐκάμανε καμμιά παρανομία.  
καὶ δὲν ἐπῆραν ἄδικα δραχμὰς ἀπ' τὰ ταμεῖα.  
Εἰς ὅσους δὲν ἐκάμανε ποτὲ ἀνοησίας.  
Σ' ὅσους πηγαίνουν τακτικὰ πάντα στὰς Ἐκκλησίας.  
Σ' ὅσους μιλοῦν μ' εὐγένεια κ' οὐδέποτε ὑβρίζουν.  
Σ' ὅσους μὲ τόκον νόμιμον τὸ χρῆμα τῶν τοκίζουν.  
Εἰς ὅσους ἔχουνε καρδιὰ χριστιανικὴ στὰ στήθη.  
κι' ὅπου στηρίζουν πάντοτε τὰ πάτρια μας ἡθῆ.

Σ' εκείνους 'που δὲν θέλουνε νὰ βάνουνε φκιασίδια  
στο πρόσωπον αἱ κόρες των, παστέλια καὶ λειψίδια  
ἢ μόδες εὐρωπαϊκῆς, ἢ πνικτεροῦς κορσέδες,  
κι' οὔτε νὰ πλέκουν τὰ μαλλιά \*κομπὸ ἢ καὶ φριζέδες\*.  
Εἰς ὄσους δὲν ἐπαίξανε στὲς ἐκλογῆς τενέκες.  
οὔτε μὲ μάτι πονηρὸ δὲν βλέπουν ταῖς γυναῖκες.  
Σ' εκείνους 'που ἐργάζονται τίμια τὴν δουλειά των,  
καὶ προσπαθοῦνε γράμματα νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ των.  
Σ' ὄσους πιστεύουν Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸ λατρεύουν  
καὶ ξένα πράγματα ποτὲ ἄδικα δὲν γυρεύουν.  
\*Ἐν τέλει σ' ὄλους τοὺς ἀγνοῦς κι' ἄδολους πατριώτας  
κι' οὐλὶ σ' ὄσους φωνάζουν τοὺς ἀδελφοὺς προδότας.  
Δὲν ἔχω ἄλλο τίποτε κ' ἐγὼ γιὰ νὰ τοὺς δώσω,  
μόνον τὴν βίβλον μου αὐτὴν ὅτι τοὺς ἀφιερώσω.

Μ' ἂν τύχη ὁμως νὰ μὴν βρῶ τὴν σήμερον κανένα,  
νὰ ἔχη προτερήματα καὶ ἀρετὰς τοιαύτας.  
Τὴν δίδω σ' ὄτους ἔπεισαν εἰς τὰ «εἶκοσι ἔνα»  
στὴ τιμημένη γεννεά, στοὺς Τουρκονεροζιάπτας.

1905



“Όλου τοῦ κόσμου σήμερον ἀρέσουν  
τραγούδια, διασκέδασε, χαράς.  
Μὰ ἐμένα μοῦ ἀρέσει γιὰ νὰ ψάλλω  
ταῖς δόξαι, ταῖς τιμαῖς καὶ συμφορὰς  
ποῦ ἔπαθε ἀπ’ τοῦ ἀρχαίου χρόνου  
ἡ τιμημένη καὶ μεγάλη μας πατρίδα.  
Καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἔθνομάρτυς Κρήτη  
ὅπου τὸ φῶς τοῦ ἡλίου πρωτοεῖδα.

Μ. Γ. ΔΙΑΔΟΧΑΣ



Εάν το βιβλίο αυτό βρίσκεται στην βιβλιοθήκη της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Χανίων, παρακαλούμε να μην το δανειστείτε χωρίς την άδεια του υπευθύνου.

ΧΑΝΙΑ 7. Μ



## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Χωρίς να φιλοδοξώ δάφνας ποιητοῦ, τοὺς στοχασμοὺς καὶ τὰς ιδέας μου ἔγραφα ἀπὸ τὰ νεανικά μου ἔτη εἰς στίχους, ὅπως ἠσθανόμην τὰ πράγματα καὶ ὅπως τὰ ἔβλεπα.

Εὔρισκα ἀνακούφισιν ἀλλὰ καὶ μεγάλην εὐκολίαν εἰς τὸ στιχουργεῖν, χωρὶς νὰ νομίζω τὸν ἑαυτὸν μου, οὔτε μεγάλον οὔτε σπουδαῖον ποιητὴν.

Τὰ διάφορα αἰσθήματα χαρᾶς ἢ λύπης, τὰ πατριωτικά ἢ τὰ σατυρικά, εὔρισκον διέξοδον ἐκ τῆς ψυχῆς μου εἰς στίχους παρὰ εἰς τὸν πεζὸν λόγον.

Ἐγραφα πολλά, μέρος τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύθησαν εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ σποραδικῶς καὶ εἰς ἓνα τόμον.

Τὰ μάτια μου δὲν ἐστέγνωσαν ποτὲ ἀπὸ δάκρυα λύπης καὶ ἀπὸ δάκρυα χαρᾶς. Εἶδα τὴν ἰδιαιτέρα μου πατρίδα δούλην, διαπομπευομένην, καταπιεζομένην, αἰμίφурτον, σφαδάζουσαν ὑπὸ τὸ θαρὺ πέλημα τοῦ βαρβάρου κατακτητοῦ της, ἀλλὰ καὶ ἀνακύπτουσαν καὶ παλαίουσαν ἀπεγνωσμένως μετὰ θάρρους καὶ ἐλπίδος διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της καὶ εἶδα αὐτὴν τέλος ἐλευθέραν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρὸς της καὶ ὑπερήφανον.

Τώρα εἰς τὴν δύσιν τοῦ βίου μου, ἡ ποιητικὴ μου ἰδεολογία ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει κανὲν συμφεροντολογικὸν ἐλατήριο, χάρις εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν φίλων καὶ πατριωτῶν μου, λαμβάνει ἄλλον δρόμον. Ὁ δρόμος αὐτὸς εἶνε ἡ ἐκδοσις τῶν ποιημάτων τὰ ὁποῖα ἔγραψα.

Ἡ Μοναστηριακὴ ἐπιτροπεία τοῦ Νομοῦ Λασηθίου ἀνέλαθεν νὰ ἐκδώσῃ τὰ «Ἄπαντα» μου τὰ ὁποῖα μᾶλλον «ἀτακτοποίητα» ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῶσιν ἐπειδὴ διὰ πολλοὺς λόγους δὲν ἠδυνήθη νὰ τὰ τακτοποιήσω ὅπως ἔπρεπε, τὸ δὲ ἐκ τῆς πωλήσεως τούτων χρηματικὸν ποσὸν διατεθήσεται, ἐξ ὀλοκλήρου τὸ μὲν ἡμῖς ὑπὲρ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Μεγάλης Παναγίας ἐν Νεαπόλει, τὸ δὲ ἕτερον ἡμῖς ὑπὲρ τοῦ Ὀρφανοτροφείου Λασηθίου.

Διὰ τοῦτο θεωρῶ καθήκον μου νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τοὺς φιλομούσους καὶ ἐνθέρμους πατριώτας διὰ τὴν ἠθικὴν ἰων ἐνί-

σχυσιν πρὸς ἔλδοσιν τῶν ποιημάτων μου Σεδασμώσατον Μητροπολίτην Κρήτης κ. Τίτον Ζωγραφίδην, κ. Διονύσιον Μαρχαγκουδάκην Θεοφ. ἐπίσκοπον Πέτρας, τὰ μέλη τῆς Μοναστηριακῆς ἐπιτροπείας Λασηθίου Ἰωάννην Α. Μαυρογιάννην, Ἰωάννην Ν. Μουρέλλον ἱατρὸν, τὸν Πρόεδρον τῶν Πρωτοδικῶν Λασηθίου καὶ πρόεδρον τῆς Διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ὀρφανοτροφείου Λασηθίου κ. Ἐμμ. Καπελλάκην ὡς καὶ τὸν κ. Ἰωάννην Ν. Βουκυλλάκην δικηγόρον.

Εἰς τὸν πρῶτον τόμον θὰ περιέχωνται ὄσα ἱστορικὰ ἀξιωματώτα γεγονότα συνέδησαν ἐν τῇ νομῇ Λασηθίου καὶ Ἡρακλείου ἀπὸ τὸ 1821 καὶ τοῦτο διότι αὐτοὶ οἱ Νομοὶ παρίστανται ὡς ἄμαχοι σχεδόν, ἐνῶ ἀπεναντίας οὐδέποτε ὑστέρησαν τῶν ἄλλων εἰς αἶμα καὶ χρήματα καὶ οὐδέποτε ἐν συντόμῳ, ἐκώφευταν εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἰδιαιτέρας Πατρίδος μας Κρήτης καὶ τῆς λοιπῆς καταταρκαίνουμένης καὶ δούλης τότε Ἑλλάδος.

Πολλοὶ ἄγνωστοι ἢ λησμονημένοι ἥρωες ἀπὸ τοὺς νομοὺς αὐτοὺς κατὰ τὸ 1821 ἐπολέμησαν καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον ὑπὸ τοὺς ἀειμνήστους τότε ἀρχηγοὺς Καραισκάκην, Βύτσαρην, Ἀνδρουτσον, Κολοκοτρώνην κ. λ. π. Ἀπὸ αὐτοὺς ἀναφέρω τοὺς ἑξῆς ἥρωας :

Λημ. Κοκκίνη, Γ. Κουνάλη, Γ. Φούσκη, Μαν. Γιανναδάκη, Ἀλεξομανώλη, Μουρελλομανώλη, Γιαμμάκη, Λιβερογιώργη, Λιβεροκωνσταντῆ, Χωρῖστρα—Πρακκὸν, Τατσερομανώλη—Χατζῆς Καγιαμπῆ ἢ Κουκούλα, Καγιαμπομανοῦσος, Ρουδιανὸ, Γέρω Θεόδωρῆ Πινακούλι, Γ. Λιάπη ἢ Ρωμάνο, Ν. Ἀλέξη ἢ Τσικαλᾶ καὶ Ἰω. Πατσιδιώτη.

Κατὰ δὲ τὰς μετὰ ταύτας ἐπαναστάσεις, 1866, 1878, καὶ 1897, διεκρίθησαν μὲν εἰς γενναιότητα καὶ ἥρωισμό ἐλησμονήθησαν ὅμως ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ οἱ ἑξῆς ἥρωες καὶ ἀρχηγοὶ :

Μαν. Κοκκίνης, Α. Χρυσάκης ἢ Φλαμουραγνώστης, Ν. Λάδδας, Γιάννης Μουρέλλος, καὶ οἱ δύο τοῦ υἱοῦ Νικολῆς καὶ Δημ., Κ. Σανούδος, Μ. Ἀνδρουλάκης, Καλλιαταντώνης, Β. Μαθαϊάκης, Μ. Τσιχλῆς ἢ Λαδοῦκος, Α. Γιούργος, Νικολῆς καὶ Γεώρ. Φλαμούριδες, Ν. Λαμπιδάκης, Ν. Λιάπης, Χ. Χ. Ἀρναουτάκης, Μ. Φινοκάλης ἢ Πενταρίτης, Χουρδονικολῆς (ἀπὸ τὸ Πλατοπόδι), Μαν. Κοκολάκης, Ζ. Διαλλινᾶ, Παππᾶ Γ. Γιαμα-

λάκης, Μαν. Λακέρδας, Ματθ. Βλάχης, Μ. Κτενᾶς, Καλλίνικος, Βασιλάκης, Γ. Χαμηλός, Δημήτριος καὶ Μανώλης Σημηνελάκης, Δ. Τσιγλής, Γ. Τσαμπάρλης, Χ. Κοκόλης, Τουτουζάκης, Ἐνάμισης Μανώλης, Μανουσογιώργης, Α. Ξανθοῦδίδης ἢ Ζωγράφος, Καγιαμποναγνώστης, Παππᾶ Νταφώτης καὶ υἱός του Ἀντώνης, Γ. Μπιζάρος, Ν. Παππαγιάννης, Κ. Κοζύρης, Κουτσορομιχάλης, Μιχάλης καὶ Γιάννης Φαῖτάκηδες, Ν. Φρουδᾶς, Γ. Μηλιός, Πατερομιχάλης, Ι. Περβολαράκης, Ε. Στρατάκης ἢ Καβουσανός, Γ. Δαγάλης, Μανώλης καὶ Γ. Πατεράκηδες, Γ. Στεφανάκης, Ζ. Δολαφής, Χ. Ι. Πλεύρης, Μανώλης Μηλιαρᾶς, Ε. Γαροφαλάκης, Κ. Χάρος, Μ-Κασρινός (τοῦ 21), Ἀδὰμ καὶ Βασίλειος Μαγριπλής, Ε. Περοδασκαλάκης, Κωνστ. Πέμπελης, Ἰω. Πέμπελης, Πέτρ. Φαῖτός, Ματθ. Γιαμαλάκης, Μιχ. Κολυδάκης, Ἰω. Κορινάκης, Μῆτρος Μακεδόνας, Κ. Σφακιανάκης, Ρούσος Κουνδουράκης, Ἄνδρ. Κουνδουράκης, Στρατῆς Κουνδουράκης, Γεώργιος Κουνδουράκης ἢ Καβουσανός, Ι. Ν. Τσαμπάρλης, Ι. Τσαμπάρλης ἢ Ζωγράφος, Γ. Κοκκινάκης, Γεώργ. Χατσάκης Ἄγιου-μυριανός, Δημ. Τσαγκαράκης ἢ Μιγαλούδης, Ἀντώνιος Τρυφίτσος, Ι. Κασαβέτης, Κ. Ν. Διαλλινᾶς, Ἰω. Ταβλᾶς καὶ Φυλακτὸς Μεθουμῆς, τὸν ἐνθουσιώδη ἐθνικὸν ποιητὴν Ἰωάν. Κωνσταντινίδην καὶ τὴν Σουλιώτισσα ἢ Μπουμπουλίνα Εἰρήνην Καπετάνισαν Ἀρχαίων καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀναγραφή ἐνταῦθα περιτεῦζει ὡς ἀναφερομένων ἐν τῇ Κρητ. Ἱστορίᾳ.

Ὅσα γράφω περὶ τούτων εἶναι ἐξηκριθωμένα πληροφοροῖαι προσώπων ἅτινα τοὺς ἐφθασαν ζώντας.

Θὰ ἐξιστορήσω πρὸς τούτοις συνοπτικῶς, τὰ περισσότερα εἰς ἕμμετρον λόγον, ὅσα συνέδησαν εἰς τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 καὶ τὸν παγκόσμιον τοιοῦτον.

Ἰσως μερικοὶ μοῦ εἴπουν ὅτι ἡ τελευταία Μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἐξουδετέρωσε ἢ τοῦλάχιστον ἐπέσκησε τὰ τόσα τρώπαιά μας, καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ παύσωμεν ἠμιλοῦντες περὶ νικῶν καὶ θριάμβων.

Δὲν συμμερίζομαι ποσῶς τὴν γνώμην των, διότι :

«Κι' ἂν εἴτυχε ἐν αὐτόγημα ἃς μὴ μᾶς ἀπελπίσῃ  
ἢ δάφνη τῆς πατρίδας μας πάλι θὰ ξαναθίσῃ.

«Νὰ μὴ φοβεῖσθε, ἢ Ἑλλὰς πάλι θὰ θριαμβεύσῃ  
καὶ ὁ προστάτης της Θεὸς ποτὲ δὲν θὰ Τουρκέισῃ.

Ἰπάρχει ἔθνος εἰς τὸν κόσμον νὰ μὴν ἔχη καὶ τὰς νίκας καὶ τὰς ἤττας του :

Ἐξ ἄλλου ὅπως λέγει κλιποιος μεγάλος στρατηγὸς ἀπωλέσας τὴν μάχην ἐδροντοφώνησεν εἰς τὸν ἡττηθέντα στρατὸν του τὰ ἑξῆς :

« Μὴν ἀπελπίζεσθε, σήμερον πνέει βορρᾶς αὔριον θὰ πνεύσῃ νότος. Διὰ τοῦτο νὰ χάσωμεν τὸ θάρρος μας: »

Ἄλλος πάλιν στρατηγὸς εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἐλθὼν εἶπε λακωνικώτατα εἰς τὸν στρατὸν του :

« Ὅταν εἶσαι ἀμμόνι θάστα, κι' ὅταν εἶσαι σφυρὶ κτύπα. »

Καὶ ὁ Μέγας Ναπολέων ἐνικήθη εἰς τὸ Βατερλώ, καὶ ἡ Γαλλία κατὰ τὸ 1871, ἀλλὰ τὸ θάρρος της δὲν τὸ ἔχασε καὶ ἰδοὺ σήμερον ὅτι ἀκμάζει καὶ εἶνε μία ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων Δυνάμεων. Καὶ ὁ Σφακιανὸς ὅταν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἑπταετοῦς πολέμου κατὰ τὸ 1821 ὅταν ὁ Μουσταφᾶ Πασσᾶς ἐπάτησε τὰ Σφακιά διεμήνυσε εἰς τοὺς τότε ἀρχηγούς των ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάτησα τὰ Σφακιά σας. Αὐτοὶ ἀγερῶχος τοῦ ἀπήντησαν: « Τὰ Σφακιά ἐπάτησες ἀλλὰ τῶν Σφακιανῶν τὴν καρδίαν δὲν τὴν ἐπάτησες. »

Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ κάνωμε καὶ ἡμεῖς καὶ νὰ εἰσθε δέδαιτοι πῶς σεῖς οἱ νεώτεροι θὰ τὸ φθάσετε καὶ θὰ θυμηθῆτε τότε τοὺς λόγους μου :

Ἔστι ἡ νέα γενναῖα θὲ νὰ τὰ καταφέρῃ  
τὴν δόξαν τὴν προγονικὴν γιὰ νὰ ἐπαναφέρῃ  
Καὶ θὰ ξαναγυρίσουνε πάλι τὰ πρῶτα χρόνια  
τὰ δοξασιμένα καὶ κολὰ σᾶν ἔχομεν ὁμόνοια

Ἐν τέλει, ἀποτεινόμενος στοὺς ἀναγνώστας μου καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς Κρήτας λέγω τὰ ἑξῆς :

« Πάο' τὸ σπαθὶ τοῦ Κόρακα, τὴν τόλμην τοῦ Κριάρη  
τοῦ Βουρδουμπᾶ τὴν λεβεντιά, τοῦ Σήφακα τὴ χάρι  
Καὶ τοῦ Καζάνη ἀνδρεία καὶ τοῦ Ἀλεξομανώλη  
καὶ τοῦ Κοκκίνη, τοῦ Φρουδᾶ τοῦ Καπετᾶ Νικόλη.  
Θαρρὸς ἀπὸ τὰ τόσα μας γενναῖα παλληκάρια  
ποὺ βλάστησαν στὸ αἷμά των τῆς δάφνης τὰ κλωνάρια.



Κί' ἀπ' τὸν Παλαιολόγο μας τὸν Μέγα Κωνσταντῖνον  
Δεῖξε πῶς εἶσ' ἀπόγονος τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων.  
Πέτα τὰ ροῦχα τῆς ντροπῆς, ροῦχα τιμῆς· ἐνδύσου  
καὶ μέσ' σταῖς φλόγες τ' Ἀρκαδιοῦ βάφτισε τὸ κορμί σου·  
Καὶ κτύπα κτύπα τοὺς ἐχθροὺς ἄφοβα νύκτια \*μέρα  
Κ' ἔχ' ὁ Θεὸς ὅπου μπορεῖ γιὰ νὰ τὰ βγάλῃς πέρα.

Χανιά 25—1—27

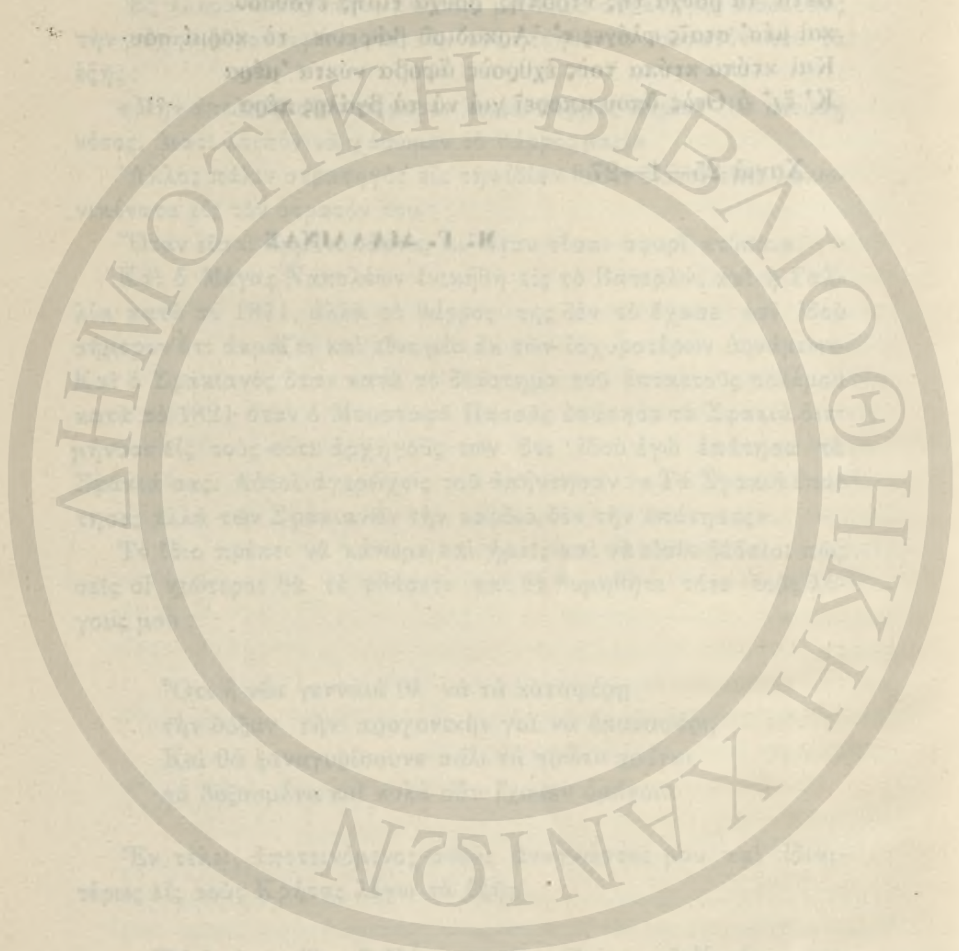
Μ. Γ. ΔΙΑΔΑΙΝΑΣ

Τὸν κ. Μιχαὶλ Διαδαινῶν

ΔΗΜΟΤΙΚὸν ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ  
ΧΑΝΙΩΝ

Ὁ Πέτρος ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Καὶ ἀπὸ τῶν ἱερογράφων καὶ τῶν ἁγίων ἱστοριῶν  
ἄλλα καὶ εἰς ἀλλοίους τῶν ἁγίων ἱστοριῶν  
ἔστιν ἐν πολλοῖς τοῖς ἁγίοις ἱερογράφοις  
καὶ ἁγίοις ἱστορίαις, ἵνα ἴδωμεν ὅτι  
καὶ ἐν ταῖς ἁγίαις ἱστορίαις καὶ ἐν  
τοῖς ἁγίοις ἱερογράφοις, ἡμεῖς  
καὶ ἐν ταῖς ἁγίαις ἱστορίαις καὶ ἐν  
τοῖς ἁγίοις ἱερογράφοις, ἡμεῖς



ἡμεῖς ἐν ταῖς ἁγίαις ἱστορίαις καὶ ἐν  
τοῖς ἁγίοις ἱερογράφοις, ἡμεῖς  
καὶ ἐν ταῖς ἁγίαις ἱστορίαις καὶ ἐν  
τοῖς ἁγίοις ἱερογράφοις, ἡμεῖς  
καὶ ἐν ταῖς ἁγίαις ἱστορίαις καὶ ἐν  
τοῖς ἁγίοις ἱερογράφοις, ἡμεῖς

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐν Νεαπόλει τῆ 25 Μαΐου 1926

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΕΠΙΤΡ. ΔΑΣΗΘΙΟΥ

Ἄριθ. Πρωτ. 281  
Διακλ. 431

Πρὸς  
τὸν κ. Μιχαὴλ Διαλλινᾶν

Σχετικῶς πρὸς τὴν ὑπὸ χθesisινῆν χρονολογίαν ἐ. ἔτ. ἐπιστολὴν σας, ἀποδεχόμενοι τὴν δι' αὐτῆς διατυπωμένην δήλωσίν σας περὶ διαθέσεως τοῦ ἡμίσεως τῶν κερδῶν τῶν ἐκτυπωθησομένων ποιημάτων σας ὑπὲρ τοῦ ἀνεγειρομένου Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς ἐν Νεαπόλει «Μεγάλῃς Παναγίας», καὶ τοῦ ἐτέρου ἡμίσεως, ὑπὲρ τοῦ Ὀρφανοτροφείου Δασηθίου, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν Ἰμῖν μετὰ χαρᾶς, ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς Μοναστ. Ἐπιτροπεία, ἐν τῇ χθesisινῇ αὐτῆς συνεδρίᾳ, ψηφίσασα τὸν Προϋπολογισμὸν αὐτῆς χρήσεως 1926—1927, ἀνέγραψε μετὰ τῶν ἄλλων, ἐν τῇ ἰση ἄρθρῳ τοῦ Ζ' Κεφαλαίου τῶν ἐξόδων αὐτῆς, κονδύλιον ἐκ δοχ. πενήτηκοντα χιλιάδων (50,000) διὰ τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς διαθέσεως αὐτῶν, πρὸς ἐκτύπωσιν τῶν ὡς εἶρηται ποιημάτων σας, λόγῳ τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν ἀξίας διὰ τὴν Κρήτην γενικῶς, καὶ τὸν Νομὸν Δασηθίου ἰδιαίτερώς.

Πάντα τὰ σχετικὰ θὰ διαδιβάσωμεν ἐντὸς τῆς τρεχοῦσης ἑβδομάδος πρὸς τὸν κ. Νομάρχην Δασηθίου, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ τὴν ἔγκρισιν τῶν ἐπιπέδων, θὰ ἀνακοινώσωμεν Ἰμῖν τὸ ὀριστικὸν ἀποτέλεσμα, ὅπερ ἐλπίζομεν εὐνοϊκόν.

Ὁ Πρόεδρος

+ Ὁ Πέτρος ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Ἀρ.θ. Πρωτ. 372  
Διακτ. 164

## Πρὸς

## Τὸν κ. Μιχαήλ Γ. Διαλλινῶν

Ἀνακοινοῦντες ὑμῖν, εὐχαρίστως, τὴν ἐγκρίσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐπιτροπείας, μεταξὺ τῶν ἐν τοῖς ἐξόδοις κονδυλίων τοῦ ὁποῖου περιλαμβάνεται καὶ τὸ ψηφισθὲν κονδύλιον τῶν 50.000 δραχμῶν διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν ποιημάτων σας, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν πρὸς ὑμᾶς τὴν σχετικὴν περικοπὴν τῆς Εἰσηγητικῆς ἡμῶν Ἐκθέσεως κατὰ τὴν πρὸς ψήφισιν ὑποβολὴν τοῦ εἰρημένου προϋπολογισμοῦ σχετικῶς πρὸς τὸ κονδύλιον τούτο, ἔχουσιν ἐπὶ λέξει ὡς ἔπεται :

«Εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῆς σχετικῆς ταύτης πιστώσεως προέβημεν ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι διὰ τὸν ἡμέτερον Νομὸν Λαττηθιούτον, ὡς μὴ ὄφριεν, ἀφανῆ, τὸν ἄγνωστον, τὸν λησμονημένον καὶ παρηγκωνισμένον κυριολεκτικῶς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὥσει νὰ μὴ ἀπετέλει οὗτος μέρος τῆς λοιπῆς Κρήτης (ἐνῶ ἤρωας πολλοὺς καὶ ἀγωνιστὰς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ τοὺς διαφόρους ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς Πατρίδος ἀγῶνας), τὰ ἱστορικὰ ποιήματα τοῦ Μιχ. Διαλλινῶ θὰ ἀποτελέσουν πηγὴν ἐνδόξεων καὶ ἀθανάτων ἱστορικῶν σελίδων καὶ θὰ διασώσουν ἐκ τῆς λήθης πολλὰ ἠρωϊκὰ πρόσωπα, θριαμβευτικὰ κατορθώματα καὶ ἱστορικὰ γεγονότα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης, ἣ ἀπόλεια καὶ ἡ ἀποσιώπησις τῶν ὁποίων θὰ εἶνε ἡ μεγίστη ἀδικία καὶ ἠθικὴ ζημία ἀπὸ τε τοπικῆς καὶ γενικωτέρας ἀπόψεως. Φρονοῦμεν, ὅθεν, ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ μὲνωσι ταῦτα ἀφανῆ, ἀλλὰ ἀνάγκη νὰ διασωθῶσιν ἐκτυπούμενα διὰ πάσης θυσίας χάριν τῆς Ἱστορίας. Ἐπὶ τῶν σκέψεων τούτων ὁρμώμενοι προέβημεν εἰς τὴν ἀναγραφὴν τοῦ κονδυλίου τούτου, μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ψηφισόμενον ὑφ'

ἡμῶν, θὰ ἐγκριθῆ ἀκολούθως καὶ ὑπὸ τῆς Νομαρχίας Λασηθίου χάριν τοῦ δι' αὐτοῦ ἐπιδιωκομένου Ἐθνικοῦ καὶ ἱστορικοῦ σκοποῦ.»

Κατόπιν τῶν, ὡς ἄνω, ἡ καθ' ἡμᾶς Ἐπιτροπεία, πρόθυμος νὰ θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν ὑμῶν τό, ὡς ἄνω, χρηματικὸν ποσὸν δι' ἐντάλματος αὐτῆς ἐπ' ὀνόματι ὑμῶν ἐκδοθησομένου, παρακαλεῖ, ὅπως συνεννοηθῆτε, ἐν τῇ μεταξῦ, μετὰ τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων τῶν ἰδρυμάτων εἰς ἃ ἔχετε τὴν εὐγενῆ ἐμπνευσιν νὰ διαθέσῃτε τὰ ἐκ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ βιβλίου τούτου κέρδη, ἥτοι μετὰ τῆς ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Μεγάλης Παναγίας Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Ἐφορείας τοῦ Ὀρφανοτροφείου Λασηθίου καὶ κανονίσῃτε ἀπὸ κοινοῦ τὰς λεπτομερείας τῶν διὰ τῆς ὑπὸ χρονολ. 24 Μαΐου ἐ. ἔ. ἐπιστολῆς σας γενομένων ἡμῖν δηλώσεων πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ δι' αὐτῆς καθοριζομένου ἱεροῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ.

Ἐν τέλει παρακαλοῦμεν ὅπως γνωρίσῃτε ἡμῖν, ἐγκαίρως, τὸ πρῶτον τῶν μεταξῦ ὑμῶν συνεννοήσεων.

Ὁ Πρόεδρος

+ Ὁ Πέτρος ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ἐν Νεαπόλει τῇ 15 Ἰουλίου 1926

Ἀριθ. 277

Πρὸς

Τὸν κ. Μιχαήλ Διαλλινᾶν

Ἐνταῦθα

Ἐχομεν τὴν τιμὴν ἀπαντῶντες εἰς τὸ ὑπὸ χρονολογίαν 8 Ἰουλίου ἐ.ε. ὑμέτερι. ἔγγραφοι νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν ὅτι τὰ Σωματεῖα τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Μεγάλης Παναγίας καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὀρφανοτροφείου Λασηθίου, ὡς ἐκ τοῦ Ἱεροῦ καὶ φιλανθρωπικοῦ σκοποῦ, δι' ἕνα καστον τούτων προώρισται, εὐγνωμόνως ἀποδέχονται πάσαν ἄνευ ὄρων γιγνομένην πρὸς αὐτὰ δωρεάν.

Τὰ Σωματεῖα ἀκράδαντον ἔχουσι τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐν τῇ ἐκτυπωθησομένῃ Τόμῃ θὰ ἐμπεριέχωνται πολλὰ καὶ κατὰ προτίμησιν ἱστορικῆς ἀξίας ποιήματα ἐκ τῶν ὑφ' ὑμῶν πονηθέντων, πλείστων ἀξιολόγων καὶ μεγίστης σπουδαιότητος τοιούτων.

Δέξασθε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς Ἑμᾶς ἐκτιμήσεως.

Ὁ Πρόεδρος

Τῆς ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ  
τῆς Μεγάλης Παναγίας Ἐπιτροπῆς

+ Ὁ Πέτρος ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ὁ Πρόεδρος

Τῆς Διοικ. Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐθν.

Ὀρφανοτροφείου Λασηθίου

Ἐ. Ι. Καπελλάκης



ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΠΕΛΛΑΚΗΣ

Πρόεδρος τῶν Πρωτοδικῶν Ἀσπίνου καὶ τοῦ Διοικητικοῦ  
Συμβουλίου Ὁρφανοτροφείου Ἀσπίνου

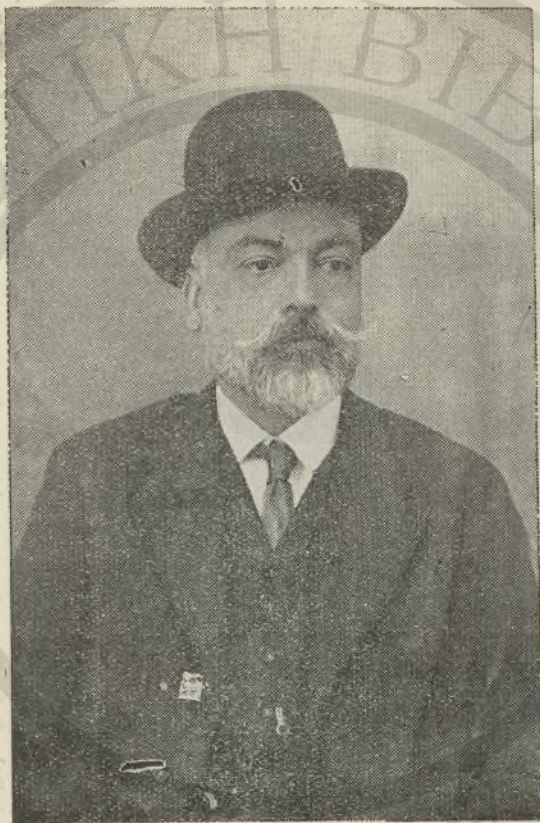
1920



ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ  
 ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ  
 ΧΑΝΙΩΝ

1920





ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Πρόην Δήμαρχος Νεαπόλεως και ήδη μέλος της Μοναστηριακής Ἐπιτροπείας Λασηθίου



Πρώτη Έκδοση: 1952  
Εκδόσεις: 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025

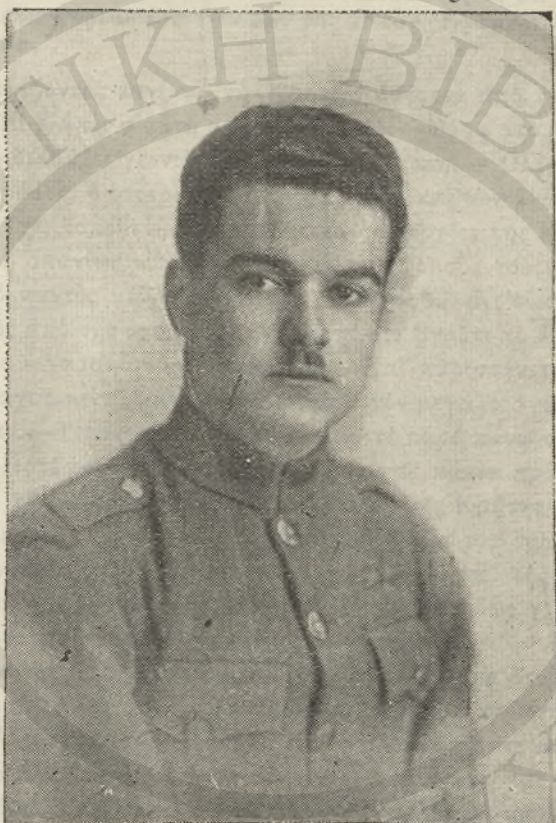


ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΒΟΥΚΥΚΛΑΚΗΣ  
Διακεκριμένος Δικηγόρος και ποιητής,  
πρώην Βουλευτής και Νομάρχης;

Ίστορ. Συλλογ. Πρωτ. Σχολ. Κερκύρας  
Χρονολογ. 1907  
Ι. Μοστίλλος κτλ υίος του γέναιου  
Συλλογιστ. Ν. Ι. Μοστίλλου



ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΙΗΤΗ



ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΜΟΥΡΕΛΛΟΣ

Ίατρος, ἔγγονος τοῦ κατὰ τὸ 1869 φρονεουθέντος ἐν Κεφάλᾳ  
Χουμερλίκου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὀπλαρχηγοῦ

Ι. Μουρέλλου καὶ υἱὸς τοῦ γεναίου  
ὀπλαρχηγοῦ Ν. Ι. Μουρέλλου



Επιμέλεια: Κ. Ι. Μουλλάς  
Εκδόσεις: 1980  
Κατάλογος της Βιβλιοθήκης  
Κατάλογος της Βιβλιοθήκης  
Κατάλογος της Βιβλιοθήκης

## ΠΑΛΙ ΓΙΑ ΤΟ ΠΟΙΗΤΗ

Κριτικὴ Ἐμμ. Κοζίκη δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 13363 τῆς 14 Δεκεμβρίου 1926 φύλλον τῆς «Νέας Ἐφημερίδος» τοῦ Ἡρακλείου.

Διαβάζοντας κανέναν τῆ Κρητικῆ ἱστορίας ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ 1821 βλέπει σ' αὐτὴ κἄποια ἔλλειψι. — Μέσα στὸ μυαλὸ ἐκείνου ποὺ διαβάζει γεννιέται μιὰ ἀπορία δίκαιη. — Ὅλες σχεδὸν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ ἱστορικὸς, ὅλες τῆς μάχης καὶ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς μορφῆς ἔχει τοποθετήσει στῆς δυτικαῖς ἐπαρχίες τῆς Κρήτης, διόλου δὲ ἢ σπανίως κάμνει λόγον γιὰ τοὺς νομοὺς τοὺς ἀνατολικοὺς καὶ πρὸ παντὸς γιὰ τὸ νομὸ τοῦ Λασηθιοῦ. — Κι' εὐκόλα ὁ ξένος κριτικὸς ἀπὸ τῆς ἱστορίας τὴν ἀνάγνωσι, βγάξει τὸ ἄδικο γιὰ τὸ νομὸ τοῦ Λασηθιοῦ συμπέρασμα. — Καὶ παριστάνεται ὁ νομὸς μας ἄμαχος κι' οἱ κάτοικοί του πῶς στὸν μεγάλον ἀγῶνα δὲν πολέμησαν. — Τίποτε πλέον ψεύτικο ἀπὸ τὸ παρὰ πάνω τὸ συμπέρασμα. — Ποτέ τους δὲν ὑπέστησαν εἰς θυσίας πάντα πρόθυμοι σ' αὐτὸς εἰς κάθε περίστασι, ὅπως καὶ ὅλα τῆς Κρήτης τὰ μέρη. — Ἄδίκησε μόνον αὐτοὺς ὁ ἱστορικὸς, ἡ ἀδικία του ὅμως ἴσως νὰ ναι ἀκούσια γιὰτι ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς του ἀπὸ τῆς δυτικαῖς ἐπαρχίες, δὲν μπορούσε νὰ ἔχη ἀντίληψι ἀκριθῶς γιὰ τὰ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς πρόσωπα καὶ πράγματα.

Τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ ἔλλειψι θὰ ἀποσκοπῆ νὰ διορθώσῃ, τὴν κατάφορη ἐκείνη ἀδικία θὰ προσπαθῆ νὰ ἄρῃ ὁ σεβαστὸς ποιητῆς Μιχαὴλ Διαλλινᾶς μὲ τὸ βιβλίον του ποὺ ἐτοιμάζεται νὰ ἐκδοθῆ. — Ἦταν καιρὸς νὰ λυθῆ ἡ παρεξήγησις ἡ ἱστορικὴ καὶ νὰ διορθωθῆ ἡ ἀδικία. Κι' ἀφοῦ ὡς τὰ τώρα δὲν βρέθηκε κανένας, νάτος πάλιν ὁ ἰδανιστῆς ποιητῆς, ὁ τραγουδιστῆς ὁ ἐμπνευσμένος, ὁ γεννημένος γιὰ νὰ κλαιδῆ ὅ,τι ὠραῖο, ὅ,τι ὑψηλό, ὅ,τι ἰδανικό. — Διαμάντια ἱστορικὰ νοιῶθοντας κρυμμένα πολλά, ἠθέλησε νὰ τὰ ξεθάψῃ, γιὰτι δὲν ἔπρεπε νὰ μένουν ἀγνωστα. — Πόσες ἡρωϊκὲς μορφῆς πραγματικῶς, κρυμμένες, ποὺ ἀφοῦ ἔγραψαν μὲ τὸ αἷμα τους, τὴν ἱστορία, χωρὶς δι' αὐτοὺς τοὺς ἥρωας μιὰ λέξη αὐτὴ νὰ εἰπῆ, ἀποσύρθηκαν στὴ μοναξιά τους ὕστερα, ἐκεῖ ποὺ ἡ ἀγνωμοσύνη τοὺς εἶχε βυθίσει τῶν ἀνθρώπων. — Κι' ὁ ποιητῆς ἐ-

πέτυχε ὅ,τι εἶχε ποθήσει. — Ἀνέσυρε ἀπὸ τὰ βάθη τῆς λήθης τὰ διαμάντια ποῦ ἀνακάλυψε κι' ἐκάθισε καὶ τὰ τραγούδησε ὕστερα μελωδικά, στὴν «Κρητσωτοποῦλα» καὶ στ' ἄλλα ὄμορφα τραγούδια του.

Μὰ δὲν περιορίσθηκε σ' αὐτό, θέλησε ὅλους ἐκείνους τοὺς παληοὺς ἀγωνιστὰς ποῦ πέτρα πρὸς πέτρα κουδαλοῦσαν κι' ἔχτισαν τὸ πανώρηο τῆς λευθεριάς, παλάτι, μαλάσσοντας τὸν ἀσθέστη τοῦ κτισίματος, μ' αἶμα κι' ἰδρῶτα, ἀντὶ γιὰ νερὸ, ἀπὸ τὸ σῶμα τους καὶ ὅμως ὡς τὰ τώρα ἔμεναν στὴν ἀφάνεια, θέλησε ὅλους ἐκείνους στῆς ἱστορίας νὰ παραδώσῃ τὴν ἀθανασία. — Πῶς ἦταν δυνατὸν ὁ ὑπερπατριώτης ποιητῆς νὰ μείνῃ ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὰ κατορθώματα ἐνδὲς Καζάνη, γιὰ τὸν ὁποῖον φθάνοντας κἄποτε ὁ ποιητῆς στὸ ἰδιαιτέρο τοῦ Καζάνη χωριὸ τὸ «Μαρμακέτο» Λασηθιοῦ, εἶπε τὸ ὄμορφο παρακάτω ἀνέκδοτο δίστιχο :

«Μικρὸ χωριὸ μὰ τοῦδωσεν ὁ Θεὸς μεγάλη χάρη  
Μικρὸ χωριὸ μὰ γέννησε μεγάλο παλληκάρι.»

Πῶς ἦταν δυνατὸν ν' ἀφήσῃ στὴν ἀφάνεια τὸν Ἀλεξομανώλη τὸν ἥρωα ἐκείνον τοῦ χωριοῦ μου ἀγωνιστῆ ποῦ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Κρητσωτῶν δὲν ἄφινε ἦσυχον ποτὲ τὸν τύραννον, καὶ τόσους ἄλλους ἀγνώστους ὡς σήμερα ἀγωνιστὰς, ποῦ στὸ βιβλίον του θέλει συμπεριλάβει. Στὸ βιβλίον του ποῦ θὰ ἄρῃ τὴν ἀδικία, ποῦ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ γένηκε καὶ νὰ διορθώσῃ τὴν ἱστορικὴ ἔλλειψιν, μὲ τὸ συμπλήρωμα τῆς ἱστορίας ὄλων τῆς Κρήτης τῶν ἐπαρχιῶν.

Ἀθήνα Νοέμβριος

Μάνος Κοῦ—c



ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΑΖΑΝΗΣ  
ΑΡΧΗΓΟΣ 1821

Θὰ ἔχετε ἀκούσει τὸν Καπετὰν Καζάνη,  
τὸν μέγα Τουρκοφάγο καὶ τὸν παληκαρά,  
Ἐποῦ στὰ «εἴκοσι ἕνα» θαύματα εἶχε κάνει,  
σκορπῶντας εἰς τοὺς Τούρκους φωτιά καὶ συμφορά.  
Θὰ ἔχετε ἀκούσει τὸ θάρρος, τὴ ψυχὴ του,  
ἀλλὰ κανεῖς σας ὅμως πιστεύω νὰ μὴν ξέρη,  
στὰ πόσα ἐγεννήθη, ποιοὶ ἦσαν οἱ γονεῖς του,  
καὶ ἡ καταγωγὴ των, καὶ ἀπὸ ποῖα μέρη.  
Γιὰ κείνο ἐν συντόμῳ τώρα θὰ προσπαθῆσω.  
(ἀλλὰ νὰ δοῦμε ὅμως ἐὰν τὰ καταφέρω),  
Τὸν ἀρχικὸν τοῦ βίον νὰ σᾶς ἐξιστορήσω,  
φρονῶν στὴν ἱστορία πῶς καὶ θὰ προσφέρω.  
Στὰ χίλια ἑπτακόσια ἑνεῆντα ἕξ γεννήθη,  
θὰ ἦτο καθὼς λέγουν Φλεβάρης ἢ καὶ Μάρτης,  
στὸ Μαρμακέτο, (εἶνε χωρίον στὸ Λασιθί)  
ἐκεῖ ἐπρωτοεῖδε τὸν ἥλιο ὁ ἀντάρτης.  
Τὸν κύρι τοῦ ἐλέγαν Γεώργιο Ραβίθη,  
τὴν μάνα τοῦ ἐλέγαν (ὡς μοῦπαν) Στυλιανή,  
ἀπὸ τοὺς φτωχοτέρους ἦσανε στὸ Λασιθί,  
πλὴν ἦσανε οἱ πρῶτοι καλοὶ Χριστιανοί.  
Καλά! θὰ μοῦ εἰπῆτε σὰν ἦτανε Ραβίθης,  
πῶς τώρα νὰ μᾶς λέγης πῶς ἦτανε Καζάνης,  
ἢ θέλεις νὰ μᾶς παίξῃς ἢ ἴσως ἐπλανήθης,  
καὶ πῶς ἀπὸ Ραβίθη Καζάνη μᾶς τὸν κάνεις.  
Οὔτε τὸ ἐν συμβαίνει, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἄλλο,  
ἀλλ' ὅμως κύριοί μου ἐὰν ἀκροασθῆτε,  
θὰ ὄητε τὴν ἀλήθεια πῶς λέγω καὶ δὲν σφάλλω,  
κι' εἰς τὰ λεγόμενά μου ὅλοι σας θὰ πεισθῆτε.

Στὰ χίλια ἑπτακόσα σαράντα ἐγεννήθη,  
ὁ πάππος του Μανώλης (καὶ τοῦτος παληκάρι),  
ἀλλ' ἀκριβῶς ἐτότε ἐβγήκαν στὸ Λασηῖ,  
ν' ἀρπάσουνται νὰ κλέψουν Τοῦρκοι καὶ Γενιτσαροί.  
Ἄβραφτιστο παιδί τὸν ὄταν στὴν Κρουσταλένια,  
οἱ χωρικοὶ γονεῖς του τὸ πᾶν νὰ τὸ βαφτίσουν,  
ἀνάβουν τὰ κινδύλια, φέρνουν μιὰ χωματένια,  
μεγάλη κολυμβήθρα. Μὰ πρὶν τακτοποιήσουν,  
ἐν γένει ὅλα τὰ πάντα, ν' ἀρχίσουν οἱ παππάδες,  
πρὶν τὸ παιδί ἀλόμα τὸ βάπτισμά του πάρει,  
γροικοῦν ἀλόγων γδούπους, καὶ φτάνουν οἱ ἀγάδες,  
καὶ μπαίνουν ἀγριεμένοι πεζοὶ καὶ καβαλάροι.  
Τοὺς καλογέρους ὅλους πιάνουνε καὶ ληστεύουν,  
ἀρνιά καὶ κόττες παίρνουν, καὶ ποιδὺ θὰ τοὺς ὠμίλει ;  
μπαίνουν στὴν ἐκκλησία κι' ἐδῶ κι' ἐκεῖ γυρεύουν,  
καὶ σποῦν τὴν κολυμβήθρα καὶ φεύγουνε οἱ σκυλοὶ.  
Σὰν ἔφυγαν κατόπιν, ὁ Γούμενος τοὺς, λέγει,  
πῶς τὸ παιδί νὰ μείνῃ ἀβραφτιστο δὲν κάνει.  
Στέλνει, μιὰ κολυμβήθρα σ' ἄλλο χωριὸ γυρεύει,  
μὰ ὅμως δὲν εὑρέθηκαν μονάχα ἓνα καζάνι,  
Ἄντ' τῆς κολυμβήθρας φέρνουνε τὸ καζάνι,  
καὶ βάζουνε τὸ βρέφος μέσα καὶ τὸ βαφτίζει.  
Τοῦμεινε, (παρατσουκλι) ἐπίθετον Καζάνη.  
Τὴν σήμερον ἐτοῦτο κάνεις δὲν τὸ γνωρίζει.  
Θὰ πῆτε πῶς τὸ ξέρετε καὶ ἄλλος δὲν τὸ ξέρει ;  
ὁ Γέρω Γιανναδάκη μου τᾶχει λεομένα,  
ποῦ ἦτον τοῦ Καζάνη τὸ δεξιὸ του χέρι,  
γιὰτὶ συμπολεμοῦσαν εἰς τὰ εἴκοσι ἓνα.  
Ἄχ! οἱ παλιοὶ πεθάναν, κι' ἐτάφησαν ὁμάδι,  
τ' ἀφθαστα μεγαλεῖα κι' ἀνδραγαθήματά των,  
τοῦ Ἔθνους τῆς κορῶνας κάθε λαμπρὸ πετράδι,  
ἐτάφηκε μαζί των μέσα στὰ μνήματά των.  
Γιὰ κείνους ποῦ δοξάσαν κατὰ τὴν ἱστορία,  
καὶ Ἔθνος καὶ πατρίδα, (σᾶς βεβαιῶ ἀλήθεια)  
ἂν σήμερον μιλῆσης σοῦ λέν' ἔχ ει ς μ ω ρ ι α,  
ἢ λέγεις φλυαρίες κι' ἄνοστα παραμῦθια,

Τὴν ἔνδοξη κορῶνα ποῦ ἴφορει στὸ κεφάλι,  
μ' ἀτίμητα πετράδια περήφανα ἢ Μάνα,  
τόρα καταπατοῦνε Ἄγγλοι, Ρῶσσοι καὶ Γάλλοι,  
καὶ θέλουν ἐπὶ Μάνα νὰ γίνῃ παραμάνη!  
Μὰ αὐτὴ ἢ παραμάνη σὰς ἔχει γαλουχίσει,  
σὰς ἔμαθ' ἐπιστήμας, σὰς ἔχει ἀνυψώσει.  
Τώρα γιὰ πληρωμὴ τῆς καθεὶς κυτῆ νὰ χύσῃ,  
φαρμάκι στὴ ψυχὴ τῆς γιὰ νὰ τὴν θανατώσῃ.  
Τὴ φτωχοπαραμάνη αὐτὴ, θὰ τ' ἀρνηθῆτε,  
πῶς ἐγυμνώσατ' ὅλοι; καὶ τὰ φορέματά τῆς,  
ἐβάλατε γελῶντες; χωρὶς κἄν νὰ ἄντραπῆτε!  
Ρωτῶ σας· πῶς βρεθῆκαν σ' ἐσᾶς τ' ἀγάλματά τῆς;  
Ἀλήθεια παραμάνη καὶ διδασκάλισσά σας,  
εἶν' ἢ φτωγὴ μας Μάνα. Ἀλήθεια λαοπλάνη,  
αὐτὴ ποῦ δὲν σὰς μέλλει γιὰ τὰ συμφέροντά σας,  
νὰ τῆς φορέσουν ἄλλοι τ' ἀκάνθινο στεφάνη.  
Μὰ καὶ νὰ τὴν σταυρῶστε, ἐπάνω στὸ σταυρό τῆς,  
ὁπότεν θὰ ἐκπνεύσῃ τὸ ἄχραντό τῆς σῶμα,  
ἴπερήφανα θὰ εἶναι τὸ θεῖο πρόσωπό τῆς,  
καὶ πελαμένη θὰ ἴνε πλεῖα ὄμορφη ἀκόμα.  
Ἄχ! σήμερον ἢ ὕλη τὸ ἄτιμο τὸ χρῆμα,  
κάθε σ' οὐστὴ ιδέει εὐκόλα μεταβάλει,  
καὶ ζωντανὸ πολλὰκις θάπτει μέσα στὸ μνήμα,  
αὐτὸ ποῦ προσπαθοῦνε ν' ἀναστηλώσουν ἄλλοι.  
Ἐφυγα ἀπὸ τὸ θέμα χωρὶς νὰ τὸ ἄνοιξω.  
μὲ τὴν πολυλογία θὲ νὰ μὲ βαρεθῆτε·  
Ἄχ! τὰ πικρὰ τὰ χροῖα μὲ κάνουν νὰ δακρύσω,  
λοιπὸν γυρνῶ στὸ θέμα καὶ νὰ μὲ συγχωρῆτε . . . .  
Θὰ ἐξακολούθησῃ τὴν πρώτη ἱστορία  
τοῦ Καπετὰν Καζάνη—τὸ μέτρο ὅμως θ' ἀλλάξω  
σύντομα θὰ μιλήσω μὲ χωρὶς θεωρία  
Γιὰτὶ πολὺ φοβοῦμαι πῶς θὰ σας σὲ νυστάξω.  
Ἄφοῦ θ' ἀλλάξω μέτρον ἴσως θὰ μου εἰπῆτε  
πῶς ἰδιοτροπία θὰ ἔχω καὶ μεγάλη.  
Ναί· ἀλλὰ ἓνα πράγμα ρωτῶ καὶ ἀποκριθῆτε  
πλεῖο ἰδιότροποι μου δὲν εἶναι τάχα ἄλλοι;

**B**

Τὴν ἐποχὴ ποῦ ἔκοβε τοῦ Τούρκου ἡ μαχαίρα  
εὔκολα τοὺς χριστιανοὺς κι' ἄδικα πέρα πέρα.

Ἦσαν γιὰ τὸ ἦσαν ἄνδρoι κ' οἱ Τούρκοι ἀνδρειωμένοι  
μόνον γιὰ τὸ ἦσαν ἄοπλοι κι' οἱ Τούρκοι ὀπλισμένοι  
Ἡ δὲ Φραγγιά ποῦ δύνατο αὐτὰ νὰ τὰ μπουδίσῃ  
ἔκανε τὴν ἀδιάφορη χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ.

Στοῦ Μεραμβέλλου τὰ χωριά Τούρκοι ἐκατοικοῦσαν  
καὶ τοὺς ἀθώους χριστιανοὺς ἐκατατυρανοῦσαν  
μὲ ἀδικιᾶς μὲ ἐγγαριᾶς πολλῶν λογίων οἱ σκύλλοι.

Ἄλλὰ αὐτὰ τὰ ξεύρετε· καὶ μοναχὰ τὰ χεῖλη  
θ' ἀνοίξω γιὰ νὰ σᾶς εἰπῶ γιὰ ἓνα «Ἀληθάκο»  
ποῦ κατοικοῦσε στὸ χωριγιὸ ποῦ λένε «Κουμεριάκο»

Μακρὸς σὰν στρουθοκάμηλος· φαγᾶς ἴδια σὰν γλάρος,  
φλύαρος· κακορίζοικος τῆς γῆς μεγάλο βάρος.

Ἐφτὰ τουρκάλες εἶχενε σὲ πέντε χρόνια πάρε  
μὰ καὶ τσ' ἐφτὰ ταῖς πώλητε σὰν σκλάβαις στὸ παζάρι,  
Μὲ τὰ σαπηλοκόντακα φοροῦσε δυὸ πιστόλες  
καὶ τὰς ἐπαρᾶνόμοιαζε ὁ ἴδιος «μαργιόλες».

Εἶχανε ἀφθονη σκουρὰ κ' ἦσαν καὶ ραγισμένες  
καὶ μὲ τῆς αἰγας τὸ λουρὶ τὰς εἶχενε δεμένες.

Εἶχε ποδάρια πελαργοῦ καὶ κουκουβάγιας μύτη,  
καὶ Τούρκο ἀσχημότερο δὲν εἶχε εἰς τὴν Κρήτη.

Ἐπρεπε νὰ τὸν ἔβλεπε τὸν ψεύτη καβαλάρη  
θὰ νόμιζες πῶς ἔβλεπε «γάϊδαρο στὸ μουλάρι».

Γιὰ τὸ ἀνοιγμένες εἶχενε πάντοτε ταῖς μασκάλες  
καὶ τὰ ποδάρια κρεμαστὰ ἀπ' ἔξω ἔξω πὸ ταῖς σκάλαις.

Δὲν ἦτο γέρωσ'· μὰ ἔβαφε πάντοτε τὰ μαλλιά του,  
κ' ἔπαίξε ὀλομόναχος πάλι τὰ μούτσουνα του.

Εἰς τὸ τζαμί δὲν πῆγαινε· (Καὶ τί ἔθελε γυρεύει ;  
π' ὁ ἴδιος δὲν ἐγνώριζε σὰν τί θεὸ λατρεύει).

Κρασί ἀκράτο ἔπινε τὸ κάθε Ραμαζάνι

χοίρινο κρέας ἔψηνε μαζὶ μὲ τὸ κουρμπάνι.

Ἄπο αὐτὰ θὰ νοιώσετε τὰ πρότερά τ' αὐτῶν.  
Τὸ τάγμα τοῦ Βελζεβεούλ πῶς εἶχε στὴν καρδιά του  
Ἦξευσε τέχνη ὅμως καλή· ζῶα ἐμουνουχοῦσε  
καὶ σὲ μετόχια καὶ χωριά κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ γυροῦσε  
καὶ μουνουχοῦσε ἄλογα καὶ χοίρους καὶ μουλάρια  
κ' ἐγέμιζε τὸ σπῆτι του κριθάρια καὶ σιτάρια.  
Ἦτο καὶ χειροδύναμος πάντοτε ἐκαυχᾶτο  
πῶς δὲν εὐρέθηκε κανεὶς νὰ τονε ρίξει κάτω.  
Καὶ πράγματι ὁ ἄθλιος σὰν ἤθελ' ἀγριέψῃ  
δὲν ἀποφάσιζε κανεὶς μαζί του νὰ παλέψῃ.

Μιά μέρα τοῦ μηνύσανε νὰ πάῃ μὴν ἀργήσῃ  
εἰς τὸ Λασιθί μερικὰ ζῶα νὰ μουνουχίσῃ.  
Κ' εὐθὺς τὰ ἐργαλεῖα του μέσα σὲ σάκκο βάνει  
τὴν ἴδια μέρα ἔορτα στὸ Μαρμακέτο φθάνει.  
Σ' ἐνὸς γνωστοῦ του ἔμεινε καὶ τὸ πρῶτ' ἀρχίζει  
χοίρους μουλαρο-γαίδουρα εὐθὺς νὰ μουνουχίσῃ.

Εἶπαμε χειροδύναμος καὶ καυχήσατο ἦτο  
γι' αὐτὸ λέγε συχνὰ πυκνὰ κανένα δὲν φοβεῖτο  
«Δυὸ δυὸ ἐλάτε ἢ Ρωμιοὶ κ' ἐγὼ σᾶς σὲ παλεύω  
γιὰ νὰ τὸ καταλάβετε ὅτι δὲν χωρατεύω.  
Μὰ ὅμως τὴν ἀλήθεια ἂν θέλετε νὰ ποῦμε;  
μόνο αὐτὸ τὸ «Τσοῦμαρο» λιγάκι ποὺ φοβοῦμαι.  
Τὸ σῶμα του τὸ μπόι του τοῦ δείχνει πῶς μιὰ μέρα  
δὲν θὰ μπορεῖ κανεὶς μ' αὐτὸ γιὰ νὰ τὰ βγάλῃ πέτρα.

Αὐτὰ ἔλεγε καὶ ἔδειχνε τὸν Καπετὰν Καζάνη  
ποῦ μόλις τότε ἄρχισε μουσικάκι γιὰ νὰ βγάλῃ.  
Αὐτὸν τὸν γνῶριζε καλά γιατί ἐσυνηθοῦσε  
στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του πολλάκις κ' ἐδειπνοῦσε.  
— «Ἐλα τοῦ λέγει Τσοῦμαρο σίμως ἐδῶ κοντὰ μου  
γιὰ νὰ παλέψωμε νὰ δῆς μωρὲ τὴν ἀνδρεία μου.  
— Ὅχι (τοῦ λέγει ὁ μικρὸς) ἐτοῦτο δὲν τὸ κάνω  
εἶμαι παιδί καὶ μέ ἐσὲ ξέρω πῶς δὲν τὰ βγάλω,

Ἄγας ὅμως ξεζώσθηκε ἀμέσως τ' ἄροματά του  
καὶ ἀγκυλιάζει τὸν μικρὸ καὶ τὸν τραβᾶ κοντὰ του.  
— Παραίτησέ το μιὰ στιγμή ἀγὰ νὰ τοῦ μιλήσω  
(λεγ' ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ) καὶ ἴσως νὰ τὸ πείσω.  
Πέρνει ὁ πατέρας τὸ παιδί κρυφὰ καὶ τ' ἀρμηνεύει  
νὰ ἀρνηθῆ τὸ πάλημα νὰ πῆ πῶς δὲν παλεύει.  
Μ' ἂν ἐπιμένει ὁ Ἄγας γιὰ νὰ μὴν τὸν ντροπιάσῃ  
νὰ πέση μόνος ὁ μικρὸς μὰ προῖμα δὲν θὰ χάσῃ.  
— Πατέρα (ὅμως τ' ἀπαντᾷ τότε μόνον θὰ πέσω  
ὅταν ἀπὸ τὴν δύναμι πούχει δὲν θὰ μπορέσω  
νὰ στηριχθῶ στὰ πόδια μου, αὐτὸ νὰ τὸ γνωρίζεις)  
δὲν πέφτω θεληματικῶς μονάχα μὴ μανίζεις.

Ἀκόμη δὲν τὰ εἶπαιτε; Ἄγας τοὺς σὲ φωνάζει  
καὶ χύνεται καὶ τὸ μικρὸ πάλι ξαναγκυλιάζει.  
Τραβᾶ ἀγὰς τὸ Τσούμαρο μὰ κείνο ὡσὰν βράχος  
ἐστέκετο ἀδιάσειστος κι' ἀμέριμνος μονάχος.  
Κ' ἐνῶ προσπάθει ὁ Ἄγας γιὰ νὰ τὸν ρίξῃ κάτω  
Ὁ Τσούμαρος παντάπασιν οὔτε τὸ σελλογάτο.  
Ὁ Ἀληθάκος δύναμι ὅση κι' ἂν εἶχε βάνει  
παίζει του μιὰ, παίζει του δυὸ μὰ τίποτε δὲν κάνει  
ὁ Τσούμαρος δὲν ἔκαμε βῆμα δὲν ἐκονοοῦσε  
ἐνῶ Ἄγας ἔπο μέσα του τὸ ἐμετανοοῦσε.  
— Ἀγὰ τοῦ λέγει προσοχὴ τώρα θὰ προσπαθήσω  
νὰ ἴδῃ κ' ἐγὼ ἐὰν μπορῶ νὰ σὲ μετακινήσω,  
Καὶ σφίγγει τὸν ἀδυνατὰ καὶ ἄνω τὸν σηκώνει  
καὶ σὰν τὸν τράγο διὰ μιᾶς στὴν γῆ τὸν ἐξαπλώνει.  
Τὰ φρούδια του κατὰσπασαν, τ' αὐτὰ του κάτω κλείνα  
κ' ἔχασ' ἀπὸ τὴν κεφαλὴ φέσι καὶ φουνταρίναν !

Οἱ χωρριανοὶ λὲν τοῦ μικροῦ τί στέξεις καὶ ξανοίγεις ;  
θὰ σὲ σκοτώσῃ σὰν σκωθῆ μόνον εὐθὺς νὰ φύγῃς  
Σὰν ἐσηκώθη πράγματι σέρνει φωνὴ μεγάλη.  
— Ποῦ' νε τοῦ σκύλου τὸ παιδί πού πόδα μ' ἔχει βάλλει  
καὶ μὲ ἀπάτη μ' ἔριξε ! που' νε νὰ τὸ πληρώσω !

Βαλάχ μπιλάχ τὸ ἄπιστο πουῖ νε νὰ τὸ σκοτώσω.  
— Αὐτὸ (τοῦ λένε) ἔφυγε νά! κύτα το κεῖ πέρα  
καὶ τὴν πιστόλα τράβηξε καὶ στέλλει του μιὰ σφαῖρα  
Μὰ οὔτε σιὰ μεσόστρατα δὲν ἔφθασε ἐκεῖνη  
ἦτον μακρυνὰ πολλὴ μακρυνὰ κι' ἄγᾶς φαριμάκι πίνει  
— Σήμερον (λέγει) τὰ στοιχιὰ μ' κυνηγοῦνε ὅλα  
κι' ἀπ' τὸ θυμὸ του ἔκαμε κομμάτια τὴ πιστόλα  
Κι' ἀπὸ τὴ λύσσα κ' ἐντροπὴ χωρὶς νὰ ὀμιλήσῃ  
ἄμέσως ἐτοιμάσθηκε γιὰ νὰ ἀναχωρήσῃ.  
Αὐτὸς ὅτου καυχότανε! τὸ πρῶτο παληκάρη(!)  
κι' οὔτε τὰ μουνουχιστικὰ δὲν στάθηκε νὰ πάρῃ.

Σεπτέμβρης μῆνας ἦτανε π' ὁ κύρις τοῦ Καζάνη  
ἀπηδο μηλο-κύδωνα ἓνα φορτίο κάνει,  
καὶ βάνει μεσοσώμαρα καρῦδια ἓνα σάκκο  
καὶ ξεκινᾷ ὁ δυστυχὴς νὰ πᾶ στὸ Χουμεριάκο  
ὅπου' χε φίλους γνωρίζουσε ἐκεῖ νὰ τὰ πωλήσῃ  
νὰ πάρῃ τίποτε λιανὰ καὶ πίσω νὰ γυρίσῃ.  
Μὰ ὁ Ἄληδάκος νὰ τὸν δῆ ἀφρίζ' εὐθὺς καὶ τρίζει  
κι' ἀπὸ μακρυνὰ ἀρχίνισε γιὰ νὰ τὸν ἐξυβρίζῃ.  
— Τί μοῦ ἔφερρες τὰ μοῦτρα σου ἐδῶ νὰ τὰ κυτάζω  
καὶ ποῖός μοῦ δίδ' ὑπομονή σκύλε καὶ δέ' σὲ σφάζω;  
'ποῦ τὸν ὑγιό σου ἔβαλες μωρὸ νὰ μὲ προσβάλλῃ  
καὶ πράγματι μὲ πρόσβαλες μὲ μπαμπεσὰ μεγάλη.  
Ὁ γέρωρ ν' ἀπολογηθῆί πάει, μὰ δὲν ἀφίνει  
ὁ Ἄληδάκος τὸ σκυλί, μόν' μιὰ ραβδιά τοῦ δίνει  
ποῦ πεσε κάτω παρευθὺς! κι' ἀντίκου Τοῦρκοι τόσοί  
ἔστέκανε ἀδιάφοροι νὰ δοῦν ἄν τὸν σκοτώσῃ.  
Κι' ἀφοῦ τὸν ἐκατάδειρε φωνάζει σιὰ Τουρκάκια  
κι' ἀράσουν καταπάνω του ἴδια σὰν τὰ σκυλάκια  
μὲ γιουχαίσματα, βρυσὲς, πολλῶν λογιῶ τὸν βρίζουν  
καὶ τὰ σακκιὰ ποῦ εἶχενε στὸ ζῶόν του ξεσπρίζουν.  
καὶ πέρνουν τὰ μηλάπηδα ἔπειτα τὸν ἐδιώξαν  
κι' ὥς καὶ τοῦ μουλαργιοῦ τ' αὐτιά καὶ τὴν οὐρὰ ἐκόψαν.

Μὲ τῆς ντροπῆς τὰ μάγουλα μὲ κρέατα δαρμένα.  
μὲ ζῶον ὅπου εἶχεν αὐτιά κι' οὐρά κομένα  
γυρίζ' ὁ γέρωσ ὁ φτωχὸς ὀπίσω στὸ χωριό του.  
κι' ἀπὸ μακρὰ φορτώθηκε κ' ἔλεγε στὸ υἱό του  
—Μανώλη ἂν δὲν πάλευες ἐσὺ μ' αὐτὸ τὸ σκύλο  
δὲν θὰ τραγα στὰ γέρα μου ἄδικο τόσο ξύλο.  
Ἐὸ γυλὸς του τὸν λυπήθηκε' ἐπόνεσ' ἡ καρδιά του  
ποῦ μόλις συνεκράτησε τότε τὰ δάκρυά του.  
—Ἐχε (τοῦ λέγει) ὑπομονὴ καὶ μὴ παραπονᾶσαι  
θὰ τ' ἀκριβοπληρώσ' αὐτὰ Ἀγᾶς καὶ μὴ λυπάσαι.

Λίγος καιρὸς ἐπέρασε π' ὁ κύρις τοῦ Καζάνη  
ἀπ' ταῖς πληγαῖς κὶ ραβδισμοὺς τελείως εἶχε γιάνη  
κι' οὔτε στὸ νοῦ του τόβανε οὔτε τὸ συλλογαῖτο  
Μὰ ἔλα δὰ ὁ Τσοῦμαρος ποῦ δὲν τὸ βάνει κάτω!  
τὴν προσβολὴ τὴν πατρικὴ θέλει γιὰ νὰ ξεπλύνη  
κι' ὁ πόθος τοῦτος ἤσυχο ποτὲ δὲν τὸν ἀφίνει.  
Καὶ μιὰ μιὰ βραδυὰ χεῖμωνικὴ ἐπῆρε εἰς τὸ χέρι  
ἓνα ραβδί' καὶ ἔβαλε στὴ μέσ' ἓνα μαχαῖρι.  
Στὸ Χουμεριάκο ξεκινᾷ νὰ πάη ν' ἀνταμώση  
τὸ φίλο τοῦ πατέρα του γιὰ νὰ τονε πληρώση.  
Ἐφθασε τὰ μεσάνυκτα καὶ σ' ἓνα σπῆτι μπαίνει  
ἐνὸς γνωστοῦ του καὶ ἐκεῖ τρεῖς μέραις μόνος μένει  
χωρὶς νὰ παρουσιασθῆ κ' ἐκαιροφυλακτοῦσε  
τὸν Ἀληδάκο του νὰ βρῆ γιὰτὶ τὸν ἀγαποῦσε.

Βορρᾶς καὶ νότος ἦσανε μιὰ βραδυὰ πιασμένοι  
ὅταν ἀπὸ τὸν καφενὲ τὸν Τούρκικο ἐβγίνει  
ὁ Ἀληδάκος μόνος του βαροσρατωμένος  
νὰ πάη εἰς τὸ σπῆτι του κι' ἦτον καὶ σκεπασμένος  
ἓνα καπότο τσόχινο, κ' ἓνα μακρὸ μινίχη  
ποῦ συνηθοῦσε κ' ἔβανε μὲ χρῶμα μενεβίχη.  
Μὰ τὴ στιγμὴ ποῦ ἤγγιζε στὴν πόρτα του ν' ἀνοίξη  
γροικᾷ μιὰ χέρα ζωντανὴ ἐπάνω του ν' ἀγγίξη.  
— Ποιὸς εἶσαι; σέρνει μιὰ φωνή. — Ἀπιστε μὴ μιλήσης  
Γιατ' ἂν φωνάξης θὰ χαθῆς ἀμέσως δὲν θὰ ζήσης.



μόνο παραίτα τ' ἄρματα· ποιὸς εἶμαι; μὲ γνωρίζεις.

—Νὰ σοῦ τὰ δώσω Μανωλιό καὶ κάμ' ὅτι ὀρίζεις.

Τοῦ παραδίδει τ' ἄρματα εὐθὺς γιὰτ' ἐφοβήθη.

—Ἐμπρὸς (τοῦ λέγει) παρευθὺς θὰ πάμε στὸ Λασηθι

Ἐπαρακάλιε, ἔτασε, ἀλλὰ σ' ἄν εἶδε ὅμως

πῶς θὰ ἔμπαινε σ' ἐνέργεια τοῦ μπαρουτιοῦ ὁ νόμος

Ἐτρεχε μὲ τὰ τέσσαρα ἠμπόρει δὲν ἠμπόρει

καὶ φθάνουν ξημερώματα τοῦ Λασηθιοῦ τὰ ὄρη.

Ἐγλυκοχάραξ' ἡ αὐγὴ— ὁ κύρις τοῦ Καζάνη

μετάπνυσε καὶ ξύπνησε καὶ λέγει πρὸς τὸν Γιάννη

τὸν γιό του.—Σήκω τῶν βουγιῶν νὰ ρίξεις λίγα χόρτα

ὁπότε «Ἄνοιξε» γροικοῦν καὶ τάκα—τούκ σιτὴ πόρτα

Τρέχει κ' ἀνοίγει ὁ γεροντὴς ἀλλ' ὅμως τί κυττάζει;

Θέαμα ποῦ τὴ μιὰ γελᾷ τὴν ἄλλ' ἀναστενάζει!

Βλέπει τὸ γιό του γελαστὸ καὶ μορφαρωματωμένο

καὶ τὸν Ἄγᾶ περίλυπο μεσοξεπαγιασμένο!

μὲ πρόσωπ' ὀλομάτωτο, μὲ κούτελα σπασμένα!

τὰ μάτια του ἰλοκόκκινα καὶ σ' ἄν αὐγὰ πρισμένα!

Σ' ἄν τὸ μουζοῦρ' ἀπ' ταῖς πληγαῖς ἐγίνηκε ἡ κλάβα!

κ' ἔγερν' ἐδῶ κ' ἔγερν' ἐκεῖ σ' ἄν τὴ παλιοκαράβα!

Ἐυπόλητο! καὶ τῶν ποδιῶν τὰ δάκτυλα σπασμένα!

καὶ τὰ Τοζλούκια τοῦ σανε κομμάτια γινομένα

ἀπ' τὰ γλυστορο-πεσίματα ποῦ ἔχε στὸ δρόμο κάμει.

κ' ἔστεκε χωρὶς ὀμιλιὰ, κ' ἔτρεμε σ' ἄν καλάμι.

Κάθησε (λέγ' ὁ Τσούμαρος) Ἄγᾶ μου ξεκουράσου

Κουράσθηκες; συνήφερε ἔλα στὰ λογικά σου.

Καὶ σὺ πατέρα φέρε δῶ τὸ «Ἄγιο Τεφετέρη»

ποῦ εἶν' ἀπ' ἀγιοπρροῖνο ἀμέσως εἰς τὸ χέρι

Καὶ ὅτι γράφει τοῦ Ἄγᾶ πῶς χρεωστεῖ νὰ δώσης

Τοὺς ραβδισμοὺς ποῦ σοῦ ἔπαιξε μὲ τόκον νὰ πληρώσης

Σ' ἄν πόσαις σοῦ κατάφερε;—Παιδί μου δὲν θυμοῦμαι

ἀλλὰ αὐτὰ περάσανε· μονάχα νὰ σ' ἄς βροῦμε

τίποτε γιὰ τὸ φαγητὸ γιὰτι θὲ νὰ πεινᾷτε.

ποῦ νὰ καθήσετε κ' οἱ δυὸ μὲ τὸν Ἄγᾶ νὰ φᾶτε,

—Κατόπιν εἶναι τὸ φαγὶ ἀφοῦ λογαριασθοῦμε ἔχομε ὕστερα καιρὸ νὰ φᾶμε καὶ νὰ πιοῦμε.

Θυμᾶσαι πόσους ραβδισμοὺς πατέρα σου ἔχει παίξει;

—Τὶ νὰ σοῦ πῶ; τὰς μέτροννε ἕως τὰς δέκα ἕξι

κ' ἔπειτα λυποθήμησα κ' ἐξάπλωσα στὸ χῶμα.

πιστεύω πῶς θὰ μοῦ παίξε μιὰ δεκαριὰ ἀκόμα.

—Λοιπὸν γιὰ πιάσε τὸ ραβδί νὰ τοῦ ταῖς ἐπιστρέψης

γιατὶ θὰ τοῦ χρειάζονται.—Ποτὲ μὴν τὸ πιστέψεις

(φωνάζει τότε ὁ γεροντῆς) πῶς θὰ γενῆ παιδί μου

μόνο παραίτα τὸν Ἁγᾶ ποῦ νὰ ἔχης τὴν εὐχή μου

Τότε μὲ μάνιτα πολὺ τοῦ λέγει ὁ Μανώλης.

ποῦ ἀπὸ τὸν πολὺ θυμὸ ἐσυγκρατεῖτο μόλις.

—Ἄν δὲν τοῦ δόσης τις ραβδιὲς ποῦ σοῦ δωσε ὀπίσω

Ἡμαρτον θεῖ μου ἡμαρτον. Ἐσένα θὰ ραβδίσω

κὶ ἀφοῦ τὸ ἔργον μου αὐτὸ θεῖ ν' ἀποτελειώσω

καὶ τὸν Ἁγᾶ τὸν φίλον σου μπροστά σου θὰ σκοτώσω.

—Παίξε μου γέρω κᾶμποσαις ἀπάλαφρα στὴ ράχη

ποῦ νὰ γλυτώσωμε κ' οἱ δυὸ γιατί ἴσως ὄροκο θὰ ἔχει

εἶπε ὁ Ἁγᾶς—Ἄδυνατὲς λέγ' ὁ Μανώλης πάλι

κυττάζοντάς τους καὶ τοὺς δυὸ μὲ μάνιτα μεγάλη.

Ὁ γέρος τότε σκώθηκε καὶ τὸν Ἁγᾶ ἀρχίζει

ἀλύπητα καὶ δυνατὰ νὰ τὸν καταραβδίξῃ

κὶ αὐτὸς σὲ κάθε ραβδιομὸ ἐφώναζε «ἰνσάφι»

ὁ δὲ Μανώλης ταῖς ξυλιὲς μιὰ μιὰ στὸν τοῖχο γράφει

Σᾶν ἔφθασε στὸν ἀριθμὸ 30 λέγει «στέκα».

Δῶσε του γιὰ ἐνθύμηση καὶ γιὰ τὸν τόκο δέκα

ἀκόμη ραβδισμοὺς καλοὺς κ' ἂν τοῦ ἐκαλοφάνει,

Τὸ φέροσμο ποῦ σοῦ κίμε ἄς σοῦ τὸ ξανακάνει.

Παίξει τ' ἀκόμη κᾶμποσες κ' ἔπειτα τὸν ἀφίνει

κὶ ἀπὸ τὸ τόσο κόπανο ὀλόπριστος ἐγίνη.

Εἰς τὴν ἀξιοδάρουτη αὐτῆ σᾶν ἦλθε θέσι

θέλ' ὁ Μανώλης ὕστερα τροσπέζι νὰ τοῦ στέσῃ

Γιὰ νὰ διασκεδάσουνε νὰ φᾶνε καὶ νὰ πιοῦνε

κὶ ἂν ἔφταιξε ὁ εἰς τ' ἄλλοῦ γιὰ νὰ συγχωρεθοῦνε.

Μ' Ἄγᾱς τοῦ λέει «Μανωλῆ ἔγὼ φαί δὲν θέλω»  
μόν' νὰ γυρίσω γρήγορα πίσω στὸ Μεραμβέλλο.  
— Εἶσαι ἐλεύθερος Ἄγᾱ νὰ πᾶς εἰς τὸ χωριό σου  
κ' ὅτ' ἔπαθες τὴ σήμερον τὰ φταίει τὸ μυαλό σου  
Μάλιστα θὰ κουράσθηκες καὶ θὰ σοῦ κάμω χάρι  
νὰ πάρης τὸ κουτσαύτικο καὶ μαῦρο μας μουλᾶρι  
αὐτὸ ποῦ τοῦ κοψες τ' αὐτιά καὶ τὴν οὐρὰ Ἄληδάκο  
σᾶν ἔδειρες τὸν κύρι μου κάτω στὸ Χουμεριάκο  
Μὰ δὲν σοῦ τὸ χαρίζωμε μόνο θὰ τὸ πληρώσης  
καὶ πεντακόσα γρόσια γι' αὐτὸ θε νὰ μᾶς δώσης.  
Κι' ἂν δὲν τὰ στείλης, μόνος μου θε νὰ ῥθω νὰ τὰ πάρω  
ποῦ δὲν γλυτώνεις κι' ἀδελφοὶ νὰ εἰσθε μὲ τὸ χάρο.  
Καὶ διπλοπαραγγέλω σου Ῥωμιούς νὰ μὴν πειράζης  
γιατί κ' αὐτοὶ ῥουννε ψυχὴ καὶ νὰ τοὺς λογαριάῃς  
Κι' ὅταν θελήσης Χριστιανοῦ τίποτε νὰ μιλήῃς  
μὲ ζάχαρι κι' ἀνθόνερο τὸ στόμα νὰ γεμίσης.  
Ἐὰν μοῦ ποῦν πῶς ἔκαμες ἀνοησίας ἄλλας  
δὲν θὰ γροικῆσης μοναχὰ τὴ ζεστασὰ τῆς μπάλας.

Ἐφυγ' Ἄγᾱς καὶ γύρισε τὸ βράδυ στὸ χωριό του  
κ' ἐπῆγε καὶ ξετέξεψε νύκτα στὸ σπιτικό του.  
Καὶ δέκα μέρες μοναχὸς στὰ σκοτεινὰ ἐκλείσθη  
ὥστε ποῦ γιάναν ἢ πληγὸς κι' ἢ κεφαλὴ ξεπρίσθη.  
Πρώτη δουλειά του ἦτανε σᾶν ἔγιανε νὰ στείλῃ  
τὰ 500 γρόσια σὲ κεντητὸ μανδῆλι  
Κατόπιν τοὺς Χριστιανούς τόσον τοὺς ἀγαποῦσε  
ποῦ πάντοτε μ' εὐγένεια καὶ σπλάγνος τοὺς μιλοῦσε  
Κι' οὐδ' ἄλλους Τούρκους ἄφινε νὰ τοὺς κακολογοῦνε  
«Φοβέρα θέλουν οἱ κακοὶ νὰ περιορισθοῦνε.»

Αὐτὴ ταγε ἢ ἀνδρεῖα ἢ πρώτη τοῦ Καζάνη  
ὅπου δὲν ἐπροσκύνησε ποτὲ Τούρκου φερμάνι  
Κι' αὐτὸ ἐγένηκ' ἀφορμὴ κι' εἰς τὸ βουνὸ ἐβγήκε  
Καὶ τ' ὄνομα τ' ἀθάνατο στὴν ἱστορία ἀφήκε,

## ΟΛΙΓΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΛΛΑ ΑΝΔΡΑΓΑΘΗΜΑΤΑ

### ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΑΝΩΛΗ ΚΑΖΑΝΗ

Ὁ Μανώλης Καζάνης ὀπλαρχηγὸς Λασηθίου, ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1796 εἰς Μαρμακέτο Λασηθίου. Διὰ τὸν ἦρωα τοῦτον ὄτι καὶ ἂν γράψῃ τις ὑπὲρ αὐτοῦ θὰ εἶναι ὀλίγα. Ὁ Ἡρακλῆς λέγουσιν ὅτι εἶχε κάμει 12 ἄθλους κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἀλλ' ὁ Καζάνης εἶχε κάμει πολὺ περισσοτέρους καὶ ὄχι φαντασιώδεις ἀλλὰ πραγματικούς. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν ὅπου δὲν θὰ ζῆ κανεὶς ἐκ τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων θὰ ἀμφιβάλλῃ ἂν ὑπῆρξε τὸ πρόσωπον αὐτὸ ἢ εἶναι μυθικόν. Ἀπὸ τὰ πολλὰ κατορθώματά του θὰ ἀναφέρωμεν συνοπτικῶς ὀλίγα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ πᾶς νοήμων θὰ ἐννοήσῃ καὶ τὰ λοιπὰ ἀνδραγαθήματά του.

Νεώτατος κατέρριψε τὸν ἐκ Χουμεριάκου Ἀληδάκον τοῦρκον σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον ἀφοπλίσας, ἀιχμαλωτίσας καὶ μεταφέρας αὐτὸν εἰς Λασηθί, καὶ τὸν ὅποιον ἀπέλυσε κατόπιν ἀφοῦ τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ ἐπείραζε πλέον χριστιανούς. Ἐλαβε μέρος ὄχι μόνον εἰς ὅλας τὰς μάχας ὅπου ἔγιναν εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα τμήματα αὐτῆς. Ὁταν δὲ ἡ Κρήτη ὑπέκυπτε φαινομενικῶς εἰς τοὺς Τούρκους, αὐτὸς μετέβαινε εἰς τὴν τότε πολεμοῦσαν Ἑλλάδα καὶ συνεπολέμει κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἐπολέμησε δὲ καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον ὡς ἑθελοντῆς μετὰ πολλῶν Κρητῶν καὶ τῶν διακεκριμένων ἡρώων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ Ἐμμαν. Μουρέλλου, Ἐμμ. Δατσέρη καὶ Χατζῆ Γεώργη Γιαμάκη ποῦ πληγώθηκε στὴν ἐξοδὸ τοῦ Μεσολογγίου, Γεωργ. Κουνάλη, Μιχαὴλ Κουτσουράκη, Γεωργίου Φούσκη ἐκ Νεαπόλεως καὶ Μανώλη Γιανναδάκη ἐκ Βραχασίου.

Ἦτο ρωμαλαῖος, ἀποφασιστικὸς καὶ ταχύπους. Ὅταν οἱ Τούρκοι δὲν ἐπείραζαν τοὺς χριστιανούς οὔτε αὐτὸς ἐπείραζε τοὺς Τούρκους, ὅταν ὁμως οἱ Τούρκοι θὰ ἔκαμνον καμμίαν κακὴν πράξιν νὰ φονεύσουν ἢ νὰ πειράξουν κανένα χριστιανὸν τοὺς ἐξεδικεῖτο, τοὺς ἐλογάριαζε. Οἱ Τούρκοι τὸν ἔτρεμαν σὰν τὸ πυρωμένο σίδερο, τὸν ἐφοβοῦντο ὅπως οἱ δαίμονες τὸν Ἅγιον Ἀντώνη.

Ἐλύτρωσε ἀπὸ τὰ χέρια 40 Τούρκων νεάνιδα Ἑλένην καλουμένην εὐηδεσάτην, οὗς εἶχε στείλει ὁ Σερῖφ Πασᾶς Ἑρακλείου διὰ νὰ τοῦ τὴν φέρουν, φονεύσας 24 ἐξ αὐτῶν καὶ ἀφοπλίσας τοὺς λοιποὺς κρατήσας μόνον τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Βελῆ Μπέη καὶ τὸν ἀντήλλαξε κατόπιν μὲ τρεῖς ὄπλαρχηγούς οὗς εἶχε συλλάβει.

Εἰς τὸ Χουμεριάκο ἦτο ἓνας αἰμοβόρος Ὀθωμανὸς ὀνομαζόμενος «Σκιζόραχος», ὀνομάσθη δὲ οὕτως διότι ἤθελε νὰ πάη στὸ σπῆτι κανενὸς Χριστιανοῦ νὰ φάῃ, νὰ πιῇ, νὰ ὀργιάσῃ ἐπὶ τῆς θυγατρὸς ἢ γυναικὸς του μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ ἔπειτα προσεχάλει τὸν Χριστιανὸν καὶ τοῦ ἔλεγε «νὰ μωρὲ Ρωμιὲ θά σοῦ δώσω ἓνα κοιμάτι κρέας νὰ τὸ φᾶς κι' ἐσὺ κακομοῖρη» καὶ τοῦ ἔδραζε ἀπὸ τῆ ράχη του ἓνα πλευρὸ καὶ τοῦ τὸ ἔδιδε! ὁ ὀποῖος κατόπιν ἀπέθνησκε μὲ φοβεροὺς πόνους!

Τοῦτον καὶ τοὺς συντρόφους του τὸν ἐξελόθρευσε ὁ Καζάνης εἰς ταῖς Βρῦσες εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Χ' Δημήτρη Παντερμάρα ὅστις καὶ μοῦ τὸ διηγῆθη.

Εἰς τὸ Καλὸ Χωριὸ Πεδιάδος ἦτο ἓνας Βιλάλ Ἀγάς καλούμενος ὁ ὀποῖος κατετυράννει πολυειδῶς τοὺς Χριστιανούς. Τοὺς ἔπερνε τὰ εἰσοδήματά των, λάδια, γεννήματα κλπ. καὶ τοὺς ἔδαζε τακτικὰ γυναῖκες ἄνδρες εἰς ἐγγαρείαν. Ἀναφέρθησαν, λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὸν Καζάνην, ὅστις παραλαβὼν τὸ Μανώλη Μηλιαρᾶ, Κωνστ. Χάρο καὶ τὸν ψυχογιὸ τοῦ Κουναλογιῶργη πηγαίνει καὶ τοὺς αἰχμαλωτίζει. Τὸν υἱὸν τοῦ μεταφέρει εἰς Τσερμιᾶδω, καὶ τότε μόνον τὸν ἀπέλυσε ὅταν ἐπέστρεψε εἰς τοὺς Χριστιανούς ὅσα πράγματα τοὺς εἶχε πάρει.

Εἰς τὸ Χουμεριάκο ἦτο ἓνας ἄλλος Τούρκος σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος, ὀνομάζετο «Πιλαβομεμέτης» οὗτος ἅμα ἐπήγαινε σὲ σπῆτι Χριστιανικὸ ὁ πρῶτος τοῦ λόγος ἦτο «έτοιμάσε μωρὲ Ρωμιὲ τὸ πιλάδι» αὐτὸς ἐπῆγε στὴ Παπλινὸς στὴ Γεράπετρο μὲ 40 ἄλλους Τούρκους ὅπου ἦτο Μονὴ τῶν καλογραίων καὶ ἀφοῦ ἔφαγαν καὶ ἔπιαν καὶ ὀργίασαν θαναύσως καὶ ἀπανθρώπως ἐπὶ τῶν ἀτυχῶν καλογραίων, ἔκοψαν τὰ θυξιά τῶν καλογραίων καὶ τὰ ἀπόκρυφα μέρη των καὶ ἔφυγαν.

Ὁ Καζάνης ἅμα τὸ ἔμαθε ἔτρεξε πρὸς καταδίωξίν των, ἀλλ'

αὐτοὶ εἶχον μεταβῆ διὰ θαλάσσης εἰς τοὺς Διονυσάδες διὰ νὰ διασκεδάσουν ἐκεῖ ἐν ἀσφαλείᾳ.

Ὁ Καζάνης ὅμως δὲν χάνει τὸ θάρρος του εὐρίσκει ἓνα κάρδιον τοῦ περιβοήτου Μακρὸ Βογιατζῆ πηγαίνει μὲ τὰ παλληκάρια του στοὺς Διονυσάδες εὐρίσκει τὸν Πιλαδοριμέτη καὶ τοὺς συντρόφους του διάσκιδάζοντας ἀμέριμνους, τοὺς πυροβολοῦν ἀφνιδίως, ἐπέρχεται σύγχυσις μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἐξελοθρεύει καθολοκληρίαν χωρὶς νὰ πάθῃ κανεὶς ἀπὸ τοὺς συντρόφους του τὸ παραμικρὸν.

Ἄλλὰ τί νὰ εἴπωμεν καὶ νὰ ἀφήσωμεν διὰ τὸν γενναῖον τοῦτον ἥρωα: θὰ εἴπω μόνον τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του καὶ τὰ λοιπὰ πᾶς ἐνδιαφερόμενος ἄς διαβάσῃ τὴν Κρητικὴν ἱστορίαν καίτοι δυστυχῶς ὁ ἱστοριογράφος ὀλίγα συνέλαβε καὶ ἔγραψε ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἀφοῦ κατὰ τὸ 1829 ὑποχρῶθη ὑπὸ τῶν τότε τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ μείνῃ πάλιν ἡ Κρήτη ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν ζυγῶν οὗτος μὴ θελήσας νὰ ὑποταχθῇ εἰς αὐτοὺς ἐπῆρε τὰ εἰθισμένα παλληκάρια του καὶ ἄλλα ἀκόμη 12 τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν γέρω Μουρελομανώλη προπάπον τοῦ ἰδιοκτητοῦ τῆς «Νέας Ἐφημερίδος» τὸν ὅποσον εἶχε γραμματέα καὶ συνάδελφόν του (διότι ἡ μάννα τοῦ γέρου Μουρελομανώλη εἶχε βαπτίσει τὸν Καζάνη) καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὰ Μάταλλα καὶ μετέβη εἰς Νάξον. Ἐκεῖ μὲ τὰ παλληκάρια του ἰδιώτως, καὶ ἐτροφοδοτοῦντο ἀπὸ τὴν μικρὴν σύνταξιν ὅπου τοὺς ἔδιδε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις. Κατὰ τὸ 1843 ὅμως ὁπότε συνέπεια προτάσεως ἐπιδοθείσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ὑπὸ τοῦ Παλαμῖδη καὶ λοιπῶν ὅτι «νὰ μὴ δίδεται εἰς ὄσους κατάγονται ἀπὸ μὴ ἐλευθερωθέντα μέρη οὔτε σύνταξις, οὔτε εἰς δημοσίας θέσεις νὰ διορίζονται καὶ τὴν ὅποιαν» πρότασιν ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἀπεδέχθη. Ὁ Καζάνης παραπονέθεις καὶ ἀπελπισθεὶς ἐπήγαινε καὶ ἔσκαψε μαζί μὲ τὰ παλληκάρια του ἀμπέλια ἀποκοφτικὰ ἀλλ' ἔνεκα τῶν πληγῶν καὶ τῶν κακουχιῶν πολλὰ ἐξ αὐτῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐργάζωνται διαρκῶς.

Τὰς τελευταίας δὲ ἡμέρας ἀσθενήσας καὶ ἐν ἀπελπιστικῇ ἰδέσει εὐρισκόμενος ἡ Σ. Κυβέρνησις ἔστειλε αὐτῷ 1000 δραχμὰς καὶ ἰατρὸν νὰ τὸν θεραπεύσῃ δωρεάν, ἀλλ' οὗτος δὲν ἐδέχθη οὔτε τὰ χρήματα οὔτε τὸν ἰατρὸν.

Λέγουν μάλιστα ὅτι ἀπέθανεν ἐξ ἀσιτίας κατὰ τὸ 1846.

## Η ΔΥΟ ΦΟΥΡΝΙΟΤΟΠΟΥΛΕΣ

Σ' αὐτοὺς ὅπου νομίζουνε οἱ Τούρκοι πῶς μιὰ μέρα  
θ' ἀφήσουν τὸ βλοβρισμὸ νὰ ἐξευγενισθοῦνε  
καὶ ὅτι τῶν Χριστιανῶν θὰ πάρουν τὸν ἀέρα  
μὲ πράξεις δολοφονικές. Καὶ νὰ ταπεινωθοῦνε  
νὰ τοὺς σέλεν τὴν παροιμίᾳ «σφάξε μ' Ἄγᾶ ν' ἀγιάσω»  
πολὺ συγνώμη τοὺς ζητῶ, λίγο ἂν τοὺς κουράσω  
τὴν ἱστορίᾳ ποῦ θὰ πῶ ἂν θέλουν νὰ γροικήσουν  
καὶ ἅς εἶναι βεβαιοτάτοι ὅτι θὰ συμφωνήσουν  
ὁ Ἕλλην πῶς ἐκ φύσεως ἀτίθασος ἐπλάσθη  
κτυπᾶ σὰν τοῦ κτυπήσουνε ποτὲ δὲν ἐδαμάσθη.  
Θὰ καταλάβουν τι ἐστὶ Τουρκιὰ καὶ Χριστιανότης.  
Δὲν εἶναι προαμύθια· εἶναι πραγματικότης  
αὐτὸ ποῦ θὰ διηγηθῶ.—Εἰς τὰ εἴκοσι ἕνα  
στὰ χρόνια τῆς Γενιτσαριᾶς τὰ καταριτωμένα.  
Δυὸ φτωχοπούλες Χριστιαναῖς μὰ μορφοκαμωμένας  
στὸ Κατωχώρι τῆς Φουρνῆς σὲ μιὰ μουρνια εὐγῆχαν  
φύλλο γιὰ νὰ μαζέψουμε ὡς φαίνεται οἱ καϋμένας.  
Μ' ἀκούσατε τί πάθανε καὶ τί τέλος εὐρῆχαν.

Δυὸ Ἀρβανίτες ἔτυχε τότε γιὰ νὰ περνοῦνε  
μ' ἕναν Ἀράπη ὁμάδι  
Ἀρματομένοι καὶ οἱ τρεῖς. Ἐτυχε νὰ τὰς δοῦνε  
ἂν κ' ἦτον βράδου βράδου.

Στὴ Σπιναλόγκα πήγαιναν γιὰ νὰ διασκεδάσουν.  
Κι' ἀμέσως μὲ μιὰ ἄγρια φωνὴ ταῖς διατάσουν  
Μωρὲ παληογκιαούρησες· ἀμέσως κατεβῆτε.  
ἔτσι ἔτανε τῆς τύχης σας Τούρκους νὰ πανδρευθῆτε!  
—Κοπιάστ' Ἀγάδες στὸ καλό. Ἐκείναις τοὺς σὲ λένε,  
μὲ φόβο καὶ παράκλησες ποῦ μόνο καὶ δὲν κλαῖνε.  
—Μωρὲ τὸ κισιμέτι σας νὰ κόψετε κυττᾶτε;  
θὰ γίνεταί χανούμισες,—ἢ μιὰ ἀπολογᾶται,

—Χριστιανή γεννήθηκα. Μαρία θ' ἀποθάνω  
καὶ ἀλλαγὴ τὴν πίστι μου ποτὲ δὲν θὰ τὴν κάνω.

Ἡ ἄλλη ἐφοβήθηκε καὶ ἐκαρδιοκτυποῦσε  
μὰ ἤπηρε θάρρος ὕστερα κ' ἄρχισε καὶ μιλοῦσε.

—Ἀφῆστέ μας στὴ φτώχεια μας· κοπιᾶστε στὴ δουλειά σας

—Ὅρὲ πηλογογιαούρισες τὸ λέτε στὰ σωστά σας;

Ἡ Ἀρβανίτης ὅτι ἤπῃ θὰ γίνῃ. —Καὶ σηκώνῃ  
τὸ ὄπλον καὶ πυροβολεῖ καὶ κάτω τὴν ξαπλώνει!

Πυροβολᾷ καὶ ὁ δεύτερος καὶ ρίπτει καὶ τὴν ἄλλη  
κάτω σὰν τὴν Τρυγόνά!

Θεὲ μου τί παθαίναμε! Τί ταραχὴ μεγάλη  
σ' ἐκεῖνο τὸν αἰῶνα!

Καὶ ὁ ἀράπης ἔστειλε ἀντικρυ καὶ ξανοίγει  
σὰν τὸ λαγωναρόσκυλο ποῦ πέση τὸ κυνήγι  
καὶ τρέχει μὲ τὰ τέσσαρα καὶ πάει καὶ τὸ πιάνει  
κ' εἰς τὸν ἀφέντη του κοντὰ πηγαίνει καὶ τὸ βάνει.

Ἔτσι καὶ τοῦτος ἔτρεξε· ταῖς κόραις ἀνιχνεύει

Νὰ δῇ ἂν εἶχανε λεπτὰ ἀπάνω τους γυρεύει.

Κι' ἔπειτα μὲ ἀφέλεια στὸ δρόμο των πηγαίνουν

καὶ σὲ μιὰ ὥρα καὶ οἱ τρεῖς στὴ Σπιναλόγκα μπαίνουν.

Γροικοῦν τοὺς πυροβολισμοὺς οἱ χριστιανοὶ καὶ τρέχουν.

Βλέπουν τῆς νηὲς στὰ αἵματα· καὶ μὲ τὰ δάκρυα βρέχουν.

Τὰ ζηλεμένα των κορμιά. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ κυττοῦνε

Τοὺς δολοφόνους νὰ εὔρουν νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦνε.

Μὰ κείνοι ὡς προεῖπαμεν δὲν ἵστάθησαν καθόλου  
μόνον ἐπήγανε κ' οἱ τρεῖς στὴν Νῆσον τοῦ διαβόλου.

Τὰ πτώματα ἐπήγανε κατόπιν καὶ ἐθάψαν.

καὶ μάτια δὲν ἐμείνανε ὅπου νὰ μὴν τὰ κλάψαν.

Εἰς τὰ χωριά ἐδῶ κ' ἐκεῖ τὸ πρᾶγμα ἐγροικήθη  
καὶ καθ' ἑνὸς Χριστιανοῦ ἐράγισαν τὰ στήθη.

Ἡ ἀπαισία εἶδησις κ' εἰς τὸ Λασηθι φθάνει.

στ' αὐτιὰ τοῦ λεοντόκαρδου τοῦ Καπετὰν Καζάνη.



Κ' ἀμέσως ἐταράχθηκε. Μά τον ἀρρωστημένος  
καὶ κρουολογημένος

Νὰ περπατᾷ δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὴν τόση ζάλη,  
μά 'θελε νὰ ἐκδικηθῆ τῶν κοπελλῶν τὸ αἷμα.

Τὸν ψυχογιό του προσκαλεῖ τὸν Γιώργη τὸν Κουνάλη  
καὶ λέγει του «Αὐτὰ κι' αὐτὰ μόνον μὴν κάμης στέμα  
μόνον νὰ πᾶς νὰ ἐκδικηθῆς. Τὰ μέρη τὰ γνωρίζεις.»

—Μάλιστα Καπετάνιο μου θὰ κάμω ὅ,τι ὀρίζεις.

Πέρνει τὸ καρποφύλι του, τὴν πάλα στὸ πλευρό του.

ζώνεται ταῖς πιστόλες του καὶ κάνει τὸ σταυρό του.

καὶ ξεκινᾷ ἑλομόναχος τ' ἄφοβο παληκάρι

τὸ αἷμα τῶν Χριστιανῶν ὀπίσω γιὰ νὰ πάρῃ

καὶ χωρὶς νὰ τὸν 'δῆ κανεὶς μεσάνυχτα πηγαίνει

εἰς ταῖς Πινές, καὶ ξαφνικὰ μέσα στὸ σπῆτι μπαίνει.

Τοῦ πρώτου ἐξαδέλφου του τοῦ Κουναλονικόλη

κι' οἱ χωρικοὶ κοιμοῦντανε μικροὶ μεγάλοι ὄλοι.

Καλησπερίζει γελαστὸς μὲ χωρὶς νὰ καθίσῃ

τὸν ξάδελφό του προσκαλεῖ κρυφὰ νὰ τοῦ μιλήσῃ

Καὶ σὰν ἐμείναν μόνον τῶν καὶ ἐκρυφομιλήσαν.

μετὰ μιὰ ὄρα τὸ πολὺ πάλι ἐξεχωρίσαν.

Στὴ Σπιναλόγια τακτικὰ (ποῦ θεωρεῖτο πόλις)

καθημερινῶς ἐπῆγαινε ὁ Κουναλονικόλης

μετὰ τὸ κρυφομιλητό καὶ βράδυ βράδυ πάλι

εἰς τὸ χωριό του γύριζε στοῦ ὕπνου τὴν ἀγκάλη

λέγουν ἐπ' ἐραδίδευτο καὶ τὸ πρωὶ γυρνοῦσε

στὴ Σπιναλόγια κ' ὄρνιθε· αὐτὰ τυριά παλοῦσε

Τὸ δὲ πρωτοπαλήκαρο κρύβετο σ' ἓνα σπήλιο

'ποῦ ἀπὸ κόσμου κτίσεως ποτὲ δὲν εἶδε ἥλιο

Καὶ δὲν τὸ γνωρίζε κανεὶς μονάχα ὁ θεὸς του

κι' ὁ πρωταξάδελφός του.

Τρεῖς μέραις μόλις 'πέρασαν 'ποῦ μέσ' στὸ σπήλιο πάει  
ὁ ξάδελφος καὶ τοῦ βασιτᾶ καὶ φαγητὸ νὰ φάῃ.

Κ' ἔπειτα ἀφοῦ ἔφαγε τοῦ λέγ' αὐριο βράδυ

θὲ νὰ διαβοῦν ἀπ' τὴ Φουρνῆ οἱ δυὸ Ἀλβανοὶ ὀμάδι

μὲ τὸν μερτσαναχείλη των μόνον νὰ τὸ γνωρίζης  
Κ' αὐτὸς τοῦ λέγει: Δὲν μοῦ λές; ἔμπορεῖς νυκτογυρίζης;  
— Τὶ λόγος; (λέγει) Δὲν μπορῶ! μὰ τοῦτο μὲ προσβάλλει  
— Ἐμπρὸς λοιπὸν τί στέκωμεν; Ἐξάδελφε Κουνάλη  
τὸ αἷμα τῶν Χριστιανῶν νὰ πάρωμεν ὅπισον.  
— Πολὺ καλὰ σ' ἀκολουθῶ καὶ θὰ σὲ βοηθήσω  
ἀλλὰ δὲν ἔχω ἄρματα. — Ἐγὼ θὰ σ' ἄρματώσω  
μὲ τ' ἄρματα τῶν Ἀλβανῶν αὔριον θὰ σὲ ζώσω.  
Καὶ τὸν σταυρὸν των κάνουνε· κ' ἔπειτα ξεκινοῦνε  
νὰ καρτερέσουν τὸ Ἀλβανὸς γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦνε.

Εἰς τὸ Καστέλλι τῆς Φουρνῆς κοντὰ στὸν Δριβαξῶνα  
ἦσαν ἀνεμόμυλοι προτοῦ κ' ἕναν αἰῶνα  
μὰ τώρα ἔνε χαλάσματα. Ἐκεῖ κ' δυὸ πηγαίνου  
χορὶς νὰ τοὺς ἰδῆ κανεῖς. Κρύβονται καὶ προσμένου  
Τὸ ἀγάδες νὰ περάσουνε γιὰ νὰ λογαριασθοῦνε  
καὶ νὰ πληρώσουν τὰ στυλιὰ τὸ αἷμα τοῦ χρωστοῦνε  
Ἐσιγανομιλοῦσανε γιὰ νὰ μὴν τοὺς γροικήσουν  
ὅποτε βλέπουνε μακρὰν τοὺς Τούρκους ν' ἀνικρῶσουν.  
Ὁ ἥλιος ἦτανε ψηλά κόντενε μεσημέρι,  
κ' οἱ Ἀλβανοὶ πηγαίνανε κ' οἱ δύο ταῖρι ταῖρι,  
κ' ἔλεγανε Ἀλβανίτικα καὶ Τούρκικα τραγούδια,  
καὶ τὸν Ἀράπη βάνανε καὶ μάζευε λουλούδια  
ἀπὸ τὸν κάμπο τῆς Φουρνῆς καὶ τὰ βαζαν στ' αὐτιά των  
καὶ ἄφοβα καὶ ἀξέγνιαστα πηγαίναν στὴ δουλειά των.  
Μᾶξαρνα «μπὰμ καὶ μποῦμ» γροικοῦν ἄρ' μέσα ἄρ'  
(τοὺς μύλους  
καὶ μιὰ φωνὴ σὰν λιονταριοῦ «φωτιά πιδιὰ στοὺς  
[σκύλους

Εὐθὺς στὴν πρώτη τουφεκιὰ (ἦσαν ταιριασμένοι  
οἱ Ἀρναοῦτες καὶ οἱ δυὸ) καὶ πέφτουν νεκρωμένοι.  
Κι Ἀράπη τ' ἄρματ' ἄφησε καὶ τρέχει γιὰ νὰ πέση  
στά πόδια τῶν παληκαριῶν, νὰ τὰ παρακαλέση  
νὰ μὴν τὸν νὲ σκοτώσουνε· ἀλλ' ὅμως δὲν προκάνη  
καὶ τοῦθε κατακέφαλα μιὰ σφαῖρα καὶ τὰ χάνει.

Τρέχουνε τότε και οι δυο και τους σε ξαγματώνουν  
και λίγο αν ανέπνεαν τους αποτελειώνουν.

Πέρνουν τά γιαταγάγια των πιστόλες και φουσέκια  
και δύο αρναούτικα μοναδικά τουφέκια.

Και σ' ένα λάκκο και τους τρεις μαζί τους χωματίζουν  
χωρίς να τους ιδῆ κανείς. Κι' αδιάφοροι γυρίζουν

'Ο Νικολῆς εις ταῖς Πινές κι' ὁ Γεώργης στὸ Λασιθί

(Ἐτοῦτο χρόνου ἀρκετοὺς κρυφὸ διετηρήθη,

Γιατὶ ἂν κατορθώνανε οἱ Τοῦρκοι νὰ τὸ μάθουν

πολλὰ κακὰ οἱ Χριστιανοὶ ἤθελε γιὰ νὰ πάθουν

κι' εἰς τοὺς Φουρνιότες θὰ βάζαν βαρὺ μεγάλο φόρον

τὸ αἷμα νὰ πληρώσουν τότε τῶν αἰμοβόρων.

"Αχ! οἱ σημερινοὶ τὰ λὲν ἐτοῦτα παραμύθια!

'Επνίγηκε ἡ Ἀνδρεία, ἀπέθανε ἡ Ἀλήθεια.

Καὶ τὰς ἐθάψανε βαθεῖα σὲ μαῦρο μονοπάτι

κι' ἦσαν νεκροθάπται τῶν τὸ Ψεῦδος κι' ἡ Ἀπάτη.

Κ' ὅσοι τολμήσουν σήμερον γιὰ παλαιὰ νὰ ποῦνε

τοὺς θεωροῦνε γιὰ τρελλοὺς καὶ τοὺς περιφρονοῦνε!

Οἱ Τουρκοφάγοι πέθαναν καὶ οἱ παληκαράδες

'ποῦ σὺν ἐλπίς τῶν Χριστιανῶν καὶ τρόπος στοὺς Ἄ-  
[γάδες

Τὰ πάντα σήμερον νεκρά! κρούα! καὶ μαραμένα  
ποῦ 'νε τὸ κοσμοξάκουστο κ' ἔνδοξο «Ἐἴκοσι ἕνα;»

Πλὴν μὴν ἀπελιζώμεθα Ἕλληνες κ' Ἑλληνίδες

καὶ Κρητικοὶ καὶ Κρητικαῖς ἃς ἔλωμεν ἐλπίδες

κ' ἴσως ἡ Νέη Γενεὴ μιὰ μέρα καταφέρει,

Τὴν δόξαν τὴν προγονικὴν γιὰ νὰ ἐπαναφέρει.

## Ο ΧΑΣΑΝ ΠΑΣΣΑΣ ΕΝ ΜΕΡΑΜΒΕΛΛΩ ΚΑΙ ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ ΜΗΛΑΤΟΥ

Στὰς 28 Μαΐου 1822 ἀπεβιβάσθη στὴ Σούδα ὁ Χασάν Πασσάς γαμβρὸς τοῦ Μεχμεταλή ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου μὲ 12 χιλιάδες ἀσκέρι Τουρκικό, ἐξ ὧν οἱ περισσότεροι ἦσαν Ἄλβανοί. Τὸν ἔφεραν 114 πλοῖα, ἐκ τούτων τὰ μὲν 30 περίπου ἦσαν πολεμικά τῆς Αἰγύπτου φέροντα τὴν Τουρκικὴν σημαίαν, τὰ δὲ λοιπὰ ἦσαν φορτηγὰ εἰς τὰ ὅποια ὄλα ἐκυμάτιζε ἡ σημαία πολλῶν δυνάμεων τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης, καὶ μετεκμήζον ταῦτα ἐπιδεικνύοντα τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ εἰς τὰς σημαίας των, τὰ πρὸς πόλεμον ἀναγκαῖα καὶ τοὺς στρατοὺς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐβόηθουν οὕτω τὸν τύραννον διὰ νὰ καταπολεμήσῃ καὶ ἐξωλοθρεύσῃ τοὺς μαχομένους Ἕλληνας ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τούτου τοῦ Σταυροῦ.

Ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Σουλτάνον τῇ ἐγκρήσει καὶ τῶν Χριστιανικῶν Δυνάμεων διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν Κρητικὴν Ἐπαναστάσιν.

Ἡ ἐκστρατεία του κατὰ τῶν Δυτικῶν Ἐπαρχιῶν ἀπέτυχε τελείως καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς Ἡράκλειον ἀφοῦ ὑπέστη μεγάλας καὶ φοβερὰς καταστροφὰς εἰς ἄνδρας ἀπὸ τοὺς Ἐπαναστάτας Χανίων καὶ Σφακιῶν.

Ὁ Στρατὸς του κατεσκήνωσε εἰς Ἅγιον Μύρωνα ὅπου διεχείμασε καὶ ἐν τῇ μεταξὺ ἐνισχύθη μὲ νέον Στρατὸν ποῦ ἦλθε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν ἀνοίξῃ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπαρχιῶν, καὶ διὰ Χερσονήσου, Μαλλίων—Βιάννου μετέβη εἰς Ἱεράπετρον, οἱ Ἐπαναστάται τοῦ Νομοῦ Λασηθίου εἶχαν συγκεντρωθῆ εἰς τὸ Μεραμβέλλο καὶ ὁ Χασάν Πασσάς μὲ τὸ Στρατὸ του ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἱεράπετρο ὅπως καταλάβῃ τὸ Καινούριο Χωριὸ (τὴν σημερινὴν Νεάπολιν).

Ἐπίσπευσε δὲ τὴν εἰς Μεραμβέλλο ἐκστρατείαν του, συνεπεία ἐπιστολῆς πολλῶν κατοίκων Ὀθωμανῶν Μεραμβέλλου οἵτινες τοῦ ἐδήλουν ὅτι ἂν δὲν προσέλθῃ νὰ τοὺς λυτρώσῃ ἀπὸ τὰ

βάσανα ἔπου τραβοῦν ἀπὸ τοὺς γυιαούρηδες θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ παραδώσουν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὰ ἔπλα των καὶ νὰ βαπτισθῶσι Χριστιανοί, διότι καθημερινῶς τοὺς σκοτώνουν ὄχι μόνον οἱ ἄνδρες ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες των, ἐννοοῦντες μὲ τοῦτο τὴν Κριτσοποῦλα Ῥοδάνθη ἢ ὁποῖα εἶχε φονεύσει κάποιον Χουρσίτ Ἄγᾶ χύσασα μὲ τὸ ἴδιον τὸ γιαταγᾶνι του τὸ αἷμά του, διὰ νὰ λυτρώσῃ τὸ αἷμα τῆς παρθενίας της.

Οἱ Ἐπαναστάται ἕμως συγκεντρωθέντες εἰς Κριτσᾶν συνήψαν δύο μάχας μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Χασᾶν Πασᾶ εἰς Κουτάραντο καὶ κατετρόπωσαν τὸν Τουρκικὸν στρατό.

Αἱ μάχαι αὗται ἦσαν ἀπὸ τὰς μεγαλειτέρας μάχας ἔπου ἔγιναν ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ δεκαετὲς διάστημα τοῦ 1821.

Ἐκεῖ εἶχαν συγκεντρωθῆ ἔπαναστάται ἀπὸ ἑλλην τὴν Κρήτην καὶ ἀπὸ τὰς δυτικὰς ἀκόμη Ἐπαρχίας.

Μετὰ τὰς μάχας ἕμως αὐτὰς συνεσκέφθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἐπαναστατῶν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἄμυναν τῆς Κριτσᾶς διότι ἐξηγλήθησαν τὰ πολεμοφόδια των, πράγματι μετρηθέντων τῶν φυσικίων οὐδεὶς εὐρέθη ἔχων περισσότερα ἀπὸ 3—4 φυσείκια. Ὁ δὲ Χασᾶν ὑψωσε τὸ «Σανζᾶν Χερῖφ» (ἱερὰ σημαία) καὶ ὑπ' αὐτὴν προσῆλθον ὄλοι οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Ἐπαναστάτας.

Προέβλεπον λοιπὸν οἱ ἀρχηγοὶ ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐχθρὸν ἄνευ πολεμοφοδίων καὶ ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν πρὸς τὴν ὄρεινὴν Ἐπαρχίαν τοῦ Λασηθίου συναποκομίζοντες καὶ τὰ γυναικόπαιδα.

Τὰ γυναικόπαιδα τῶν χωρίων Νεαπόλεως καὶ περιχώρων ἀνερχόμενα εἰς 3,700 κατέφυγον εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Μηλάτου ὅπου ἐκρύβησαν μετὰ τῶν ἄλλων γυναικοπαίδων τῆς Ἐπαρχίας Πεδιάδος τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἐν ὄλῃ ἀνῆλθεν εἰς 6 χιλιάδες.

Ὁ Χασᾶν Πασᾶς προῆλασε μὲ τὸν Στρατὸν του καὶ κατέλαβε τὴν Κριτσᾶν τὴν ὁποίαν ἔκαυσε σὲ τρεῖς ὥρας, δὲν εὐρέθη δὲ πρᾶ ἄλλο μόνον τρεῖς γέροντας τυφλοὺς ποῦ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν καὶ τοὺς κατεκρεοῦργησε. Ἀπὸ τὴν Κριτσᾶ ἐπῆγε στὴ Νεάπολι (Καινούριο Χωριὸ) ἀλλὰ δὲν εὐρέθηε ζωντανὴ ψυχὴ διότι ὄλοι εἶχαν φύγει, καὶ οἱ περισσότεροι οἱ ἀπόλεμοι γυναῖκες καὶ παιδιὰ εἶχαν καταφύγει εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Μηλάτου.

Ὁ Χασάν Πασσάς τὴν ἴδια ἡμέρα ἔπου ἐφθασε στὸ Καινούριο Χωριὸ ἐζήτησε καὶ ἔμαθε τὸν τάφον τοῦ Νικολ. Ζερβοῦ διασήμου καὶ γενναίου ἀρχηγοῦ ἀπὸ δύο γέροντας τοὺς ὁποίους ἐζώγηρσεν ἐξώθεν τοῦ Χωρίου Λιμνῶν καὶ τοὺς ἐπῆρε μαζί του, καὶ ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποθάνει πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, διέταξε καὶ τὸν ἐξεθάψαν, τοῦ ἔκαμε χίλιες δὴ λειδωρίας καὶ ἔστεισε τὸ μεσολυωμένο πτώμα του εἰς θέσιν Ἀλωνάκια ἢ Ἀνεμομύλους καὶ διέταξε ὅλον τὸν Στρατὸν καὶ τοῦ ἐπυροδόλησε. Ἐπειτα διέταξε καὶ τοῦ ἔκαμαν ἓνα ξύλινο σπαθί, καὶ ἓνα ξύλινο τουφέκι, τὰ ὅποια ἐκρέμασε ἐμπαικτικῶς μὲ τὰ ἴδια χέρια του στὸ πτώμα, λέγων αὐτῷ:—Αὐτὰ σοῦ τὰ χαρίζω ὡς καλὸ παληγάρι ποῦ εἶσαι: νὰ πολεμᾷς τὴν Τουρκιά!

Ἀφῆκε δὲ τὸ πτώμα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἐκταθειμένον καὶ ἐπήγαινε κάθε μέρα καὶ τοῦ ἔλεγε: «Καπετὰν Νικόλα δὲν θὰ παίζωμεν ἓνα ζευγάρι μπάλες; Πῶς δὲν τραβᾷς τὸ σπαθί νὰ πολεμήσωμεν; Γιατὶ μᾶς περιφρονεῖς; Μετὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τὸν παρέδωσε εἰς μερικοὺς Χριστιανοὺς, οἵτινες προσῆλθον νὰ δώσουν ὑποταγὴν ἀπὸ τὰ περίχωρα πιστεύσαντες εἰς τὰς ψευδοὑποσχέσεις του ὅτι δὲν θὰ τοὺς ἐκακοποιεῖ καὶ τὸν ἔθαψαν πάλι εἰς τὸν ἴδιον τάφον ἔπου εἶχε ταφῆ πρὶν, δηλαδὴ ἐξώθεν τῆς εἰσόδου τῆς βορείας θύρας τῆς Μεγάλης Παναγίας Νεαπόλεως.

Ἀπὸ Μεραμβελιώτας Τούρκους καὶ δὴ ὀρισμένως ἀπὸ κάποιον Βουλισμενιώτην Τερζαλὴν καλούμενον, αἰμοδύρον καὶ ἀπάνθρωπον τέρας, ἐξωμότην Ἐνετὸν τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς Ἐνετικῆς γενεᾶς Δραγανίγων, ἔχοντα ἀκίνητα κτήματα πλησίον τοῦ Σπηλαίου ὅτι τὰ γυναικόπαιδα τῶν Χριστιανῶν εἶχαν καταφύγει εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Μηλάτου καὶ ἀπέστειλε Στρατὸν νὰ τὰ αἰχμαλωτίσῃ ὑπὸ τὴν αἰεθυσιν τοῦ ὑποστρατήγου Χουσεὴν Βέη Ἀλδανοῦ καὶ τούτου, αὐτὸς δὲ ἔμεινε στὸ Καινούριο Χωριὸ καὶ μόνον δύο τρεῖς φορὰς τὴν ἐβδομάδα παρελάμβανε 2—3 Τάγματα Στρατοῦ καὶ ἐπήγαινε ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Μετοχίου Ἀγόρους καὶ ἐξήταξε περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Χουσεὴν Βέη. Εἶχε τότε μαζί του ὁ Χασάν 16 χιλιάδες ἄνδρας ἐξ ὧν οἱ 10 χιλ. ἐπολιορκῆσαν τὸ σπήλαιον.

Τὰ γυναικόπαιδα ὑπερήσπιζον ἀπὸ τὸ σπήλαιον μέσα ἀπὸ

δχυρωτάτας και φυσικὰς θέσεις 150 ἄνδρες ἔνοπλοι και ἐπὶ 15 ἡμέρας περίπου δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Τοῦρκοι νὰ πλησιάσουν κἄν τὸ σπήλαιον, ἔπασαν δὲ ἄνω ἀπὸ 150 Τοῦρκοι και ἕνας ἀνεψιὸς τοῦ Πασσᾶ, οἷτινες ἔτρεξαν στὴν ἀρχὴν διὰ νὰ καταλάβουν τὸ σπήλαιον και νὰ λάβουν περισσότερα λάφυρα, διότι ἐνόμιζον ὅτι δὲν θὰ εὑρισκαν τὴν παραμικρὰν ἀντίστασιν.

Ἐξηντλήθησαν ὁμοῦ ἐπὶ τέλους τὰ πυρομαχικὰ τῶν ἐνόπλων ὅπως και τὰ τρόφιμα και τὸ νερὸν, ἀφοῦ ἔπιναν ἑλλείψει ὕδατος τὰ οὖρα των και ἀφοῦ προηγουμένως διὰ κήρυκος τοῦ εἰδοποιήσε ὁ ἴδιος Χασὰν ὅτι νὰ παραδοθοῦν νὰ ἡσυχάσουν και δὲν θὰ πειραχθοῦν εἰς τὰ σπήτια των και νὰ κἀν ὁ καθένας σὺν και πρὶν τῆ δουλειᾷ του και θὰ τοῦς ἔδιδε ἀμνηστία και τὸ ρᾶν Τεσκαρεσί (ἔγγραφον τῆς ὑποταγῆς).

Πεισθέντες ὑπὸ τοῦ αἰμοδόρου και ἀναγκασθέντες ἕνεκα τῶν ἄλλων ἀφορμῶν παρεδόθησαν, ἐκτὸς ὀλίγων ὅπου ἔμειναν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου και ἐκρύβησαν προτιμήσαντες τὸν ἐκούσιον θάνατον τῆς πείνης.

Ἐκ τῶν παραδοθέντων ἄλλοι μὲν ἐσφάγησαν ἐπὶ τόπου ἀμέσως και ἄλλοι ὠδηγήθησαν στὸ Καινούριο Χωριὸ πρὸς τὸν Χασὰν.

Εἰς τὸ μετόχι Ἀγόραις ἐκεῖ ὅπου ὠδηγοῦντο ἔπασε μέσα σὲ μιὰ μεγάλη στέρνα μιὰ ὁμορφὴ κοπέλλα, και ἐπνίγη θεληματικῶς προτιμήσασα τὸν τίμιον θάνατον ἀπὸ τὴν ἀτιμιον ζώην. Εἰς τὸν ποταμὸν Χελιδονία ἐσκυψαν τρεῖς ἄνδρες διὰ νὰ πῖοῦν νερὸν και ἀμέσως ἀπέθαναν ἀπὸ τὸ παλὺ ὅπου ἤπιαν και ἀπὸ τοῦς ραβδισμοῦς και κτυπήματα ὅπου τοῦς ἔδωσαν οἱ Τοῦρκοι μὲ τὰς ἀκτηρίδας (κοντάκια) τῶν τουφεκιῶν. Ταῖς κορασίδες ἔδεναν μὲ τὰ ἴδια τὰ μαλλιὰ των και τοῦς ἄνδρας μὲ τὰ φορτωμάτα (σχοινιά) τῶν μουλαριῶν των.

Ὅταν τὰς ἔφεραν εἰς τὸ Καινούριο Χωριὸ ὁ Χασὰν τίσιον ἐχάρη ὅστε διέταξε και ἔκαμαν φέστες ἐπὶ τῇ νίκῃ του και ἐπροβίβασε πολλοὺς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Στρατοῦ του. Εἰς δὲ τὸν ὑποστράτηγον Χουσεῖν ἔδωσε δῶρα 120 φλωριά, ὡς ἔλεγε ἡ γρατὰ θεῖᾷ Μαριῷ ὅταν τοῦ ἔδωσε τὴν ὄραιότερα τῶν αἰχμαλώτων, Σμαράγδα καλουμένην και διὰ τὴν ὁποῖαν κἀνωμεν ἐκτε-

ταμένον λόγον εἰς ἄλλο βιβλίον μας «Σμαράγδα ἢ Καινουριοχωρίτισα.»

Εἰς τὸ διάστημα ὅπου ἦσαν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἐγέννησαν 40 ἔγκυες γυναῖκες, τὰ νεογνά των δὲ παίζοντες καὶ γελῶντες οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν ἄλωσην τὰ ἐκατακομμάτιαζαν καὶ τὰ ἔδιδαν τροφήν εἰς τοὺς σκύλους ὅπου ἀκολουθοῦσαν τὸ στρατό. Ὅταν τοὺς ἔφθασαν στὴ Νεάπολι (Καινούριο Χωριὸ) ὁ αἰμοδόρος Χασάν διέταξε καὶ ἐχώρισαν τοὺς ἄνδρας ἀπὸ τὰς γυναῖκας, καὶ χωριστὰ τὰ παιδιὰ, καὶ χωριστὰ τοὺς ἐνόπλους, καὶ τοὺς γέροντας καὶ γερόντισας.

Τοὺς γέροντας καὶ γερόντισας ὄσους δὲν ἦσαν ἱκανοὶ πρὸς ἐργασίαν ἀνερχομένους εἰς 500 τοὺς ὠδήγησαν εἰς θέσιν Γραμπέλες καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔστεισαν εἰς ἓνα ἐπίπεδον χωράφι, διέταξε τὸ ἵππικὸν του καὶ ἔκαμε ἐπέλασι καὶ τοὺς κατεπλάκωσε ὄλους, αὐτὸς δὲ καθήμενος μετὰ τοῦ Χουσεῖν ὑποστρατήγου καὶ ἄλλων ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν ἐθεῶτο ἀγαλλόμενος τὰ συμβαίνοντα. Καὶ ἔπειτα διέταξε καὶ ἔκοψαν τὰς κεφαλὰς των καὶ τὰς μετέφεραν εἰς ἓνα ἄλωνι ἐκεῖ πλησίον παρὰ τὴν θέσιν Ἁγία Ἄννα καὶ τὰς ἔστεισε πυραμίδα καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς συγγενεῖς των καὶ ἐχόρευαν γύρω περὶ τὴν πυραμίδα τῶν κεφαλῶν. Τὰ δὲ πτώματά των διέταξε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ ἐσκέπασαν σὲ μιὰ θάγκα ἐκεῖ κοντὰ στὴν Ἁγία Ἄννα.

Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἦσαν καὶ 18 παππάδες διέταξε δὲ καὶ τοὺς ἔκοψαν τὰ 3 δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρὸς ὅπου ἔκαμαν λέγει τὴν σταυρὸν καὶ τοὺς ἐβούτηξαν τὰ χέρια των σὲ θραστή πίσα διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ αἷμα καὶ ἔπειτα τοὺς ὑποχρέωσε τοὺς ἰδίους παππάδες καὶ τὰ ἔδωσαν τὰ κομμένα δάκτυλα τροφήν εἰς τοὺς σκύλους τοῦ ἀσκηριοῦ, καὶ τὴν πρώτην Παρασκευὴν ἔκαψε τοὺς 12 ἱερεῖς ζωντανούς εἰς τὴν Ἁγίον Ἀθανάσιον ἐκεῖ ὅπου ἀκριβῶς κείνται τὴν ἄνω τὰ ἐλαιουργοστάσια Καλλιαντάκη Λουμπούνη καὶ τοὺς λοιποὺς 6 ἱερεῖς ἐκράτησε διὰ νὰ κάμῃ τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν Φουρνῆ διὰ νὰ σπείρῃ τὸν τῆμον εἰς τοὺς Χριστιανούς ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν ἤθραν κατὰ τὴν διάθεσίν των ὅτε ἐπήγαιναν ὡς θὰ εἴπωμεν παρακάτω κανένα Χριστιανὸν, τοὺς ἐφόνευσαν εἰς τὸ Καστέλλι Φουρνῆς, καὶ τοὺς ὁποίους κατόπιν ἔθαψαν οἱ Χριστιανοὶ εἰς τι ἐξωκλήσιον Ἁγίος Ἰωάννης κείμενον εἰς τὸ κτῆ-



μα τῶν Μαυροφόρηδων πλησίον τοῦ χωρίου τούτου.

Ἀπὸ τοὺς ἐνόπλους ἐχώρισεν 70 τοὺς ὁποίους διέταξε καὶ ἀποκεφάλισαν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων.

Τοὺς λοιποὺς ἄλλους 70 διέταξε καὶ ἔδωσαν ὅλους εἰς ἓνα σχοινί νὰ τοὺς μεταφέρουν στὴ Σπιναλόγκα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ σφίξιμο καὶ ἀσφυξία ἀπέθαναν στὸν ὁρόμο β, τοὺς ὁποίους ὁμοῦς δὲν ἔλυσαν μόνον τοὺς ἐτραβοῦσαν οἱ 67 καὶ τοὺς ἐπῆγαν ἕως τὸ παραθαλάσσιον (Πλόκα) καὶ ἐκεῖ τοὺς ἔρριξαν στὸ γιανό. Ὁ δῆμιος ὁ ὁποῖος τοὺς ἀποκεφάλισε ἦτο ἐκ Πλατυποδίου καὶ ὀνομάζετο Μεχμέτ Μπερμπάτης ὁ ὁποῖος διὰ τὰ ἀνδραγαθήματά του μετωνομάσθη «ΜεχμέτΚάλφας» καὶ ἐπληρώθη ἀδρότητα.

Μάρτυς αὐτόπτης τῆς ἀπανθρώπου καὶ τραγικῆς ταύτης σκηνῆς Ὁθωμανὸς μὲν ἀλλὰ τιμιώτατος καὶ φιλαλήθης ὁ Χατζῆ Ὅσμάν Βεγάκης ἐδιηγείτο τὰ περὶ τούτου ὡς ἑξῆς:

Προσεκλήθησαν (λέγει) δύο Ὁθωμανοὶ Σπιναλογίται οἱ πλέον φανατικοὶ ὅπως σφάξωσι τοὺς 70 Γκιαούριδες ἐπὶ πληρωμῇ (Κισά) ἀλλ' οὗτοι ὄχι μόνον δὲν ἠρνήθησαν ἀλλὰ καὶ ἐξύβρισαν τοὺς προσκαλοῦντας μὲ τὰς λέξεις μπουρμάδες, μπουρμάδες ἔμεῖς νὰ μποροῦμε νὰ σφάξωμε ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς στὸ πόλεμο, ἀλλὰ πουλιὰ μέσα στὸ κλουδί δὲν σκοτώνωμε.

Τότε προσεκλήθη ὁ Μεχμέτ Μπερμπάτης (Κάλφας) νὰ πρᾶξῃ τοῦτο ἀλλὰ ἐδυσκολεύετο διότι ἴσως νὰ μὴν τοὺς ἐπρόκανε, διότι ἦτο σχεδὸν μεσημέρι. Τότε τὸν ἐπότισαν ρακὶ καὶ τοῦ ἔδωσαν καὶ πιππεριᾶς κόκκινες καὶ ἔφαγε ὁπότε ἤρχισαν καὶ ἐκοκίνισαν τὰ μάθια του καὶ ἄφριζε τὸ στόμα του.

Ἐπελήφθη δὲ τοῦ ἀπαισίου ἔργου του καὶ τοὺς ἔσφαξε ἓνα ἓνα δεδεμένους χειροπόδαρα πλησίον τῆς θαλάσσης κατὰ τὴν θέσιν Καλιάρτη καὶ ἔπειτα τοὺς ἔρριπτε σφαδάζοντας εἰς τὴν θάλασσαν ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἔκοβε τὰ σχοινιά ὅπου ἦσαν δεδεμένοι, ἐκοκίνισε δὲ ἡ θάλασσα ἀπὸ τὰ ἀθῶα αἵματά των.

Ὅταν τοὺς ἐπῆγαιναν εἰς τὸν τόπον τῆς σφαγῆς ὑποχρέωναν κάθε ἓνα αἰχμάλωτο καὶ ἔκοβε τὰ αὐτιά τοῦ ἄλλου, τὰ ὁποῖα ἐπερνοῦσαν ἀνὰ δύο εἰς ἓνα σπάγγον γράφοντες τὸ ὄνομα καὶ τὸ χωρίον τοῦ ἀκρωτηριαζομένου δυστυχοῦς αἰχμαλώτου καὶ ἔπειτα τὰ ἔστειλαν εἰς τοὺς συγγενεῖς του ἐπὶ πληρωμῇ 500 γροσίων, ποσὸν μυθῶδες τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ἂν δὲν ἀνευρίσκοντο ἢ

ήσαν πτωχοί τὰ ἐπλήρωνε το χωριό του. Μετὰ δὲ τὸ κόψιμο τῶν αὐτιῶν τοὺς ἐγύμνωναν τελείως καὶ ἔπειτα τοὺς ἔδραζαν τὰ μάτια καὶ τοὺς ἔκοβαν τὰ ἀπόκρυφα μέλη διὰ νὰ μὴν βλέπουν ταῖς Χανούμισες, καὶ νὰ μὴ βλέπουν καὶ αὐταὶ τὰ μέλη ὅπου δὲν ἐπιτρέπεται καὶ τὰ ἔδιδαν στοὺς σκύλους.

Αἱ Χανούμισες δὲ καὶ οἱ Τοῦρκοι Σπιναλογκίτες ἐξωμότες ὅπου ἴσταντο ἀνωθεν τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου ἠρωτῶντο εἰς κά-  
θε σφάξιμο ὑπὸ τοῦ σφαγῆως Μεχμέτ: «Πῶς θέλετε νὰ τὸν κόψω μουζοῦρι ἢ τουλοῦμι; καὶ ἂν μὲν ἀπῆντον «τουλοῦμι» τοῦ ἔκοφτε τὸν λαιμὸν καὶ τὴν κεφαλὴν, ἂν δὲ «μουζοῦρι» τὸν ἔκοβε ἀπὸ τὴν ὀσφὺν (μέση), εἰς δύο τεμάχια.

Τὰ λοιπὰ γυναικόπαιδα ὅπου ἔφεραν στὸ τότε Καινούριο Χω-  
ριδὸ τὰ ἐπώλησαν εἰς πλειοδοσίαν καὶ τὰ χρήματα ἔκαμαν 3 με-  
ρίδια, τὸ ἓνα ἐπῆρε αὐτὸς ὁ Χασάν, τὸ ἄλλο οἱ ἀξιωματικοὶ του,  
καὶ τὸ ἄλλο τὸ ἀσκέρι του. Ἀνελόγισε δὲ εἰς κάθε στρατιώτῃ  
γρ. 5 διὰ μερίδιόν του. Ταῖς πλεῖδ ὁμορφες κοπέλλες ταῖς ἐξε-  
διάλεξε καὶ ταῖς ἔβριζε εἰς τοῦ Μαζλοῦμ Καρακάχη τὸ Μπαξὲ ἐκεῖ  
δηλαδὴ ὅπου ἐκάθητο ὁ Χασάν καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ του  
(Ἐπάνω Γειτονιά Οἰκίαι Διαλλινάδων σήμερον), ἀφοῦ πρῶτα  
τοὺς ἐπῆραν ὅ,τι τυχὸν χρήματα, χρυσαφικά ἢ καλὰ φορέματα  
εἶχαν καὶ ἔπειτα ἐπήγαιναν μὲ τὸ φανάρι καὶ ταῖς ἐξεδιάλεγαν  
καὶ τὰς ἔβαναν μέσα στὸ σπῆτι πρὸς ἀτίμωσιν.

Ἦτο τελευτήσιον δεκαήμερον Φεβρουαρίου 1823, βροχὴ  
ἀδιάκοπος καὶ ραγδαία, ψύχρα ἀνυπόφορος. Φαίνεται ὁ Θεὸς ἢ  
ἐκοιμήτο ἢ εἶπε Τουρκέψει.

Ἦνας Τουρκαλθανὸς ἠθέλησε νὰ συλλάβῃ μίαν τὴν ὠραιο-  
τέραν νὰ τὴν ἀτιμάσῃ, αὐτὴ ὅμως τρέξασα ἐπρόφθασε καὶ ἀνέ-  
βηκε εἰς τὸ στῆμιον τοῦ ἐτι σωζομένου πηγαδίου ἔχοντος βάθος  
ἀνω τῶν 25 μέτρων, ἔκαμε τὸν σταυρὸν της καὶ εἶπε «Χριστὲ  
καὶ Παναγία μου ἐάν ἀπεφασίσατε νὰ Τουρκέψω, δὲν θὰ Τουρ-  
κέψω καὶ συγχωρήσετέ μου, καὶ ἔδωσε στὸ πηγάδι. Ἄλλ' ὦ τοῦ  
τοῦ θκυμάτος! Οὔτε κτλ ἐπληρώθη, τὴν ἐξήγαγον δὲ σώαν καὶ  
ἀδελφὴ δὲν τὴν ἐπείραζαν ὅμως διότι τὸ ἐθεώρησαν θαῦμα καὶ  
τὴν ἔφησαν ἐλεύθερη δώσαντες αὐτῇ τὸ «ἄζατοχάρτι», ἐπέζησε  
δὲ πολλὰ ἔτη ἦτο φιλενάδα τῆς μάχης μου Αἰκατερίνης καὶ τὴν

ἐπωνόμαζαν ἐπειδὴ ἐπῆγε ντρέτα καὶ δὲν ἐπληγώθη «Ντρετοκα-  
τερίνη».

Ὁ αἰμοβόρος Χασάν Πασσᾶς ἦτο ἔξυπνος καὶ φοβερός ἀν-  
θρωπος εἶχε σκοπὸν νὰ ἐφαρμόσῃ ἓνα τρομερὸν σχέδιον γιὰ νὰ ξε-  
κάμῃ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Κρήτης. Εἶχε τὴ συγκατάθεσιν τοῦ  
Σουλτάνου καὶ τῶν μεγάλων Δυνάμεων Γαλλίας, Ρωσσίας πλὴν  
τῆς Ἀγγλίας νὰ στείλῃ ὅλους τοὺς ἀπομειναντας Χριστιανοὺς  
εἰς τὸ Σουδάν τῆς Ἀφρικῆς καὶ νὰ φέρῃ ἀπὸ ἐκεῖ Τούρκους στὴ  
Κρήτη. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε γιὰτὶ ἡ θεία δίκη ἐπισκοποῦσα  
καὶ μιὰ μέρα στῆς Πεδιάδος τὸ Καστέλλι ἐβγῆκε καθαλάρης πε-  
ρίπατο καὶ ἔπασσε ἀπὸ τὸ ἄλογόν του καὶ ἐφονεύθη καὶ τοῦτο  
μόλις μετὰ 8—10 ἡμέρας ἀφ' ὅτου εἶχε πράξῃ τὰ ἀνωτέρω πε-  
ριγραφόμενα ἀπάνθρωπα κακουργήματα.

Τὸν νεκρὸν του ἔφεραν διὰ νυκτὸς εἰς τὸ Ἡράκλειον διὰ νὰ  
μὴν τὸν ἴδωσιν οἱ Χριστιανοὶ καὶ ἀναθαρρύνουν καὶ τὸν ἔθαψαν  
εἰς τὸ τότε Βεζήρ Τσαμιζή πρὸς τὸ τέρμα τοῦ πρὸς ἀνατολὰς  
Νεκροταφείου, ἐγείραντες κατόπιν καὶ μέχρι σήμερον σωζόμε-  
νον μαυσωλεῖον καλλιτεχνικὸν κουδούκιον περικυκλομένον μὲ  
σιδηρᾶς κιγκλίδας μεγαλοπρεπέστατον ἐκ λαξευτῶν μαρμάρων  
καὶ εἰς τὴν ἱσταμένην μαρμάρινην πλάκα ἐπὶ τοῦ μνήματος ἐχά-  
ραξαν ἀραβιστὶ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

Χοῦγελ χαγιούλ μπακί.

Ἰψου τάθου χέπ οὐτάλ.

(ἦτοι κατὰ μετάφρασιν)

Ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος.

Ἐξακολουθεῖ δὲ ἀραβιστὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἡ ὁποία ἐν μεταφρά-  
σει ἔχει ὡς ἐξῆς:

Αὐστηρὸς εἰς τὸ καθήκον του καὶ εἰς τὴν πολιτείαν ἐπαξίως  
διηρητῶν. Ἰκανὸς εἰς τὸ διοικεῖν καὶ δικάζειν, καὶ δικαίως  
φέρων τὸν τίτλον τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ πολιτικοῦ Διοικητοῦ.  
Σταλεῖς ὑπὸ τοῦ κραταιοτάτου Σουλτάν Μαχμουδ διὰ τὰ προτε-  
ρήματά του αὐτὰ εἰς Κρήτην. Ἐκαμε τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Κρή-  
της καὶ ἐτρόμαξαν καὶ ἐφοβήθησαν ὅλοι.

Παρρησιοφορηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν γενναιότητα καὶ ἡ-  
ρωϊκὰ κατορθώματά του.

Καὶ ὅπως ὁ Σουλτάνος τὸν ἐδόξασε οὕτω καὶ ὁ Θεὸς καὶ ὁ

Προφήτης διότι έστερέωσε την 'Οθωμανικήν κυριαρχίαν έν Κρήτη, και οι νέοι έμαράνθησαν ώς γέροντες και έλευκάνθησαν αι τρίχες των

'Από θλους τούς μεγιστάνας υπήρξεν ύψηλότερος.

Νικητής Χατσή Χασάν Πασσας και Πρίγκιψ τής Αιγύπτου τιλοφορηθείς.

'Εθεωρείτο ο ήλιος ο οποτος έξωργόνει τούς πιστούς και απεθάμβωνε τούς άπίστους.

'Εδωσε κατά τó 1238 τής 'Εγείρας, έξωθεν δέ τής θύρας του μαισωλείου ή μνημείου τούτου και εις περίδλεπτον θέσιν ή οποία αναγινώσκειται και φαίνεται εύκολα από κάθε διαδάτην εινε χαραγμένη και ή έξής έπιγραφή Τουρκιστί (τής πρώτης ούσης 'Αραβιστί).

Τού Ταχήρ Πασσα πρώθυπουργού αδελφός Χατζή Χασάν Πασσας, ήλθε Θεόπεμπτος διά να βοηθήση τó Δοβλέτι. Τó Δοβλέτι τόν έστειλε στην Κρήτη διά να ταπεινώση τά υπερήφανα φρύδια τών επαναστατών.

'Όπου έπκτούσε υπετάσσοντο και άνθρωποι και πνεύματα και τούτο διότι εδάδιζε κατά τās προσταγās του Θεού.

'Αλλά τι κρίμα ! Τι κρίμα ! 'Ο Θεός τόν έχρειάσθη και τόν έπηρε μαζί του πριν να αποτελειώση τó Θεάρεστον έργον του.

Δι' αυτό κάθε πιστός που θά διέληη ένταύθα με καθαράν την καρδιά και αναπειταμένας τās χείρας να δέεται ύπερ του έθνομάρτυρος τούτου προς τόν Θεόν.

(Αί έπιγραφαι αύται μόλις απέχουν 5—6 μέτρα από την όδον ή τó γραφείον του έμπόρου Γ. Μ. Διαλλινά, έσώζοντο δέ μέχρι του 1920.

Σημ. Τó άνωτέρω μνημείον δέν σώζεται πλέον μόνον ή έξωτερική έπιγραφή έσώθη και εύρίσκεται εις τó Μουσείον 'Ηρακλείου.

'Η άλωση του σπηλαιου Μηλάτου έγένετο την 13ην Φεβρουαρίου 1828 ή δέ πώλησις των αιχμαλώτων και λοιπα κικουρηγήματα έντός του αυτού μηνός και έτους.

Τά έν Σπινάλόγκα μου διηγήθη έκτός του 'Οσμάν Βεγάκι, και ο γέρω Πικουλος πάππος των Πλευρίτηδων ο οποιος μόνον έσώθη από την σφαγήν διότι προσεπίσθη τόν νεκρόν καιτόν του είχαν κάμει πολλές μαχαιριές εις την κεφαλήν και αι όποια διακρίνοντο μέχρι του θανάτου του επήρξαντες πολλά έτη μετά την άλωσιν του σπηλαιου.

Τά λοιπα συμβάντα μου διηγήθησαν πολλοί εκ των μετά ταυτα αιχμαλωτισθέντων άλλα διά μεγάλων λύτρων άπελευθερωθέντων και επανελθόντων έξ Αιγύπτου εις την γενέτειραν. 'Από αυτούς θά αναφέρω τούς κυριώτερούς: Χατσή 'Εμμ. Σιδιακό, Κωνσταντή Παναγιώτη, 'Εμμ. Μάμο, Θεόδ. Περούλι ο Αϊκ. Κορκοδαντώννα και γέρω Φλαμουρμανώλη και από τούς μη αιχμαλωτισθέντας άλλα τιμωτάτους και καλής πίστewς πατριώτας, 'Αλέξη Μιχαλάκη, Μιχαλομανώλη, Χ. Δι Παντεμάρα, Χατζή Γ. Πίτικα 'Εμμ. Καρόφυλο κ. λ. π.

## ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΚ ΚΡΙΤΣΑΣ ΚΑΤΑΓΟΜΕΝΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΑΠΟ 1821 ΚΑΙ ΕΝΤΕΥΘΕΝ

Ἡ Κριτσά ἀπέχουσα περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν Κριτσῶτικων βουνῶν λεγομένων, ἅτινα ἐξακολουθοῦντα πρὸς δυσμὰς φθάνουσιν εἰς τὸ ὄροπέδιον τοῦ Καθαροῦ, χωρὶς καὶ νὰ τελειῶνουν ἐκεῖ. Ἡ κτίσις τῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἑνετῶν καὶ τοῦτο μαρτυροῦσι τὰ πολλαπλᾶ τῆς κωμοπόλεως ὑφύομενα εἰσέτι Ἑνετικὰ κτίρια.—Ἐν ἀρχῇ ἦτο μικρὸν χωρίον μὲ ὀλιγίστους κατοίκους, σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη πολυάριθμος εἰς κατοίκους, λόγῳ τοῦ ὄρεινοῦ τῆς τοποθεσίας καὶ τοῦ εὐάνδρου αὐτῆς καὶ τοῦ φόβου ὡς ἐκ τούτου νὰ πλησιάσῃ τὸ χωρίον, καὶ σήμερον εἶναι ἡ μεγαλυτέρα κωμόπολις τῆς Κρήτης. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Κριτσᾶς ἐπολέμησαν πάντοτε καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τυραννίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦς χρόνους, μὴ ὑστερήσαντες ποτὲ εἰς θυσίας αἵματος τῶν ἄλλων τῆς Κρήτης μερῶν. Ὅλοι οἱ κάτοικοι, λέγω.—Καὶ ἐκ τούτων τινὲς ἀνεδειχθῆσαν πλέον ὑπέροχοι, ἥρωες, δύναταί τις εἰπεῖν, πατριῶται κατὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως.—Ἐνα ἔχοντες σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς φιλτάτης πατρίδος, εὕρισκοντο πανταχοῦ παρόντες, ὅπου ἡ κινδυνεύουσα μεγάλη ἰδέα τοῦς ἐκκλούσε. Εἰς τῶν ἠρώων τούτων τῆς Κριτσᾶς, ὁ ἐπιφανέστερος ἦτο ὁ Ἄλεξομανώλης. Μὲ ἀνάστημα ὑψηλὸν ἀλλὰ λεπτόν, ἦτο προικισμένος μὲ ὅλας τὰς σωματικὰς καὶ ψυχικὰς ἀρετὰς ἕνεκα τῶν ὁποίων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπεβλήθη ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπίσης ἀνδρείων Κριτσῶτων, ἀνακηρυξάντων αὐτὸν νεώτατον εἰσέτι ἀρχηγόν των. Ὁ Ἄλεξομανώλης γεμᾶτος μίσος καὶ ἐκδίκησι πρὸς τοὺς τυράννους, ἀλλὰ καὶ ὅλος ἀγάπῃ πρὸς τοὺς δεινοπαθοῦντας χριστιανούς ἦτο ὁ μεγάλος προστάτης των καὶ σωτήρ, πρὸς ὃν ἀπέβλεπον μὲ θάρρος καὶ ἐλπίδα οἱ ἀδύνατοι.

Νεώτατον εἰσέτι εὐρίσκομεν αὐτὸν εἰς Κόρινθον ἔπου εἶχε μετα-  
 βῆ τῇ 1823 μετὰ τῶν Τζαβόλλας καὶ Πρατικοῦ μαχόμενον διὰ  
 τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς μητρὸς Ἑλλάδος· μετὰ τὴν ἀπελευθέρω-  
 σιν τοῦ μικροῦ μέρους, ἡ τότε Κυβέρνησις τοῦ νεοελευθερωθέντος  
 τμήματος εὐγνωμονοῦσα, παρέχώρησεν εἰς αὐτοὺς στρέμματα  
 γῆς εἰς παλαιὰν Ἑλλάδα, ἅτινα ὁμοῦς ἐγκαταλείψαντες μετ' οὐ  
 πολὺ, ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τῆς ἐπαναστατημένης Κρήτης.  
 Πρὸ τοῦ μεταβῆ εἰς παλαιὰν Ἑλλάδα, εἶχε λάβει μέρος μετὰ τῶν  
 Τζαβόλλας, Πρατικοῦ καὶ Χάρου, ὡς ἀρχηγὸς Κριτωτῶν, εἰς  
 θέσιν Κουρκουνᾶ—Κριτσᾶς, εἰς μεγάλην μάχην.

Οἱ Τούρκοι ἐκ Καλοῦ χωριοῦ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Χασάν  
 Πασᾶ, ἐπιτέθησαν ἵνα καταλάβωσι τὴν ἐπαναστατημένην Κρι-  
 τσάν, ἀπεκρούσθησαν ὁμοῦς, συναφθείσης μάχης εἰς τὴν ὡς ἄνω  
 θέσιν Κουρκουνᾶ, ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπο-  
 χωρήσουσι ἀνασυνταχθέντες ὁμοῦς ἀργότερον καὶ ἐπανελθόντες  
 κατέλαβον τὸ χωρίον ἀμαχητῶς καὶ τοῦτο ἐλλείψει πολεμοφο-  
 δίων καὶ παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ.—Εἰς τὴν Κριτσάν ὑπῆρχε πύρ-  
 γος οὗτος εἶχεν ἐξωτερικῶς τάφρον μεγάλην (τὴν ὁποίαν οἱ χρι-  
 στιανοὶ δυνάμαζον «φονιᾶν» τρία μέτρα πλάτος καὶ τρία βάθους  
 ὡς ὀχυρωματικὸν ἔργον. Ἐπ' αὐτῆς καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς εἰσό-  
 δου τῆς εἶχον τοποθετήσει σανίδας πρὸς δίοδον ἐν ἣ περιστάσει  
 δὲ ἐκινδύνευον ἐκ κινήματος Χριστιανῶν, οἱ Τούρκοι ἐκλείοντο  
 εἰς τὸν πύργον, ἀραιροῦντες τὰς σανίδας καὶ ἐκεῖθεν ἠμύνοντο.  
 ὁ πύργος ἐχρησίμευε καὶ ὡς διαφθορεῖον, ἔπου ὠδηγοῦντο αἱ  
 χριστιανικαὶ πυχρήνοι ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἡτοιμάζοντο.—Τοῦ-  
 τον ἔκαυσαν ἐκδικούμενοι, οἱ Καζάνης, Ἀλεξομανώλης, Καγια-  
 μομανοῦσος καὶ Τζαβόλλας τῇ 1827. Ἀλεξομανώλης μετὰ Μου-  
 ρέλλου ἐκ Χουμεριάκου, Χορῆστρα καὶ Πρατικοῦ ἐφόνευσαν δια-  
 βόητον Τούρκον Ἰμβραῆμ Κοπανᾶν ὀργιάζοντα εἰς βίβρος χρι-  
 στιανῶν περιφροῦσας. (\*) Τὰ τοῦ φόνου διηγοῦνται ὡς ἑξῆς: Ὁ

Διὰ τὴν ἐννοήσιν ὁ ἀναγνώστης τὴν διαγωγὴν, τὰ ἀπάνθρωπα καὶ αἰμοβόρα  
 ἐνστικτὰ τοῦ ἀνθρωπομόρφου τούτου τέρατος Ἰμβρ. Κοπανᾶ ἀναφέρομεν ἐνταῦθα  
 τὴν ἔξῃς καὶ μόνην πρᾶξιν τοῦ ἐξ ἧς δύνανται τις νὰ ἐννοήσῃ καὶ τῆς λοιπᾶς.

Καθήμενος μίαν ἡμέραν ἐν τινὶ Τουρκικῷ κρηφρονεῖῳ ἐν Ἱεροσολέμοις μετ' ὀκ-  
 λων Τούρκων ἐστοιχημάτως νὰ φέρῃ ἐντὸς 21 ὥρων 10—20 κοφαλάς χριστιανῶν χω-  
 ρίς νὰ πάθῃ καιεῖς Τούρκος. Πράγματι δὲ παρελαβὼν 5—6 τούρκους ὁμόφρονάς του

Κοπανᾶς κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ φόνου εὐρίσκετο εἰς τὸ ἐλαιόφυ-  
τόν του ἔξωθι τῆς Ἱεραπέτρου περὶ τὸ χιλιόμετρον ἐκ ταύτης,  
εἰς θέσιν Γιανίτσο Γαβαλᾶ, ἔχων ἀρκετοὺς ἐργάτας χριστιανοὺς  
καὶ Τούρκους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, γιὰ τὸ ἐλαιομάζωμα· ὁ Κο-  
πανᾶς ἐνῶ οἱ ἐργάται εἰργάζοντο, καχύποπτος ἐκάθητο εἰς τὸ  
κοίλωμα (καυκαρίδα) ἐληᾶς, καπνίζων ὑπερμέγεθες τσιμποῦκι,  
τὰ δὲ ἄρματά του εἶχε κρεμάσει εἰς τοὺς κλώνους τῆς ἐληᾶς.  
Οἱ ἀνωτέρω Ἀλεξομανώλης κ.λ.π. πληροφορηθέντες ποῦ εὐρί-  
σκετο ἔσπευσαν πρὸς τὸ ἐλαιόφυτον· μετὰ μυστίας προφυλάξεις ἐ-  
πλησίασαν χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοί. Τὸ κρησφύγετον τοῦ  
Κοπανᾶ ἀνεκάλυψαν ἐκ τοῦ ἀφθόνου καπνοῦ ποῦ ἐξέπεμπε τὸ  
τσιμποῦκι· ἐκεῖ ὁμοῦς ὅπου ἐκάθητο ἦτο δύσκολον νὰ τὸν κτυ-  
πήσουν· τότε ὁ Ἀλεξομανώλης εἶπε εἰς τὸν Μουρέλλον ὡς κα-  
λὸν σκοπευτὴν νὰ σκοπεύσῃ καὶ νὰ κτυπήσῃ ἕνα ἐργάτην εὐρι-  
σκόμενον ἐπὶ τινος πλησίον ἐλαιοδένδρου· πράγματι ὁ ἐργάτης  
ἐφονεύθη πεσὼν ἐκ τοῦ δένδρου, τὸν δὲ κρῖτον ἀκούσας ὁ Κοπα-  
νᾶς ἔσπευσε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κρυπφύγετου του ἵνα ἀντιληφθῇ τὴ  
συμβάνει. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Ἀλεξομανώλης τὸν ἐπυροδύ-  
λησε καὶ ἡ σφαῖρα εὗρεν εὐτὸν εἰς τὸ στήθος χωρὶς καὶ νὰ τὸν  
ἀποτελειώσῃ, ὅτε ὁ Ἀλεξομανώλης πλησίασας μετὰ κίνδυνον νὰ  
φονευθῇ ὑπὸ τοῦ τραυματίου Κοπανᾶ καὶ τῶν πέριξ ἐξαγριωθέν-  
των Τούρκων, ἐπλησίασε καὶ μετὰ τὸ γυαταγάνι του τὸν ἀπετε-  
λείωσε· μετὰ μυστίους κινδύνους ἐσώθησαν εἰς Κριτσᾶ. Τὰ ἄρματά  
του ἔλαβεν ὁ Ἀλεξομανώλης καὶ τὴ πέτσα ποῦ ἐχρησιμοποιοῖ  
ὡς σαρίκι. Τὴ πέτσα αὐτὴ τοῦ Κοπανᾶ μετὰ τῆς κηλίδος τοῦ

---

μετέβη εἰς τὰ παρακαίμενα χωρία Μακρολιᾶς καὶ Μεσελέρων καὶ ἀφοῦ ἐδειπνησας καὶ  
ἔμεινε στὸ σπήτι ἐνὸ Μανωλαράκη στοὺς Μεσελέρος, εἰδοπύησας καὶ προσεκάλεσα  
ὄνομαστικῶς 20 ἐκ τῶν νεωτέρων χωρικῶν καὶ τὸν ἱερέα τοῦ χωρίου καὶ τοὺς εἶπε  
ὅτι ἔχει διαταγὴ νὰ τοὺς ὑπάγῃ δεμένους εἰς τὴν Ἱεραπέτρου, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν θὰ  
τοὺς ἔδωκε, εἰμὴ μόνον δεῖν ἡθελᾶς πλησιάζουσιν διὰ νὰ φανῇ ὡς εἶπεν ὅτι  
ἐξετέλει τὰς διαταγὰς τοῦ Μουδίου.

Ἐπίσθησαν οἱ δυστυχεῖς καὶ ἀφοῦ ἐπλησίασαν ἔξωθι τοῦ φρουρίου τοὺς ἔδωκε  
καὶ ἔπειτα τοὺς ἔσφαξε ὅλους καὶ μετέφερε θριαμβευτικῶς τὰς κεφαλὰς των ὡς κε-  
ρδίσιας τὸ στοίχημα. Τὴν δὲ κεφαλὴν τοῦ Παπαμανώλη ἐκρέμασε στὰ σκαρβέλια τοῦ  
ξφου του ἀπὸ τὰ μαλλιά, ἀφοῦ πρῶτα ἔθηκεν εἰς τὸ στόμα τῆς μετὰ καβαλίνα!

Αὐτὰ μὲν τὰ ἐδηγγήθησαν οἱ Γεώρ. Χριστινάκης καὶ Γεώρ. Κοινᾶς ἄνθρωποι  
φιλαλήθεις καὶ εὐκρινεῖς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ζῶντες μέχρι σήμερον Ἱεραπέ-  
τριται τὸ γνωρίζουν ὅπου τὸ ἄκουσεν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των.

αΐματος. Τὴν ἔχει σήμερον ὁ Δημήτριος Π. Ν. Πάγκαλος ἔγγονος τοῦ Ἀλεξομανώλη.

Εἰς πλείστας ὄσας μάχας εἶχε λάβει μέρος ὁ Ἀλεξομανώλης μετὰ τῶν ἄνω συντρόφων του (Τζαδόλλα, Πρατικοῦ, Χορίστρα καὶ Χάρου). Τῷ 1866 εἰς Ἱεράπετρον, τῷ 1867 εἰς Λασηθί μετὰ τοῦ Κόρακα καὶ Σφακιανάνη. Τὸ ἴδιον ἔτος εἰς μάχην παρὰ τὸ Καλό—Χωριὸ εἰς θέσιν Κουκουναρᾶ ἐνίκησαν τοὺς ὑπὸ τὸν Χατοῆ Μπίμπαχην Τούρκους. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἀρκετοὺς Κριτσῶτας ἐν οἷς καὶ τὸν Γ. Πάγκαλον (ἐκλεγόμενον ἀργότερον Δήμαρχον Κριτσᾶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη) παρηκολούθει κατὰ πόδας καὶ συνεχῶς ἠνώχλει, τοὺς διὰ Βρυσῶν—Χουμεριάκου—Μαλλίων εἰς Κάστρο ὑποχωρήσαντας Τούρκους.

Εἰς Λασηθί εἶχαν πολεμήσει μετὰ τοῦ Ἀλεξομανώλη οἱ Παπαῖ Ἐμμ. Πόθος, Τσικαλᾶς, Ἀλεξομιχάλης, Ἰωάν. Ἀλέξης Ν. Πάγκαλος καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Οἱ Τούρκοι ἐκμανέντες μετὰ τὴν μάχην Λασηθίου ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῆς Κριτσᾶς ἐδοήθησαν τοὺς Λασηθιώτας κατὰ τῶν Τούρκων, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Χωρίου Κριτσᾶ καὶ παντοιοτρόπως ἐβασάνισαν τοὺς κατοίκους του. Ἐκρέμασαν ἀπὸ τῶν κλώνων πλατάνου τὸν ἐκ τῶν μεταδάντων εἰς Λασηθί Ἰωάννην Ἀλέξην. Τοῦτον ὄμως ἔσωσε ἐκ τοῦ θανάτου ἡ Μαρία Παγκάλου ἣτις αἰχμαλωτισθεῖσα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Παπαῖ Γ. Παγκάλου καὶ μιᾶς ἄλλης ἀδελφῆς τῆς τῷ 1821 καὶ προσληφθεῖσα εἰς τὸ Χαρέμι τοῦ Μουσταφᾶ II ασσᾶ ἀνάθρεψε τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Βελῆ Μπέη ὡς ἐκ τούτου δὲ ἔχαιρε μεγάλην ἐκτίμησιν παρ' αὐτοῦ, καὶ τὴν ὁποῖαν ἐλευθέρωσε κατόπιν χωρὶς νὰ τὴν ἐκδιᾶσῃ νὰ ἀλλαξοπιστίσῃ ἀλλὰ τῆς ἔδωσε μεγάλα δῶρα καὶ ἐπίσημον ἰδιόχειρὸν του ἔγγραφον ἀποτεινόμενον εἰς ἀπάσας τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς ὅπως ἀφίνουν αὐτὴν ἐλευθέραν καὶ νὰ τῆς δίδουν βοήθεια εἰς ὅ,τι ζήτημα ἤθελε τοὺς ζητήσῃ.

Αὕτη λοιπὸν τυχαίως παρευρεθεῖσα ἔσωσεν ἐκ βεβαίου θανάτου αὐτὸν καὶ πολλοὺς Χριστιανούς.

Προτοῦ τελειώσω τὸν λόγον περὶ Ἀλεξομανώλη ἔχω νὰ προσθέσω τὰ ἑξῆς: Ἐνα ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων προτερημάτων του ἦτο ὅτι ἦτο δεῖνός σιοπευτῆς· λέγεται ὅτι μὲ τὴ σφαῖρα ἔκοβε τοὺς «ἀγκελάμους». Τὸ κατωτέρω ἐπεισόδιον καταδεικνύει



περὶ τῆς σκοπευτικῆς του δεινότητος· ἡμέραν τινὰ ἐπέστρεψε μετ' ἄλλων ἐκ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου του, ἐνῶ ἡ μνηστὴ του ἐφιππος προεπορεύετο περὶ τὰ 50 μέτρα, οὗτος θέλων νὰ δείξῃ τὴν σκοπευτικὴν του δεινότητα, ἐπυροβόλησε, κατόπιν στοιχήματος καὶ ἡ σφαῖρα ἀπέκοψε τὸ σκουλαρίκι ἐκ τοῦ ὠτός τῆς μνηστῆς του, χωρὶς τὸ οὖς νὰ πάθῃ τίποτε· ἀλήθεια πόσον καταδεικνύει τὸ ἀνωτέρω ἐπείσοδιον τὸν δεινὸν σκοπευτὴν ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτοπεποιθήσιν τοῦ ἀνδρός! Νεαρὸς εἰσέτι ὢν δὲν ἠείχετο τὰς Τουρκικὰς διαιότητας· διηγοῦνται τὸ ἐξῆς : Κάποτε οἱ Τούρκοι τῆς Κριτσᾶς εἶχαν προσκαλέσει ἓνα Βέην ἐκ Σπιναλόγκας ἵνα τὸν φιλοξενήσουν· θέλοντες δὲ νὰ τὸν εὐχαριστήσουν περισσότερον διέταξαν νὰ συναθροισθοῦν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου αἱ Χριστιανῆαι παρθέναι καὶ νὰ χορεύσουν ἐνώπιον τοῦ Βέη ἡμίγυμοι. Ὁ ἀνδρισμὸς τοῦ Ἀλεξομανώλη ἐξηγέρθη καὶ τὸ μῖσος του κατὰ τῶν τυράννων ἐκορυφώθη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε ἀφοῦ ἐπλήρωσε ὑπερμέγεθες πιστόλι, μετέβη καὶ σταθεῖς εἰς τὸ μέσον τοῦ χοροῦ τὸ ἐξεκένωσεν εἰς τὸν ἀέρα χωρὶς νὰ φοβηθῇ τοὺς παρισταμένους Τούρκους ζαφτιέδες· τοσαύτη ἦτο ἡ ἐκπληξις καὶ ὁ φόβος τῶν Τούρκων ἐκ τοῦ αἰφνηδίου πυροβολισμοῦ, ὥστε αὐτὸν μὲν ἀφήκαν νὰ φύγῃ ἀνενόχλητον, τὸν δὲ χορὸν διέλυσαν πάραυτα. Ὁ Ἀλεξομανώλης ἀπέθανε τῷ 1881 εἰς ἡλικίαν 85 ἐτῶν ἡ δὲ κηδεῖα του ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς δημοτικῆ δαπάνη μὲ παράταξιν στρατιωτικὴν καὶ μὲ μεγάλας τιμὰς τῶν ὀπίων ἦτο ἄξιος ὁ ἦρωας.

Ἐκτὸς τοῦ Ἀλεξομανώλη καὶ πλείστοι ἄλλοι διεκρίθησαν εἴτε ὡς πολεμισταὶ ἀπὸ τῶν ὁρέων ὑποστηρίζοντες τὰ δίκαια καὶ ἐκδικούμενοι τὰ δεινὰ τῶν Χριστιανῶν, εἴτε ὠφελοῦντες τοὺς Χριστιανούς λόγῳ τῆς μορφώσεώς των, καὶ λόγῳ ταύτης προσλαμβανόμενοι ὡς σύμβουλοι ὑπὸ τῶν διαφόρων Πασσάδων μεταξὺ τῶν τελευταίων ἦτο ὁ ἐκ Κριτσᾶς Κωνστ. Κοζύρης ὅστις ἀφοῦ ἐπολέμησεν ἀρκετά, προσελήφθη περὶ τὸ 1843 ὡς σύμβουλος τοῦ Πασσᾶ Χανίων, χρησιμεύσας ὡς τοιοῦτος ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη, καθὼς καὶ ὁ ἐγγονὸς του Κ. Κοζύρης ἐπίσης, χρησιμεύσας καὶ οὗτος σύμβουλος καὶ ἑπαρχος, ἀποσταλεῖς δὲ προσέτι ὡς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Κων)πολιν.—ὁ τελευταῖος ὑπῆρξε καὶ ἀρχη-

γός ἀλλὰ περὶ τοῦτου ἀνγράφει ἡ Κρητικὴ ἱστορία.

Ὁ Ἐμμ. Πρακτικὸς πολεμῆσας πάντοτε μετὰ τοῦ Ἀλεξομανώλη καὶ πανταχοῦ ἀκολουθῶν αὐτόν, ἐφονεύθη ὑπόουλως ὑπὸ ζαπτιέδων τῇ 1867 ἐνῶ ἐκαλλιεργοῦσε τὰ κτήματά του εἰς θέσιν «Πρξσά»—Κρητζᾶς—Ὁ δὲ Δημ. Χορίστρης κατήγετο ἐκ Μακεδονίας καὶ ἐλθὼν ὡς ἐθελοντῆς τῇ 1821, παρέμεινεν ἔκτοτε εἰς Κρητῶν.

Ἐκτὸς τῶν Ἀσγούδιδων, Τσιντάριδων κατώκουν εἰς Κριτσάν καὶ αἱ Χασιρτζήδες, ἐξωμόται Ἐνετοί,—οἷτινες ἦσαν μὲν φανατικοὶ καὶ βάρβαροὶ ἀλλὰ ἀπέκρυπτον τοῦτο καὶ προσεποιούντο τοὺς καλοκαγάρθους φοδοῦμενοι τὴν ἐκδίκησιν παρὰ τῶν ἀνδρείων Κριτσωτῶν.

Καὶ εἰς τὰς μετέπειτα ἐπαναστάσεις οἱ Κρητῶνται δὲν ὑστέρησαν. Τῇ 1878 μετέβησαν ἀρκετοὶ εἰς Ἀχνάρια Ἱεραπέτρας καὶ ἐπολέμησαν ἐν αἰς ὁ Παπαῦ Ἐμμ. Πύθος, Γεώργ. Ἀγγελῆς φονευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ, Δημ. Ἀλέξης καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τῇ 1896 ἐπολέμησαν ἐπίσης ὑπὸ Ἰωάν. Ν. Ταβλᾶν (Καπετᾶν Γιάννην), Λεωνίδαν Κλώντζαν καὶ ἄλλους.

Ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1878 ἀναδειχθέντων, ἐπιφανέστερος εἶναι ὁ Ἰωάν. Ν. Ταβλᾶς οὗτος δύναται τις εἰπεῖν ἐγεννήθη διὰ τὴν πατρίδα καὶ ὄλην του τὴν ζωὴν διέθεσε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῆς· νεώτατος, μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεχθῆ τὴν τυραννίαν, ἔλαβε τὸ ὄπλον ἀνελθὼν εἰς τὰ ὄρη, βοηθῶν ἐκεῖθεν τοῖς χριστιανοῦς καὶ τιμωρῶν τοὺς ὀργιάζοντας εἰς βάρος τῶν Τούρκων. Τῇ 1889 ἐφόνευσε τὸν περιδότην Τοῦρκον Ἀτζέμην οἱ Τοῦρκοι ἔνκ τὸν ἀναγκάσουν νὰ παραδοθῆ συνέλαβον καὶ ἐνέκλεισαν εἰς φυλακὰς Ἱεραπέτρου τοὺς γονεῖς καὶ συγγενεῖς του· ἐνῶ περιεπλανᾶτο ἀναποφάσιτος ἂν ἔπρεπε νὰ προσέλθῃ καὶ παραδοθῆ περὶ ἐπίσειεν εἰς ἐνέδραν 22 Τοῦρκων εἰς θέσιν Κουροῦπα-Καλοῦ χωριοῦ, αὐτὸς καὶ ἕνας τῶν συντρόφων του, ἀντιληφθέντες ἤνοιξαν πῦρ πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ ὁ μὲν σύντροφος του ἐτραυματίσθη ἀποθανὼν μετ' ὀλίγον ἐκ τοῦ τραύματος, ὁ δὲ Ἰωάν. Ταβλᾶς ἀχρηστευθέντος τοῦ ὄπλου του συνελήφθη αἰχμάλωτος δικασθεὶς καὶ καταδικασθεὶς εἰς ἰσόδια δεσμά· ἐπὶ 25 μηνῶν ἔμεινεν ἐν τῇ φυλακῇ ἔχων εἰς τοὺς πόδας ἄλυσιν 10 ὀκάδων ἀπαλλαγεὶς τοῦ ὑπολοίπου τῆς ποινῆς του, ὡς λαβῶν ἀμνηστειάν.

Ἄμα τῇ ἐξόδῳ του ἐκ τῆς φυλακῆς ἔσπευσεν εἰς Ἱεράπετρον καὶ μετὰ τοῦ τότε λοχαγοῦ (νῦν δὲ Στρατηγοῦ) Ἄριστ. Κόρακα ἐπολέμησεν ἐκεῖ ἐπὶ κεφαλῆς 150 Κριτσωτῶν. Εἰς τὴν μάχην Ἀρχανῶν τῇ 1896 ἔλαθε μέρος μετὰ 17 Κριτσωτῶν ἐν οἷς τὸν Ν. Ταβλᾶν, Γ. Ἀτσαλῆν, Ν. Κοκκίνην κλπ. Ἐπολέμησεν εἰς Δυτικὰς Ἐπαρχίας λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας Τοπόλια—Κισσάμου, Ἱεροσέλια—Σελίνου, Ἀλυκῆς—Κυδωνίας ἔναντι Θερίσου καὶ ἄλλαχού.

Γέρων κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων 1912, δὲν ἠθέλησε νὰ μείνῃ μακρὰν τοῦ ἀγῶνος ἐπὶ κεφαλῆς 35 ἀνδρῶν ἐθελοντῶν τῶν περισσοτέρων Κριτσωτῶν, μετέβη καὶ ἐπολέμησεν εἰς Δυτικὴν Μακεδονίαν, Μυτιλήνην καὶ Χίον.

Ζῆ εἰσέτι ὁ τοσαύτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα προσενεγκῶν, Ἰωάννης Ν. Ταβλᾶς (ὀνομασθεὶς ἐπισήμως ὀπλαρχηγὸς κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους) οὐχὶ βεβαίως εὐπορῶν. Ἡ συνεχὴς παραμονὴ του, μὲ τὸ ὄπλον εἰς τὰ ὄρη δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ πλουτίσῃ μέχρι σήμερον ὅπως τόσοι ἄλλοι, καὶ οὕτως ὁ ἀγνὸς πατριώτης ὁ ἀφιερῶσας ὄλην του τὴν ζωὴν διὰ τὴν πατρίδα δυστυχεῖ σήμερον. Ἀφθόνως διενεμήθησαν οἱ βαθμοὶ καὶ τὰ παράσημα εἰς διαφόρους, οὐχὶ περισσότερον ἀξίους του, καὶ ὁμως διὰ τὸν Καπετὰν Γιάννη Ταβλᾶ τίποτε δὲν εὐρέθη. Καὶ γέρων ἤδη ἀναγκάζεται νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετερχόμενος τὸ ἐπάγγελμα τοῦ... μυλωθροῦ.

Ὅσα ἀπ' ἀρχῆς γράφω μικρὰ μόνον περίληψις τῶν δρασάντων ἐν Κριτσαῖ εἶναι. Πολλὰ, πλεῖστα ἱστορικὰ γεγονότα θὰ ὑπάρχουν κεκρυμμένα· διὰ τὴν παράληψιν ὁμως ταύτην δὲν εἶμαι καὶ ἐγὼ ὑπεύθυνος διότι παρ' ὅλας τὰς ἐρεῦνας μου δὲν κατώρθωσα περισσότερα ν' ἀνακαλύψω. Εἰς αὐτὸ ἴσως νὰ πταίουν οἱ ἱστορικοὶ τοῦ παρελθόντος.

Τὰ ἐν τῇ περιλήψει ταύτῃ ἀναφερόμενα εἶναι ἀφηγήσεις τῶν ἔτι ζώντων γεροντοτέρων ἐντίμων καὶ ἀξιοπίστων κατοίκων Κριτσαῖς Γεωρ. Παγκάλου, Γ. Ταβλᾶ, τοῦ Ταβλᾶ, Δημ. Παγκάλου καὶ ἄλλων.

Κριτσά Αὔγουστος 1926

EMMANOÏHA HA. KOZYPHS

Ἰγὸς Μηχανικοῦ

## ΠΙΚΡΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ 1905

Πάλιν πατρίς μου ἄτυχη, ἐκεῖνοι ποῦ μποροῦνε  
νὰ κάμουν ὅτι θέλουνε σ' αὐτῆς τῆς γῆς τὴν σφαιρα,  
δὲν θέλουν παντελεύθερη ἀκόμη νὰ σὲ δοῦνε!  
Δὲν θέλουν νὰ σ' ἐνώσουνε μὲ τὴν γλυκειὰ Μητέρα.  
Πάλιν σοῦ βρίσκουν ἀφορμὰς καὶ χίλιας δυὸ αἰτίας!  
Δὲν εἶνε τώρα ἐποχὴ κατάλληλη, σοῦ λένε!  
Ἐπάρχουνε ἐμπόδια, σκληρᾶς Διπλωματίας!  
Καὶ τὰ παιδιὰ σου τὸ γροικοῦν κι' ἀρχίζουνε νὰ κλαῖνε.

Τόσους αἰῶνας ἦσουνε, δεμένη μ' ἄλυσίδα  
κ' ἐπάλευες μερόνυχτα πρὸς τοὺς κατακτητὰς σου.  
Στὸ αἶμα μέσα ἔπνιγούσουν πανένδοξη Πατρίδα,  
Ἄλλ' ὅμως δὲν σοῦ δίνουνε σωστή τὴν λευτεριά σου  
Αἶματα τρέξαν ποταμοὶ Πατρίς μου δι' ἐσένα!  
Χιλιάδες σκοτωθήκανε εἰς τὰ βουνά σου ἐπάνω.  
Χώραις καὶ κάμποι καὶ χωριὰ μ' αἶμά ἔνε ποτισμένα.  
Κι' ὅμως ὑποστηρίζουνε ἀκόμα τὸν Σουλτάνο!  
Ναί, τὴν ἀκαιραιότητα στηρίζουν τῆς Τουρκίας!  
Τὴν μάννα τοῦ βαρβαρισμοῦ πηγὴν τῆς ἀδικίας.

Φεῦ! τὴν Τουρκίαν ὅλοι των στηρίζουν σὰν κολώνα.  
πρὸς αἶσχος τοῦ πολιτισμοῦ στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα!  
Καὶ λέγουν πῶς «τὸ καθεστῶς κανεῖς μας δὲν τὸ θίγει»!  
«Φράγχοι δὲν εἴμεθα κουτοί, μὰ εἴμεθα ὀλίγοι.  
ἔξ ἄλλου εἴμεθα φτωχοὶ γι' αὐτὸ δὲν ἠμποροῦμεν  
τὰ δίκαιά μας μόνοι μας νὰ ὑπερασπισθοῦμεν.  
Ἄν εἴχαμεν ὡσὰν κ' ἐσᾶς, καὶ μεῖς στρατοὺς καὶ στόλους,  
δὲν θὰ σᾶς ἐρωτούσαμεν καὶ ἐνωμένους ὄλους.

Ἐνθουμηθῆτ' ὅμως καὶ σεῖς ὅσοι ἔχετε καρδία,  
ἀγνή καὶ χριστιανικὴ εἰς τ' ἀσπλαγξνα σας στήθια.  
πῶς ἀπὸ μᾶς ἐπήρετε καὶ τέχνας καὶ παιδεῖα.  
Εἶν' ἢ ἀλήθεια πικρὰ μὰ ὅμως εἶν' ἀλήθεια.  
Στὸ σκότος μέσα βρῖσκεσθε κι' ὅμως ἀπ' τὴν Ἑλλάδα  
ἀνάψετε τὴν λαμπηρὰν τῶν φώτων σας λαμπάδα.  
Ἄπ' τὴν Ἑλλάδα τὴ φτωχὴ καὶ περιφρονημένη,  
ποὺ παίζετε οἱ πολιτικοὶ γιὰ νὰ περνᾷ ὁ καιρὸς σας.  
Ἐπῆρε τὰ φῶτα τὰ λαμπρὰ ὅλη ἡ Οἰκουμένη.  
Αὐτὴ πρώτη σᾶς ἔδωσε τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν σας.  
Αὐτὴ ἐσκόρπισε στὴν γῆν καὶ φῶς κ' ἐλευθερία,  
ἔπὸν δὲν τ' ἀρνεῖσθε οὔτε σεῖς, οὔτε κ' ἡ Ἱστορία.  
Ὅλοι σας ἐνδυθῆκατε μὲ τὰ φορέματά της,  
κ' εἰς ὅλα τὰ Μουσεῖα σας εἶνε τ' ἀγάλματά της.

Ὅμως ἔσεῖς τὴν σήμερον γιὰτ' ἤσασθε μεγάλοι,  
τρανοὶ, κι' ἀκαταμάχητοι τὴν ἐπιφρονεῖτε,  
Καὶ νὰ δεχθῆ τὴν Κόρη της στὴν μητρικὴ ἀγκάλῃ  
(Θεὸ μου εἶν' ἀπίστευτον) κι' ὅμως δὲν συμφωνεῖτε.  
Δὲν εἶν' κατάλληλος καιρὸς γιὰ τώρα δὲν σ' ἀνήκει ! !  
καὶ παίζετε στὴ ράχη της πολιτικὸ ζατιρίκι !  
Μὲ εἰρωνεῖαν (λέγετε) δὲν πρόπει στὴν Ἑλλάδα  
γιὰ νὰ δοθῆ τὴν σήμερον ἢ ἄτυχη μας Κρήτη.  
Μ' αὐτὸ δὲν εἶνε ἰσχυροὶ τοῦ κόσμου ἐξυπνάδα.  
Εἶνε εὐχαριστήριον τοῦ φίλου σας Χαμίτη.

Σ' ὅποιο τῆς Κρήτης μέρος πᾶς ν' ἀρχίσῃς νὰ σκαλίσῃς  
μέσ' τὰ λαγκαδία, στοὺς ἀγροὺς ἢ στοῦ βουνοῦ τὴ ράχη,  
κόκκαλα τῶν προγόνων μας ἀμέσως θ' ἀπαντήσῃς,  
καὶ κάθε τόπος κύριοι θὰ ἔχῃ κἄν μιὰ μάχη!

Σ' ὅποιο τῆς Κρήτης σπήλαιον, ἢ ἀπόκεντρον γωνία  
κι' ἂν πᾶς, θεὸ νὰ βρῆς κόκκαλα μαρτύρων σκορπισμένα,  
θὰ βρῆς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ τῶν παιδιῶν κρανία,  
ποῦ μὲ τὰς σφαίρας τᾶχανε οἱ σκύλοι τρυπημένα !

Τὴν Λευθεριά μας ἔχουμε ἀκριβαγορασμένη  
καὶ με τ' ἀθῶο αἷμά μας εἶναι ξεπληρωμένη.  
Δὲν σᾶς ἐλευθερώνωμεν μπορεῖτε νὰ μᾶς πῆτε,  
μὰ ὄχι δὲν εἶνε δίκιο γιὰ νὰ λευθερωθῆτε.  
Τ' ἄροτρον βάζ' ὁ Κρητικὸς στὴν Κρήτη ὅταν σπέρνει  
κ' ἐθνομαρτύρων κόκκαλα στῆς γῆς τὴν ὄφι φέρνει !  
Κι' ἀκόμα δὲν ἐχόρτασε ἡ ἄπονη καρδιά σας;  
Τί ἄλλα περισσότερα θέλετε νὰ ἰδῆτε;  
ὅπου νὰ πῆτε «πάρτε καὶ σεῖς τὴν λευθεριά σας  
καὶ με τὴν γλυκομάννα σας τρέξετε ἐνωθῆτε.  
Ἕνας λόγος ἠμπορεῖ ζωὴ γιὰ νὰ μᾶς δώση.  
Μιὰ ὑπογραφή σας δύναται διὰ νὰ μᾶς ἐνώση.  
Ἄχ! Θέμον θε νὰ φθάσωμε τέτοια τρισάγια μέρα;  
νὰ δοῦμε νὰ \*νε ἀγκαλιὰ Μάννα καὶ θυγατέρα;  
Ἐνθυμηθῆτε Ἰσχυροὶ τὰς παλαιὰς ἡμέρας.  
Ἕπου οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐσφάζανε χωρὶς καμμιά αἰτία.  
Κ' ἔπερναν στὰ χαρέμια των, μάννας καὶ θυγατέρας.  
οἱ σκύλοι, καὶ τὰ ἔφταιγε πάλι ἡ Διπλωματία  
Νὰ περιγράψῃ ποιὸς μπορεῖ ὅσα \*χουν καμωμένα,  
ἀφ' ὅτου ἐπατήσανε οἱ Τοῦρκοι τὸ Νησί μας.  
Χιλιάδες γυναικόπαιδα δὲν ἔχουνε σφαγμένα;  
Ἄκόμη χθὲς δὲν ἐπαίζαν πάλι με τὴ ζωὴ μας ;  
Μ' ἂν τὰ παλῆὰ ξεχάσετε τὰ νέα ἐνθυμηθῆτε.  
Κι' ἂν δὲν φοβᾶσθε κραταιοὶ κι' ἂν φιλοτιμηθῆτε,  
Ἐνθυμηθῆτε πῶς καὶ Σᾶς τοὺς ἴδιους ἐπατάξαν,  
καὶ τὰ παιδιά σας βρέθησαν στὸ αἷμά των πνιγμένα!  
Μιὰ μέρα πὺ χωρὶς καμμιά αἰτία τὰ ἐσφάζαν.  
Στοῦ Ἡρακλείου ἀντικρὺ τὸν ἄχαρι λιμένα.  
Ἄκόμη χθὲς δὲν ρούφηξαν εἰς τὴν Θεσσαλονίκη,  
τὸ αἷμα τῶν Προξένων σας σὺν αἰμοβόροι λύκοι;  
Ἄσπρο χιτῶνα μοιάζ' ἡ Γῆ που ἔχει εἰς τὴ μέση  
κηλίδα μαυροκόκκινη κ' εἶνε τ' Ἄγὰ τὸ φέσι.

\*Ὡ ἂν ὑποστηρίζετε ἢ ἔχετε ἰδέαν  
ὅτι θὰ μεταβάλλωμεν ἡμεῖς ἰδέαν νέαν.

Νὰ εἶσθε βεβαίωτατοι ὅτι θ' ἀπατηθῆτε  
κι' ὅτι σεῖς τὸ ξεύρετε καὶ πάλιν θὰ τὸ δῆτε.  
Μὲ παιδικὰ ἀθύσματα κι' ἀθῶα παιγνιδάκια  
φρονεῖτε πῶς μᾶς παίζετε σὺν τὰ μωρὰ παιδάκια;  
Γιὰ κεῖνο μᾶς σερβίρετε ταῖς πέτρες γιὰ διαμάντια;  
ὅπου νὰ βγάνωμε μ' αὐταῖς ὃ εἰς τ' ἄλλου τὰ μάτια ;  
Γι' αὐτὸ μᾶς σὲ χαρίζετε πολιτικὰς πλαγγόνας ;  
Μπορεῖτε νὰ μας παίξετε χρόνους καιροὺς κι' αἰῶνας.  
Μπορεῖ τὸ χριστιανικὸ σπαθὶ σας νὰ μας κόψῃ,  
καὶ νὰ μας ἀφανίσετε ἀπὸ τῆς γῆς τὴν ὄψι.  
Μπορεῖ νὰ ρίξῃ τὸ Σταυρὸ, κ' εἰς τοῦ Σταυροῦ τὴν θέσι  
νὰ βάλλει ἡμισέληνον ἂν τούτο σᾶς ἀρέσῃ!  
Τὴν Κρήτην ὅλη ἔρημη νὰ κάμετε μπορεῖτε,  
καὶ ὕστερα τὴν ἔρημιὰ νίκη νὰ θεωρῆτε.  
Ἄλλὰ τ' ἀγνό καὶ ἔθνικὸ κι' ἀθῶον αἰσθημά μας  
διὰ νὰ μεταβάλλετε κύριοι ἂν φρονῆτε.  
Γι' αὐτὸ μᾶς ἀναβάλλετε πάντα τὴν λευθερίά μας!  
ὦ περὶ τούτου βέβαιοι νὰ ἦσθε δὲν μπορεῖτε  
Γιατ' ὧς νὰ στέκῃ ὁ οὐρανὸς κι' αὐτῆς τῆς γῆς ἡ σφαῖρα  
Κι' ὁ ἥλιος ὁ λαμπηρὸς τὸν κόσμον νὰ φωτίζῃ  
Ἐνωσι θὰ γυρεύουμε μὲ τὴ γλυκεῖα μητέρα  
Καὶ ὁ καθ' εἰς σας κύριοι αὐτὸ ἄς τὸ γνωρίζῃ  
Καὶ πάλι σὺν ποθάνωμε κι' αὐτὰ τὰ κόκκαλά μας  
Ἐνωσι, θὰ φωνάζουνε μέσ' ἀπ' τὰ μνήματά μας.

Γι' αὐτὸ σᾶς ἱκετεύουμε νὰ συνεννοηθῆτε  
νὰ μᾶς εἰπῆτε ὅλοι σας μ' ὁμόνοια μεγάλη  
μὲ τὴ γλυκεῖα Μητέρα σας τρέξετε ἐνωθῆτε  
νὰ πέσει ἄτρυχα παιδιὰ στῆς Μάννας τὴν ἀγκάλῃ  
Μᾶν τοῦτο δὲν τὸ κάμετε. Ἄς ὄψεσθε μιὰ ἄμερα  
καλὸ κακὸ θεὸ νὰ γενῆ. Τὸ κρῖμα στὸ λαιμὸ σας  
γιατί θὰ κλαίῃ χωριστὰ Μάννα καὶ θυγατέρα  
κ' εἰς τοὺς λαοὺς σας δώσετε λόγο, καὶ στὸ Θεὸ σας.

# ΤΟ ΑΤΥΧΟ ΠΑΙΔΙ 1905

(Συμβολίζει την Κρήτη, την Ελλάδα,  
τὰς 4 Δυνάμεις καὶ τὴν Τουρκίαν.)

Τέσσαρες νηὲς ὁμορφονηὲς περίπατον ἐβγῆκαν,  
 μὲ χρυσοῦφαντη στολή,  
 μιὰ πὸ τὴν ἄλλη πειδὸ καλή,  
 κ' ἐκεῖ ποῦ περπατούσανε ἓνα παιδι εὐρήκαν.  
 Ἕνα παιδι πεντάμορφο μὰ καταματωμένο,  
 εἶχε θανάτου δαγκανιά.  
 τὸ ξέσχιζε μὲ ἀπονιὰ  
 ἓνα σκυλι τῆς Ἀφρικῆς μαῦρο καὶ λυσασμένο.  
 Σέρνουν τοῦ σκύλου μιὰ φωνὴ καὶ τὸ παιδι ἀφίγει,  
 μέσα στὸ δρόμο μοναχὸ  
 καὶ κλαίει κλαίει τὸ φτωχό,  
 Κ' ὁ σκύλος ἀπ' τὴ λύσα του φαράκι κι' αἶμα φτύνει.  
 Τρέχουν καὶ πιάνουν τὸ παιδι καὶ τὸ περιποιοῦνται.  
 κ' ὄλαις τοῦ δένου τὰς πληγαῖς,  
 κ' ἐβγάξε τόσαις οἰμωγαῖς  
 ποῦ δένδρα, κάμποι καὶ βουνά, κι' ἀνθρωποισυγκινοῦνται.  
 Μὰ σὰν ἐξεάλισθηκε, εὐθὺς τὴν ἴδια μέρα,  
 τῶν λέγει· σὰς εὐχαριστῶ,  
 καὶ χάρι θὰ σὰς χρεωστῶ.  
 μεγάλῃ, ἂν μ' ἀφήσετε νὰ πάγω στὴ Μητέρα.  
 Εἶσαι τοῦ λέν' ἀδύνατο γιὰ νὰ περιπατήσης.  
 παιδάκι μας πρὸς τὸ παρόν,  
 μείνε μ' ἐμᾶς λίγον καιρὸν  
 Κι' ἔπειτα μὲ τὴ Μάννα σου θὰ πᾶς νὰ κατοικήσης.  
 Παρήκοον στοὺς λυτρωτὰς δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ.  
 κι' ἂν καὶ τὴ Μάννα του πονεῖ  
 ὀπλίζεται μ' ὑπομονὴ  
 Κι' ἀποφασίζει κάμποσον καιρὸν μ' αὐτὰς νὰ μείνῃ.



Μετὰ μικρὸν διάστημα τῶν ξαναλέγει πάλιν,  
εἶν' ἡ ὑγεία μου καλὴ  
καὶ σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ  
μ' ἀφήστε με νὰ πέσω πλειά στῆς Μάννας τὴν ἀγκάλην.  
Κι' αὐταῖς μὲ γέλοιο Σατανᾶ τοῦ λέν' μείνε κοντά μας,  
κι' ἄφες τὴ Μάννα μοναχὴ  
σὰν τὶ τὴ θές' πού 'νε φτωχὴ.

"Ἄλλως τε τοῦτο ἀπαιτοῦν καὶ τὰ συμφέροντά μας,  
Καὶ σύρνει τότε τὸ παιδί φωνὴν οὐρανομήμη,  
Θεέ μου τί θὲ νὰ γενῶ;  
ἐχάθηκα τὸ ὄρφανό!

ἀπὸ τὸν σκύλο 'γλύτοσα γιὰ νὰ μὲ φᾶν οἱ λύκοι;  
Κ' ἡ Μάννα του ὡς ἤκουσε καὶ εἶδ' αὐτὸ τὸ δρᾶμα,  
ἔτρεξ' ἡ μαύρη μὲ σπουδὴ  
καὶ τοὺς ζητοῦσε τὸ παιδί  
μὲ καρδιοκτύπι μὲ καῦμό, μ' ἀγῶνα καὶ μὲ κλάμμα.

"Ὅμως ἀντὶ νὰ τῆς εἰποῦν «Νὰ πάρε τὸ παιδί σου,  
μέσ' τὴ θερμὴ σου ἀγκαλιὰ  
καὶ δός του μητρικὰ φιλιὰ»

τῆς λένε «Σῦρε στὸ καλὸ δὲν εἶν' δουλειὰ δική σου.

"Ἴσως νὰ σοῦ τὸ δώσωμεν ἄμοιρη καμμιὰ ἕμερα,  
μὰ ὄχι τοῦτον τὸν καιρὸν  
ἀδύνατον πρὸς τὸ παρὸν

γιατὶ μᾶς ἐμποδίζουνε τ' ἀτομικὰ συμφέρα  
Σὰν εἶδε ἡ βαριόμοιρη τέτοια ἀδικιὰ μεγάλη,  
ἐχλώμανε σὰν φθισικὴ  
κ' ἔτρεμε σὰν τὴ νευρικὴ

κι' ἔκλαιγε εἰς τὴ μιὰ μεριὰ καὶ τὸ παιδί στὴν ἄλλη.

"Ὅριστε εὐεργέτιδες! ὄριστε νοσοκόμοι!

μὰ τί 'μπορεῖ νὰ κάμωμεν  
μ' αὐτοὺς θὲ νὰ τὰ βάλλωμεν;

"Ὅπου προφῆται κρέμανται στὰ χέρια των καὶ νόμοι!

## ΣΤΟΥΣ ΝΕΟΤΟΥΡΚΟΥΣ 1910

Πρὸς τὸ πεπολιτισμένον Νεοτουρκοκομιτάτο  
ὁποῦ εἶναι μὲ ἰδέας ὑψηλὰς (;) ὄλο γεμάτο !  
Σὰν ζεστή ζεστή μπογάτσα σὰς ἐμύρισε ἡ Κρήτη  
Μὰ δὲν θέλει νὰ τὸ νοιώσῃ τὸ πανέξυπνο σας κόμμα  
πῶς ἡ μυρωδιὰ μονάχα θὰ σὰς μείνῃ εἰς τὴ μύτη.  
καὶ τέτοιο φαγὶ δὲν εἶναι γιὰ τὸ λαίμαργό σας στόμα ;  
Σὰς ἐπῆραν τὴν Βοσνία, πάει καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη.  
Πέταξε κ' ἡ Βουλγαρία! γι' αὐτὸ ἔχεται σεκλέτι;  
Ἐὸ Θεὸς καλοὶ μας φίλοι «σαμπουλίκι νὰ σὰς δίνη  
Τι νὰ γένῃ; ἔτσι δὰ ἄτον φαίνεται τὸ κιμιμέτι,

Καὶ μ' ἐμᾶς ξεσπᾶτε τώρα κι' ἀπειλεῖτε πῶς θ' ὀρθῆτε!  
Τὸν καλὸν τὸν ἐρχομό σας θεωροῦμε πρὸς τιμὴν μας  
Θεὸ νὰ σὰς ὑποδεχθοῦμε ποῦ θὰ εὐχαριστηθῆτε.  
Μὴν τὸ πολυλέτε ὅμως νὰ μὴ σπάσῃ ἡ χολὴ μας !

Ἐὸλο λέτε πῶς θὰ ὀρθῆτε καὶ ποτε δὲν ξεκινᾶτε.  
Καλὲ δὲν μᾶς λέτε τί ἔνε οἱ φοβέρες σας ἑτοῦτες ;  
Ἐτοιμοὶ ἔμεθα Ἐγάδες (μπούγιουρουν) ἄν ἀγαπᾶτε.  
Μὴν μᾶς τρίζετε τὰ δόντια καὶ θὰ μείνετε φαφούτες.

Δέν σας τρώμαξαν οἱ Κρηῆτες; ποῦ σὰν εἰσθε στὰ καλά σας  
σὰς ἐφώναζαν «ἐλάτε διὰ νὰ λογαριασθοῦμεν;»  
Τώρα ποῦ ν' ψαλιδισμένα καὶ βρεγμένα τὰ φτερά σας  
σὰς ἐπέρασεν ἰδέα ὅτι θὰ σὰς φοβηθοῦμεν;

Μὲ τὰ Μάλιγχο στὸ χέρι, μὲ Μαρτίνια καὶ μὲ Γκράδες  
ὁ καθένας μας θὰ τρέξῃ γιὰ νὰ σὰς προῦπαντήσῃ.  
Ἐπειδὴ θὰ ἦσθ' αἰτία ἀξιότιμοι Ἐγάδες.  
Μέχρι σταῖς παλῆς μας δάφνες, νέα δάφνη νὰ βλαστήσῃ.

Τὰ πτηνὰ τὰ σαρκοβόρα ὅπου εἶνε στὰ βουνά μας  
Δέκα τρία χοῦνια ἔχουν γιὰ νὰ φᾶνε πτώματά σας.  
Καὶ ἐμπλέξαν ὡς ἐκ τούτου τὰ ἄθῳα πρόβατά μας.  
Λοιπὸν γρήγορα νὰ ῥοῦητε φίλοι μὰ τὴν ἀνδρεία σας.

Ἄν σας βάζει νὰ ἐλθῆτε ὁ πολὺς Σαμπαζεδίν,  
Τὸ σείρι σας θὰ θέλῃ κακοροῖζοικοὶ νὰ κἀνῃ,  
Ἄλλὰ ὅποιος κι' ἂν σᾶς βάζει «χὸς γκελτὶν σεφάγκελτίν»,  
Τὶ τὰ θέλετε τὰ λόγια «στὲ κιλίτσ ἰστὲ μεηντάνη».

Πάρτετε καὶ τὸν συντάκτη τῆς Ἰκδάμ καὶ τῆς Σουράι  
ὅσον δὲ διὰ τροφήν των πέστε τους νὰ μὴ φροντίσουν.

Ἐχωμεν ἐδῶ κουράδια ὁ καθένας των νὰ φάῃ.  
Μάλιστα νὰ περισσεύσουν καὶ διὰ ἐσᾶς ν' ἀφήσουν.

Πάρτετε καὶ τὸν συντάκτη τῆς περίφημης Σαμπάχ.  
Νὰ ῥοῦη γιὰ νὰ καταλάβῃ τί ναι τῶν Κρητῶν τὸ βόλι  
κι' εἶμαι βέβαιος πῶς ὅτι θὰ φωνάξῃ «ἀλάχ ἀλάχ»

Νὰ γυρίσωμε μιὰ ὄρα γρηγορώτερα στὴν Πόλι.

Πάρτετε καὶ τὸν συντάκτη τῆς «Τανίν» ποῦ ἔχει σπουδή.  
ἕνα ἕνα τὰ τερτίλια νὰ σᾶς βγάξῃ μὲ τὴν τάξι.

Ἦσαν ὁμως ἀντικρύση τὸ Νησί μας νὰ ἰδῆ.

Δόσετέ του ἄλλα ρούχα κι' ἄλλα ἀσπρόρουχα ν' ἀλλάξῃ

Εἰς τὸν βρόντο πῆγαν πάλι τὰ συλλαλητήριά σας.

Σᾶν καὶ τὸ «Μεσουδιέ» σας τῆς ἀρμάδας τὸ καμάρι

Ἄχ! ἡ Κρήτη πῶς τὴν καίει μέρα νύκτα τὴν καρδιά σας.

Μὰ ἡ ἀλεποῦ τί θέλει δὲν μοῦ λέτε στὸ παζάρι ;

Τὶ σᾶς μέλει νὰ ρωτᾶτε σεῖς οἱ Τοῦρκοι γιὰ τὴν Κρήτη  
καὶ δὲν κάνετε Ἄγάδες σᾶν καὶ πρῶτα τὴ δουλειά σας.

Τρελλὸς εἶν' ὅποιος ξετάζει διὰ κάθε ξένο σπίτι.

Ἐρωτοῦμε μεις ποτέ μας γιὰ τὴν κόκκινη Μηλιά σας;

Τὸν κατήφορο πηγαίνει αἰωνίως τὸ νερό.

Κι' ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ἀπὸ τὴν Ἀνατολή.

Καὶ ἡ Κρήτη Ὀσμανλίδες (θὰ τὸ πῶ δὲν ἤμπορῶ)

θὲ νὰ πάῃ στὴν Ἑλλάδα μόνο μὴν εἴσθε τρελλοί.

Ἡμεῖς ἔχουμεν Ἑλπίδα κατὰ πρῶτον στὸν Θεόν μας.  
Κ' εἰς τὰς ἰσχυρὰς Δυνάμεις ὅπου μᾶς σὲ προστατεύουν.  
Νὰ μᾶς δώσουν ἐπὶ τέλους τὸ μεγάλο δίκαιόν μας.  
ποῦ ποτὲ δὲν ἀδικοῦνε κκι ποτὲ δὲν χωρατεύουν.  
Καὶ γι' αὐτὸ περιφρονοῦμεν τετραπέρατοι Ἀγάδες.  
κάθε σας σερσεμιλίκι καὶ τὴν κάθε ἄνοστιά σας.  
Μὰ καλὸ κακὸ φορέστε χαμαῖλλα καὶ νουσκάδες  
κι' ἴσως τὰ νερολιασμένα θε νὰ πῆξουνε μυαλά σας.

ὦ Νεότουρκοι! σπουδαῖοι κι' ἔξυπνοι πολιτικοί.  
Δὲν μπορεῖ ὁ κάθε εἰς σας ἢ δὲν θέλει νὰ τὸ νοιώσῃ;  
Πῶς ἢ Κρήτη ἦτον, εἶνε, καὶ θὰ εἶν' Ἑλληνική.  
Κ' ὁ Σουλτάνος σας δὲν ἔχει γιὰ νὰ πάρῃ ἢ νὰ δώσῃ;

Νοιώθω τὴν στενοχωρία καὶ τὴν τόση ἀγωνία.  
Καὶ ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης πόσον πόσον σᾶς πειράζει.  
Δυστυχῶς γιὰ σᾶς! Δὲν εἶνε καὶ ἡ Κρήτη Ἀρμενία.  
Νὰ μπορεῖ ὁ κάθε Τοῦρκος νὰ σκοτώνει καὶ νὰ σφάζῃ.

«Ἐσακίτου λά γεούδου» λέγει ἕνα γνωμικόν σας  
δηλαδὴ «τὸ περασμένο πράγμα δὲν γυρίζει πίσω.»  
Γι' αὐτὸ φίλοι στὸν μεγάλο καὶ ἀγιάτρευτο καῦμό σας  
ἐπειδὴ σᾶς σὲ λυποῦμαι, τὰ ἐξῆς θὰ σᾶς συστήσω.  
Βάλτε πήγανο κομμάτι ὑπὸ τὸ προσκέφαλό σας  
Ὅνειρα νὰ μὴν θωρῆτε ἀκατόρθωτα μεγάλα.  
Μετριάσετε ἐν τούτοις τὸν πολὺ φανατισμὸ σας,  
καὶ ν' ἀλείψετε τὴ γλῶσσα μέλι ζάχαρι καὶ γάλα.

Μάν ὁ θόρυβός σας εἶνε μόνον γιὰ τὸ χαρτζιλίκι.  
Καίτοι ἡ Κρήτη ἀπ' τὴν Τουρκία ἀπὸ χρόνους ἀπεκόπη.  
Δίδωμέν το ἐπὶ τέλους (ἂν κι' αὐτὸ δὲν σᾶς ἀνήκει)  
Ἄλλὰ τότε μόνον ὅταν διατάξῃ ἡ Εὐρώπη.

Τέλος συμβουλήν σᾶς δίδω, ὦ ἀγαπητοί μας φίλοι.  
Νερὸ βάλτε στὸ κρασί σας, μὰ πολὺ νὰ ξεθυμάνῃ.  
Καὶ τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης μὴν προφέρετε στὰ χεῖλη.  
Κατὰ τὴν δική μου γνώμη ἄλλο δὲν βροῖσκω βοτάνι.

## ΝΙΚΗ—ΔΟΞΑ—ΕΛΠΙΣ 1913

Εἰς ἓνα δρόμο σμίξανε ἡ Νίκη μὲ τὴ Δόξα.  
Κ' ἢ μιὰ βαστοῦσε στέφανα, κι' ἢ ἄλλη ἴβάστα τόξα.  
Κ' ἐγοργοπερπατούσανε· (ἡ Δόξα καὶ ἡ Νίκη).  
κ' ἐπήγαιναν στὴν Ἑπειρὸ καὶ στὴν Θεσσαλονίκη.  
Τοὺς Ἕλληνας ὡς νικητὰς τρέχαν νὰ στεφανώσουν  
καὶ εἰς τὴ σκλαβωμένη γῆ Ἐλευθεριὰ νὰ δώσουν.

Περνοῦνε Χώραις καὶ χωριὰ καὶ πᾶν ἀράδα ἀράδα,  
κ' ἐστεφανώναν ἤρωας στὴ Νέα μας Ἑλλάδα  
Κι' ὅπου κι' ἄν ἐπερνούσανε κάθε χωριὸ καὶ χώρα  
σκορποῦσαν τῆς Ἐλευθεριᾶς τὰ ζηλεμένα δῶρα,

Στὸ ὕστερο σταμάτησαν ἔμπροστὰ εἰς τὸ Μπιζάνι.  
κ' ἐστεφανώσαν τοὺς νεκροὺς μὲ μάρτυρος στεφάνι  
ἐκείνους ὅπου πέσανε γιὰ τὴ γλυκεῖα Πατρίδα  
Κ' ἔξαφνα βλέπουν ἀντικρὺ νὰ στέκη τὴν Ἑλπίδα  
ποῦ ὁμιλοῦσε στὸ στρατὸ λόγια καλὰ καὶ τόσα  
μὲ μιὰ φωνὴ ἀγγελικὴ εἰς τὴ δημώδη γλῶσσα.  
«Παιδιὰ (λεγε) καθένας σας πρέπει καλὰ νὰ ξέρη  
«ἢ σημερινὴ κακοκαιριὰ — καλοκαιριὰ θὰ φέρη.  
«Τὸ ξερῶ πῶς δὲν σκιάζεσθε τὰ ἐχθρικὰ κανόνια  
«ἴσον τὸ κρῦο, τὴ βροχὴ, τοὺς κόπους, καὶ τὰ χιόνια.  
«Μὰ πρέπει παληκάρια μας νὰ μάθετε πῶς ὄτι  
«κατὰ τὰ ροῦχα ὁ Θεὸς δίδει καὶ τὴν κρότη.  
«Τὸ κρῦο τὸ ἀφόρητο, ἢ ψύχρα καὶ τὸ χιόνι  
«τὸ σῶμα κάνει σίδερο, τὰ νεῦρα δυναμώνει.  
«Ἀλήθεια. Ἔχετε πολλὰ βάσανα τραβημένα  
«μὰ μήπως κ' οἱ προπάτορες εἰς τὰ «εἴκοσι ἔνα»

«Δὲν πολεμοῦσαν τὴν Τουρκιὰ ὀκτὼ περίπου χρόνια;  
«μὲ πείνα, δίψα, βάσανα, γδύμνια, βροχὴ καὶ χιόνια·  
«ὥστε ποῦ λευθερώσανε τὴ σκλαβωμένη χώρα  
«αὐτὴ ποῦ μεγαλώσατε μὲ τὸ σπαθὶ σας τώρα.  
«Τοῦ Ἑλληνος εἶναι γραφτὸ νὰ πέρνη πίσω πάλι  
«μὲ τ' ἄχραντο τὸ αἶμα του ὅ,τι τ' ἀρπάσαν ἄλλοι.  
«Ἡ τίγρις ὅπου τρέμανε μικροὶ μεγάλοι ὄλοι,  
«θανάσιμα πληγώθηκε ἀπ' τὸ δικό σας βόλι  
«κ' ἔπεσε καὶ στὸ αἶμα της κυλιέται καὶ σαράσσει  
«καὶ ὅσα αἱματὰ πιεγε ὄλα θὰ τὰ ξεράσῃ.  
«Κ' ἐχ' ὁ Θεὸς μας γρήγορα σιὰ Γιάννενα νὰ μβῆτε  
«ὡς Νικηταὶ καὶ μέσ' σ' αὐτὰ θὲ νὰ ξεκουρασθῆτε.

Καὶ τότε σέρνουν μιὰ φωνὴ γλυκειὰ κι' οὐρανομήκη  
π' ἀκούσθη ἀπ' ὄλο τὸ στρατὸ (ἡ Δόξα καὶ ἡ Νίκη)  
«Παιδιά. Δὲν φεύγομε κι' ἐμεῖς ἐδῶ θὰ τριγυροῦμεν  
«σᾶν μβῆτε μέσ' σιὰ Γιάννενα θάρθοῦμεν νὰ σᾶς βροῦμεν  
«γιὰ νὰ σᾶς στεφανώσωμεν μὲ θεία ἑπερηράνια.  
«μὲ τῆς τιμῆς καὶ ἀνδρειᾶς τ' ἀθάνατα στεφάνια.

## ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ - 1911

"Ολος ὁ κόσμος χαίρεται τὴν σημερινὴν ἡμέρα

Ἐγὼ μονάχα ἢ φτωγὴ

ἀναστενάζω μοναχὴ

μακρὰν ἀπὸ τ' ἀδελφία μου καὶ τὴ γλυκειὰ Μητέρα.

"Οποῖος στὴ μάννα του κοντὰ δὲν εἶναι....αὐτὸς μόνον

νοιώθει κι' ἀντιλαμβάνεται,

καὶ βαρυσυναισθάνεται

Τοῦ φοβεροῦ ξεχωρισμοῦ τὸν μαυρισμένο πόνον.

"Αχ! φοβερώτερον ἀδικιὰ ποτὲ δὲν ἔγιν' ἄλλη

ὥσάν αὐτὴ ποῦ κάνουνε,

(διὰ νὰ μ' ἀποθάνουνε)

Σ' ἐμὲ τὴ δυστυχὴ μικρὴ, οἱ εὐτυχεῖς Μεγάλοι.

"Αχ! ἔστειλα τὰ τέκνα μου στὸν οἶκον τῆς Μητρός μου.

Ἄλλ' ὅμως δὲν τ' ἀφήσανε

μόν' τὰ περιορίσανε,

αὐτοὶ ποῦ διευθύνουνε! οἱ ἰσχυροὶ τοῦ κόσμου!

Μὰ δὲν ἔχω παράπονον τόσον γιὰ τ' εἶνε ξένοι

ἴσον εἰς ἓνα μου παιδί,

ποῦ ἔχει γνώσεις καὶ σπουδὴ

καὶ συνεφώνησε μ' αὐτοὺς! Μάλιστα ἐπιμένει

Κ' ἐμηχανεύθηκε τὸ πᾶν ὥστε νὰ τὰ μ' ἀποδίσουν

τὰ βγαλε χολερόβλητα

ἄσκεπτα καὶ ἀπόβλητα

Γιὰ νὰ μὴν πᾶν στῆς Μάννας μου τὸ σπῆτι νὰ καθήσουν!

Νὰ πῶ πῶς τὰ ἐφθόνησε; Νὰ πῶ πῶς τὰ φοβήθη;

"Αχ! τί νὰ εἶπω ἀπορῶ.

Δὲν εἶν' δειλὸ ἢ φθονερό

ἀλλ' ἴσως εἰς τὰς σκέψεις του κι' αὐτὸ νὰ ἐπλανήθη.

Μὰ ἔχει καιρὸ τὸ λάθος του διὰ νὰ διορθώσῃ

"Αν ὄχι, τότε θὰ τοῦ πῶ:

Δὲν μ' ἀγαπᾷ; δὲν τ' ἀγαπῶ,

κι' ὅτι μὲ πείσμα τίποτε δὲν θε νὰ κατορθώσῃ

Γιὰτὶ ἐλπίζω στὸν Θεὸν (ἢ χάρις του μεγάλῃ)

θέλει δὲν θέλει τὸ παιδί

καὶ μερικοὶ του ὄπαδοι

πῶς θε νὰ πάγω γρήγορα στῆς Μάννας τὴν ἀγκάλῃ.

## Η 19 ΜΑΪΟΥ 1912

Ποιός εἶδε μάννα σήμερον νὰ διώχνη τὰ παιδιά της  
ποῦ προσπαθοῦν νὰ πέσουνε μέσα στὴν ἀγκαλιά της;  
Ποιός εἶδε εἰς τὴν ἐκκλησιά παιδιά νὰ κοινωνοῦνε,  
καὶ μετὰ τὸ μυστήριον τὴν μάννα νὰ ζητοῦνε.  
Κι' ἀντὶ νὰ τὰ ἀποδεχθῆ ἐκείνη νὰ προτάσῃ  
τὰς λόγγας τὰς ἀδελφικὰς γιὰ νὰ τὰ διασπάσῃ;  
Ποιός εἶδ' ἀδέλφια νὰ κτυποῦν μὲ μιὰ καρδιά μεγάλη  
τὰ σκλαβωμένα ἀδέλφια των; Ποιός εἶδε τέτοια πάλη.  
Τὰ ὄπλα των τὰ λαμπηρὰ καὶ λόγγας νὰ προτάσσουν  
εἰς τὰ παιδιά ποῦ τρέχουνε τὴν μάννα ν' ἀγκαλιάσουν.  
Ποιός εἶδε ἀπροστάτευτα παιδιά μὲ τόσον θάρρος  
νὰ μὴν δειλιοῦνε τίποτε! Ποῦ καὶ αὐτὸς ὁ χάρος.  
Μιὰ τέτοια περιφρόνησι δὲν εἶχε δὴ ἀκόμα!  
νὰ λένε ὄλα μιὰ ψυχὴ ἀδέλφια κι' ἓνα σῶμα.  
«Μὴν μᾶς σε διώχνεις μάννα μας γιὰτὶ σὲ ἀγαποῦμεν  
«κι' ἂν δὲν μᾶς θέλεις, θέλωμεν μαζὶ νὰ ἐνωθοῦμεν.  
Ποιός εἶδ' ἀδέλφια νὰ ἔχουνε σπαθιά ξεγυμνωμένα;  
νὰ κυνηγοῦν τ' ἀδέλφια των τὰ πολυπαθομένα  
Καὶ καταδιωκόμενα νὰ τοὺς σε λένε πάλι  
μὲ πόνο καὶ παράπονο καὶ λύπην των μεγάλη.  
«Ἀδέλφια· νὰ τὸ στήθός μας ἐλεύθερα κτυπάτε  
«ὅμως ἐρχόμεθα μαζὶ στὰ σύνορα ἂν πᾶτε.

· · · · ·  
· · · · ·  
Μ' ἄς ἔχουν λόγο στὸν Θεὸ νὰ δώσουν μιὰ ἡμέρα  
ὅσοι χωρίζουν τὰ παιδιά ἀπ' τὴ φτωχὴ Μητέρα.



— 85 —

ΜΗΝ ΚΛΑΪΤΕ — 1912

---

Μὴν κλαῖτε μάννες τὰ παιδιὰ ποῦ πᾶν νὰ πολεμήσουν  
Τὸν βάρβαρον Ἀγαρηνό, τῆς Ὑαινας τῆ Γέννα.  
Μον' τὴν εὐχὴ σας δόστε τους· μ' ἐκείνη θὰ νικήσουν  
νὰ σώσουν καὶ τ' ἀδελφία μας τ' ἀδικοσπλαβωμένα.

Μὴν κλαῖτε ἀσπρομάλληδες καρδιοκαμένοι γέροι  
πῶς πᾶν τὰ παληκάρια σας καὶ πολεμοῦν τὸν Τοῦρκο  
γιατὶ θὰ φέρουν ἄνοιξι στὰ ψυχραμένα μέρη,  
καὶ τοῦ « Ἐννενηντα ἑπτὰ » θὰ πλύνουνε τὸν βοῦρκο.

Μὴν κλαῖτε κόρες λυγερές πῶς πέρνουνε στὸ χέρι  
τὰ τιμημένα ὄπλα των σήμερον οἱ ἀδελφοί σας·  
καὶ πολεμοῦνε τὸν ἐχθρὸ στὰ σπλαβωμένα μέρη  
μόνο νὰ τό'χετε χαρὰ καύλημα καὶ τιμὴ σας.

Μὴν κλαῖτε σεῖς ἢ νηόνυμφες πῶς φύγαν οἱ καλοὶ σας  
μὲ τ' ἄλλα παληκάρια μας καὶ πᾶν νὰ πολεμήσουν  
γιὰ τὴν πατρίδα τὴ γλυκειά· νὰ τόχετε τιμὴ σας  
Νὰ λέτε μόνον νικητὲς νὰ εἶν' ὅπου πατήσουν.

Μὴν κλαῖτε κι' ἂν ἡ Μάννα μας ἐροῦφα τὸ ποτῆρι  
τόσους καιροὺς ποῦ ἦτανε γεμάτο πόνους κι' αἶμα.  
Γιατὶ τὴν σήμερον τελεῖ ἔνδοξον πανηγύρι  
καὶ θ' ἀναστήσῃ τὸ σεπτὸν τοῦ Κωνσταντίνου στέμμα.

Μὴν κλαίτε· κί' ἄν ἐσφάξανε τὰ γυναικόπαιδά μας,  
(Ἡ τίγρις ὅ,τι ἔκαμε θὰ τ' ἀκριβοπληρώση)  
Γιατ' ἀπ' τ' ἀθῶα καὶ ἀγνὰ καὶ τίμια αἵματά μας  
Τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθεριᾶς ἀμέσως θὰ φυτρώσῃ.

Μὴν κλαίτε· ὅλοι γε κῶς· μ' ἄς ὄψονται ἐκεῖνοι  
Ἰούθειαν τὴν πατρίδα μας μικρὴ κί' ὄχι μεγάλη.  
Ὁ Ἕλληγ δὲν ἐπλάσθηκε τὴν κεφαλὴ νὰ κλίνῃ.  
« Πάντα μὲ αἷμα καὶ φωτιά ἡ δάφνη γλυκοθάλλει. »

Μὴν κλαίτε· πῶς τὸ αἷμα μας ἔτρεξε πέρα πέρα  
στὰ σκλαβωμένα μέρη μας, καὶ σ' ἄν ποτάμι κάνει,  
Ἄς ἔχουν λόγο στὸ Θεὸ νὰ δώσουν μιὰν ἡμέρα  
ὅσοι ἵνομίζαν ἡ Ἑλλὰς πῶς εἶχεν ἀποθάνει!

Μὴν κλαίτε· καὶ γιὰ κλάματα καιρὸς δὲν εἶναι τώρα·  
μόνον χαρὰ καὶ δύναμι καὶ θάρρος νᾶχωμ' ὅλοι  
γιατ' εἶναι θέλημα Θεοῦ κ' εὐλογημένη ὥρα  
νὰ διώξωμε τὸν βάρβαρο ἴπο μέσα ἴπο τὴν Πόλι.

Νεάπολις Κρήτης 25 Ὀκτωβρίου 1912

— 88 —

Ἀπηγγέθη ἐν Νεαπόλει Μεγαβέλλου κατὰ τὸ πάνδημον  
δυλλαλιτήριον ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν  
ἀποιδίαν νόταν τῆς 29 Νοβρίου 1910, περὶ κυριαρχικῶν δικαιω-  
μάτων τοῦ Σουλτάνου ἐπὶ τῆς Κρήτης.

Πάλιν κλαυθμούς καὶ ὄδυρμούς καὶ βάσανα καὶ πόνους  
πάλιν εἰς τῆς Γενιτσαριᾶς γυρίσαμε τοὺς χρόνους.  
Διότ' οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς κυττάζουνε καὶ πάλι  
στὴν Κρήτη μας ὁ βάρβαρος πόδι νὰ ξαναβάλλῃ!  
Τὴν Κρήτη μας σταυρώνουνε! τὴν πρόδωσ' ὁ Ἰούδας  
ὁ Ἐθνοπεριζήτητος λαμπρὸς λιμὴν τῆς Σούδας!  
Μὰ μὴ πλανᾶσθε Ἰσχυροί. Ἡ Κρήτη δὲν θὰ πέσῃ  
σὰν φοβιτσάρα στὸν Ἄγιά. Ὁχι. Δὲν θὰ τὴν δέσῃ  
Ὡς θέλει χειροπόδαρα, μόν' τ' ἄρματα θὰ πάρῃ  
ν' ἀρράξῃ κατ' ἐπάνω του σὰν φοβερὸ λεοντάρι.

Ναί, Ἰσχυροὶ προστάται μας καὶ τιμημένοι φίλοι.  
Ἐποῦ ἔχετ' ἄλλα στὴν καρδιά καὶ ἄλλα εἰς τὰ χεῖλη!  
Ναὶ παραδόπιση γενιά. Νέοι Ἰσραηλίται  
ποῦ μὲ σταυρὸ στὸ Γολγοθὰ τὴν Κρήτη ὀδηγεῖτε  
Διὰ νὰ τὴν σταυρώσετε μ' ἀκάνθινο στεφάνι  
σὰν τὸ Χριστὸ μας, ἄπονοι μεγάλοι λαοπλᾶνοι.  
Ὡ διπλωμάται ὑπουλοὶ. Αὐτὴ ν' ἦ λευθεριά μας;  
αὐτὴ ἔνε, ἢ ὑπόσχεσις ὅτι τὰ βάσανά μας  
θὰ παύσουν; Ἐποῦ μας λέγετε πῶς ἔνωσις θὰ γίνῃ!  
καὶ μῆς σας τὰ πιστεύαμεν; ὦ τί παραφροσύνη!  
Τώρα γι' ἀνακούφισι, τώρα γιὰ γιαιτρικά μας  
θέλετε μὲ πετρέλαιον νὰ σβύστε τὴ φωτιά μας.  
Ναί, τώρα συνορίζεσθε ποῖος θεὸς νὰ ἤμπορῆσῃ  
τοῦ αἱμοβόρου φίλου σας περισσότερον ν' ἀρῆσῃ.  
Μ' ἂν πνίγ' ἀδίκως; χριστιανοὺς, παρθένας ἀτιμᾶζει,  
καίρει τὰ μοναστήρια μας, πέρνει τὰ κτήματά μας,  
ἄθῆα γυναικόπαιδα σὰν τὸν Ἡρώδη σφάζει,  
Ἐκάνει γέροντας ἀδίκως. τουρκέβει τὰ παιδιὰ μας.

Ἄς ὀργιάζει (λέτε σεῖς) δὲν βλάπτει δὲν πειράζει  
ἀρκεῖ μονάχα στὴ Φραγγιά χρυσάφι νὰ μοιράζη!  
Σεῖς Φράγγι δὲν ἐφέρατε κατὰ τὰ εἰκοστρία  
Στὴ Σοῦδα τὸν Χασάν Πασά μὲ πλοῖα ἰδικά σας;  
Κι' ὅσοι δὲν τὸ γινώριζετε διαβάσατ' Ἱστορία.  
Καὶ τότε (σὰν καὶ σήμερον) γιὰ τὰ συμφέροντά σας.  
Σεῖς τὸν Σταυρὸ δὲν ρίξετε μὲ βόλι στ' Ἀκρωτήρι;  
θαρρεῖτε πῶς ξεχάσαμε αὐτὸ τὸ πανηγύρι;  
Ἄπ' τῆς Ἑλλοῦντας τὸν ἰσθμὸ δὲν πῆρατε μ' ἀπάτη,  
μιὰ πλᾶκα ἀνεκτίμητη μ' ἐπιγραφὰς γεμάτη;  
Ἄπὸ τὴν Ἱεράπετρο δὲν πῆρατε συνάμα  
πολλὰ σπουδαῖα ἀγάλματα ἀρχαίας τέχνης θαῦμα;  
Ἄκουωμεν τὰ παλαιὰ, βλέπομεν καὶ τὰ νέα.  
Σεῖς δὲν ἐκατεβάσατε τὴν ἔνδοξο σημαία  
τῆς μάννας μας ἄπ' τὰ Χανιά, ἄπ' τὸν Φιρκὰ ἐπάνω  
γιὰ νὰ εὐχαριστήσετε τὸν φίλο σας Σουλτάνο;  
Καὶ τὸν κοντὸ μοιράσατε εἰς τέσσαρα κομμάτια,  
διὰ νὰ τὸν ἐβάλλετε μπρὸς στὰ δικά σας μάτια  
νὰ σᾶς θυμίζει πάντοτε τὰ κατορθώματά σας  
τὴν πλήρη συνεννόηση καὶ ξακουστὴ ἀνδρεία σας!  
Ὅλα αὐτὰ ποδειχνουνε, κι' ὁ κάθε εἷς τὸ ξέρη  
χωρὶς συμφέρο πουθενὰ δὲν βάζετε τὸ χέρι.

Θὰ πῆτε μᾶς συνδράμετε πολλαῖς φοραῖς ἀλήθεια  
αὐτὸ δὲν τὸ ἀρνούμεθα, μᾶς δώσατε βοήθεια  
Ἐδιώξατε τὸν βάρβαρο καὶ ἔξεσπλαβώσατέ μας  
καὶ ἀπὸ πάνω μάλιστα καὶ ἐδανείσατέ μας.  
τὴν Κρήτη τὴν λυτρώσατε μιὰ μέρα πρὸ τὸν σκύλο  
πὺν τώρα συνορίζεσθε ποιὸς νὰ τὸν κάμη φίλο.  
καὶ σᾶς χρωστεῖ τὴ χάρι αὐτὴ, δὲν θὰ τὴν λησμονήσῃ  
καὶ τὸ κηρύττει μάλιστα σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύσι.  
Ἄλλ' ἂν τὴν ἐλυτρώσατε ἀπὸ τὸν Τοῦρκον τότε  
πῶς σήμερον νὰ γίνεσθε τοῦ Τοῦρκου στρατιῶται;  
Τί χάρις λέγεται αὐτῇ; Ὅταν κανεῖς λυτρώσῃ  
μικρὸ παιδί πλὴν κυνηγοῦν κακοῦργοι λωποδύται

κ' ὕστερα θέλ' ὁ ἴδιος πάλι νὰ τὸ σκλαβώωη;  
«Ὅτι καλὸ μας θέλετε τόσον καλὸ νὰ δῆτε»  
Τὸν παγωμένον ὠφελεῖ ἔὰν κοιεῖς ζεστάνει  
κ' ὕστερα σὲ κοῦο νερὸ χίλιες ὀργιές τὸν βάνει;

Ἡ Κρήτη μοιάζει μὲ ἀγνή πανώρια κορασίδα  
ὅπου τὴν εἶχε ὁ βάρβαρος σκλάβο στὴν ἀλυσίδα  
μὰ σεῖς τὴν ξεσκλαβώσετε, ἡ χάρις σας μεγάλη.  
Μὰ τώρα πῶς ἀφήνετε νὰ τὴν σκλαβώσῃ πάλι;  
Γι' αὐτὸ καὶ πάλιν θὰ ριφθῆ σὲ ἄνισον ἀγῶνα  
πρὸς δόξαν τοῦ πολιτισμοῦ στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα!  
Ὅμαδι μὲ τὰ τέκνα της θὰ κάμῃ ὅτι πρέπει.  
«Ἔστι γὰρ δίκης ὀφθαλμὸς ὅστις τὰ πάντα βλέπει».

Μὰ ὄχι δὲν θὰ σκλαβωθῆ μὲ τὰ δεμένα χέρια,  
γιατὶ ἐγέννησε παιδιὰ ποῦ χάρο δὲν δειλιούνε,  
ἔχουν λεονταριοῦ καρδιά, τουφέκια καὶ μαχαίρια  
κι' ὥστε νὰ στέκῃ ἓνα των Τούρκους θὰ πολεμούνε.

Τέσσαρες ἄνδρες ἦτασθε πανίσχυροι γενναῖοι,  
κ' εὐρήκατε ἓνα παιδι ἄδύναμο νὰ κλαίῃ  
ἔπου γύρευε τὴ Μάννα του, κ' ἀντὶ νὰ τῆς τὸ πᾶτε  
εἰς σὲ λυσάριον σκυλιοῦ τὰ δόντια τὸ πετᾶτε!  
Κι' ὄχι πῶς θὲ νὰ κάμετε καὶ εἰς τὸ σκύλο χάρι  
μόνο γιατί ζηλεύετε ποιὸς νὰ τὸ πρωτοπάρῃ!  
Καὶ γιὰ νὰ μὴ σκοτώνεσθε στὸ ἀναμεταξύ σας,  
στὸ σκύλο τὸ προσφέρετε! Χαρᾶς τὴν ὄρεξι σας!  
Σὰν ξεχωρίζετε παιδι ἀπ' τὴ φτωχὴ Μητέρα.  
Ἐπάροχει ὁμοῦ καὶ θεὸς. Λοιπὸν καὶ Σεῖς μιὰ ἡμέρα  
Τ' ἀδικο ποῦ μας κάνετε θὲ νὰ τὸ πληρωθῆτε.  
Κι' ἂν τώρα δὲν τὸ βλέπετε, κοτόπιν θὰ τὸ ὀδῆτε.  
Ὅποιος ἀθῶον ἄνθρωπον βάζει: στὴν καρμανιόλα  
ἂς ἔχει πάντα κατὰ νοῦν «ἐδῶ πληρώνοντ' ὅλα»  
Φωτιὰ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ πέσῃ καὶ νὰ φάῃ  
ὅποιον μποδίζει τὸ παιδι στὴ Μάννα του νὰ πάῃ.

Κλητήρων χρέη κάνετε (ὁ κόσμος τὸ κηρύττει)  
"Ὅπως ἐγκαταστήσετε τὸν Τοῦρκον εἰς τὴν Κρήτη.  
"Ἄλλὰ ἡ ἐγκατάστασις τότε μόνον θὰ γίνῃ  
"Ὅταν κανένας Κρητικὸς εἰς τὴν ζωὴν δὲν μείνῃ,  
Κ' ἕνας νὰ μείνῃ ζωντανὸς θὰ κραῖζῃ νύκτα ἕμερα.  
ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς « Ἑλλάς γλυκεῖα Μητέρα »  
Ναί' μόνον μαῦροι κόρακες στὴν Κρήτη σὰν πετοῦνε  
καὶ μέσα στὰ χαλάσματα ἢ κουκουβάγια ψάλλει,  
Τότε κ' οἱ Τοῦρκοι κύριοι τῆς Κρήτης θὰ γενοῦνε,  
πρὸς δόξαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πρὸς τιμὴν μεγάλη!  
Κι' ἡ Κρήτη σὰν καταστραφῇ νὰ ῥθῆτε τότε ὅλοι  
καὶ πάρετε καὶ τὸν Ἄγα' ἔπο' μέσα ἔπο' τὴν Πόλι.  
Νά' ῥθῆ τὰ « κυριαρχικὰ » δίκια του νὰ γυρεῦῃ!  
Βαρβαρισμὸς, πολιτισμὸς ὁμάδι νὰ χορευῇ  
στὰ σπίτια ἔπο' θὰ κτίσετε μὲ τ' ἅγια αἵματά μας  
καὶ μὲ τὰ κόκκαλά μας

Στὸ θεῖάφι βάνετε φωτιά' μὰ ὅταν θε' ν' ἀνάψῃ  
Τὸ φίλο σας, κ' ἔσας, κ' ἔμας θὰ πνίξῃ καὶ θὰ κάψῃ  
διότι θὰ τὰ βάλλετε στὸ ἀναμεταξύ σας  
καὶ θε' νὰ λάβετε ἀμοιβὴ κατὰ τὴν δούλευσί σας.  
Ἡμεῖς μόνον ἐλπίζομεν στὸν Ἵψιστον Θεὸν μας  
Ἐκεῖνον ἔχομ' ὁδηγό, προστάτη, βοηθό μας.  
Εἶνε μικρὸς ὁ Κρητικὸς μᾶχει μεγάλη χάρη  
σὰν τὸν πειράξεις γίνεται θηρίο, λεοντάρι.  
Πεθαίνει, καταστρέφεται, γιὰ πίστι καὶ πατρίδα  
Ταρασσεὶ γῆν καὶ θάλασσα γιὰ τὴν ἐλευθερίά του  
Ὁ λέων ὑπερήφανος δὲν ζῆ στὴν ἀλυσίδα.  
Ἔτσι τὸν ἔπλασ' ὁ Θεός' αὐτὰ ν' τὰ φυσικά του.

Ἀκροασθῆτε μιὰ στιγμὴ. Ποιὸς εἶν' ὅπου φωνάζει;  
κ' ἀντιλαλεῖ κάθε βουνό, κάθε ψηλὸ φαράγγι;  
Εἶν' ἡ φωνὴ τῆς Κρήτης μας' ποῦ μας ἐνθουσιάζει  
καὶ λέγει « Μὴν τὰ θέλετε ὅλα δικά σας Φράγκοι »  
Κυτᾶτε γιὰ νὰ κάψετε καὶ πάλι τὴν καρδιά μου;  
θέλετε νὰ σκλαβώσετε σὰν πρῶτα τὰ παιδιὰ μου !

Μὰ δὲν θὰ τὸ πετύχετε προστάται μας μεγάλοι.  
Μέσ' στὴ φωτιά τὰ γέννησα, τὰ βάφτισα στὴ λαύρα  
Τ' ἀνάθρεψα στὰ αἵματα μέσα σὲ χρόνια μαύρα.  
Γι' αὐτὸ θὰ πάρουν τὸ σπαθὶ πάλι καὶ τὸ τουφέκι  
καὶ θὰ σκορπίσουν στοὺς ἐχθροὺς φωτιά κι' ἀστροπελέκι.  
Θὰ δόσουν ἄλλη μιὰ φορὰ στὸν κόσμον νὰ νοήση  
πῶς δὲν μπορεῖ ὁ Κρητικὸς εἰς τὴν σκλαβιά νὰ ζήσει  
Θὰ πολεμοῦν σ' ἄν γίγαντες, ὥστε νὰ στέκη ἕνα  
καὶ θεὸς νὰ ξανακάνουνε καινούριο «Εἵκοσι ἕνα».  
Κι' ἄν σεῖς γιὰ τὸ συμφέρο σας στηρίζετε τὸν Τοῦρκο.  
Αὐτὰ δὲν θεὸς νὰ κυλισθοῦν εἰς τῆς σκλαβιάς τὸν βοῦρκο.  
Θὰ προτιμήσουν θάνατο ἔνδοξο τιμημένο  
παρὰ νὰ ζοῦν μὲ πρόσωπο σκυφτὸ καὶ ντροπιασμένο.

Ἀκούσατ' ἄλλη μιὰ φωνὴ ποῦ βγαίνει πὸ τὸν Ἄδη,  
Τῶν προπατόρων ποῦ ἔπσαν γιὰ Πίστι καὶ Πατρίδα  
καὶ λέ' «ἢ Κρήτη ἄς καὶ ἴδια σ' ἄν τὸ Ἀρκάδι.  
Ἐμπρός· κτυπάτε τοὺς ἐχθροὺς, τουφέκι καὶ λεπίδα.  
Ἄς γίνῃ ἄγριος ποταμὸς νὰ τρέξῃ μαῦρο αἶμα  
ὅπου νὰ πνίξῃ τοὺς ἐχθροὺς στὸ φοβερό του ρέμα.  
Καὶ οἱ Πανίσχυροὶ τῆς Γῆς ἄντικρυ νὰ σταθοῦνε  
νὰ βλέπουνε τὰ πάθη μας νὰ εὐχαριστηθοῦνε!  
Κι' ὅταν θὰ γίνῃ ἡ Πατρίς ἄχαρο κοιμητῆρι  
νὰ ἔρχονται χαρούμενοι σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι  
τὸ μαῦρο νὰ γιόρτάζουνε. Καὶ σὲ μιὰ πλάκα ἄνω,  
ἄς γράφουν οἱ στηρίζοντες σήμερον τὸν Σουλτάνο.

**«Σ' αὐτὸ τὸ ἔρημο Νησί ἐξοοῦσανε μιὰ ἔμερα  
γίγαντες, λεοντόκαρδοι, μὰ ἔπσαν πρὸ χρόνων,  
γιατὶ δὲν τοὺς ἐνώνανε μὲ τῆ γλυκειὰ Μητέρα,  
καὶ δὲν βαστοῦσαν τῆς σκλαβιάς τὸν θεριεμένο  
[πόνον.»**

## Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΡΗΣΣΑ 1912

Μάννα μου πόσο σ' αγαπῶ πολὺ καλὰ γνωρίζεις  
Μὰ θεὸ νὰ φύγω αὔριο. Δὲν θέλω νὰ δακρῦξης  
οὔτε νὰ στενοχωρεθῆς ἢ νὰ παραπονᾶσαι.  
Μον' ὅπως εἶσαι χαρωπὴ πάντα σὲ θέλω νὰ 'σαι.

— Καὶ ποῦ θὰ πᾶς; Μανοῦλα μου σημαίνει ἡ καμπάνα  
καὶ τὰ παιδιὰ της προσκαλεῖ ἡ πλειὸ μεγάλη μάννα  
πού 'νε μητέρα ὀλονῶν καὶ λέγεται Πατρίδα  
νὰ σώσωμε τ' ἀδέλφια μας ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα  
Τῆς μαυροσκότεινης σκλαβιάς, ποῦ τὰ 'χουνε δεμένα.  
οἱ βάρβαροι πισθάγκωνα καὶ πάσχουν τὰ καυμένα.  
— Τότε ἡ ὥρα ἡ καλή. Νὰ πᾶς, νὰ πᾶς παιδί μου  
στὸν κάμπο τῆς παληκαριάς μαζί με τὴν εὐχή μου.  
Σοῦ παραγγέλω μοναχὰ καὶ νὰ μὴ τὸ ξεχάσης  
νὰ πολεμᾶς σᾶν Κρητικός, νὰ μὴ μᾶς ἐντροπιάσης.

'Επῆγε εἰς τὸν πόλεμο. Μὰ εὐθὺς στὴ πρώτη μάχη  
ἔτυχε τοῦ παληκαριοῦ σφαῖρα ἐχθροῦ νὰ λάξη.  
σὲ μέρος ἐπικίνδυνο. Εἰς τὴν καρδιά ἐπάνω.  
Κι' ἄλλο δὲν εἶπε «Μοναχὰ μάννα μου θ' ἀποθάνω»  
'Επειτα πέφτει σὰ νεκρὸς καὶ σπαρταρᾷ στὸ χῶμα  
χωρὶς νὰ βγάλ' ἄλλη μιλιὰ ἀπ' τὸ γλυκύ του στόμα.

Φτιάνουνε στρῦμα πρόχειρο ἀπὸ μυρτιάς κλωνάρια  
καὶ τὸν σηκώνουν στὴ στιγμή τέσσερα παληκάρια  
γιὰ νὰ τὸν πᾶν στῆς μάννας του, μ' ἐλπίδα πῶς θὰ ζήση.  
"Ὅμως πρὶν φθάσουν στὸ χωριὸ εἶχενε ξεψυχήση!  
Κι' ἀμέσως ἐσταμάτησαν. Σκέπτονται προσπαθοῦνε.  
νὰ βροῦν τρόπον τῆς ἀμοιῆς μάννας του νὰ τὸ ποῦνε.  
Καὶ στέλλουν ἓνα γέροντα καὶ τῆς τὸ πρωτολέει  
Μὰ 'κεὶ ποῦ περιμένανε πῶς ἤθελε νὰ κλαίη.  
Αὐτὴ γυρίζει κι' ἀπαντᾷ. Νὰ σᾶς ρωτήσω κάτι  
τὴ σφαῖρα ποῦ τὴν ἔφαγε στὸ στήθος; ἢ στὴ πλάτη;  
Στὸ στήθος τῆς ἀπήνησαν «'Ας ἔχη τὴν εὐχή μου  
ποῦ δὲν μ' ἐντρόπιασε ποτὲ τ' ἀγαπητὸ παιδί μου.



Γνωρίζω τι θά πῃ πατρὶς ἂν εἶμαι καὶ γυναῖκα  
ἄλλον υἱὸν δὲν ἔκαμα, ἀλλὰ καὶ νὰ ᾿χα δέκα  
Στὸν πόλεμο θὴ τ' ἔστειλα θὰ τό ᾿χα καύχημί μου  
Γιὰ τὴν πατρίδα μάρτυρες νὰ πέσουν τὰ παιδιὰ μου.

## Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΑΝΤΑΡΤΟΥ 1912

Σήκω νὰ πᾶς στὴν ἐκκλησιά· σημαίει ἡ καμπάνα  
(ἔλεγε εἰς τὴν κόρη της ἑνὸς ἀντάρτου ἡ μάννα).

Εἶναι μεγάλη ἑορτή. Βάλε τὰ πλειὸ καλά σου  
φόρεσε τὰ λαμπριάτικα καὶ τὰ διαμαντικά σου.

Βιάσου παιδί μου τὸ χυτὸ κορμί σου νὰ στολίσης  
καὶ τὸ Θεὸ στὴν ἐκκλησιά νὰ πᾶς νὰ προσκυνήσης.

—Μετὰ χαρᾶς σου μάννα μου ὅ,τι μοῦ πῆς θὰ κάνω  
μονάχα τὰ λαμπριάτικα ὅπου μοῦ λές δὲν βάνω.

—Γιατί;—Γιατί κα'ὰ—καλὰ δὲν εἶν' 40 ᾿μέραις  
ὅπου σκοτῶθ' ὁ Κώστας μας ἀπ' τῶν ἐχθρῶν ταῖς σφιγῖρες.

Κι' ὅταν τὰ ροῦχα ποῦ μοῦ λές μάννα μου θὲ νὰ βάλλω  
δὲν θὰ μὲ πάρῃ γιὰ τρελλὴ ὁ κόσμος χωρὶς ἄλλο ;

Γιὰ σκέψου το Μαννοῦλα μου ἕνα νιό ᾿χες μόνο  
τὸν ἀδελφό μου τὸν Κωσιτῆ π' ὁ θάνατός του πόνο  
ἀγιάτρευτο μέσ' στὴ καρδιά μας ἔχει θεμελιώση  
᾿ποῦ μόνο ὁ Πανάγαθος μπορεῖ νὰ βαλσαμιώση.

—Δὲν ἐσκοτῶθη στὴ κλεψὰ οὔτε σέ...κακοὺς τόπους  
νὰ ντρέπωμαι νὰ μῆ μιλῶ καὶ νὰ θωρῶ ἀνθρώπους

Μον' ἔπεσε ἀνδρῖστικα παλληκαρά; ἀντάρτης  
Γιὰ τὴν πατρίδα τὴ γλυκεῖὸ ἐπῆγε ἐθνομάρτης

Ἐπροσπαθοῦσε γιὰ νὰ δῆ μεγάλη τὴν Ἑλλάδα  
κ' ἐπῆγε εἰς τοὺς οὐρανοὺς δλόφωτη λαμπάδα.

Ἐπῆγανε στὴν ἐκκλησιά... Ἡ ὁμιλία παύει  
καὶ κάθε μιὰ στὴν Παναγιᾶ ἕνα κερὶ ἀνάβει  
Καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ Παναγιᾶ; φιλοῦνε  
κ' ἔπειτα εἰς τὴν θέσιν τῶν πηγαινούν νὰ σταθοῦνε,

Μὰ σὰν ἐτρεψάν κ' εἶδανε στῆς ἐκκλησᾶς τὴ μέση  
μεγάλο κενοτάφειον ποῦ εἶχαν ἐκεῖ στέσει  
ὄλο μὲ δάφνες καὶ μυρτιᾶς καὶ ἄνθη στολισμένο  
Καὶ τ' ὄνομα τοῦ Κώστα των πρώτο, πρώτο γραμμένο  
Αὐτὴ ποῦ πρῶτα ἔλεγε ποτὲ δὲν θὰ δακρῶση  
ἔτρεχανε τὰ μάτια της σὰν τὸ νερὸ στὴ βροῦσι.  
Καὶ ὅπως εἶπ' ὁ Περικλῆς; ὑπερισχύει ἡ φύσις  
τὸν Κώστα κλαῖνε θλιβερὰ μάννα καὶ κόρη ἐπίσης.

Ἡ μάννα λιποθύμησε, γυναῖκες καὶ παρθέναις  
ὄσες εὐρέθησαν ἐκεῖ τὴν πέρουν λυπημέναις  
Καὶ τῆνε πᾶν στοὶ σπῖτι της διὰ νὰ ἡσυχάση  
κ' ἴσως ὁ πόνος κ' ὁ καῦμός τοῦ γιοῦ της τῆς περάσει.  
Τὴν ἄλλη μέρα θλιβερὰ κτυποῦσε ἡ καμπάνα  
Τ' ἀντάχτου ἡ μάννα πέθανε! Ἐυτυχισμένη μάννα.

## ΤΑ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΑΚΙΑ

Ἀφιερῶνται τοῖς ἐν Σισσιῶτη Μακεδονίας πεδόντας ἐνδόξως  
ἐν τῇ μάχῃ τῆς 3 Νοεμβρίου 1912 διδύμοις ἀδελφοῖς  
Ἀδερνῶ καὶ Σάββα Περᾶκι ἐκ Δαυμάδας Μαλεβυζίου.

Στὴ Σιάτιστας τὸν πόλεμον τὸν ἐνδοξον ἐκεῖνον  
Ποῦ ἡ Νίκη ἐστεφάνωσε τὰ ὄπλα τῶν Ἑλλήνων.  
Δύο ἀδελφία διδύμα καὶ πολυαγαπημένα  
ποῦ στὴ ψυχὴ καὶ στὴ καρδιά καὶ γνώμη ἦσαν ἓνα  
Ἐκεῖ ποῦ πολεμοῦσαν ἦλθε τοῦ ἰνούς τὸ βόλι  
Κι' ἔπεσε κάτω τ' ἄμοιρο κ' εὐθύς φωνάζεν ὄλοι  
Σὰν τὸ βλεπαν ποῦ σπάραζε μὲ τόση ἀγωνία  
«Ὁ Θιὸς σωρὲς ἀδελφοφτὲ ἡ μνήμη σου αἰωνία»,  
Μὰ τ' ἄλλ' ἀδέλφη (τὸ γερὸ) τ' ὄμοιρο παληκάρι  
σκύρτη σφυχταγκαλιᾶζητο καὶ θέλει νὰ τὸ πάρη  
Γιὰ νὰ τὸ πάη στοὶ γυιρὸ μ' ἐλπίδα πῶς θὰ γιάννη  
Νὰ μὴν τ' ἀφήση μοναχὸ στοὶ κρῦο ν' ἀποθάνη

— Πήγαιν' ἀδέρφρι στὸ καλὸ ἄφες με κι' ἂν ποθάνω  
Νὰ μὴ λυπᾶσαι· θάνατο ποθαίνο τιμημένο.

— Αὐτὸ δὲν γίνεται ποτὲ νὰ φύγω νὰ σ' ἀφήσω  
Χωρὶς ἐσένα ξέρεις το πῶς δὲν μπορῶ νὰ ζήσω.

— Πήγαινε καὶ συχώρα με χρειάζεσαι νὰ ζήσης  
Γέρους γονέους ἔχομε νὰ τοὺς γηροκομήσης  
Κι' ἅμα θὰ πᾶς νὰ τοὺς ἰδῆς νὰ μὴν τὸ λησμονήσης  
Κι' ἀντὶς ἐμὲ τὸ χέρι τους νὰ πιάσης νὰ φιλήσης  
Καὶ πὲς τους μὴ μὲ καρτεροῦν μὴν ἔχουν πλειά ἐλπίδα  
Γιατ' ἔχυσα τὸ αἷμά μου γιὰ τὴ γλυκειὰ **Πατριίδα**.

Κι' ἂν σ' ἐρωτοῦν οἱ συγγενεῖς κι' οἱ χωριανοὶ γιὰ μένα  
Πὲς τους πῶς εἰς τὸν πόλεμον ἔπεσα τιμημένα

Μὰ μὴ λυποῦνται δι' ἐμὲ θέλω νὰ μὲ κλαῖσι

Κι' ἂν πίκραινα κανένα τους νὰ μοῦ τὸ συχωρέση

Κι' ἀφίνω τους παραγγελιά ὅσο καιρὸ θὰ ζοῦνε

Τοῦ Ἔθνους τὸν ἀβάφτιστο ἐχθρὸ νὰ πολεμοῦνε

Νὰ μὴ ντροπιάσουν, πὲς, ποτὲ τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης

Κι' ὅπου καθίσης ἢ σταθῆς αὐτὰ νὰ τὰ κηρύττης

Ὅμως νὰ φύγης εἰν' καιρὸς.— Χωρὶς ἐσένα ὄχι.

Ἡ μάχη γενικεύθηκε λόγχη κτυπᾶ στὴν λόγχη ...

Τέσσερις Τούρκους σκότωσε μὰ τέλος ἐκτυπήθη

(Τὸ παλληκάρι τὸ γερὸ) στ' ἀνδρειωμένα στήθη

Κι' ἔπεσε κάτω καὶ αὐτὸ μὰ πρὶν πάει στὸν Ἄδη

Μετ' ἄλλο ἀδελφάκι του ἔγκαλιάσθηκαν ὁμάδη

Κι' ἐξεψυχήσανε μαζὶ σφικτοαγκαλιασμένα

Καὶ τὰ ἔθαψαν οἱ Χριστιανοὶ τὰ δύο σὲ μνήμα ἕνα.

Αὐτὸ ναι πρᾶγμα γεγονὸς δὲν εἶνε φαντασία

Οὔτ' ἄδεια ποιητικὴ οὔτε καὶ ὀπτασία

ποιά εἶν' αὐτὰ καθ' ἕνας σας θέλει νὰ τὰ γνωρίζει

Τὰ δυὸ Περάκια ἦσαν ἀπὸ τὸ Μαλεβῦζι.

Νεάπολις τῆ 4 Δεκεμβρίου 1912

(Πόλεμος ἀπγγεληθὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου 1912  
ἐν τῷ κηθεδρῷ κῆ Νεφ τῆς ἐν Νεαπόλει Μ. Παναγίας.)

Ἡ Μάννες πούλουνε παιδιὰ καὶ πᾶν νὰ πολεμήσουν  
ἡ περήφανα νὰ στέκουνε τοὺς πρόπει τὸ κεφάλι.  
«Δὲν πρέπει νὰ τὰ κλαίγουνε δὲν πρέπει νὰ δακρῦσουν»

Πρέπει νὰ τό χουν σὲ τιμὴ καύχημα καὶ χαρὰ των  
πὺς ἐγεννήσαν λέοντες καὶ πᾶν νὰ πολεμήσουν  
Τὴν τίγρι τὴν αἰμοχαρῆ, ποῦ μὲ τὰ αἵματά των,  
συνήθιζε νὰ τρέφεται καὶ νὰ τὴν ἀφανίσουν.

Ἢ σεῖς γυναῖκες Κρητικὲς θὰ ἔχετε γροικημένα  
ἀπὸ τοὺς προπατόρους σας καὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς σας.  
Τὶ βάσανα τραβούσανε ἀπ' τὰ «Εἴκοσι ἕνα»  
καὶ πὼς οἱ Τοῦρκοι ἄρπαξαν πλούτη, τιμὴ ζωὴ σας.  
Οἱ σκλαβωμένοι ἀδελφοὶ μύρια ὑποφέρουν.  
Σήμερον πάλιν, τὰ σκυλιὰ θέλουν νὰ ξαναφέρουν  
Τὴν παλαιὰ Γιαννιτσαριὰ γιὰ νὰ δουλεύουν ὅλοι  
νὰ τρέφωμε τὴν Ὑαίνα ποῦ κάθετε στὴν Πόλι.  
Καὶ σφάζει γυναικόπαιδα παρθένας ἀτιμάζει  
τὰ μοναστήρια μας χαλὰ τοὺς ἱερεῖς μας σφάζει  
Εἰς τὸ Χαρμειλίκι του Ἑλληνοποῦλες βάνει  
Χωρὶς τὴν παρατήρησιν κανέναν νὰ τοῦ κἀνη.

Ὅπου ἔν ὁ Τοῦρκος θὰ ἰδῆ; καὶ αἱματοχυσία  
Τοῦ κάθε Ἑλληνοζωὴ, τιμὴ, περιουσία  
εἶναι στοῦ ἀσημότερου Ὀθωμανοῦ τὸ χέρι  
μ' ἀπάνω εἰς τὸ κόκκαλο ἤγγισε τὸ μαχαῖρι.  
Περιπατεῖς σὲ Τουρκικὸ μέρος αὐτὰς τὰς μέρας  
δὲν θὰ γροικῆσης μοναχὰ τὴ ζεστασὰ τῆ; σφαῖρα;  
Πηγαίνεις εἰς τὴν ἐκκλησὰ μαζί μὲ τὰ παιδιὰ σου;  
στοῦ δρόμο σου τὰ σφάζουνε καὶ καίγεται ἡ καρδιά σου.  
Πηγαίνεις μὲ τὴν κόρη σου περίπαιο νὰ κἀνης;  
σου τὴν ἀρπάζουν τὰ σκυλιὰ κι' ἀμέσως τὴ νε κἀνης.  
Καὶ τὴν θέλεις τὴν ζωὴ νᾶνε στ' Ἀγὰ τὸ χέρι;  
ὡς εἴπαμε στοῦ κόκκαλο ἤγγισε τὸ μαχαῖρι.

Τὶ θέλεις νὰ κυλίσαι εἰς τῆς σκλαβιάς τὸν βουρκο  
καὶ τῆ ζωὴ σου νὰ κρεμᾶς στὸν κάθε ἓνα Τούρκο.  
Δὲν λέγω περισσότερα τί ἔχουν καμωμένα  
γιατ' ὅλοι τὰ γνωρίζετε καλῆτερ' ἀπὸ μένα.  
Τοῦτο σᾶς λέγω μοναχὰ στὸν ἱερὸν ἀγῶνα  
ἔπου κατῆλθε ἡ Ἑλλὰς μαζί μὲ τᾶλλα Κράτη  
(Τὰ κράτη τὰ Βαλκανικὰ) σὲ τοῦτον τὸν αἰῶνα

Πρέπει νὰ τὴν συνδράμωμεν μικροὶ μεγάλοι ὅλοι  
νὰ νοιώσῃ ὁ ἐχθρὸς τί εἶν' τοῦ Ἑλληνοῦ τὸ βόλι.  
Ἐμπρὸς παιδιὰ στὰ σύνορα τὸ κάθε παληκάρι.  
Οἱ Σέρβοι, Μαυροβούνιοι, κ' οἱ σύμμαχοι Βουλγάροι  
ὅλοι μας ἐπρολάβανε καὶ στρώσανε ἀκόμα  
μὲ δάφνες δόξης καὶ τιμῆς τὸ σκλαβωμένο χῶμα.  
Νὰ πᾶμε εἰς τὰ σύνορα ποῦ εἶν' οἱ συμπεθέροι  
ποῦ διευθύνουν κ' ὀδηγοῦν τὸ ἐχθρικὸν ἀσκέρι  
Νὰ δώσωμε νὰ νοιώσουνε πῶς πέρασαν οἱ χρόνοι  
ἔπου ἔμποροῦσ' ὁ βάρβαρος ἐλεύθερα ν' ἀπλώνη  
ν' ἀρπάξῃ χώρες καὶ χωριὰ νὰ κλέπτῃ ν' ἀτιμᾶζῃ  
κ' ὡσὰν τ' ἀρνιὰ τοῖς Ἑλληνας καθημερνῶς νὰ σφάζῃ  
Ἐναν υἱὸν μου πέμψ' ὁ Θιὸς παρηγοριὰ μονάχη  
ἀλλὰ κ' αὐτὸς σ' ἄν χρειασθῇ πρῶτος θὰ πᾶ στὴ μάχη.  
Ἐναν υἱὸν μονάκριβο ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχα δέκα  
στὸν κάθε ἓνα θάλεγα «ἐμπρὸς Τούρκους πελέκα.»

Κι' ἂν λάβῃ ἡ πατριδα μας ἀνάγκη μὰ μεγάλη,  
στὰ σύνορα θε νὰ βρητε τὸ Διαλλινομιχάλη.  
Γιὰ νὰ σκορπᾶ ἡ λύρα του θάρρους χαρὰ κ' ἐλπίδα.  
Σ' αὐτοὺς ποῦ θε νὰ πολεμοῦν γιὰ Πίστι καὶ Πατριδα.  
Τέλος ἄς ἱκετεύσωμεν τὸν ὕψιστον Θεὸν μας  
νὰ ἔχη πάντα νικητὴν τὸν στόλο καὶ στρατό μας.  
Κι' ἄς ποῦμε ὅλοι μιὰ καρδιὰ ὅσ' ἤμαστ' ἐδῶ πέρα.  
Ζήτω ἡ ἔνδοξος Ἑλλὰς ἡ ποθητὴ Μητέρα.

## ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΕΛΛΗΝΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΑΣ

Οἱ Κρητες καὶ οἱ Ἕλληνες ὅλοι μικροὶ μεγάλοι  
Ἕνα τρισάγιο σκοπὸ καὶ πόθο ἔχουν μόνο  
Νὰ δοῦνε τὴν Ἑλλάδα μας ὡς ἦτο πρὶν μεγάλη  
Αὐτὸ ἔχουν ὄνειρο γλυκὺ, κι' ἀγνὸ καὶ θεῖο πόνο  
Γιὰ κείνο ἔχουν ποταμοὺς τὰ αἵματα χυμένα  
Παρὰ πολὺ προτιήτερα κι' ἀπ' τὸ «Εἴκοσι ἕνα.»  
Γιὰ κείνο κ' εἰς τὸ πόλεμο ποῦ στέκεται ἀκόμα  
Ποτίσαν μὲ τὸ αἶμα των τὸ σκλαβωμένο χῶμα  
Κ' ἐβλάστησαν (στὸ αἱμά μας) τῆς δάφνης τὰ κλωνάρια  
Ἀλλὰ αὐτὰ ποῦ πέσανε τ' ἀνδρεία παληκάρια  
Ἀφήσαν χήρας κι' ὀρφανά, κ' ἐκεῖνοι ὅπου ζοῦνε  
Δὲν πρέπει νὰ τ' ἀφήσουνε σήμερο νὰ πεινοῦνε!

Ἦ! πόσαις χήραις σήμερον δὲν ἔμειναν στοὺς δρόμους  
Ζυπόλητες καὶ νηστικές! Καὶ σκῶνουνε τοὺς ὄμους  
Ἀπὸ τὸ κρῦο τὸ πολὺ! τὴν πεῖνα καὶ δακρύζουν!  
Πόσα παιδιά ξυπόλητα στοὺς δρόμους τριγυρίζουν!  
Κι' ἀπὸ τὸ κρῦο τὸ πολὺ τὰ δόντια των κτυποῦνε,  
Γιατ' ἔχασαν στὸν πόλεμο αὐτοὺς ποῦ τὰ στηρίζαν.

Κ' ἦλθανε σὲ κατάστασι π' οὐδέποτε ἐλπίζαν  
Μὴν περιμένετε λοιπὸν στὰ πόδια σας νὰ ἴλθοῦνε.  
Ἔχουν κ' αὐτοὶ φιλότιμο καὶ κάλλιο θὰ πεινοῦνε.  
Ἀπὸ τὴν πεῖνα προτιμοῦν ὅλοι των ν' ἀποθάνουν  
Παρὰ σακὶ τῆς ζητιανιᾶς στὸν ὄμόν των νὰ βάνουν!

Καὶ νοερώς γιὰ μιὰ στιγμή στὴν θέσιν των ἔλθῃτε  
Κ' ἔπειτ' ἂν ἔχετε καρδιὰ νὰ μὴν τὰ λυπηθῆτε.  
Σκεφθῆτέ το καλὰ καλὰ δὲν εἶν' ὀλίγαις ἡμέραις  
Ποῦ ἔχαν κι' αὐτὰ τὰ ἄμοιρα προστάτες καὶ πατέρες.  
Ὅμως αὐτὸς ὁ πόλεμος τὰ ἔχ' ὀρφανεμένα  
Γι' αὐτὸ κρυώνουν καὶ πεινοῦν σήμερο τὰ καῦμένα,

Ἄρχοντοπούλες μας χουσές. Δόστε νὰ σκεπασθοῦνε  
Βοήθεια στὰ ὄρφανά. Δόστε νὰ μὴν πεινοῦνε.  
Αὐτὰ ποῦ θὲ νὰ ἔδιδε ἡ κάθε μιὰ κοπέλλα  
Γιὰ ν' ἀγοράσῃ μοδικὰ φουστάνια καὶ καπέλλα  
Ἄς δώσῃ μ' εὐχαρίστησι στὴ σημερινὴ ἡμέρα  
Γιὰ τὰ παιδιὰ ποῦ ἔχασαν στὴ μάχῃ τὸν πατέρα.  
Δὲν ἀσχημίζ' ἡ ὁμορφῆ, ὅταν εἰς τὸ φουστάνι  
Ποῦ θὲ νὰ κάμῃ μοδικὸ ταντέλλαις δὲν θὰ βάνῃ.  
Κ' εἰς τὰ γαρνιτουρίσματα ὅσα θὲ νὰ μετρήσῃ  
Μὲ ἓνα τόπι «Κάμποτε» δέκ' ὄρφανά θὰ νδύσῃ.

Καὶ σεῖς οἱ ἄνδρες ποῦ ἔσασθε καλοσυγυρισμένοι  
Καὶ μ' ὑποδήματα γερὰ καὶ μάλλινα ντυμένοι  
Ὅ κάθε εἰς ὅτι ἔμπορεῖ καὶ θέλει νὰ μετρήσῃ  
Ὅπου τὰς χήρας κ' ὄρφανά λίγο ν' ἀνακουφίσῃ.  
Αὐτὰ ποῦ θὲ νὰ δίδετε, σὲ μόδες, λαιμοδέτες.  
Γάντια, μπαστούνια Ἀγγλικές, καὶ λουστρινένιες γκέτες  
Αὐτὰ ποῦ θὰ ἔξοδεύετε στὰ γλέντια καὶ σταῖς μπῦρες  
Δόστε τα γιὰ βοήθεια στὰ ὄρφανά καὶ χήρας.

Κυττάξετε στὸν οὐρανὸ! καὶ θὲ νὰ δῆτε ὅλοι  
Τοὺς μάρτυρας ποῦ πέσανε ἀπ' τῶν ἐχθρῶν τὸ βόλι.  
Ὅπου φοροῦνε φωτεινὰ μαρτυρικὰ στεφάνια  
Ποῦ μᾶς φωνάζουν μὲ χαρὰ καὶ θεῖα περηφάνια  
«Ὁ σεῖς ποῦ ζῆτε νὰ ἔχετε ὁμόνοια κ' ἐλπίδα  
«Κ' ἡμεῖς ἐὰν ἐπέσαμε γιὰ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα  
«Δὲν ἔχομε παράπονο. Ζήσετε εὐτυχεῖτε  
«Μόν' τ' ὄρφανά π' ἀφήσαμε νὰ περιποιηθῆτε.

Φιλάργυρο νὰ μὴ γενῆ τοῦ καθενὸς τὸ χέρι  
Ὅτι ἔχει δύναμι καθ' εἰς πρέπει γιὰ νὰ προσφέρῃ.  
Καὶ τὸ πολὺ εἶναι καλὸ, μὰ καὶ τὸ λίγ' ἀξίζει  
Καὶ μιὰ δεκάρα πρὸς στιγμὴ τὴν πείνα ἀνακουφίζει.  
Δὲν πρέπει γιὰ νὰ μείνουνε σήμερον τὰ καυμένα  
Εὐπόλητα καὶ νηστικὰ καὶ παραπονεμένα.  
Εἰς ταῖς ἀγίαις καὶ σεπταῖς σημεριναῖς ἡμέραις  
Φανῆτε σεῖς προστάται των πατέρες καὶ μητέρες.

## Ο ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΜΟΥ 1912

Περίπατον στην ἔξοχῃ ἐβγῆκα μιὰν ἡμέρα  
ν' ἀκούσω θύμου μυρωδιὰ καὶ καθαρὸν αἴερα.  
Κι' ἐκεῖ ποῦ ὀλομόναχος ἐσιγοπερπατοῦσα  
βλέπω μιὰ κόρη λυγερή, ξανθὴ μαυροματοῦσα  
ὄππυ λουλούδια μάζευε καὶ ἄνθη μυρισμένα.  
Σὰν τὶ τὰ θέλεις; (τὴ ῥωτῶ), κι' αὐτὴ μὲ δακρυσιμένα  
μάτια γυρίζει κι' ἀπαντᾷ. Ἄχ πέθαν' ἀδελφός μου  
που τὸν τὸ μόνο στήριγμα, τὸ θάρρος καὶ τὸ φῶς μου.  
Στὸν πόλεμο πηλώθηκε, τὸν φεραν ἐδῶ πέρα  
ὄμως δὲν ἔζησε πολὺ, μονάχα μιὰν ἡμέρα.

Καὶ θὰ τὰ πάω στὸ μνήμα του γιὰτὶ τὰ ἀγαποῦσε,  
ὅτιν εἰς τὸν ψευτόκοσμο ποῦ ζοῦμε τώρα ζοῦσε.

Φεύγω μὲ τὴν συγκίνησιν καὶ παραπάνω πάλι  
βλέπω ἕνα γέροντα βροσκό μακρὸν καὶ ἀσπρομάλλῃ  
ποῦ πηλαλοῦσε πρόβατα νὰ πᾶ νὰ τὰ πωλήσῃ  
καὶ τὰ λεπτὰ ποῦ θ' ἄβγαζε ἔρανο νὰ τ' ἀφήσῃ.  
Ὡς μοῦπε μ' εὐχαρίστησι τὰ ἴδιδε νὰ τὰ φᾶνε  
τὰ πηληκάρια ποῦ τοὺς ἐχθροὺς νὰ πολεμήσουν πᾶνε.

Βλέπω μιὰ γρηὰ ποῦ βάσταγε κόττες ἕνα ζευγάρι  
κ' ἐπαρακάλει κ' ἔλεγε εἰς ἕνα νὰ τὰς πάρῃ.  
Μὲ συμφωνία τὰ λεπτὰ δὲν θὰ ἔπερνε στὸ χέρι  
μονάχα στὴν Ἐπιτροπὴ νὰ πᾶ νὰ τὰ προσφέρῃ

Παρέκει βλέπω κ' ἔφερναν μουλάρια φορτωμένα  
ρακὴ, σταφίδες καὶ κρασί καὶ σύκα διαλεμένα.  
Τὰ στέλνανε βοήθεια δῶρον οἱ χωρικοὶ μας  
σ' ἐκείνους ὅπου πολεμοῦν γιὰ δόξα ἐδική μας.

Συνεκινήθηκα πολὺ κ' ἐγύρισα ὀπίσω  
κ' εἰς ἕνα καφενεῖό μας ἐπῆγα νὰ καθίσω,  
Κ' ἦσαν μεγαλοέμποροι, μεγαλοκτηματῆαι,  
βιθύπλουτοι, καὶ τοκισταὶ κ' ἐπιχειρηματῆαι.  
Κ' ἐσυζητοῦσαν σοβαρῶς πῶς πρέπει γιὰ νὰ δίδῃ  
καθένας των εἰς τὸν στρατὸ εἰς χρήματα καὶ εἶδη.



Νὰ στέλλουν ρούχα καὶ κονιάκ, χρήματα καὶ σταφίδα  
στοὺς ἀδελφοὺς ποῦ πολεμοῦν γιὰ Πίστι γιὰ Πατρίδα.

Μονάχα δύο ἀπ' αὐτοὺς σ' ἐτοῦτα δὲν προσέχουν !  
αὐτοὶ ποῦ ἔχουν χρήματα μὰ ἀνθρωπιὰ δὲν ἔχουν.

Κι' ὁ εἷς τὸν ἄλλο σιγαλὰ ἄρχισε νὰ ρωτᾷει  
«Τὸ φρετινὸ εἰσόδημα τῶν ἀμπελιῶν πῶς πάει ;»

—Φράγκα χιλιάδες 23 τὸ περασμένο ἔτος  
καὶ μόλις ξεκαθάρισα 22 ἐφέτος !

Ἐκτὸς σταφίδες μερκαῖς, ποῦ ἔχω ποθηκεμέναις !  
τί νὰ σοῦ πῶ ! Ἐφθάσαμε χροنيὲς δυστυχημέναις !

Καὶ οἱ ἐργάται ἀκριβὸ γυρεῦουν μερομίστι !  
φόρους ἐδῶ ! φόρους ἐκεῖ ! μᾶς ἄλλαξαν τὴν πίστι !

Οἱ τόκοι πάλιν ξέπεσαν στὴν ἰδική μας χώρα  
καὶ 20 τοῖς ο)ο μόλις τοκίζω τώρα !

—Καὶ τί ἔδωσες γιὰ τὸ στρατό ; Τί θέλεις γιὰ νὰ δώσω ;  
τ' ἀμπέλια μου μοῦ σιάβουνε ὅπου νὰ τοὺς πληρώσω ;

Ἦλοι τῶν νὰ ποθάνουνε μιὰ μέρα πὸ τὴν πείνα  
δὲν δίδω οὔτε μιὰ ὀκὰ σταφίδα σουλτανίνα !

Βλέπω δύο νηοὺς ποῦ κáθονται κοντὰ σὲ τραπεζάκι  
κ' ἐκουβενδιάζαν στρίβοντες τ' ἀγιοστροτὸ μουστάκι.

Πῶς ἀπ' τὴ στρατιωτικῇ θητεία νὰ γλυτώσης ;

—Εὐκόλο πράγμα· σιτὸ γιατροῦ δραχμοῦλες ἅμα δώσεις  
σὲ βγάν' εὐθὺς φιλάσθενο, διπλοσακατερένον

Κι' ἀμέσως ἀπαλλάττεσαι μετὰ πολλῶν ἐπαίνων.

Ναί· μὰ νομίζω πῶς αὐτὸ εἶναι ντροπὴ μεγάλη.

—Δὲν πάω γὼ γιὰ νὰ χαθῶ καὶ νὰ κερδίζουν ἄλλοι.

Ἐγὼ κυτάζω μοναχὰ νὰ σώσω τὸ τομάρι

κι' ὁ θέλων χώρες καὶ χωριὰ ἄς πάη νὰ τὰ πάρη.

Μ' ἐπιάσανε τὰ νεῦρα μου· καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλω,

ὀλόρθος ἐσηκώθηκα κ' ἔβγαλα τὸ καπέλλο

κι εἶπα. ὦ γλυκεῖα πατρὶς ποῦ ἡ δάφνη κι' ἡ μυρσίνη

ριζοβολοῦν στὸ χῶμα σου· ἔχεις πολλοὺς ἀνθρώπους

αἰσθηματίας, ἥρωας, μὰ ἔχεις καὶ κάτι κτήνη

που ἦτο καλιὰ νὰ λείπουνε ἀπ' τοὺς δικούς μας τόπους.

## Η ΑΡΜΑΔΑ

5 Ἰανουαρίου 1913

Μὲ χαραῖς καὶ μὲ τὰ γέλοια—ἔβγηκε ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια  
ἡ περιφνημὴ ἀρμάδα—νὰ πᾶ νὰ κάψῃ τὴν Ἑλλάδα (:)  
Κ' ἔξω εἰς τὸ περιγιάλι—στέκονται μικροὶ μεγάλοι  
καὶ τοὺς ἀποχαιρετοῦνε—καὶ τοὺς εὐχονται νάρθοῦνε  
νικηταὶ καὶ τροπαιοῦχοι—καὶ τὸ Λιάπικο τσαροῦχι  
παντελῶς νὰ τὸ ξεσχίσουν—κι' Ἕλληνα νὰ μὴν ἀφήσουν !.

Τὰ νησὰ ποῦ ἔχουν παρμένα—τὰ γυρεύομ' ἀπὸ ἴσνα  
πάλι ἴσνα νὰ τὰ πάρης,—τοὺς Γκιαοῦριδες νὰ γδάρης.  
Μόνο κόπια στὸ καλὸ—καὶ Γαζῆς εἰς τὸ γιालὸ  
νὰ γενῆς Χαλὴλ Πασσᾶ—(πατιχιαμὶς τσοκ γιαχιά)

«Ἐγια λέσα ἔγια μόλα»—Ἐτοιμάζοντ' εὐθὺς ὄλα  
Πρῶτα τὸ «Τουργούτ Ρεῖζι»—ἀρχινίζει νὰ κιτίζει!  
Τὸ «Ἀσάρι Τσουφίκι»—θέλει τὴ Θεσσαλονίκη  
κι' ὁ «Μειζητιὲς σαλπέρνει—καὶ σελάμια δίδει πέρνει.  
Καὶ ὁ «Μπαρμπαρόσας πάλι—κάνει ἴπιδεξι μεγάλη.  
Καὶ μὲ δυνατὴ φωνή—ὁ Πασᾶς τοὺς προσφωνεῖ  
«Φοβερὰ θαλασσοπούλια—ὅταν βασιλεύ' ἡ πούλια,  
Τὸ πρῶι πρῶι, νὰ πᾶμε—τοὺς Γιουννάνηδες νὰ φάμε.  
Ἵδρα, Σπέτσαις καὶ Ψαρὰ—θὰ τὰ κάμω μιὰ σωρὰ.  
Τὸ «Ἀβέρωφη» θ' ἀφήσω — γιὰ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσω  
νὰ τὸν πάω εἰς τὴν Πόλι—ὄπου νὰ χαροῦνε ὄλοι»  
Κι' ὄλοι λέγαν «Ἰχιαλλᾶχ—γιαρντιμιτζι διο μπιρ Ἄλλᾶχ»

Μὰ κι' ὁ Κουντουριώτης ὅμως—ἐνεδρεύει' κι' ἀποτόμως  
σᾶν τὸ γάτι ποῦ φυλάει—νᾶβγουν ἔξω νὰ τὰ φάη,  
Τὰ ποντίκια ἀπ' τὴν τρύπα,—κι' ἐδῶ ἔκτυπα κι' ἐκεῖ ἔκτυπα.  
Νὰ καὶ τούτη νὰ κι' ἐκεῖνη—κι' ἕνα μάθημα τοὺς δίνει  
ὄπου ὅταν τὸ ἴθυμοῦνται—ὄλοι θὰ μοιρολογοῦνται.  
Τὸ «Ἀσάρι Τσουφίκι»—ἔπαθ' ἕνα ρεζηλίκι  
ποῦ ποτὲ δὲν εἶχε πάθη—τί θὰ πῆ Γκιουννὰν νὰ μάθη.  
Κι' ὁ σπουδαῖος Μπαρμπαρόσας—κανονιὲς ἔφραε τόσας

ὅπου πλειό του δὲν θὰ ἔβγη—κι' ὅπου δὴ Ρωμιὸ θὰ φεύγη  
τρώη μιὰ βολιὰ στὴ πλώρη—τὴ στιγμὴ τοῦ ἰσθοχώρει  
κι' ἄλλες δυὸ δίπλα στὴ πρύμη—ποῦ τὸν ἔφεραν «καίμη»  
κι' εὐθὺς ἔγυρ' ὁ καϋμένος—σὰν νὰ ἦτο μεθυσμένος  
Τὸ «Τουρκοῦτ Ρεῖζι» πάλι—ποῦ ἔχε ἀντοχὴ μεγάλη  
ἔφαγ' ἔξ' καὶ ἴσωριάσθη—καὶ σὰν ὄφρις ἴσουλουριάσθη  
κι' ὁ «Μεσχούρ Πειτζητιές»—ἔγινε μπαταλιές  
Καὶ μέ τόση ἀταξία — ἴση μὲ λιποταξία  
ὅπου νὰ σῶ; παραστήσω—δὲν μπορῶ, γυρνοῦν ὀπίσω  
μὲ τρακόσους πληγωμένους—καὶ μὲ χίλιους σκοτωμένους  
χαμηλοπτερουγιασμένοι—καὶ κλιτοὶ καὶ λυπημένοι  
καὶ μὲ μαύρους μουσαμάδες—ἔσκεπάσαν ταῖς σκασμάδες  
κι' ἀγκυροβολοῦν στὰ ἴδια—καὶ χαρῆκαν καὶ τὰ στρεΐδια  
Κι' ἅμα φούνταρ' ἡ ἀρμάδα—κάμαν ἀρμενομπουγάδα  
κι' ἐπλυναν τὰ σόβρακά των...—κι' ἔτσι ἐλάφρωσε ἡ καρδιά των  
πῶς ἐρόφθασαν ν' ἀράξουν—μὲ χωρὶς νὰ τοὺς βουλιάξουν.

Τοὺς φωνάζουνε τί «νέα;»—ὄλοι ἴπὸ τὴ προκυμαία  
Ἔ ἄσλανλὰρ χὸχ γκελτινίς—νὲ χαμπὲρ γετιροντινίς  
—Νὲ χαμπὲρ; Καρταχιλὰρ—σόρμα σόρμα. Γκιουνανλὰρ  
χίτσο χιασκὶν οὐτανμαδὶ—Ντονανμὰ τελεφ ἔτι.  
Μπαριλὲρ μπιζὲ ὀγλοῦμ (\*)—κι' ἀπ' τὸ βάχτι τοῦ σποῦ μου  
ἔνα τέτοιο ρεζιλίκι—καθαρὸ μασκαραλίκι  
ὁ καθένας σας ἄς μάθῃ—ἡ Τουρκία δὲν εἶχε πάθει.  
Ἄχ! ἡ δύναμις μας κόπη—οἱ Γκιουνὰν δὲν εἶν' ἀνθρωποὶ  
εἶνε «τζίνι χεϊτάνοι» (\*\*)—ποῦ φωτιά εὐθὺς σοῦ βάνει  
βαλαχὶ καὶ μιλλαχὶ—κι' ἀπὸ πάνω ταρλαχὶ  
ὁ καθένας νὰ γνωρίζῃ—κι' ὁ Ραμπίς πῶς τοὺς στηροῖζει  
Τὸν Χαλήλ ῥωτοῦνε ἄλλοι—ἂν θὰ ξαναβῆγῃ καὶ πάλι.  
καὶ αὐτὸς τοὺς ἀπαντᾷ.—«Χίλια νάχω θωρηκτὰ  
μὲ χιλιάδες πυροβόλα—κι' ἑκατὸν τορπιλοβόλα  
πάλι δὲν θ' ἀπορασίω—μ' Ἑλληνας νὰ ναυμαχίσω  
Ἐγὼ ἔξω νὰ ξανάβγω;—ποῖός θε νὰ μὲ ἀσφαλίση;  
«Νὰ τοῦ χ..... τοῦ Δερβίση—ἂν τὸν ξαναδῆς στη βρούσι».

\*) Ἐλιοντάρια μας καλῶς ἤλθατε, τί εἰδήσεις μᾶς φέρετε ;  
—Τί εἰδήσεις ἀδελφια μας! μὴ ρωτᾶτε διόλου, οἱ Τρελλοἰἔλλη-  
νες δὲν ἀντραπήκανε διόλου ἀλλὰ ἑκαταστρέψανε τὴν ἀρμάδα  
μας καὶ μᾶς ἀναποδογυρίσανε.

\*\*) Σπύρτο τοῦ διαόλου

## ΤΟΙΣ ΕΝΔΟΞΟΙΣ ΠΡΟΜΑΧΟΙΣ

Τὸ ἔθνος ἐδοξάσατε  
λαοὺς ἐλευθερώσατε  
καὶ εἰς τὴ σκλαβωμένη γῆ  
Ἐλευθεριὰ ἐδώσατε

Καλῶς τὰ παλληκάρια μας ποῦ δὲν μᾶς ἐντροπιάσαν  
ποῦ τῶν ἀσπόνδων μας ἐχθρῶν τὸ γόητρον ἐσπάσαν.

Καλῶς τὰ παλληκάρια μας τὰ κοσμοξακουσμένα  
ποῦ δεῖξαν πλειὰ ἠρωϊσμό κι' ἀπ' τὰ «Ἐἴκοσι ἕνα»

Καλῶς τοὺς Τουρκοφάγους μας καὶ τοὺς Βουλγαροκτόνους  
ποῦ μας ἐξαναφέρανε τοὺς περασμένους χρόνους.

Πλέξατε δάφνες καὶ μυρτιές καὶ στέσετε ἀψίδα  
γιὰ νὰ περάσουν τὰ παιδιά ποῦ σῶσαν τὴν Πατρίδα.

Τόπο στὰ παλληκάρια μας ποῦ θραῦσαν τοὺς βορβάρους  
ἔπου καὶ μὲ τὰ δόντια των ἐπνίγαν τοὺς Βουλγάρους

Τόπο παιδιά στοὺς νικητὰς γιατί' εἶνε κουρασμένοι  
σ' αὐτοὺς ποῦ τὴ σημαία μας ἐφέραν δοξασμένη.

Κυτάξετε τὰ ὄπλα των τὰ δαρνοστολισμένα  
ἔπου μὲ αἶμα τῶν ἐχθρῶν τὰ ἔχουνε βαμένα

Τόπο κ' εἰς τὰς μητέρας των νὰ πᾶ τοὺς ἀγκαλιάσουν  
τὰ περασμένα βάσανα καὶ λύπες νὰ ξεχάσουν.

Τόπο στάς ἀδελφάδες των νὰ πᾶνε νὰ φιλήσουν

Τοὺς ἀνδρειωμένους ἀδελφούς καὶ νὰ τοὺς χαιρετίσουν

Τρέξετε μίννες σήμερον φιλήστε τὰ παιδιά σας  
καὶ σφίξετέ τα μὲ χαρὰ μέσα στὴν ἀγκαλιά σας.

Τὰ πονεμένα στήθια σας θὲ ν' ἀνακουφιθοῦνε  
ὅταν τὰ παλληκάρια σας γερὰ θὲ νὰ τὰ δοῦνε.

Μ' ἂν μερικὰ πληγώθησαν, αὐτὸ μὴ σᾶς λυπήσῃ,  
ἢ πατριῆ Κυβέρνησις γι' αὐτὰ θὲ νὰ φροντίσῃ.

Καὶ σεῖς μαρνάδες ποῦ ἔπεσαν στὴ μάχη τὰ παιδιά σας.

μὴν κλαῖτε, μὴν στενάζετε, καὶ μὴν πονῆ ἢ καρδιά σας.

Τῶν ἀνδρειωμένων σας παιδιῶν τὸ τιμημένο αἶμα  
ἐχύθη κ' ἔμεγάλωσε τοῦ ἔθνους μας τὸ Στέμμα.

"Αν ἔλειπαν τὰ τέκνα σας κτῆτ' ἀνδρειωμένα  
χιλιάδες Ἑλληνόπουλα θὰ ἦσαν σκλαβωμένα.  
Τὸ αἷμα των τὸ πάναγνο πηλὸ ἔχει ζυμώσει  
τὰ ἱερά των κόκκαλα γεφύρι ἔχουν κτίσει  
κ' ἐπέρασε ἡ λευθεριά τὸ κράτος της ν' ἀπλώσῃ  
καὶ τὸ ζοφῶδες τῆς σκλαβιάς σκότος νὰ διαλύσῃ.  
Τὸ αἷμα των τὸ ἄχραντο προσέφεραν γιὰ λύτρα  
κ' ἐπήρανε τὴ Δευτεριά τὴ σκλαβοκαταλύτρα.  
Γι' αὐτὸ ἡ ἱστορία μας, κ' ἡμεῖς ἐνόσω ζοῦμεν  
αὐτοὺς θεὸ νὰ δοξάζωμεν καὶ σᾶς θὰ ἐκτιμοῦμεν.

Σᾶς βλέπω παλληκάρια μου κ' ὁ νοῦς μου πόσα βάνει!  
Βλέπω τὸ Σαραντάπορο, Γιάννενα καὶ Μπιζάνια.  
Τὴν Προέβεζα καὶ τὸ Κιλκίς κ' ἄλλα δικά μας μέρη  
ποῦ τὰ ἐπανακτῆσετε ὅλα μὲ τὸ μαχαίρι.  
Τὴν Ἐλασσόνα Σιάτιστα καὶ τὴ Θεσσαλονίκη.  
Βλέπω τὴ δόξα ἐμπροστὰ ὀμάδι μὲ τὴ Νίκη.  
καὶ φέρουν κλώνους τῆς ἐληᾶς καὶ δάφνης ταιριασμένους  
νὰ στεφανώσουνε Ἐσᾶς τοὺς κοσμοξακουσμένους.  
Βλέπω ἀγγέλους νὰ βαστοῦν μαρτυρικά στεφάνια  
νὰ στεφανώνουν τοὺς νεκροὺς μὲ θεία ὑπερηφάνεια.  
Ἐκείνους ὅπου ἔπασαν γιὰ τὴ γλυκεῖα πατρίδα  
κ' ἐσώσανε τ' ἀδελφιά μας ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα.  
Σᾶς βλέπω καὶ θαρρῶ θωρῶ τοὺς Μαραθωνομάχους  
νὰ κυνηγᾶτε τοὺς ἐχθροὺς στοὺς κάμπους καὶ τοὺς βράχους.  
Σᾶς βλέπω κ' ὄλως χαίρομαι καὶ τὸν Θεὸ δοξάζω  
καὶ τὴ μεγάλη σας καρδιά ζηλεύω καὶ θαυμάζω.

Πηγαίνετε στὰ σπίτια σας τώρα ξεκουρασθῆτε  
γονεῖς, ἀδελφία, συγγενεῖς καὶ φίλοι ν' ἀσπασθῆτε.  
Ἔχετε ὅμως κατὰ νοῦν καὶ μὴν τὸ ληθμονεῖτε  
ὅτι μὲ κάμποσο καιρὸ πάλι θὰ χρειασθῆτε,  
γιατὶ ἐμείναν ἀρκετὰ ἀδελφία σκλαβωμένα  
καὶ μᾶς κυττοῦν ἀπὸ μακρὰ μὲ μάτια βουρκομένα.  
Κρατοῦν ἀκόμη οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ τῆς Μάνας χ' ἡμᾶς  
ὥστε δὲν ἐτελείωσε τὸ ἔργον σας ἀκόμα.

Δοξάσωμεν τὸν Ὑψιστον μεσ' ἀπὸ τὴν καρδιά μας  
ὅπου γυρίζουν νικηταὶ καὶ πάλιν τὰ παιδιὰ μας.  
Καὶ ἄς ἀναφωνήσωμεν μικροὶ μεγάλοι ὅλοι  
• Ζήτω ὁ στόλος κι' ὁ στρατὸς καὶ μὲ καλὸ στὴν Πόλι.  
Ζήτω στὸν Βασιλέα μας στὸν Μέγα Στρατηλάτη.  
Κ' εἰς ὅσους ἐμεγάλωσαν τοῦ Ἔθνους μας τὸν χάριτη.

## ΕΠΙ ΤΗ ΑΛΩΣΕΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

22 Φεβρουαρίου 1913

Δοξάζω σε Πανύψιστε. Εὐχαριστῶ σε Μοῖρα  
ὅπου μὲ ἀξιώσατε εἰς τὰ γεράματά μου  
νὰ πάρω πάλι τὴ φτωχὴ ποιητικὴ μου λύρα  
νὰ τραγωδήσω σήμερο μεσ' ἀπὸ τὴ καρδιά μου  
μὲ θεῖο πόνο καὶ χαρὰ καὶ μ' ἅγιο καρδιοκτύπι  
τὸν θρίαμβον τοῦ ἔθνους μας καὶ τῶν ἐχθρῶν τὴ λύπη.

Ἐπήραμε τὰ Γιάννενα. Ἐπεσε τὸ Μπιζάνι!  
αὐτὰς τὰς λέξεις μοναχὰ ν' ἀκούσῃ κανεὶς φθάνει.  
Τὰ Γιάννενα ξετούρκεψαν! Χριστὸς ἀνέστη πέτε  
καὶ σεῖς ποῦ ἔχετε παιδιὰ κ' ἦσαν ἐκεῖ μὴν κλαῖτε.  
Ἄν ζοῦνε ζοῦν ἀνδρίστικα κι' ἄν εἶν' ἀποθαμένα  
ἐπῆγαν ἔθνομάρτυρες ἔπεσαν τιμημένα.  
Σέβας καὶ δόξα καὶ τιμὴ σὲ τέτοια παλληκάρια  
ποῦ βλάστησαν στὸ αἷμα τῶν τῆς δάφνης; τὰ κλωνάρια

Μὰ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου μας ἀγάλλονται τὰ στήθη  
νὰ βλέπῃ τόσους ἥρωας. Τόσα γενναῖα πλήθη.  
Νὰ θυσιάξουν ἄφοβα εἰς ἓν του μόνο βλέμμα  
γὰ τὴν Πατρίδα τὴ γλυκειὰ τὸ ἄχραντὸ τῶν αἷμα.

Χαρὰ σὲ τέτοιο στρατηγό. Τὸν Μέγα Κωνσταντίνον  
ποῦ τίμησε κ' ἐδόξασε τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων.

τὸ δοξασμένο του σπαθί, κυττάξετε πῶς λάμπει  
κ' ἀγάλλονται στὸ διάβα του χώραις, χωριὰ καὶ κάμποι.  
Γιὰ δέτε τον. σὰν ἄγγελος ἐσάλπισε τὴ νίκη  
καὶ φεύγουν εἰς τὴ θεὰ του οἱ αἰμοβόροι λύκοι.

Γενναῖα Ἑλληνόπουλα μαρουτοβαφτισμένα  
λεονταρόκαρδα παιδιὰ κοσμοεξακουσμένα.  
Ποῦ ὑποφέρατε πολλὰ στὰ Γιάννενα νὰ μβῆτε  
ἐπάνω εἰς τὰς δάφνας σας τώρα ξεκουρασθῆτε.  
Ἡ ἀνδρεία σας σήμερο μᾶς ἔδωσε τὴ νίκη  
τὴν Ἡπειρο, τὰ Γιάννενα καὶ τὴ Θεσσαλονίκη.  
(Μὰ πῶς νὰ μὴν τὰς πάροντε τέτοια παιδιὰ ἀνδρεία;  
χρυσὰς σελίδας δι' αὐτὰ θὰ γράψ' ἡ ἱστορία.)

Χαρῆτε ὅλοι σήμερο, νέοι, παιδιὰ καὶ γέροι  
ἡ Λευθεριά περπάτησε στὰ σκλαβωμένα μέρη.  
Ὡς χθὲς στὸ κῆμα τῆς σκλαβιάς ἦσασθε βουτημένα  
τώρα λευθερωθήκατε Γιάννενα ξακουσμένα.  
Ἐλλὰς φωνάζει λεύθερα τὸ σκλαβωμένο στόμα  
καὶ ψάλλει ἡ παλληκαριά στὸ ματωμένο χῶμα.  
Ἐλευθερία, ἔνωσις στὰ Γιάννενά μας λάμπει  
κι' ἀνθίζουν καὶ μοσχοβολοῦν οἱ ματωμένοι κάμποι.  
Οἱ εὔζωνοὶ μας τραγουδοῦν τὰ κλέφτικα τραγούδια  
κ' οἱ σκλάβοι ποῦ ἠλευθέρωσαν τοὺς ραῖνου μὲ λουλούδια.  
Χαρμόсуна βαροκτυπᾷ καθ' ἐκκλησᾶς καμπάνα  
κ' οἱ σκλάβοι λευθερώθησαν κι' ἀγκάλιασαν τὴ Μάννα.  
Ἐσχόρπισαν τὰ σύννεφα· ἐφύγαν οἱ λύκοι  
ἐξέβαψε στὰ Γιάννενα τὸ Τούρκικο σαρίκι.  
Ποῦ εἶσθε τώρα Ἀλβανοὶ Γκέγκηδες, καὶ Μπεκίρη;  
γιατὶ δὲν πλησιάζετε σ' αὐτὸ τὸ πανηγύρι;  
Γιατὶ ἐγκαταλείψατε τοῦ Μπίζανιοῦ τὰ μέρη;  
ὅπου σᾶς ὄχυρώσανε οἱ μορφοσυμπεθέροι!  
Μ' ἀλήθεια ἀναλάβανε νὰ σᾶς τὰ ὄχυρώσουν  
μὰ δὲν μποροῦσαν καὶ καρδιὲς ὁμῶς γιὰ νὰ σᾶς δώσουν.  
Μὰ καὶ καρδιὲς ἂν εἶχατε ἐσεῖς δὲν ἠμπορεῖτε  
μὲ Ἑλλήνας σημερινούς ν' ἀντιπαραταχθῆτε.

Εἶναι ἀρνὶ ὁ Ἕλληνας μὰ ὅταν ἀγριέψῃ  
καὶ μὲ τὰ τέσσαρα στοιχειὰ μπορεῖ γιὰ νὰ παλέψῃ.  
Γι' αὐτὸ καὶ σεῖς ἀφήκατε τὰ ὄχρωμάτά σας  
κι' ἔδειξατε στὰ πόδια σας πῶς εἶν ἡ ἀνδρεία σας !

Ἔσοιτ Πασσᾶ ποῦ φώναζες ποτέ δὲν παραδίδεις !  
γιατὶ τώρα τὰ Γιάννενα στὸν Κωνσταντῖνο δίδεις ;  
Οἱ Εὐζῶνοι κι' οἱ Κρητικοὶ εἶδες πῶς πολεμοῦνε ;  
κι' ἅμα θὰ ποῦνε μιὰ «ἐμπρός» ὀπίσω δὲν γυρνοῦνε !  
Γιατ' ἔχουνε τὸν πόλεμο εὐχάριστο παιγνίδι !  
εἶδες ταῖς σφαιρες πῶς περνοῦν ἀπὸ τὸ δακτυλίδι !  
Καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὸ θάρρος του ἐπίσης  
ἐγνώρισες καὶ ἐνόμιζες λέοντας νὰ νικήσης !  
Μήπως τοὺς πῆρες γιὰ λαγούς δειλοὺς ἢ περιστέρια ;  
ὅπου νὰ δειλιάσουνε τὰ τόσσα σου ἀσκέρια ;

Ἄλῃ Πασσᾶ Τελεελνὴ τώρα ἔπρεπε νὰ ζοῦσες  
γιὰ νὰ θωρῆς τὰ Γιάννενα ποῦ ἔτρομοκρατοῦσες.  
Μὰ ὄχι στὸν ἀξύπνητο καλήτερο κοιμήσου  
γιατὶ δὲν θὰ τὸ βάσταγε ἢ μιὰρὰ ψυχὴ σου.  
Νὰ βλέπης τὴν Ἑλληνικὴ σημαία μας ἔκει πέρα  
ἔπερήφανη νὰ κυματᾷ σ' ἐλεύθερον ἀέρα.  
Μάθε κυρὰ Βασιλικὴ καὶ σὺ κυρὰ Φροσύνη  
τὰ Γιάννενα τὰ ἑλληνικὰ πάλι Ἑλλὰς ἐγίνει.

Ἄτετε χιλιάδες ὄρφανὰ λακταροποτισμένα  
ὅσ' ἀπ' τοῦ Τούρκου τὸ σπαθὶ γλυτώσαν τὰ καῦμένα.  
Ποῦ πᾶν τοῦ Κωνσταντῖνου μας τὰ πόδια καὶ φιλοῦνε  
κι' ἀκόμη δὲν πιστεύουνε καλὰ καλὰ πῶς ζοῦνε !  
Κυττάτ' ὀλόκληρα χωριὰ γέρους καὶ νηῆς καὶ γράδες  
σκλάβους ποῦ κἀναν ἔως χθὲς τοῦ Τούρκου τεμενάδες.  
Ὅπου τοὺς ἐλευθερωτὰς ἀχόρταγα κυττοῦνε  
καὶ δὲν ἤξεύρουν ὄνειρα ; ἀληθινὰ θωροῦνε ; !

Ἄτετε τοὺς νέους μάρτυρας ποῦ πέσαν στὸ Μπιζάνι  
κ' ἐν γένει σ' ὅλη τὴ γραμμὴ μ' ἀμάραντο στεφάνι.



Ποῦ χαίρονται κι' ἀγάλλονται διὰ τὸν θρίαμβό μας  
καὶ λὲν «Σεῖς τελειώσατε τὸ ἔργο τὸ δικό μας.  
Κ' ἐπήρατε τὰ Γιάννενα» Σταθῆτε! μᾶς φωνάζουν  
ἔχομεν κι' ἄλλους ἀδελφούς ποῦ στὸ ζυγὸ στενάζουν.  
Ξεκουρασθῆτε πρὸς στιγμή κι' ἔπειτα κ' εἰς ἐκείνους  
νὰ δώσετε ἐλευθεριὰ ποῦ πνίγονται στοὺς θρήνους.

Δοξάσωμεν τὸν ὕψιστον μέσα ᾗ τὴν καρδιά μας  
κι' ἄς ποῦμε ζήτω ἡ Ἑλλάς. Ζήτω τὰ Γιάννενά μας.  
Ναὶ ἄς εἰποῦμεν ἀδελφοὶ μικροὶ μεγάλοι ὅλοι  
ζήτω κι' ὁ Κωνσταντῖνος μας καὶ γρήγορα στὴν Πόλι.

(Ποίημα ἀπαγγελθὲν ἐπὶ τῇ ἐνώσει τῆς Κρήτης  
μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος τὴν 1ην Δεβρίου 1913.)

Ἡ Μοῦσά μου ἐστεῖρεψε. Ἐγέρασε κι' ἐκείνη  
ὅπως ἐγώ, ἢ ἔπαθε ἀπὸ ἀμνημοσύνη.  
Μὰ ὅ,τι καὶ ἂν ἔπαθε πάλιν θὰ ὁμιλήσῃ  
ἴμπορεῖ μιὰ τέτοια ἔορτὴ νὰ μὴν τὴν ἐξυμνήσῃ;  
ὅπου τὴν παρασκευάζαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας  
οἱ ἔνδοξοι προπάτορες μ' αἵματα καὶ μ' ἀγῶνας.

Πόνος ἄχα μέσα στὴν καρδιά μὰ δὲν τ' ὁμολογοῦσα  
καὶ τὸν Πανάγαθον Θεὸν πάντα παρακαλοῦσα.  
Νὰ μὲ ἀφήσῃ ζωντανὸ στὸν κόσμον τὸν ἐπάνω  
νὰ δῶ τὴν Κρήτην ἑλεύθερη κ' ἔπειτα ἄς ἴποθάνω.  
Μὰ τώρα π' ἀξιόθηκα καὶ εἶδ' αὐτὴ τὴ χάρι  
καὶ σήμερον ἢ χάρις τοῦ σᾶν θέλει ἄς μὲ πάρῃ.  
Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλο σου, σᾶν ἔφθασα καὶ εἶδα  
μεγάλῃ τὴν Ἑλλάδα μας κ' ἐλεύθερη Πατρίδα.

Ἄφ' ὅτου κόσμον γνόρισα ὅλο καὶ μούς καὶ πάθη  
οἱ Κρητικοὶ τραβούσαμε!—Γιὰ μᾶς Θεὸς ἐγάθη;  
ἐλέγαμεν πολλὰῖς φοραῖς ἀπ' τὴ στενοχωρία.  
Ἀκούαμεν, δὲν βλέπαμε ὅμως ἐλευθερία!

Οἱ βάρβαροι κατακτηταὶ μᾶς θεωροῦσαν κτήνη !  
καὶ μέρα νύκτα εἴχαμεν φόβους καὶ μούς κ' ὀδύνη  
Ταῖς Ἐκκλησιῆς κάναν Τζαμιὰ καὶ ταῖς εἰκόνες ἔσποῦσαν  
Ταῖς κόρες, ταῖς γυναῖκες μᾶς τὰς ἑκαταπατοῦσαν  
Τοὺς Δεσποτάδες κ' ἱερεῖς ἐσφάζαν στ' Ἅγιο Βῆμα  
κ' ἔλεγαν ἐμπαικτικῶς « Δὲν ἔχει κ' ἄλλους ; κρίμα !  
Καὶ μέσα ἔδ' τὰ μνήματα τῶν προπατόρων βγάναν  
Τὰ κόκαλά μᾶς τὰ σκυλιὰ κ' ἐμπόριο τὰ κάναν.  
Τὰ κτήματά μᾶς ἔπερναν, ἐδέρναν τοὺς ἀνθρώπους  
καὶ τοὺς ἐβάναν σ' ἐγγαριές, σὲ βάσανα καὶ κόπους.  
Κ' ἔπερναν τὰ παιδάκια μᾶς μέσ' ἀπ' τὴν ἀγκαλιά μᾶς,  
καὶ τᾶκαναν Γενίτσαρους μὲ πράσινο σαρίκι  
καὶ μᾶς ἐσφάζαν ἔπειτα τὰ ἴδια τὰ παιδιὰ μᾶς !  
ᾠ ! τί φρικτὴ ἀπελπισία, τρόμος, καὶ μὸς καὶ φρίκη !  
Κ' ὑπόφεραν μαρτύρια διάφορα καὶ τόσα  
ἔπου δὲν μπορεῖ ποτὲ θνητοῦ νὰ περιγράψῃ γλῶσσα.  
Κι' ἂν ἔκανε ἡ Μάννα μᾶς τὰ δόντια της νὰ τριέξῃ  
Τὴν ἀπειλοῦσ' ὁ βάρβαρος κ' αὐτὴν πῶς θὰ τὴν πνίξῃ  
Κ' ἔκλαιγ' ἡ Μάννα νὰ θωρῇ τὴν δόλια θυγατέρα  
κ' ἡ θυγατέρα ἔκλαιγε σὺν ἔκλαιγ' ἡ Μητέρ.

Μὰ μ' ὅλα ταῦτα τ' ἄφοβα τῆς Κορήτης παλληκάρια  
ποτὲ δὲν ἀπελπίσθησαν μον' ἕρνα τ' ἄρματά των  
κ' ἐπλακοστρώσανε τὴν γῆν μὲ Τουρκικὰ κουφάρια  
κ' ἐχύνανε τὸ αἷμα των γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν των.  
Σὺν τὸ λειοντάρι ποῦ πιασθῆ σὲ κυνηγοῦ παιδίνα  
καὶ προσπαθεῖ χιλῶ λογιῶ νὰ βγῇ ἀπ' τὴν ἀλυσίδα.  
Ἔτσι καὶ κάθε Κορητικὸς ἔφερε τὸ τουφέκι  
κ' ἐσκόρπα στὸν Ἄγαρηνὸ φωτιά κ' ἀστροπελέκι.  
Μᾶλλον ὁ σκύλος δυνατὸς κ' ἔφερε εἰς τὴν Κορῆτη  
ἀσκέρια δεκαπλάσια, καὶ μὲ καράβια δίκτυ  
ἐτύλισε τὴ θάλασσα. Τόση πολιορκία  
μᾶς ἔκαν' ἡ αἰμοχαρὴς καὶ βάρβαρη Τουρκία,  
ὅπου ἐξαναγκάζοντο οἱ Κορητὲς ἀπ' τὴν πείνα  
κ' ἀπ' τὰ πολεμορόδια σὺν ἡλελε σωθοῦνε,

ὄσοι δὲν ἐπροκάνανε νὰ πάνε στὴν Ἀθήνα  
ἐκ νέου πλειὸ χειρότερα νὰ ὑποδουλωθοῦνε.

Ποτὲ δὲν ἠσυχάζανε χειμῶνα καλοκαῖρι  
μὰ ὅταν πλειὰ στὸ κόκκαλο ἤγγισε τὸ μαχαῖρι  
σηκώνεται ἡ Μάννα μας ἐπάνω θεριεμένη  
καὶ τὰ παιδιὰ της προσκαλεῖ. Καὶ μὲ φωνὴ ἀνδρειωμένη.  
Τοὺς λέγ' ὄσοι πιστεύετε Χριστὸ καὶ προσκυνάτε  
ἔπου θὰ τρέξω σήμερον ὅλοι ἀκολουθᾶτε.

Κ' εἰς τὴ φωνὴ της ἔτρεξαν μικροὶ μεγάλοι τότε

Ἐθελονταὶ καὶ εὐζωνοὶ ἀπλοὶ καὶ στρατιῶται,

μὲ θεῖο ἐνθουσιασμὸ τρέχον καὶ ἀκολουθοῦνε

Τοὺς σκλαβωμένους ἀδελφοὺς νὰ σώσουν προσπαθοῦνε.

Κ' ἐκεῖνοι ποῦ ἴσανε μακρὰ καὶ νᾶρθουν δὲν μπορούσαν

Τὸν ἱερὸν ἀγῶνα μας μὲ χεῖμα βοηθοῦσαν.

Ἡ Κρήτη πέμπει ἀρκετὰ παιδιὰ ἀνδρειωμένα

ἔπου τὸ ἓνα ἦτανε καλλήτερο ἄπ' τ' ἄλλο.

καὶ στὴ φωτιά τοῦ μαρτυριοῦ ἦσανε βαφτισμένα

ποῦ καὶ λειοντόρια νὰ τὰ πῶ πιστεύω πῶς δὲν σφάλλω.

Καθ' ἓνας Ἕλληνας γνήσιος δὲν ὑστερεῖ μόν' τρέχει

καὶ σφαῖρες μὲ τὸ Μάλιγχερ εἰς τὸν ἐχθρὸ μας βρέχει.

Μὲ θάρρος τότε ἡ Ἑλλὰς ἀρχίζει τὸν ἀγῶνα

Ἀνάβουνε τὰ σύνορα. Καίγει ἡ Ἐλασσῶνα.

Βροντᾷ τὸ Σαραντάπορο. Ἡ Σάτιστα μουγγρίζει.

Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τὸν Τουρκικὸ θερίζει.

Ἐπάρθηκε ἡ Προβέζα. Πέφτει καὶ τὸ Μπιζάνι.

Τὰ Γιάννενα ποῦ φύλαγαν χιλιάδες Μουσουλμάνοι

καὶ αὐτὰ τὰ κυριεύσαμε. Παντοῦ φωτιά μαχαῖρι

ὥστε ποῦ λυθωρώσαμε τὰ σκλαβωμένα μέρη.

Πάει ἡ σημαία μας ἔμπρὸς καὶ διαλαλεῖ τὴ Νίκη.

Ὁ Βότσης τὸ Φέτχι Μπουλὲν καίει στὴ Σαλονίκη.

Κι' ὁ Κουντουριώτης ὁ τρανὸς καὶ ξακουσμένος ναύτης

στὰ Δαρδανέλλια γίνηκε τὸ Ἀρμάδα νεκροθάφτης.

Ὁ δὲ Βουλγαροκτόνος μας ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος

κλωτσοπατεῖ τὸν τύραννο, τρόμος καὶ μέγας θρῆνος

ἔπεσε σ' ὅλη τὴν Τουρκιὰ καὶ μέσα σ' ἓνα μῆνα  
χιλιάδες Τούρκους φέρανε σκλάβους εἰς τὴν Ἀθήνα.  
Φεύγουν οἱ Τούρκοι σὰν λαοὶ καὶ παραιτοῦνε ὅλα  
τροφᾶς, πολεμοφόδια, ὄπλα, καὶ πυροβόλα.  
Κ' ἐνῶ θεορᾶ τοὺς γόμιζαν οἱ Εὐρωπαῖοι ὅλοι  
τρέχουνε πανικόβλητοι καὶ πᾶνε πρὸς τὴν Πόλι.  
'Αλλὰ κ' αὐτὴν θὰ πέραναμε ἂν ἄφην' ἡ Εὐρώπη  
'ποῦ χάραξε τὰ σύνορα ἕως εἰς τὴ Ροδόπη.

Μὰ δυστυχῶς οἱ φίλοι σας σ' αὐτὰ μας ἐξηλέψαν  
κ' ἀδίκως κατ' ἐπάνω μας τὰ ὄπλα των ἐστρέψαν.  
ἀλλὰ κ' αὐτοὺς τοὺς βάλαμε στὴ θέσι 'ποῦ τοὺς πρέπει  
«Ἔστι γὰρ δίκης ὀφθαλμὸς ὅστις τὰ πάντα βλέπει».  
'Ἦτανε θέλημα θεοῦ νὰ βγῆ ἡ Ἑλλάς; στὰ ὕψη  
κ' ὡς ὁ Δαυὶδ τὸν Γολιάθ τσ' ἐχθρούς της νὰ συντρίψῃ.

Κι' ἀφοῦ 'λευθέρωσ' ἡ Ἑλλὰς μὲ τόση ἀγωνία  
τὴ σκλαβωμένη Ἠπειρο καὶ τὴ Μακεδονία,  
Φωνάζει εἰς τὴν Κρήτη της εὐθὺς τὴν ἴδια ἡμέρα  
«Νομίζεις πως σ' ἐξέχασα χουσή μου θυγατέρα ;  
Νομίζεις ὅτι λησιμονῶ πῶς σ' ὄσα ἴηρα μέρη  
ἦσουνα πρῶτα ὁ Θεὸς τὸ δεξιό μου χέρι ;  
Νομίζεις ἀπροστάτευτη καὶ μόνη θὰ σ' ἀφήσω ;  
τώρα ταῖς ἀλυσίδες σου θὰ ἔλθω νὰ τσακίσω.  
Καὶ μ' ἱερὰν συγκίνησιν καὶ πόθο πλησιάζει  
στὴ πονεμένη Κρήτη της καὶ τὴν σφικταγκαλιάζει.  
Κι' ὁ Τύραννος ἀπὸ μακρὰ ταῖς βλέπει καὶ λυσάζει  
γίνεται μαῦρος κίτρινος ἀλλὰ μιλιὰ δὲν βγάζει.  
Μοι' φτεῖ φαρμάκι καὶ χολὴ μέσ' ἀπὸ τὴν καρδιά του  
μὰ καταπνίγει τὴν ὀργὴν στὰ μαῦρα σωθικά του.  
Γιατὶ φοβᾶτ' ὁ ἄθλιος ὅτι φωνὴ ἂν βγάλῃ  
θὰ χάσῃ ἀπ' τοὺς ὤμους του ἀμέσως τὸ κεφάλι.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐορτὴν τῶν ἐορτῶν τελοῦμεν  
καὶ πρέπει ὅλ' οἱ Ἕλληνες σήμερον νὰ χαροῦμεν.  
Μάνα καὶ κόρη 'που ἴσανε αἰῶνες χωρισμένες  
εὐρίσκονται τὴν σήμερον σφικταογκαλιασμένες.

Καὶ χύνουν δάκρυα χαρᾶς στὰ τίμιά των στήθια  
Θεέ μου! βλέπω ὄνειρον; ἢ πράγματ' εἶν' ἀλήθεια!  
Κι' ὅλα τῆς Κρήτης τὰ βουνὰ τὰ ματοποτισμένα  
ποῦ μὲ μαρτύρων κόκκαλα εἶνε κατασπαρμένα.  
Ἄρχισανε μὲ ἔμορφιά νὰ γλυκοχρυσανθοῦνε  
Καὶ τὰ πουλιὰ εἰς τὰ κλαδιὰ νὰ γλυκοκελαδοῦνε.

Ἴδετε τοὺς προπάτορας ἕψηλά στὸν Ψηλορείτη  
ποῦ χύσανε τὸ αἷμά των γιὰ τὴν ἐλευθερίά μας  
δπου δοξάζουν τὸν Θεὸν γιατί θωροῦν στὴν Κρήτη  
τὸν Μέγα Στρατηλάτη μας κ' ἔνδοξο Βασιλιά μας.  
Γιὰ μιὰ στιγμή τοῦ Οὐρανοῦ τὸν θόλον ἂν στραφῆτε  
ἄλλους τοὺς ἔθνομαρτυρας ἀμέσως θὰ ἴδῃτε.  
Αὐτοὺς ποὺ εἶχαν πρόγραμμα «Γλυκεῖα Πατρίς καὶ Πίστις»  
νὰ ψάλλουνε τὸ «Ὁσαννὰ καὶ Δόξα ἐν Ἑγίστοις».  
Δέτε τους μὲ ὀλόφωτα μαρτυρικά στεφάνια.  
κι' αὐτοὶ συνορτάζουνε μὲ θεία περηφάνια.  
Νὰ ἡ ψυχὴ τοῦ Γαβριὴλ ποὺ κήκεε στ' Ἀρχάδι  
καὶ τῶν λοιπῶν πολεμιστῶν ποὺ κήσαν ὁμάδι.  
Νὰ ἡ ψυχὴ τοῦ Κόρακα. Τοῦ γέρω Σφακιανάκη  
καὶ τοῦ Κοκκίνη τ' ἀρχηγοῦ μαζὺ μὲ τοῦ Χρυσάκη.  
Τοῦ Μουρελλομανώλη μας τοῦ Λούτσου, τοῦ Τσαβόλα  
τοῦ Μαλικούτη, τῶν Κοντῶν καὶ τοῦ Ζερβονικόλα.  
Τοῦ Μάρκου Βουγιουκλάκη μας τοῦ γέρω Γιανναδάκη  
τοῦ Καπετᾶν Λακέρδα μας μαζὺ μὲ τοῦ Χατζάκη.  
Νὰ τοῦ Κρανιώτη ἡ ψυχὴ μαζὺ μὲ τοῦ Καζάνη  
καὶ χιλιάδες μάρτυρες ποὺ ἔπσαν στὸ Μπιζάνι.  
Ἄγνωστους βλέπω μάρτυρας, ἀμέτρητους ἀκόμα  
ποῦ πρὶν νὰ φθάσουν ἔνωσιν τοὺς ἔφαγε τὸ χῆμα  
Νὰ τὸν Παλαιολόγον μας τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον  
ἰδοὺ καὶ τὸν Γεώργιον τὸν Α' τῶν Ἑλλήνων.  
Μὲ τὴν πορφύραν Μάρτυρος καὶ Στέμμα στὸ κεφάλι  
π' ἀρχίζει τὸ Τρισάγιον τῆς ἑλευθερίας νὰ ψάλλη.

Χριστὸς Ἀνέστη ἀδελφοὶ ἅς ἐορτάσωμ' ὅλοι  
τῆς ἀνδρειωμένης μας γενιᾶς τὴ ζηλεμένη σχολή.

Στέσετε τὴ σημαία μας ἄψηλὰ νὰ κυματίζῃ  
νὰ φέρονῃ εἰς ἡμᾶς χαρὰ τὸ ἔλθοῦς νὰ φοβερίζῃ.  
Τώρα μὲ ἄρηθρὰν καθε παιδὶ τῆς Κρήτης  
Ἐλληνας θεὸς νὰ γράφεται καὶ ὄχι Κρήτης πολίτης.  
Κοπέλες ἀγγελόμορφες χρυσῆς Κρητικοπούλες  
ποῦ θεὸς νὰ γράφωσθε καὶ σεῖς τώρα Ἐλληνοπούλες,  
Βάλλετε τὰ λαμπριάτικα καὶ τὰ διαμαντικά σας  
τὰ πλεῖα καλὰ φορέματα ἠνδύσετε τὰ παιδιὰ σας.  
Χορεύετε τὸν Κρητικὸν, συρτὸ καὶ πεντοζάλι  
νέοι καὶ νῆες στὴν ἑορτὴ εἰτούτη τῆ μεγάλη.  
Γέροντες ἀπρομάλληδες καὶ σεῖς καημένες γράδες  
ποῦ ἔξυρετε τί βάσανα τραβάτε ἀπ' τοὺς Ἀγάδες.  
Καὶ σεῖς συνορτάσατε καὶ ἄς χαρῆ ἡ καρδιά σας  
ποῦ σᾶς ἠξίωσ' ὁ Θεὸς καὶ σᾶς καὶ τὰ παιδιὰ σας  
Κ' ἐφθάσατε τὴν σημερινὴ δόλοφωτὴ ἡμέρα  
π' ἀγκαλιασμένες εἶδτε Μάννα καὶ θυγατέρα.  
Κανεῖς σ' αὐτὴ τὴν ἑορτὴ ἀμέτοχος μὴ μείνη  
ἀπέθαν' ἡ Γεντισαργιά κ' ἐπίνιγk' ἡ δδύνη.  
Καὶ τῆς σκλαβιάς τὰ σκοτεινὰ καὶ τρομερὰ παλάτια  
τὰ γκρέμισ' ἡ Ἐλευθεριά καὶ τὰ ἄκαμε κομάτια.

Τέλος ἄς ἀναπέμψωμεν εὐχὰς εἰς τὸν Θεὸν μας  
νὰ δίδῃ πάντα δύναμιν εἰς τὸν Ἐλληνισμόν μας.  
Κ' ἄς βροντοφωνήσωμεν ὅσ' εἴμεθα ἄδω πέρα  
«Ζήτω ἡ Κρήτη κ' ἡ Ἑλλάς ἡ ἔνδοξος Μητέρα,  
Ζήτω ὁ Στόλος κ' ὁ Στρατὸς, Ζήτω ὁ Βασιλιάς μας  
Ζήτω κ' ὅσοι συνέτειναν γιὰ τὴν Ἐλευθεριά μας».

Νεάπολις Κρήτης

## Ο ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΟΥ

Μιά γρά γυναίκα Κρητικιά ἀρχοντομαθημένη  
στή προκουμαία ἔστεκε πολὺ συγκινημένη.  
Τὸ γιό της ἔκατέβηκε νὰ ἀποχαιρετίσῃ  
ᾧ ποῦ ᾧ πήγαινε εἰς τὸ στρατὸ γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ  
Τὸν φίλησε στὰ μάγουλα, στὰ μάτια καὶ στὰ χεῖλη  
κ' ἔπειτα μὲ γλυκύτητα τέτοια λόγια τοῦ μίλει:  
—Θωρεῖς πῶς πᾶς στὸ σύνορα ; μὲ τὸ καλὸ νὰ φθάσῃς  
μ' ἂν εἶν' καὶ γίνει πόλεμος νὰ μὴ μᾶς σὲ ντροπιάσῃς  
Μὴ λησμονᾶς τ' ἀδέλφια σου τὰ δυὸ ᾧ σκοτωθῆκαν  
πέρα στὸ Σαραντάπορο, μὰ δὲν ἐντροπιασθῆκαν.  
Γιατὶ ταῖς σφαιρὲς καὶ σπαθιὲς ταῖς λήρανε στὰ στήθη  
καὶ γιὰ πατρίδα καὶ Θεὸ τὸ αἷμα τους ἐχύθη.  
Τὸ ἴδιο κ' ὁ πατέρας σου, μὰ σὺ δὲν τὸν θυμᾶσαι  
ἔπεσ' ἀνδρῖστικά κ' αὐτὸς. Ὡστε ἔνα μὴ φοβᾶσαι.  
Μόνο ἂν γίγη πόλεμος νὰ πᾶς πρῶτος στὴ μάχη  
καὶ μὴ δειλιάσῃς τὸν ἐχθρὸ νὰ τοῦ γυρίσῃς ράχη.  
Θυμοῦ τὰ λόγια μου αὐτὰ ἀγαπητὸ παιδί μου  
καὶ σύρε κόπια στὸ καλὸ μαζὶ μὲ τὴν εὐχή μου.  
Καὶ ὁ Χριστὸς κ' ἡ Παναγία καὶ οἱ ἅγιοι ὅλοι  
βλαστέ μου νὰ σὲ βλέπουνε ἀπ' τῶν ἐχθρῶν τὸ βόλι.

Κι' ὁ γιὸς τῆς μάννας φίλησε τὸ χέρι της καὶ κλαίει.  
κ' ἡ μάννα του τότε θωρεῖ κ' ἀπότομα τοῦ λέει:  
—Τὰ παλληκάρια τὰ καλὰ ποῦ πᾶν νὰ πολεμήσουν  
εἶν' ἀρεπὸν κ' ἀταρταστο νὰ θέλουν νὰ δακρῦσουν.

Στὴ βάρκα μέσα ᾧ πήδηξε τότε τὸ παλληκάρι  
μὲ τοὺς συντρόφους του μαζὺ· κ' ἔμπρὸς λὲν τοῦ βαρκάρη.  
Κ' ἔμειν' ἡ μάνα μοναχὴ κ' ὄλο τὴ βάρκα ἐθώρη  
ὥστε π' ἀπομακρύνθηκε κ' ἔφθασε στὸ βαπόρι.  
Ἡ μάννες ᾧ που ᾧχουνε παιδιά καὶ στὸ στρατὸ πηγαίνουν  
αὐταῖς τὸν πόνο τῶν παιδιῶν μόνο καταλιβαίνουν.

## Ο ΦΤΕΡΟΥΓΟΚΟΜΕΝΟΣ ΑΕΤΟΣ

Τὸ περασμένο Σάββατο εἰς τὴν πλατεία ἄνω  
ἓνα ἀξιολύπητο ἀντίκρουσα ζητιάνο.

Μάτια δὲν ἀνεन्द्रάνιζε γιὰ νὰ θεωρῇ ἀνθρώπους  
σὲ δεκανίκια ἴσχυρτο μὰ μὲ μεγάλους κόπους.

Ἦτον ἡ ὄψις του χλωμὴ μαυροκιτρίνιασμένη  
κ' ἡ πεῖνα κ' ἡ ἀπελπισία ἦτο ζωγραφισμένη  
στὸ λιοκαμένο πρόσωπο· κ' ἀπὸ τὰ μάγουλά του  
ἔτρεχανε σὰν ποταμὸς τὰ μαύρα δάκρμά του.

Φοροῦσε ροῦχα παλαιὰ καταξεθωριασμένα  
σὰν ἀποφόρια μοιάζανε καὶ χονδροπαλωμένα.

Ἦτο θεοξυπόλητος! μὲ μαραμένα χεῖλη  
Κι' ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ ντροπὴ σιγὰ σιγὰ ὠμίλει.

Τὸ ἔνα του χέρι τὸ δεξιὸ ἦτανε ραγισμένο  
καὶ τὸ ζερβὸ ποδάρι του ἦτο σακατεμένο.

Σὰν μυρισμένος ἔμοιαζε ἀνθὸς μὰ μαραμένος  
σὰν αἰτὸς ἡρόφανος μὰ φτερουγοκομένος.

Θά ἦτον ἡ ἡλικία του ἕως 40 χρόνων

Ἄφεντικὸ παρακαλῶ μοῦ φώναξε μὲ πόνον  
καὶ μὲ βαρὺ ἀναστεναγμὸ καὶ μ' ἔντροπῆς τρομάρα  
Δῶσε μου σὲ παρακλῶ τ' ἄτυχου μιὰ δεκάρα.

Ἐσίμωσα καὶ τὸν ρωτῶ «ἄμοιρε δὲν μοῦ λέγεις  
πῶς τὸ πάθος τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ; καὶ διατὶ νὰ κλαίγεις ;  
Σακάτης ἂν γεννήθηκες εἶναι καὶ τόσοι ἄλλοι  
ὅμως τοὺς δίδει ὁ Θεὸς ὑπομονὴ μεγάλη.»

Μ' ἐκύτταξε κ' ἀρχίνισε σὰν τὸ παιδί νὰ κλαίη  
καὶ μὲ βαρὺ ἀναστεναγμὸ καὶ πόνο νὰ μοῦ λέη:

— Ἐμὲ ποῦ βλέπεις σήμερο ἄσχημο καὶ σακάτη  
ἤμουνε νέος καὶ γερός. κ' ἐγὼ ἄξιζα κάτι.

Εἰς τὸ χωριὸ μου μ' εἶχανε γιὰ πρῶτο παλληκάρι  
στὰ πλούτη καὶ στὴν ἀνδρεία· εἶχα περίσσια χάρι.

Εἶχα κ' ἐγὼ τ' ἀμπέλια μου, τὰ ὑποστατικά μου  
τὰ ληφόντα, τὰ σαλβάρια μου, τὰ μαλαματικά μου



καὶ κάθε ξένος τίμιος ποῦ ῥχόταν στὸ Χωριό μου  
ἐγὼ τὸν φιλοξένουνα πρῶτος στὸ σπιτικό μου.  
Καὶ ὅταν ἦθελ' ἀκουστῆ τῶν τουφεκιῶν ὁ κρότος  
εἰς τῆς Πατρίδος τῆ φωνή κ' ἐγὼ ἔτρεχα πρῶτος.  
"Ὅμως τῆς ἔρημης Τσουμαγιᾶς ἡ μάχη ἡ μεγάλη  
μ' ἔφερε στ' ἀπελπιστικό ὅπου μὲ βλέπετε χάλι.  
Θαῦμα μεγάλο τὸ θωρῶ τὸ πῶς νὰ ζῶ ἀκόμα  
ἐπτά σφαιρὲς ἐσφήνωσαν στὸ δύστυχό μου σῶμα.  
Καὶ μιὰ ὀβίδα φοβερὴ ἐξέσπασε κοντὰ μου  
κ' ἓνα κομμάτι μου παίξε κ' ἔσπασε τὰ πλευρά μου.  
Κατόπιν μ' ἔφεραν ἐδῶ κ' ἐξόδευσα ὅτ' εἶχα  
στά γιατρικά, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, δὲν μου μείνει μιὰ τρίχα  
οὔτε τρεῖς πῆγες μαύρη γῆ τὸ δόλιο νὰ μὲ θάψουν  
καὶ πῶς ἔμποροῦν τὰ μάτια μου ἀφέντη νὰ μὴν κλάψουν;  
Π' ἀφίνω 4 παιδιὰ μόνα σ' αὐτὸν τὸν τόπον  
καὶ τῆ φτωγῆ γυναῖκα μου σταῖς πόρτες τῶν ἀνθρώπων.  
"Ἄχ! τέτοια μιὰ κατάστασι ὁ Θεὸς νὰ μὴ τὴν δίνῃ  
καλλήτερα ὁ πόλεμος στὸν τόπο νὰ σ' ἀφίνῃ.  
Ναὶ μὲν δὲν εἶμ' ἀχάριστος, πολλοὶ μ' ἐλεημονοῦνε  
Καὶ δὲν ἀφίνουν τὰ φτωχὰ παιδιὰ μου νὰ πεινοῦνε  
μ' ἄνθρωπο μὲ πανε κ' ἐμὲ τίσιπα ἔχω στὴ μούρη  
καὶ ντρέπομαι νὰ γίνομαι τοῦ καθ' ἑνὸςτσιμποῦρι.  
—Καλὰ καὶ ἡ Κυβέρνησις (τοῦ λέγω) δὲν σᾶς βλέπει  
Νὰ κάμῃ πρὶν νὰ τῆς τὸ ποῦν ἐκεῖνο ὅπου πρέπει;  
—Μὴ λὲς γιὰ τὴν Κυβέρνησι· αὐτὴ μόνο κυτᾶζει.  
Τὸν κάθε ἓνα φίλο τῆς ὅπως μπορῆ νὰ οἰζῆ.  
Σ' ἄλλους θωρεῖς καὶ δίνουνα χιλιάδες κάθε μῆνα.  
Κ' ἐμεῖς οἱ κακομοίρηδες φοράμ' ἀπὸ τὴν πεῖνα.  
Ἐμᾶς μᾶς ἐχρηιάζετο, ἐμᾶς μᾶς ἐθωροῦνε  
ὅσο καιρὸ τοὺς Βούλγαρους καὶ Τούρκους πολεμοῦνε  
Τώρα ποῦ μὲ τὸ αἷμα μας μέγασ' ἡ Πατρίδα  
ὡς ἀν πούλια μᾶς θεωρεῖ. Καὶ μοναχὰ Τσιμπίδα  
τοῦ μπόγια ὅπου δὲν βαστᾶ μ' αὐτὴ νὰ μᾶς ἀρπάξῃ  
καὶ εἰς τὰ σκουπιδοκάροσ μέσα νὰ μᾶς πετάξῃ  
—Μ' ἀδύνατο δὲν γίνεται κάτι θὰ σᾶς πληρώνῃ.  
—Μᾶς δίδει ὅσο ἡ μητριγιὰ δίδει εἰς τὸ προγόνη.

Γιατ' ἔγινε σάν χάσαμε στή μάχη τὴν ὑγιά μας  
ἀπὸ μητέρα σπλαχνική, ἄσπλαχνη μητροιά μας.  
Καὶ ἂν διστάζης κύριε αὐτὰ νὰ τὰ πιστέψης  
πάρε καὶ διάβασε αὐτὸ καὶ νὰ μοῦ τὸ πιστρέψης.  
Κ' ἓνα χαρτί μοῦ ἔδωσε κι' ἦσαν ἐκεῖ γραμμένα  
ὄλα τ' ἀνδραγαθήματα ποῦ εἶχε καμωμένα.  
καὶ ἀρμολίως ἦτανε ἐπικεκυρωμένα.  
Τότε \*πα σάν τὰ διάβασα μὲ τάξι ἓνα, ἓνα  
ὦ σεβαστὴ Κυβέρνησις ὅπου σκορπᾶς χιλιάδες.  
Εἰς ἔκτακτους καὶ τακτικούς τοῦ κόμματος φαγάδες.  
Τὰ τόσα ἐπιδόματα κι' αὐτὰς τὰς προσανυξήσεις.  
Τάχα θὰ εἶναι ἄδικο ἐὰν τὰς καταργήσης.  
Νὰ περισσεύῃ κάτι τι νὰ ζήσουνε κ' ἐκείνοι  
ποῦ στοῦ\* πολέμου λαύρισαν τὸ φλογερὸ καμίνι ;

1916

Ποίημα ἀπαγγελλθὲν κατὰ τὴν τελεσθεῖσαν ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ  
τῆς Μεγάλῃς Παναγίας Νεαπόλεως Μεραμβέλλου ἐπιβλη-  
τικὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν κατὰ τὴν 20ὴν Μαρτίου  
1913 ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου ἡμῶν  
Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.

Κλάψατε μάναις καὶ παιδιὰ, γέροι καὶ νηοὶ καὶ νέαις  
μεσίστιες ὑψώσατε ταῖς ἐθνικαῖς σημαίαις  
Κάθε καμπάνα σήμερον λυπητερὰ ἄς παίξῃ.  
τὸ δάκρυ κάθε "Ἕλληνας ὡσὸν ποτάμι ἄς τρέξῃ.  
Ἡ κάθε μιὰ 'Ἑλληνικὴ 'Εφημερὶς ποῦ βγαίνει,  
ἄς τυπωθῇ τὴν σήμερον μαυροκορδελιασμένη.  
Γιατὶ δολοφονήσανε εἰς τὴ Θεσσαλονίκη,  
τὸν λατρευτὸ μας Βασιλᾶ οἱ αἰμοβόροι λύκοι...  
Ἴσως μοῦ ποῦν ἀταίριαστα πῶς εἶν' αὐτὰ τὰ λόγια,  
γιατὶ ποτὲ στοὺς Βασιλεῖς δὲν πρέπουν μοιρολόγια.  
Μὰ ὁ σκληρὸς Σου θάνατος, Μεγάλε Γερασιλιά μου,  
πολὺ βαριά ἐλύπησε σήμερον τὴν καρδιά μου.  
Μὰ δὲν λυποῦμαι μόνο \*γώ, ἀλλὰ καὶ τόσοι ἄλλοι,  
ἐλεύθεροι κ' ὑπόδουλοι, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι.

Τί νὰ Σοῦ ἴπῳ Σεπτὲ Νεκρὲ, καὶ ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσω;  
τ' ἀφθαστα μεγαλειᾶ Σου πῶς νὰ ἐξιστορήσω;  
Ἕνας θλιμμένος ποιητῆς, γέρον ἐξηνταρτίης  
γέννημα καὶ ἀνάθεμμα τῆς πονεμένης Κρήτης  
Νὰ ψάλλῃ δὲν εἶνε εὐκόλον ταῖς δόξαις καὶ τὰ κάλη.  
Τὰ μεγαλειᾶ δὲν μπορεῖ ἓνας μικρὸς νὰ ψάλλῃ.

Τώρα ποῦ ἔπρεπε νὰ ζῆς νὰ χαίρει ἡ καρδιά Σου,  
μέσα σταῖς δόξαις καὶ τιμαῖς μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ Σου,  
Νὰ βλέπῃς τὴν Ἑλλάδα μας ποῦ ἐπολυαγαποῦσες,  
ἔπου πενήντα σήμερον χρόνια ἐκυβερνοῦσες.  
Τὴν ἔνδοξην Ἑλλάδα μας π' ἀθάνατη ἐπλάσθη,  
μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμι πῶς ἐδιπλασιάσθη.  
Καὶ τὸ δένδρον τῆς ἁλευθερίας τοὺς κλώνους του ν' ἀπλώσῃ  
ἐβάλλῃ δολοφονικὸ χέρι νὰ Σὲ σκοτώσῃ!!  
Εὐρέθ' ἓνας ἀντίχριστος, νέος Ἰσκαριώτης,  
καὶ δολοφόνος ἀνανδρος τοῦ Ἔθνους μας προδότης.  
Νὰ Σὲ σκοτώσῃ ἄδικα ἔνδοξε Βασιλιά μας,  
κ' εἰς μαῦρο πένθος ἔβύθισε σήμερον τὴν καρδιά μας.

Ἔω πῶς ἀλλάσουν οἱ καιροὶ καὶ πῶς γυρνοῦν οἱ χρόνοι!  
μὰ μέρα ἔρχονται χαραῖς τὴν ἄλλην ἡμέρα πόνοι,  
Ἄν σὲ πικράναμε ποτὲ ταῖς ἡμέραις ἔπου ζοῦσες,  
καὶ γιὰ τοῦ ἔθνους τὸ καλὸ πάντοτε προσπαθοῦσες.  
Καὶ μεις δὲν τὸ νοοῦσαμεν ! Τώρα γονυπετοῦμεν,  
μπροστὰ Σου καὶ μὲ δάκρυα συγχώρεσι ζητοῦμεν.  
Κι' ἂν ἐποτίσθῃς μὲ χολὴ καὶ ὄξος μεμιγμένη,  
συγχώρησέ μας σήμερον, ψυχὴ ἁγιασμένη.  
Ἄου κ' ἂν εἴσθῃς Ἑλληνας σήμερον λυπηθῆτε.  
καὶ σεῖς ἐχθροὶ ἂν χαίρεστε, ἄλλη χαρὰ μὴ ἴδῃτε  
Πένθος μεγάλο ἔθνικὸ καλύπτει τὴν ψυχὴ μας,  
ὅμως μὴ χαίρονται δι' αὐτὸ καθόλου οἱ ἐχθροὶ μας.  
Ὁ Βασιλεὺς μας πέθανε ; ἐσβέσθη μὰ λαμπάδα,  
Τὸν Βασιλῆά μας σκότωσαν μὰ ὄχι τὴν Ἑλλάδα.  
Καθ' ἓνας φίλος ἢ ἐχθρὸς πρόπει νὰ τὸ νοήσῃ,  
πῶς «ἢ Ἑλλὰς προῶρισται νὰ ζήσῃ καὶ θὰ ζήσῃ».

Ἄλλὰ τί λέγω ; ἀδελφοὶ ἅς παύσουνε οἱ θεῖοι,  
κι' ἂν πέθανε ὁ Βασιλεὺς διάδοχον ἀφήνει.  
Υἱὸν ἀντάξιον πατρὸς. Τὸν νέον Κωνσταντῖνον,  
ποῦ ἔνε τιμὴ καὶ καύχημα καὶ θάρρος τῶν Ἑλλήνων.

Μέ ἄφρο ἢ φαντασία μου εἰς τὴ Θεσσαλονίκη,  
ποῦ ἄλλοτε ἐλυμαίνοντο οἱ αἰμοβόροι λύκοι.  
Βλέπω μπροστὰ τὸν μιὰρὸν κι' ἄτιμον δολοφόνο,  
ὅπου μᾶς ἐπροξένησε τόσο μεγάλο πόνον.  
Γιὰ δέτε τον πῶς μᾶς κυττᾷ ! καὶ ψεύτικα δακρῦζει !  
καὶ σὰν λυσσάρικο σκυλὶ ταῖς σάρκες του ξεσχίζει !  
Τὸν τύπτει ἢ συνείδησις ! κάνει πῶς ὑποφέρει !  
νὰ ! νὰ ! τριάκοντα βαστᾷ ἀργύρια στὸ χέρι !

Βλέπω τὸν Βασιλέα μας κλιτὸ καὶ λυπημένο,  
κι' εἰς τῶν Χωροφυλάκων μας τὰ χέρια ἱστηριγμένο.  
Σὰν νὰ ῥωτᾷ σιγὰ, σιγὰ μὲ τόση ἀγωνία.  
«τὴν Κρήτη μας, τὴν Ἑπειρο, καὶ τὴ Μακεδονία  
Καὶ τὰ Νησιά τὰ πήραμε ;—Ναί—τότε δὲν μὲ μέλλει,  
ἅς ἀποθάνω σήμερον σὰν ὁ Θεὸς τὸ θέλει.  
Ἐνα πικρὸ παράπονο μονάχα ποῦ μοῦ μένει,  
πῶς τὴν Κωνσταντινούπολι ἀφήνω σκλαβωμένη.  
Ἄλλὰ ἐλπίζω στὸ Θεὸ κι' εὐχομαι σεῖς ποῦ ζῆτε,  
νὰ πᾶιε στὴν Ἁγία Σοφία γιὰ νὰ λειτουργηθῆτε.  
Ὁ Κωνσταντῖνος στοὺς ἐχθροὺς τὴν ἔχει παραδώσει,  
καὶ Κωνσταντῖνος λέγουνε πῶς θὰ τὴν ξεσκλαβώσῃ».  
Σὲ βλέπω Βασιλέα μας νὰ λυθῆς νὰ δακρῦσῃς,  
ὦ φαντασία ἄφρες με καὶ μὴ μὲ βασανίζῃς.

Δὲν ἔπρεπε τέτοια κορμιὰ γιὰ νὰ τὰ πέρῃ ὁ χάρος,  
νὰ τὰ ἔχουνε οἱ ζωντανοὶ παρηγοριὰ καὶ θάρρος.  
Μ' ἀφοῦ ἔνε θέλημα Θεοῦ ὅλοι νὰ ἀποθαίνουν,  
δὲν πρέπει γιὰ νὰ κλαίγουνε ἐκεῖνοι ποῦ ἔπομένουν.

\*Ὡ! Τίνος Ἑλληνοῦ καρδιὰ δὲν εἶνε πονεμένη!  
ὁ Βασιλεὺς μας θάνατον μαρτυρικὸ ποθαίνει!

Μακρὰν ἀπὸ τὰ τέκνα Του καὶ τὰ ἐγγόνια Του!  
κι' ἀπ' τοὺς σεπτοὺς Του συγγενεῖς καὶ τὴ Βασιλισσά Του  
Χωρὶς νὰ τύχη συγγενὴς τὰ μάτια του νὰ κλείσῃ,  
ἢ νὰ τοῦ δώσῃ κὰν νερὸ τὴ φλόγα του νὰ σβύσῃ!  
Ὡς ἄλλος Κόδρος ἔπεθανε μὲ τόση ἀγωνία,  
« ἢ μνήμη του ἄς εἴπωμεν νὰ ἦναι αἰωνία».

### Η ΜΑΥΡΟΦΟΡΕΜΕΝΗ

Μιά μαυροφορεμένη μορφοιά.  
Σ' ἓνα χωριὸ στὴ δοξασμένη Κρήτη.  
Βαστοῦσε δίσκο κόλυβα στὸ χέρι  
σὲ χήρας πάμπτωχης ἔπηγε στὸ σπῆτι.  
Τῆς τὰ ἔδωσε. Κ' ἡ χήρα τὴν ῥωτᾷ «πιανοῦνε;»  
Καὶ ἀπαντᾷ πῶς εἶνε τ' ἀδελφοῦ της  
ὅπου ἔπεσε στῆς Τσουμαγιας τὴ μάχη.  
"Αχ! Πόσα πόσα νάβραζε ὁ νοῦς της.  
— Μὴν ἔκλαις (τῆς λέγ' ἡ χήρα) καὶ δὲν εἶσαι  
στὸν ψεύτη κόσμῳ μοναχὴ παιδί μου  
Κ' ἐμένα στὸ Μπιζάνι ὁ καλὸς μου  
ἔπεσε· κι' ἀδελφός μου καὶ δυὸ ἔγροί μου.

### ΤΑ ΔΥΟ ΓΛΥΚΕΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Γλυκεῖα στὸν κόσμῳ πράγματα δύο μονάχα εἶδα  
Μάννα τὸ ἓνα λέγουνε, τὸ ἄλλο λὲν Πατρίδα.  
Κι' ὁ κάθε ἓνας ἄνθρωπος ποῦ χωρὶς μάννα μένει  
αὐτὸς τοὺς λόγους μου αὐτοὺς βαθεῖα καταλαβαίνει.  
Κι' ὅποιος ἀπ' τὴν Πατρίδα του σὲ ξένα μέρη λείπει  
καὶ νὰ ἔχη ὅλα τὰ καλὰ δὲν θὰ τοῦ λείπη ἢ λύπη.  
Τὸ θάρρος τῆς Πατρίδος του  
τῆς Μάννας ἢ πνοή.  
Δίδουν στὸν κάθε ἄνθρωπο  
ὕγιαν καὶ ζωή.

## ΣΤΗΝ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ κ. ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

(Ἀπηγγέθη τὴν 16 Νοεμβρίου 1919 ἐν τῷ καθεδρικῷ Ναῷ τῆς  
Μ. Παναγίας Νεαπόλεως Μεραμδέλλου.)

Διπλὴ εορτὴ τὴν σήμερον τὸ ἔθνος εορτάζει.  
Τ' Ἁγίου Λευθερίου μας καὶ τὸν Θεὸν δοξάζει,  
ὧς καὶ τοῦ Βενιζέλου μας τὴν ὀνομαστικὴν του  
ὅπου μᾶς ἐλευθέρωσε μὲ τὴν πολιτικὴν του

Ἦθελα νὰ ἴχα δύναμι, εὐφράδια καὶ γλῶσσα  
γιὰ νὰ τοῦ πῶ ἀπ' τὰ καλὰ ποῦ ἔκαμε τὰ τόσα  
ἐν' ἀπὸ τὸ χιλιεστό που ἔχει κατωμένα.  
Μὰ τοῦτο εἶν' ἀδύνατο τελείως εἰς ἕμένα·  
Ναὶ ἤθελα ἢ γλῶσσά μου πολλὰ γιὰ νὰ τοῦ ψάλλω.  
στὴν εορτῇ του τὴ σεπτῇ σήμερον καὶ μεγάλη.  
Μὰ σταματᾷ ὁ λογισμὸς στὸ ἔργον τὸ μεγάλο  
τὸ Μεγαλεῖον πῶς μπορῶ ἐγὼ ὁ μικρὸς νὰ ψάλλω!  
Τὰ ἔργα τοῦ ἴνε θαυμαστά, κ' ἢ δράσις του μεγάλη  
κ' ὀλίγα μόνον θὰ τοῦ πῶ ἀπ' ὅσα τοῦ ἴπαν ἄλλοι.

Μεγάλους ἄνδρας ἢ Ἑλλάς πολλοὺς ἔχει γεννήσει  
μὰ σὺν τὸν Βενιζέλον μας κανεὶς δὲν θ' ἀπαντήσῃ.  
Αὐτό ἴνε πρᾶγμα φανερόν, ὁ κόσμος τὸ κηρύττει.  
Γι' αὐτὸν καυχᾶται ἢ Ἑλλάς. Μὰ πλεῖο πολὺ ἢ Κρήτη.  
Ἡ Κρήτη ποῦ τὸν γέννησε κ' ὅπου τὸν ἔχει δώσει  
στὴν παλαιὰν Ἑλλάδα μας γιὰ νὰ τὴν μεγαλώσῃ.  
Τοῦ Βενιζέλου σήμερον ἂν ζοῦσε ἢ μητέρα  
σὺν πόσα δάκρυα χαρᾶς θὰ ἴχυνε κάθε ἴμερα!

Ὁ Βενιζέλος ὅτι πῆ νὰ ξεύρετε τὸ κάνει,  
κ' εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔβαλε τῆς δόξης τὸ στεφάνι  
Τὴν ἔκαμε ὅταν μιῇ ἴλοι νὰ τὴν ἀκοῦνε  
καὶ δὲν τὴν ἄφησε σὺν πρὶν νὰ τὴν περιφρονοῦνε.  
Αὐτὸς ἐγλυκοκτύπησε τὴν Ἑθνικὴν καμπάνα  
Καὶ στὴν Ἑλλάδα φώναξε «Ζύπνα γλυκειά μας Μάννα

ἀπὸ τὸν ὕπνο τῆς ντροπῆς» καὶ σιῆ φωνῇ ἐκείνῃ  
᾿σηκώθ᾿ ἡ ἐπανάστασις κ᾿ ἔγιν᾿ αὐτὸ ποῦ γίνει  
Εἶνε τοῦ ᾿Εθνους Ἑρακλῆς καὶ φωτερὴ λαμπάδα  
καὶ ἔτετραπλασίασε τὴν παλαιὰ Ἑλλάδα  
Στὸ πρόσωπόν του κυματᾷ ἡ γλύκα κι᾿ ἡ γαλήνη  
εἶναι σιὰς μάχας λέοντας κι᾿ ἄρνι εἰς τὴν εἰρήνη.  
Εὐρῆκ᾿ Ἑλλάδα ἄδοξη καὶ περιορισμένη  
καὶ μᾶς τὴν ἐπαράδωκε τρανὴ καὶ δοξασμένη.  
Εὐρῆκε τὸν δεσποτισμὸ στὸ ἔθνος καὶ μωρία  
καὶ τὸν κατασυνέτριψε κ᾿ ἔφεθ᾿ ἐλευθερία.  
Εὐρῆκε σκλάβους ἀδελφούς ἀλυσιδοδεμένους  
καὶ τοὺς ἀπελευθέρωσε ἀπ᾿ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ γένους.  
Εἶν᾿ Ἀριστείδης δίκαιος. Ἐχθρὸς τῆς ἀδικίας  
ἦλθε καὶ ἐταπείνωσε τὰ φρούδια τῆς Τουρκίας.  
Κι᾿ ὄχι τῶν Τούρκων μοναχά, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλου  
ἐχθροῦ ᾿σπατε τὴν κεφαλὴ μικροῦ τε καὶ μεγάλου.  
Τὸν Βενιζέλον ὁ Θεὸς ἔστειλε νὰ μᾶς σώσῃ  
καὶ κτύπημα θανάτιμο εἰς τοὺς ἐχθροὺς νὰ δώσῃ.  
Γιατὶ ἂν ἔλειπε αὐτός, ὅπως γναρίζουν ὅλοι  
Βούλγαρος θὰ διηύθυνε τῶν Ἀθηνῶν τὴν πόλι.  
Ναὶ μὲν εἶχε περίφημα δυὸ ὕλικὰ κοντὰ του  
(τὸν στόλο μας καὶ τὸν στρατὸ) ἀλλὰ τὰ σχέδιά του  
Τοὺς ἔδωσαν νέα ζωὴ καὶ δύναμη καὶ θάρρος  
᾿ποῦ δὲν ἐλογαριάζανε τί πράγμα εἶν᾿ ὁ χάρος.

Κυττάξτε᾿ ὅλοι νοσερῶς στοῦ Οὐρανοῦ τὸ δῶμα  
καὶ θεὸ νὰ δῆτε πράγματα ποῦ δὲν τὰ δεῖ᾿ ἀκόμα  
Θεὸ νὰ ἰδῆτε τάγματα πολλὰ συναθροισμένα  
᾿Εθνομαρτύρων καὶ λοιπῶν ἀπ᾿ τὰ «εἴκοσι ἕνα»  
πρὸ ἐορτάζουνε κι᾿ αὐτά! καὶ λένε στὸ Λευθερί  
᾿Εσὺ μᾶς ἔξεσκλάβωσες τὰ σκλαβομένα μέρη.  
᾿Εμεῖς τὰ θεμελιύσαμε μὲ ἀγωνία τόση  
ἀλλὰ τὸ οἰκοδόμημα Σὺ ἔχεις τελειύσει.

Δῆ· ε κορίτσια καὶ παιδιὰ ποῦ λάμπαν σὰν τὸν ἥλιο  
ποῦ σκλίβωσ᾿ ὁ Χασὰν Πασσᾶς στῆς Μήλατος τὸ σπῆλιο

ποῦ λένε σήμερα\* ἴχουμε καὶ μεῖς τὴν ἑορτὴ μας  
διότι ἑορτάζ με γιὰ τὸν ἐκδικητὴ μας.  
Ἐν γένει ὅλη ἡ Ἑλλάς σήμεραν ἡ μεγάλη  
ἐγκώμια καὶ θούρια στὸν Βενιζέλον ψάλλει.

Δικαιοσύνη σήμεραν κ' ἐλευθερία ἄρχει.  
Ἄλλὰ χωρὶς ἐξαίρεσι κανόνας δὲν ὑπάρχει.  
Γι' αὐτὸ ὀλίγα πρόσωπα ποῦνε ἀποβλακωμένα  
καὶ μερικὰ κακεντρεχῆ κι' ἀκριβοαγορασμένα.  
Λένε ὁ Βενιζέλος μας πῶς εἶν' ἕνας κακοῦργος  
καὶ θέλουνε νὰ ξαναρθῆ ὁ Ντῆνος ὁ Γλυκσβούργος  
θέλουν νὰ ξαναφέρουνε τὸν γενικὸν κουμπᾶρον  
ποῦ βάπτισε τὴν κόρη του μ' ἔξοδα τῶν φαντάρων  
ὄχι γιὰ τὸν ἀγαποῦν μὰ θέλουν σ' ἄν καὶ πρῶτα  
νὰ γλύφουν κάποια κόκκαλα στοῦ Παλατιοῦ τὴν πόρτα.  
Καὶ δὲν τοὺς μέλει γιὰ λοιμούς, σεισμούς, ματοχυσίας  
φθάνει νὰ γλύφουν τὸ γλυκὺ βιζὶ τῆς ἑξουσίας

Μὰ πιστεψαν οἱ δυστυχεῖς εἰς ἓνα «Κατοπόδη»  
Σ' ἓναν «Ραντάκι ποῦνε πολλὰ τὰ κατορθώματά του.  
ἔπου ζηλέψανε κ' οἱ δυὸ δόξαν τοῦ Ἡροστράτου.  
Μοιάζουν μὲ παλαιότουρκους ἔπου δὲν τρῶν πατάτες  
γιατ' εἶναι Φράγκικο φαγί ! Νὰ κεφαλὲς γεμιάτες.  
ἸΠὸ πέρα ἕως πέρα  
καβουρτιστὸ ἀέρα.

Τὸ κατ' ἐμὲ τὸ σφᾶλμά των δὲν εἶναι καὶ μεγάλο  
ὅτι τοὺς λένε λὲν κι' αὐτοὶ ὡσὰν τὸν παπαγάλο  
Τοὺς ἔπεισαν ὡς φαίνεται οἱ λόγοι οἱ ὠραῖοι

\*Ὡ δι' αὐτοὺς καλὸ κακὸ κανένας νὰ μὴ λήη  
ἀφοῦ καὶ νόμφ πιθανὸν νὰ εἶναι συγνωστέοι.  
Πολιτικὰ τραχώματα μέσα στὰ μάτια ἔχουν  
γιὰ ἴκεῖνο δὲν γνωρίζουνε τί κάνουν καὶ ποῦ τρέχουν.  
Καὶ κάθε μάτι ποῦ πονῆ τὸ φῶς δὲν ὑποφέρει  
γι' αὐτὸ καὶ τοῦτοι δὲν μποροῦν νὰ βλέπουν τὸ Λευτέρι.



Ἴσως οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς θὰ ποῦνε  
Δὲν συμφωνοῦνε ἐπειδὴ ἀκούουν καὶ θωροῦνε  
μεγάλες παρατιμονιές— ἂν τοῦτο εἶν' ἀλήθεια  
νομίζετε πῶς δὲν πονοῦν τοῦ Ἀρχηγοῦ τὰ στήθια;  
Νομίζετε ἂν γίνονται στραβά πῶς δὲν τὰ ξέρει;  
Ἐσεῖς θεὸν νὰ γελάσετε τὸν ἔξυπνο Λευθέρη;  
Μ' ἀφοῦ τὸ ἔξωτερικὸ ζήτημα πρῶτα λύσει  
εὐθὺς τὸ ἔσωτερικὸ θεὸν νὰ τακτοποιήσῃ.  
Ὁ Βενιζέλος κύριοι ἔχει καρδιὰ καὶ χάρι  
καὶ θὰ βάλῃ στὴ θέσιν του τὸν κάθε κατεργάρη.  
Γιὰ 'κεῖνο ἂν θέλετε ὅλοι δικαιοσύνη  
τονίσατε τὸ λογικὸν ἀπὸ «Βενιζελίνη».

Ἐμεῖς δὲν λέγωμεν ποτὲ ὅτι ἦσθε προδότες  
τὸ ξέρωμε ὅτι καὶ σεῖς ἦσασθε πατριώτες.  
Μὰ τὸ συμφέρο τ' ἄτιμο, τὸ πείσμα, κ' ἡ βλακεία  
κ' ἡ πρὸς τὸν Βενιζέλο μας ἀπίστευτη κακία.  
Σᾶς κάνει νὰ μὴ βλέπετε πέραν τοῦ ὀφθαλμοῦ σας  
Ἀντιπολιτευόμενοι. Μαζώξετε τὸ νοῦ σας.  
Κ' ἀδελφωμένοι σήμερον ἐλάτε νὰ χαροῦμε  
στὴν ἐσορτὴ τοῦ Ἀρχηγοῦ κ' ἀπὸ καρδιάς νὰ ποῦμε:  
«Ζήτω ὁ Βενιζέλος μας ποτὲ νὰ μὴν ποθάνῃ  
ὅπου καμὲ στὸ ἔθνος μας κ' ἀκόμη κάνει.»

(Ποίημα ἀπαγγελθὲν κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Νεαπόλει  
Μεραμβέλλου Σκοπευτικοῦ Συλλόγου «Ὁ Ραδάμανθυς» τὴν 8ην  
Ἀπριλίου 1910 καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου μέρους τοῦ σκοπευτηρίου ἀν-  
τικρου τοῦ παλαιοῦ στρατώγος.)

Μετὰ μεγάλης μου χαρᾶς βλέπω συναθροισμένους  
ὅσ' ἦσασθε ἐδῶ σήμερον  
κορμιὰ γερὰ σᾶν σίδερον  
καὶ νέους ζηλεμένους

Νοιώθω τὸν θεὸν πόθῳ σας τὴν ὑψηλὴν ἰδέα  
γιὰ τὴν πατρίδα τὴ γλυκειά.

Ναὶ νεολαία Κρητικιά  
σφριγῶσα νεολαία.

Εἶπα «Πατρίδα» κ' ἤκουσα φρικτοὺς μεγάλους πόνους  
μέσα στὴ μαύρη μου καρδιά  
π' αὐτοὺς ποῦ σύρνωμε παιδιὰ  
ὅλοι σ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους.

Εἶπα «Πατρίδα» δὲν μπορῶ ἄν δὲν τὴν ἐξυμνήσω  
καὶ μ' ἅγιο ἐνθουσιασμό,  
καὶ φλογερὸ ἀναστεναγμὸ  
τὰ στήθη μου νὰ σχίσω.

Χαῖρε πατρίς μου ἐνδοξη καὶ κοσμοζηλεμένη  
ὅπου ἐγέννησες Θεοὺς  
καὶ διεφώτισες λαοὺς  
ποῦ ἦσαν τυφλωμένοι.

Χαῖρε πατρίδα μου γλυκειά καὶ θεριεμένη Κρήτη  
ποῦ ἐβλαπίσθησ' ἐπὶ φωτιά  
κ' ἡ ἀγριεμένη σου ματιὰ  
ὅλη τὴν γῆν ἐκπλήττει.

Χαῖρε πινώρια μας πατρίς ποῦ ὄρωσες νὰ νοήσουν  
διάφοροι κατακτηταὶ  
ὅτι δὲν δύνανται ποτε  
γιὰ νὰ σὲ κτακτῆσουν.

Γιατὶ καὶ νὰ πικτούσανε τ' ἅγια χόματά Σου  
τοὺς ἔδειχνε τὸ χέρι σου  
τ' ἀλύπητο μαχαῖρι σου  
κι' ἡ δυνατὴ καρδιά σου.

Πῶς δὲν μποροῦν νὰ σὲ κρατοῦν καὶ σκλάβων νὰ σέχουν  
καὶ σὰν λαγοὶ ἐφεύγανε  
κι' ἄλλοῦ τόπου γυρεύανε  
καὶ πᾶν κι' ἀκόμα τρέχουν.

Χαῖρε πατρίς μου ξακουστὴ κι' ἀνδρειομένη Κόρη  
ποῦ πολεμοῦσες τὴν Τουρκιά  
καὶ τὴν Φελαχοαραπιά  
στοὺς κάμπους καὶ στὰ ὄρη.

Χαίρε πατρίδα ποῦ γεννᾶς ἀθάνατα λιοντάρια  
ὅπου τὴ γῆ σου τακτικά  
ἔστρώνανε μὲ ἐχθρικά  
κ' ἀβάφιστα κουφάρια.

Ποῦ πολεμοῦσε; τοὺς ἐχθροὺς ἄφοβα νύκτα μέρα  
μὲ χῶρις παρακίνησιν  
καὶ μ' ἱερὰ συγκίνησιν  
σ' ἔβλεπεν ἡ Μητέρα.

Πατρίς μου ὑπερήφανη μὰ πολυπαθημένη  
ποῦ σὲ βασάνισαν συχνὰ  
μὲ ἀπερίγραπτα δεινὰ  
οἱ σκύλοι οἱ λυσασμένοι.

Πατρίς μου ποῦ σὲ σταύρωσαν Πασσάδες καὶ Σουλτάνοι  
κι' ὄξος σοῦ ἴδωσαν καὶ χολὴ  
καὶ σοῦβαλαν στὴ κεφαλὴ  
ἀκάνθινο στεφάνι.

Γιατὶ ἐπροσπαθοῦσαν Τούρκα γιὰ νὰ σὲ κάνουν  
τῶν Γεννιτσάρων οἱ στρατοὶ  
ἀλλ' ὅμως ἔμεινες πιστὴ  
καὶ σὲ ὠροῦν καὶ σκάνουν.

Πόσες φορὲς πατρίδα μου τὰ γυναικόπαιδά σου  
ξυπόλητα χωρὶς ψωμὶ  
διὰ νὰ σώσουν τὴν τιμὴ  
ἴπεθάναν στὰ βουνά σου.

Πόσες φορὲς τοὺς ἐχθρικοὺς στρατοὺς δὲν ἐνίκησαν  
καὶ μὲ ἐχθρῶν τὰς κεφαλὰς  
ἀψίδας ἔστησαν ἕψηλὰς  
καὶ σ' ἔδαφνοστολίσαν.

Καύχημα τῆς Ἑλλάδος μας Τουρκοσκοτώστρα Κρήτη  
ποῦ δὲν γνωρίζεις τί θὰ πῆ  
φόβος, τρομάρα ἢ ντροπὴ  
ποῦ φαγες τὸ Χαμίτη.

Εὐχομαι γρήγορα νὰ δῆς χαρὰ πολὺ μεγάλη  
εὐχομαι νὰ ξεπληρωθοῦν  
καὶ νὰ ἰκανοποιηθοῦν  
οἱ ἀγῶνες σου οἱ μεγάλοι.

Ἄπο τὸ θέμα ἔφυγα χωρὶς νὰ τὸ νοήσω  
κι' εἶν' ἡ πατρὶς μας ἀφορμὴ  
σᾶς κούρασα γιὰ μιὰ στιγμὴ  
συγνώμη θὰ ζητήσω.

Λεβέντες ποῦρθατε ἐδῶ νὰ συνεννοηθῆτε  
καὶ μὲ εὐγένεια πολλή  
ὄλοι σας στὴ σκοποβολή  
διὰ νὰ γυμνασθῆτε.

Θεάρεστα ἐπρόξατε. Παιδιά ἀνδρειωμένα  
νὰ γυμνασθῆτε εἶν' καιρὸς  
γυατ' ὁ ἐχθρὸς ὁ μιαρὸς  
μᾶς προκαλεῖ ὀλοένα.

Μᾶς προκαλεῖ μ' αὐθάδεια ὁ ἄπιστος στὴ μάχη  
λοιπὸν νὰ δείξετε σ' αὐτὸν  
ὅτι τὸ γένος τῶν Κρητῶν  
ζυγὸν δὲν θέλει νάχη.

Ἄν καὶ τὸ ξεύρει πλειὸ καλὰ αὐτὸς ἀπ' τὸν καθένα  
ἀλλὰ τὸ κρύβει μ' ἐντροπή  
ρωτήσετέ τον νὰ σᾶς πῆ  
τί 'ναι τὸ «εἴκοσι ἕνα»

Τι εἶναι τὸ «Ἐξήντα ἕξ» ἢ «ἐννενήντα ἕξη»  
ποῦ τὴν τιμὴ του ἤρπασε  
καὶ τὰ ποδάκια του ἔσπασε  
καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τρέξη.

Μ' ἂν ἡ Εὐρώπη σήμερο δείχνει πῶς τὸν στηρίζει  
καὶ τόχει τοῦτο γιὰ χαρὰ.  
Τὸ κάνει μόνον γιὰ «παρὰ»  
καὶ μὴ σᾶς ἀπελπίζει.

Κάποια σαπηλοκάραβα θέλει νὰ τοῦ φορτώσῃ  
καὶ κάτι παληροσίδερα  
ποῦ ν' ἄχρηστα τὴ σήμερα  
νὰ τ' ἀκριβοπληρώσῃ.

Ἄλλ' ὅπως δήποτε ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐτοιμασοῦμεν  
καὶ ὅπως εἶπα στὴν ἀρχὴ  
ὀφείλωμεν μὲ προσοχὴ  
ὄλοι νὰ γυμνασοῦμεν.

Αὐτὸ τὸ λέγει κ' ὁ Χριστὸς συμπατριῶται Κρήται  
στὸ εὐαγγέλιο καθαρὰ  
μὲ θεῖο πόνο καὶ χαρὰ  
τὸ λέγει «γρηγορεῖτε».

Πρέπει νὰ εἴμεθ' ἑτοιμοὶ κάθε στιγμή καὶ ὦρα  
μικροὶ μεγάλοι μιὰ καρδιά  
τῆς Κρήτης ἄφοβα παιδιὰ  
πρίχου ν' ἀρχίσ' ἢ μπόρα.

Νὰ δώσωμε εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ πάλιν νὰ νοήση  
πῶς ἡ Σελήνη ἢ μισή  
στὸ δοξασμένο μας νησί  
δὲν θὰ εὐδοκιμήση.

Καὶ στὴ φτωχὴ μητέρα μας νὰ δώσωμε βοήθεια  
ποῦ πάντοτε τὴν προκαλεῖ  
τὸ Ἀφρικανικὸ σκυλὶ  
καὶ τῆς κτυπᾷ τὰ στήθια.

Ναί. Νὰ νοήση ἡ Τουρκιὰ σὰν καὶ στὰ πρῶτα χρόνια  
πῶς ἐχ' ἡ Κρήτη ζηλευτοὺς  
παλληγκαράδες ἀετοὺς  
κ' ὄχ' ἀπαλὰ τριγόνια.

Ἀπόγονοι τοῦ Κόρακα, τοῦ Λούτσου, τοῦ Καζάνη  
τῶν παλαιῶν ἀγωνιστῶν  
κ' ἄλλων ἀγνώστων καὶ γνωστῶν  
ποῦ τρέμαν οἱ Σουλτάνοι.

Εἰς τὸ τουφέκι καὶ σπαθὶ ὅλοι σας γυμνασθῆτε  
κι' εὐχομαι μέσ' ἀπ' τὴ καρδιά  
τῆς Κρήτης ἄφοβα παιδιὰ  
ποτὲ μὴν ντροπιασθῆτε.

Ὁ νηὶς ποῦ δὲν γυμνάζεται κι' ὁ πλούσιος ποῦ δὲν δώσει  
χοῆμα. Δὲν εἶναι Κρητικὸς.  
Κ' ὑποσκαλίζει ἀρνητικῶς  
τοῦ ἔθνους μας τὴν πτῶσι.

Μᾶς προσκαλεῖ στὴν ἐκκλησιὰ τῆς Μάννας ἢ καμπάνα  
κ' ὁ κάθε ἕνας δὲν μπορεῖ  
πρέπει ν' ἀνάψ' ἕνα κερί  
γιὰ τὴ γλυκειά μας Μάννα.

Κάθενας ποῦ χει αἴσθημα καὶ βρίσκειτ' ἐδῶ πέρα  
πρέπει νὰ δώση συνδρομὴ  
σ' αὐτὴ τὴ κρίσιμη στιγμὴ  
γιὰ τὴ φτωχὴ μητέρα.

Καὶ σεῖς κοπέλλες λυγερές, χρυσές ἀρχοντοπούλες  
δώσατε χρῆμα κάτι τὴ  
ἢ Μάννα μας τὸ ἀπαιτεῖ  
καλὲς Κρητικοπούλες.

Τῆς κάθε μιᾶς τὸ παχουλὸ κι' ἀφρόπλαστο χεράκι  
στῆς μάννας μας τὴν ἐκκλησὰ ἄς ἄψ' ἕνα κεράκι.

Ὅταν ἡ μάννα εὐτυχεῖ, καὶ μεῖς θὰ εὐτυχοῦμεν  
καὶ ὅταν πάλι εἶναι φτωχὴ  
καὶ κατ' ἀνάγκην δυστυχεῖ  
καὶ μεῖς θὰ δυστυχοῦμεν.

Γι' αὐτὸ λαμβάνω σήμερο τὸν δίσκο εἰς τὴ χέρα  
καὶ σᾶς θερμοπαρακαλῶ  
νὰ δώσειτ' ἕνα ὄβολο  
βοήθεια στὴ Μητέρα.

Ἐκ τῶν προτέρων βέβαιος εἶμαι τὸν ὄβολόν του  
κανεὶς δὲν θέλει ἀρνηθεῖ  
ὅποιος τὴ μάννα βοηθεῖ  
τιμᾶ τὸν ἑαυτὸν του.

Καὶ χαίρομαι κ' εὐχαριστῶ διὰ τὴν συνδρομὴν σας  
λυποῦμαι μόνο κι' ἀπορῶ  
ποῦ γέρασα καὶ δὲν μπορῶ  
νὰ πολεμῶ μαζί σας

Μ' ἀναγριέψη ὁ Βορρᾶς κι' ὁ Νότος ἀξοπίσω  
καὶ στράψει ἡ Ἀνατολὴ  
ἐκεῖ ποῦ πᾶνε οἱ πολλοὶ  
κ' ἐγὼ θ' ἀκολουθήσω.

Τέλος ἄς ποῦμε ὅλοι μας ὅσ' εἴμεθα ἐδῶ πέρα  
ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδιὰ  
μὲ μιὰ ψυχὴ καὶ μιὰ καρδιά

«Ζήτω ἡ Κρήτη κ' ἡ Ἑλλάς ἡ ποθητὴ Μητέρα.»

ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΚΑΛΑΝΔΑ 1912—1913

“Αγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὰ νέα μέρη  
ἔπου ἐλευθέρωσ’ ἢ Ἑλλάς μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ χέρι  
Μ’ ἀντὶ εἰκόνα καὶ χαρτὶ ποῦ ἴβαστα τσ’ ἄλλους χρόνους  
τώρα βασιτῶ τῆς Λευθεριάς χρυσοῦς ἀνθοὺς καὶ κλώνους.  
Καὶ στὸ δεξιὸ χέρι βασιτῶ ἑλληνικὴ σημαῖα,  
“Αγιε Βασίλη κάθισε νά μας εἰπῆς τὰ νέα.  
Στὰ μέρη ὅπου γύριζα κι’ ὅπου κι’ ἂν πῆγα εἶδα  
ἢ Λευθεριά ἔχε τὴ Σκλαβιά δεμένη μ’ ἄλυσίδα·  
Κ’ οἱ ἀδελφοί μας ἔπου ἴσανε αἰῶνες σκλαβωμένοι  
τώρα λευθερωθήκανε καὶ ζοῦν εὐτυχισμένοι  
“Ομως ἐκεῖ ἔπου γύριζα στοὺς δρόμους καὶ λαγκαδία  
σκαμένα χόματα ἴβλεπα καὶ μὲ μικρὰ πετράδια.  
Μαύρους καὶ φτωχικοὺς σταυροὺς εἶχανε στυλωμένα  
κι’ ὀνόματα παλληκαριῶν ἐπάνω ἔχαν γραμμμένα.  
Κι’ ἄκουσα μέσα ἔπο τὴ γῆ χρυσὴ “Αγιε Βασίλη  
ἂν ἐρωτήσης ποιοί ἴμεθα;—χριστιανοὶ καὶ φίλοι.  
Μὰ ἐπέσαμε στὸν πόλεμο μᾶς ἔχουν ἴδω θαμμένα  
Κ’ ἐσώσαμεν τ’ ἀδέλφια μας ἔπου ἴσανε σκλαβωμένα.  
Μὰ δὲν παραπονούμεθα σ’ ἐκείνους ὅπου ζοῦνε  
μον’ τὰ ὄρφανὰ ἔπου ἀφήσαμε πέστους μὴ λησμονοῦνε  
Λοιπὸν καὶ σεῖς Χριστιανοὶ κατὰ τὴ δύναμί σας  
συνδράμετε τὰ ὄρφανὰ καὶ θὰ τὸ βροῖ ἢ ψυχὴ σας.  
Εἴν’ ἁμαρτία κι’ ἄδικο τέτοιες ἀγίαις ἔμέραις  
Γιὰ γὰ πεινοῦνε τὰ παιδιὰ, ἢ χῆρες κ’ ἢ μητέρες.  
Ἐκείνων ὅπου σβύσανε σὰν φωτερὴ λάμπάδα  
Κ’ ἐδόξασαν, κ’ ἐκάμανε μεγάλῃ τὴν Ἑλλάδα.

## ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΜΑΝΝΑ

“Ένα παιδί πεντάμορφο και καλαναθρεμμένο  
Μὰ τῶχανε τὰ βάσανε κ’ ἦ λύπες μαραμένο  
“Έλεγε μὲ συγκίνηση στὴ Μάννα του μεγάλη  
—“ Ἀλλάξε γνώμη Μάννα μου γίνου καλὴ καὶ πάλι.  
Γίνου μανοῦλα μ’ σπλαχνικὰ ὅπως καὶ πρῶτα ἦσουν  
Γιατί θὰ δῆς τὰ τέκνα σου ἔλα νὰ σὲ ἀφήσουν.  
Γιατί τὰ λές; (τοῦ λέγ’ αὐτὴ) τί μὲ θεωρεῖς καὶ κάνω;  
“ Ἀχ μὴ μου λές πεισματικά γιατί θὲ ν’ ἀποθάνω.  
— Γιατί τὰ λέω; ἄκουσε ἀλλὰ νὰ μὴ θυμώσης  
καὶ σὲ ἀνθρώπους καὶ θεὸ ἀπολογία νὰ δώσης.  
Μιὰ μάννα ’που τὰ στήθια της εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἀνοίγει  
καὶ τὰ βυζάν’ ὁ Βούλγαρος! καὶ τὰ παιδιὰ της πνίγει  
Μιὰ μάννα ὅπου τὰ παιδιὰ ποτὲ δὲν κάνει ἴσα  
μον’ τὰ μισὰ στραβόξυλα καὶ τ’ ἄλλα κυπαρίσα.  
Μιὰ μάννα ὅπου τὰ παιδιὰ τὰ ἀποδοκιμάζει  
καὶ βάνει τόνα της παιδί τὸ ἄλλο γιὰ νὰ σφάζη.  
Μιὰ μάννα ποῦ τὰ τέκνα της τὰ ἔμισα πλουτίζουν  
κι’ ἄλλα ξυπόλητα γυμνὰ στὴ ξενητεῖα γυρίζουν  
Μιὰ μάννα που τὰ τέκνα της τὰ τίμια πεινοῦνε  
κι’ αὐτὴ δίδει τὰ στάρια της στοὺς Βούλγαρους νὰ ζοῦνε.  
Μάννα που τὰ μισὰ παιδιὰ σου τὰ γυμνάζει μπράβους  
καὶ ἄλλα πάλι στοὺς ἐχθροὺς τὰ παραδίδεις σκλάβους  
Μάννα ’που τὰ χωράφια της κλέφτες εἶχαν παρμένα  
Καὶ τὰ παιδιὰ της τὰ ’πηρεν ὀπίσω ἕνα ἕνα  
Μ’ ἀγῶνας καὶ μὲ αἵματα, μὲ σπάθη καὶ κοντάρι  
καὶ σήμερον ἀμαχητὲι τὰ πέρνουν οἱ Βουλγάροι.  
Καὶ στέκει ’κείνη ἀντικρὺ κι’ ἀντὶ νὰ τοὺς μποδίση  
παντοιοτρόπως προσπαθεῖ νὰ τοὺς εὐχαριστήση.  
Καὶ λέγει πρὸς τὰ τέκνα της μ’ ἀπάθεια μεγάλη  
«Χαρτὶ μᾶς ὑπογράψανε θὰ μᾶς τὰ δώσουν πάλι!»  
Μιὰ Μάννα ’που στὴν ἄσπονδη ἐχθρὴ μας Γερμανία  
παρέδωσε τὴν κόρη της ποῦ λὲν Μακεδονία,



Καὶ φανερὰ τροφοδοτεῖ τὰ ὑποβρύχιά της  
Νὰ πνίγουν τοὺς προστάτας της καὶ τὰ φτωχὰ παιδιὰ της.  
Αὐτὴ ἔνε σκύλα, μητροιὰ αὐτὴ δὲν εἶνε Μάννα,  
Αὐτὴ ἔνε Γερμανοβερηὰ κι' ἄπονη παραμάννα.  
Κ' ἡ Μάννα ἀπάντησε σ' αὐτὰ μὲ βουρκομένα μάτια.  
Μὴν μοῦ ραγίξης τὴν καρδιὰ εἰς ἑκατὸ κομμάτια  
Εἰς ὅλα ἔχεις δίκαιο χρυσό μου παλληκάρι  
Μὰ μάθε ἀπ' τὴν κεφκλή πάντῃ θρωρεῖ τὸ ψάρι.

1916 Σεπτέμβριος

## Η ΜΑΝΝΑ ΟΠΟΥ ΕΙΧΕ ΤΕΣΣΑΡΑΣ ΥΙΟΥΣ

Μπροστὰ στῆς Παναγίας τὴν εἰκόνα  
γονατιστὴ' μὲ μάτια βουρκομένα.  
Μιὰ μάννα στὰ δλόμαυρα ἔνδυμένη  
προσηύχετο καὶ ἔλεγε «Παρθένα»  
ποῦ τὸν υἱὸν Σου πρῶτα καὶ Ἐσὲ  
ἔχομεν θάρρος καὶ ἐλπίδα μόνο  
Ποῦ ξεύρεις ἀπὸ γλύκα τοῦ παιδιοῦ  
ὅπως ἐπίσης ξεύρεις κι' ἀπὸ πόνο.  
Τέσσαρες ἑγὼ ἐγέννησα ἢ φτωχὴ  
ἀλλὰ οἱ τρεῖς μοῦ ἔχουν ἀποθάνει.  
Οἱ δυὸ ἐπέσανε στὴ Τσουμαγιὰ  
κι' ὁ ἄλλος στὸ παντέρμο τὸ Μπιζάνι,  
Ὁ τέταρτος πληγώθηκε στοῦ Σιρῶ.  
Ἡ χάρις Σου Κυρία νὰ προκάνη  
νά μου πομείνη ζωντανός αὐτός.  
Ναὶ Μεγαλόχαρή μου μὴν ποθάνη.  
Γιὰ νὰ τὸν ἔχω στὰ γεράματά μου  
στήριγμα καὶ παρηγοριὰ καὶ θάρρος.  
Φθάνουν τὰ πρῶτα τρεῖς μου παιδιὰ  
'που μ' ἀπονιά μου ἄρπασε ὁ Χάρος.

Σηκώνεται κατόπιν και πηγαίνει  
εις τὸ κρεβάτι ἑποῦ ἔτανε πεσμένος  
Ἵ Ἰόος τῆς ὀ μικρὸς ποῦ τὸ ἔϊχε μείνη  
Ἵ πειὸ γλυκὺς και πολυαγαπημένος.  
Και βλέπει και τὸν εἶχαν τριγυροῖσει  
οἱ συγγενεῖς κ' οἱ γείτονες και φίλοι  
Κ' ἔστέκην γρονιαστοὶ, βωβοὶ μπροστά του.  
κυτιάζοντές των ὄπου δὲν ὠμίλει.  
Μόνον σὰν νὰ ἔτον ἀπὸ μακρυνὸ  
ταξεῖδι ἐρχομένος, κουρασμένος.  
Μιλεῖ του (ἡ μάννα) μὰ δὲν τῆς μιλεῖ  
ἔνεκα ὄπου ἦταν πεθαμένος.

Τότε μὲ γέλοια εἰς τὴν πόρτα τρέχει  
Χαρούμενη κ' ἀρχίζει νὰ φωνάζει.  
Και μὲ φωνὴ μεγάλη και βραγχνὴ  
Τοὺς διαβάτας προσκαλεῖ και κράζει.  
• Κοπιᾶστε μέσα συγγενεῖς και φίλοι  
» Τραπέξι ξακουστὸ θὲ νὰ σᾶς καμω.  
» Τοῦ ὄστερνοῦ μου ἔγλοῦ τ' ἀγαπημένου  
» Σήμερον κάνω ζηλεμένο γάμο.  
» Ὅριστε νὰ αἶτε και νὰ πιῆτε  
» Εμβῆτε νὰ χορέψετε στὸ γάμο  
» Τέσσερης γάμοι γίνονται μ' ἔτοῦτο  
» Δὲν ἔχω πλέον ἄλλο για νὰ κάμω.  
» Ὅριστε μὴ μὲ βάλλετε στὸν κόπο  
» Στὸ σπῆτι τὰ κουφέτα νὰ σᾶς πέψω  
» Γιατί δὲν ἔχω ἡ φτωχὴ στὸν κόσμο  
» ἄλλον υἱοῦ ἢ κόρη νὰ πανδρέψω »

Αὐτὰ τραβᾷ ἡ ἀνθρωπότης σήμεραν  
πόνους καῦμούς και βάσανα, και πάθη!  
Χαρᾶς αὐτοὺς τοὺς νηοὺς που σκοτωθήκανε  
και κρῖμα και τὴ μάννα ποῦ τρελλάθη.

*Εἰς τὸν Παῦλον Κουντουριώτην  
τὸν μέγαν Πατριώτην*

Ἐσὲ πῦρ εἶσαι καύχημα καὶ θάρρος στήν Ἑλλάδα  
ποῦ κλεισες μέσα στὰ στενὰ τὴν Τουρκικὴ ἀρμάδα.

Ὅπου μὲ γράμματα χροσὰ τ' ἀνδραγαθήματά σου  
ἢ ἱστορία ἔγραψε καὶ γράφει τὸνομά σου.

Καὶ τὰς θυσίας τὰς πολλὰς ποῦ ἔχουν καμωμένα  
Οἱ Κουντουριῶτες οἱ τρανοὶ ἀπ' τὰ εἰκοσιένα.

Ἄν ἀνδριάντα σήμερον ἔπρεπε νὰ σοῦ στήσουν  
εὐρέθησαν τρεῖς ἄνδρουν νὰ σὲ δολοφονήσουν!

Καὶ σὲ κτυπήσαν ἄνδρουν γιὰτὶ δὲν ἠμποροῦνε  
τὰ πονεμένα μάτια των τὸ φῶς γιὰ νὰ θωροῦνε.

Μ' αὐτοὶ δὲν εἶναι Ἕλληνες μόνον εἶναι προδοταὶ  
ἀγάδες ἀσυνέτευτοι, νέοι Ἰσκαριῶται.

Καὶ ἦλθαν εἰς τὴν πατρίδα μας μ' ἀπόφασιν μεγάλη  
ἀπεσταλμένοι μυστικοὶ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλη

Καὶ θέλουν τὴν Ἑλλάδα μας διὰ νὰ καταστρέψουν  
ὁμῶς αὐτὸ γιὰ νὰ γενῆ ποτὲ μὴν τὸ πιστέψουν.

Δὲν θ' ἀποθάνῃ ἡ Ἑλλάς. Ὅμι δὲν θ' ἀποθάνῃ  
αὐτὸ μὴν τὸ ἐλπίζετε κακοῦργοι λαοπλάνοι.

Δὲν θὰ τὴν καταστρέψετε κανεῖς μὴν τὸ ἐλπίση  
γιὰτὶ αὐτὴ προῶρισται νὰ ζήτῃ καὶ θὰ ζήσῃ.

Σεῖς δολοφόνοι μοναχὰ ξεύρετε τί θὰ δῆτε,  
ὅπως καὶ θὰ δουλεύσητε ἔτσι θὰ πληρωθῆτε.

10 Δεκεμβρίου 1921

(Ἀπηγγέλθη ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τῆς Μ. Παναγίας Νεαπό-  
λεως Μεραμβέλλου κατὰ τὴν δοξολογίαν ἐπὶ τῇ ὑπογρα-  
φῇ τῆς Ἑλληνο—Τουρκικῆς συνθήκης 31 Ἰουλίου  
1920 (ὑπογραφή συνθήκης 28 Ἰουλίου 1920.)

Μεῖ ἱερὰν συγκίνησιν καὶ μετὰ χαρὰ μεγάλην  
μετὰ θεῖο πόνο καὶ ἀγνὸ καὶ ἅγιο καρδιοκτύπι  
Ἡ Μοῦσα μου χαρμόσυνα θούρια θὰ σᾶς ψάλλῃ  
Τοῦ ἔθνους μας τὸν θρίαμβον καὶ τῶν ἐχθρῶν τὴ λύπη  
Ναί! Θὰ σᾶς ψάλλῃ σήμερον ἡ γηραιά μου Μοῦσα  
Πῶς τὴν Μ. Ἀσίαν μας πῆραμε καὶ τὴν Προῦσα.  
Καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τόσα ἄλλα μέρη  
ὅπου ἔκοβε καὶ ἔσφαζε τοῦ Τούρκου τὸ μαχαίρι.  
Τὴν Θράκην τὴν Ἑλληνικὴν τὴν χώραν τῶν Κεκόνων  
ἣ ποῦ πάτησε ὁ Ἀχιλεὺς πρὸ χιλιάδων χρόνων.  
Καὶ κάθε Ἑλλην δι' αὐτὰ χαρὰ μεγάλην νοιώθη  
Σχεδὸν ἐξεπληρώθησαν οἱ ἐθνικοὶ μας πόθοι.  
Λέγω σχεδόν! καὶ διατί; Τὸ ξαίρετε σεῖς ὅλοι  
Γιατί δὲν κυριεύσαμεν ἀκόμα καὶ τὴν Πόλιν.  
Ἄλλὰ καὶ τοῦτο «χάριτι θεία» δὲν θὲ ν' ἀργήσῃ  
ὁ Βενιζέλος κ' ὁ στρατὸς θὲ νὰ τὸ κανονίσῃ.  
Ὁ Βενιζέλος κ' ὁ στρατὸς εἶναι συνδεδεμένα  
Νομίζεις δύο πράγματα καὶ ὅμως εἶναι ἓνα.

Πρὶν ὅμως τὰ χαρμόσυνα θούρια ἀρχινίσω  
θὲ νὰ σᾶς εἶπω κάτι τι κ' ἴσως θὰ σᾶς λυπήσω.  
Θὰ πῆτε δὲν ταιριάζουνε τώρα τῆς λύπης λόγια  
«εἰς ταῖς χαραῖς δὲν ψάλλουνε θανάτου μοιρολόγια.»  
Μάλιστα. Ἄλλὰ κατ' ἐμὲ πρέπει γιὰ νὰ πωθοῦνε  
γιὰ νὰ τὰ μάθουν μερικοὶ ποῦ Τούρκους ἀγαποῦνε  
καὶ τοὺς σὲ δίδουν δύναμι νὰ σφάζουν νύκτα μέρα  
Πλὴν εὐτυχῶς δὲν βρίσκονται Τουρκόφιλοι ἔδω πέρα.

Εἰς τὸ Ναζλί ποῦ σήμερον περιπλανάτ' ἡ Νίκη  
Ἦτο μιὰ μάνδρα μετὰ ἀρνιά καὶ γύρω γύρω λύκοι,  
Καὶ πρὶν νὰ φθάσῃ εἰς αὐτὸ ὃ ἦρωας στρατὸς μας  
Τελείως τὸ καιέστρεψε ὁ ἀνανδρος ἐχθρὸς μας.

Ἐκαυσε καὶ ἐκρήμισε σπίτια ἄπο τὰ θεμέλια,  
ἔσφαξε γέρους, γρηῆς καὶ νηῆς, γυναῖκες καὶ κοπέλλια  
Ναί, τὸ Ἑλληνικὸ Ναζλί, τὸ πρὶν εὐτυχημένον  
σήμερον ἀπὸ Χριστιανῶν κορμιὰ εἶναι σπαρμένον !  
Ἐτρεξ᾽ ὁ ἀρχιστράτηγος μαζί μὲ τοὺς φαντάρους  
γιὰ νὰ προκάνη τὸ ἄνανδρους ἐχθροὺς μας καὶ βαρβάρους  
Πλὴν δυστυχῶς δὲν ἔφθασε εἰς τὸ Ναζλί ἐγκαίρως  
Ἐνεκα ὅπου ἦτανε πολὺ μακρὸν τὸ μέρος.  
Κ' εἶχαν τὴν Πόλι οἱ ἐχθροὶ ὅλοι κατεστραμένῃ  
Καὶ ὄσους Ζεῖμπέκηδες ἤθεε ἐκεῖ τοὺς δένει.  
Κ' ἐνῶ στὰ Χριστιανικὰ πτώματα ἔπατοῦσαν  
Τοὺς σέρναν οἱ φαντάροι μας καὶ δὲν τοὺς ἐμιλοῦσαν.

Οἱ Ζεῖμπέκοι ἄσχημα κορμιὰ ἀγριεμένα  
περιπατοῦν δειλά, δειλά μὲ μοῦτρα γρινιασμένα  
Μ' ἓνα βρακὶ μιὰ σπιθαμὴ μὲ κόκκινο γελέκι  
καὶ πράσινο ποκάμισο αὐτοὶ ἔναι οἱ Ζεῖμπέκοι.  
Φοροῦν μανδῆλι κίτρινο μὲ χωρὶς φούντα φέσι  
ὅπου τοὺς ἔχει ὁ στρατὸς Ἑλληνικὸς στὴ μέση.  
Καὶ δὲν σηκώνουν κεφαλὴ γιὰ νὰ ἴδουν κανένα  
Μὲ τίγρεις μοιάζουν ποῦχουνε νύχια δόντια βγαλμένα.  
Ἄν κ' ἔπρεπ' οἱ φαντάροι μας ὄλους νὰ τοὺς σὲ σφάξουν  
ἀφοῦ τόσα ἐκάνανε νὰ τοὺς κατασπαράξουν  
Τίποτε δὲν τοὺς ἔλεγαν οἱ λέοντες ἐκεῖνοι  
μόνο πᾶν νὰ τοὺς δώσουνε εἰς τὴν δικαιοσύνη.  
Δὲν ἔχομεν οἱ Ἕλληνες ἡμεῖς αἰμοβορία  
μάρτυς καὶ ἀμερόληπτος κριτὴς ἡ ἱστορία.  
Ὅπου πατὶς ὁ Ἕλληνας ὁ τόπος προοδεύει  
Δικαιοσύνη, σύνταγμα κι' ἰσότης βασιλεύει.

Ἐξαφνα οἱ φαντάροι μας βλέπουν ντυμένες μαῦρα  
κάτι γρηῆς ποῦ ξέφυγαν ἀπ' τῆς φωτιᾶς τῆ λαῦρα.  
Κι' ἀρχίζουσε μὲ κλάμματα κ' ἐκάναν τὸν σταυρόν των  
τὸ πῶς φαντάρους εἶδανε στὸν τόπο τὸν δικόν των.  
— « Εἰρήνη βλέπω ὕνειρον ; ἢ εἶναι φαντασία ;  
Νὰ ᾿ρθ' ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὴν Μικρὰ Ἀσία ; ! »

Ὅχι ! Δὲν εἶναι ὄνειρο τῆς λέγει ἡ Εἰρήνη  
Ἡ σκλάβα ἡ πατρίδα μας λεύθερη τώρα γίνει.

Νὰ μιὰ γυναῖκα ποῦλεγε «Νὰ τὸν Γιουσούφ τὸν σκύλο  
ποῦ σκότωσε τὸν ἄνδρα μου ποῦ τοῦ ἔκανε τὸ φίλο.  
Λίγο ψωμί σκύλε Γιουσούφ σέ ἔχαμε ταῖσμένο ;  
Κι ἔσκότωσες τὸν ἄνδρα μου τὸν κακομοιριασμένο !

Νὰ ὁ Μπραίμης ! μία γρηὰ τραβῶντας τὰ μαλλιά της  
ποῦ πῆρε τὸ κορίτσι της μέσ' ἀπ' τὴν ἀγκαλιά της.  
«Σκύλε τὸ μορφοκόριτσο τί τῶλεις καμωμένα ;  
φωνάζουν ὅλες μιὰ βοή με μᾶτια βουρκομένα.

Νὰ μιὰ γρηὰ ποῦ φώναζε εἰς ἓνα στρατιώτη  
«Νὰ σοῦ χαρίσῃ ὁ Θεὸς τὴν ἀκριβή σου νειώτη.  
Αὐτὸ τὸν σκύλο ποῦ τραβᾷς ἐμένα νὰ τὸν δώσῃ;  
νὰ τότε πνίξω μοναχὴ καὶ θὰ μ' ὑποχρεώσῃ  
Γιατί σφαξε τὴν κόρη μου ὁ σκύλο; ἐμπροστά μου  
καὶ δυὸ μικρὰ ἔγγονάκια μου πάνω στὰ γόνατά μου.

Νὰ καὶ ὁ πρῶτος τοῦ Ναζλί ὁμορφοκαμωμένος  
τοὺς Ζεϊμπέκους ποῦ κυτᾶ κλιτὸς καὶ λυπημένος  
Καὶ ξάφνου ἄγρια φωνὴ με μοιρολόι βγάνει  
γιατί ἔδε κι ἀνεγνώρισε τὸν δοῦλο τοῦ Χασάνη  
ποῦ σφαξε τρία του παιδιὰ εἰς ἓνα αἷμα ἀπάνω  
καὶ τοῦπενε «Ἀφεντικὸ τὴ χάρι θὰ σοῦ κάνω  
γιὰ νὰ σοῦ σφάξω τὰ παιδιὰ γιατί δὲν ἠμποροῦνε  
ἐκεῖ ποῦ θὲ νὰ πᾶς ἐσὺ νὰ σὲ ἀκολουθοῦνε !

Γιὰ δετε ἓνα γεροντῆ ἐξηνταπενταρίτη  
ποῦ οἱ ζεϊμπέκοι τοῦκοψαν τὰ χέρια καὶ τὴ μύτη

Νὰ μιὰ ποῦ ἐτρολλάθηγε γιατί στὰ γόνατά της  
οἱ ζεϊμπέκοι σφάζανε τὰ τέσσαρα παιδιὰ της.

Κυττάξετε μιὰ ἐκκλησὰ ποῦχουν ἐδῶ καημένη  
κ' εἶναι στὴ πόρτα τέσσαρες παππάδες κρεμασμένοι.

Κυττάξετε στὸ δένδρο αὐτὸ κορίτσια ἐπὶ πνιμένα.  
ποῦ τᾶλουνε οἱ βάρβιροι ἀκόμα κρεμασμένα.

Δέτε 7—8 χρονῶν παιδιὰ μὲ τὰ βιβλία  
ὅπου οἱ Τοῦρκοι τᾶσφραξαν μέσα εἰς τὰ σχολεῖα !  
\* Ω! τὰ καῖμένα ! τί φορικτὴ τραβήξαν ἀγωνία !  
ποῦ ἔβαψε τὸ αἷμα των βιβλία καὶ θρανία.

Οἱ τοῦρκοι ξεκοιλιάζουνε γυναῖκες γκαστρομένες  
καὶ σφάζουν καὶ καταπατοῦν ἀνέγγιτες παρθένες.  
Καὶ καινε τῶν χριστιανῶν χωρὶς αἰτία σπήθια  
καὶ κόβουν μύτες γυναικῶν, χέρια, πόδια καὶ στήθια.

Οἱ τοῦρκοι πάντα κάνοννε καὶ τοὺς παλληκαράδες  
μὰ μόν' στοὺς ἀνήμπορους καὶ ἄοπλους ραγιάδες.  
\* Ἀλλὰ ἑλληνικὸν στρατὸν σὰν δοῦνε ἐμπροστά των  
φεύγουν ἀμέσως σὰν λαγοὶ καὶ ρίχνουν τ' ἄρματά των.

Γιατὶ ὁ Τοῦρκος κύριοι καθένας τὸ γνωρίζει  
ἦλθε στὸν κόσμον νὰ χαλᾷ κι' οὐδέποτε νὰ κτίζει.

Ἐργασία κ' ἡ τιμὴ πράγμα ἔνε ἄγνωστόν του  
λέξεις ποῦ δὲν εὐρίσκονται μέσα στὸ λεξικόν του.

Οὔτε δὲ ξεύρει τί θὰ πῆ λέξι «Δικαιοσύνη»  
Γνωρίζει τῶν Χριστιανῶν αἷμα μόνον νὰ πίνη.

Ἐὶς τὸν κόσμο νὰ χαλᾷ κι' οὐδέποτε νὰ κτίζει.  
Ἐργασία κ' ἡ τιμὴ πράγμα ἔνε ἄγνωστόν του  
λέξεις ποῦ δὲν εὐρίσκονται μέσα στὸ λεξικόν του.

Οὔτε δὲ ξεύρει τί θὰ πῆ λέξι «Δικαιοσύνη»  
Γνωρίζει τῶν Χριστιανῶν αἷμα μόνον νὰ πίνη.

Ἐὶς τὸν κόσμο νὰ χαλᾷ κι' οὐδέποτε νὰ κτίζει.  
Ἐργασία κ' ἡ τιμὴ πράγμα ἔνε ἄγνωστόν του  
λέξεις ποῦ δὲν εὐρίσκονται μέσα στὸ λεξικόν του.

Οὔτε δὲ ξεύρει τί θὰ πῆ λέξι «Δικαιοσύνη»  
Γνωρίζει τῶν Χριστιανῶν αἷμα μόνον νὰ πίνη.

Ἐὶς τὸν κόσμο νὰ χαλᾷ κι' οὐδέποτε νὰ κτίζει.  
Ἐργασία κ' ἡ τιμὴ πράγμα ἔνε ἄγνωστόν του  
λέξεις ποῦ δὲν εὐρίσκονται μέσα στὸ λεξικόν του.

Ἐὶς τὸν κόσμο νὰ χαλᾷ κι' οὐδέποτε νὰ κτίζει.  
Ἐργασία κ' ἡ τιμὴ πράγμα ἔνε ἄγνωστόν του  
λέξεις ποῦ δὲν εὐρίσκονται μέσα στὸ λεξικόν του.

Ἐὶς τὸν κόσμο νὰ χαλᾷ κι' οὐδέποτε νὰ κτίζει.  
Ἐργασία κ' ἡ τιμὴ πράγμα ἔνε ἄγνωστόν του  
λέξεις ποῦ δὲν εὐρίσκονται μέσα στὸ λεξικόν του.

Ἐὶς τὸν κόσμο νὰ χαλᾷ κι' οὐδέποτε νὰ κτίζει.  
Ἐργασία κ' ἡ τιμὴ πράγμα ἔνε ἄγνωστόν του  
λέξεις ποῦ δὲν εὐρίσκονται μέσα στὸ λεξικόν του.

Ἐὶς τὸν κόσμο νὰ χαλᾷ κι' οὐδέποτε νὰ κτίζει.  
Ἐργασία κ' ἡ τιμὴ πράγμα ἔνε ἄγνωστόν του  
λέξεις ποῦ δὲν εὐρίσκονται μέσα στὸ λεξικόν του.

Κοπέλλα δὲν ἀφήγανε ποῦ νὰ μὴν τὴν πειράξουν  
Κ' εἶχαν θεὸν καὶ πρόγραμμα νὰ κλέψουν καὶ ν' ἀρπάξουν.

Ὅμως ἠυδόκησ' ὁ Θεὸς τὸ πλᾶσμα του νὰ σώσῃ  
κ' ἀπὸ τὰ νύχια τ' ἄγριου θηριοῦ νὰ τὸ γλυτώσῃ.  
Κ' ἦλθεν ὁ στόλος κι' ὁ στρατὸς κι' ὁ Μέγας Βενιζέλος  
κ' ἐπροκηρύξαν τῆς Τουρκιᾶς τὸ ἄδοξόν της τέλος.  
Καὶ ὁ Παρασκευόπουλος μαζί κι' ὁ Ζυμβρακάκης  
ἀλυσοσπάσται ἴγνημαν τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Θράκης.  
Ὁ δὲ γενναῖος μας στρατὸς ἐπίσης καὶ οἱ ναῦται  
ὅλοι γενῆκαν τῆς Τουρκιᾶς οἱ Τουρκονεκροθάπται.  
Στὴν ἱστορία θὰ γραφοῦν τ' ἀνδραγαθήματά των  
μὲ γράμματα ἄλόχρυσα θὰ γράψῃ τ' ὄνομά των.

Παρασκευόπουλε κλεινὲ κ' ἦρωα Ζυμβρακάκη  
ποῦ ὁ στρατὸς σας ἔσωσε Μικρὰ Ἀσία Θράκη  
ἀπ' τοῦ σκληροῦ κατακτητοῦ τὸ ἀνάνδρο μαχαῖρι  
ὅπου ἐξεσκλαβώσατε τὰ σκλαβωμένα μέρη.  
Καὶ τὴν γαλανομάτα μας ὑψώσατε σημαῖα  
Γιὰ σᾶς καυχᾶται ἡ Ἑλλάς ἡ παλαιὰ κ' ἡ Νέα.  
Μεγάλῃ εἶν' ἡ δόξα Σας ἐπίσης κι' ἡ τιμὴ Σας  
Καὶ εἶν' ἀξιοθαύμαστος καὶ ἡ διαγωγή Σας.

Ἐπίσης καὶ οἱ Εὐζῶνοι καθὼς καὶ οἱ Φαντᾶροι  
Δὲν ἔχουν μόνον δύναμιν. Ἔχουν καὶ θεῖα χάρι  
Ἔχουν καὶ στήριγμα Θεοῦ· κι' ἀητοῦ γληγορῶσίνη  
Γι' αὐτὸ ὑψώσαν τὸ Σταυρὸ καὶ ἐρρίψαν τὴ Σελήνη.  
Μὰ μήπως καὶ ὁ στόλος μας λίγα ἔχει καμωμένα ;  
ἀκόμι περισσότερα κι' ἀπ' τὰ «εἴκοσι ἕνα.»

Ζηλεύω Σας ναυτόπουλα, Εὐζῶνοι καὶ Φαντᾶροι  
Γιατὶ Σᾶς ἔδωσ' ὁ Θεὸς ξεχωριστὴ μιὰ χάρι  
Τ' ἀκούρυστο ποδάρι Σας ὅπου θὲ νὰ πατήσῃ  
τὸ δένδρο τῆς ἐλευθερίας ἀμέσως θὰ βλαστήσῃ.

Οἱ δύο ἀρχιστράτηγοι ἀπ' ὅλους ἔμπρὸς βαδίζουν  
κι' ἀπ' τὰ Τουρκοκαθάματα τὰ μέρη καθαρίζουν.



Κι' εἰς τοῦ στρατοῦ μας τὴ φωνή, εὐθὺς τὰ Ζεῖμπέκια  
τὰ γαταγάγια παραιτοῦν, κουμπούρια καὶ τουφέκια.  
Κ' οἱ Τοῦρκοι φεύγουν ἔντρομοι καὶ ρίχνουν τᾶσματά των  
«Οἱ λύκοι τί γυρεύουνε στὴ μάνδρα τῶν προβάτων ; »

Σ' ὅλη τὴ Θράκη σήμερον καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία  
Τὸ Βενιζέλο θεωροῦν ὡς δεύτερο Μεσσία  
Κι' ὅπου θὰ τύχη νὰ περνοῦν Φαντάροι ἢ Τσολιάδες  
Τοὺς ραίνουν μᾶνθη καὶ τοὺς λέν «Οἱ σκλαβολουρωτάδες»  
'Ο Βενιζέλος κι' ὁ στρατὸς ἂν ἤθελε νὰ λείπη  
ἡ σημερινή μας ἢ χαρὰ θὰ ἦτον ἴσως λύπη.

Ταγίαρη ποῦ πολλὰς φορὰς διαλάλησες καὶ εἶπες  
πῶς τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ τὸν θεωρεῖς σὰν σκνῖπες.  
Καὶ πῶς μ' ἔνα σου φύσημα θὰ τὸν κατατροπώσης  
Γιατὶ τώρα δὲν στάθηκες λογαριασμὸ νὰ δώσεις !  
Γιατὶ νὰ φύγης σὰν λαγός, σὰν εἶσαι παλληκάρι  
σαχλό-ψευτοεκλαματζῆ, κι' ἄνοστοκαυχησάρι.  
Δὲν εἶπες πῶς μᾶς πρόσμενες στὰ χαρακώματά σου  
Γιατὶ δὲν μᾶς περιμένες ; ποῦ εἶναι τὰ καυκιά σου ;  
Ταγίαρη πετεινόμουαλε ποῦ εἶχενες τὰ θάρρη  
ποῦ θὰ σὲ βοηθούσανε κι' οἱ φίλοι σου Βουλγάροι  
μὰ τώρα σὲ ἀφήσανε, κ' ἔχασες κάθε ἐλπίδα  
κ' ἐπιάσθηκες σὰν ποντικός μέσα εἰς τὴν παγίδα.  
Γιὰ πές μας δὲν τὸ γνῶριζες ; Δὲν τῶμαθες ἀκόμα  
«Τὸ χέρι βάζουν τοῦ τρελλοῦ εἰς τοῦ καθροῦ τὸ στόμα ; »  
'Ἐσὺ ἂν ἦσουν ἔξυπνος ξεῦρεις τίθελε κάμης ;  
νὰ πᾶς στὴ «Κόκκινη Μυλνὰ» καὶ νὰ γενῆς ἱμάμης.  
Καὶ νὰ διαβάξης τακτικὰ Ὀρησκευτικὰ βιβλία  
καὶ ὄχι τώρα νὰ θρηνηῆς χαμένα μεγαλεῖα.

Καὶ σὺ ψευτοπαλληκαρὰ οὐτιδανὲ Κεράλη  
ποῦ εἶσαι τώρα νὰ μᾶς δῆς μὲ δάφνες στὸ κεφάλι.  
Ποῦ μὲ τοὺς Ζεῖμπέκας σου καὶ κάτι δολοφόνους  
νὰ φοβερίσης νόμισες Φαντάρους καὶ Εὐζώνους.  
'Ἐσένα Τίγρι, "Γαίνα εἶν' ἡ παλληκαριά Σου  
νὰ σφάζῃ; γυναικόπαιδα νὰ χάζετ' ἢ καρδιά Σου,

Κι' ἂν δὲν σὲ βοηθούσανε κρυφὰ καμπόσοι φίλοι  
ποῦ νὰ τοὺς γράψῃ δὲν μπορεῖ σήμεραν τὸ κονδύλι  
Καὶ σὺ θάβουν αἰχμάλωτος νὰ τὸ γνωρίζῃς τώρα  
νὰ κάθεσαι μὲ τὸν Ταγιάρ στῶν Ἀθηνῶν τῆ χώρα.

Αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἑορτὴν τὴν σήμερον τελοῦμεν  
καὶ πρόπει ὅλοι οἱ Ἕλληνες σήμερον νὰ χαροῦμεν.  
Σήμερον κάθε Ἕλληνας χαρὰ μεγάλη νοιώθει  
κι' ὁ Τοῦρκος ὡς ἐδούλευε ἔτσι καὶ ἐπληρώθη.  
Τὸ δίκαιον θριάμβευσε ἐχάθ' ἢ ἀδικία  
κι' ἀπὸ ἀνέμου καὶ καπνοῦ ἐπῆγε ἡ Τουρκία.  
Ἐσκόρπισαν τὰ σύννεφα, ἐφύγανε οἱ λύκοι  
ἐξέβαψε καὶ σχίσθηκε τοῦ Τούρκου τὸ σαρίκι.

Μὴ σὰς στενοχωρεῖ ποσῶς κι' αὐτὸ τὸ «Κάτσο μπέλι»  
ποῦ μᾶς ἐξεφουρνίσανε σήμερον οἱ Φρατέλλοι.  
Ὁ Βενιζέλος καὶ αὐτὸ στὴ θέσι του θὰ βάλῃ  
«Ὅποιος φορεῖ φορέματα ξένα θὲ νὰ τὰ βγάλῃ»  
Κι' ἂν δὲν τὰ βγάλῃ μόνος του θὰ τοῦ τὰ βγάλουν ἄλλοι.

Χριστὸς ἀνέστη ἀδελφοί. Ἄς ἑορτάσομ' ὅλοι  
τῆς ἀνδρειωμένης μας γενιᾶς τὴ ζηλευμένη σχολῆ.  
Κανεῖς σ' αὐτὴ τὴν ἑορτὴ ἀμέτοχος μὴν μείνει  
ἐπέρασ' ἡ Γεννιτσαριά, ἐδιάβηκ' ἡ ὠδύνη.  
Καὶ τῆς σκλαβιάς τὰ φοβερὰ καὶ σκοτεινὰ παλάτια  
τὰ κοήμινισε ἡ λευθεριά καὶ τᾶκαμε κομματία.  
Ἦτανε θέλημα Θεοῦ νὰ βγ' ἡ Ἑλλὰς στὰ ὕψη  
κι' ὡς ὁ Δαυὶδ τὸν Γολιάθ τσ' ἐχθρούς της νὰ συντρούψῃ.

Κοπέλλες ἀγγελόμορφες βάλετε τὰ καλά Σας  
τὰ ροῦχα τὰ λαμπριάτικα ντύσετε τὰ παιδιὰ Σας.  
Χορεύετε τὸν Κρητικὸ «συρτὸ καὶ πεντοζάλι»  
Νέοι καὶ νηῆς στὴν ἑορτὴ ἐτούτῃ τῆ μεγάλῃ  
Καὶ ψάλλετε τὸ «ὠσαννὰ» καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις  
Γιατὶ δοξάσθη ἡ Πατρίς κι' ἡ τοῦ Χριστοῦ μας Πίστις.

Καὶ σεῖς μαρτυρικὲς ψυχὲς ποῦ στοῦ Ναζλὶ τὰ μέρη  
ἀπὸ τῶν Ζεῦμπέκιδων περάσῃτε τὸ μαχαῖρι.

Κι' ἀκόμα καὶ τὴν σήμερον ἀντιλλαλοῦν οἱ λόγγοι  
πῶς τό Ναζλι ἐγίνηκε «καινούριο Μεσολόγγι.»  
Κ' ἐπήγατε στοὺς οὐρανοὺς μαρτυρικὴ λαμπάδα  
κ' ἐχάραξε τὸ αἷμα Σας διάπλατη τὴν Ἑλλάδα  
Καὶ σεῖς ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μαζὶ μὲ μᾶς χαρῆτε  
"Ὅμι δὲν θέλωμε καὶ σεῖς νὰ παραπονεθῆτε.  
Γιατὶ τοὺς δολοφόνους Σας, τοὺς ἄνανδρους Ἄγάδες  
ἀνδρείως ἐκδικήθησαν οἱ φοβεροὶ Τσολιάδες.

Καὶ σεῖς ὅπου πολιτικῶς ἐναντιοφρονεῖτε  
Καὶ σεῖς «νηστεύσαντες καὶ μὴ» σήμερον εὐφρανθῆτε  
Γιατὶ καὶ σεῖς εἴσθε καλοὶ σπουδαῖοι πατριῶται  
Καὶ δὲν παραδεχόμεθα πῶς εἴσατε προδόται.  
Μὰ εἴσθ' εὐκολοπίστευτοι. Σᾶς ἀπατήσαν ἄλλοι  
«ἀργεῖ νὰ σφάλλ' ὁ φρόνιμος ἀλλὰ μπορεῖ νὰ σφάλλῃ.»  
Μὰ ἂν μᾶς διαχώρισε πολιτικῶς ἡ Μοῖρα  
ἡμεῖς πάλιν ἀδελφικῶς σᾶς δίδωμεν τὴν χεῖρα.  
Καὶ νὰ συνορτάσωμεν ὅλους σᾶς προσκαλοῦμεν  
Καὶ «μία ποιμνὴ εἰς ποιμὴν» ὅλοι μας νὰ γενοῦμεν.

Κι' οἱ Τοῦρκοι πρέπει σήμερον μαζὶ μας νὰ χαροῦνε  
δὲν ἔχουν δρᾶμι δίκαιον διὰ νὰ ψυχρανθοῦνε.  
Μάλιστα νὰ τὸ ἔχουνε κρυφὴ χαρὰ οἱ Ἄγάδες  
διότι ἐγλυτώσανε καὶ ἀπὸ τοὺς Τσολιάδες.  
Ἐξ ἄλλου δὲν τοὺς πήραμε ἡμεῖς μέρος κανένα  
τοὺς πήραμ' ὅτι εἶχανε πάλ' ἀπὸ μᾶς παρμένα.  
Κι' ἂν καλολογαριάσουνε μὲ τὴ δικαία γνώμη  
ἡμεῖς κάνει νὰ πάρωμε ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη.

Καὶ σεῖς Φαντάροι ἀφοβοὶ μιὰ σύστασι-σᾶς κάνω  
«Ἀναπαυθῆτε πρὸς στιγμὴν σταῖς δάφνες σας ἐπάνω  
«Κι' ἀπὸ τοὺς κόπους τοὺς πολλοὺς ἀφοῦ ξεκουρασθῆτε  
«Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τρέξετε νὰ ἐμβῆτε  
«Εἰς τὴν ἔθνοβασίλισσαν, τὴν Πόλιν τῶν ὄνειρων  
«Τὴν πόλιν τῆς ἀγίας Σοφιάς καὶ τῶν ἔθνομαρτύρων  
«Καὶ τὴ σεπτὴ σημαία μας νὰ στέσεται ἐκεῖ πέρα  
«Νὰ κυματᾷ περὶ φανῆ σ' ἐλεύθερον ἀέρα.

«Κ' ἀφοῦ σκορπῆστε τὴ χαρὰ καὶ διώξετε τὸν θρηῖνον  
«Ξυπνήσετε τὸν Βασιλῆά τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον  
«Νὰ τελειώσῃ τὴ σεπτὴ καὶ θεία λειτουργία.  
«Καὶ θὰ σκιρτήσ' ἡ πάναγνη ψυχὴ του ἡ ἀγία.  
«Ἐπαναλέγω θὰ χαρῆ ἡ πάναγνη ψυχὴ του  
«Γιατὶ δὲν τὸν ἐντροπίασαν καὶ οἱ ἀπόγονοί του».  
Θέλων στὸν λόγον μου αὐτὸν νὰ δώσω ἓνα τέλος  
Παρακαλῶ φωνάξατε ἀπ' τὴν καρδιά σας ὅλοι  
«Ζήτω ὁ στόλος κι' ὁ στρατὸς κι' ὁ Μέγας Βενιζέλος  
«Κ' οἱ ἰσχυροὶ μας σύμμαχοι καὶ με καλὸ στη Πόλι.»

(Ποίημα ἀπαγγελθὲν κατὰ τὴν ψαλλεῖσαν δοξολογίαν  
ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τῶν Ἐφέδρων μας ἐν τῷ Ναῶ  
τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Νεαπόλεως Μεραμβέλλου κατὰ  
τὴν 1ην Μαΐου 1917.)

Βαρουοκτυπᾶ τοῦ Γένους μας σήμερον ἡ καμπάνα.  
Καὶ στη μεγάλη λειτουργιὰ κάθε παιδί της κράζει,  
Μὲ καρδιοκτύπι μυστικὸ πάλ' ἡ γλυκειὰ μας Μάννα,  
καὶ με φωνὴ παρακατικὴ σ' ὅλη τὴ γῆ φωνάζει.  
«Ὅπου εὐρίσκονται ψυχαὶ καρδιοκαμένες τώρα,  
«Ὅπου 'νε γνήσιοι Ἕλληνες ἐλεύθεροι καὶ σκλάβοι.  
«Στὴν ἐκκλησιὰ τὴν ἀχραντὴ π' ἀνοίγ' αὐτὴ τὴν ὥρα  
«κάθε παιδί μου ἄμοιρο νὰ ἴθῃ νὰ μεταλάβῃ.  
«ἀπὸ ἀγάπης μητρικῆς γλυκὴ καὶ θεῖο νάμα  
«τοῦ τόσοις χρόνοις τ' ἁγιαζα με πόνο καὶ με κλάμα.  
«Κανένα ἀλειούργητο παιδί μου νὰ μὴν μείνῃ.  
Βαρουοκτυποῦν τὰ σήμαντρα. Ποιὸ θαῦμα ἔχει γίνεϊ ;  
Ποιὰ εἶν' ἐκεῖνη τοῦ κτυπᾶ τέτοια βαρὰ καμπάνα ;  
—Εἶναι τῆς δόξης, τῆς τιμῆς, τῆς ἀνδρείας ἡ Μάννα.  
Ὅπου ἀκόμη ἡ φτωχὴ δὲν ἔβγαλε τὰ μαῦρα  
καὶ λέγει πρὸς τὰ τέκνα της με πόνο καὶ με λαῦρα:  
—Μᾶς πρόδωσαν οἱ ἄθλιοι ! Λοιπὸν τί καρτερεῖτε ;  
Ἐμπρὸς παιδιὰ μου ἄφοβα, ἔμπρὸς ἐκδικηθῆτε  
Μᾶς πρόδωσαν . . . . .

Κι' ἀμαχητεῖ παρέδωσαν, κι' ἀνάδρωσ τὸν στρατό μας  
Τὰς πόλεις μας, τὰ κάστρα μας στὸν ἄσπονδο ἔχθρό μας.  
Ναί !! τοὺς Βουλγάρους ἔδωσαν τὰ μέρη τὰ δικά μας  
αὐτὰ ποῦ ἔλευθερώσαμε μὲ τ' ἅγια αἵματά μας!  
Κι' ἂν δὲν τοὺς ἐμποδίσετε δὲν θὰ περάσῃ μῆνας  
νὰ φέρουν τοὺς Βουλγάρους των καὶ μέσα στὰς Ἀθήνας.

Ἄναστανάζ' ἡ Δραῖμα μας καὶ κλαίει ἡ Καβάλα  
Μοιρολογοῦνται αἱ Σέρραι μας, τὸ Ρούπελ καὶ τόσ' ἄλλα.  
Κι' οἱ σκλαβωμένοι ἀδελφοὶ ποῦ βρίσκονται κεῖ πέρα·  
Ἐκδικήσι δειλά, δειλά φωνάζουν νύκτα ἕμερα.  
Καὶ τῶν ἐθνομαρτύρων μας τὰ κόκκαλα ἀκόμα  
«Ἐκδικήσι» φωνάζουνε μέσα ἀπὸ τὸ χῶμα.

Ἡμεῖς ἐλευθερώσαμεν τῆς Λευθεριάς τὰ τείχη  
κι' αὐτοὶ τὰ κατακρήμνισαν κατὰ κακὴ μας τύχη.  
Ἐμεῖς τοὺς ἀγαπούσαμεν, κι' αὐτοὶ μᾶς ἐμισοῦσαν.  
Ἐμεῖς τοὺς ἐλάτρευαμε, κι' αὐτοὶ μᾶς ἀπατοῦσαν.  
Ἐμεῖς τοὺς ἐνομίζαμεν πῶς ἦσαν πατριῶται  
κι' αὐτοὶ ἴσαν ἀντίχριστοι, νέοι Ἰσκαριῶται.  
Μὰ ὁ Ἰούδας μιὰ φορὰ σὰν ἄνθρωπος γελάσθη  
μὰ σὰν εἶδε τὸ σφάλμα του ἐπῆγε κι' ἐκρεμάσθη.  
Μὰ οἱ κακούργοι ὅσο ζοῦν δὲν θὲ ν' ἀλλάξουν γνώμη,  
ὄχι δὲν πᾶν νὰ κρεμαστοῦν! αἷμα διψοῦν ἀκόμη.  
Ναί, ναί αὐτοὶ νε ἀφορμὴ οἱ κλεπτολωποδύται,  
κι' ὁ νικημένος νικητὰς σήμερον ἐκδικῆται.  
Συντρόφεψαν μετὰ ληστῶν, κακούργων, κατασκόπων.  
Κι' ὡς κάπροι, Ἐρμυάνθειοι λυμάλονται τὸν τόπον.  
Καὶ πρέπει νὰ βρεθῇ κανεὶς γιὰ νὰ τοὺς καταρρίξῃ,  
Στὴν λίμνην τῶν Γεργερινῶν νὰ πάῃ νὰ τοὺς πνίξῃ.  
Ὅμως τῆς Βασιλείας των ἐσίμωσε τὸ τέλος  
καὶ ἀνεφάνη ὁ σωτὴρ «ὁ Μέγας Βενιζέλος.»

Ἀπόγονοι τοῦ Κόρακα, ἐγγόνια τοῦ Κριάρη,  
καὶ τόσων ἄλλων Κρητικῶν ἡρώων κι' ἡμιθέων  
τοὺς ἀδελφούς μας σφάζουνε οἱ Τοῦρκοι κι' οἱ Βουλγάρο  
κι' ἐκδικήσι, τὰ αἵματα βοοῦν καὶ θέλουν πλέον,

Πῆραν τὰς ἐκκλησίας μας καὶ τὰς ἐβεβηλῶσαν  
κι' ἄλλες ἐκάμανε Τζαμιά, κι' ἄλλες σὲ φλόγα δώσαν  
Τ' ἅγια δισκοπότητα κι' αὐτὰ ἔχουν μολύνει  
παρθένας ἀτιμάσανε— Ἀλλὰ δὲν φταῖν ἐκεῖνοι  
τόσον πολὺ γιὰτ' εἶν' ἐχθροὶ Βούλγαροι Μουσουλμάνοι  
ὅσον τὰ φταῖνε ἀπὸ μᾶς ὀλίγοι λαοπλάνοι.

Ἄσχι δὲν εἶναι Ἕλληνες. Οὔτε καὶ πατριῶται  
ὅσοι τὸ ἔθνος ἔφεραν στὴ σημερινὴ του θέσι  
εἶναι πιστοὶ καὶ γνήσιοι Βούλγαροι στρατιῶται  
κομιτατζήδες Βούλγαροι. Τοῦρκοι μὲ χάρις φέσι  
Μὰ τῆς Ἑλλάδος ὁ Θεὸς ὅπου τὴν προστατεύει  
γιὰ νὰ χαθῆ τὸ ἔθνος μας ποτὲ δὲν τὸ ἀφίνει.  
Γι' αὐτὸ σκληρὰ καὶ ἄγρια κι' ἀλύπητα πα δεύει  
αὐτοὺς ποῦ μᾶς ἐπότισαν τὴ σημερινὴ ὀδύνη.

Ἢ κάθε μάννα σήμερον ποῦ στέλλει στρατιώτη  
νὰ μὴ λυπᾶται, καὶ πονεῖ γιὰ τὴ χρυσὴ του νειώτη  
Μονάχα πρέπει νὰ τοῦ πῆ « Πήγαινε στὴν εὐχὴ μου  
καὶ νὰ γυρίσης νικητὴς ἀγαπητὸ παιδί μου. »

Σᾶς βλέπω παλληκάρια μου κι' νοῦς μου πόσα βάνει  
βλέπω τὸ Σαραντάπορο, Γιάννενα καὶ Μπιζάνι.  
Θεσσαλονίκη καὶ Κιλκίς καὶ τόσα ἄλλα μέρη  
ὅπου ἐλευθερώσατε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.

Ποιὰ εἶν' αὐτὴ ποῦ πνίγεται στὸ αἷμα ν' ἀγωνία ;  
Εἶναι τῆς Κρήτης ἀδελφή ! Τὴ λὲν « Μακεδονία. »  
Τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡ πατρὶς ποῦ ἔχετε ξεσκαβώση.  
ἀλλὰ τοῦ ἔθνους οἱ ἐχθροὶ τὴν ἔχουν παραδώσει  
σκλάβα καὶ ἀλυσόδετη στοὺς φίλους των Βουλγάρους  
Πηγαίνετε λεβέντες μου μετὰ μεγάλου θάρρους  
Πηγαίνετε μὲ τὸ καλὸ νὰ φέρετε τὴ νίκη  
καὶ νὰ σκορπίστε στοὺς ἐχθροὺς ἀπελπισιὰ καὶ φρίκη.

Ἀκοῦτε μιὰ γλυκεῖα φωνὴ καὶ συγκεκινημένη  
ποῦ μέσ' ἀπὸ τὰ μνήματα τῶν προπατόρων βγαίνει.

Καί τηνέ πέρνει αντίλαλος κι' ὁ Γέρω Ψειλορίτης.  
« Παιδιά νὰ μὴ ντροπιάσετε τὸ ὄνομα τῆς Κρήτης  
« Ἡ Κρήτη ἡ ἡρωϊκὴ, ἡ Κρήτη ἡ μεγάλη.  
« Εἰς τὸν χορὸ τὸν ἔθνικὸ πρῶτη νὰ πιάση πά'ι.  
« Νὰ τρέξετε στὸν πόλεμο χωρὶς νὰ φοβηθῆτε  
« Μόνον τοὺς Τουρκοβούλγαρους νὰ τοὺς ἐκδικηθῆτε  
« Γιατὶ δὲν μᾶς ἀφίνουνε οὔτε στὰ μνήματά μας  
« Μονὸ πετοῦνε σὰν σκυλιὰ ἔξω τὰ κόκκαλα μας.

\* Ἐμπρὸς παιδιά στὰ σύνορα· τὸ κάθε παλληγάρι  
καὶ ἅμα θ' ἀντικρύσετε θὰ φεύγουν οἱ Βουλγάροι  
Εὐθὺς τρεχαπετάμενοι μικροὶ μεγάλοι ὅλοι  
γιατὶ δὲν ἀστειεύεται τοῦ Ἑλληνοσ τὸ βόλι.  
Τοὺς Βούλγαρους τοὺς ξεύρετε καλῆτερ' ἀπὸ μένα  
εἶναι λυσάρικα σκυλιὰ μὰ καὶ φοβερσιμένα.  
Κι' ἅμα θ' ἀκούσουν νὰ βροντᾶ Ἑλληνικὸ τουφέκι  
καθένας φεύγει σὰν λαγῶς, στὰ πόδια του δὲν στέκει  
Μόνον τῆ λέξι «Κρητικὸς» ν' ἀκούσουν οἱ Βουλγάροι  
τὰ χάνουνε καὶ φεύγουνε καὶ τρέμουν σὰν τὸ ψάρι.  
« Ἀέρα» μόνο μιὰ φορὰ ν' ἀκούσουνε τ' αὐτιά των  
χάνουνε σὰν τοὺς γερανοὺς ἀμέσως τὰ νερά των.

Πηγαίνετε νὰ βγάλ'ετε τὴ μελανὴ κηλίδα  
ὅπου μᾶς ἐπροσήψανε στὴν ἔνδοξη πατρίδα.

Κ' ἐν ἄλλο ἐλησμόνησα νὰ σᾶς εἰπῶ στὸ τέλος,  
πῶς κάθε στρατιώτης μας πρέπει νὰ τὸ γνωρίζῃ  
ὅτι ὁ κυβερνήτης μας ὁ Μέγας Βενιζέλος.  
διὰ τὴν οἰκογένεια π' ἀφίνει θὰ φροντίξῃ.

Σηκώσατε τὸ χέρι σας ψηλὰ καὶ ὀρκισθεῖτε  
τὰ αἵματα τῶν ἀδελφῶν πῶς θὰ ἐκδικηθῆτε.  
Καὶ πέστε «ὦ γλυκεῖα πατρίς καλὴ καὶ δοξασιμένη  
μὴν κλαίεις πῶς εὐρέθησαν ὀλίγοι λαοπλάνοι  
καὶ σὲ ποτίσανε χολή, μ' ὄξος μεμιγμένη  
καὶ σοῦβαλαν στὴν κεφαλὴ ἀκάνθινο στεφάνι

Γιατί ἄν γέννησες παιδιά κακοαναθρεμένα  
ἐγέννησες και λέοντας ὅπου δὲν θὲ ν' ἀφήσουν  
αὐτὰ ποῦ μὲ τὸ αἷμα των ἔχουν ξαγορασμένα  
Οἱ ἐφιάλται και δειλοὶ νὰ τὰ καταπατήσουν.

Εὐχομαι ὄλοι νικηταί, γεροὶ νὰ ῥθῆτε ἴπισω  
και νέα θούρια γιὰ σᾶς στὴ λύρα νὰ τονίσω.  
Τὴν ἀπαραδειγματίστη και ζηλεμένη ἀνδρεία  
ῥποῦ ῥδείξετε στὸ «δώδεκα και εἰς τὰ δεκατρία»  
ἀπὸ καρδίας εὐχομαι νὰ δείξετε και πάλι  
κι' ἡ νίκη σας κι' ἡ δόξα σας νὰ γίνῃ πλειὸ μεγάλη.  
Τέλος ἄς ἀνακράξωμεν «Ζήτω ἡ Τριανδρία  
Ζήτω ἡ Ἀντάντ και ὁ στρατὸς και ἡ Δημοκρατία.»

---

## Η ΠΟΝΕΜΕΝΗ ΜΑΝΝΑ

---

Μαυροντυμένη στὸ λιμάνι τρέχει  
μὲ πρόσωπο θλιμμένο και κλαμμένο.

Τὴν ἐρωτοῦνε τί ζητᾶ ; και λέγει

ῥΑχ ! τὸ μοναχογυό μου περιμένω.

—Και ἀπὸ ποῦ μὲ τὸ καλὸ κυρά μου ;

—Πέρα ῥπὸ τὸ ῥΑφιὸν Καραχισάρι.

Κι' ἀπ' τὴ συγκίνησι σταμάτησε ἡ γλῶσσα  
και εἶπε μόνον «ἦτο παλληκάρι»

Τὰ δάκρυα σπογγίζει και ἀρχίζει  
νὰ λέῃ «ἄχ τὸ παιδί μου τὸ μοναχογιό μου.

ποῦ νὰ ῥνε ; τί νὰ κάνῃ ; ποῦ γυρίζει;

ποῦ βρίσκεται τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶν μου;

Δέκα χρονάκια περπατοῦνε τώρα

ῥπου εἶναι στρατιώτης και μιὰ ῥμέρα

δὲν ἦλθε νὰ τὸ ῥδῶ νὰ τ' ἀγκαλιάσω

νὰ πάρω θάρρος κ' ἡ καρδιά μ' ἄερα.



Μονάχα κάθε δυὸ τρεῖς μῆνες στέλλει  
κανένα γράμμα καὶ σὰν τὸ διαβάζω  
ἀπ' τῆ χαρὰ μου κλαίω σὰν κοπέλι  
καὶ σὰν τὸ φυλακτᾶρι τὸ θυμιάζω.

Βγαίνουν ἀπ' τὸ βαπόρι στρατιῶται  
καὶ τρέχει τοὺς ρωτᾶ ἐὰν τὸν εἶδαν  
ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶπε πῶς τὸν εἶδε  
κι' ἀρχίνισε νὰ χάνη καθ' ἐλπίδαν.  
"Ενας της χωριανὸς μόνον τῆς εἶπε  
μὴν τὸν προσμένεις, μὴν τὸν κλαῖς μητέρα  
"Επεσε πολεμώντας τοὺς ἐχθροὺς μας.  
κατάκαρδα τὴν ἔφαγε τὴ σφαῖρα.

Καλὰ καλὰ δὲν εἶχε τελειώσει  
τὸν λόγον του κι' ἀναίσθητη ἔγινει.  
Πέφτει, λιποθυμᾷ σπαράσσει ἡ δόλιγα  
καὶ ξεψυχᾷ ἀπ' τὸν καῦμό κι' ὀδύνη.

6—9—1922

**Στὸν ἠποθαιμένο Βασιλιὰ  
στέλλω δακρῦβρεκτα φιλιὰ.**

"Ελληνες πενήθησατ' ὅλοι γέροι νέοι καὶ παιδιὰ  
παραιτήσετε πρὸς ὥρας καὶ τὴν κάθε σας δουλιὰ  
Γιατὶ χάθηκε προ ὄρωσ μιὰ μεγάλη λεβενδιὰ.  
Πέθαν' ὁ Ἄλεξανδρος μας ! χάσαμε τὸ Βασιλιὰ.  
Χάσαμε τὸ τιμημένο καὶ τὸ ξακουστὸ παιδί  
ἠπου τὸ Ἔθνος προσπαθοῦσε μεγαλύτερο νὰ δῆ.  
Κάθε Ἐκκλησιὰς καμπάνα ἄς κτυπᾶει λυπημένη  
κάθ' Ἑλληνικὴ σημαῖα νὰ ἔνε ὑποστηλωμένη  
κάθε μιὰ Ἐφημεριδα νὰ ἔνε μαυροκορδελιασμένη  
κάθε Ἑλληνικὴ καρδιά νὰ ἔνε συγκεκινημένη.  
Πέθανε ὁ Βασιλιάς μας τῆς πατρίδος τὸ καμάρι  
ἠπου ἠτον ἄλος δράσις, σφρῦγος, νειάτα, λεβενδιὰ καὶ χάρι.

Πάνω στὸν ἀνθὸ τῆς νηότης 27 ἔτῶν.  
Ν' ἀποθάνῃ τόσον νέος ! Ποιὸς νὰ μὴ τὸν λυπηθῆ ;  
Μακρὰ τῶν συγγενῶν του. ὦ τί θέαμα φρικτόν !  
Ποιὸς θὰ βλέπει τέτοιο δρᾶκα καὶ δὲν θὰ συγκινηθῆ ;  
Ποιὸς τὸ λόγιαξ' οἱ γονεῖς του τέτοια θέσι πῶς θὰ ῥθοῦνε  
ν' ἀποθαίνῃ τὸ παιδί των καὶ νὰ μὴ μπορᾶν τὸ δοῦνε !

Κλάψε Κωνσταντῖνε κλάψε ἀπ' τὰ ξένα τὸν υἱό σου  
ἔτσι θὰ ἴ τους γραμμένο. Ἴσως ἴσως νὰ μὴ πταίης.  
Κλάψε καὶ ἐσὺ Σοφία τὸν γλυκὺ Ἀλέξανδρο σου  
καὶ σὰν Μάννα πονεμένη μοιρολόγια νὰ τοῦ λέης.  
Δὲν θὲ νὰ τὸν ξαναδῆτε· μοναχὰ στὸ ὄνειρο σας  
θὰ ῥχεται νὰ ἀλαφρώνῃ τὸν ἀλάφρωτο καῦμό σας.

Φαντασθῆτε κύριοι μου πῶς ἦταν τὸ τυχερό του !  
ν' ἀποθάνῃ τόσον νέος γιὰ παραμικρὴ αἰτία  
Μοιρολάτρες ἄς γενοῦμε ὅλοι γιὰ τὸ θάνατό του  
Ποῦ ἀπέθανε ἀδίκως. Τί μεγάλη ἁμαρτία !  
Ὁ ὑστερινός του λόγος εἰς τὴν τελευταῖα ὥρα  
ἦταν « Μάννα καὶ πατέρα, καὶ ἀδελφία ποῦ ἴσθε τώρα ;  
Ποῦ ἴσε Μάννα μου καλὴ μου εἰς τὰ χεῖλη ἴνα μοῦ βάνης  
Τὸ νερό μὲ τὸ βαμβάκι ἴσως καὶ νὰ ξεδιψάσω.  
Ἰ Αποθαίνω γλυκομάννα. Μὴ λυπᾶσαι πῶς μὲ χάνεις  
Ποῦ ἴσθε ἀδελφία καὶ πατέρα νὰ σᾶς σὲ σφιχταγκυλιάσω  
Καὶ νὰ σᾶς σὲ παραγκυλίω καὶ νὰ σᾶς ἴποχαιρετίσω  
Ἰ Επειδὴ σὲ ἄλλο κόσμῳ πρόκειται ν' ἀναχωρήσω. »

Διὰ μιὰ στιγμὴ σκεφθῆτε τῶν γονέων του τῆ θέσι  
τὸ ἀγαπητὸ παιδί των νὰ ἴνε γιὰ νὰ ξεψυχήσῃ  
καὶ ἀπὸ αὐτοὺς κανέναν δυστυχῶς νὰ μὴ μπορέσῃ  
νὰ βρεθῆ στὸ θάνατό του τὰ ματάκια του νὰ κλείσῃ.

Κόσμε ψεύτη τῆς ἀπάτης ἴ ποῦ ψηλὰ μᾶς ἀνεβάζεις !  
Κ' εἰς τὰ Τάρταρα τοῦ Ἰ Αδου ἴστερα μᾶς κατεβάζεις.  
Κόσμε ὅπου τόσα χάγια μᾶς σεοβίρεις χουσομένα  
καὶ τὰ πέρνωμ' εὐχαρίστως τάχα γιὰ ὠφέλειά μας,

Καὶ σὺ τάχεις ἀπὸ μέσα μὲ φαρμάκι γεμισμένα  
τοῦ σὰν δίκοπα μαχαίρια μᾶς θερίζουν τὴν καρδιά μας.  
Κόσμε ἄστατε μὲ τοῦτο τάχα τί καταλαβαίνεις  
μιὰ στιγμή νὰ μᾶς γλυκάνης καὶ πολλὲς νὰ μᾶς πικραίνης !

Κάθε πράγμα ἔπου θὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κόσμον δὲν θὰ μείνῃ  
ὁ καιρὸς ὁ περασάσης ποῦ τὸ φέρνει τὸ ξεκάνει.

Ἡ ζωὴ θάνατο φέρνει, ἡ χαρὰ πάλιν ὀδύνη  
καὶ τοῦ χάρου μᾶς θερίζει τὸ ἀλύπητο δρεπάνι.

Ἵστε μὴν ἀπελπισθοῦμεν πῶς ἐσβέσθη μιὰ λαμπάδα  
Βασιλεῖς, κοινοί, ποθαίνουσι ἀλλὰ ὄχι «ἡ Ἑλλάδα»

Ἐσβυσε προῶρος, ἔχθη μιὰ μονάκριβη νεότης

**Μίτικα μυχτισιότητων καὶ τὰ πάντα μυχτιότης.**

Ἐγραφον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 12 Ὀκτωβρίου 1920

## ΣΤΗ ΣΜΥΡΝΗ

(κατελήφθη 2 Μαΐου 1919)

Ἦς χθὲς ἦσαν σκλαβωμένη, — μὲ τὴν κεφαλὴ γυρμένη  
εἰς τοῦ Τούρκου τὸ σπαθί,

Σήμερον λευθερωμένη — περπατεῖς ἀνδρειωμένη  
μὲ τὴν κεφαλὴ ὀρθή.

Ἐως χθὲς Βασιλοῦζοῦκοι — σὲ διηύθυναν καὶ Τούρκοι  
κι' εἶχες τόσας συμφορὰς.

Σήμερον λεύθερη γίνεις — κι' ἄφθονα δάκρυα χύνεις  
ἀλλὰ δάκρυα χαρᾶς.

Δὲν ἔμποροῦσαν τὰ παιδιὰ σου εἰς τοὺς δρόμους γιὰ νὰ βγοῦνε.  
Ἐφοβοῦντ' ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἄδικα νὰ μὴ σφαγοῦνε.

Τώρα νηὲς Σμυρνισιοποῦλες — περπατοῦν σὰν περδικοῦλες  
γελαστὲς καὶ μὲ χαρὰ.

Γιατὶ ἔπαυσε ἡ ὀδύνη — λευτερώθηκε ἡ Σμύρνη  
κι' ἔφυγε ἡ συμφορὰ.

Κ' ἐνῶ πρὶν ἦσαν κλεισμένες ἀπ' τὸ φόβο μέσ' στὸ σπίτι.  
 Τώρα ἄφοβα φωνάζουν «Ζήτω ἡ Ἑλλάς κ' ἡ Κρήτη.  
 Ἡ Ἑλλάς ὡς γλυκεῖα Μάννα καὶ ἡ Κρήτη ὡς ἀδελφὴ μας  
 ποῦ ἐγέννησε ἐκεῖνον ποῦ γιν' ἐλευθερωτῆς μας.  
 Τώρα μαθητὰς στοὺς δρόμους βλέπεις νὰ περιπατοῦνε.  
 καὶ τὸν ἔθνικό μας ὕμνο λεῦθεροι νὰ τραγουδοῦνε.  
 Τώρα ἔλοι μέσ' στὴ Σμύρνη ἄφοβα ζητωκραυγάζουν  
 καὶ Ἑλληνικὰς σηματεῖς εἰς τὰ χέρια των βαστάζουν  
 ποῦ Σμυρنيῆς παρθένες εἶχαν μὲ μετὰξί κεντημένες  
 μὰ φοβοῦντανε τοὺς Τούρκους καὶ ταῖς εἶχανε κρυμένες.  
 Τώρα βλέπεις τοὺς Σμυρναίους νὰ πετοῦνε στὸν ἀέρα  
 τὰ καπέλλα καὶ νὰ λένε «Ζήτω ἡ γλυκεῖα Μητέρα.»  
 Τώρα πλοῖα καὶ στρατῶνες ἔγιναν προσκηνυτήρι.  
 Καὶ θαυμάζουν τὸν στρατὸ μας. Τὶ ὠραῖο πανηγῦρι  
 Ποιὸς περσότερον κυττάζει νὰ τοὺς περιποιηθῆ.  
 Τέτοιο θέαμα ποιὸς βλέπει καὶ δὲν θὰ συγκινηθῆ.  
 Τώρα ἡ Γκιασοῦρ Σμύρι, καὶ τὰ π' ἔξω της χωριὰ  
 λένε «ζήτω τοῦ Λευθέρη ποῦ ἔφερε τὴ λευθεριά.»  
 Λίβανον καὶ σμύρνα φέρουν οἱ Σμυρنيοὶ καὶ λιθανίζουν  
 τὴν εἰκόνα τοῦ Λευθέρη καὶ μὲ ἄνθη τὴν στολίζουν.  
 Τώρα βλέπεις νηὲς καὶ γέρους νὰ σταυροκοποῦν τὰ στήθια  
 ὄνειρο θωροῦμε, λένε ἢ πραγματικὴ ἀλήθεια ;  
 Κι' οἱ Βασιδουζοῦκοι πάλι ὡσάν ἀστραπὲς χαθῆκαν  
 καὶ εἰς τὰ καυκιά των μέσα σ' ἄν σαλιάγκοι ἐκρυφθῆκαν  
 Κι' οἱ Νεότουρκοι σ' ἄν εἶδαν ὅτι δὲν τὰ βγάναν πέρα  
 ἐφωνάζαν «Βενιζέλος γιὰχὰ σοῦν νύκτα καὶ μέρα.  
 Μὲ συγκλίνῃσι μεγάλῃ κι' ἡ ἀνδρειωμένη Κρήτη  
 Μιὰ γλυκεῖα ματιὰ στὴν Σμύρνη ρίπτει ἀπὸ τὸν Ψηλορείτη.  
 Καὶ τῆς λέγει «χαῖρε Σμύρνη ἀδελφὴ ἀγαπημένη  
 ἔπαυσαν τὰ βάσανά σου κόρη πολυπαθωμένη.  
 Ἦσουν σκιάδα, κι' ἤμουν σκιάδα, παλῆὰ χρόνια περασμένα  
 κι' ἔκλαιγες ἐσὺ γιὰ μένα κι' ἔκλεγα κι' ἐγὼ γιὰ σένα.  
 Τώρα ἐλευθερωμένες—καὶ ἡ δυὸ ἀγκαλιασμένες  
 ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴν καρδιά μας—καὶ ἔμεις καὶ τὰ παιδιὰ μας  
 ὡς ἀναφωνήσωμ' ἔλοι :  
 «Ζήτω ὁ Μέγας Βενιζέλος—Ζήτω ὁ ἐνδοξὸς στρατὸς μας  
 Ζήτω καὶ οἱ σύμμαχοί μας καὶ μὲ τὸ καλὸ στὴ Πόλι.

## ΑΝΑΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Αγούστου 27, 1922

Σμυρνιατοπούλες και Σμυρνιοὶ μὲ Συγκινητικὴ φωνή.  
Φωνάζουνε και λένε, ποῦ μόνο και δὲν κλαῖνε

Τῆς Σμύρνης εἴμεθα παιδιὰ και τῆς Μικρᾶς Ἀσίας,  
ἀπομεινάρια τῆς φωτιᾶς και τῆς ματοχυσίας.

Τὰ σπίτια μας τὰ κάψανε τ' ἀσκέρια τοῦ Κεμάλη  
και πάθαμε καταστροφή ἀπίστευτη! μεγάλη!

"Οἱ εἴχαμε τὰ χάσαμε και μόνο τὴν τιμὴ μας  
προφθάσαμε και σώσαμε ὅπως και τὴ ζωὴ μας.

"Ἄχ εἰς τὰ μάτια μας μπροστὰ σφάζαν τοὺς ἀδελφοὺς μας  
κι' ἐδάκρυζ' ἡ καρδιά μας, κι' ἐσάλεινε ὁ νοῦς μας.

"Ἐκαὶ ὁ Τοῦρκος κι' ἐσφαζε παντοῦ! παντοῦ μὲ φρίκη  
κι' ἐβαφε μὲ τὸ αἷμα μας τὸ ἔρσο του σαρίκι.

"Ἐβάλλθ' ὁ ὄγλος τῶν Τουρκῶν ὄλους νὰ μᾶς σκοτώσῃ!

"Ἄχ! και ἄν εἶν' ἀπ' ἄνθρωπο ὁ Θεὸς τὰ τοῦ τὸ δώσῃ.

Μιὰ γενικὴ καταστροφὴ στὸν τόπο μας ἐφέραν

κι' ἐβλεπες Τσέτες ἄγριους μὲ τὴ γυμνὴ μαχαῖρα

νὰ σφάζουν γέροντες και γρηῆς και νηῆς, και παντρεμένες

νὰ ξεκοιλιάζουν ζωντανῆς και ταῖς ἐγκαστρομένες.

και τὰ παιδιὰ ποῦ βγάνανε μὲς ἀπ' τὴ κοιλιά τῶν

κομμάτια τὰ ἐκάνανε κι' ἐτρέφαν τὰ σκυλιὰ των.

"Ἐβλεπες σὰν τὰ γάλατα πανόρητες κορασίδες

ὅπου οἱ Τσέτες τὸ ἐσυρναν δεμένες μ' ἀλυσίδες.

"Ἐβλεπες μὲς στὴ θάλασσα παρθένες νὰ ἦν πνιγμένες

και μὲ τὰ ξέπλεγα μαλλιὰ νὰ πλένε φουσκωμένες

ἔπου τρέξαν στὸν Συμμάχων μας τὰ πλοῖα νὰ γλυτώσουν.

Και κείνοι ἐσκεφθήκανε πῶς πρέπει νὰ ταῖς δώσουν

πάλι στὰ χέρια τῶν Τουρκῶν!! Μ' αὐταῖς ἐπροτιμῆσαν

νὰ πέσουνε στὴ θάλασσα και πίσω δὲν γυρίσαν.

Κι' οἱ Ἴσχυροὶ μας εἴχανε κρυφὴ χαρὰ μεγάλη

Κι' ἀρνητικῶς ἐστήριξαν τὰς πράξεις τοῦ Κεμάλη.

Ναί ὅλοι των ἐστήριξαν σάν τῆ χρυσῆ κολώνα  
πρὸς αἴσχος τοῦ πολιτισμοῦ στὸν 20ὸν αἰῶνα.

Πολλοὶ Τοῦρκοι ἐδένανε τῶν Χριστιανῶν τὰ χέρια  
κ' ἔπειτα σταῖς χανούμισες ἐδίνανε μαχαίρια  
καὶ τοὺς ἐκατασφάζανε διὰ νὰ συνηθίζουν  
νὰ ξεφοβοῦνται τοὺς Ρωμιούς! πὺνὰ μάτια δὲν δακρῶζουν,  
καὶ ποιά καρδιά καὶ ποιά ψυχὴ αὐτὰ θεὸ νὰ βαστάξῃ  
νὰ βλέπῃ τέτοια πράγματα νὰ μὴν ἀναστενάξῃ;

Ἡ μάννες ἔχασαν τὰ παιδιά, καὶ τὰ παιδιά ταῖς μάννες!  
Στὴ Σμύρνη πλέον δὲν κτυποῦν σταῖς Ἐκκλησιὰς καμπάνες.  
Γιατὶ ταῖς ἐκηρμίνισανε κάτω ἔκτὸ τὰ θεμέλια!  
κ' ἔπειτα ταῖς κυτίζανε κ' ἐσκοῦσανε στὰ γέλοια.  
Τῆ Σμύρνη δὲν μπορεῖ κανεὶς τώρα νὰ τῆ γνωρίσῃ!  
Δὲν βρῖσκεται παπῶς ἐκεῖ διὰ νὰ λειτουργήσῃ  
Γιτ' ὅλους τοὺς ἐσφάζανε οἱ Τσέτες μὲ τὴν λύσαν  
καὶ τὸν Μητροπολίτη μας ἐκατακρεουργήσαν.  
Ἄχ τὴν Ἁγία Φωτεινὴ τὸ ἀριστούργημα μας  
κ' αὐτὴ τὴν καταστρέφανε στὰ μάτια ἐμπροστά μας.  
Κ' ἐρρίξαν τὸ καμπαναριὸ κάτω μὲ δυναμίτη  
ὦ νὰ τ' ἀκούῃ μοναχὰ κανέναν αὐτὰ φρίττει!

Στὴ Σμύρνη τὴν Ἑλληνικὴ, εἰς τὴν Γκισοῦρ Ἰσμύρνη  
Δὲν κατοικοῦν πλεῖο Χριστιανοὶ καὶ μόνον ἡ ὀδύνη  
γυροπεριπλανᾷ ἐκεῖ ἡ ἀνθρωποθυσία  
ἀγκαλιασμένη τακτικὰ μὲ τὴν ἀπελπισία.

Πόσες μαννάδες ἔχασαν τὰ μορφοκόριτσά των  
ἔκτὸ οἱ Τοῦρκοι τοὺς τ' ἀρπάξανε μέσ' ἀπ' τὴν ἀγκαλιὰ των.  
Πόσες παρθένες στὸ γυαλὸ ἐπέσαν κ' ἐπνιγῆκαν  
πόσα παιδιά, γέροι καὶ νηοὶ ἄδικα ἐχαθῆκαν  
Ἄχ τὴ στιγμὴ ποῦ ὅλα αὐτὰ θεὸ νὰ ἐνθυμηθοῦμε  
κοντεύομε οἱ δυστηχεῖς διὰ νὰ τρελλαθοῦμε.

Λοιπὸν καὶ μεῖς ποῦ ἦλθαμε τώρα στὰ σπητικὰ σας  
συνδράμετέ μας τὰ φτωχὰ νάχετε τὴν ὑγειά σας.

Βοηθήσατέ μας τ' ὄρφανὰ ποῦ κλαῖμε καὶ ῥηνοῦμε  
Γιατὶ δὲν ἔχομε ψωμί καὶ ρούχα νὰ ντυθοῦμε  
καὶ θέτομεν στὸ ὑπαιθρο κι' ὁ ὕπνος δὲν μᾶς πέρνει.  
Ἄχ' ὁ Θεὸς στὴ θέσι μας ἄνθρωπο νὰ μὴ φέρνῃ.  
Δόστε μας τὰ ποφόρια σας κεράδες νὰ ντυθοῦμε  
δὲν λογαριάζαμε καὶ μεῖς στὴ θέσι αὐτὴ νάρθοῦμε,  
Καὶ μεῖς, κεράδες, εἴχαμε τὰ ὑποστατικά μας  
εἴχαμε τὰ σπιτάκια μας καὶ τὰ νοικοκυριά μας.

Τὸ ξεύρομε οἱ Ἕλληνες ἔχουν καρδιὰ ἱππότου  
καὶ κάθε εἰς ποῦ τὸ ψωμί ποῦχει στὸ σπητικό του.  
Ἐνα κομμάτι θὰ κρατῆ ἀπ' τῶν παιδιῶν τὸ στόμα  
νὰ τὸ μοιράζῃ καὶ σὲ μᾶς ποῦμεθα τώρα πτώμα.  
Κύριοι καὶ κυριαί μας, αὐταῖς τῆς μαῦρες μέραις  
Φανῆτε σεῖς πατέρες μας, γενῆτε σεῖς μητέρες.

*Στοὺς Γάλλους (ἀλλὰ μόνον εἰς ὅσους εἶναι  
μισέλληνες)*

Μάρτιος τοῦ 1922

Ὅλο τὸ Ναυαρίνο ἀποκτυποῦν οἱ Γάλλοι  
πῶς μᾶς ἐκάμαν λέγει βοήθεια μεγάλη  
«Πολὺ καλὰ» τοὺς λέμε καὶ τοὺς εὐχαριστοῦμεν  
«Μερσὸ μποκοῦ» ὃ Γάλλοι καὶ σᾶς εὐγνωμονοῖμεν  
Μὰ δὲν μᾶς λένε ὅμως πόσοι ἐθελονταῖ  
ἴπεςαν ἀπ' τοὺς δικούς μας στὸ Μέτσο καὶ στὸ Φερντέ;  
Καὶ πόση ἀγωνία εἴχαμε καὶ καῦμό  
ὅταν ἡ Γερμανία τοὺς πάτιε στὸ λαιμό;  
Δὲν μᾶς σὲ λένε πόσες βολιὲς μὲ μελανίτι  
εἰς τὸν Προφήτ' Ἡλία μᾶς ἔρριξαν στὴν Κρήτη.  
Σᾶς ἔρριξαν οἱ Ρῶσσοι κι' οἱ Γερμανοὶ θὰ πῆτε  
Μὰ θεὸς νὰ μᾶς ἔρριχναν ἄν σεῖς δὲν συμφωνῆτε;  
Δὲν μᾶς σὲ λὲν τί κάμαν τὰ τόσα ἀγάλματά μας  
καὶ ἄλλα ὅπου ἦσαν κεμήλια δικὰ μας;

Ἄπο τὸ στόμα λένε μᾶ; γλύτωσαν τοῦ σκύλου!  
Τὶ θέλ' ἢ Ἄφροδίτη δὲν μᾶς σὲ λὲν τῆς Μήλου  
στοῦ Λούβρου τὸ Μουσεῖον;—Τὶ θέλ' ἢ κεφαλὴ  
τοῦ Ἀττικοῦ Ἡρώδου;—Παρακαλῶ πολὺ.

Ἐφώναξε ἢ ὄχι ὁ Γάλλος Δεριγνὴ  
στοὺς Χριστιανοὺς τῆς Κρήτης μὲ ἀγρια φωνὴ  
ποῦ παραπονεθῆκαν σιὰ «Εἴκοσι ἐννια»  
καὶ πῶς εἶπαν τὸν Τοῦρκον κακοῦργο καὶ φωνιά.  
Δὲν φάνηκε πὸ Τούρκους πειδὲ ἀγριώτερος;  
Δὲν εἶπε πῶς ἐγώ μαι Τούρκων τουρκώτερος;  
Αὐτὸ δὲν εἶνε φέμμα οὔτε κατηγορία  
αὐτὸ τὸ ἀναφέρει ρητῶς ἢ Ἱστορία.

Ὁ Διμπουρκὲ δὲν πῆγε σιὰ «Ἐννεῆντα ἔξη»  
στὴν Κρήτη στὴν Ἑλλοῦντα νὰ μᾶς σὲ περιπαίξῃ  
πῶς ἤθελε τὸν τόπον γιὰ νὰ εὐεργετήσῃ  
καὶ τὸ Νησί εἰς δύο νὰ τὸ διαχωρήσῃ  
πρὸς ὄφελος τοῦ τόπου δῆθεν καὶ γιὰ καλὸ  
ἤθελε νὰ ἐνώσῃ (ἔλεγε) τὸ γιालὸ.  
Κι' ἀφοῦ εὐρῆκε τόσα ἀτίμητα ἀρχαῖα  
πλάκας ἐνεπιγράφους κι' ἀγάλματα σπουδαῖα  
τὰ πῆρε σιὰ βαπόρι ποῦλεγαν «Γαλλιλαῖο»  
Ποῖδς θὰ τὰ διαψεύσῃ ἐτοῦτα ποῦ σᾶς λέω;  
Κι' ὅταν σωστὰ δὲν εἶναι τοῦπε ὁ πρόεδρος μας  
εἶπε μεγάλην ἕβρι εἰς τὸν Ἀνώτερον μας.

Στάς γιγαντομαχίας ποῦγιναν τελευταῖον  
ρωτῶ τὸν κάθε Γάλλον γέρω εἶτε καὶ γέον.  
Ἄν ἢ Ἑλλὰς καὶ ἄλλοι δὲν τσ' εἶχαν βοήθησῃ  
οἱ Γερμανοὶ δὲν θᾶσαν ἀκόμη σιὰ Παρίσι;

Τώρα γι' ἀνταμοιβὴ μας οἱ σύμμαχοί μας Γάλλοι  
καὶ σύμμαχοι γεννῆκαν καὶ φίλοι τοῦ Κεμάλι.  
Τὸν Τοῦρκον ἀγκαλιῶταν τὸν ἄπιονδο ἐλθρὸ των  
Καὶ τόν: Θεωροῦνε φίλο μοναδικὸ των!  
Κ' ἐμᾶ; ποῦ τόσοσ ἀἶμα ἐχύσαμεν γιὰ κείνους  
μᾶ; Θεωροῦν ἀγροίκους, βρωβάρους, Μπετουρίνους !!



Τὸν Τούρκου ὅπου πρῶτα τὸν ὀνομάζαν «βοῦρκο»  
σήμερον τὸν φωνάζουν τὸ «Μπόνο, μπόνο Τούρκο»!  
Τοὺς Τούρκους 'ποῦ μ' ἀπάτη ὡς χθὲς στὰ Δαρδανέλλια  
χιλιάδες Γάλλους 'σφάζαν κ' ἐσκούσανε στὰ γέλοια  
Τὸν Τούρκο ποῦ δὲν ξεύρω κ' ἐγὼ πόσα βατσέλα  
τοὺς βύθισε' τὸν ἔχουν σὰν τίμια κοπέλλα !  
Τοὺς Τούρκους π' ὅσους Γάλλους αἰχμάλωτους ἐπιάσαν  
στοῦ μαχαιριοῦ τὸ στόμα ὄλους τοὺς ἐπεράσαν.  
Κί' ἐβάζανε τοὺς Γάλλους ἀξιοματικούς  
κ' ἐσέρνανε τὰ κάρρα γυμνοὺς καὶ νηστικούς.  
Τοὺς Τούρκους ποῦχουν ὄπλο τὸ ψεῦδος καὶ κακία  
ὅσα 'χανε οἱ Γάλλοι πέρα στὴν Κιλικία,  
ὄπλα ζωοτροφίας, φυσέκια, πυροβόλα,  
ὄβιδες καὶ τουφέκια καὶ μυδραλιοβόλα  
στοὺς Τούρκους τὰ ἐδώσαν ! πρὸς ἔπαινο δικό των  
νὰ πολεμοῦν μὲ τούτα τὸν πρῶν ἰσχυροῦν των !  
Αὐτὴ ν' ἦ ἄδολη σας φιλία καὶ μεγάλη  
ὡ ἰσχυροὶ τοῦ κόσμου πολιτισμένοι Γάλλοι !

'Αλλὰ ἐκτὸς τῶν ὄσων ἐκάμαν στὴν Ἑλλάδα  
ἐκάμαν καὶ μιὰν ἄλλη σπουδαία ἐξυπνάδα  
'Όλους τοὺς Ἀρμενίους ἐπιάσανε κ' ὄπλισαν  
κ' ὄστερ' ἀπροστατεύτους καὶ μόνους τοὺς ἀφήσαν  
γιὰ νὰ τοὺς κίταστρέψουν μὲ ἀπονιὰ μεγάλη  
τοῦ Καραγιοζοπαίκτη τ' ἀσκέρια' τοῦ Κεμάλη !

'Εμᾶς μᾶς ἐκτιμᾶτε καὶ μᾶς σὲ ἀγαπᾶτε  
σὰν εἴχατε ἀνάγκη κ' ἐχθροὺς νὰ πολεμᾶτε.  
Μὰ ὄχι ἐνθυμοῦμαι ποῦ λέγετε καὶ τότε  
πὼς μισθωτοὶ τῶν Γάλλων εἴμεθα στρατιῶται !  
Μὰ τώρα 'που πρὸς ὄρας ἔσαξε ἡ δουλιὰ σας  
ἐδείξατε στοὺς φίλους ὅτι 'χει ἡ καρδιά σας.

Αὐτὴ εἶναι τῶν Γάλλων ἡ ἄδολη φιλία  
καὶ πὼς νὰ μὴν εἰποῦμεν τὸ «Ζήτω ἡ Γαλλία»  
Μὴ λητμονῆτε ὅμως πὼς θά 'λθῃ ἕνας καιρὸς  
'ποῦ θὰ φουσίση πάλι ἀέρας φοβερὸς

καὶ θὰ μᾶς σὲ ζητᾶτε βοήθεια καὶ πάλι  
να καρδιακοὶ μας φίλοι σπουδαῖοι καὶ μεγάλοι.  
Γιὰ μᾶς ἔσεῖς οἱ Γάλλοι δὲν δίδετε μιὰ «φόλα»  
ἀλλὰ νὰ ξεύρετ' ὅμως «Ἐδῶ πληρώνονται ὅλα».

## ΕΛΑΤΕ ΟΛΟΙ

20 Ὀκτωβρίου 1922

Ἐλᾶτε ὅλοι οἱ ποιηταὶ μαζὺ καὶ πεζογράφοι  
νὰ κλάψωμε τὴν ἀπονη καὶ τὴν κακὴ μας μοῖρα  
ἔπου μᾶς ἐπῆρε τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ μας γράφει.  
Σκοπὸς βασιάνων τότισε ποιητικὴ μου λύρα.  
Νὰ τραγουδήσωμε ὅλοι μας μὲ πικραμένα λόγια  
τὴν θέσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ μαῦρα μοιρολόγια.

Μικρασιᾶται καὶ Σμυρنيοὶ, κ' ἔσεῖς μαζὺ ἐλᾶτε  
μὲ τὰ παιδιὰ σας τὰ φτωχὰ νὰ κλάψετε ἐδῶ πέρα  
καὶ Θραῖκες ὅλοι δυστυχεῖς καὶ οἱ Κυδωνιᾶται  
κι' ὅσα κορίτσια γλύτωσαν τοῦ Τούρκου τὴ μαχαίρα  
Ἐλᾶτε δῶ γρηοῦλες μας, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ γέροι  
ἔπου δὲν ἐλογαριάζετε πῶς τὰ γεράματά σας  
ἄδικα καὶ ἀλύπητα τοῦ Τούρκου τὸ μαχαίρι  
θᾶσφαζε μπρὸς σιὰ μᾶτια σας τ' ἀθῶα τὰ παιδιὰ σας.  
Ἐλᾶτε νὰ θρηνησωμεν μὲ πόνο καὶ μ' ὀδύνη  
πῶς ἦτον ἡ Ἑλλάδα μας καὶ τώρα πῶς ἐγίνη!  
Ἐλᾶτε ὅλοι νὰ κλάψωμε μὰ μὴν ἀπελπισθοῦμεν  
μόν' νὰ ἐτοιμαζόμεθα γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦμεν  
νὰ δώσωμε σὲ κάθε ἐχθρὸ καὶ φίλο νὰ νοήση  
πῶς «ἡ Ἑλλάς προόρισταὶ νὰ ζήσῃ καὶ θὰ ζήσῃ».

Ἐλᾶτε σεῖς οἱ Ἰσχυροὶ δίκαιοι σύμμαχοί μας  
ἔπου σὰν ἐπολεμοῦσατε τοὺς φεβερὸς ἐχθροὺς σας  
σᾶς σὲ συνδράμαμε καὶ ἡμεῖς καὶ τὴ δύναμις μας  
καὶ σὰν τοὺς ἐνίκησατε οὔτε μᾶς βάν' ὁ νοῦς σας.  
Κι' ὄχι πῶς μᾶς ἀφήσατε ἀλλὰ καὶ βοηθᾶτε  
τὸν ἄσπονδο κοινὸν ἐχθρὸ γιὰ νὰ μᾶς ἐκδικᾶτε!

Μᾶς βρήσατε ὡς ἀφορμὴ ὅτι σᾶς ἐσκοτώσαν  
10 ὡς 20 παιδιὰ. Δίκιο ἔχετε μεγάλο.  
Μὰ κείνους ποῦ σᾶς σκότωσαν χιλιάδες καὶ προδῶσαν  
τοὺς σὲ σφιχταγκαλιάζετε ἢ ὄχι; (ἂν δὲν σφάλλω).  
Ἄλλ' ἔστω δίκιο ἔχετε καθέννας σας ἄς λήρ  
μὰ ἡ Μικρὰ Ἀσία μας κ' ἡ Θράκη τὶ σᾶς φταίει;  
Τὶ φταίσανε οἱ ἄμοιροι κ' ἐχάσαν τὴ σειρά των  
καὶ σὰν περιπλανώμενοι γυρίζουν νύκτα μέρα  
κὶ ἀφήσανε τὰ σπήτια των καὶ ὅλα τὰ καλὰ των  
γιὰ νὰ σωθοῦν ἀπ' τοῦ ἐλθροῦ τὴν ἀνανδρὴ μαχαίρα.  
Τὶ ἔφταισε ἡ Θράκη μας, ἡ Σμύρνη κ' ἡ Ἀσία;  
καὶ κολυμβοῦν καὶ χάνονται στὴν αἱματοχυσία;

Χορὸν Ζαλόγκου σήμερα χορεύουν οἱ Σμυρναῖοι  
ἡ Θράκη Πάργα ἔγινε. Ὅλοι θ' ἀναχωρήσουν.  
Ὡ νὰ τ' ἀκούη μοναχὰ κανέννας αὐτὰ κλαίει  
κὶ ὅσοι μποροῦσαν τὸ κακὸ γιὰ νὰ τὸ ἐμποδίσουν.  
Μὰ δὲν τὸ ἐμποδίσανε τὸ σφᾶσμα των θὰ δοῦνε  
Καὶ σὰν τὸ Πέτρο γρήγορα θὰ κλαῖν καὶ θὰ θρηνοῦνε.

Ἐλαῖτε σεῖς οἱ φίλοι μας Ἱταλο-Ἀγγλο-Γάλλοι  
στὰ πτώματα μας τ' ἄταφα ἐπάνω νὰ πατήτε  
καὶ προσκαλέσετε νὰ ῥθῆ τὸ φίλο σας Κεμάλη  
νὰ συνδιασκεδάσητε καὶ νὰ συνευφρανθῆτε.  
Καὶ στέσετε του ἓνα μπερτέ, κ' ἓνα ἕψηλὸ τραπέζι  
ὡσὰν τοὺς Καραγκιόζηδες νὰ βγῆ νὰ σᾶς σὲ παίξη.

Τοῦ Χρυσοστόμου ὄλοι σας πατήσετε τὸ πτώμα  
Στῶν χιλιάδων γυναικῶν, γερόντων, καὶ στὰ βρέφη  
καὶ στῶν παπᾶδων ποῦ ἔθαψε ὀλοζόντανους στὸ χῶμα  
Μάθετε ἅμως ὅτι πῶς αὐτὸς ποῦ λύκον τρέφει  
μὴ μέρα ἴταν τὸ κλουβὶ θὰ τύχη νὰ ραγίσῃ  
ἐκεῖνον ποῦ τὸν ἔτρεφε θεὸ νὰ καταβροχθίσῃ.

Χαρῆτε ὅσοι ἦσθε ἐχθροὶ στὰ τόσα βάσανά μας  
χαρῆτε πῶς ἐσφάξανε τὰ γυναικόπαιδά μας.  
Καὶ πῶς ἐδώσαν στοὺς ἐχθροὺς πολλὰ μέρη δικὰ μας  
καὶ κολυμβᾶτε ἄφοβα στὰ ἄθῶα αἵματά μας.

Μόνον οί Τούρκοι μὴ χαροῦν, μὰ νὰ καλοσκεφθοῦνε  
ὅτι «ὦ; ἔδουλέψανε θ' ἀκριβοπληρωθοῦνε».

### ΑΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΟΝ

Ἔθνος ποῦ ντύνη τοὺς ἐχθροὺς μὲ τὰ φορέματα του  
καὶ τοὺς σὲ δίδει τὰς τροφὰς καὶ τὰ πυρόβολά του  
νὰ πολεμοῦν τοὺς φίλους του ποῦ μάχοντο κοντά του  
κατὰ τὸν τόπων του ἐλθρῶν σὺν τὸ ἔχανε στή μέση  
κ' ἐδύνανε τὸ αἷμα των μόνον γιὰ νὰ κερδέσῃ.  
Καὶ τώρα δι' ἀνταμοιβὴν στὰ τόσα αἵματά μας  
δίδει μαχαίρια στοὺς ἐχθροὺς νὰ σφάζουν τὰ παιδιά μας  
Ἔχαρασθησὲ σ' αὐτὸ δὲν δύναμαι νὰ εὔρω  
Χαρακτηρίστε το σεῖς γιατί ἐγὼ δὲν ξεύρω.

18—1—1922

### ΑΠΟ ΤΑ ΜΗ ΠΕΡΙΜΕΝΟΜΕΝΑ

Ἄδικα πῶς ἐπῆγε τόση ἡματοχυσία !  
ἀδιδάσατε μᾶς λέγουν καὶ τὴ Μικρὰ Ἀσία.  
Μ' ἂν δύναμι δὲν ἔχει ὁ Τούρκος νὰ σᾶς βγάλῃ,  
τὸ ἀπαιτοῦνε ὅμως οἱ σύμμαχοί μας Γάλλοι.  
Ἄν ζῆσε ὁ Φαβιέρως καὶ ὁ Μαιζῶν ἀκόμα  
εἰς τὸν Πουαγκαρὲ των θὲ ν' ἀνοιγαν τὸ στόμα.  
Νὰ τοῦ ἔλεγον μὲ τόνον «Ποῦ πᾶς Πουαγκαρὲ;  
τῶν φώτων τὴν Μητέρα φονεύης φθονερὲ ;  
Ναὶ ναὶ θὰ τοῦ ἔλεγον, χωρὶς ἀμφιβολία  
πὺς ἡ πολιτικὴ του προσβάλει τὴ Γαλλία.  
Μὰ ὅχι μὴν ἐλπίσης ὅτι μ' αὐτὰ ποῦ κάνεις  
τὴν ἐνδοξὴ Ἑλλάδα πῶς θὰ τὴν ἀποθάνης.  
Θὰ τοῦ ἐψάλλαν τόσα σχεδὸν θὰ τὸν ὑβρίζαν  
κι' ἀπ' τὴν πρωθυπουργίαν εὐθὺς θὰ τὸν κρημνίζαν.

15—3—922

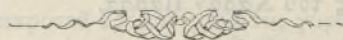
ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΔΙΑΔΩΝΑ

**ΣΜΑΡΑΓΔΑ Η ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΧΩΡΙΤΙΣΑ**

Κ Α Ι

Η ΚΑΤΑ ΤΗΝ 13 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1823

ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΠΗΛΛΙΟΥ ΤΗΣ ΜΗΛΑΤΟΥ



**ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ 3**

Μίσην οὐ Τούρκουι μὴ γινώσκον, ἀλλ' ἐν ἀκαταστάσει εὐδαιμονίας  
 εἶσι καὶ οἱ Ἕλληες ἄνευ τῆς ἀποδοτικότητος.

## ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

---

- 1) ΣΜΑΡΑΓΔΑ. Ὁρφανὴ ἀδελφὴ τοῦ Κώστα καὶ ἀρραβωνιαστικὴ τοῦ Γιάννη.
- 2) ΓΙΑΝΝΗΣ. Ἀρραβωνιαστικὸς τῆς Σμαράγδας.
- 3) ΘΕΙΑ ΜΑΡΙΩ. Θεὶα τῆς Σμαράγδας καὶ τοῦ Κώστα.
- 4) ΧΑΣΑΝ ΠΑΣΣΑΣ. Ὁ πορθητὴς τοῦ σπηλαίου τῆς Μηλάτου καὶ καταστροφεὺς τοῦ Μεραμβέλλου
- 5) ΧΟΥΣΕΪΝ ΒΕΗΣ. Ὑποστράτηγος ὑπὸ τὸν Χασάν Πασᾶ
- 6) ΧΑΖΙΝΕΝΤΑΡΗΣ. Οἰκονόμος τοῦ Γκισοῦρ Πασσᾶ, Ἄλ-  
 θαγός.
- 7) Ὑπηρέτρια.
- 8) Γραμματεὺς τοῦ Χασάν Πασσᾶ.
- 9) Δύο ἐγγονάκια τῆς θείας Μαριῶς.

(Ἡ σκηνὴ εἰς τὸ Καινούριο χωριὸν τοῦ Μεραμβέλλου κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1823).

Ἀπαγορεύεται ἡ ἀνάβασις καὶ παράστασις ἐπὶ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς τοῦ παρόντος ἔργου ἄνευ τῆς δι' ἐπισήμου ἐγγράφου ἀδείας τοῦ ποιητοῦ Μιχαὴλ Γ. Διαλλινᾶ ἢ τῶν κληρονόμων του.

---

**ΣΜΑΡΑΓΔΑ Ἡ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΧΩΡΙΤΙΣΑ**  
**ΚΑΙ Ἡ ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ ΤΗΣ ΜΗΛΑΤΟΥ**

**ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ**

**ΣΚΗΝΗ Α΄**

(Ἡ σκηνὴ παριστᾷ δρόμον χωρίου, γύρωθεν οἰκίας. Ὁ Γιάννης τρέχει δρομαίως ἔνοπλος φέρων γιαταγάνι, πιστόλας καὶ τουφέκι παλκιδὸν τοῦ 1821, βρακοφορεμένος μὲ στιβάνια Κρητικὰ καὶ μαῦρο μαντήλι εἰς τὴν κεφαλὴν. Ὁ Κώστας ἐξ ἀντιθέτου ἐρχόμενος τὸν συναντᾷ καὶ τοῦ διακόπτει τὸ θῆμα ἐγγίζων αὐτὸν εἰς τὸ στήθος τοῦ λέγει.)

**Κώστας**

Ποῦ τρέχεις Γιάννη βιαστικὸς καὶ βαραρωμάτωμένος;

**Γιάννης**

Συμπάθειο· δὲν σ' ἐπρόσεξα στὸ σπῆτι σας πηγαίνω τὴ Σμαραγδῶ μου καὶ ἐσὲ νὰ ἀποχαιρετήσω γιατί θὰ πάω στὸ πόλεμο

**Κώστας**

Ναὶ ἀλλὰ ἡ Σμαράγδα  
στὸ σπῆτι δὲν εὐρίσκεται... Εἶναι στὸ Σελινάρι (1)

στὸν Ἅγιον Γεώργιον· γιατί σάν ἐπληγώθης  
στή μάχη στή Γεράπετρο ἀπ' τῶν ἐχθρῶν τὸ βόλι,  
ποῦ σ' ἀπελπίσαν οἱ γιατροὶ καὶ σὲ ἐμεταλάβαν  
σ' ἔταξε νὰ γενῆς καλὰ καὶ νὰ τὸν λειτουργήσῃ  
νὰ κάμῃ καὶ τὸ μπόδι σου δλόκληρ' ἀσημένιο,  
καὶ τώρα πάει ὅτι χρωστεῖ στὸν ἅγιο νὰ πληρώσῃ.

### Γεάννης

Τότε λοιπὸν ἀγαπητὲ ὑγιάν σου ἀφήνω  
καὶ νὰ εἰπῆς χαιρετισμούς πολλοὺς στή Σμαραγδῶ μου.  
Νὰ μὴν λυπᾶται πὲς γιὰ μέ, νὰ μὴ στενοχωρᾶται  
ὄτ' εἶναι ἀπ' τὸ Θεὸ γραφτὸ ἐκεῖνο θεὸ νὰ γίνῃ,  
Νὰ ἐτοιμάζει τὰ προικιά νὰ ράβῃ νὰ ὑφαίνῃ  
καὶ μετὰ τὰ λαμπρόσχολα οἱ γάμοι μας θὰ γίνουν.  
Δὲν λέγω περισσότερα ἢ ὥρα μὲ βιάζει  
σὶν Παναγία (2) στέκονται τὰ ἄλλα παλληκάρια  
δμάδι μὲ τοὺς ἀρχηγούς καὶ μὲ τοὺς ἱερεῖς μας  
καὶ κάνουνε παράκλησι τὰ ὄπλα εὐλογοῦνε  
καὶ τῆ σημαία μας μαζί καὶ πρέπει νὰ προφθάσω.

### Κώστας

Γιάννη μου, σὲ παρακαλῶ, ἂν θέλῃς ἀκουσέ με  
μὴν πᾶς ἐτούτη τῆ φορὰ στὸ πόλεμο· διότι  
ἔβλεπα ὄνειρα κακά.

### Γεάννης

Σὲ ὄνειρα πιστεύεις;

Μὰ τότε ἐπροκόψαμε! Συμπάθησε με Κώστα  
"Ὅποιος πιστεύει σ' ὄνειρα δὲν ἔχει νοῦ μεγάλο.  
"Ἄλλ' ὅτι καὶ ἂν μοῦ ἐλθῇ, κι' ἂν σκοτωθῶ ἀκόμα  
γιὰ τῆ γλυκεῖα πατρίδα μας καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη  
τὸ αἷμα μου τῆς λευθεριάς τὸ δένδρο κι' ἂν ποτίσῃ  
πρέπει νὰ τρέξω Κώστα μου. Δὲν θὰ δεχθῶ ποτέ μου  
νὰ ποῦν πῶς ἐφοβήθηκα σάν νᾶμουμε γυναῖκα!  
Μονάχα Κώστα ἔχε γειά κ' ἔλα νὰ σὲ φιλήσω  
χαιρέτα μου τῆ Σμαραγδῶ σου ξαναλέω πάλι,



### Κώστας

(Ἐναγκαλιζόμενος τὸν Γιάννη μὲ ἀνταλλάγματα φιλημάτων).  
Σὰν ἐπιμένεις· σὸ καλὸ καὶ μὲ καλὸ νὰ ἔλθῃς.

(Ὁ Γιάννης ἀναχωρεῖ, ὁ Κώστας μονολογεῖ πηγαινοερχόμενος).

### Κώστας

Δὲν ἤθελα σὸ πόλεμο ὁ Γιάννης; μας νὰ πάῃ  
δὲν ἤθελα, δὲν ἤθελα δὲν τῶχω σὲ καλὸ μου.  
Ἔνεκα ὅπου ἔβλεπα σὸν ὕπνο μου χθὲς βράδυ  
ὄνειρα μαῦρα κι' ἄγρια κακὰ καὶ σβολομένα.  
Ἄλλὰ καὶ ἂν ἐπέμενα γιὰ νὰ τὸν ἐμποδίσω  
ἄδικο καὶ παραδικο τὸν κόπο ἤθελε χάσω  
Ξεύρω τὸν χαρακτῆρα του, τὴν τόλμη τὴν καρδιά του  
ἐκεῖνο π' ἀπεφάσισε θὰ κάμῃ καὶ μακάρι  
νὰ πέσουν κατ' ἐπάνω του καὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι  
Γιὰ τοῦτο δὲν ἐπέμενα μὴν τὸν στενοχωρήσω,  
Λοιπὸν ἄς πάῃ σὸ καλὸ κ' ἡ Παναγιά μαζί του.

(Ἀναχωρεῖ καὶ ὁ Κώστας)

### ΣΚΗΝΗ Β'

(Παριστώσα οἰκίαν μὲ διάφορα οἰκιακὰ σκεύη, εἰς δὲ τὸν τοῖχον κρέμονται τὰ ὄπλα τοῦ Κώστα, σπαθί, τουφέκι κλπ. ἐντὸς τῆς ὁποίας κἀθεταὶ ἡ Σμαράγδα μόνη κεντῶσα εἰς παλαιὸν τελάρο (γκεργκέφι) καὶ τραγουδεῖ ὡς ἑξῆς.)

- » Μιὰ μέρα ποῦ περίπατο πῆγαινα στὴ Βλισμένη (3)
  - » ὅταν περνοῦσα σὸ Φραρῶ (4) βλέπω μιὰ μαυροφόρα
  - » ποῦ μάζευσ νεραντζανθοὺς καὶ λούλουδ' ἀνθισμένα
  - » Τὶ βλέμμα! τὶ περπατισιά! τὶ ζηλεμένα κάελη.
  - » Γιὰ σου τῆς λέω κοπελλιὰ — «Καλῶς τὸ παλληκάρι»
  - » Τώρα δὲν εἶν' πρωτομαγιά τὶ θέλεις τὰ λουλούδια;
  - » Τὰ θέλω λέει ἀφέντη μου τὸ μνημα νὰ στολίσω
  - » τ' ἀγαπημένου μ' ἀδελφοῦ ποῦ σκώτσαν οἱ Τοῦρκοι»
- Ἔκλαυσα κ' ἐλυπήθηκα κ' ἐπόνεσ' ἡ καρδιά μου  
Μὰ κείνη μοῦ ἀπήντησε μὴν κλαῖς γιατί δὲν πρέπει

» τὰ παληκάκια τὰ καλὰ τοὺς μάρτυρας νὰ κλαῖνε  
» ὅπου ἐσκωτοθήκανε γιὰ τὴ γλυκεῖα παιρῖδα.

### ΣΚΗΝΗ Γ'

#### Ἡ ἄνω καὶ ὁ Κώστας

(Εἰσέρχεται τεταραγμένος καὶ σκυθρωπὸς καὶ λέγει).

Πάψε Σμαράγδα τὰ γλυκὰ καὶ ὄμορφα τραγούδια

(Κτυπῶν καὶ ἀποθῶν διὰ τοῦ ποδὸς του τὸ τελάρο).

Παραίτα τὰ κεντήματα. Γιὰ τώρα δὲν ταιριάζει

Τὸ Μεραμβέλλο καίγεται καὶ σὺ μοῦ τραγουδάεις;

#### Σμαράγδα (ἐκπληττομένη)

Πῶ! πῶ! τί τρέχει Κώστα μου γιὰ λέγε μου νὰ μάθω

κ' ἤλθες καὶ μὲ διέκοψες μὲ τὰ πικρὰ σου λόγια

Γιὰ λέγε μου, μὰ γρήγορα πρὶν νὰ λειποθυμήσω

Ἢ μήπως ἀπειτεύσαι ὅπως τὸ συνειθίζεις

καὶ θέλεις ἀδελφάκι μου πάλι νὰ μέ πειραξής;

#### Κώστας (σύννους)

Μακάρι ἀδελφοῦλα μου νὰ ἦτο ἀστείότης.

#### Σμαράγδα

Πῆς μου λοιπὸν μὰ γρήγορα τί τρέχει γιὰ νὰ μάθω

#### Κώστας

Τί νὰ σοῦ πῶ Σμαράγδα μου πολυαγαπημένη!

Τὸ κόνισμα τῆς Παναγιάς καὶ τὸ χρυσὸ Σταυρό Σου

Τὸν ἀραβῶνα τ' αἵτουχου ποῦ θάπερνες γιὰ ἄνδρα

Τὰ παλαιὰ μπιτόνια σου. τὰ μαλαματικά σου.

Τὸ ἀκριβὸ γιορτάκι σου, τὸ μαργαριταρένιο,

Τὰ πλειὸ καλὰ καὶ πλειὸ ἀκριβὰ φορέματα ποῦ ἔχεις

Κι' ὅσα μπορεῖς μονάχη σου στὸ ὄμο νὰ σηκώσης

Ὅλα τὰ ἀνεμάζωξε γρήγορα κ' ἐτοιμάσου

Πρὶν μᾶς προφθάσουν τὸ σκυλιὰ νὰ πᾶς νὰ μπῆς στὸ Σπήλιο.

#### Σμαράγδα (ἐκπληκτος)

Μὰ τί συμβαίνει, Κώστα μου; Τί λόγια εἶν' ἐτούτα;

ἄναιρένομαι. ἄναιρέσεις; Δὲν σὲ καταλαβαίνω.  
Πῆς μου τα ἔτσι φανερά γιὰ νὰ σὲ καταλάβω.

### Κώστας (συγκεκινημένος)

Τὶ νὰ σοῦ πῶ; Πῶς νὰ τὸ πῶ; Καὶ ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσω;  
Τὸ Μεραμβέλλο πρόκειται γῆς Μαδιὰμ νὰ γίνη!  
Ἄπὸ τὴν Ἱεράπετρο ἔξικνησ' ὁ Χασάνης.  
Μ' ἀσκέρια μόνο τακτικά τριάντα δύο χιλιάδες  
μὲ γώρις τοὺς γενήτσαρους καὶ τοὺς ἐντόπιους Τούρκους  
Τραβᾶ κανόνια ἑκατό! κ' ἄμετρος Τσεπανέδες.  
Κ' ἐπῆγε στὸ Καλοχωριὸ! κ' ἀφοῦ ἔξεκουράσθη  
κατόπιν ἔξεκίνησε εἰς τὴν Κριτσᾶ νὰ πάη  
Ἀλλ' ἄμωσ ἀποκρούστηκε ἀπ' τοὺς Μεραμπελλιῶτες  
τοὺς εἰδικούς μας δηλαδὴ κ' ἐγύρισε ὀπίσω.  
Χίλιους μονάχα ἔχασε χωρὶς τοὺς Γενιτσάρους  
Δὲν χωράτευει ὁ Κρητικὸς ἴταν θὰ πολεμάει!  
γιατὶ τὴν σφαῖρα τὴν περνᾶ μέσ' ἀπ' τὸ δακτυλίδι.  
Κ' ἔσπασαν τοὺς βρωμόσκυλους καὶ φύγαν νικημένοι  
κ' ἀκόμη βρῖσκουν τουρκικὰ κουφάρια μέσ' στὰ δάση.

### Σμαράγδα (σταυροκοπουμένη)

Δόξα νὰ ἔχη ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγία ἡ Παρθένα  
ποῦ δὲν ἀφίνουν νὰ χαθοῦν ἴσους τοὺς προσκυνοῦνε.  
Ἄλλὰ γιὰ τοῦτο Κώστα μου πρέπει νὰ παραιτήσω  
τὸ κίνημα καὶ τὸ γλυκὸ ποῦ ἔλεγα τραγοῦδι;  
Ἐτοῦτα εἶν' ὄλα χαρά. Πολὺ καλὰ μαντάτα  
καὶ πρέπει νὰ χαιρόμεθα καὶ ὄχι γιὰ νὰ κλαίμε.  
Εἶναι τιμὴ τοῦ τόπου μας καὶ δόξα στὴν πατρίδα  
ἀφ' οὗ τοὺς Τούρκους διόξανε μιὰ φούκτα παλληκάρια.  
Μ' ἀπ' τοὺς δικούς μας ἔχασά νὰ σὲ ρωτήσω πόσοι  
Ἐπέσαν εἰς τὸν πόλεμο; Γιὰ πῆς μου ἂν γνωρίζεις;

### Κώστας (ἀναστενάζων)

Σμαράγδα πῶς νὰ σοῦ τὸ πῶ; Βάσταξε τὴν καρδιά σου  
μὴν κλάψης ἀδιαφόρευτα ἔστ' ἦτανε γεαμμένο.

Δέκα ὀκτὼ ἐπέσανε στὸν πόλεμο δικὰ μας  
Ἔνα 'πο τ' ἄλλο ποιὸ καλὰ ἄφοβα παλληκάρια.  
Μὰ μέσα στοὺς δέκα ὀκτὼ ἦτανε κι' ὁ δικός μας  
ὁ Γιάννης μας ὁ ἄτυχος ὁ ἀρραβωνιαστικός σου.

**Σμαράγδα** (τεταραγμένη)

Τι λέγεις; Παναγία μου; ἀλήθεια;

**Κώστας**

Ναὶ ἀλήθεια

Τέσσερης Τούρκους ἔσφαξε ἐπάνω σ' ἓνα αἷμα  
μὰ ὕστερα τὸν κύκλωσε ὀλόκληρο μπουλούκι  
Γενίναροι, κ' ἐπέσανε ἐπάνω του σ' ἅν λύκοι  
καὶ τὸν καταξοχίσανε σ' ἅν σκύλοι λυσασμένοι.

**Σμαράγδα** (κλαίουσα)

Θεὲ μου ἔσκοτώσανε τὸ Γιάννη μου οἱ σκύλοι ! !  
Κ' ἐγὼ τί θέλω τῇ ζωῇ μὲ χωρὶς τὸν καλὸ μου;  
Τὶ χρησιμεύει τὸ κορμὶ ὅταν δὲν ἔχει μάτια;

(Ὁρμᾶ ἐκεῖ ὅπου τὰ δπλα τοῦ Κώστα κρέμονται καὶ τὰ ἀρ-  
πάζει φωνάζουσα).

Ζῶσε με Κώστα τὸ σπαθὶ, δὸς μου καὶ τὸ τουφέκι  
φέρε φουσεκία ἀμέτρητα στὸν πόλεμο νὰ τρέξω.

«Ὁπου ἔχει χρόνους στὴ στεριά ἔχει καὶ τοῦ πελάγους».

Θὰ πάγω τοὺς Ἀγαρηνοὺς κ' ἐγὼ νὰ πολεμήσω  
αὐτοὺς ὅπου σκοτώσανε τὸ λατρευτὸ μου Γιάννη.

Κ' ἐλπίζω πρώτα ὁ Θεός, ὅτι θὰ κατορθώσω  
νὰ πάρω πίσω τ' ἄχραντο μαντυρικό του αἷμα.

Ἄν σκοτωθῶ ὅμως κ' ἐγὼ ἀπ' τῶν ἐχθρῶν τό βόλι

Τότε τὸ μνημα ἄνοιξε τοῦ Γιάννη νὰ μὲ βάλης.

Καὶ γράψε εἰς τὴν ἄχαρι τοῦ τάφου μας τὴ πλάκα

«Ἐδῶ κοιμοῦνται δυὸ κορμιὰ ὁ Γιάννης κ' ἡ Σμαράγδα

ποῦ δὲν βαστοῦσαν τῆς σκλαβιάς τὸ θεριωμένο πόνο

κ' ἐχύσανε τὸ αἷμα των γιὰ τὴ γλυκιὰ πατρίδα

Κ' ἂν δὲν ἐσμίξαν ζωντανοὶ σ' αὐτὸν τὸν ψεύτη κόσμο

ἔσμιξαν στὰ οὐράνια αἱ ἀφθαρταὶ ψυχαί των  
καὶ τὰ φθαρτὰ κουφάρια των σ' αὐτὸ τὸ μαῦρο μνήμα».

### Κώστας

Ὅ,τι κι' ἂν κάμης, κι' ὅ,τι πῆς δὲν σ' ἀδικῶ Σμαράγδα  
εἶναι τὸ δίκιο σου πολὺ, ψηλὸ σὰν Ψηλορείτης,  
ἀλλ' ὅμως ἀποτέλεσμα μ' αὐτὰ δὲν θὲ νὰ φέρης.  
Λοιπὸν νὰ κάμης μιὰ καρδιὰ σκληρὴ σὰν τὸ ἀτσάλι.  
Ὁ Γιάννης πλιὰ ἀπέθανε ! Ὁ Θεὸς νὰ τὸν σχωρέση.  
Καὶ τοὺς πολέμους ὅπου λὲς ν' ἀφήσης κατὰ μέρος  
Ἐσύ 'σαι νηὰ καὶ τρυφερὴ κι' ἀρχοντομαθημένη  
στὸ μετερίζι δὲν βαστᾶς νὰ κάθῃς ὅλη ἡμέρα  
χωρὶς ψωμί, χωρὶς νερό, στὴ ζέστη καὶ στὸ κρύο.  
Τὸ τί θὰ κάμης σκέψου το καλὰ πρὶν νὰ τὸ κάμης.

### Σμαράγδα (ἐνθουσιωδῶς)

Ἐγὼ δὲν εἶμ' Ἀφρικανή' εἶμαι Κρητικοπούλα  
εἶμ' ἀπ' τὸν τόπο ποὺ γεννᾶ θεοὺς καὶ ἡμιθέους  
καὶ παλληκάρια ποὺ χουνε λεονταριοῦ καρδιά.  
Ἐμένα 'νε πατρίδα μου ἢ ξακουσμένη Κρήτη  
ὅπου τυράννους δὲν ψηφᾶ, τούρκους δὲν λογαριάζει  
ποῦ εἰς σὲ κάθε μέρος της ἢ δάφνες ξεφυτρώνουν  
καὶ ταῖς ποτίζουν μ' αἵματα κι' ἀνθοῦν καὶ μεγαλώνουν  
αἱ δυὸ ἀθάνατοι θεαὶ «ἡ Νίκη καὶ ἡ Δόξα».

### Κώστας

Σμαράγδα ! ἀνωφέλευτα μὴ κλαίεις μὴ λυπᾶσαι  
ὄ,τ' ἔγινε ἐγένηκε διορθωμὸ δὲν ἔχει  
τὸ ἴδιο εἶναι καὶ νὰ κλαῖς καὶ νὰ γελᾷς τὸ ἴδιο  
Δὲν θὰ γυρίσῃ στὴ ζωὴ ὅ,τι καὶ ἂν θὰ κάνης  
ὁ Γιάννης ἦτανε ἀνθὸς μὰ φύσηξε ἄερας  
τὸν ἔρριψε τὸν μάρανε καὶ πῆγε στὴ δουλιά του  
Γι' αὐτὸ σοῦ λέω ἀδελφῆ νὰ τὸν ξελησμονήσης.

### Σμαράγδα

Χριστέ καὶ Παναγία μου τὸν Γιάννη νὰ ξεχάσω !

Τὸ λεβεντόκορμο παιδί τὸ ζηλεμένο νέο !  
Ποῦ σὺ ὁ ἴδιος μούλεγες πολλές φορές «Σμαράγδα  
νὰ τῶχεις σὲ κρυφῆ χερὰ σπουδαῖο καύχημά σου  
Πῶς ἔνα τέτοιο ἄγγελο ταῖρι σου θεὸ νὰ κάμης!

### Κώστας

Αὐτὰ σοῦ λέω πέρασαν σὰν ὄνειρο τοῦ Μάϊ  
κι' ἄκου τί θέλω νὰ σοῦ πῶ, γιατί ὁ καιρὸς μᾶς βιάζει  
Καὶ μὴ νομίζεις ὡς ἐδῶ ἐπάψαν τὰ δεινά μας  
ἔχουμε περισσότερα νὰ πάθουμε ἀκόμα.  
Καὶ πρέπει νᾶχουμε καρδιά ὑπομονὴ καὶ θάρρους,  
ὅ,τι μᾶς ἔχει ὁ Θεὸς γραμμένα νὰ βαστοῦμε.

### Σμαράγδα

Χριστέ μου πλειὰ χειρότερα ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμα  
τί ἔχουμε νὰ πάθουμε; Ἔχασα τὸν καλὸ μου  
τὸ θάρρος τὴν ἐλπίδα μου τὸ φῶς τῶν ἀμματιῶν μου  
καὶ σὺ μοῦ λές πῶς πλιὰ πολλὰ θὰ πάθουμε ἀκόμα;  
Φαρμακεμένη μαχαιριά μοῦδωκαν εἰς τὰ στήθια  
καὶ γιατρικὸ δὲν βρίσκεται τὸν πόνο μου νὰ γιάνη  
τί ἄλλο μεγαλύτερο κακὸ μπορεῖ νὰ πάθω;

### Κώστας (σύννοος)

Ὅμι Σμαράγδα μόνο σὺ ; ὅλο τὸ Μεραμπέλλο  
εὐδρίσκεται τὴ σήμερο σὲ κίνδυνο μεγάλο.  
Γιατί ἀφοῦ οἱ ἄπιστοι ἐκατανικηθήκαν  
καὶ πάθαν ἀπὸ ἐμᾶς αὐτὸ τὸ ρεζιλίκι  
σκοπεύουνε νὰ μαζευτοῦν νὰ πολεμίσουν πάλι  
Καὶ τὴν μεγάλην τῶν ντροπῆ θέλουν γιὰ νὰ ξεπλύνουν  
κ' ἐγράψανε εἰς τὰ Χανιά, στὸ Ρέθυμνο καὶ Κάστρο  
νὰ σκώσουν τὸ Σανιζὰκ Χερσίφ (5) Ἄμετη Μουχαμέτη  
ὄλ' οἱ πιστοὶ Ὀθωμανοὶ ν' ἀρματωθοῦν ἀμέσως  
νὰ βγοῦν στὴ Χερσιόνησο, στὰ Μάλλια καὶ στὸ Σύσι  
νὰ ἀνεβοῦν ἀπ' τὴν Κερὰ, νὰ πᾶνε στὸ Λασηθι  
καὶ ἄλλοι ἀπ' τὴν Μήλατο κι' ἀπ' τὴν Σπιναλόγκα.



Καὶ ἀπὸ Καλὸ Χωριὸ νὰ ἐλθῇ ὁ Χασάνης  
νὰ μᾶς σὲ βάλλουν ὄλους μας οἱ ἄπιστοι στὴ μέση  
νὰ μᾶς σε πετσοκόψουνε ὡσὰν ταῖς ἀγκινάρες  
τὸ σχέδιον των εἶν' αὐτό.

**Σμαράγδα**

Χριστὲ καὶ Παναγιὰ μου

Μὰ τότε ἐμαθήκαμε !

**Κώστας**

Σμαράγδα μὴ φοβᾶσαι

Ἐμεῖς δὲν εἴμεθα λαγοὶ οὔτε παχιὰ κριόρια  
οὔτ' ἀγκινάρες ὡς θαροῦν γιὰ νὰ μᾶς πετσοκόψουν.

Ἐμεῖς θὰ πολεμήσωμεν ἄφοβα μὲ τοὺς Τούρκους  
μακάρι νᾶναι ἑκατὸ, διακόσες χιλιάδες.

Ὅποιος ποθάνει τίμα θάνατο δὲν φοβᾶται  
θὰ χύσωμε τὸ αἷμα μας γιὰ πίστι γιὰ πατρίδα  
κ' οἱ Τούρκοι θὰ δεκατισθοῦν καὶ θὰ τὴν πάθουν πάλι.

Ἐνα μονάχα βάσανο ποῦ μᾶς ὑποψιάζει.

**Σμαράγδα**

Γιὰ πὲς το

**Κώστας**

Ποῦ δὲν ἔχωμε Σμαράγδα μου φουσέκια

Ἐστείλαμε εἰς τὴν Φραγκιά ἐπίτηδες καρᾶβι  
γιὰ νὰ μᾶς φέρῃ ὅσα μπορεῖ μπαροῦτι καὶ τουφέκια

κ' εἰς τὴν Ἑλλάδα γράψαμε κάμποσα νὰ μᾶς στείλουν  
μὰ ὡς τῶρα δὲν ἐλάβαμε ἀπάντησι καμμιά!

Ἄν πέψῃ ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγιὰ καὶ μᾶς ἐλθοῦν ἐγκαίρως  
τότε θὰ δῆ; τοὺς Χριστιανοὺς π' οὐ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους  
γεράκια θὰ χορτάσουνε καὶ τὰ σκυλιὰ τοῦ τόπου  
ἀπὸ τὰς σάρκας τῶν ἐχθρῶν. Σμαράγδα μὴ φοβᾶσαι.

**Σμαράγδα**

Χριστὲ μου καὶ νὰρχόντανε ἀπόψε τὰ φυσέκια  
νὰ μὴν μᾶς σφάζουν οἱ ἐχθροὶ σὺν πρόβατα στὴ μάνδρα.

### Κώστας

Λοιπὸν γιὰ νᾶμεθα καὶ μεῖς ὅλοι προφυλαγμένοι  
καὶ νὰ ἐξασφαλίσωμε τὰ γυναικόπαιδά μας.

Οἱ Καπετάνιοι σκέφθηκαν κι' ἀπόφασιν ἐβγάλαν  
νὰ πᾶνε εἰς τῆς Μήλατος τὸ σπήλαιον (6) νὰ ἔμβουνη  
οἱ γέροντες κι' ἀνήμποροι γυναῖκες καὶ κοπέλλια,  
θὰ μποῦν καὶ γιὰ περᾶσπιση κάμποσα παλληκάρια  
κι' ἐμεῖς, ἔξω θὰ μένωμε μόν' γιὰ νὰ πολεμοῦμεν  
τοὺς σκύλους τοὺς ἀβάφτιστους τὰ τέρατα τοῦ κόσμου  
τὰς τίγρεις ἅπου ἔχουνε τὸ πρόσωπο ἀνθρώπου.

Κι' ἂν ἔλθουν τὰ φυσέκια μας τότε καθῶς σοῦ εἶπα  
χαρὰ σ' ἐμᾶς, χαρὰ σὲ σᾶς, κι' ἀλοίμονο στοὺς Τούρκους!

### Σμαράγδα

Μ' ἂν δὲν ἔλθοῦνε.

### Κώστας

Τότε δὰ οἱ Τούρκοι θὰ πατήσουν  
τὸ Μεραμβέλλο· κι' ἤξευρε ἀμέσως θὰ τὸ κάψουν  
θὰ κάψουνε τὰ δένδρα του, θὰ σφάξουν ὅσους βροῦνε  
καὶ πέτρα δὲν θ' ἀφήσουνε ἀπάνω εἰς τὴν ἄλλη  
ἄστερα θὲ νὰ φύγουνε στὰ Κάστρα θὲ νὰ μβοῦνε  
καὶ γιὰ ἱκανοποίησι θὰ τῶχουνε ἐτοῦτο.

Λοιπὸν Σμαράγδα μὴν ἀργεῖς πάρε ὅ,τι μπορέσης  
φλωγιά καὶ μαλαματικά κι' ὅ,τι μπορεῖς νὰ σκόψης  
καὶ τ' ὄρα θάρθ' ἡ θειά Μαριώ, ἡ ὄρα τὴνὲ βάζει  
νὰ πᾶτε μεσ' στὸ σπήλαιο τῆς Μήλατος νὰ μβῆτε.

(Ἡ Σμαράγδα κλαίει, ὁ Κώστας ἐξορκολοθεῖ νὰ τῆς λέγει).

Μὴν κλαῖς μὴν ἀπειρίζεσαι ἔχ' ὁ Θεὸς Σμαράγδα  
"Ποῦ σ' αὐτὸν ἐλπίζομεν ὅλοι μικροὶ μεγάλοι  
τοὺς Τούρκους νὰ νικήσωμε καὶ νὰ χαροῦμε ὅλοι.

### Σμαράγδα (σφογγίζουσα τὰ δάκρυα)

Ἐσάτισα ἡ ἄμοιρη καὶ δὲν σοῦ εἶπα Κώστα  
τὸ σῶμα ποῦ ἐθάψανε τ' ἀρραβωνιαστικοῦ μου;  
Πᾶν τύχη κι' ἔλθουν οἱ καιροὶ ὅπως τοὺς λογαριάζεις



νά πάω εἰς τὸν τάφον του συχνὰ νὰ λειβανίζω  
νὰ χύνω δάκρυα πικρὰ γι' αὐτὸ τὸ παληκάρι  
ποῦ ἔχυσε τὸ αἷμα του γιὰ τὴ γλυκεῖα πατρίδα  
Γι' αὐτὸν τὸν ἔθνομάρτυρα. (Κλαίει),

### Κώστας

Τὶ νὰ σοῦ πῶ ἀδελφοῦλα;

Τὸ πτώμα του δὲν βρέθηκε! τὰ δεκαφτὰ μονάχα  
πτώματα ἐβρεθήκανε; κ' οἱ Χριστιανοὶ τὰ θάψαν  
σάν ἔπαυε ὁ πόλεμος εἰς ἓνα ἐξωκλήσι.  
ἔκεῖ ψηλὰ στοῦ Καθαροῦ (7) τὰ κλέφτικα λημέρια

### Σμαρτάγδα (ἐκπληκτος καὶ θαρραλέα)

Θεὲ μου! μὴν ἐγλύτωσε ἀλλὰ δὲν ἦλθ' ἀκόμα;  
ἢ μήπως ἐπληρώθηκε κ' ἐκρύβη στὰ λαγκαδία;

### Κώστας

Πῶς εἶν' ὁ Γιάννης ζωντανὸς ἐλπίδα νὰ μὴν ἔχῃς!  
Ἐτοῦτος ἦτανε παιδί γερό κ' αἰσθηματίας,  
Κι' ὡς ἄρχισε ὁ πόλεμος μπροστὰ μπροστὰ ἐπῆγε.  
Καὶ μὲ τοὺς Τούρκους πιάσθηκε τέσσαρες μόνο πέσαν  
νικηρὸ ἀπ' τὸ μαχαίρι του, χωρὶς τοὺς ἄλλους ἐκύλους  
ποῦ ξάπλωνε χάμαι στὴ γῆ ἢ κάθε τούφεκιά του.  
Μὰ καλῶς σοῦπα στὴν ἀρχή. Ὁλόκληρο μπουλουὶκι  
ἔπεσε κατ' ἐπάνω του καὶ ζωντανὸν τὸν πιάσαν.  
Κι' ὕστερα δὲ μὴν τὰ ρωτᾷς. Μόν' ὁ Θεὸς κ' ἐκεῖνος  
γνωρίζει πόσα βάσανα οἱ σκύλοι τοῦ ἐτάμαν!  
πόσα φρικτὰ μαρτύρια ὥστε νὰ ξεψυχήσῃ.

### Σμαρτάγδα (κλαίουσα)

Ἄχ! Γιάννη, Γιάννη μου καλὲ πῶς ἄδικα ἐχάθης!  
(Μετ' ὀλίγον σφογγίζουσα τὰ δάκρυά της).  
Μὰ πῶς ἐβεβαιώηκες ἐτοῦτα ποῦ μοῦ λέγεις;

### Κώστας

Ἄπο τ' ἀντικυρὸ βουνὸ μ' ἄλλοις πολλοὺς ἀκόμη  
ἐπολεμοῦσαν τοὺς ἔλθροῖς ὁ Γιάννης κ' ὁ Σωτήρης

τοῦ συμπεθέρου μας οἱ γιοὶ κ' ἐκεῖνοι μοῦ τὸ εἶπαν.  
Τὸν ἔβλεπαν τὸν ἄμοιρο ὅταν τὸν ἐτραβοῦσαν  
κι' ὅταν τὸν δέσαν κ' ἔφυγαν σκούζοντας καὶ γελῶντες

### Σμαράγδα

Τοὺς εἶδαν καὶ τὸν σκότωσαν;

### Κώστας

"Ὀχι! Μὰ ἀμφιβάλλεις  
πῶς δὲν τὸν ἐσκοτώσανε; μπορεῖ ποτὲ Σμαράγδα  
ἀρνι νὰ πέση ἔξαφνα μέσα σὲ λύκου στόμα  
καὶ νὰ γλυτώσῃ;— Ἀδελφὴ τὸν πόνο σου γνωρίζω.  
Γιατὶ κ' ἐγὼ ἔχω στὴν καρδιά γι' αὐτὸν μεγάλο πόνο.  
Ἄλλὰ μὴν νανουρίζεσαι μὲ εὐκαιρες ἐλπίδες  
μόνο νὰ λέγῃς ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τοῦ συγχωρέσῃ.  
Καὶ ἐτοιμάσου γρήγορα γιὰτ' ὁ καιρὸς πηγαίνει.

### Σμαράγδα

Καὶ σὺ θὰ ῥθῆς μαζί μὲ μᾶς νὰ μπῆς μέσα στὸ σπήλιο;

### Κώστας

"Ὀχι.— Ἐγὼ δὲν θὲ νάρθῶ ἀλλὰ θὰ μένω ἔξω  
νὰ πολεμῶ τὴν Τουρκιὰ ὅσον καιρὸ θὰ ζήσω.  
Θὰ πάρω ὄρη καὶ βουνὰ μὲ τ' ἄλλα παληκάρια  
θὰ γίνω ἓνα κλεφτόπουλο Τούρκους νὰ ξολοθρεῶ.

### Σμαράγδα (ἐκετευτικῶς)

Μὰ τότε νᾶλθω καὶ ἐγὼ εἰς τὰ βουνὰ μαζί σου  
ὅ,τι θὰ γίνῃς νὰ γενῶ. νὰ κάνω ὅτι θὰ κάνῃς.  
Ἄν πληγωθῆς στὸν πόλεμο ν' ἀλλάσω ταῖς πληγαῖς σου  
κι' ἂν ἀποθάνῃς Κώστα μου μαζί σου ν' ἀποθάνω.  
Σύντροφος εἰς ταῖς λύπες σου νᾶμαι καὶ σταῖς χαραῖς σου  
Γιατὶ δὲ τῶχω σὲ καλὸ στὸ σπήλιο νὰ τρυπώσω.  
Κάλλιο νὰ εἶνε τὸ πουλὶ εἰς τὸ κλαδί ἐπάνω  
παρὰ νᾶ εἶνε στὸ κλουβί. Ἄχ πάρε με μαζί σου.

### Κώστας

Τὰ λόγια σου ἀδελφοῦλα μου τὰ σπλάγγνα μου θερίζουν  
μὰ μάθε πῶς δὲν γίνεται. Πρέπει νὰ μβῆς στὸ σπήλιο.  
Δὲν θὲ νὰ ἦσαι μοναχῆ, ὅλες οἱ χωριανές μας,  
οἱ γέροντες καὶ ἡ γρηῆς καὶ τὰ μικρὰ κοπέλια  
ἐκεῖ μέσα θὰ βρίσκωνται νὰ μὴ στενοχωρᾶσε.  
Ἡ θειὰ Μαριώ θὰ εἶν' ἐκεῖ μὲ δύο της ἐγγονάκια  
ἔπου σφάξαν τοὺς γονεούς των πρὸ πέρουσι οἱ Τοῦρκοι.  
Ὁ γείτονας ὁ Θεοδωρῆς, τοῦ Ἰσαμπαραλῆ ἡ γυναῖκα  
καὶ τόσοι ἄλλοι γέροντες καὶ τίμιοι ἀνθρώποι  
καὶ ὅσοι ἄλλοι χωριανοὶ γιὰ πόλεμο δὲν εἶναι  
Καὶ στὸ Καινούριο τὸ χωριὸ τάξε πῶς θὰ ᾿σαι πάλι.  
Κ' ἐλπίζωμεν πῶς θὲ νὰ ᾿ρθοῦν τὰ πράγματα ὠραῖα  
μ' ἂν ἔλθουν διαφορετικά, νὰ μὴν ἀπελπισθῆτε.  
Ὁ σπήλιος εἶν' ἀπόκεντρος δὲν θὰ τὸν βροῦν οἱ Τοῦρκοι  
ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν εὔρουνε δὲν θὰ τονε πατήσουν  
γιατί θὰ μποῦνε μέσ' αὐτὸν ἐξῆντα παλληκάρια  
ποῦ μὲ τὴν μπάλα ἤμποροῦν τὴν τρίχα νὰ μοιράσουν  
καὶ μόνο ν' ἀντικρῦσουνε (στὸ σπήλαιο) οἱ Τοῦρκοι  
θὰ πέφτουν ἀπ' ταῖς μπάλαις των σὰν τὰ σκυλιὰ στ' ἀμπέλια.

### Σμαράγδα

Θὲ νὰ γενῆ ὁ λόγος σῶν ἀφοῦ τὸ ἐπιμένεις  
Γιατὶ ἐσὺ μ' ἀνάθρεψες, ἀπὸ μικρὸ παιδάκι.  
Ἐσὺ ᾿σουν ὁ πατέρας μου μάννα μου κι' ἀδελφός μου  
γιατ' ἦτον ἀσαράντιστη ἡ ἄμοιση μας μάννα  
ὅταν τὴν ἐσκοτώσανε οἱ Τοῦρκοι στὸ κρεββάτι  
π' ἀρωστημένη βρισκετο ἀπὸ τὴν τόση λύπη  
ποῦ ᾿σφαξαν τὸν πατέρα μας ᾿πάνω στὰ γόνατα της.  
Ἐσὺ Κώστα μ' ἐσήκωνες. Ἐσὺ μὲ ἐκουνοῦσες  
κι' ὅταν τὸ κλαῖμά ἤρχιζα σὰν βρέφος ὅπου ἦμου  
μ' ἐγύριζες στῆς γειτονιῆς καὶ μ' ἐβυζάναν γύλα.  
Καὶ τώρα τὸ χατῆρι σου μπορῶ νὰ τὸ χαλάσω;  
Θὰ ἦμουνε ἀχάριστη καὶ δὲν θὰ εἶχα γνῶσι  
ἂν ἤθελα ν' ἀντισταθῶ εἰς ὅ,τι διατάσσεις.

Μὰ μ' ὄλα ταῦτα ἀδελφὲ σοῦ ξιναλέω πάλι  
ἂν θέλῃ; νᾶρθω σὶὰ βουνὰ νὰ πολεμῶ μαζί σου  
"Ἄν ὄχι, τότε θὰ γενῆ αὐτὸ ποῦ διατάσσης.  
Εἰς τὸν λαιμὸ σου μ' ἔπηρες, ὅ,τι μοῦ πῆς θὰ κάνω  
καὶ νὰ μοῦ πῆς νὰ γεμισθῶ ἀμέσως θὲ νὰ πέσω  
ἀπὸ θεώρατο γερινὸ γιὰ νὰ σ' εὐχαριστήσω.

**Ἡδὺς τῆς (σύννους)**

Οἱ λόγοι σου Σμαράγδα, οὐ πολὺ μὲ συγκινοῦνε  
καὶ σὰ μαχαίρια δίκουπὲ χιλζοῦνε τὴν καρδιά μου.  
"Ἐχεις μεγάλου δίκαιον. Πολὺ καλὰ γνωρίζω  
τὴν λαῦρα ποῦ σοῦ ἄναφα μὲ τὰ πικρὰ μου λόγια.  
Φαντάζομαι τὸν πόνο σου! τὴν λύπη! τὸν καῦμό σου  
γιατ' εἶναι ἂπ' τὸν θάνατο χειρότερος ἀκόμα  
ὁ ζωντανὸς ξεχωρισμὸς. — "Ἀλλὰ κ' ἐγὼ ἀδελφοῦλα  
νομίζεις πῆς δὲν θλίβωμαι ποῦ θὰ ξεχωριστοῦμε;  
"Ὅμως σὰν θέλει ὁ Θεὸς γιὰ νὰ μᾶς δοκιμάσῃ  
ἂν ἔδωμε ἀκλόνητη καὶ σταθερὰ τὴν πίστη  
πρόπει νὰ ὑποφέρωμε εἰς ὅ,τι κ' ἂν μᾶς ἔλθῃ.  
«Ὁ Καπετάνιος, ὁ καλὸς βγαίν' ἀπὸ τὴ φουρτούνα»  
Καὶ πρόπει νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸν Θεὸν μας πάντα  
ὅπου τὸ' ἀγιάτρευτες πληγιῆς γιένει καὶ βαλσαμώνει.

#### ΣΚΗΝΗ Δ'

Οἱ ἄνω καὶ ἡ θειά Μαριῶ εἰσέρχεται φέρουσα εἰς τὸν ὄμον  
τῆς διάφορα ροῦχα, ὀπισθεν μιὰ σακκοῦλα γερμάτη τρόφιμα,  
καμπουριασμένη ἀπὸ τὸ βάρος τῆς ἡλικίας, φοροῦσε σοφῶρι καὶ  
φέρουσα γεροντικὴν βακτηρίαν. Τὴν ἀκολουθοῦν δύο ἄρρενα ἐγ-  
γονάκια τῆς μόλις δεκαετῆ φορεωμένα καὶ αὐτὰ ροῦχα καὶ τρό-  
φιμα, φοροῦν Κρητικὰ βρακάκια καὶ στιβάνια. Χαιρετᾶ ἡ θειά  
Μαριῶ καὶ λέει.

**Θειά Μαριῶ**

Πολλὰ τὰ ἔτη σὺς παιδιά.

**Κώστῆς (σκυθρωπὸς)**

Καλῶς τὴ θειά Μαριῶ.

**Θειά Μυριώ** (πρὸς τὴ Σμαράγδα)

Ἔτοιμη εἶσαι Σμαραγδώ;

**Σμαράγδα** (σκυθρωπὴ καὶ ἀναστενάζουσα)

Προίμενε ὀλίγο

Νὰ ἴμῳ νὰ πάρ᾽ ὅ,τι ἴμορῳ στὸν ὦμο νὰ σηκώσω

**Θειά Μυριώ**

Ψωμί νὰ πάρης κόρη μου, πάρε καὶ μιὰ βελόντζα  
κανένα ροῦχο σου βαρὺ γιὰτ' εἶν' ἔδ᾽ Φλεβάρης

(Ἡ Σμαράγδα εἰσέρχεται εἰς τὸ ἰδιαιτερον τῆς δωμάτιον ὅπως ἐτοιμάσῃ τὰ πράγματα ὅπου ἤθελε σηκώσει. Μετ' ὀλίγον ἐξέρχεται φοροῦσα τὰ ἐορτάσιμα τῆς φορέματα καὶ μαλαματικά, καταφορτωμένη διάφορα ροῦχα καὶ τρόφιμα, ἐξαιρετικῶς δὲ καὶ μετὰ μεγάλης θρησκευτικῆς εὐλαθείας φέρει εἰς τὴν δεξιάν τῆς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, συγκεκινημένη καὶ κλαίουσα, τὴν ἐναποθέτει εὐλαδῶς ἐπὶ παρακειμένης τραπέζης. Ὁ Κώστας ἢ θειά Μυριώ καὶ τὰ ἐγγονάκια τῆς ἀποκκλύπτουσι καὶ γονατίζουν ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ τὴν ἀσπάζονται ὅπως καὶ ἡ Σμαράγδα, ὅποια κλαίουσα λέγει πρὸς τὸν Κώστα ἀφοῦ ἠγέρθησαν ὅλοι).

Ἔχε ὑγίαν Κώστα μου ἀδελφι ἀγαπημένο.

Εἶτα λαμβάνει τὴν εἰκόνα εἰς χεῖρας τῆς ἐτοιμαζομένη νὰ ἀναχωρήσῃ.—Ὁ Κώστας συγκεκινημένος τῆς λέγει.

**Κώστας** (συγκεκινημένος)

Εἰς τὸ καλὸ Σμαράγδα μου τὸ θάρρος σου μὴ χάσης  
Ποτὲ μὴν ἀπελπίζεσαι εἶν' ὁ Θεὸς μέγας,  
καὶ προστατεύει πάντοτε τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν του.  
Μ' ἂν ἔλθουν χρόνοι δίσεκτοι καὶ σκιεθῶ στή μάχη  
λησιμόνα με, συγχώραμε κι' ὁ Θεὸς νὰ σὲ σχορήσῃ.

Ἡ Ἀδελφαί πίπτει

## ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

### ΣΚΗΝΗ Α΄

(Ἡ σκηνὴ παριστᾷ οἰκίαν εἰς τὴν ὁποίαν κάθεται ὁ Χασάν Πασᾶς, φουμάρων μακαρίως τὸ γιασεμί Τσιμποῦκι του μόνος, εἰσέρχεται κατόπιν ὁ Χουσεὴν Βέης ὑποστράτηγος φέρων εἰς χεῖρας του ἔγγραφα ἀμφότεροι μὲ στρατιωκᾶς στολᾶς.)

**Χουσεὴν Βέης** (9) χαιρετῶν λέγει

Πασᾶ ἔφέντημι ἔφερα τὰ ἔγγραφα  
ἀπ' τὴν ἀρχὴ πού ζύσαμε τὸ σπήλαιον  
ὡς ὅτου τὸ ἐπήραμε νὰ δῆς.

Καὶ νὰ γενοῦνε «κάνηντι» (10) ὅπως ἀπαιτεῖ  
ἢ τάξις τοῦ πολέμου στὰ τεφτέρια μας.

**Χασάν Πασᾶς.**

Πολὺ καλὰ. Μὰ 'πές μου μὲ τὸ στόμα σου  
ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τί γενήκανε ;  
Καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶδες μὲ τὰ μάτια σου  
ὡς Κουμαντάρης δεύτερος τοῦ ἄσκεριοῦ.

**Χουσεὴν Βέης**

\* Αφοῦ ἀνακαλύψαμε τὸ σπήλαιον  
ἐτροξέαν ἀπὸ μᾶς καμπόσοι ζωηροὶ  
ἢ καὶ ταρταλατζῆδες, ὅπως θές τοὺς \* πὲ  
νὰ πᾶν νὰ 'μποῦν ν' ἀρπάσουν τοὺς Ρωμιούς  
νὰ σφάξουν καὶ νὰ κάμουν καὶ νὰ δειξοῦνε.

\* Ἐπήγαιναν μὲ θάρρος καὶ ἀνύποπτοι  
ὅπως στὴ μάνδρα τῶν ἀρνιῶν χασάπηδες.

\* Ἀλλὰ σὺν ἀντικρύσανε στὸ σπήλαιον  
οἱ ἄπιστοι \* πὸ μέσα τοὺς ἐπαίξανε  
μιὰ μπαταρία· καὶ ἐπέσαν διὰ μιᾶς  
δικὰ μας ἀρκετὰ πρωτοπαλλήμαρα !

\* Ἐνῶ ἀπ' τοὺς Γκιαούρηδες κανεῖς,  
δὲν εἶχε πληγωθεῖ ἢ πέσει· \* Ἐπειδὴ·

ἦσαν κρυμένοι πίσω σὲ θεόκτιστα  
μπεντένια μιτηρήζα. Ναί Βεζύρη μου  
Σημείωσε Πασᾶ μου ὅτι τῶν πιστῶν  
ἴπου πέσαν τὰ κουφάρια τὰ ἐφάγανε  
γεράκια καὶ βιτσιλές ἐπειδὴ  
ποῦ ν' ἀντικρύση ἄλλος κανεὶς στὸ σπήλαιον !  
Σᾶν εἶδα αὐτὸ τὸ πάθημα ἐδιάταξα  
ἴλοι γιὰ νὰ συρθοῦν ὀπίσω· κι' ἔξωσα  
τὸ σπήλαιον ἀπὸ μακρὰ καὶ ἄρχισα  
πολιορκία τακτικὴ (μουχασερέ.)  
Ἄπὸ τὴν μπάντα τοῦ Σταυροῦ ἐπῆγα ἴγὼ  
ἀπὸ τοῦ Ραπᾶ ἐπῆγε ὁ Λαδαογλούς. (11)  
Ἄπὸ τὴ Μήλατο ὁ Κακλῆς (12) κι' ὁ Τερζαλῆς (13)

**Χασάν πιασᾶς**

Ἔπειτα;

**Χουσεῖν βέης**

Μὲ τελάλη τρὺς ἐφώνηξα

Ὅπως μοῦ εἶχετε εἰπῆ Βεζύρη μου  
ὅτι ἂν θέλουν νὰ μας παραδώσουνε  
τὰ ὄπλα καὶ φυσέκια εἶν' ἐλεύθεροι  
στὰ σπίθια τῶν νὰ πᾶνε νὰ καθίσουνε  
νὰ κάνουν ταῖς δουλιές τῶν ταῖς γεωργικῆς  
καὶ νὰ τοὺς δώσωμε τὸ ραῖ τεσκερεσί (14)  
καὶ ἀμνηστεία ἀπ' τὸ βασιλιὰ  
τὸν πολυχρονισμένο τὸ Σουλτὰν Μαχμούτ.  
Μ' αὐτοὶ Πασσᾶ Ἐφέντη τὸ ἴνοήσανε  
πῶς ἤθελε μ' ἀπάτη νὰ τοὺς πιάσωμε  
γι' αὐτὸ δὲν παρεδώθηκε κανεὶς.  
Ἐπρόσμενα μὲ χωρὶς ἀποτέλεσμα  
ἡμέρας εἴκοσι καὶ δυὸ Βεζύρη μου  
ὀπότε πειὰ «Γιουροῦσι» (15) ἐδιάταξα  
γιατ' ἤκουα τ' ἀσκέρι κ' ἐμουρμουρίζε.  
Μὰ ὅμως ἄχ πῶς νὰ στὸ πῶ Πασᾶ μου  
Ἐνικηθήκαμε καὶ πίσω ἴλοι στρέψαμε

κ' ἐπάθαμ' ἕνα ρεζιλίκι 'που δὲν λέγεται.

'Εγάθησαν ἀδίκως ἑκατὸν ἑπτὰ  
γενναῖα παλληκάρια καὶ ἰσφάνικα!

Τότε σὰν εἶδαν οἱ Ρωμηοὶ πὼς σπάσαμε  
μᾶς 'πῆραν 'πίσω μὲ τὰ γιουχαῖσματα  
γυναῖκες ἄνδρες καὶ παιδιὰ μαζὺ  
μὲ ξύλα, μὲ λιθάρια καὶ σαθιὰ  
κ' ἢ κάθε τουφεκιά των ἕνα ξάπλων' ἀπὸ μᾶς.

**Χασὰν πιαῶς** (ψάχων τὴν γενεάδα του)

Καλὰ γυναικες καὶ παιδιὰ ξαυμάτωτα  
καὶ μόνο λίγα κακολιανοτούφκα  
Εἶχαν' καὶ νὰ σᾶς σπάσουνε; ντροπὴ, ντροπὴ.  
'Αφοῦ μάλιστα ὄλοι σας ἔσεῖς  
σὰν ἄστακοὶ ἀρωματωμένοι ἦσασθε.

**Χουσεῖν βέης**

Αὐτοὶ δὲν ἦταν ἄνθρωποι Βεζύρη μου.  
'Ἦσαν θηρία ἀνήμερα καὶ ἄφοβα!  
'Ανάθεμα τῆ ράτσα τῶν γκιαούρηδων.

**Χασὰν πιαῶς**

Κατόπιν;

**Χουσεῖν Βέης**

Πάλιν δὲν ἀπελπισθήκαμεν

'Αφοῦ μάλιστα ἐβεβαιωθήκαμεν  
ὅτι νερὸ δὲ βρίσκεται στὸ σπήλαιον.  
Εἶπαμε πόσες 'μέρες θὰ βαστάξουνε;  
κ' ἔπειτα 'πὸ τὴ δίψα θὰ παραδοθοῦν!  
Καὶ ἡ ζωοτροφία χωρὶς τὸ νερὸ  
ἐλέγαμε κι' αὐτὴ πῶς θὰ ἐσόζετο.

**Χασὰν Πιαῶς**

Τὸ σπήλιο δὲν μοῦ λὲς πῶς τὸ εὐρήκατε;  
'Αλήθεια πῶς ἕνας Ρωμιὸς Λατσιδιανὸς  
τὸν προόδωσε 'που λέγετε Δερεῖς; (16)



### Χουσεῖν Βέης

Βεζύρη μου αὐτὰ μὴν τὰ πιστεῖετε  
αὐτὰ τὰ λέμε ἡμεῖς εἰς τοὺς Γκιαούρηδες  
γιὰ νὰ τοὺς διαιροῦμε ἕπου νὰ πιάνονται  
στο ἀναμεταξύ των νὰ σκοτώνονται.  
Τὸ σπήλιο μᾶς τὸν ἔδειξε ὁ Τερζαλῆς  
ὁ Βλισμενιώτης Τοῦρκος ἕπου τὸν ἤξευρε.

### Χασὸν Πισῶς

Ἐξακολούθει...

### Χουσεῖν Βέης

Ἔστερα Ἐφέντη μου.

Διέταξα χαμόκλαδα κ' ἐφέρνανε  
καὶ τὰ πετούσαμε ἀπὸ ψηλὰ στοὺς σπήλαιον  
στη πόρτα ἀπὸ μέρος ποῦ δὲν φαίνεται  
μὰ ὅμως δὲν ἐφέρον ἀποτέλεσμα  
γιατὶ δὲν ἔμβαιν' ὁ καπνὸς στοὺς σπήλαιο  
ἔνεκα ποῦ τὸν ἔπερνε ὁ ἄνεμος.  
Μετὰ τρεῖς ἡμέρες ἀπ' τὸ κάψιμο αὐτὸ καὶ ἔστερα  
ἀκοῦμε μιὰ ἀφέγγαρη βραδυὰ νὰ βγαίνουνε  
σιγὰ, σιγὰ πὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπήλαιο  
γυναῖκες ἄνδρες καὶ παιδιὰ. Κι' ἀπ' τὸν Ἀνάβλοχο  
καμπόσες τουφεκιές μᾶς ἐκτυπήσανε. (17)  
Ἦσαν Ρωμιοὶ καὶ ἠέλαν νὰ βαράρουνε  
τοὺς ἄπιστους μὲ μπαμπεσὰ νὰ φύγουνε (18)  
ἀπὸ τὸ σπήλιο. Μὰ δὲν τὸ πετύχανε  
γιατὶ κ' ἡμεῖς ἐπιάσαμε τὰ πόστα ἡμᾶς  
καὶ τοὺς ἐπεριμέναμε νὰ φθάσουνε.  
Δὲν σοῦ ἦπα κ' ἔνα ἄλλο. Σᾶν ἐφεύγανε  
ἐκάψανε στοὺς σπήλιο οἱ Γκιαούρηδες  
τὰ ρούχα καὶ τοὺς ζαερέδες ποῦ ἔχανε  
βαλμένα μέσ' σ' αὐτὸ νὰ μὴν τὰ πάρουμε.

### Χασὸν Πισῶς

Πολὺ σπουδαῖα πράγματα αὐτὰ  
ἀλλὰ στοὺς τελευταῖο τί ποκάμετε ;

### Χουσεῖν Βέης

Σάν ἀπομακρυνθῆκαν ἀπ' τὸ σπήλαιο  
κ' ἐπῆγαν οἱ δικοὶ μας καὶ τὸ πιάσανε.  
Καλά σας ἔχω τώρα βρῆ Γκιαούρηδες  
εἶπα—Κεὶ διατάσω καὶ φανάζουμε  
«Παραδοθῆτε ἄπιστοι εὐθὺς σ' ἐμᾶς  
«ἂν θέλετε στὸν κόσμον γιὰ νὰ ζήσετε.  
Μ' αὐτοὶ Βαλὰχ μπιλὰχ Πασᾶ ἐφέντημ  
ἂν κ' ἦσαν ἀπ' τὴν πείνα σάν φαντάσματα  
κι' ἀπὸ τὴ δίψα δὲν μποροῦσαν νὰ μιλήσουνε  
γενήκανε θεριά γιὰ νὰ μᾶς πνίξουνε.  
Τότε ἀράξαμ' ὅλοι κατ' ἐπάνω των  
ἀφοῦ χαθήκαμε τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτώ  
καὶ τοὺς ἐπιάσαμ' ὅλους καὶ τοὺς δέσαμε.  
Ταῖς κορασιδὲς ποῦ ἔχανε μακρὰ μαλλιά  
ἐδέναμε μὲ τσ' ἴδιες ταῖς πλεξοῦδες των  
τοὺς γέροντες ταῖς γρηῆς καὶ τὰ παιδιὰ  
ἐδέναμε μὲ τὰ ἴδια τὰ ζωνάρια των.  
καὶ μὲ τῶν μουλαριῶν μας τὰ φορτώματα

### Χασάν πιασῆς

Πόσοι ἴσαν ὅλοι δὲ μου λὲς καὶ τί τοὺς κάμετε;

### Χουσεῖν Βέης

Τέσσαρες χιλιάδες ἦσαν καὶ πενήντα τρεῖς  
μὰ ἀπ' αὐτοὺς δεκάξη ν' ἀφαιρέσετε  
Ὅπου στὸ δρόμο ξεψυχήσαν ἀπ' τὰ βάσανα  
Καὶ μιὰ κοπέλλα ποὺ στη στέρνα πνίγηκε  
τῶν Ἀγορῶν (19) τὴν ὥραν ποὺ περνούσαμε  
γιατί δὲν ἤθελε χανούμη νὰ γενῆ.  
Ἀφαίρεσε ἀκόμα δεκατέσσαρες  
γυναῖκες ὅπου χθὲς τὸ βράδυ φύγανε  
ἀπ' τοῦ Μασλούμη Καρακάχη τὸ μπαξέ (20)  
Βγάλε καὶ πέντε ἄνδρες ποὺ ποθάνανε  
χθὲς βράδυ ἀπὸ τὴ στενοκοπιά

στοῦ ἴδιου Καρακάχη τὰ ὑπόγεια.  
Μάλιστα πρὸ ὀλίγου ἐδιάταξα  
νὰ πᾶ τοὺς ρίξουν νὰ τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ.  
στο ρυάκι τὸ "Ἁγίας Ἄννας που ἔκει κοντά  
Προσθέσατε καὶ δυὸ ἄλλα που ἐγεννήσανε.  
Εἰς τὴ Χελιδονιά σὺν ἐπερνούσανε  
καὶ μένουν τέσσαρες χιλιάδες καὶ πενήντα τρεῖς  
κι ὅ,τι μᾶς διατάξεις θὰ τοὺς κάμωμεν.

### **Χουσεῖν Πισᾶς** (συλλογιζόμενος)

\*Υπάρχουν καὶ παππάδες ;

### **Χουσεῖν Βέης**

Εἶναι δεκοχτὼ

### **Χασὰν Πισᾶς**

Διατάσσω τοὺς ἀνήμπορους καὶ γέρους,  
καὶ γρηῆς που νὰ δουλεύουν δὲν ἔμπορουν  
εὐθὺς στὸν κάμπο τοῦτο νὰ τοὺς φέρουνε (δεικνύων διὰ τῆς χειρὸς)  
Κατόπιν νὰ ῥθῃ ἡ Καβαλαρία μας  
νὰ τοὺς τσαλοπατήσουνε μὲ τ' ἄλλα.  
Ἐπειτα τὰ κεφάλια των νὰ κόψουνε  
νὰ τὰ σηκώσουν οἱ λοιποὶ Γκιαούρηδες  
μέσα σ' αὐτὸ τ' ἄλωνι νὰ τὰ πᾶν (δεικνύων τὸ ἄλωνι)  
καὶ σὺν καρπούζια νὰ τὰ κάμουνε σωρὸ.  
Κ' ἔπειτα γύρω γύρω νὰ τὰ βάλετε  
(τοὺς σκλάβους καὶ ταῖς σκλάβες νὰ χορεύουνε)  
τοὺς πρωτοκαπετάνιους δέσετε  
Μέσα στὴ Σπιναλόγκα νὰ τοὺς στείλετε  
καὶ τὸν Μεμμέτι Κάλφα (21) νὰ φωνάξετε  
γιὰ νὰ τοὺς σφάξῃ σ' ἓνα αἶμα ἄλλους των  
εἰς τὸ Καλλιάρτη (22) στο λιμάνι ἀντικρὸ  
τὴν Παρασκὴ που βαῖράμι θᾶχωμε  
Νὰ προσκληθοῦν σ' ἐτούτη τὴ γιορτὴ  
Τοῦρκοι, Τουρκάλες καὶ Τουρκάκια νὰ γλεντίσουν.

**Χουσεῖν Βέης**

Καὶ τοὺς παππάδες τὶ θεὸν νὰ τοὺς κάνομε;

**Χασάν Ηισῶς**

Καὶ τῶν παππάδων παρευθὺς νὰ κόψετε  
τοῦ καθενὸς τὰ τρία δάκτυλα  
τῆς δεξιᾶς του χέρας ἴπου ἴκανε τὸ σταυρό.

Καὶ ἔπειτα γιὰ νὰ σταθῆ τὸ αἷμα των  
μέσα σὲ βρασμένη πίσα νὰ βουτίξετε  
τὰ κούτσουρα τῆς χέρας των γιὰ νὰ σταθῆ  
τὸ αἷμα των ὅπου νὰ μὴν παιθάνουνε

Τὰ δὲ δακτύλια ὅπου θὰ τοὺς κόψετε  
στοῦ ἀσκεριοῦ, τοὺς σκύλους νὰ τὰ δώσετε  
μὰ νὰ τὰ βλέπουν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι.

Μεθαύριον δὲ βράδου νὰ τοὺς φέρετε  
στὸν Ἅγιο Ἀθανάση νὰ τοὺς κάψωμε  
μπροστᾶ εἰς τὸ ἀσκέρι ζωντανούς  
ὅπου νὰ ἐορτάσωμε τὴ νίκη μας.

Τοὺς ἐπιλοίπους αὔριον πρωὶ  
ἀφοῦ θὰ προσκυνήσῃ τὸ ἀσκέρι μας  
ἔδω εἰς ταῖς Γραμπέλες (23) νὰ τοὺς φέρετε  
νὰ τοὺς πωλήσωμ ὅλους «Ἐβελὶ μεζὰτ (24)

Κι ὅσους παραδες θὰ ξεκαθαρίσουνε  
νὰ γίνουν 3 ἴσα μερτικὰ

Τὸ ἴνα θὰ πάρω ἴγὼ ὡς Κουμαντάρης σας  
τὸ ἄλλο σεῖς ὡς Ζαμπιτάδες τ᾽ ἀσκεριοῦ  
καὶ τ᾽ ἄλλο τὸ ἀντροπίαστο ἀσκέρι μας.

**Χουσεῖν Βέης**

Μολὺ καλὰ «ἐπάνω στὸ κεράλι μου» (κάνει τεμενά)  
Ἄλλὰ καὶ ἓνα ἄλλο ἐλησμόνησα νὰ σοῦ εἰπῶ  
πὺς μέσα εἰς τὸ σπύλαιον 4<sup>η</sup> γκαστροωμένες ἐγεννήσανε

**Χασάν Ηισῶς**

Καὶ τὰ παιδιὰ ἴπου ἔκαμαν τὶ τὰ ἴκαμες;

**Χουσεῖν Βέης**

Τὰ κατακοματιάσαμε Βεζύρη μου  
καὶ τὰ ἐδόσαμε στοὺς σκύλους τ' ἀσπεριού.

**Χισάν Πισᾶς** (μετὰ ὀλίγην σιωπὴν)

Μὰ δὲν μοῦ λές; σ' αὐταῖς ταῖς χριστιανῆς  
ὑπάρχουν καὶ κοπέλλες νοστιμούτσικες;

**Χουσεῖν Βέης**

Μιὰ ἴπο τὴν ἄλλη εἶναι ὁμορφότερη  
ἀλλὰ μέσα σ' αὐτὲς ἦταν καὶ μιὰ  
παρὰ πολὺ ὠραία ἴπου δὲν κρίνεται  
εἶν' ἓνας ἄγγελος ἴπάνω στὴ γῆ  
ἢ πλεῖα ὠραία ἴσως εἶναι τοῦ Νιουνιά.

**Χισάν Πισᾶς**

Κι' εἶναι μαζὺ μὲ ταῖς λοιπαῖς κι' αὐτὴ;

**Χουσεῖν Βέης**

ἌΟχι. Ἐγὼ Πασᾶ μ' τὴν ἐξαγόρασα  
Γιὰ νὰ τὴ στεῖλω δῶρο σ' ἓνα φίλο μου.

**Χισάν Πισᾶς**

Καὶ φίλο πλεῖο καλό ἴχεις ἀπὸ ἴμέ;  
Γιὰ τρέξε φέρε τὴν ἐδῶ εὐθὺς  
Καὶ ἂν μ' ἀρέσει δῶρο τὴν ζητῶ  
ἢ καὶ ἂν θέλεις καὶ παραδες δίδω σου.

**Χουσεῖν Βέης**

Πάω νὰ σοῦ τὴ φέρω παρευθὺς  
ἀλλὰ σκοτώνεται νὰ μείνη μοναχὴ  
μόνο μὲ μιὰ της θεῖα καὶ δυὸ Ρωμιόπουλα.

**Χισάν Πισᾶς**

Τρέξε καὶ φέρτους καὶ τοὺς τέσσαρης μαζί.

(ἀναχωρεῖ ὁ Χουσεϊν Βέης κάμνων τὸν ἀπαραίτητον τεμενὰ,  
μένει μόνος ὁ Χασὰν Πασᾶς μονολογῶν)

**Χασὰν Πασᾶς (μόνος του)**

Ἄν πράγματι ὡς λέγει εἶναι ὁμορφῆ  
θὲ νὰ τὴν ἀγοράσω ὅσον κι' ἂν ζητᾶ  
Γιὰ νὰ τὴ στείλω δῶρο εἰς τὸ Κάιρο  
Στὸ γέροντα Μεχμέτ Πασᾶ που μοῦ ἔλεγε  
ὅταν στὴν Κρήτη νὰ ῥθω ἐτοιμάζουμον  
«Θωρεῖς πῶς πᾶς παιδί μου στὸ Ρωμιότοπο ;  
μὲ τὸ καλὸ νὰ πιάνης τοὺς γκιαούρηδες  
Γιατὶ σὰν ἀγριέψουν γίνοντ' ὄχεντρες  
καὶ στὸ λαιμὸ τυλλίσονται καὶ πνίγουνε  
ἐκείνους ὅπου θέλουν νὰ τοὺς πνίξουνε.  
Καὶ πῶς ὁ Τοῦρκος πιάνει τὸ λαγὸ  
μὲ ἀραμπᾶ, μὲ τέχνη καὶ ὑπομονή,  
Καὶ ὅτι δὲν τὸ θέλει ὁ Θεὸς  
οὔτε συμφέρει οὔτε εἶναι δίκαιο  
νὰ σφάζωντ' οἱ ραγιαδες σὰν τ' ἀρνιά  
γιατὶ ποιὸς θὰ μᾶς σε δουλεύη ὕστερα ! »  
« Ἐτμα ἐντὲν μπουλοῦρ » πάντα μοῦ ἔλεγε  
μὴ κάμνης δηλαδὴ ποτέ σου ἄδικο  
γιατὶ ὅτι θὰ κάμης θὰ τὸ βρῆς.

(Ἐγείρεται καὶ πηγαινοέρχεται σιωπηλῶς κατόπιν ἀρχινᾶ  
νὰ μονολογῇ ἐκ νέου.)

Θὲ νὰ τοῦ γράψω ἓνα γράμμα νὰ τοῦ πῶ  
ταῖς ἀνδρειές, ταῖς νίκαις, ὅπου ἔκαμα  
καὶ τοὺς Ρωμιοὺς πῶς μὲ σπαθὶ κατάφερα.  
Θὲ νὰ τοῦ γράψω «ρότησε τὴν ἴδια  
κι' ἐκείνη θὰ σοῦ εἴπῃ τὰ καθέκαστα.  
Ἄκοῦς ἐκεῖ ; Ρωμιοὺς νὰ φοβηθῶ ;  
Γεράκι λογαριάζῃ ποτὲ ὄρνιθες ;  
Ἄλλὰ κι' ἔξ ἄλλου τοῦτοι οἱ ταβλόπιστοι  
δόστους «παρά» νὰ σφάξουν τοὺς γονέους των  
ἀπόδειξις ἀφοῦ μὲ τὰ καράβια των

οἱ Φράγκοι εἰς τὴ Σούδι μὲ ἐφέρανε  
διὰ νὰ πολεμῶ τοὺς ὁμοθρήσκους των.

(Καθίζει καὶ μετ' ὀλίγον πάλι μονολογεῖ)

“Ὅμως τὸ σπουδαιότερο λησιμόνησα  
πῶς πρέπει μὲ χωρὶς ἀναβολὴ  
νὰ γράψω νὰ ἐκθέσω στὸ Σουλτάν Μαχμουτ<sup>1</sup>  
μὲ τάξι ἕνα ἕνα ὅ,τι ἔκανα.

Ἐφοῦ καὶ στὸ φερμάνι<sup>2</sup> που μοῦ ἔδωσε  
μοῦ δίδει τὴν τιμὴ νὰ ἀπευθύνομαι  
στὸν ἴδιο στὸ καλὸ καὶ στὸ κακό.

(Κτυπάει τὰς παλάμας του.—Εἰσέρχεται ὁ Γραμματεὺς του,  
κάμνων τὸν τεμενά.)

### Χασάν Πασᾶς

Ἐγλοῦμ (25) πήγαινε μ' ὑπομονὴ  
νὰ γράψης ἕνα γράμμα «τεφαρίτικο»  
νὰ λέη λίγα νὰ ξηγᾶ πολλὰ

Σ' ἐκεῖνον ὅπου Δύσις καὶ Ἐνατολή  
λατρεύει ὡς Βεκίλι τοῦ Ραμπῆ (26)

Σ' ἐκεῖνον ποῦ ἡ δόξα του ἔνε ἀφθαστη

Στὸ Σουλτανάτ Ἐλη Ἐοσμάν Δοβλέτ (27)

Στὸν πολυχρονισμένο τὸ Σουλτάνο μας

ποῦ ὡς νὰ στέκ' ὁ κόσμος καὶ ὁ ἥλιος

νὰ στέκεται καὶ τοῦτος. Καὶ ἡ δόξα του

πλειὸ λαμπρῆ νὰ εἶν' κ' ἀπὸ τὸν ἥλιο

νὰ τοῦ εἰπῆς τὰς νίκας ποῦ ἐκάμισε

καὶ πῶς ἐκαταφέραμε τοὺς ἄπιστους.

Κι' ἐκεῖ μὲ τρόπο διπλωματικὸ

ν' ἀφήσης νὰ νοήση ὅτι δέχομαι

καὶ μάλιστα τιμὴ μου θεωρῶ

ἄφοῦ ἐξολοθρεύσω τοὺς Ρωμηοὺς ἐδῶ

(ἄν εἶναι ἔμπρι καὶ ὑψηλὸ φερμάνι του)

γιὰ νὰ μὲ στείλῃ καὶ εἰς τὸν Μωρηά

κ' ἐκεῖ νὰ ἀρανίσω τοὺς γκιαούριδες

ποῦ κυνηγοῦν τοὺς ἀδελφοὺς μας ἄδικα.

<sup>1</sup> Ἐπαντα· Μ. Διαλλινῶ 12

**Γραμματεὺς** (ἀναχωρῶν λέγει)

Μπὰς οὐστουνε (ἐπάνω στὸ κεφάλι μου)

**ΣΚΗΝΗ Β'**

(Εἰσέρχεται ὁ Χουσεῖν Μπέης φέρων δεμένους εἰς ἓνα σχοινί τῆ Σμαράγδα, τὴ θεῖα Μαριώ καὶ τὰ δύο ἐγγονάκια τῆς ἡμίγυμνα καὶ ἀνυπόδητα. τούτους ἰδὼν ὁ Χασὰν Πασᾶς λέγει ἐπιτακτικῶς ἀλλὰ καὶ μετὰ σκαιότητος τοῦ Χουσεῖν Μπέη).

**Χασὰν Πασᾶς**

Λύσε τους παρευθὺς· εἶν' ἐντροπὴ  
μέσα σὲ σιδηρὸ κλουβί νὰ δένουνε  
πουλιὰ ποῦ τοὺς ἐκόψαν τὰ φτερά.

(Ὁ Χουσεῖν Μπέης τὰς λύνει)

**Χασὰν Πασᾶς**

(Παρατηρῶν ἐπισταμένως μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ θαυμασμοῦ τὴν Σμαράγδα λέγει).

Καλὰ τὸ λὲς πῶς εἶναι ναμιντάρικη!  
Τὶ ἀσικλίκε! τὶ λεβέντικο χορμί!  
Τὶ μπῶι! καὶ τὶ μάτια καὶ τὶ πρόσωπο  
Τὶ ρωμηποῦλα! ροδοκόκκινη, καλὴ  
Δὲν ἔχωμ' ἐμεῖς τέτοιες μορφονῆς  
Σὰν ταῖς γαῖτανοφρούδες ταῖς γκιασούρισεσ!  
Μὰ τέλος πάντων τὶ θὰ δώσω γιὰ αὐτήν;

**Χουσεῖν Βέης**

Βεζύοι μου κοστίζει ἐκατὸ φλώρια  
μοῦ ἔχουν δώσει διακόσα εἴκοσι  
ἀλλὰ καθόλου προσοχὴ δὲν ἔδωσα  
Γιατὶ καὶ πεντακόσα νὰ μοῦ δίδανε  
τ' ἀξίζει ἂν δὲν ἀπαιτῶμαι. Ναί,  
καὶ τοῦτο ἐπειδὴ χωρὶς τὴν ὁμορφιά  
δὲν τσ' ἔγγιξε κανένας. Εἶναι κίξ ὄγλὰν  
μυρίζ' ἀπ' τὸ βυζὶ ποῦ λὲν τῆς μάνας τῆς  
σοῦ τὴν παλω γιὰ «σαξελίμ κίλ ἀηψίζ» (28)



### Χασάν Πασᾶς

Μὰ ἀκριβῶς γιὰ τοῦτο καὶ ἐγώ  
θέλω γιὰ νὰ τὴν ἀγοράσω σήμερο  
Γιὰ νὰ τὴν στείλω δῶρον εἰς τὸ Κάϊρον  
εἰς ἓνα πολὺ γέροντα Πασᾶ  
ἴσως καὶ νὰ τὴν κάμη ψυχοκόρη του  
γιατὶ παιδιὰ δὲν τοῦστειλ' ὁ Θεός·  
Καὶ θὲ νὰ τὴν Τουρκέψη βέβαια εὐθὺς  
γιατ' εἶναι ἁμαρτία κ' ἐντροπὴ  
τάβλες νὰ προσκυνάει τέτοιος ἄγγελος.  
(Μετ' ὀλίγον)

Σοῦ τάπα δλα. Τί θὰ δώσω ; λέγε μου

### Χουσεῖν Βέης

Ὅ,τι γνωρίζεις δώσετε Βεζύρη μου.

**Χασάν Πασᾶς** (ἐξάγει χρήματα καὶ μετρῶν αὐτὰ λέγει:)  
Φθάνουν ἑκατὸν εἴκοσι φλωριά ;

### Χουσεῖν Βέης

Ἐφέντη μου

Ὅσα καὶ ἂν μοῦ δώσης συμφωνῶ.

(Δεικνύων τὴν θειά Μαριῶ καὶ τὰ ἐγγονάκια της)

Κι' αὐτὴν τὴν γρᾶ καὶ τὰ παιδιὰ αὐτὰ  
σοῦ τὰ χαρίζω καὶ αὐτὰ Βεζύρη μου.

### Χασάν Πασᾶς

Ξεγανομένες τέντιζερές ποτὲ  
στό τζάκι μου νὰ στένω δὲν συνείθισα  
οὔτε σκυλάκια γιὰ νὰ τρέφω ἐπειδὴ  
σάν θὲ νὰ μεγαλώσουν θὰ μὲ πνίξουνε  
Πάρτους λοιπὸν ἐσὺ καὶ ὅ,τι θὲς  
τοὺς κάμε εἰς ἐμὲ εἶν' ἀδιάφορον.

### Σμαράγδα

(Γονυπετοῦσα πρὸ τοῦ Χασάν κλαίουσα)

Πασᾶ μου μιὰ χάρι σοῦ ζητῶ

σ' ὀρκίζω στὸν προφήτη Μουχαμέτ  
σ' ὀρκίζω στὰ παιδιὰ σας ἐὰν ἔχετε  
καὶ εἰς τὴν ἀνδρειάν σου τὴν ἑξακουστή.

**Χασάν Ηισᾶς**

Τὶ χάριν θέλεις νὰ σοῦ κάμω ; λέγε μου

**Σμαράγδα**

Ἐκεί πού θὰ σὲ στείλω εἶναι περιττὴ  
καὶ ἀπὸ τὰ ἄγγονάκια της αὐτὰ τὰ ἄμοιρα.  
Ἄχ! Δὲν θὰ ζήσω δίχως της ποτέ!  
Τὴν ἀγαπῶ. Μ' ἀνάθρεψε σᾶν μάννα μου.

**Χασάν Ηισᾶς**

Ἐκεῖ ποῦ θὰ σὲ στείλω εἶναι περιττὴ  
καὶ βαρετὴ, ἀλλὰ γιὰ τὸ χατῆρι σου  
θὰ διατάξω νὰ τὴν ἀπολύσουνε.

**Σμαράγδα (κλαίουσα)**

Πασᾶ ἐφέντη κάμε ὅ,τι θές

**Χασάν Ηισᾶς (πρὸς τὸν Χουσεῖν Βέη)**

Ἄκους, αὐτὴ μὲ τὰ παιδιὰ αὐτὰ  
τ' ἀζατοχάριτι ἀμέσως νὰ τῆς δώσετε  
νὰ πάνε παντελεύθεροι στὰ σπίτια των.

**Χουσεῖν Βέης (κάνων τεμενᾶ)**

Πολὺ καλὸ, πολὺ καλὸ Βεζῆρι μου.

**Χασάν Ηισᾶς (πρὸς τὴ Σμαράγδα)**

Καὶ σὺ νὰ πᾶς νὰ μπῆς εἰς τὸ χαρέμι μου. (29)

**Σμαράγδα**

(Ἐναγκαλιζομένη μὲ δάκρυα καὶ λυγμούς τῆ θειᾶ Μαριῶ λέγει)

Ἐχε ὄγκια θειᾶ Μαριῶ καὶ πὲς  
στὸν ἀδελφὸ μου ἂν μιὰ μέρα σμίξετε

ἄς ἔχει λόγο γιὰ νὰ δώσῃ στὸ Θεὸ  
γιατὶ σκλάβα ἐπιάστικα ἐξ αἰτίας του.

Ἡ αὐλαία πίπτει

ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΙΤΗ

(Ἡ σκηνὴ παριστᾷ ἐρείπια τὴν πλήρη καταστροφὴ τοῦ Με-  
ραμβέλλου, ἴσταται ὁ Κώστας μόνος του σκυθρωπὸς παρατηρῶν  
τὰ ἐρείπια τοῦ Καινούριου Χωριοῦ. Μονολογεῖ μετ' ἀπελπισίας  
καὶ συγκινήσεως τὰ ἑξῆς.)

ΣΚΗΝΗ Α΄

Κώστας (μόνος)

Ἄπελπισία φοβερά! τρόμος παντοῦ καὶ φρίκη!  
Ἡ χριστιανότης ἔσβυσε. Οἱ Κρητικοὶ χαθῆκαν!  
Μερόνικτα τσ' Ἀγαρηνοὺς ἄφοβα πολεμοῦσαν  
ἀλλὰ ἐξαντληθήκανε! Μὰ πῶς θὲ νὰ βαστοῦσαν  
νὰ πολεμοῦν οἱ ἄμοιροι μὲ τόσες χιλιάδες.  
Γενίτσαρους, ἐντόπιους, κι' Ἀρβανιτοκονιάρους  
μὲ ρέμπελους, μὲ τακτικούς καὶ μὲ τοὺς Μισιρλίδες!  
ποῦ ἂν σκωτόναν ἑκατὸν διακόσοι ξεφυτρῶναν!  
Μὲ χωρὶς νὰ προσμένουνε ἔπο πουθενὰ βοήθεια  
μόν' ἀπὸ τὸν πνευσπλαχνο Θεό. Ἄλλὰ κ' ἐκεῖνος  
φαίνεται νὰ ἐξέχασε πῶς βρίσκονται στὴ Κρήτη  
ἄνθρωποι ὅπου χύνουνε τὸ ἄχραντο τῶν αἵμα  
γιὰ τὴν πατρίδα τὴ γλυκεῖά καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστι.

(ἐγείρεται παρατηρῶν καὶ πηγαινοέρχεται)

Ὅλοτελα χαθήκαμε! Ἐλπίδα δὲν ὑπάρχει  
ἀφοῦ κι' ἡ ἄπονη Φραγκιά ποῦ εἶν' ὁμόθησκή μας  
κυτᾶζει τὴν καταστροφὴ πού παίρνουμ' ἀπὸ τοὺς Τούρκους  
τὴν ἄδική μας τὴ σκλαβιά. Τὸ αἷμα μας π' ἀχνίτει  
κ' ἐνῶ σᾶν θέλει δύναται νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ  
ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ θεριοῦ γεῶ μ' ἀδιαφορία!

Φουσέκια ὥστε ποῦχαμε ἐπολεμούσαμ' ὅλοι  
Τοὺς ἄπιστους Ἄγαρινούς ἀλλὰ κι' αὐτὰ σωθῆκαν  
Μᾶς ἔλλειψε καὶ τὸ ψωμί, τὰ ροῦχα, τὰ στιβάνια  
Καὶ τώρα τὰ τουφέκια μας μ' ἐμᾶς μαζί πεινοῦνε  
ἐλπίζαμεν πῶς θά'ρχονταν φουσέκια π' τὴν Εὐρώπη  
ἢ καὶ ἀπὸ τῆ Μάννα μας τὴ κοσμοξακουσμένη.  
ἀλλὰ κ' αὐτὴ χειρότερα κι' ἀπὸ ἐμᾶς ἀκόμη  
ὡς δείχνουνε τὰ πράγματα ἢ μαύρη ὑποφέρει  
Ναί, ναί τὰ ἴδια σὴν καὶ μᾶς ἴσως καὶ παραπάνω  
τραβάει ἀπ' τοῦ Ἰμβραήμ καὶ Δράμαλη τ' ἀσκέρια  
κι' ἀπ' τὰ καράβια τῶν ἐχθρῶν. Γι' αὐτὸ καὶ νὰ θελήσῃ  
νὰ στείλῃ τίποτε σὲ μᾶς παρουτία καὶ φουσέκια  
δὲν εἶναι τόσο εὐκόλο κι' ἀκίνδυνο γιὰ κείνη.

(Στέκεται καὶ παρατηρεῖ γύρωθεν ἀναστενάζων)

Ἄχ! Θέ μου! πῶς ἀλλάσουνε τὰ πράματα τοῦ κόσμου  
τὸ Μεραμβέλλο ποῦ ὡς χθὲς ἦτο ἓνα περιβόλι  
μὲ ρόδα καὶ τριαντάφυλλα καὶ μυρωδιὲς γεμάτο  
σήμερα μοιάζει μὲ νεκρὸν ποῦ πᾶνε νὰ τὸν θάψουν!  
κι' ἔχει τὴν ὄψιν του χλωμὴ πρόσωπο χωρὶς αἷμα!  
Τὸ Μεραμβέλλο ποῦτανε πυκνοκατοικημένο  
ποῦ εἶχε τόσες φυσικὲς καὶ ζηλεμένες χάρες  
τώρα σὲ τοῦτο περπατεῖς ἀπ' ἄκρη ἕως ἄκρη  
καὶ δὲν εὐρίσκεις χριστιανὸ νὰ σὲ καλημερίσῃ!  
Μονάχα, ὦ χαλάσματα! καὶ παρεκεῖ ρημάδια!  
Ταῖς ἐκκλησιὰς τῆς ὁμορφῆς καὶ στερεοκτισμένες  
τὸν Ἅγιον Νικόλαον ποῦταν στὸ Χουμεριάκο (30)  
καὶ στὸ Καινούριο μας Χωριὸ τὸν Ἅγιον Γεώργη (31)  
τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον (32) τὴν Ἅγια Κατερίνα (33)  
ἐμεταβάλλαν εἰς Τζαμιὰ! Καὶ τώρα μέσ' σ' ἐτοῦτες  
Δερβίσιδες, Ἰμάμιδες, Ἐφέντηδες, Χοτζᾶδες  
μὲ ὀλοκόκκιν' ἀντριά καὶ πράσινα σαρκία  
τὸν Μουχαμέτη ἀνυμνοῦν ἀντὶ τοῦ Ἰησοῦ μας  
πρὸς λύπη τῶν Χριστιανῶν καὶ πρὸς χαρὰν τῶν Τούρκων.  
Τὸ Μεραμβέλλο ποῦτανε ἢ ὁμορφιὰ τῆς Κρήτης  
τώρα μὲ μαῦρο κι' ἄχαρο νεκροταφεῖο μοιάζει,  
Γιατὶ τὸ καταστρέψανε οἱ βάρβαροι τοῦ κόσμου

τῆς Ἀφρικῆς τὰ τέρατα οἱ λυσασμένοι σκύλοι.  
Κ' ἐπῆραν ταῖς γυναῖκες μας! τὰ δύστυχα παιδιά μας  
κι' ὅσες κοπέλλες βρήκανε! καὶ ἄλλους ἐσκοτώσαν  
ἄλλους πάλι ἐπήρανε καὶ τοὺς πουλήσαν σκλάβους  
στὴν Πόλι καὶ στὴν Μπαμπαριά καὶ μέσα στὸ Μισύρι.  
Κ' ἡ ἀδελφή μου ἡ καλὴ ἡ ἄτυχη Σμαράγδα  
Κι' αὐτὴ στὸ σπήλιο πιάστηκε μαζί μὲ τόσες ἄλλες  
πεντάμορφες καὶ τίμιες Μεραμπελιοτοπούλες  
κι' ὁ Θεὸς γνωρίζει μοναχὰ τὴν ὥρα τοῦτη ποῦνε  
κάθεται ἄρα; περπατεῖ; πεινᾷ; διψᾷ; ἡ μαύρη;  
κλαίει; γελά; ἐτούρκειψε; ἡ Χριστιανὴ ν' ἀκόμα;  
Με ἐνθυμεῖται ἄρα γε ὅπως κ' ἐγὼ ἐκείνη;  
ποῦ ὥστε νᾶμαι ζωντανὸς δὲν θὰ τὴ λησμονήσω.  
Ἄχ! ἀδελφοῦλα μου γλυκεῖα καὶ πολυαγαπημένη  
πάνω στῆς νηότης τὸν ἀνθὸ ἀφρόπλαστη παρθένα  
σκλάβα στοὺς Τούρκους νὰ πιαστῆς καὶ ν' ἀλλαξοπιστήσης!  
Θέλεις δὲν θέλεις σήμερο Τούρκον ἄνδρα νὰ πάρης!  
Ἄχ! Θεέ μου τί σοῦ φταίσανε οἱ Κρητικοὶ Θεέ μου  
κ' ἔστειλες, τίγρεις, κι' ὄχενδρες καὶ λύκους νὰ μᾶς φᾶνε;

### ΣΚΗΝΗ Β'.

(Εἰσέρχεται ἡ θεῖα Μαριὼ ξυπόλητη μὲ τὰ ἄγγονάκια τῆς  
ἡμίγυμνα μὲ χωρὶς στιδάνια γυμνωθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ  
Κώστας ἰδὼν αὐτὴν τῆς λέγει μετ' ἀνυπομονησίας καὶ συγκι-  
νήσεως.)

### Κώστας

Καλῶς τὴ θεῖά μου τὴ Μαριώ. Μὰ ποῦ 'νε κι' ἡ Σμαράγδα;

### Θεῖα Μαριώ

Ἐ! Κώστα ἄτυχο παιδί! μὴ λές γιὰ τὴ Σμαράγδα  
καὶ τ' ὄνομά της ξέχασε γιατί αὐτὴ ἐχάθη  
Ἐχάθη! πλέον ζωντανὴ δὲν εἶναι ἡ Σμαράγδα!

### Κώστας (μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος)

Τὶ τρέχει; τὴν σκοτώσανε;

### Θειά Μαριώ

Χειρότερο ἀκόμα

Ἔπαθε ἀπὸ τὸν θάνατο

### Κώστας

Γιὰ λέγε μου νὰ μάθω

### Θειά Μαριώ

Ἔνας Πασᾶς τὴν ἔπηρε καὶ τοῦρα θὰ τὴν κάμη  
καὶ θὰ τὴν πέψη τὴ φτωχὴ γιὰ δῶρον σ' ἓνα ἄλλο  
πασᾶ στὴν Μαύρη Ἀραπιά σι' ἀπέραντο Μισίρι  
Βλέπεις αὐτὰ τὰ δυὸ παιδιὰ κι' ἐμὲ τὴν κακομοῖρα  
πρὸς χάριν τῆς μᾶς ἄφησε ἐλεύθερους νὰ ῥθοῦμε  
νὰ κάτσομε στὰ σπήτια μας κι' ἄς εἶναι καὶ καϋμένα.  
Ἐκατὸν εἴκοσι φλωριά μπροστὰ μου τὴν πουλήσαν  
Κι' αὐτὴ στὰ πόδια τοῦ πασᾶ ἔπεσε μὲ τὸ κλάμα  
νὰ τὴν ἀκολουθήσωμεν ἢ νὰ μᾶς λεφτερώση  
καὶ τότε φώναξ' ὁ Πασᾶς καὶ εἶπε στὸ Γιαβέρη (34)  
Ἄφες αὐτοὺς ἐλεύθερους δώστους ν' ἄζατοχάρτι.

**Κώστας** (μετὰ συγκινήσεως καὶ θυμοῦ)

Ἄχ; Θέ μου τὴ Σμαράγδα μας θὰ τὴν εἰδῶ Χανούμη;  
νᾶναι ντυμένη φερετζὲ γιασμᾶκη καὶ μιλάγια (35)

Νὰ λέει «Μπισμιλαχλήμ» (36) ἐπάνω στὸ τραπέζι!

Νᾶχη στὰ χέρια τῆς κινᾶ (37) φεγγάρι στὸ λαιμὸ τῆς  
ἄντι τὸν Τίμιον Σταυρὸ ποῦ ἔφοροῦσε πρῶτα!

Δὲν τὸ βαστῶ αὐτὸ ποτὲ! Ἐγὼ ὁ ξακουσμένος

εἰς τὸ Καινούριο τὸ Χωριὸ τὸ πρῶτο παλληκᾶρι

Νὰ λὲν «κυτιάζετε αὐτὸν Γενίταρο γαμβρὸ ἄρει»

Ποτὲ δὲν θὰ παραδεχθῶ—Θὰ πάω νὰ τὴν εὔρω

καὶ θὰ τὴν πάρω ἂν μπορῶ ἀπ' τὸ χαρεμηλίκι.

Μ' ἂν δὲν μπορῶ θὰ σκοτωθῶ ἀφοῦ πρῶτα ἴσκοτώσω

ἄσους μπορέσω μέσα ἄκεϊ στὸ ὕστερο κι' ἐκεῖνη

νὰ μὴν τὴν παρ' ἄλλος κανεῖς καὶ ν' ἀπομείνη Τούρα.

### Θετὸ Μαρτῶ

Πολὺς εἶναι ὁ πόνος σου μ' ἀέρα κοπανίζεις  
Ἄδύνατον νὰ τὴν εὐρῆς. Μὰ κι' ἂν τὴν εὐρῆς πάλι  
εἰς τὸ σεραΐ τοῦ Πασᾶ ποτὲ δὲν θὰ σιμώσης.

### Κώστας

Ὅχι! Θὰ πάω θειὰ Μαριώ, κι' ἂν ξέρω πῶς ἀκόμα  
κομμάτια θὰ μὲ κάμουνε, θὰ πάω νὰ τὴν εὐρω.  
Θ' ἀλλάξω τὰ φορέμαα κι' αὐτὴ τὴ προφορὰ μου  
θ' ἀφήσω γένια καὶ μαλλιά ἀγνώριστος νὰ γίνω  
καὶ θὰ γυρίσω τὸν Ντζουνιὰ ὡς ὅτου νὰ τὴν εὐρω.  
(Ἄναχωρεῖ ὁ Κώστας κατόπιν καὶ οἱ λοιποὶ)

### ΣΚΗΝΗ Γ'.

(Ἄλλαγή σκηνῆς ἤτις παριστᾶ πλατεῖαν πόλεως δενδροφυ-  
τευμένη εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται σιδηροὶ καναπέδες. Ὁ Κώ-  
στας μὲ γενιάδα μακρυὰ καὶ ἄλλα ροῦχα κάθεται ἐπὶ τινος καναπέ  
μολογῶν καὶ λέγει.)

### Κώστας

Πόλι καὶ Σμύρνη ἴπῃγα ὁ φτωχὸς  
Μισοῖρι κι' Ἀλεξάνδρα ὅλα γύρισα  
Χωριὰ καὶ χῶρες δὲν ἀφῆκ' ἀπάτητα  
ξετάζωντας νὰ βρῶ τὴν ἀδελφοῦλα μου  
Ἄλλ' ὅμως δὲν ἐβρέθηκε κανεὶς, κανεὶς  
νὰ μοῦ εἶπῃ ὅτι τὴν εἶδε πουθενά.  
Ἄπελπισία τρομερὰ κ' ἀβάστακτη.  
Ἐδῶ μονάχα μοῦπανε στὸ Κάιρο  
πῶς ἔχει σκλάβες Χριστιανὲς ἀρίθμητες  
ἕνας πασᾶ; ἀλλὰ πολὺ καλόγνωμος  
Ἄν δὲν τὴν βρῶ κ' ἐδῶ τότ' ἀπελπίσθηκα  
μὰ καὶ νὰ εἶναι, νὰ τὸ μάθω πῶς μπορῶ  
Ἄχ! Βαγγελίστρα Τηνιακιά τὸ θαῦμα Σου  
κάμε νὰ ἀνταμώσω τὴ Σμαράγδα μου  
λαμπάδα νὰ σοῦ φέρω σᾶν τὸ μπότι μου.

ΣΚΗΝΗ Δ'.

(Παρουσιάζεται ὁ Χατζιναντάρης τοῦ Πασᾶ καὶ ἰδὼν τὸν Κώστα καθήμενον μόνον πλησιάζει καὶ τοῦ λέγει.)

**Χατζιναντάρης** (οἰκονόμος)

Ποῖος εἶσαι ; ἀπὸ ποῦ ἦλθες, καὶ τί θές ἐδῶ ;

**Κώστας**

Ἄπὸ τὴν Κρήτη εἶμαι καὶ μὲ λὲν Γιωργή  
κ' ἦλθα ἐδῶ νὰ βρῶ καμμιά δουλειά  
γυρεύω ἀφεντικῶ νὰ ἐργασθῶ  
γιατὶ στὸν τόπο μας καταστραφήκασ  
ἀπ' τὸ θανατικῶ.

**Χατζιναντάρης**

Κι' ἀπὸ τὸ κεφάλι σας

ποῦ θέλετε κεφάλι νὰ σηκώσετε  
στὸ ἐφτακέφαλο θερίο τὸ Σουλτάν Μαχμουτ.  
Μὰ τέλος πάντων τί δουλειά περνᾶ  
ἀπὸ τὸ χέρι σου «'Ασι» Ρωμιᾶ  
νὰ ἴπῳ εἰς τὸν Πασᾶ ἄν ἀγαπᾶ  
γιὰ νὰ σὲ πάρῃ δοῦλο στὸ κονάκι του.  
Γιατὶ σὲ βλέπω κ' εἶσαι ἄνθρωπος γερός  
μὰ νᾶσε καὶ ἀβάρετος καὶ τίμιος.

**Κώστας**

Δὲν εἶμ' «ἀσίς» Ρωμιὸς ὅπως μὲ λὲς  
εἶμαι πολὺ πιστὸς καὶ τιμιώτατος.  
Κ' ἄν μὲ συστήσης δὲν θὰ ντροπιασθῆς.  
Σκάβω, θερίζω, ἀλωνίζω καὶ μπορῶ  
δύο ἀνθρώπων τὴ δουλειά νὰ ἐκτελῶ.

**Χατζιναντάρης**

Σκάβεις, θερίζεις, ἀλωνίζεις ; μὴ θαρροεῖς  
ἐδῶ πῶς εἶναι Κρήτη βρὲ Ρωμιόπουλο



ἔχωμ' ἔμεῖς τοὺς ἀραπάδες γιὰ αὐτά.

Ἕνα σείζη μόνο θέλει ὁ Πασᾶς

Ἐεύρεις ἐσὺ νὰ τιμαρεύης ἄλογα

γιὰ νὰ σὲ πάρη ὁ Πασᾶς σείζη του ;

### Κώστας

Πρώτη δουλειά μου αὐτή ἴτανε στὸν τόπο μου.

### Χαζινεντάρης

Ἕλα λοιπὸν σείζης γιὰ τὴ δοκιμὴ

καὶ συμφωνία νὰ μὴν κάμης στὸν Πασᾶ.

Γιατὶ ἂν εἶσαι ἱκανὸς καὶ τίμιος

μόνος του θὰ σοῦ κόψη τὸ μηνιάτικο.

Ἄπ' ὅτι λογαριάζεις περισσότερο.

Νὰ ξεύρης συμπαθᾶ πάρα πολὺ

σ' ἐσᾶς τοὺς πειρακτούληδες γκισούρηδες

γι' αὐτὸ τὸν λὲν κρυφὰ «Γκισοῦρ Πασᾶ».

### Κώστας

Μὴ μοῦ τὰ λὲς αὐτὰ παρακαλῶ

ἔγώ ἴμαι τιμιώτατο παιδί.

### Χαζινεντάρης

Σοῦ χωρατεύω ρὲ καὶ σὺ μοῦ θύμωσες; (μετ' ὀλίγον)

Νὰ ξεύρης κ' ἓνα ἄλλο ρὲ Ρωμιόπουλο

ἅμα δουλειὰ θὰ πιάσης... ἐλησμόνησα

νὰ σοῦ τὸ πῶ αὐτὸ εἰς τὴν ἀρχὴ

μπαξίσι πρέπει νὰ μοῦ δώσης μπόλικο

εὐθὺς ἀπὸ τὸ πρῶτο σου μηνιάτικο.

### Κώστας

Τὸ ξεύρω γὼ αὐτὸ κι' ἂν δὲν μοῦ τό ἴλεγες

πάλι θὰ σὲ ἐπλήρωνα ἀκριβὰ

γιατὶ δὲν λησμονῶ τὸν εὐεργέτη μου.

### Χαζινεντάρης

Πᾶμε λοιπὸν νὰ παραλάβης τ' ἄλογα.

(Φεύγουν καὶ οἱ δύο)

ΣΚΗΝΗ Ε΄

(Ἡ σκηνὴ παριστᾷ ἰδιαιτέραν αἰθουσαν ἐν τῇ Σεραγίῳ τοῦ Πασᾶ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Σμαράγδα εἶναι γονατισμένη πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Θεομήτορος καὶ τοῦ Χριστοῦ, συγκεκλινημένη μέχρι δακρῶν προσεύχεται ὡς ἑξῆς:)

**Σμαράγδα**

Ἐλπίδα τῶν Χριστιανῶν. Θεάνθρωπε Χριστέ μου  
ποῦ φόρσες στὴν κεφαλὴ ἀκάνθινο στεφάνι  
Κ' ἦπιες χολὴ διὰ ἐμᾶς μὲ ὄξος μεμιγμένη  
ποῦ ἔχουσες εἰς τὸ σταυρὸ τὸ ἄχραντό σου αἶμα  
διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ διὰ νὰ ξεπλύνῃς  
μ' αὐτὸ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ τὰς παρακοάς μας.  
Ἄπὸ τὰ βᾶθη τῆς καρδιάς μὲ κλᾶμα καὶ μὲ πόνο  
Θεέ μου σὲ παρακαλῶ σῶσε τὴ Χριστιανότητα  
μὴν τὴν ἀφήσῃς στῶν σκληρῶν Ἀγαρινῶν τὰ χέρια  
καὶ φθάνει ὅσα ἔχουνε ὡς τώρα παθομένα  
πρὸ πάντων ἡ φτωχὴ Ἑλλάς κι' ἡ κόρη τῆς ἡ Κρήτη  
Δῶσε στὴ Χριστιανικὴ καὶ κραταιὰ Εὐρώπη  
φώτησι καὶ ὁμόνοια νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ.  
Ἄφ' ὅτου ἐπατήσανε τὸν τόπον μας οἱ Τοῦρκοι  
Λαγκάδια, χῶρες καὶ χωριά κάμποι βουνὰ καὶ δάση  
μὲ κόκκαλα Χριστιανῶν εἶναι κατασπαρμένα  
ποῦ ἔσφαξαν καὶ ἐσκοτώσανε ἀδίκως τὰ θηρία.  
Τὸ αἶμα τῶν Χριστιανῶν ἔτρεξε σὰν ποτάμι  
στὴν ἀνδρειωμένη μ' αἰτὺχη καὶ δοξασμένη Κρήτη.  
Τὸ θεωρούμενο θρόνο τῆς ἡ μαύρη Τυραννία  
στὴν Κρήτη μας τὸν ἔστεσε· καὶ γιὰ πηλὸ καὶ πέτρες  
ἐπῆρε τῶν Χριστιανῶν τὰ κόκκαλα καὶ αἶμα.  
Ναὶ ! Παναγίε Δέσποινα θάρρος καὶ προστασία  
τῶν Χριστιανῶν· ποῦ εἰς ἐσὲ οἱ πονεμένοι ἐλπίζουν  
γιατὶ γνωρίζεις τί θὰ πῆ καὶ ὁμοῦ ψυχῆς καὶ πόνος  
Μὴν μᾶς ἀφήσῃς τοὺς πτωχοὺς γιὰ νὰ μᾶς καταστρέψουν  
τὰ τέρατα τῆς Ἀφρικῆς οἱ αἰμβόβοροι λύκοι.

(Ἀκούονται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σκηνῆς [νὰ τραγουδοῦνται

τὰ κατωτέρω δίστιχα. Ἡ Σμαράγδα ἐγείρεται καὶ ἀκροᾶται αὐτὰ ἐπισταμένως καὶ μετ' ἐνδιαφέροντος.)

Μεγαμβελλιότικο νερὸ καὶ νᾶχα ἴνα φλυντζάνι  
νὰ δώσω στήν καρδοῦλα μου ὅπου πονεῖ νὰ γιάνη.

Ἄερας Καλαριτσιανὸς σταῖς Λίμνες μπονάτσέρνη  
ἄχ' ἢ σκλαβιά καὶ ἢ ξενητιά πόσα σιὸ νοῦ δὲν φέρνει.

**Σμαράγδα** (ἐκστατική μονολογεῖ)

Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποῦ τραγουδεῖ τοῦ τόπου μου τραγούδια ;  
Ἄραπης νᾶν' ἀδύνατο. Τοῦρκος δὲν τὸ πιστεύω !  
Νὰ πῶ πῶς εἶναι Κρητικὸς ; μὰ πῶς ἤθελε τύχει ;  
Μὴν τύχει κ' εἶν' ἐξωτικὸ καὶ ἤλθε ἐδῶ πέρα  
μὲ πρόσωπο ἀνθρωπινό, γιὰ νὰ μὲ σκανδαλίση ;

(Ἡ ἴδια μετ' ὀλίγον)

Θεὲ μου πῶς μοιάζει στή λαλιά τοῦ Κώστα τ' ἀδελφοῦ μου  
Ἄλλά...αὐτὸς ὁ ἄτυχος ! Μόν' ὁ Θεὸς γνωρίζει  
ἂν βρίσκεται εἰς τὴν ζωὴ ἢ εἶναι πεθαμένος.  
Ἄφ' ὅτου ἐσκλαβώθηκα πάντα ρωτῶ νὰ μάθω  
ἀλλὰ πλαγίως πάντοτε νὰ μὴ μὲ καταλάβουν  
ὅμως κανεὶς δὲν βρέθηκε νὰ πῆ ὅτι τὸν εἶδε.

(Ἐπαναλαμβάνονται τὰ Κρητικὰ δίστιχα καὶ τὸ ἐξῆς:)

Στὴ Βουλισμένη ἔχει ὄμορφες καὶ στὴ Λασιίδα ἄσπρες.  
κί εἰς τὸ Καινούριο τὸ Χωριὸ γαρφαλιὲς μὲ γλάστρες.

(Ἡ Σμαράγδα καταλαμβάνεται ἀπὸ ψυχικῆς στενοχωρίας καὶ ἀνυπομονησίας νὰ γνωρίσῃ τὸν τραγουδιστὴ καὶ κτυπῶσα τὰς παλάμας της, ἔρχεται ἢ ὑπηρέτριά της εἰς τὴν ὁποίαν λέγει:)

**Σμαράγδα**

Γιὰ πὲς σ' αὐτὸν ποῦ τραγουδεῖ νὰ ἔλθῃ ἐδῶ πέρα.

Ἐπηρέτρια (φεύγουσα)

Κερά μου τώρα παρευθὺς πάω νὰ σοῦ τὸν στείλω.

(Μένει ἡ Σμαράγδα μόνη μονολογεῖ ὡς ἐξῆς)

**Σμαράγδα**

Ἄς πᾶ νὰ βάλω ἢ φτωχὴ τὸν Τουρκοφερειζέ μου

ποῦ νὰ νομίση πράγματι πῶς ὀμιλεῖ μὲ Τοῦρκα.  
... "Ἄν καὶ μονάχα τὰ τὸν δῶ 'κεῖ ποῦναι κρεμασμένοις  
μὲ πιάνουνε τὰ νεῦρά μου. Δὲν θέλω νὰ ζὸν βάλω  
"Ἄν θέλει ζωντανὸς κανεὶς σάβανο νὰ φορέση.  
ἂν θέλῃ ἄνθρωπος νὰ δῆ ὀφείδι στοιχειωμένῳ  
ἢ πρόβατο νὰ ἐνδυθῆ ποτὲ τοῦ λύκου δέρμα  
θέλω κι' ἐγὼ νὰ ἐνδυθῶ τὸ φόρεμα Τουρκάλας !  
ἄλλ' ὅμως ἢ βαρυμόριη μπορῶ ἄλλοιῶς νὰ κάμω ;  
Πρέπει καθ' εἰς καὶ κάθε μιὰ ν' ἀκολουθῆ τῆ σφαῖρα  
τοῦ ψεύτικου καὶ πρόσκαιρου τοῦ κόσμου τῆς ἀπάτης.  
Ναί, δὲν μπορῶ νὰ κάμ' ἄλλοιῶς. Γιατί ἅμα τὸ μάθη  
ὁ γέροντας Μεχμέτ Πασᾶς ποῦ μ' ἔχει ψυχοκόρη,  
ὅτι μὲ χωρὶς φερετζέ σὲ ἄνδρας κουβεντιάζω,  
Δὲν τῶχει δὰ γιὰ τίποτε, εὐθὺς νὰ διατάξῃ  
νὰ πᾶνε νὰ μὲ πνίξουνε εἰς τὰ νερὰ τοῦ Νείλου,  
ὡς ἔπνιξ' ὁ Ἄλῃ Πασᾶς στὴ λίμνη τῆ Φροσύνη.  
Καὶ δὲν λυπᾶμαι τῆ ζωὴ τὴν πονοσκοτωμένην  
ὅσον λυπᾶμαι τὰ παιδιὰ ταῖς κόραις καὶ γυναῖκες  
ποῦ κουβαλοῦν συχνὰ πυκνὰ οἱ Τοῦρκοι 'πὸ τὴν Κρήτη  
ἀπ' τὴ γλυκεῖᾶ Πατρίδα μου τὴν πολυπαθομένην  
καὶ τοὺς πουλοῦν καθημερινῶς σκλάβους στοὺς Ἀραπάδες.

(Ἄναχωρεῖ ἐκ τῆς σκηνῆς εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον καὶ μετ'  
ὀλίγον ἐπιστρέφει φοροῦσα τὸν φερετζέ, εἰσέρχεται ὁ Κώστας  
καταστενοχωρημένος μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, κυττάζων  
ἐμπρὸς του. Ἡ Σμαράγδα σκεπασμένη εἰς τὸ πρόσωπον μὲ κα-  
λύπτραν (Γιασμάλκι) Τουρκικόν, παρατηρεῖ αὐτὸν μὲ λοξὸν βλέμ-  
μα ἀπὸ τοὺς πόδας ἕως τὴν κεφαλὴν καὶ τοῦ κάμνει τὰς ἐξῆς  
ἑρωτήσεις:)

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.

Σμαράγδα

Ποῖς εἶσαι σύ ; τί θεὸς ἔδω ; καὶ πᾶνε ἢ πατρίς σου ;

Κώστας

Εἶμαι κερά μου Κρητικὸς καὶ Κωσταντῆ μὲ λένε

ἀπ' τὸ Καινούριο τὸ χωριὸ ποῦναι στὸ Μεραμπέλλο  
Ἦλθα ἄδῳ πέρα γιὰ νὰ βρῶ καμμιά δουλειὰ νὰ κάνω  
καὶ μ' ἔπηρε σεΐζη του χανούμη ὁ Πασᾶς σου.

**Σμαράγδα** (ἐκπληττομένη)

Ἄπ' τὸ Καινούριο τὸ Χωριό ; μὰ κι' ὁ Μπουγιούκ μπαμπᾶς μου  
ἀπὸ ἐκεῖ κατήγετο—Πολλὲς φορὲς δηγόνταν  
πῶς εἶν' ἓνα μοναδικὸ πολὺ ὄρατο μέρος  
καὶ πῶς ἔχ' ἄφθονα νερά δένδρα καὶ περιβόλια  
ἔτσι ἔναι πράγματι Ρωμιέ ;

**Κώστας**

Τὶ νὰ σοῦ πῶ Κερά μου ;  
Ἦτο κ' αὐτὸ μία φορὰ εἰς τὸν ἀνθὸ τ' ἀπάνω  
μὰ κάθε πράγμα γνώριζε σ' αὐτὸν τὸν ψεῦτη κόσμον  
ἔχει ἀκμὴ καὶ παρακμὴ ποῦ λὲν οἱ διαβασμένοι.

**Σμαράγδα**

Αὐτὰ ποῦ λὲς συμβαίνουνε, τὰ πάντα μεταλλάσουν  
ἀλλὰ οἱ τόποι πῶς μποροῦν γιὰ νὰ καταστραφοῦνε ;  
Οἱ βράχοι θε' ν' ἀφανιστοῦν ; Οἱ κάμποι ; Τὰ λαγκάδια ;  
Οἱ βρύσες ἂν φυράξουνε, θ' ἀνοίξουν τὸ Γεννάριον  
τὰ σπίτια ἂν χαλάσουνε καλύτερα θὰ κτίσουν,  
τὰ δένδρα ἂν ξεριζωθοῦν ἀλλὰ θε' νὰ φυτρώσουν  
κι' οἱ ἄνθρωποι ἂν πεθάνουνε ἄλλοι θὰ γεννηθοῦνε.

**Κώστας**

Χανούμη, ἔχεις δίκαιον ἀλλὰ ἰὸ Μεραμπέλλο  
ἐκατεστράφη παντελῶς.

**Σμαράγδα**

Γιὰ λέγε μου νὰ μάθω  
ἄφοβα χωρὶς νὰ δειλιάς ἢ νὰ στενοχωρᾶσαι.

**Κώστας**

Κερά μου, τὶ νὰ σοῦ εἰπῶ. Τ' ἀσκήρια τὰ δικά σας  
τὸν τόπον μας ἐπάτησαν κ' ὡς γικηταὶ ποῦ ἦσαν

ἐκάψανε τὰ σπίτια μας, ἐκόψαν τὰ δενδρά μας  
τὰ πράγματά μας πήρανε, τὸ ἄνθρώπους ἐσκλαβώσαν  
τοὺς ἱερεῖς καὶ γέροντας ἐσφάξαν σ' ἓνα αἷμα.  
Καὶ τώρα ὁ τόπος ἔμεινε γυμνὸς κι' ἔρημωμένος  
ρημάδια καὶ χαλάσματα καὶ μέσα εἰς ἐτοῦτα  
ἀγριουσκές φυτρώσανε κι' οἱ δρόμοι μας χορτιάσαν  
ψυχὴ δὲν βρῖσκεῖς Χριστιανοῦ, γιὰ γὰ σοῦ ὁμιλήση  
ἂν περπατῆς μερόνυχια, μακάρι τρεῖς ἡμέρες  
Οἱ κουκουβάγες μοναχά, στὰ ἔρημά μας σπίτια  
ἐφώλιασαν καὶ μέσ' σ' αὐτὰ ἀκούεις νὰ φωνάζουν.  
Τὰ νυκτοπούλια ξενυκτοῦν μέσα στὶς ἐκκλησιές μας  
ταῖς ἐκκλησιές τις ἔρημες γιὰτι κι' αὐτὲς ταῖς κίψαν.

(Ἡ Σμαράγδα κλαίει ἐκ τῆς συγκινήσεως ἀλλὰ σφογγίζει  
κρυφὰ τὰ δάκρυά της καὶ προσποιεῖται τὴν ψύχραιμη. Ὁ  
Κώστας συγκεκινημένος ἐξακολουθεῖ.)

### Κώστας

Κερά μου νὰ μοῦ συμπαθῆς, δὲν ἔπρεπε ἐτοῦτα  
νὰ σοῦ τὰ εἶπω ξάστερα καὶ ἴσως νὰ θυμώσης.  
Μὰ ὁ πόνος μου, ὁ ἀφάνταστος ὁ ἀγιάτρευτός μου πόνος  
ποῦ ἔχω μέσα στὴν καρδιά. Τὸ φοβερὸ καμίνι  
π' ἀνάβει μέσ' στὸ στήθος μου, ἐκείνο μ' ἀναγκάζει  
νὰ τὰ εἰπῶ ὅλα αὐτά. Γιὰτι θαρῶ ἡλαφρώνω  
ὅταν θὰ πῶ τὰ πάθη μας. Δοιπὸν συγχώρησέ με,  
ποῦ ξέχασα πῶς ὁμιλῶ σὲ Τούρκισα γυναῖκα.

### Σμαράγδα

Καλά. Γιὰτι σηκώσατε κεφάλι τοῦ Σουλτάνου  
σᾶν δὲν μπορεῖτε μὲ αὐτὸν ἐσεῖς νὰ μετρηθῆτε ;  
Μὲ τὸ λεοντάρ' ἢ ἀλεποῦ σᾶν βάλει τὰ μαλλιά της  
δὲν τὸ γνωρίζει πῶς ποτὲ δὲν θὰ τὰ βγάλῃ πέρα ;

### Κώστας

Ἴσως νὰ ἔχῃς δίκαιον. Μὰ λεύθερο πουλάκι  
ὅταν κανένας στὸ κλουβὶ κυττάζει νὰ σκλαβώσῃ  
εἶν' ἁμαρτία δὲν μοῦ λές ; ὅταν αὐτὸ πετάξῃ

ἢ τσουγρανίση ἂν μπορῆ τοῦ κυνηγοῦ τὰ χέρια ;  
Σκλαβιά καὶ θάνατο μαζί τοῦ Ἕλληνοσ σᾶν δείξης  
καὶ νὰ τοῦ πῆς πῶσ διάλεξε ἀπὸ τὰ δυὸ τὸ ἓνα  
Μὲ χωρὶς νὰ συλογιστῇ αὐτὸς θὰ προτιμῆσ  
τὸν θάνατο καλῆτερα, σκλαβιά δὲν ὑποφέρει  
Μὴ σοῦ κακοφανῆ αὐτό, ἔτσ' εἶναι φυσικό του  
τέτοιο τὸν ἔπλασ' ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ αὐτὸς δὲν φταίει.

(Ἐνταῦθα ὁ Κώστας ἀναστενάζων σφογγίζει τὰ μάτια του  
καὶ προσπαθῶν νὰ μὴν προδοθῆ ὅτι κλαίει. Ἡ Σμαράγδα ἐπί-  
σης συγκινεῖται ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ὑπεράνθρωπον ψυ-  
χραιμίαν.)

### Σμαράγδα

Ἄλλὰ τί ἔπαθες φτωχὲ καὶ βαρυναστενάξεις ;  
κι' ἀρχίσανε τὰ μάτια σου τὰ δάκρυα νὰ τρέχουν ;  
Μίλησε παντελεύθερα καὶ μὴ στενοχωρᾶσαι.

### Κώστας (μὲ σιγανὴν φωνήν)

Θέ μου, πῶσ μοιάζει στὴν ὁμιλία τὴν ἄτυχη Σμαράγδα  
κι' ἀκόμα καὶ στὸ μπόι της.

### Σμαράγδα

Παραμιλεῖς ; Τί ἔχεις ;

### Κώστας

Τί ἄλλα περισσότερα κερά μου θεὲ νὰ ἔχω ;  
ἀπ' ὅσα σοῦ ἀνέφερα ἐννόησες πιστεύω  
πῶσ ἔχ' ὁ μαῦρος δίκαιον νὰ βαρυναστενάξω.  
Ἄλλὰ καὶ χωρὶς ἀπ' αὐτὰ ἀκόμα ἓνα πράγμα  
ἔποῦ ἀφορᾷ μόνον ἐμὲ ἦλθε στὸ λογισμό μου  
κ' ἐκεῖνο γένηκ' ἀφορμὴ νὰ βαρυναστενάξω.

### Σμαράγδα

Τί πράγμα ; πές μου το κι' ἐμέ.

### Κώστας

Κερά μὴν ἐπιμένεις

Νὰ μ' ἀναγκάσης νὰ στὸ 'πῶ, δὲν σὲ ἐνδιαφέρει.

### Σμαράγδα

Νὰ μοῦ τὸ πῆς ἐπιθυμῶ, νὰ μάθω ἐπιμένω  
ὡς τώρα σοῦπα τρεῖς φορές ἄφοβα νὰ μιλήσης  
τὸν πόνο σου τὸν χωριστὸ ἐπιθυμῶ νὰ μάθω.

### Κώστας

Δείχνεις καρδιά εὐγενική πῶς ἔχεις μέσ' στὰ ἱστήθη  
καὶ συμπαθεῖς τοὺς δυστυχεῖς ἔχεις ψυχὴν ἀγγέλου.  
Καὶ θὰ σοῦ 'πῶ Χανούμη μου τὸν μυστικὸ μου πόνο  
τὸν πόνο ποῦχω στὴ καρδιά ξεχωριστά 'π' τοὺς ἄλλους  
'Αλλὰ καὶ πάλιν ὁ φτωχὸς θὰ σᾶς παρακαλέσω  
μὴν μὲ παραξηγήσετε γιὰ ὅσα θὰ σᾶς εἶπω.

### Σμαράγδα (μὲ τόνον φωνῆς)

Μὰ σοῦπα μιὰ φορά καὶ δύο, τρεῖς, τέσσερις καὶ πέντε  
ἐλεύθερα καὶ ἄφοβα σ' ἐμένα νὰ μιλήσης.

### Κώστας (δειλά, δειλά καὶ μὲ ἀναστεναγμὸν)

"Αχ! εἶχα ὁ ἄμοιρος κι' ἐγὼ μιὰ ὁμορφὴ ἀδελφοῦλα  
καὶ σκλάβια τὴν ἐτιάσανε στῆς Μήλοτος τὸ σπήλιο.  
Κατόπιν τὴν ἐφέρανε στ' ἀπέραντο Μισίρι,  
καὶ τρία χρόνια σήμερο γυρίζω νὰ τὴν εὔρω  
ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθηκα. Τώρα 'λθε εἰς τὸ νοῦ μου  
καὶ κλαίω 'κεῖ ποῦ σὲ κυτῶ γιατί πολὺ τῆς μοιάζεις  
στὸ μπόι καὶ στὴν ξιμιλιὰ καὶ σιῆς λοιπές της χάρες.

(Ἡ Σμαράγδα συγκινεῖται βαθέως ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ κρα-  
τηθῆ ἀκόμα καὶ βεβαιωθῆ περισσότερον περὶ τῆς ταυτότητος  
τοῦ Κώστα, διότι ἡ ἀλλαγὴ τῆς ἐνδυμασίας, τὸν εἶχεν κατα-  
στήσει σχεδὸν ἀγνώριστον.)

### Σμαράγδα

Τὸ ἕνα πρᾶγμα γνώρισε ὁμοιάζει μὲ τὸ ἄλλο  
κι' ὁ ἄνθρωπος καμμιὰ φορά μοιάζει τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου.



Μὰ δὲν μοῦ λὲς παρακαλῶ ποιὰ εἶναι ἡ γενιά σου ;

**Κώστας**

Κατάγομαι ἀπ' τὴ γενιά τῶν Συθιακῶν κερά μου.

**Σμαράγδα** (μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος)

Τὴν ἀδελφή ὅπου ἔχασες γιὰ ἴπες μου πῶς τὴν λέγαν ;

**Κώστας**

Σμαράγδα τὴν ἐλέγανε τὴν ἄτυχη τοῦ κόσμου.

(Ἡ Σμαράγδα μὴ ἔχουσα πλέον οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ πρὸς ὃν ὀμιλεῖ εἶναι ὁ ἀδελφός τῆς, πετᾶ κατὰ γῆς τὸν φερει-  
τζέ, ὄρμᾶ μετὰ λυγμῶν καὶ δακρῶν καὶ ἐναγκαλίζεται τὸν  
Κώστα, ἀσπαζομένη αὐτὸν λέγει ὡς ἑξῆς:)

**Σμαράγδα**

Κώστα γλυκέ μου ἀδελφέ, ἐγὼ ἴμαι ἡ Σμαράγδα.

Ἔγώ ἴμαι ὅπου ἔστειλες στῆς Μήλατος τὸ σπήλιο  
ὁμάδι μετὰ τῆ Θεῖα Μαριῶ.

(Ὁ Κώστας ἐκπληκτος ὄρμᾶ καὶ ἐναγκαλίζεται τὴν Σμα-  
ράγδα κλαίων.)

**Κώστας**

Σμαράγδα ; ἀδελφή μου.

**ΣΚΗΝΗ Γ'.**

(Εἰσέρχεται αἰφνιδίως ὁ σύζυγος τῆς Σμαράγδας Γκιζοῦρ  
Πασᾶς καὶ τοὺς καταλαμβάνει ἐναγκαλιζομένους καὶ ἀλληλο-  
ασπαζομένους, ξιφουλκεῖ καὶ ὄρμᾶ κατὰ τοῦ Κώστα ἀλλ' ἡ Σμα-  
ράγδα μπαίνει στὸ μέσον καὶ τὸν συγκρατεῖ. Ὁ Κώστας χωρὶς  
νὰ ὀμιλήσῃ λαμβάνει ἀμυντικὴν θέσιν. Ὁ Γκιζοῦρ Πασᾶς παρα-  
τηρεῖ τὴν Σμαράγδα μετ' ἀπεριγράπτου ὀργῆς, τρέμων ἀπὸ  
τὸν θυμὸν τοῦ καὶ τῆς λέγει:)

**Γκιζοῦρ Πασᾶς** (τῇ Σμαράγδα)

Ἄπιστη κακοκέφαλη, λοιπὸν με ἀπατοῦσες ;  
χωρὶς νὰ πάρω εἶδησιν ! Μὰ τώρα ποῦ ἐπιείσθης

δὲν θὰ γλυτώσης κι' ὁ Θεὸς ἄν μοῦ τὸ πῆ ἀκόμα.  
Ἀκάθαρτη καὶ βρωμερὰ φαρμακεμένη βρῦση  
ποῦ μ' ἐδηλητηοιάζεις χωρὶς νὰ τὸ νοήσω  
Καταραμένο θηλυκὸ ἀνάθρεμα τῆς Εὐας  
ποῦ χεῖς μορφὴν ἀγγελικὴ κ' ἐγκάρδια διαβόλου.

**Σμυράγδχ** (ἱκετευτικῶς τῷ Γκιασοῦρ Πασᾶ)

Ἄνδρα μου σὲ παρακαλῶ μὴν τρέχεις ἄκουσέ με  
Βάλε στὴ θήκη τὸ σπαθί. Γροῦκα νὰ σοῦ μιλήσω  
Κ' ἔπειτα πάλιν ὅτι θὲς κι' ὅτι ὀρίσης κάμε.

**Γκιασοῦρ Πασᾶς**

Τὶ θέλεις σκύλα νὰ μοῦ πῆς ; σ' ἄν τι ψευτιὲς νὰ πλάσσης ;  
ὅτι κι' ἄν ἐσχεδιάσες σ' ἐμένα δὲν περνοῦνε  
θὰ σφάξω μπρὸς στὰ μάτια σου στὰ γόνατά σου ἐπάνω  
ἐκεῖνον ὅπου ἀγάπησες κ' ἀπάτησες ἐμένα  
νὰ πιῆς ἀπὸ τὸ αἷμα του ὥστε ποῦ νὰ χορτάσης  
καὶ σ' ἄν χορτάσης καὶ χαρῆς θὰ σφάξω καὶ ἐσένα  
Γιὰ νὰ τὸ μάθῃ ὁ ντουνιαῖς καὶ ὁ Θεὸς ἀκόμα  
πῶς προσβολὰς δὲν δέχομαι καὶ τίμια θ' ἀποθάνω.

**Κώστας**

Δὲν θὲ νὰ κάμης εὐκολὰ αὐτὰ ποῦ λογαριάζεις.

**Γκιασοῦρ Πασᾶς** (τῷ Κώστα μὲ θυμὸν)

Μιλᾶς καὶ σὺ παληάνθρωπε καὶ ἀναμαζοξάρη  
ποῦ σ' ἔβαλα σὶδὸ σπίτι μου γιὰ νὰ ψωμοχορτάσης  
καὶ σὺ ἐκκαταδέχτηκες νὰ θὲς νὰ μ' ἀτιμάσης ;

**Κώστας**

Ἐγὼ δὲν εἶμαι ἄτιμος ὅπως φρονεῖς Πασᾶ μου  
ἀλλὰ τὶ θάκανες ἐσὺ ἐὰν τὴν ἀδελφή σου  
σκλάβα θὰ σοῦ τὴν πέρανε κι' ὕστερα νὰ τὴν εἶρῃς ;

**Γκιασοῦρ Πασᾶς**

(Ἐκστατικὸς καὶ μετριάζων τὸν θυμὸν του)

Τὶ λέγεις ;

### Σμαράγδα

Γονατίζουσα πρὸ τοῦ Γκιαοῦρ Πασᾶ λέγει αὐτῷ παρακλη-  
τικῶς)

### Σμαράγδα

Γιάννη πρὸς Θεοῦ τὸν Κώστα θὰ σκοτώσης ;  
Δὲν τὸν γνωρίζεις; Πρόσεξε καὶ σβῦσε τὸ θυμὸ σου.

### Γκιαοῦρ Πασᾶς (τεθορυβημένος)

Τὶ λὲς Σμαράγδα ;

### Σμαράγδα

Τὶ θὰ πῶ. Τὸν Κώστα θὲ νὰ σφάξης ;  
Τὸν Κώστα τὸν κουνιάδο σου κ' ἐμὲ τὸν ἀδελφό μου ;

### Γκιαοῦρ Πασᾶς

Ἐὸ Κώστας εἶν' παλληκαρᾶς καὶ νέος ζηλεμένος  
μὰ τοῦτος δείχνει ἄνθρωπος σαρανταπενταετίας.

### Σμαράγδα

Ἢ λύπες καὶ τὰ βάσανα τὸν κάμαν ἀσπρομάλη  
καὶ τὸ νὲ δείχνουν ἄνθρωπο πολὺ προχρημένον  
Γιὰ κύταξέτονε καλά!

(Ἐὸ Γκιαοῦρ Πασᾶς ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτεται τώρα ὅτι εἶναι ὁ Γιάννης ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς Σμαράγδας, ὁ ὁποῖος διεδόθη μὲν ὅτι ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τῆς Κρητσοῦς καὶ τοῦ ὁποίου τὸ πτώμα δὲν εὑρέθη καθὼς ἀναφέρωμεν ἐν τῷ 5ῳ στίχῳ τῆς 163) σελίδος, πράγματι δὲ ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ ἀλδανοῦ Χαζενεν-τάρι καὶ ἐπωλήθη ἐν Καίρῳ εἰς τὸν Πασᾶ τὸν ὁποῖον εἶχε στείλῃ καὶ τὴν Σμαράγδα καὶ ἐκεῖ συνενόηθησαν καὶ ἐσσύρκεψαν εἰς τὸ φανερόν, ἐν κρυπτῷ δὲ ἦσαν Χριστιανοὶ βοηθοῦντες παντοιο-τρόπως τοὺς αἰχμαλώτους χριστιανούς ἀπολευθερώνοντες αὐτοὺς. Κυττάζει ἐπισταμένως τὸν Κώστα ὅπως καὶ ὁ Κώστας τὸν Γιάννη καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώρισαν ὁ εἰς τὸν ἄλλο ρίπτουσι ἀπ' ἀφ' ἑαυτῶν τὰ φονικά ὄργανα κατὰ γῆς καὶ ἀναγκαλιζόμενοι καὶ ἀλληλοσπαζόμενοι δακρυροῦντες, λέγει, ὁ Γιάννης πρὸς τὸν Κώστα.

**Γιάννης** (πρώην Γκριαούρ πασσάς)

Κουνιάδο μου

**Κώστας**

Γαμβρέ μου

“Ω! τί μεγάλη και λαμπρά ἡ σημερινή ἡμέρα  
τρεις ἄδελφοὶ νὰ σμίξουνε ξάφνου σὲ ξένο τόπο  
π’ ὁ εἷς τὸν ἄλλο νόμιζε πῶς ἦταν πεθαμένος.

**Γιάννης** (ἢ Γκριαούρ πασσάς) συγκεκλινημένος

“Ω! εὐτυχέστερη στιγμή ἀπὸ αὐτὴν δὲν εἶδα  
ἀπ’ τὴν πολὺ συγκίνησι κ’ ἀμέτρητη χαρὰ μου  
ἢ γλώσσα μου βουβάθηκε και δὲν μπορᾶ ἄμιλῆση

**Κώστας** (πρὸς τὴν Σμαράγδα κλαίουσα)

Κλαίεις και σὺ Σμαράγδα μου;

**Σμαράγδα** (κλαίουσα)

Μῆτε νὰ ἦμουν πέτρα!

ἀλλὰ και πέτρα νᾶμουμε πάλι ἤθελε νὰ κλάψω  
σὺ Κώστα ποῦ μ’ ἀνάθρεψες γνωρίζεις τὴ καρδιά μου.  
Εἶν’ δυνατὸν νὰ σὲ θωρῶ δλοζώντανο μπροστά μου  
ὅπου σὲ θεωρούσαμε πῶς ἦσουν πεθαμένος  
και πρὸ καιροῦ σοῦ εἶχαμε κόλυβα καμωμένα  
και νὰ μπορῶ νὰ κρατηθῶ ἀπ’ τὴν πολὺ χαρὰ μου;

**Κώστας** (παρτητηρῶν ἀμφοτέρους)

Σμαράγδα μου ἀδελφοῦλα μου... Γαμβρέ μ’ ἀγαπημένε  
εἶσθε ἐσεῖς ἢ ὄνειρο πλανᾷ τὸν λογισμό μου ;  
Μήπως πεθάνανε κ’ οἱ τρεῖς κ’ ἐσμίξαν οἱ ψυχές μας  
κ’ ἐνδύθησαν προσωρινῶς τὸ πῆλινο κουφάρι,  
ὅπου φοροῦσε κάθε μιὰ σὰν εἴμεθα στὸν κόσμο  
(μετ’ ὀλίγον) Πόνοι, χαρὲς ἐξαφνικὰ τὴν σήμερο μ’ εὐρῆκαν  
Θεέ μου ! κριματίστηκα τί λέγω δὲν ἤξεύρω.

**Γιάννης**

“Ἐχεις κουνιάδε δίκαιον τόσον νὰ συγκινηῖσαι

Νοιώθω τὴν ψυχολογικὴν κατάστασι τοῦ εἶσαι  
Μὰ μὴ δὲν βρῖσκομαι κ' ἐγὼ σ' αὐτὴ τὴν ἴδια θέσι;  
Καὶ ἡ Σμαράγδα μὴ φρονῆς ὅτι δὲν ὑποφέρει;

**Κώστας** (κάνων τὸν σταυρό του)

Δεδαξασμένος ὁ Θεός. Μὰ δὲ μοῦ λὲς γαμβρό μου  
καὶ σὺ καλὴ μου ἀδελφὴ τὸ θαῦμα πῶς ἐγίνει;

**Σμαράγδα**

Ἄχ! Κώστα. Σὰν ἐπάτησε τὸ σπῆλιο ὁ Χασάνης  
κ' ἐσφάξανε τοὺς γέροντας κ' ἀνήμπορους ποῦ βρῆκαν.  
Τὰ ξεύρεις. Εἶναι περιττὸν νὰ σοῦ τὰ πῶ καὶ πάλι.

**Κώστας**

Ναὶ μοῦ τὰ εἶπε ἡ Θεῖα Μαριῶ ἀλλὰ ἐξακολούθει

**Σμαράγδα**

Ἄπλα τὰ γυναικόπαιδα ἔφερανε δεμένα  
εἰς τὸ Καινούριο τὸ Χωριὸ κ' ἐκεῖ τὰ ἐπωλήσαν.  
Καὶ τότε ἐπωλήσανε εἰς τὸ Χασάν κ' ἐμένα.  
Κι' αὐτὸς πάλι μὲ ἔστειλε δῶρο εἰς τὸ Μισίρι  
εἰς ἓνα γέρω φίλο του «Μεχμέτ Πασᾶ» τὸν λένε  
Καὶ τώρα τὰ ἐπίλοιπα ἄς σοῦ τὰ πῆ ὁ Γιάννης  
γιατὶ πὸ τὴ συγκίνησι φοβοῦμαι νὰ μὴν πέσω.  
Τοῦτο σοῦλέγω μοναχά. Δοξάζω τὸ Θεό μου (σταυροκοπούμενη)  
πῶς μ' ἔφεραν ἀνέγγικτη παρθένα ἐδῶ πέρα.  
Γιατ' ὁ Χασάνης ἔσερνε μαζί του τὴν κερά του  
τὴν κόρη τοῦ Μεχμεταλή γὰ νὰ τὸν ἐπιβλέπη.  
Κι' αὐτὴ-μαζί της μ' ἔπηρε εὐθὺς τὴν ἴδια μέρα  
στο σπῆλι πού καθόντανε, καὶ μὲ ἔχε σὰν παιδί της.  
Κι' ἡ ἴδια πάλι ὕστερα μ' ἔφερε ἐδῶ πέρα  
καὶ μὲ τὸ ἴδιο χέρι της μὲ ἔχει παραδώσει  
στὸν γέροντα Μεχμέτ Πασᾶ 'που μ' ἔχει ψυχοκόρη.

**Γιάννης**

Ἄπλα ἐπῆγα στὴ Κρητσᾶ στὸν πόλεμο, θυμᾶσαι  
π' ἀποχαιρετισθήκαμε στὸ δρόμο στὸ Λιβάδι;

### Κώστας

Ναί.

### Γεράννης

Πήγα στην έμπρός μεριά, σάν άρχισε ή μάχη  
γιατί φόβος δέν ήξευρα ή θάνατος τί είναι.  
Κι' όσα φουσέκια βάστουνα τὰ έπαιξα στο κρέας.  
Μά νά καυχούμαι μόνος μου ; \*Άς σου τὰ ποῦνε άλλοι.

### Κώστας

Ναί τὰ γνωρίζω όλ' αυτά. \*Αλλά έξακολούθει.

### Γεράννης

Μά σάν έτελειώσανε όλα μου τὰ φουσέκια  
έπέσαν κατά 'πάνω μου σαράντα \*Αρβανίτες  
και άλλοι τόσοι Κρητικοί κι' \*Ανατολίτες Τουρκοί.  
Μά 'γώ και πάλιν άφοβα τραβῶ τὸ γιαταγάνι  
και τὸ σταυρό μου έκαμα, και λέγω «Παναγιά μου  
και σὺ \*Εσταυρωμένε μου πάρετε τή ψυχή μου  
εάν γραμμένο τό 'χετε σήμερα ν' αποθάνω.  
Και τρέγω κατά τῶν έχθρῶν αντί αὐτοί σ' έμένα.  
Τότ' άπ' τὸ μέρος φώναξαν 'πού 'σαν οί \*Αρβανίτες.  
«Μπέσα για μπέσα βρε Ρωμιέ άφοβα παραδύσου  
και μη θελήσης νά χαθῆς χωρίς κανένα κέρδος.  
«Σου δώσαμε τή μπέσα μας; πρέπει νά τὸ γνωρίζης  
«πῶς μητ' ὁ ἴδιος ὁ Θεός δέν θά τήν έλαττώση.»  
\*Ητον αὐτὸς πῶ φώναξεν ὁ \*Αλβανὸς εκείνος  
'πού 'χω Χαζιναντάρη μου, 'που σ' έφερε 'δῶ πέρα.  
Και τότε στο θηκάρι μου βάνω τὸ γιαταγάνι  
και παραδώθηκα σ' αὐτούς...Μά οί \*Ανατολίτες  
ήθελαν νά με σφάζουνε. Γιατί 'κει πῶ θωροῦσαν  
κι' ήτον ή γῆ ὀλοκόκινη από τὸ τόσο αίμα  
κι' από κουφάρια Τουρκικά π' άκόμη έσπαράσαν  
τούς έπιασε δαιμόνιο π' άφρίζανε και τρίζαν.  
Κι' στο Καινούριο τὸ Χωριὸ μ'έπῆγαν τή μιὰ 'μέρα

τὴν ἄλλη μ' ἐβαρκόρανε ἀπὸ τῆ Σπιναλόγκα.

### Κώστας

Ἔλα καλὰ σὰν γλύτωσες. Μὰ ποῦ ἴβρες τὴ Σμαράγδα ;  
καί πῶς ἀνταμωθήκατε ;

### Γεώργης

Σὰν μ' ἔφεραν ἴδω πέρα  
ἕνας Πασᾶς πολὺ καλός (πάντοτε ὅμως Τοῦρκος)  
μ' ἀγόρευσε καὶ μ' ἔπηρε στὸ σπίτι σὰν παιδί του.  
Καὶ μίαν ἡμέρα μυστικά γυρίζει καὶ μοῦ λέει:  
Ξεύρεις ὄρε τί σκέφθηκα; παιδιὰ σκυλιὰ δὲν ἔχω  
ἔχω χωράφια ἀπέραντα, Σεράγια ξακουσμένα  
παράδες ἀλογάριαστους καὶ τ' ἀηλίκη τρέχει  
ἀκόμ' ἀτ' τὸ δοβλέτη μας σὰν τὸ νερὸ τῆς βρύσης  
χίλια φλωριά ὀλόχρυσα τὸν κάθε μῆνα πέρω.  
Λοιπὸν μὲ εὐχαρίστησι ἂν θέλης νὰ τουρκένης  
θὲ νὰ σὲ κάμω ψυχόγιό, θὰ σοῦ τὰ δώσω ὅλα.  
Μάλιστα δῶρο μοῦ ἴστειλαν μιὰ πατριώτισσα σου  
ποῦ δὲν ἔχει μορφώτερη εἰς τὸν ντουνιά ἐπάνω  
καὶ σοῦ τὴ δίδω καὶ αὐτὴ γυναῖκα ἂν τουρκένης.  
Κι' ἀμέσως ἐδιάταξε νὰ τὴν παρουσιάσουν  
Καὶ φέρουνε τὴ Σμαραγδῶ. Ἐγὼ ἄμα τὴν εἶδα  
ἔσάστισα καὶ τᾶχασα σὰν ὄνειρο μοῦ ἴφάνει  
ἴπου παρ' ὀλίγο ἔλειψε γιὰ νὰ λυποθιμήσω  
μᾶδεσα κόμβο τὴν καρδιά νὰ μὴ μὲ καταλάβῃ  
Καὶ λέγῳ στὸ Μεχμέτ Πασᾶ. Βεζύρη μου Πασᾶ μου  
ἔσεῖς μοῦ τῆνε δίδεται ἀλλὰ αὐτὴ μὲ θέλει;  
Πήγαινε νὰ μιλήσετε γὰ σιννεοθηῆτε  
(μοῦ λέγει) κι' ἂν τουρκέβεται χαρὰ σὲ σᾶς παιδιὰ μου.  
Πέρω εὐθὺς τὴ Σμαραγδῶ καὶ πᾶμ' ἰδιαιτέρως  
τὰ βᾶσανά της μοῦ ἔλεγε κ' ἐγὼ τὰ ἐδικά μου.  
Τὰ ξεύρεις. Δὲν ἴπολέγονται οὔτε καὶ δυὸ ἴβδομάδες.

### Κώστας

Καὶ ὕστερα ;

### Γιάννης

Ἐδεχθήκαμε Τούρκοι γιὰ νὰ γενοῦμε  
στὸ φανερό. Μὰ Χριστιανοὶ κρυφὰ νὰ εἴμεθα καὶ πάλι.  
Μάλιστα ὁ πνευματικὸς ἄδεια μοῦ ἔχε δώσει  
ὅπου κατάρθωσα κρυφὰ νὰ εὔρω μιὰν ἡμέρα  
νὰ κάνω τὸν Ὀθωμανὸ διὰ νὰ προστατεύω  
τοὺς ἀδελφοὺς Χριστιανούς ποῦ φέρνουν ἐδῶ σκλάβους  
τὰ ἄλλα δὲ τὰ ἐννοεῖς.

### Κώστας

Ναὶ τὰ καταλαβαίνω  
Τότε λοιπὸν σκέψου καὶ σὺ τὸ τί φρονεῖς νὰ κάμω.  
Νὰ παραιτήσω τὰ καλὰ ἐτοῦτα καὶ τὰ πλούτη  
καὶ νὰ ἴθω στὴν πατρίδα μας νὰ πολεμῶ τοὺς Τούρκους  
ἢ νὰ καθίσω πάλ' ἐδῶ κρυφὰ νὰ προστατεύω  
τοὺς ἀδελφοὺς ποῦ φέρνουνε σκλάβους ἀπ' τὴν πατρίδα  
καὶ σὰν τὰ ζῶα τοὺς φτωχοὺς τοὺς σε πωλοῦνε σκλάβους ;

### Κώστας

Ναὶ μὲν καὶ στὴν πατρίδα μας κι' ἐκεῖ χρήσιμος εἶσαι  
Μὰ ὅμως χρησιμώτερος μοῦ φαίνεσαι ἐδῶ πέρα  
Κι' ἂν ἐρωτᾷς τὴ γνώμη μου θὲ νὰ σοῦ πῶ νὰ μείνης.  
Ἐδῶ στὴ Μιύρη Ἀραπιά, στὴ στάνη τῶν θηρίων  
ἔπου ὅταν βλέπεις πρόβατα νὰ τὰ παραμερίζης  
νὰ τὰ γλυτώνης τὰ φτωχὰ ἔπο μέσα ἔπο τοὺς λύκους.  
Κ' ἔχει ἡ Κρήτη σὰν κ' ἐσὲ χιλιάδες παλληκάρια  
ἔπου κάνουνε τὸ χρέος των, καὶ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους.  
Θὰ σοῦ συστήσω μοναχά' προσεκτικὸς νὰ εἶσαι  
πρὸ πάντων ἀπ' τοῦ Σεραγιοῦ νὰ βλέπεις τὸ ἀνθρώπους.

### Γιάννης

Ἐννοια σου Κώστα, καὶ αὐτὰ τὰ ἔχω μελετήσει.  
Αὐτοὺς ποῦ βλέπεις ἐδῶνὰ καὶ μὲ ὑπηρετοῦνε  
ὅλοι των εἶναι Χριστιανοί, στὸ φανερό ὅμως Τούρκοι.  
Μόν' ὁ Χαζινεντάρης μου αὐτὸς ποῦ σ' ἔχει φέρει  
ποῦ εἶναι Τούρκος γνήσιος. Μὰ ὅμως δὲν τὸν διόχνω



γιατί σ' αὐτὸν μετὰ Θεὸν γνωρίζω τὴν ζωὴ μου  
ὅμως στὰ μέσα τοῦ σπητιοῦ, αὐτὸς δὲν πέρνει μέρος.

### **Κώστας**

Ἄς ξεορτάσωμεν λοιπὸν γιὰ τὴν συνάντησίν μας  
τὴ ξαφνικὴ κι' ἀλόγιαστη κ' ἄς εὐχηθῶμεν ὅλοι  
γοήγορα τὴν Πατρίδα μας ἐλεύθερη νὰ δοῦμε  
καὶ τὴν Ἑλλάδα διάπλατη κ' ἔνδοξη σὰν καὶ πρῶτα  
νὰ πάψουν πλειά τὰ βάσανα ποῦ σέρν' ἡ χριστιανότης.  
Καὶ τοὺς καῦμοὺς καὶ διωγμοὺς ὅπου τραβᾷ τὸ Ἔθνος  
τὰ αἵματα τῶν ἀδελφῶν ποῦ χύνονται ἀδίκως  
χαραῖς καὶ δόξες καὶ τιμαῖς νὰ τ' ἀντικαταστήσουν.

### **Σμαράγδα**

Ναὶ νὰ συνορτάσωμεν ὀλόχαροι οἱ τρεῖς μας  
τὸ σημερινὸ ἀνελπιστο καὶ θεῖο πανηγῦρι.

Καὶ τὸν σταυρὸν ἄς κάμωμε. (κάμνει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τὸ  
ὅποτον κάνουν καὶ οἱ λοιποὶ)

Καὶ μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά μας

μὲ ψυχικὴ κατάνυξι στὸν Ὑψιστο νὰ ποῦμε

**Δόξα νὰ ἔχη ὁ Θεὸς κ' ἡ Παναγιά Παρθένα**

**ποῦ προστατεύουν πάντοτε αὐτοὺς ποῦ τοὺς λα-  
[τρεύουν.**

### **ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ**

Ἐγγραφή ἐν Νεαπόλει Μεραιμβέλλου τὴν 15 Μαΐου 1907

## ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

1) Σεληνάρι «Άγιος Γεώργιος» θαυματουργός είναι Ἐκκλησία σωζομένη μέχρι σήμερα μδλις ἀπέχουσα τοῦ Βραχασίου τρία χιλιόμετρα.

2) Παναγία Νεαπόλεως κτισθεῖσα κατὰ τὸ 1819 πλησίον τῆς νέας οἰκοδομουμένης τοιαύτης. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν ἐσυνήθιζαν ἀπὸ τότε καὶ μέχρι σήμερα ἀκόμη νὰ μεταβαίνουν ἐν καιρῷ πολέμου νὰ κάμνουν παρακλήσεις δοξολογίας καὶ ἔπειτα νὰ ἀναχωροῦν διὰ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μάχην.

3) Βουλισμένη ἀπέχουσα τῆς Νεαπόλεως ἴσως ἡμισίαν ὥραν ἔχει μεγάλην ἱστορικὴν σπουδαιότητα διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἱστορικῶν συμβάντων ἐγένετο κατὰ τὸ 1347 μεγάλη καὶ φονικὸτάτη μάχη μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Κρητῶν εἰς ἣν ἐνίκηθησαν οἱ τελευταῖοι, ἔπασαν δὲ καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ Ψαρομήλιγιοι. Εἰς αὐτὴν λέγεται ὅτι ἐγεννήθη καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ε΄ ὁ χρηματίας Πάπας καὶ βασιλεὺς τῆς Ρώμης. Οἱ κάτοικοι τῆς εἶναι φιλότιμοι, φιλόξενοι καὶ ἐργατικοί. Αἱ γυναῖκες εἶναι αἱ ὁμορφότερες τοῦ Μεραιμβέλλου ἐξ οὗ καὶ τὸ δημῶδες ἄσμα

«Τῆς Βουλισμένης τὸ νερὸ ποτὲ δὲν κάνει δδέλλες

«μὰ βγάνει τῆ καλλήτερες καὶ πειὸ ἴμορφες κοπέλλες  
Διακρίνονται διὰ τὴν εὐγένειαν, τιμιότητα καὶ οἰκοκυροσύνην ὡς καὶ εἰς τὸ τρχγοῦδι καὶ χορὸν. Ἡ Βουλισμένη ἔχει τὰ ὠραιότερα περβόλια τοῦ Μεραιμβέλλου ποτιζόμενα ἀπὸ μίαν ἀνεξάντλητον καὶ μεγάλην πηγὴν ἀναβλύζουσα ἀφθονον ὕδωρ ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ Βιγλί καὶ ὡς ἐκ τούτου γίνονται τὰ ὠραιότερα φρούτα, πορτοκάλια καὶ μεγάλα καὶ γλυκὰ θερύκοκα. Εἶναι τὸ μόνον μέρος ὅπου πηγαίνουν τακτικὰ ἐντόπιοι καὶ ξένοι καὶ διασκεδάζουν ὄχι μόνον τὸ καλοκαίρι ἀλλὰ καὶ τὸν χειμῶνα. Μὲ λίγους λόγους εἶναι ἡ Κηφισιά τοῦ Μεραιμβέλλου.

4) Φραρῶ μαγευτικὴ ἐξοχὴ κειμένη μεταξὺ Νεαπόλεως καὶ Βουλισμένης. Σῶζεται ἀκόμη ἀλλὰ ἐρειπωμένη ἐκκλησία «Άγιος Ἀντώνιος» εἰς τὴν ὁποῖαν λέγουν ὅτι ἐχειροτονήθη ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ε΄.

5) Σαντοσάκ Χερῖφ ἱερὰ σημαῖα τοῦ προφήτου Μωάμεθ τὴν ὁποῖαν ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ ὑψώνουν οἱ Ὀθωμανοί.

6) Τὸ ἱστορικὸν σπήλαιον τῆς Μηλάτου εἰς τὸ ὅποιον ἠχμαλώτισε κατὰ τὸ 1823 ὁ Χασάν Πασᾶς καὶ ἐξηνδραπόδισε ἄνω τῶν 3 χιλ. γυναικοπαίδων (ἄρα σελ. 46 τοῦ παρόντος καὶ 423—509 ἱστορία I. Κονδυλάκι.)

7) «Καθαρὸ» ὕψηλὸν ὄρος τῆς Κριτοῦσς τὸ ὅποιον ἦτο ἀπόρητον ἂν ἐφρουρήτο καλῶς (ἱστορία Κονδυλάκι σελ. 508).

9) Χουσεῖν Βέης ὑποστράτηγος τὸν ὅποιον εἶχε τοποθετήσῃ εἰς Μάλλες ὁ Χασάν Πασᾶς μετὰ 500 Ἄλθανοὺς καὶ τὸν ὅποιον ἀνεκάλεσε καὶ ἔφερε μαζί του ὅταν ἐπολιόρησε τὸ σπήλαιον τῆς Μηλάτου. Ταῦτα πρὸς διάκρισιν τῆς ταυτότητός του διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χασάν Πασᾶ ὡς ἀντικαταστάτης του καὶ ἄλλος Χουσεῖν Βέης Ἄλθανὸς ἐπίσης ὑπὸ τὸν Ἰσμαὶλ Γεβαλτάρη στόλον ἐκ 50 πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων. Ὁ τελευταῖος εἶναι ὁ ἐπωνομασθεὶς κακίς δαίμων τῆς Κρήτης.

10) Κάντι πρωτόκολλον=νά πρωτοκολληθοῦν δηλαδῆ.

11) Λαδάογλους ἀρχηγὸς τῶν ἀτάκτων Τούρκων ἐξ Ἡρακλείου, ὁ ὅποιος ἐλθὼν καὶ κατὰ τὸ 1827 εἰς τὸ Καινούριο Χωριὸν πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων Ὄθωμανῶν φέρων καὶ δύο πυροβόλα καὶ βόμβας, μετὰ 700 Τουρκοκρήτας, καὶ νικηθεὶς κατὰ κράτος εἰς θέσιν Ἁγίου Γεωργίου ἐφονεύθη καὶ ὁ ἴδιος μετὰ 150 ἄλλους Τούρκους κυριευσάντων τῶν Χριστιανῶν ὄλα τὰ πολεμοφόδια καὶ τρόφιμα ἅτινα ἔφεραν ὡς καὶ 200 φορτηγὰ ζῶα (ἱστορία Κρήτης Κονδυλάκι σελ. 668.)

12) Κακλῆς, αἰμοδόρος Τούρκος Καινουριοχωρίτης σφάξας πολλοὺς ἀόπλους Χριστιανοὺς ἀναίτιως μόνον καὶ μόνον διὰ τὴν διασκεδάσῃ ὡς ἔλεγεν, ἐκάθητο εἰς τὴν ἐπάνω Γειτονιά, ἐφονεύθη δὲ ὑπὸ μιᾶς παρθένου τὴν ὅποιαν ἠθέλησε νὰ ἀτιμάσῃ βιαίως.

13) Τερζαλῆς, διαδόχτος καὶ αἰμοδόρος Τούρκος ἐκ Βουλισμένης ἐκ τῶν πολλῶν κακουργημάτων του θὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὸ ἐξῆς:

Εἰς τὴν οἰκίαν του προσεκάλει συνήθως τὰς Χριστιανὰς γυναῖκας καὶ παρθένας καὶ ἐχώρευαν ἡμίγυμνες, τοὺς ἔρριχνε δὲ στὸ πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ ρόβι διὰ τὴν γλυστροῦν νὰ πέφτουν.

Μίαν ἡμέραν ἐκεῖ ποῦ ἐχορεύανε ἐτράβηξε τὴν πιστόλα καὶ

ἐσκότωσε τὴν ὠραιότερα τοῦ χωριοῦ Δεσποινιῶ Βιδαλοπούλα γυναῖκα τοῦ Χατζῆ Μανώλη Βιδάλε ἢ Γλυκάνισο. Ἐπειτα λέγει εἰς τὸν ἄνδρα τῆς «ἐμάνισες Δάσκαλε Μανωλιό ; »—Ἄξι τοῦ λέγει ἐκεῖνος διότι ἂν τοῦ ἔλεγε πῶς ἐθύμωσε θὰ τὸν ἐσκότωνα καὶ αὐτόν !—«Ὁ χορὸς νὰ μὴ χαλάσῃ» λέγει ὁ Τερζαλῆς, καὶ ἐνῶ ἐσφάδαζε τὸ πτώμα αἰμόφυρτον εἰς τὸ μέσον τοῦ χοροῦ αἱ γυναῖκες καὶ κορασίδες ἐχόρευαν κατ' ἀνάγκην χωρὶς νὰ διακόψουν τὸν χορὸν (ἀπέθανε κατὰ τὸ 1865 εἰς ἡλικίαν 90 περίπου ἐτῶν (ἶσα καὶ σελίδα 48 τοῦ πηρόντος.)

14) Ραῖ Τεσκερεσί—ἐγγραφοῦ ὑποταγῆς.

15) Γιουροῦσι—ἐφοδος.

16) Διαδίδεται ἐκ παραδόσεως ἀλλὰ δὲν θεβαιούται ἱστορικῶς ὅτι τὸ σπηλαῖον τῆς Μηλάτου τὸ ἐπρόδωσε εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ὁ ἐκ Λατσίδας «Δερὲς». Οἱ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ζήσαντες μέχρι τοῦ 1900 περίπου στηρίζουσι τὴν γνώμην ταύτην ἐπὶ τῶν ἐξῆς περιστατικῶν καὶ γεγονότων ὡς ἦκουσα ἀπὸ πολλοὺς νὰ λέγουν καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν Αἰκατερίνη Κορμιδαντώνενα ἐκ Λατσίδας ἢ ὅποια ἦτο καὶ ἡ τελευταία ἐπιζήσασα τῶν ἐν τῷ σπηλαίῳ Μηλάτου αἰχμαλωτισθέντων καὶ ἡ ὅποια ἀπεβίωσε κατὰ τὸ 1913 ὅτι κατηράσθησαν οἱ αἰχμαλωτισθέντες καὶ μὴ τὸν ἄγνωστον προδότη νὰ βγάλῃ μουρνιά καὶ φάγουσα στὸ στόμα. Καὶ ἐπειδὴ ὁ δυστυχῆς Δερὲς εἶχε τοιοῦτο πόνεμα εἶχε δὲ φιλονικήσει καὶ μετὰ τινος ὀμοχωρίου τοῦ Καπετάνιου Μακρῆ καλουμένου καὶ τοῦ εἶπε ὁ Δερὲς «ἐγὼ θὰ σὲ διορθώσω», ὁ Μακρῆς δὲ ἦτο καὶ αὐτὸς ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ἔνεκα τούτων ἐθεωρήθη ὡς προδότης οὗτος. Ἄλλοι πάλιν λέγουν ὅτι ἐκαταρῶντο τὸν προδότην καὶ ἔλεγαν «Νὰ βγάλῃ τοῦ Δερὲ τὸ πόνεμα» δηλαδὴ εἶχε βγάλει οὗτος πρὶν τὸ πόνεμα, ἄρα δὲν ἦτο ὁ προδότης, ἀλλὰ ἐκαταρῶντο ὅτι ὅποιος τὸ παρέδωσε νὰ βγάλῃ τὸ ἴδιο πόνεμα σὰν τοῦ Δερὲ. Πιθανώτερον ὅμως ἢ θεβαιότερον εἶναι ὅτι τὸν ἐπρόδωσε ὁ Τερζαλῆς ὅπου τὸν ἐγνώριζε διότι εἶχε κτήματα κοντὰ στὸ σπηλαῖον εἰς τὸ μετόχι Ἀγόρους καὶ Φραθιά καὶ διότι ἐθεάθη κυνηγῶν μὲ δύο μεγάλους σκύλους ἔξωθεν τοῦ σπηλαίου ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς πολιορκίας ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ μόλις πρὸ δεκαετίας ἀποβιώσαντος Δασκαλομανώλη ἐκ Μηλάτου ὅστις καὶ μοῦ τὸ διηγήθη.

17) Ἐνάδλοχος, ὄρος ὑψηλὸν ἀπέχον μόλις ἡμισείαν ὄραν ἀπὸ τὸ σπήλαιον τῆς Μηλάτου.

18) Ροῦσος Βουρδουμπᾶς καὶ Γεώργιος Τσουδερός μὲ τριακοσίους Λαμπαίους καὶ Σφακιανούς οἵτινες ἔτρεξαν πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τοὺς σώσουν καὶ ἔφυγαν ἄπρακτοι (509—510 ἱστορία Κρήτης Κονδουλάκι.)

19) Ἀγόρους μετόχιον πλησίον τοῦ σπηλαίου, σώζεται ἀκόμα καὶ σήμερον ἡ δεξαμενὴ ὅπου ἐπνίγει ἡ νεάνις.

20) Τοῦ Μαζλοῦμ Καρακάχη ὁ μπαξές σώζεται καὶ σήμερον εἰς τὴν Ἐπάνω Γειτονιὰ Νεαπόλεως, ἦτο ἐκεῖ κτισμένον Ἄρχοντικὸν μέγαρον ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἦτο ἐκεῖ ὁ Ζαμπιτχανές (διοικητήριον τοῦ Τούρκου) κατὰ τὸ 1826 ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, καὶ κατὰ τὸ 1854 ἐπωλήθη εἰς τὸν Γεώρ. Ν. Διαλινᾶν τὸ ὅποιον ἀνοικοδόμησε ὁ ἴδιος καὶ κατόπιν οἱ κληρονόμοι του καὶ κατοικοῦν μέχρι σήμερον. Εἰς αὐτὸ τὸ μέγαρον ἐκάθησε καὶ ὁ Χασὰν Πασᾶς κατὰ τὸ 1823.

21) Μεχμέτ Μπερμπάντης, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ τιμητικὸν ὄνομα Κάλφας ἀφοῦ ἔσφαξε τοὺς 70 περίπου αἰχμαλώτους ἐν Σπιναλόγκᾳ (βρα σελ. 51) ἐγεννήθη εἰς τὸ Πλατυπόδι, ἦτο θρασυδαίμων καὶ ὡς τοιοῦτος δὲν ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις. Ἦτο μετρίου ἀναστήματος, κεφαλὴ χονδρὴ δυσανάλογος τοῦ σώματος, ἡ μύτη του ἦτο ραμφωτὴ ὡς γύψ, τὰ χνῶτα του ἐβρωμοῦσαν καὶ ἔνεκα τούτου ἴδρι μόνον οἱ χριστιανοὶ ἀλλὰ καὶ πολλοὶ Τούρκοι δὲν ἠγόραζαν ἀπὸ αὐτὸν κρέας, διότι ἐπαγκέλετο τὸν κρεοπώλην.

Ἀπέθανε τυφλὸς καὶ κωφὸς κατὰ τὸ 1878 ἀφήσας τέσσαρας υἱοὺς ἐξ ὧν τρεῖς ἀπέθανον φθισικοί, ὁ δὲ ἕτερος Ἀγιασάνης καλούμενος ἐπνίγη ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος ὅπου ἔσφαξε τοὺς αἰχμαλώτους, παρόντος καὶ αὐτοῦ τούτου καὶ ἄλλων πολλῶν λεμβούχων ὀθωμανῶν μὴ δυνηθέντων νὰ τὸν σώσωσι καίτοι ἦτο νηνεμία. Ὁ θάνατος του ἐπιστεύθη διότι τρεῖς μαθηταὶ ἐκ Νεαπόλεως τοῦ ἔσπασαν στὴν κεφαλὴν ἀρκετὰ κλούβια καὶ χαλασμένα αὐτὰ γεμάτα αἷματα καὶ πουλιά, ἀπὸ τότε τὸ ἐπῆρε μέοα του καὶ ἔλεγε « ἐγὼ ποῦ ἔσφαξα τοὺς Ρωμιοὺς σὰν τ' ἀρνιά καὶ τώρα νὰ

γίνω πετοπαίγνιδο των». Ἐπεσε στὸ κρεβάτι καὶ δὲν ἐσηκώθη πλέον.

22) Καλιάρτι, παραθαλάσσιον μέρος εἰς τὴν Σπιναλόγκα ὅπου ἐσφάγησαν οἱ αἰχμάλωτοι.

23) Γραμβέλλες ἀγρὸς ἀπέραντος καὶ ὁμαλὸς ἔξωθεν τοῦ Καινούριου Χωρίου ἔνθα ἐπωλήθησαν ὡς κτήνη οἱ αἰχμαλωτισθέντες γυναῖκες καὶ ἄνδρες καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐσφάγησαν οἱ γέροντες, γραιεὶς καὶ ἀνήμποροι (ἄρα σελ. 50)

24) Ἐβελὶ μεζάτ—Διὰ προκηρύξεως εἰς πλειοδοσίαν.

25) Ὀγλούμ—παιδί μου.

26) Βεκίλι τοῦ Ραμπί—ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ.

27) Σαλτανάτ Ἀλῆ Ὀσμάν Δοβλέτ—ἐνδοξος θρόνος τῶν Ὀθωμανῶν.

28) Σαξελιμ κιλ ἀψήζ—Γερῆ καὶ οὔτε τρίχα ἐντροπῆς δὲν ἔχει.

29) Ὁ Χασάν Πασᾶς παρακολουθῆτο ἀπὸ τὴν γυναῖκα του ἢ ὅποια ἦτο θυγατέρα τοῦ Μεχμεταλῆ ἀντιβασιλέως Αἰγύπτου, καὶ τοῦτο διότι ὁ πενθερὸς του Μεχμεταλῆς ὑποψιάζετο τὸν γαμβρόν του ὅτι ἐνεργοῦσε νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ ἀπὸ τὸν θρόνον του.

30) Ἅγιος Νικόλαος εἰς Χουμεριάκο, ἐγένετο Τζαμί ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1897 ἀνεκαινίσθη πάλιν εἰς ἐκκλησίαν, σωζομένη μέχρι σήμερον.

31) Ἅγιος Γεώργιος ἢ Καταματωμένος ἦτο κατὰ τὴν συνοικίαν Καρρῶν ἢ Ἐπάνω Γειτονιά τοῦ Καινούριου Χωρίου ἐλέγετο δὲ «Καταματωμένος» διότι κατὰ τὸ 1770 περίπου ἐν καιρῷ λειτουργίας ἐσφαζαν οἱ Ὀθωμανοὶ τοὺς ἐκκλησιαζομένους καὶ ἤρπασαν τὰς Χριστιανὰς παρθένους, μεταβαλλόντες καὶ τὴν ἐκκλησίαν εἰς Τζαμί, ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1870 ἐρειπωμένος ἀλλὰ τὴν ἀμφισβητοῦσαν οἱ Τοῦρκοι ὡς Τζαμί, ἐνεκα τούτου ὁ Κωστάκις Ἀδοσίσης Πασᾶς διέταξε τὴν ἐκ θεμελίων κατεδάφισιν του καὶ τὰς πέτρας ἐχρησιμοποίησε εἰς τὸ ἐν τῇ πλατείᾳ Νεαπόλεως ἀναδρυτήριον διὰ νὰ προλάβῃ τὰς μεταξὺ Ὀθωμανῶν καὶ Χριστιανῶν διαπληκτισμοὺς. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἀνηγέρθη σήμερον ὑπὸ τῶν περιόικων καὶ τοῦ Δημαρχείου Νεαπόλεως βρύση πρὸς ὕδρευσιν τῶν κατοίκων.

32) Ἅγιος Ἀθανάσιος τοποθεσία ἣτις ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἐκκλησίας, «Ἅγιος Ἀθανάσιος». Ἐκεῖ κατεσκήνωσε ὁ Χασάν Πασᾶς κατὰ τὸ 1823 ἀκριβῶς εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Καινούριου Χωριοῦ (νῦν Νεάπολις) πλησίον τῆς σωζομένης Πηγᾶδας, εἰς τὴν συνοικίαν Διβᾶδι ἀντικρὺ τοῦ στρατῶνος καὶ μῶλις 6-8 μέτρα μακρὰν τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος ἀτμοεργοστασίου τοῦ Δ. Λουμπούνη πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος,

Τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὁ αὐτὸς Κωστάκης Ἀδοσίδης κατὰ τὴν ἐν τῇ προγενεστέρᾳ σημειώσει ἀφορμὴν καὶ χρόνον κατεδάφισεν μεταφέρει τὰς πέτρας εἰς τὸ ἐν τῇ πλατεῖᾳ ἀναδρυτήριον.

33) Ἅγια Αἰκατερίνη, τὸ μόνον σωθὲν Τζαμί εἰς τὸ Καινούριο Χωριὸν καὶ τὸ ὁποῖον ἀνεκαίνισαν ἐκ θεμελίων οἱ Τούρκοι κατὰ τὸ 1895 διὰ τὴν μὴ φαίνεται πῶς εἶναι ἐκκλησία καὶ τὴν μὴ παρατηροῦν εἰς τὸν θόλον τοῦ τὴν ὀπὴν ὅπου ἀνοίξαν κατὰ τὸ 1826 οἱ χριστιανοὶ καὶ ἔκασαν τοὺς ἐν αὐτῷ παρασπονδήσαντας τριακοσίους περίπου Τούρκους (Ἱστορία Κονδυλάκη 671-672) κατεκρημνίσθη ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος 1896 καὶ ἠγέρθη ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου τὸ σημερινὸν Παρθεναγωγεῖον Νεαπόλεως.

34) Γιαβέρης, ὑπασπιστής, ἀκόλουθος.

35) Γιασμᾶκι, Τουρκικὸν φόρεμα μιλάγια καλύπτρα.

36) Μπισιμιλαχί—Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

37) Κινά, Χρῶμα θρησκευτικὸ μὲ τὸ ὁποῖον αἱ Τούρκαι βάφουν τὰ φρύδια καὶ τὰ δάκτυλά των.

## Η 25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

Ἡ Ἑλλάς ἢ οκλαβωμένη—Μὲ τὴν κεφαλὴ γυρμένη  
εἰς τοῦ Τούρκου τὸ σπαθί.

Ἦτο θέλημα Κυρίου—ταῖς 25 τοῦ Μαρτίου  
ἵνα νὰ ἐλευθερωθῇ.

Μὲ σκλαβιάς ροῦχα καὶ μαῦρα—πῆγαν στὴν Ἁγία Λαῦρα  
Κ' ἔπεσαν γονατισμένα—καὶ μὲ μάτια βουρκομένα  
Ἐμπροστὰ στὴν Παναγιά μας—ὄλα τὰ Ἑλληνόπουλα μας.

Κ' ὁ Ἐπίσκοπος ὁ Θεῖος—τῶν Πατρῶν ὁ Γερμανὸς  
Τὴν Ἑλληνικὴ σημαία εὐλογεῖ, κ' ὡς κεραυνὸς  
πέσαν στὴν Τουρκιὰ ἐπάνω ὄλα ἀποφασισμένα  
κ' ἔφεραν τὴ λευθεριά των καὶ τὸ θεῖο «Ἐἴκοσι ἕνα»  
Καὶ τὸ Ἐἴκοσι ἕνα πάλι ποῦ ἔφερε τὴ Λευθεριά  
ἔδωξε τὴν ἀπαισία καὶ φορικτὴ Γενιτσαριά.

Τὼρ αὐτοὺς ποὺ θεμελιώσαν τὴ γλυκειὰ Ἐλευθεριά μας  
ἄς τοὺς εὐχρηθῶμεν ὄλοι ἀπ' τὰ βάθη τῆς καρδιάς μας  
«Αἰωνία σας ἡ μνήμη παλληκάρια τιμημένα  
ὄπου μὲ τὰ αἵματά σας—καὶ τὰ ἅγια κόκαλά σας  
ἴδωσατε εἰς τὰ παιδιὰ σας Λευθεριά καὶ «Ἐἴκοσι ἕνα»

Κοιμηθῆτε ἀναπαυμένοι γιατί κ' οἱ νεώτεροι σας  
ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι ἄξιοι ἀπόγονοι σας.

Μ' ἂν εἰς τὸν ὀρίζοντα μας ἔτυχε ν' ἀναφανοῦνε  
κάποια σύνεφα κ' ἐκεῖνα θέλουν νὰ διαλυθοῦνε  
Κ' ἡ ὁμόνοια θὰ ἔλθῃ καὶ θὰ συμφιλωθοῦμε  
καὶ εἰς τὸν κοινὸν ἔχθρὸ μας σύσωμοι θ' ἀντισταθοῦμε.

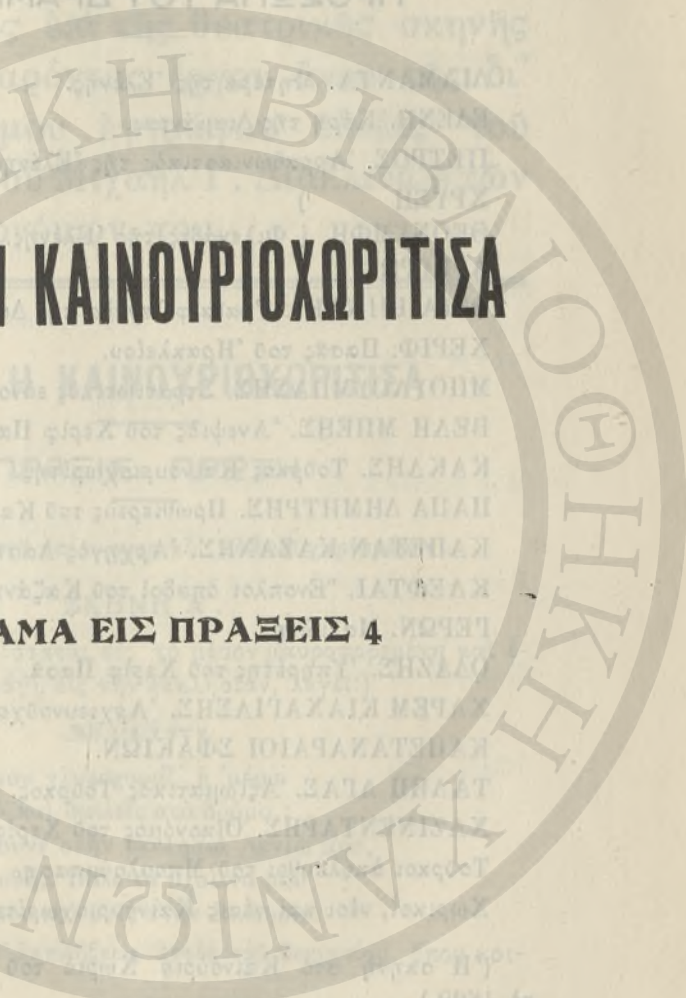
Ὁ ἔχθρὸς μας ἔχ' ἐλπίδα—μόνο στὴ διαίρεσι μας  
ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ πετύχῃ καὶ τὸ λέγω πρὸς τιμὴ μας  
ὅτι ὄλα ἠνωμένα τῶν Ἑλλήνων τὰ παιδιὰ  
τὸν ἔχθρὸν θὰ πολεμήσουν, μιὰ ψυχὴ καὶ μιὰ καρδιά  
καὶ θὰ γίνῃ σὰν καὶ πρῶτα μία ποίμνη εἰς ποιμὴν  
εὐχομαι εἰς τὸν Θεὸν μας—εἶθε γένοιτο ἀμήν.



ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΔΙΑΔΩΝΑ

# ΕΛΕΝΗ Η ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΧΩΡΙΤΙΣΑ

**ΔΡΑΜΑ ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ 4**



Η 25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

**ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ**

ΔΙΑΜΑΝΤΑ. Μητέρα τῆς Ἑλένης.

ΕΛΕΝΗ. Κόρη τῆς Διαμάντας.

ΠΕΤΡΟΣ. Ἀρραβωνιαστικός τῆς Ἑλένης.

ΧΡΥΣΗ )

ΘΕΟΝΥΜΦΗ ( Φιλενάδες τῆς Ἑλένης.

ΑΡΓΥΡΩ )

ΘΕΙΑ ΡΗΝΑΚΙ. Γραῖα φιλενάδα τῆς Διαμάντας

ΧΕΡΙΦ. Πασᾶς τοῦ Ἡρακλείου.

ΜΠΟΓΛΟΥΜΠΑΣΗΣ. Στρατιωτικός εὐνοούμενος τοῦ Χεριφ.

ΒΕΛΗ ΜΠΕΗΣ. Ἀνεψιὸς τοῦ Χεριφ Πασσᾶ.

ΚΑΚΛΗΣ. Τοῦρκος Καινουριοχωρίτης.

ΠΑΠΑ ΔΗΜΗΤΡΗΣ. Πρωθιερεὺς τοῦ Καινούριου Χωρίου.

ΚΑΠΕΤΑΝ ΚΑΖΑΝΗΣ. Ἀρχηγὸς Λασηθίου.

ΚΛΕΦΤΑΙ. Ἐνοπλιοὶ ὁπαδοὶ τοῦ Καζάνη.

ΓΕΡΩΝ. Μαλιώτης

ΟΔΑΖΗΣ. Ὑπηρέτης τοῦ Χεριφ Πασσᾶ.

ΧΑΡΕΜ ΚΙΑΧΑΓΙΑΣΗΣ. Ἀρχιευνούχος τοῦ Χαρεμιού.

ΚΑΠΕΤΑΝΑΡΑΙΟΙ ΣΦΑΚΙΩΝ.

ΤΑΛΗΠ ΑΓΑΣ. Ἀξιωματικός Τοῦρκος.

ΧΑΖΙΝΕΝΤΑΡΗΣ. Οἰκονόμος τοῦ Χεριφ.

Τοῦρκοι ἀκόλουθοι τοῦ Μπουλούμπαση.

Χωρικοί, νέοι καὶ νέαις Καινουριοχωρίτες κλπ.

(Ἡ σκηγή στὸ Καινούριο Χωριὸ τοῦ Μεραμβέλλου κατὰ τὸ 1829.)

Ἐπαγορεύεται ἡ ἀνάβασις καὶ παρὰ-  
στασις ἐπὶ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς  
τοῦ παρόντος ἔργου ἄνευ τῆς δι'  
ἐπισήμου ἐγγράφου ἀδείας τοῦ  
ποιητοῦ Μιχαὴλ Γ. Διαλλινᾶ ἢ τῶν  
κληρονόμων του.

---

## ΕΛΕΝΗ Η ΚΑΙΝΟΥΡΙΟΧΩΡΙΤΙΣΑ

### ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

(Ἡ σκηνὴ παριστᾷ σπίτι χωρικὸ καλοσυγυρισμένον).

#### ΣΚΗΝΗ Α΄.

(Ἡ Διαμάντα ἵσταται εἰς τὸ μέσον μαυροφορεμένη καὶ ἐ-  
τοιμάζεται διὰ νὰ υπάγῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, λέγει·)

#### Διαμάντα

Σηκώσου θυγατέρα μου γλυκοχαράζ' ἡ μέρα  
Ἄκουεις ποδοβολητὸ καὶ ὀμιλιὲς στὸ δρόμο ;  
Οἱ ἄνθρωποι πηγαίνουνε στὴν ἐκκλησίαν Δενιῶ μου,  
ξύπνησε σήκω νὰ ντυθῆς. Βάλε τὰ σχολινά σου  
νὰ τρέξωμε παιδάκι μου καὶ μεῖς σιὴν ἐκκλησίαν.

(Κυττάζουσα μετ' ἐκπλήξεως ἐντὸς τοῦ δωματίου ὅπου κοι-  
μᾶται ἡ Ἐλένη.)

Μά !!! τὸ κανδηλι ἔσβυσε τῆς Παναγιάς ! Θεέ μου !  
κακὸ σημάδι εἶν' αὐτὸ μόν' πιάσε νὰ τ' ἀνάψῃς.

Ἐλένη (ἀπὸ τοῦ δωματίου της μὴ φανομένη ἐπὶ τῆς σκηνῆς)

Ὅα τὸ ἀνάψω παρευθύς. Ἄχ ! τί γλυκὺς ποῦ εἶναι

ὁ ὕπνος μάννα μου καλὴ ἦταν θὰ ξημερώνη.  
Μὰ ὅμως εἰς τὴν ἐκκλησιὰ ὡς λὲς πρέπει νὰ πᾶμε  
κι' ἀμέσως, ἐτοιμάσθηκα (παρουσιάζεται)

**Δειμάντα**

Πηγαίνομε παιδί μου  
(Δίδουσα δυὸ κερὰκια ἀπὸ ἓνα τραπέζι εἰς τὴν κόρην της)

Πάρε μοναχοκόρη μου αὐτὰ τὰ δυὸ κερὰκια  
τό'να ν' ἀνάψης στοῦ Χριστοῦ τὴν ἀχραντὴ εἰκόνα  
ὅπου προφθάν' ἡ χάρις του καὶ βοηθᾷ τὸν κόσμον  
Καὶ τ' ἄλλο στοῦ πατέρα σου τ' ἀραχνιασμένο μνήμα  
\*που οἱ Τοῦρκοι ἐσκοτώσανε ἄδικα....

**\*Ελένη**

Μά...μητέρα  
Μοῦ φαίνεται σᾶν ν' ἄκουσα στὴν πόρτα νὰ κτυποῦνε.

**Δειμάντα** (ἀκροαζομένη)

Πραγματικῶς καλὰ τὸ λὲς στὴν πόρτα μας κτυποῦνε  
(μεγαλοφώνως)

Ποιὸς εἶναι ποῦ νυκτοκτυπᾷ χήρας γυναῖκας πόρτα ;

**Πέτρος**

Εἶμαι ἐγώ.

**Δειμάντα**

Ποῖος ἐσύ ;

**Πέτρος**

\*Ὁ Πέτρος ὁ γαμβρός σου

(Εἰσέρχεται ἔνοπλος)

**Δειμάντα**

Μὰ τέτοια ὥρα ; ! ! Σὲ καλὸ νὰ εἶν' ὁ ἐρχομός σου.

**Πέτρος**

\*Ἦλθα μητέρα καὶ τὰς δυὸ νὰ ἀποχαιρετήσω

γιατί ποιὸς ξέρει ἄλλοτε ἂν θὰ μὲ ξαναδῆτε  
θὰ φύγω ἀπὸ τὸ χωριό.

**Ἑλένη** (μετ' ἐκπλήξεως καὶ πόνου)

Χριστὲ καὶ Παναγιά μου !  
Νὰ φύγης Πέτρο μου ; Γιατί ; γιατί ; γιὰ ποιὰν αἰτία ;  
Νὰ πάης ποῦ ; χωρὶς ἐσὲ πολὺ καλὰ γνωρίζεις  
ὅτι νὰ ζήσω δὲν μπορῶ.

**Δικμάντζ**

Καλὲ μὲ τὰ σωστά σου  
θὰ φύγης ; νὰ υπάγης ποῦ ; ἢ χωρατὰ μᾶς κάνεις ;

**Πέτρος**

Δὲν χωρατεύω. Μάθετε αὐτὴν τὴν ὥρα φεύγω.

**Δικμάντζ**

Ἄν πᾶς σὲ διασκέδασι καλὸ σου κατευόδιο  
Μὰ νὰ γυρίσης γρήγορα, πολὺ πολὺ ὡς τὸ βράδυ.  
Μὰ τοῦτα ἔμωσ τ' ἄρματα ; τὴ βούρια σου παιδί μου  
σᾶν τί τὰ θέλεις ἄφηστα νὰ μὴν τὰ δοῦν οἱ Τοῦρκοι  
καὶ σὲ κατασκοτώσουνε σᾶν καὶ τὸν πεθερό σου.

**Πέτρος**

Μὰ ἴσα ἴσα μὲ αὐτὰ θὰ βγάλω τὴ ζημία  
ὅπου οἱ σκύλοι κάνουμε στοὺς Χριστιανοὺς μητέρα.

**Δικμάντζ**

Καὶ ποῦ θὰ πᾶς ;

**Πέτρος**

Εἰς τὰ βουνὰ θὰ πάω μὲ τοὺς κλέφτες  
ποῦ δὲν δειλιοῦν Γενιτσαριά, δὲν προσκυνοῦν Σουλτάνο  
θὰ πάω στὰ περήφανα τοῦ Λασηθιοῦ λαγκαδίου.  
Νὰ βρῶ τὸν λιονταρόκαρδο τὸν καπετὰν Καζάνη  
ὅπου νὰ θάρρος τῶν Ρωμιῶν, καὶ τρόμος τῶν Ἀγάδων.

• **Ἑλένη** (ἐκτετυτικῶς)

Κάθησε Πέτρο μου μὴν πᾶς. Μὴν πάεις μὲ τοὺς κλέφτες.  
Λὲν ξεύρεις πῶς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου θὰ γυρίσουν  
Ἴσως νὰ μεταμεληθοῦν ἢ φοβηθοῦν οἱ Τοῦρκοι  
καὶ πάσουν τὸν διωγμὸ τὸν ἄγριο ποῦ μᾶς κάνουν.  
Γιατὶ ἐσύ ἐὰν χαθῆς κ' ἐγὼ εἶμαι χαμένη.

**Δικιμάντα**

Καλὰ τὰ λέει Πέτρο μου.

**Πέτρος**

Καλέ μὲ τὰ σωσιὰ σας  
κ' οἱ δύο ἐπιμένετε κλέφτης γιὰ νὰ μὴ γίνω ;

(Ἄμφότεροι λέγουν)

Ναὶ Πέτρο μας.

**Πέτρος** (μετὰ ἀποφασιστικότητος)

. . . Ἄδύνατον, ἀδύνατον νὰ τοῦτο.

Ἐγὼ νὰ βλέπω Χριστιανὲς καὶ Χριστιανοὺς νὰ σφάζουν !  
, παιδάκια νὰ σκλαβόνουνε ! Γυναῖκες ν' ἀτιμάζουν  
οἱ βάρβαροι Ὀθωμανοὶ κ' ἀδιάφορος νὰ μένω !  
Σ' ἄν τὴν προχθὲς ποῦ σκότωσαν εἰς τοῦ χοροῦ τὴ μέση  
Τὴν Δεσποινιῶ τὴν ὄμορφη γυναῖκα τοῦ Βιδάλε  
Στῆς Βουλισμένης τὸ Χωριό. ὁ Τερζαλῆς ὁ σκύλος !  
Κ' ἔπειτα εἰς τὸν ἄνδρα τῆς ἐφ' ὄναξε γελῶντας.  
« Δάσκαλε πὲς μου θύμωσες ; — Ὅχι τοῦ λέει ἐκεῖνος.  
Τότε λοιπὸν ὄλα κελὰ, χορὸς νὰ μὴ χαλάσῃ »  
Κ' ἐχόρευαν μεσόγυμνες γυναῖκες καὶ κοπέλλες  
κ' ἐστροβιλίζαν τὸ χορὸ κ' ἐσπάρασε τὸ πτώμα ! ! !  
Μὴ δὲν ἐδολοφόνησαν εἰς τοῦ Γιανὰ τὸ ρυάκι  
τ' ὄμορφο παλληκάρι μας τὸν Γιάννη Μαστραντόνη.  
Ὁ σκύλος ὁ Τουλουπανᾶς κ' ὁ Δοδαραλαχμέτης.  
κ' ἔπειτα διὰ ἐμπαιγμὸ καὶ δικαιολογία  
ἓνα δεμάτι τοῦβαλαν γούλα στὴν ἀμασχάλη  
πῶς πῆγε τάχα κ' ἔκλεψε γι' αὐτὸ τὸν ἐσκοτώσαν !

Μη δὲν ἐδολοφόνησαν μέσα στὴν ἐκκλησίᾳ  
τὸν γέροντα Ἰωακείμ τὸν Ἅγιο δεσπότη  
τὴν ὥρα ποῦ ἐδιάβαζε τὴν μυστικὴ θυσία ! !  
Ὁ σκύλος ὁ Σκυζόραχος κ' ὁ Πιλαφομεμέτης  
δὲν ἐσκοτώσανε προχθὲς εἰς τοῦ Δρασοῦ τὸν Κάμπο  
τέσσερις γέροντες γεωργούς ἐκεῖ ποῦ ζευγαρίζαν !  
κ' ἐπήρανε τὰ βόδια των κ' ὄτι κ' ἂν ἐβαστοῦσαν !  
Οἱ ἴδιοι δὲν ἐπήγανε στὴν Παπλινοῦ κατόπιν  
κ' ἐλήστευσαν κ' ἀτίμασαν ὄσες καλόγηρες βροῆκαν  
κε' ἐκόψανε τὰ στήθια των ! Καὶ τᾶρριψαν στοὺς σκύλους ;  
« Μ' ἄς ἔχει ὁ Θεὸς καλὰ τὸν καπετὰν Καζάνη  
ποῦ τοῦ; ἀκριβοτλήρωσε κατόπιν μὲ τὸν τόκο »  
Χιλιάδες γυναικόπαιδα στῆς Μήλατος τὸν Σπήλιο  
δὲν ἔκαψαν ; δὲν ἔσφαξαν κ' ἐπούλησαν σὰν ζῶα;  
Ρέθυμνο, Κάστρο καὶ Χανιά λίγες σφαγὲς ἐκάμαν ;  
Στὴ Στεία δὲν ἐκάμανε οἱ ἄπιστοι τὰ ἴδια ;  
Καὶ τόσα ἄλλα ἀπάνθρωπα φερόσιμα ἐκάμαν,  
κ' ἀκόμα ἐξακολουθοῦν νὰ κάνουνε οἱ σκύλοι !  
Ποῦ εἶναι ἀπερίγραπτα κ' ἀπίστευτα ἀκόμα !  
Ἄπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸ νησί ἐβούτισαν στὰ μαῦρα,  
κ' ἀπέξω ὁ Ἑλληνισμὸς χειρότερα ὑποφέρει.  
Τὰ μνήματα τῶν Χριστιανῶν ὅπου δολοφονήσαν  
ἐσχίσθησαν ! κ' ἐκδίκησι ζητοῦν τὰ κόκκαλά των.  
Κι' ἐγὼ νὰ μείνω ἀπαθὴς στῶν ἀδελφῶν τὰ πάθη !  
Καὶ μάρμαρο νὰ ἤμουνα θεὸς νὰ συνεκινούμην.  
θὰ πῆτε πῶς θὰ σκοτωθῶ ; στὸ νοῦ μου δὲν τὸ βάνω  
Δὲν τὴν λυποῖμαι τὴ ζωὴ πασίχαρος πεθαίνω  
Ὅταν χυθεῖ τὸ αἷμα μου γιὰ πίστι καὶ Πατρίδα  
Τούρκους ἐγὼ νὰ φοβηθῶ ! μήπως κ' αὐτοὺς τοὺς σκύλους  
ἢ σφαῖρα μας δὲν τοὺς τρυπᾷ ; — Αὐτοὶ μονάχα ἔχουν  
καρδιά εἰς τὰ στήθη των ; κ' οἱ χριστιανοὶ μονάχα  
ἐπλάσθησαν ζωντόβολα χωρὶς καρδιά καὶ θάρρος  
καὶ νὰ μᾶς ἔχουν σκλάβους των εἰς τὴν ὑποταγὴν των ; !  
Ὡς πρὸς τὴ μεταμέλεια ὅπου φρονεῖς Λενιώ μου  
καὶ μὲ τὰ μάτια νὰ τὸ δῆς πάλι μὴν τὸ πιστέψης  
Ἄπὸ τὴ Δύσι ὁ ἥλιος καὶ τ' ἀργυρὸ φεγγάρι

ν' ἀρχίσουν ν' ἀνατέλουνε ἕως μπορεῖ μιὰ ἡμέρα  
ἀλλὰ ὁ Τοῦρκος φρόνιμα ν' ἀλλάξη μὴν πιστέψης!  
Ἄσπυρ τοῦ Τούρκου τῶχει σέ τιμὴν, σέ δόξα καὶ χαρὰ του  
νὰ πίνη αἷμα χριστιανῶν ἀθῶων νύκτα μέρα  
ποῦ νὰ χονδραῖνη μὲ αὐτὸ! τὸ ἐχ' ἐμπόριό του  
μὰ τὸ ἐμπόριο αὐτὸ θὰ τ' ἀκριβοπληρώση.  
Ἄσπυρ εὐρέθηκε ποτὲ χωρὶς νᾶχη φαρμάκι;  
Μ' ἂν δὲν τὸ χύνῃ πάντοτε θὰ εἶναι παγομένος.  
Ἄσπυρ ἦταν εἰς τὰ στήθη του κανένας τὸν ζεσταίνει  
νὰ ξέρης πῶς σὺν ζεσταθῆ θὲ νὰ τὸν νὲ δαγκάση.  
Ἄσπυρ γιὰ μεταμέλεια μὴν ἔχετε ἰδέα.  
τὸ αἷμα μ' αἷμα πλύνεται λέγει μιὰ παροιμία.  
Γιαυτὸ ὅτι μᾶς κάνουνε θὰ κάνωμε σὲ τούτους  
κ' ἂν μᾶς ταιριάση μάλιστα κ' ἀκόμη παραπάνω  
Ἄσπυρ ἄλλου νὰ γνωρίζετε τὸν λόγο μου ἔχω δώσει  
Κ' ὁ λόγος τοῦ παλληκαριοῦ εἶναι μεγάλος ὄρκος  
καὶ δὲν γυρίζω πίσω πιά μακάρι καὶ νὰ ξέρω  
πῶς αὔριο ταῖς σάρκες μου θὰ φέρουν στὸ πανιέρι.

#### Διζυμάντα

Κ' ἐν ἄλλο Πέτρο δὲν μοῦ λὲς; τᾶχωμε μιλημένα  
ἀφοῦ μισεύγεις σήμερο τί θὲ ν' ἀπογενοῦνε;

#### Πέτρος

Ἄσπυρ ἔτσι ποῦ τὸ Θεὸ γραφτὸ ἐκεῖνο θὲ νὰ γίνῃ  
θὰ κάνω ἄσπυρ τὸ ἔργο μου καὶ σεῖς τὸ ἐδικὸ σας  
Ποσῶς μὴ σταματίσετε οὔτε νὰ λυπηθῆτε  
νὰ ἴσθε καθ' ὅλα ἔτοιμοι καὶ μέσ' στη διορία  
ποῦ γιὰ τὸ γάμο τᾶξαμε ἐγὼ θὰ ἔλθω πάλι.  
Κ' ἂν ἔλθουνε τὰ πράγματα ὅπως ἐπιθυμοῦμε  
οἱ γάμοι μας θὰ γίνουνε—Μ' ἂν σκοτωθῶ στη μάχη  
ξεγράφετέ με ἄσπυρ τῆς καρδιάς κ' οἱ δύο σας τὸ τεφτέρι.  
Ἄσπυρ μονάχα Ἐλενιὸ νὰ ἔρχεσαι ν' ἀνάβης  
στὸ μνήμα τὸ κανδηλί μου ὥστε νὰ σαραντίσω  
καὶ νὰ φυτέψης εἰς αὐτὸ τὰ ἄνθη π' ἀγαποῦσα  
καὶ κυπαρίσσι ὁμορφο ποῦ ἦταν θὰ φουντώσῃ



ναρχωνται πάνω τὰ πουλιά νὰ κτίζουν τῆς φωλιές των  
Νὰ κλαιδοῦν πῶς πέθανα γιὰ πίστι καὶ πατρίδα.  
Αὐτὴ 'ν' ἡ διαθήκη μου καὶ ἡ παραγγελιά μου.

**Ἑλένη** (μετ' ἀπεριγράπτου συγκινήσεως)

Ἄπ' τὴν ἄθῶα μου καρδιά ἐγὼ νὰ σὲ ξεγράψω !  
Μὴ γένητο ; μὴ γένητο Χριστέ καὶ Παναγιά μου !  
Ἐγὼ νὰ σὲ ἀπαρνηθῶ ἢ νὰ σὲ λησμονήσω  
καλλιὰ θεοτικὴ φωτιά νὰ πέση νὰ μὲ κάψῃ!

**Πέτρος**

Τὰ λόγια ὅμως πάντοτε τελειομὸ δὲν ἔχον  
μονάχα δὸς μου μάννα μου τὸ χέρι νὰ φιλήσω  
κι' ἔλα καὶ σὺ Δενάκι μου ν' ἀποχαιρετιχοῦμε.

(Ἡ Διαμάντα τοῦ δίδει τὸ χέρι καὶ τὸ ἀσπάζεται κλαίουσα,  
ἡ Δενιὼ ἐπίσης κλαίει.)

Πήγαινε Πέτρε στὸ καλὸ μαζὶ μὲ τὴν εὐχή μου.

**Ἑλένη** (κλαίουσα)

Κόπιαζε Πέτρε στὸ καλὸ — καλὸ σου κατευόδιο  
ἢ Παναγία κι' ὁ Χριστὸς το' ἐχθρούς σου νὰ στραβῶνῃ  
καὶ νὰ σοῦ δίδει πάντοτε βοήθεια κ' ὑγίαν. ]

**Πέτρος** (μετὰ συγκινήσεως)

Ἐχετ' ὑγεία καὶ ἐσεῖς μάννα καὶ θυγατέρα  
Νοιώθω τὴ λαύρα π' ἀναψα στὴν ἄδολη καρδιά σας  
Ἄλλὰ σὰν θέλει ὁ Θεὸς γιὰ νὰ τυρανισθοῦμε  
γιὰ νάβρωμε ἀνάπαυσι ἴσως σὲ ἄλλα μέρη  
πρέπει νὰ ὑπομένομε — Μὴν κλαῖτε τί νὰ γίνῃ;  
Εἰς τὴν φωνὴν σας ἔπρεπε διὰ νὰ ὑπακούσω  
μὰ τῆς πατρίδος ἡ φωνὴ ὁπόταν μᾶς φωνάζει  
πρέπει νὰ τρέχωμε σ' αὐτὴν ἐκείνη προτιμᾶται.

(Ἀναχωρεῖ ὁ Πέτρος)

**Διαμάντα**

Πᾶμε; Τί λέγεις κόρη μου κ' ἐμεῖς στὴν ἐκκλησία;

Ἑλένη

Ἐγὼ μητέρα δὲν μπορῶ στὴν ἐκκλησιὰ νὰ πάω  
φοβοῦμαι ἅπ' τὴ λύπη μου νὰ μὴ λυποθυμῶ.

Διαμάντα

Τότε νὰ μείνης κόρη μου πηγαίνω γὼ μονάχη  
νὰ δεηθῶ εἰς τὸν Θεὸν γιὰ κείνον ποῦ μᾶς φεύγει.

(Ἀναχωρεῖ ἡ Διαμάντα γιὰ τὴν Ἐκκλησιὰ καὶ ἡ Δεινὴ διὰ  
νὰ ἡσυχάσῃ).

ΣΚΗΝΗ Β΄.

(Ὁ Χερῖφ Πασᾶς τοῦ Ἡρακλείου ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ πολυτελεῖ  
θαλάμῳ του ὅτε μὲν καθήμενος, ὅτε δὲ ἰστάμενος, μονολογεῖ κα-  
πνίζων τὸ γιασεμὶ τσιμποῦκι του).

Χερῖφ Πασᾶς

Ἐγὼ ὁ μέγας καὶ πολὺς Χερῖφ Πασᾶς  
ποῦ δὲν γνωρίζω φόβος τί θεὸ νὰ εἰπῇ

Ποῦ ὅτι διατάζω εὐθὺς γίνεται

Γιατὶ μὲ τρέμουν Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοὶ

Ἐγὼ ποῦ μ' ἕνα λόγο μοναχὰ μπορῶ

νὰ καταστρέψω ὅλους τοὺς γκιαοῦρηδες!

ὅπου μὲ προσκυνοῦνε ὅλοι γενικῶς.

Ἐγὼ ποῦ σκλάβους ἔχω ὅλους τοὺς Ρωμηοὺς

νὰ πέσω σκλάβος σήμερα σὲ μιὰ ὤμηά!!

γκιαοῦρισα! τῆς ἄπιστης πιστὸς τώρα στὰ γέρα μου!

Ἐγὼ νὰ καταντίσω σκλάβος κ' ἑραστής!!

Ἐγὼ ὅπου γνωρίζω μὲ τὰ γράμματα

τέσσερες γλῶσσες νὰ φανῶ τόσο κουτός!!

ἔγὼ ποῦ σὲ γυναῖκα δὲν ἐγύρισα

ποτὲ μὲ μάτι φλογερὸ νὰ τὴν ἰδῶ!

καὶ σήμερο νὰ γίνω πετσοπαίγνιδο

μιᾶς ἄπιστης! Μιᾶς Κρητικιάς ταβλόπιστης!

(πηγαῖνοσέρχεται καπνίζων)

Θεέ μου νὰ μοῦ τῶλεγε κανεὶς αὐτὸ

πῶς ἤθελε νὰ πάθω! Βαλαχὴ εὐθὺς.

μ' αὐτὰ τὰ δύο μου χέρια θὰ τὸν ἔπνιγα !

Ραμπή μου μήπως ἄρα ἐτρελλάθηκα ;

καὶ δὲν καταλαβαίνω τὶ μοῦ γίνεται ;

Μὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία ἔρωτα

νὰ κάνω εἶν' ἀταίριαστο καὶ ἄπρεπο !

ἀφοῦ παιδάκια ἔχω καὶ ἐγγόνια !

Πολὺ σωστὰ τὸ λὲν οἱ παλαιότεροι

ὅτι «Νὰ σὲ γλυτώσῃ ὁ Θεὸς

ἀπὸ τὸν γεροντοσεβτὰ» κ' ἐγὼ λοιπὸν

φαίνεται ὅτι ὑποφέρω ἀπ' αὐτόν !

Κι' αὐτὸς μπλαίνει σὰν σκέπη εἰς τὰ μάτια μου

καὶ δὲν θωρῶ πῶς εἶναι ἀσυμβίβαστον

πεννηνταπενταρίτης ! ἄνθρωπος πασᾶς !

γκισούρισα νὰ θέλῃ δεκοχτὼ χρονῶν !

(Πηγαινοέρχεται)

\*Αχ ! Τὸ θωρῶ χωρὶς νὰ μοῦ τὸ ποῦν.

πῶς πράγματα ζητῶ ποῦ εἶν' ἀταίριαστα,

Μὰ ὅμως «κισιμέτ» ὅλα γραφτὰ

εἶναι τοῦ καθενὸς ἔτσι κ' ἐμὲ

γραφτὸ μου ἦταν νὰ τὰ πάθ' αὐτὰ.

Τὸ νοιώθω πῶς τὸν δρόμο ὅπου ἔπιασα

ἂν ἐξακολουθήσω, θὰ μοῦ τύχουνε

ἀκάνθες καὶ τριβόλοι παὶ κρημνοί.

Μὰ ὅμως εἶναι τόσο κατηφορικὸς

ποῦ καὶ νὰ θέλω νὰ γυρίσω δὲν μπορῶ.

«Ἰδάγκια ἐλ καδὰ ἀμγέλ μπεσάρ»

γράφει τὸ ἱερό μας τὸ κοράνιον

ἦγουν «ἦταν θελήσει ὁ Θεὸς διὰ

νὰ καταστρέψῃ νὰ προσβάλῃ ἄνθρωπο

τοῦ δένει μὲ μαντιῆλι ποῦ δὲν φαίνεται

τὰ μάτια του καὶ μόνος πέφτει σὲ κρημνό.»

Κ' ἐγὼ λοιπὸν θὰ πάθω ἄρα τὸ αὐτό ;

\*Α ! ὄχι θε ν' ἀλλάξω τὸ σκοπό.

Εἶναι ντροπὴ σὲ ψαρογένῃ ἄνθρωπο

ὅπου ὡς εἶπα ὅλοι σέβονται καὶ τρέμουνε

νὰ ἀγαπᾶ μιὰ νιούτσικη Ρωμιά...  
Μὰ ἔλα δὰ ποῦ ὅταν θυμηθῶ  
κεῖνα τὰ γλυκὰ τὰ μαῦρα μάτια της  
καὶ τὸ δακτυλιδένιο στοματάκι της.  
Τὰ φρύδια της τὰ σπαθωτὰ ποῦ μοιάζουνε  
στὸ χρῶμα τοῦ κοράκου τὸ φτερό  
Ἐκείνες τὶς χρυσοξανθες πλεξοῦδες της  
ποῦ μοιάζουνε μὲ καραβιοῦ τὶς γούμενες !  
Ἐκείνη τὴν ψηλόλυγη κορμοστασιά  
καὶ τὴν δακτυλιδένια μέση της... εὐθὺς  
τὰ χάνω καὶ γυρίζω στὴ στιγμή  
στὴν πρώτη στὴ στραβὴ κι' ἀπρεπὴ ἰδέα μου.  
Ἀνάθεμα τὴν ὥρα ποῦ τὴν ἔβλεπα...  
Μὰ σὰν τὴν πρωτοεῖδα διατι  
νὰ μὴ διατάξ' εὐθὺς νὰ μοῦ τὴν φέρουνε; ! !  
νᾶναι τὰ λίγα τώρα ὀλιγότερα.  
Μήπως κανεὶς θὰ μοῦκανε ἀντίστασι ;  
Ἄλλὰ « Ἐσάκητου λα γέουδου μπιτι »  
Ἦτοι τὰ « περασμένα ἐπεράσανε »  
μόνο νὰ δῶ τώρα τί θὰ γενῆ....  
Νὰ τὴν ἀφήσω!... πράγμα ποῦ δὲν γίνεται  
νὰ στεῖλω νὰ τὴν πάρω.... μικροπρέπεια  
κ' ἔξ ἄλλου οἱ ρωμηοὶ θὲ νὰ θυμώσουνε  
καὶ δὲν εἶναι διόλου καὶ παράξενο  
νὰ σκώσουν ἐπανάστασι γι' αὐτὸ  
Ναὶ ὁ Ρωμηὸς τὸ ἔχει φυσικὸ  
μὲ τὸ παραμικρὸ κλέφτης νὰ γίνεται  
ἀνησυχία γιὰ νὰ φέρῃ στὸ Δοβλὲτ,  
σὰν τὸ κακὸ μουλάρι ποῦ κλωτσᾷ...  
Μὰ ὄχι! μ' ὄλα ταῦτα δὲν μπορῶ  
νὰ παραιτήσω σ' ἄλλους τέτοιον ἄγγελο  
θὰ τήνε πάρω κι' ὅτι ἔλθῃ ἄς ἔλθῃ.

(Κτυπάει τὰς παλάμας του εἰσέρχεται ὁ Ὄδατζῆς κάμνει  
του τεμενά)

Πήγαινε πὲς εἰς τὸν Ἀλῆ Μπουλούμπαση  
νὰ ἔλθῃ ἐδῶ πέρα, μὰ εὐθὺς.

(Ὁ Ὀδατζίης ὑποκληθεὶς καὶ πάλιν ἀναχωρεῖ. Μετ' ἄλιγον εἰσέρχεται ὁ Μπουλούμπασης κάμνων τὸν τεμενᾶ στέκεται στρατιωτικῶς).

### **Χερὶν Πασᾶς**

Σ' ἐκάλεσα Μπουλούμπαση νὰ ἐλθῆς  
καὶ ξέρεις τὶ σὲ θέλω;

### **Μπουλούμπασης**

Ὅχι ἐφέντη μου

### **Χερὶν Πασᾶς**

Νὰ γείνης ἔτοιμος ὀγλοῦμ εὐθύς  
ἔχω σεφέρι μυστικὸ καὶ διάλεξα  
ἔσένα διὰ πλειὸ καταλληλότερο  
καὶ ἰχιαλὰ νὰ εἶναι ὄγο ρλούδικο.

### **Μπουλούμπασης**

Στὸ σαιγὲ σας ἰχιαλὰ ἐφέντη μου

### **Χερὶν Πασᾶς**

Διάλεξε ἀπ' τ' ἀσκέρι ὄσους θές  
πενήντα ἑκατὸ, ἦ περισσότερους  
ὄλο παλληκαράδες, ἄνδρες ἄφοβους  
νὰ φύγετε νὰ πᾶτε μυστικά  
στὸ Μεραμπέλλο στὸ Καινούριο τὸ χωριὸ  
Πάρε γιὰ ὄδηγόν σου τὸν Κακλή Ἄγα  
ποῦ ξέρει καὶ γνωρίζει ὄλους τοὺς Ρωμηοὺς  
Κ' ἐκεῖ στὸ μαχαλᾶ ποῦ λές Καρρὲς  
θα βρῆτε ἕνα σπίτι ἀρχοντόσπιτο  
τοῦ προεστοῦ τοῦ Γιώργη ποῦ σκοτώσανε  
πρὸ πέντε ἔξη χρόνια οἱ Γενίτσαροι  
κι' ἐκεῖ τὴν χήρα θε νὰ βρῆτε τὴ γυναῖκα του  
μὲ μιὰ της θυγατέρα ποῦ τὴν λέν Λενιώ.  
Μιὰ ροδομαγουλάτη μιὰ τιμπέρικη  
μιὰ ὄψηλὴ καὶ ὄμορφη πολὺ

και να την πάρετε να μου την φέρετε.

Ἐὰν ἡ μάγνα της θελήσει με καλὸ

να σᾶς την δώσ' ἄς ἔλθῃ και αὐτὴ

μαζὶ της και μαζὶ σας στὸ Ἡράκλειο.

Εἰς τὴν μικρὴ θὰ πῆς «χαρᾶς τὴν τύχην της

ποῦ θεὸς να γίνῃ ἔξαφνα Πασάδισσα.

Θὰ βροῦνε πᾶς κι' οἱ δυὸ των τὰ ραχάτια των

κι' οἱ συγγενεῖς των θεὸς να μποῦνε στὸ λουφῆ

ἀρκεῖ μονάχα τὸν σταυρὸ ν' ἀφήσουνε

και εἰς τὸ Ἄλ κοράνι να πιστεύσουνε.

Ἄν δῆς ὅτι δὲν θέλουν κι' ἀγριεύουνε

ἐσὺ να κάμῃς πῶς δὲν νοιώθεις τίποτε

και τὸν θυμὸ σου να βαστάξεις μυστικὸ

«Μιὰ ὑπομονὴ γεννᾶ χίλια καλὰ»

Μὰ τὸ μαχαῖρι σᾶν ἐγγίση εἰς τὸ κόκκαλο

και δῆς πῶς με καλὸ πρᾶμμα δὲν γίνεται

τότε να κάμῃς ὅτι θέλεις και μπορεῖς

σφᾶξε και πνίξε κάψε και καταστρεψε

ἀνθρώπους, σπίτια, δένδρα και βουνὰ

φτάνει μονάχα τὴ Λενιώ ν' ἀρπάσετε

χρηρὶς ποσῶς να τὴν κακοποιήσετε

ἐδῶ να μου τὴ φέρετε εὐθὺς

ἀνέγκιχτη, παρθένα σαξελίμ.

Και να σκοιῶση ἀνθρωπο αὐτὴ

δὲν θὰ σᾶς ἐπιτρέψω να τὸ ἀγκίξετε.

Πρῶτα με μέλι ἄλειψε τὴ γλῶσσα σου

και ἂν δὲν ἐπιτύχῃς με καλὸ

τότε να κάμῃς ὡς σοῦ εἶπα κι' ὅτι θές.

Τίποτε δὲν σοῦ λέω περισσότερο

νομίζω ὅτι ἔννοιωσες τὸν πόθο μου

Νὰ ξεύρης ὅμως και ἐσὺ και ὅλοι σας

ὅπου θὰ πᾶτε γιὰ να μου τὴν φέρετε

πῶς θεὸς να πληρωθῆτε ἀκριβὰ

διὰ τὸ ποδοκόπι και μπαξίσι σας.

Σοῦ ξαναλέω ὅμως ἄλλη μιὰ φορὰ

διόλου τὴν μικρὴ νὰ μὴν ἀγγίσετε  
Διότι βαλαχὴ καὶ μπαλαχὴ  
ἄποιοι τὸ ἐγγίση ἢ τῆς ἡπὶ λόγο κακὸ  
μὲ τὸ σπαθὶ ἐτοῦτο ποῦ φορῶ (δεικνύει τὸ σπαθὶ)  
κομμάτια θε νὰ τονέ κάμω τέσσαρα.

### **Μπουλούμπασης**

Εἰς τὰς διαταγὰς σας εἶμαι πρόθυμος.

### **Χερὶφ Πασᾶς**

Πήγαινε κ' ἕως τὴ μεθαύριο  
ἐπιθυμῶ νὰ φέρης τὴ Λενιῶ  
καὶ θὰ σὲ προβιάσω παρευθὺς  
ἅμα τὴν φέρεις ξεῦρε εἶσαι Μπίμπασης :

(Ὁ Μπουλούμπασης φεύγων κάμνει τὸν ἀπαραίτητον τεμ-  
νὰ καρκίνοβατῶν.)

### **Χερὶφ Πασᾶς**

Μπουλούμπαση γιὰ γύρισε λησιμόνησα (ὁ Μπουλούμπασης στρέφει)  
Πάρε τὸν ἀνεψιό μου τὸν Βελῆ Μπέη  
νὰ δῆ κ' αὐτὸς νὰ συνηθίξῃ τοὺς Ρωμιοὺς  
νὰ μὴν τοὺς λογαριάζῃ διὰ τίποτα.  
Σκοτῶστε μάλιστα στὸ δρόμο δυὸ τρεῖς  
ποῦ νὰ ξεφοβηθῆ. Γιατὶ θωρῶ  
καθημερῶς καὶ τοὺς συναναστρέφεται  
καὶ τοῦτο δὲν τὸ θεωρῶ καλὸ  
ἀνθρώπους νὰ νομίζῃ τοὺς Γκιαούρηδες.

### **Μπουλούμπασης**

Βεζύρι μόν, ἐπάνω στὸ κεφάλι μου.

(Φεύγει ὁ Μπουλούμπασης καὶ μένει ὁ Χερὶφ Πασᾶς μο-  
νολογῶν)

### **Χερὶφ Πασᾶς**

Μὲ τοῦ Ραμπὶ τὸ ἔμπρι ἰχιαλὰ  
μεθαύριο θὰ ἔχω τὴ Λενιῶ  
μαζὺ μὲ ταῖς Τουρκάλες στὸ χαρέμι μου.  
Θὰ τὴ Τουρκέψω βέβαια ἔμπρὸς

μὴν πᾶν οἱ ντουχιουμάνηδες νὰ ᾔπουν  
εἰς τὸ Δοβλέτι καὶ στὸ Χέχ Ἰσλάμ  
πῶς ἐπῆρα Ρωμῆὰ κ' εἶμαι Ρωμηὸς,  
διότι πολλοὶ Τοῦρκοι μοῦ ζηλεύουν  
μὰ δὲν μποροῦνε νὰ μοῦ κάμουν τίποτε  
καὶ σᾶν κερὶ ἀπὸ τὸ φθόνο λυώνουνε.  
Μὰ ὅμως πρέπει νὰ Τουρκέψῃ πράγματι.  
Δὲν εἶναι ἁμαρτία, ἀδικία κ' ἐντροπή  
ταβλόπιστη νὰ εἶναι τέτοια νόστιμη ;  
Ναί, ναί θὰ τὴν Τουρκέψω ἅμα ἔλθῃ  
μὴ βροῦν μ' αὐτὸ αἰτία οἱ ἐχθροὶ  
μουξεβιρλίκια νὰ μοῦ ξεφουρνίζουνε.  
Καὶ τὸ νερὸ μᾶρρεὶ νὰ κοιμηθῆ  
μὰ ὁ ἐχθρὸς ποτὲ δὲν ἐκοιμήθηκε  
γιατὶ λοιπὸν κ' ἐγὼ νὰ μὴ φυλάγωμαι ;  
Ἄχ Θεέ μου ὦς νὰ μοῦ τὴ φέρουνε  
ἡμέρα θὰ μοῦ φαίνεται πῶς εἶν'  
χρόνος ὀλόκληρος γιὰ μὲ τὸν σεβδαλή.  
Φαντάσου ὅμως σᾶν θὰ μοῦ τὴν φέρουνε  
νὰ πέμψω νὰ τήνε σαλαβατίσουνε  
καὶ νὰ τῆς πλέξουν τὰ μαλλιά ψιλὰ  
καὶ νὰ τῆς βάλουνε κινὰ στὰ χέρια της  
τὰ μαλακὰ καὶ παχουλὰ σᾶν ἀσπροβάμβακο.  
Καὶ νὰ καθίσωμε κοντὰ κοντὰ κι' οἱ δυὸ  
εἰς σὲ καρέκιες σεντιφένιες κι' ὄμορφες  
νὰ λάμπῃ μέσα στὰ χουσαὶ καὶ κεντητά.  
Σὲ σιουμαλένιες πέτσες καὶ ὀλόχουσες  
νὰ πιάνῃ νὰ σφογγίξῃ τὸ σουρέτι της,  
νὰ μὲ κυττάξῃ μέσ' στὰ μάτια νὰ γλυκογελά.  
Ἄχ Θεέ μου δίδε τους φτερὰ καὶ δύναμι  
μιὰ ὥρα πειὰ μπροστὰ νὰ μοῦ τὴ φέρουνε.  
Ἄς πᾶ νὰ ἡσυχάσω εἶναι πειὰ καιρὸς  
καὶ ὁ Θεὸς νὰ μοῦ τὰ φέρῃ ὡς ἐπιθυμῶ.

Καταπίπτει ἡ αὐλαία

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ Α΄ ΠΡΑΞΕΩΣ



## ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἡ σκηνὴ παριστᾶ τὸ σπίτι τῆς Ἑλένης

### ΣΚΗΝΗ Α΄.

(Ἡ Ἑλένη κάθεται καὶ κεντᾷ. Δύο νέαι ράβδον τὸ νυμφικὸ φόρεμα, μιὰ ἄλλη κλώθει, γίνεται προετοιμασία διὰ τὸν γάμον ἢ μητέρα τῆς Ἑλένης Διαμάντα περιφέρεται πασίχαρη. Εἰσέρχεται μιὰ γραῖα ἡ Θεῖα Ρηνάκι στηριζομένη ἐπὶ βακτηρίας καὶ λέγει.

#### Θεῖα Ρηνάκι

Πολλὰ τὰ ἔτη σας παιδιὰ (ὄλοι ὄμοσ)  
Καλῶς τῇ Θεῖα Ρηνάκι.

#### Θεῖα Ρηνάκι

Μὰ βλέπω ἐργοστάσιο ἔχει' ἐδῶ στεμένω.

#### Διαμάντα

Αἴ τί νὰ γίνῃ Θεῖα Ρηνιώ. Ἔτσ' εἶν' αὐτὸς ὁ κόσμος  
τὰ ξεύρεις δὰ εἶν' περιττὸν γιὰ νὰ σοῦ τὰ εἰποῦμε.  
Τὴν Κυριακὴ ἄν θέλ' ὁ Θεὸς πανδρεύω τῇ Δενιώ μου  
μὰ ὁ Πέτρος δὲν ἐφάνηκε! ποῦλεγε πῶς θὰ ἦτο  
ἀπὸ ἀντιπροχθὲς ἐδῶ! μήπως τοῦ τρέχει κάτι.

#### Θεῖα Ρηνάκι

Κάθε ἐμπόδιο γιὰ καλὸ γι' αὐτὸ μὴν ἔχεις ἔγνοια  
Μόν' στίς χαραῖς σας χαίρομαι καὶ ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ  
καὶ ξετελέματα καλά. Μὰ κάνεις γιὰ γαμβρό' σου  
ἓνα παιδι μοναδικὸ ποῦ δὲν ἔχει ψεγάδι  
ἄγγελος εἰς τὴν ὁμορφιὰ καὶ ζάχαρι στὴ γνώμη  
μὲ ληονταρίστικη καρδιὰ κι' ἀπὸ γεννὰ μεγάλη  
τίμιο, ἀρχοντόπαιδο καὶ καλαναθρεμένο.

#### Διαμάντα

Εὐχαριστῶ γειτόνισα καὶ στῶν θυγατερῶν σου  
τὰ ἴδια καὶ καλῆτερα εὐχομαι γιὰ νὰ γείνουν

**Θεονύμφη** (μιὰ ἐκ τῶν φιλενάδων)

Ἐσεῖς μόνο γερόντισες γιὰ τὰ παιδιά σας λέτε  
κ' ἑμᾶς ταῖς κακορίζικες ποῦδες μᾶς σὲ λογαριάζει;

**Θεὶά Ρηνάκι**

Μ' ἐπρόλαβες πολύξερη τώρα ἄχα εἰς τὸν νοῦν μου  
νὰ εὐχηθῶ καὶ διὰ σᾶς.

**Θεονύμφη**

Τὶ λόγος σὰν σοῦ τάπα!

Ἦλθε στὸ νοῦ σου καὶ γιὰ μᾶς! Αἶ πόσα δὲν γνωρίζεις!

**Ἄργυρῶ**

Ἡ Θεὶά Ρηνάκι εὐχεται ξεύρει πολλὰ καὶ λέει  
μὰ σὰν τηνὲ κεράσουνε, χωρὶς ὅμως ποτῆρι  
νὰ ἔχη εἰς τὸ χέρι της, τὰ χάνει καὶ δὲν ξέρει  
οὔτε εὐχὲς γιὰ νὰ σοῦ πῆ οὔτε νὰ κουβενδιάζει.

**Δειχμάντα**

Μὴ μᾶς προσβάλεις καὶ ταῖς δυό, τώρα θὰ τὴν κεράτω.  
(ἔτοιμάζεται)

**Θεὶά Ρηνάκι** (μετὰ θυμοῦ πρὸς τὴν Ἄργυρῶ).

Σώπασε τετραπέρατη μακρὰ καμπανοράβδα  
μὴ μ' ἀναγκάσης νὰ σοῦ πῶ λόγια ποῦ δὲν ταιριάζουν  
οὔτε στὴν ἡλικία μου οὔτε στὴν ἰδική σου!

Λάθος σὲ εἶπαν Ἄργυρῶ ἐσὺ εἶσαι μπακίρι.  
Νὰ μὴ θαρρεῖς πῶς ἤλθα ἴδῳ διὰ νὰ με κεράσουν!

Ἐγὼ ῥοθα ὦ; γειτόνισα καὶ ὡς γρηὰ γυναῖκα  
νὰ συγχιρῶ τὸ Ἐλενιῶ ποῦ τῶχῳ σὰν παιδί μου  
καθῶ; καὶ τὴ μητέρα της ποῦναι γειτόνισά μου  
πενήντα χρόνια σήμερο, χωρὶς ποτὲ νὰ ῥθοῦμε

εἰς σὲ ἀνακατόματα μόνον σὰν ἀδελφάδες  
ἀγαπημένες φθάσαμε σ' αὐτὴν τὴν ἡλικίαν.

Τ' ἀκοῦς διαόλου τερεφὸ σουροκαταλαλύτρα;

**Ἄργυρό** (μετανοοῦσα)

Δὲν τῶπα νὰ θυμώσετε. Ἄς πᾶψ ἢ ὀμιλία.

**Χρυσῆ**

Συμπάθησέ την θειά Ρηνιώ εἶναι μικρὴ ἀκόμα.

**Θειά Ρηνιώ**

Βρὲ κόρη δεκοχτῶ χρονῶν παιδί τὴ λογαριάξεις ;  
μονάχα τῶχει φυσικὸ τὸν κόσμον γιὰ νὰ παίξει.

Ἄκουσ ἐκεῖ ! σᾶν νᾶμουνε καμμιά μεκροκανάτα  
καὶ μοῦπε σᾶν δὲν πιῶ κρασί δὲν ξέρω νὰ μιλήσω !

Ὁ γάμος ὅπου θὰ γενῆ θᾶναι ἐορτὴ μεγάλη  
εἶναι ἀορχὴ τῆς λευθεριάς δόξα τῆς Χριστιανότης  
γιατὶ στὰ χρόνια μας ἐμᾶς οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀφήναν  
ποτὲ κοπέλλα ὄμορφη νὰ μὴν τὴν κυνηγήσουν !

Νύφη ἄμαε καὶ πήρανε τὴν ὥρα ποῦ βλογοῦσαν !  
κ' ἐσκότωναν τοὺς Χριστιανοὺς ἀντίστασι ἂν ἐκάναν !

Καὶ μυστικὰ βλογότανε σταῖς κάμερές των μέσα  
πολλὲς φορὲς ἐβάνανε δίπλα τὸν καβαλάρη  
τῆς λύρας, οἱ λυράρηδες γιὰ νὰ σιγανοπαίξει  
μὴν τοὺς ἀκούσουν τὰ σκυλιὰ κ' ἀρπάσουνε τὴ νύφη !

Καὶ δὰ νὰ βλέπω φανερὰ κ' ἄφοβα νὰ βλογοῦνται  
δακρῶζω ἀπ' τὴ συγκίνησι καὶ κλαίω ἀπ' τὴ χαρὰ μου.

Ὅτι ἄδ' ἄγὼ σταῖς μέρες μου ἐσεῖς νὰ μὴν τὰ δῆτε.

**Χρυσῆ**

Τὰ περασμένα πέρασαν μὴ τ' ἀναθηβολεῖς  
μπονάτσα ταξειδεύομε, μὴν λὲς γιὰ ταῖς φουρτοῦνες

(Ἀκούονται βηματισμοὶ ἔξωθεν, οἱ Τοῦρκοι ἔχοντες ἐπὶ  
κεφαλῆς τὸν Μπουλούμπασην, προπορευομένου τοῦ Κακλή Ἄγὰ  
πολιορκοῦν τὸ σπίτι καὶ ἐμφανίζονται γύρωθεν. Ὅλοι παραι-  
τοῦν τὰς ἐργασίας των ἀναυδες καὶ ἐγείρονται.)

**ΣΚΗΝΗ Β'.**

**Μπουλούμπασης**

Ὁρα καλή, μωρὲ Ρωμηὲς. (ὄλαι μετὰ τρόμου)

Καλῶς τους τοὺς ἀγάδες

**Μπουλούμπιας**

Γιατί αποσταθήκατε ; κάνετε τὴ δουλειά σας  
ἐγὼ δὲν ἦλθα γιὰ κακό — φέρνω καλὰ χαμπάρια  
σὲ τοῦτο τ' ἀρχοντόσπιτο ποιὸς εἶν' ὁ νοικοκύρης ;

**Διαμάντα**

Ἐγὼ 'μαι τί μὲ θέλετε ;

**Μπουλούμπιας**

Ἡ κόρη σου ποῦ εἶναι ;

**Διαμάντα**

Ἡ κόρη μου πανδρεύθηκε δὲν μένει πιά δῶ πέρα.

**Μπουλούμπιας** (μετ' ἐκπλήξεως)

Ἡ κόρη σου πανδρεύθηκε ;

**Κακλῆς**

Ψεύματα χωρατεύει.

Ἡ κόρη της εἶναι αὐτή... (δεικνύει διὰ τῆς χειρὸς τὴν Ἑλένη.)

**Διαμάντα** (σιγανοφώνως)

Ἄντίχριστε προδότη

Τὸ στόμα σου νὰ σαπηθῆ νὰ βγάλ' ἀρμπινοκλάδι.

**Μπουλούμπιας**

Φαίνεται πῶς φοβήθηκες καὶ τῶκουψες... δὲν βλέπτει  
μόνο μπαξίσι καὶ ψομί γιὰ νὰ μᾶς ἐτοιμάσης  
γιατί σοῦ φέρνομε καλὰ πολὺ καλὰ χαμπάρια.

**Διαμάντα**

Δὲν περιμένω τίποτε καλὸ γιὰ νὰ μοῦ πῆτε  
δὲν ἔχω γιουὺς ἢ συγγενεῖς στὴν ξενιτιά νὰ λείπουν.  
Μ' ἂν ἦλθατε διὰ καλὸ ὁ Θεὸς νὰ σᾶς πληρώσῃ  
κι' ἂν ἦλθατε διὰ κακό ὁ Θεὸς νὰ σᾶς τὸ δώσῃ.

**Μπουλούμπιας**

Μάθε λοιπὸν πῶς ὁ Πασᾶς τοῦ Κάστρου μ' ἔχει στείλει

νὰ πάρω τὴν Λενάκι σου, τὴν θέλει γιὰ γυναῖκα.  
Κάνεις περίφημον γαμβρό—ἡ κόρη σου θὰ πάρη  
ἄνδρα τῆς τὸν Χερῖφ Πασᾶ, κι' ἀπὸ χωριατοπούλα  
ποῦ βλεπε πρόβατα κ' ἄρνια πασάδισα θὰ γίνῃ  
θὲ νὰ κρεμᾷ νὰ ξεκρεμᾷ θάχῃ σαράντα δοῦλες  
καὶ θὰ φορῇ καθημερνὰ τρεῖς δίπλες κολαίνα.

**Διαμάντα** (χαμηλοφώνως)

Κατσαμένῃ ἢ στιγμῇ ποῦ κίνησες γιὰ νᾶρθῃς  
ἀστροπελέκι καὶ φωτιά νὰ πέση, νὰ σὲ κάψῃ (μεγαλοφώνως)  
Ἡ κόρη μου γιὰ τὸν Πασᾶ καθόλου δὲν ταιριάζει  
εἶναι χωριάτισ' ἄσχημη βουνισιαναθρεμένη.  
Ἐπάρχουνε Χανούμισες ἀφράτες σὰν τὸ χιόνι  
κι' ἄς πάρει γιὰ γυναῖκα του κι' ἄς λείπ' ἀπ' τὸ παιδί μου  
σ' ἓνα Πασᾶ χωριάτισα δὲν ἔρχεται, δὲν πάει.

**Μπουλούμπασης**

Ἐνα διαμάντι στὰ πηλὰ κι' ἂν εἶναι βουτημένο  
εἶναι διαμάντι πάντοτε, δὲν χάνει τὴν τιμὴν του  
σὰν τὸ ξεπλύνου ὕστερα στράφτει καὶ λαμπυρίζει  
Τὸ ἴδιο τῶχ' ἡ κόρη σου μονάχα δῶσε μας τὴν  
κι' ἂν ἔχῃς εὐχαρίστησι ἔλα καὶ σὺ μαζί μας.

**Διαμάντα**

Κοπιάστ' ἀγάδες στὸ καλὸ κι' ἐγὼ παιδί δὲν δίδω.

**Μπουλούμπασης**

Καὶ μὲ καλὸ καὶ μὲ κακὸ θὲ νὰ σοῦ τήνε πάρω  
μόνον μὴν κάνεις καὶ μὴν λὲς ὅτι δὲν σ' ὠφελοῦνε.

**Διαμάντα**

Σᾶς ξαναλέω φύγετε κι' ἐγὼ παιδί δὲν δίδω.

**Μπουλούμπασης**

Μοῦ φαίνεται παραῖξενο, φυσῶ το δὲν κρυώνει  
νὰ τὸ χονέψω δὲν μπορῶ. Μιά ἔξυπνη γυναῖκα  
ποῦ ἀπ' τὴν ὀμίλια σου φαίνεσαι ὅτι εἶσαι

νά προσπαθῆς τὸ τυχερὸ τῆς κόρης σου νὰ διώξεις.  
Σκέψου καὶ καλοσκέψου τὸ Πασάδισα θὰ γίνῃ  
μ' ἄντι νὰ ἔχῃς στὸν Πασᾶ συμπάθεια μεγάλη  
ποῦ κατεδέχθη μιὰ Ρωμιὰ γογγύζεις κι' ἀπὸ πάνω.

### Δικιμάντα

Σᾶς ξαναλέω μιὰ καὶ δυὸ κοπιάστε στὴ δουλειά σας  
κι' ἐγὼ δὲν ἔχω κοπελλιὰ Πασάδισα νὰ κάνω.

### Μπουλούμπασης

(μὲ θυμὸν πρὸς τοὺς λοιποὺς Τούρκους)

Ἀρπάσετε τὴν παρευθὺς νὰ πᾶμε στὴ δουλειά μας.

(Οἱ τούρκοι τὴν περικυκλώνουν, ὁ Μπουλούμπασης πειρᾶται  
νὰ τὴν συλλάβῃ αὐτὸς).

### Ἑλένη

(μετὰ πόνου ἀλλὰ καὶ θάρρους)

Μὴν πλησιάσης ἄνανδρε κακοῦργε δολοφόνε  
ποῦ πειβουλεύθης τὴν τιμὴν μιᾶς ὀρφανῆς παρθένας

(μετὰ συγκινήσεως)

Μὰ ὅχι δὲν εἶμ' ὀρφανὴ, σκυλὶ μὴν πάρης θάρρους

ἔχω πατέρα τὸ Χριστὸ τὴν Παναγιὰ μητέρα

κι' ἀπ' τὰ μαγαρισμένα σου χέρια θὰ μὲ γλυτώσουν.

### Κακλῆς

Χρυσὴ γειτονοπούλα μου ἐσκέφθηκες τί κάνεις;

τὰ λόγια σου δὲν σ' ὠφελοῦν στὸν κλύδωνα τὰ λένε.

Μὸν ἀκολούθει μὲ καλὸ στὸ Κάστρο νὰ σὲ πᾶμε

κ' ἀπὸ καῦμους καὶ βάσανα ραχάτια θεὸ νὰ εὔρης

θὰ πᾶς νὰ μπῆς μέσ' σταῖς χαραῖς πασάδισα θὰ γίνῃς

ἀπὸ τὸ καλυβόσπιτο θὰ μπῆς μέσ' στὰ παλάτια.

Ἀπὸ κρομύδι καὶ ἔληδες ποῦτρωγες ἐδῶ πέρα

θὰ τρώγῃς ὄλο μπακλαβά, κρέατα καὶ πιλάφι.

### Ἑλένη

Δὲ ντρέπεσαι Κακλῆ ἀγᾶ νὰ λέγῃς τέτοια λόγια;

**Κακλής**

Ναί! Βαλαχή και μπιλαχή τήν τύχη σου μη διώξεις.

**Ἑλένη**

Μὴν ἐπιμένεις μὲ καλὸ οὔτε και μὲ φοβέρες  
ὅτι θεὸς νὰ μὲ πείσετε νὰ σᾶς ἀκολουθήσω.

**Κακλής**

Οὔτ' ὁ Χριστὸς κ' ἡ Παναγιά ὅπου ἐπικαλεῖσαι  
δὲν θεὸς νὰ σὲ γλυτώσουνε μόνον στοῦ σου ἔλα.

**Ἑλένη**

Ἐγὼ πιστεύω ἄπιστε ὅτι θεὸς μὲ γλυτώσουν.

**Κακλής**

(Ξεκοκκινίζων ἀπὸ τὸν θυμὸν του)

Μὴν λέγεις λόγια ἄπρεπα διότι θά θυμώσω  
και θὰ σ' ἀρπάσω ἀπ' τὰ μαλιά, τὰ χέρια σου νὰ δέσω  
ἔπου σὺν τ' ἀρνάκι ὕστερα θὰ μ' ἀκλουθᾶς στοῦ ζάλο.

**Ἑλένη**

Δοκίμασε και θεὸς νὰ δῆς μὲ ποιὰ ἔχεις νὰ κάμης  
(Ὁ Κακλής γελά, ἡ Ἑλένη ἐξακολουθεῖ νὰ λέγῃ)

Νᾶνε χαράμι τὸ ψωμί ὅπου ἔχεις φαγομένο  
φαρμακεμένη ὄχεντρα στοῦ σπίτι τοῦ κυροῦ μου.

**Μπουλούμπικης (ἐκελευτικῶς)**

Ἐλα Δενιὼ μὲ τὸ καλὸ.

**Ἑλένη**

Ποτὲ μὴ τὸ ἐλπίσης

Μπορῆτε νὰ μὲ κάμετε κομάτια σὺν τὸ ρύζι  
ταῖς σάρκες μου νὰ ρίξετε στοὺς λύκους νὰ μὲ φᾶνε  
τῆ σκόνῃ τῶν κοκάλων μου στοὺς τέσσερις ἀέρες  
μπορεῖτε νὰ σκορπίσετε. Ἄλλὰ τὸ αἴσθημα μου

δὲν θὰ μοῦ μεταβάλλετε ὅσον κ' ἂν προσπαθῆτε.  
Χριστιανὴ γεννήθηκα Ἑλένη θ' ἀπεθάνω  
καὶ θεὸς νὰ πάω μάρτυρας γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη.

**Κακλῆς** (πρὸς τὸν Μπουλούμπαση)

Μὴ περιμένεις οἱ Ρωμηοὶ ποτὲ νὰ βάλουν γυνῶσι  
καὶ τὸ καλὸ τους νὰ τοὺς λὲς σὲ βρίζουν κ' ἀπὸ πάνω.

**Μπουλούμπασης** (πρὸς τοὺς Τούρκους)

Ἐπάνω της' ἀρπάστε τὴν νὰ πᾶμε στὴ δουλειά μας.

(Ὁ Κακλῆς τῆς ἐπιτίθεται πρῶτος, οἱ λοιποὶ γύρωθεν σύρουν τὰ γιαταγάνια, σηκώνουν τοὺς λύκους τῶν τουφεκιῶν, καὶ τῶν πιστολίων, ἡ Ἑλένη μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος ἀρπάζει καὶ σύρει ἀπὸ τὴ μέση τοῦ Κακλῆ τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ καὶ τὸ βυθίζει εἰς τὸ στήθος τοῦ Κακλῆ, ὅστις κλωνίζεται νὰ πέσῃ, οἱ λοιποὶ Τούρκοι τότε διὰ δρόχου ριφθέντος ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος τὴν συλαμβάνουν καὶ τὴν ἀπαγάγουν).

**Ἑλένη**

Πληρώσου τὰ ἐπίχειρα τῶν ἔργων σου προδότα.

(ἀπάγεται ἀπὸ τοὺς Τούρκους κράζουσα καὶ κλαίουσα)

Χριστὲ καὶ Παναγία μου γλυτώστε μ' ἀπὸ τοὺς σκύλους.

**Κακλῆς**

(σπαράσσει κατὰ γῆς αἰμόφυρτος κρατῶν τὴν πληγὴν τοῦ μὲ τὰς δύο χεῖρας του)

Γιὰ Μουχαμέτη βοήθαμε νὰ γιάνω νὰ σκοτώσω

πενήντα ἑκατὸ Ρωμηοὺς νὰ βγάλω τὴ ζημία.

Τὴ γενεὰ τῆς γενεᾶς τῆς σκύλας νὰ ξωφλήσω.

(Οἱ Τούρκοι παραλαμβάνουν τὸν πληγωθέντα καὶ πέρνουν τὴν Ἑλένην καὶ φεύγουν. Ὁ Μπουλούμπασης καταγανακτισμένος παρατηρῶν τὰς φιλενάδας καὶ τὴν μητέρα τῆς Ἑλένης λέγει).

**Μπουλούμπασης**

Γνωρίζω ἄν τι θέλετε καὶ τί νὰ ποῦ σᾶς πρέπει

μὰ εἶναι ἄλλη ἀφορμὴ ὅπου μὲ ἐμποδίζει

«Γιὰ τὸ χατήρι τ' ἀετοῦ χορεύουν κ' οἱ κοράκοι»

(φεύγουν)



(Ἡ μήτηρ τῆς Ἑλένης λυποθυμεῖ καὶ φεύγει ἐκ τοῦ φόβου καὶ τῆς λύπης τῆς, αἱ φιλενάδες τῆς ἀναστενάζουν καὶ κλαίουσι ἔντρομοι, ἡ γραῖα Ρηνάκι τρίβει τὰς παλάμας τῆς λυποθυμησάσης καὶ τῆς ρίπτει νερὸν εἰς τὸ πρόσωπον διὰ νὰ συνειφέρει, ἀφοῦ συνῆλθε σύρει θαρρὺ ἀναστεναγμὸν καὶ ἀρχίζει νὰ φωνάζῃ σταυροκοπομένη.)

### Διαμάντα

Χριστέ μου ὄνειρεύομαι; Ποῦ εἶναι τὸ Λενιώ μου;

### Θεὸν Ρηνάκι

Σώπασε μάνα ἄτυχη, μάνα κακογραμμένη  
Τὸ Ἑλενώ σου τ' ἄμοιρο τὸ πήρανε οἱ Τοῦρκοι  
μόν' κάμε σιδερῆ καρδιὰ καὶ στήθος ἀτσαλένιο  
νὰ δοῦμε νὰ πασχίσουμε μ' ὅτι τρόπο μποροῦμε  
κι' ἴσως νὰ τὴν γλυτώσωμε. Ἐλπίζε στὸν Θεὸν μας,  
ποῦ εἰς αὐτὸν ἐλπίζομε ὅλοι μικροὶ μεγάλοι  
κι' ἀπὸ φουρτοῦνες φοβερὸς τὸ πλᾶσμα του γλυτώνει.

### Ἄργυρῶ (σπεύδουσα)

Μὴ χάσωμε το θάρρος μας, ἄλλ' οὔτε καὶ τὴν ὥρα  
τὶ στέκομε παράδικα; ἄς εἰδοποιηθοῦνε  
οἱ γείτονες κι' οἱ χωριανοὶ νὰ δοῦμε τὶ θά γίνῃ.

### Θεονύμφη

Ἐγὼ πηγαίνω παρευθὺς νὰ τοὺς εἰδοποιήσω  
κι' εἰς τὸν καθένα τους θὰ πῶ ὅτι μᾶς σὲ συνέβει.

(Φεύγει μετ' ὄλιγον ἔρχονται οἱ χωριανοὶ καὶ γείτονες μετὰ τοῦ ἱερέως συγκεκριμένοι μέχρι δακρῶν. Ἡ μήτηρ τῆς Λενιώσ ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτῶν ἀρχίζει τὸ κλᾶμμα καὶ λέγει:)

### Διαμάντα

Ἄχ! χωριανοὶ καὶ γείτονες! τὴ σημερινὴν ἡμέρα  
βοηθήσατέ με τὴ φτωχή! Τὴν κόρη μου ἔχασα.  
Μοῦ τὴν ἐπήραν τὰ σκυλιὰ μέσ' ἀπ' τὴν ἀγκαλιά μου.

(Παρατηροῦσα τὰς φιλενάδας τῆς)

Και σεῖς αἱ φιλενάδες της δὲν θὰ τὴν ξαναδῆτε  
τὴν Ἑλενῶ πασίχαρη μὲ γέλοιο εἰς τὸ στόμα.  
Στὴν βρῦσι δὲν θὰ σμίξετε, οὔτε καὶ στὴ χορεῦτρα  
δὲν θὲ νὰ σύρνη τὸ χορὸ ὅπως ἐσυνηθοῦσε.

(Παρατηροῦσα τὸν ἱερέα λέγει:)

Καὶ σὺ παπᾶ Δημήτριε δὲν θὰ τὴν ξαναῖδης  
νὰ κατεβῆ στ' ἀντίδωρο νὰ σοῦ φιλήσῃ χέρι  
γιατὶ αὐτὴ θὲ νὰ γενῆ Πασάδισα μεγάλη  
θέλει δὲν θέλει ἢ φτωχὴ θὰ βάλῃ γιασουμάκι  
καὶ φρετζέ θὰ τυλιχθῆ σὰν ταῖς λοιπαῖς Τουρκάλες.

Σωφόρι δὲν θὰ βάλῃ πιά ἢ χουσοκοντογοῦνι  
σὰν \*κεῖνα ποῦ συνήθιζε κ' ἔβαζε κάθε σκόλη  
κι' ἐπήγαινε στὴν ἐκκλησιά κι' ὅλοι μικροὶ μεγάλοι  
τὴν κρυφοπεριχαίρονταν σὰν νᾶταν ἀδελφὴ ταν.

\*Ἀπὸ Δεσπότη καὶ παπᾶ ποῦθελε τὴν βλοῆσει  
θὰ τὴν σαλαβατήσουνε πρασινοσαρκαδες  
καὶ μελαποὶ Ἰμάμηδες τὴν ἄμοιρη τοῦ κόσμου.

\*Ἀπὸ κρασί ποῦ θᾶπιναν στὸ γάμο τοῦ παιδιοῦ μου  
τώρα γερμπέτι θὰ κερνοῦν τοὺς καλεσμένους Τούρκους  
ἀπὸ ταῖς φιλενάδες της ποῦθελε τὴν στολίσουν  
τὰ νυφικὰ φορέματα καὶ τὰ μεταξωτὰ της  
τώρα θὰ τὴν στολίσουνε τὸ φρετζέ Τουρκάλες  
καὶ νὰ τὴν πασαλείψουνε μὲ μόσχους καὶ κινάδες.

\*Ἀντὶ στεφάνι ὀλόχρυσο νὰ βάλῃ στὸ κεφάλι  
θὰ βάλῃ τὰ χρυσότελα, καὶ τρέμουσες καὶ χάνδρα.

\*Ἀντὶ τραγούδια καὶ χοροὺς χαραῖς καὶ εὐφροσύνες  
μανέδες τώρα θὰ γροικᾶ χανούμισων ἢ δόλια!

\*Ἀντὶ παπάδων ψαλτικὴ καὶ θεῖα μελωδία  
γαζέλια τῶν Ἰμάμηδων πρῶτ', βράδου θ' ἀκούη!

(Διακόπτεται ὑπὸ λυγμῶν καὶ παύει ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀρ-  
χιζεῖ με τόνον)

Μὰ ὄχι δὲν θὲ νὰ γενῆ ἡ κόρη μου Τουρκάλα  
ὅσον κι' ἂν προσπαθίσουνε οἱ σκύλοι ποῦ τὴν πῆραν  
αὐτὴ θὰ εἶναι Χριστιανὴ! Γνωρίζω τὴν καρδιά της  
καὶ τὴν ἀθῶα\_της ψυχῆ! Καλλιὰ\_θὰ προτιμήσῃ

χίλιες φορές τὸ θάνατο παρὰ ν' ἀλλάξῃ πίστι.  
'Εγὼ ποῦ τὴν ἀνάθρεψα ξέρω τὴν ὄρεξι της.

(Ἀποτεινομένη πρὸς τὰς φιλενάδας της)

"Ὅλες αἱ φιλενάδες της θέλω νὰ μαζευθῆτε  
τραγοῦδι νὰ τῆς βγάλετε ὅπου νὰ τῆς ταιριάζει  
νὰ τὴν μοιρολογήσετε καὶ ζωντανὴ ἀκόμα !  
Στεφάνι νὰ τῆς πλέξετε μαρτυρικὸ στεφάνι !  
Τὰ κόλυβά της κάμετε καὶ τὰ μνημόσυνά της  
γιατὶ νὰ εἴσθε βέβαιαι, θὰ δῆτε καὶ θ' ἀκούστε  
ἢ θὰ τήνε σκοτώσουνε ἢ μόνη της ἐκείνη  
θὰ προτιμῆσθαι θάνατον παρὰ νὰ γίνῃ Τοῦρκα.

(Διακόπτεται ἀπὸ τοὺς λυγμοὺς καὶ ἔπειτα μετ' ὀλίγον ἀρχίζει)

Καὶ σὺ μελλούμενε γαμβρέ, ἀγαπημέ:ε Πέτρο  
ποῦσαι καὶ δὲν ἐπρόφθασες νὰ ῥθῆς αὐτὴν τὴν ὥρα  
γιὰ νὰ γλυτώσης τὴ Δεισιὸν νὰ μὴ μας τὴνέ πάρουν ;  
Ἄραγε τὸ νειρεύθηκες αὐτὸ ποῦ μᾶς συνέβει ;  
Ἀπὸ τὴν Κυριακὴ ἄλεγε πῶς θάσουν ἐρχομένος  
Τώρα Δευτέρα πέρασε καὶ σήμερο ναι Τρίτη.

(Μὲ περισσότερον πόνον)

Κατηραμένη κ' ἀποφράς νὰ εἶν' αὐτὴ ἢ ἡμέρα  
Τρίτη γεννήθ' ἢ κόρη μου καὶ Τρίτη μοῦ τὴν πῆραν.

(Δειπνοβυμει κ' ἐξακολουθοῦν νὰ τὴν ραίνουν μὲ νερὸ διὰ νὰ  
συνηφέρῃ)

### Ἐἷς ἐκ τῶν χωρικῶν

Τὰ λόγια δὲν ἀξίζουνε σὰν δὲν ὑπάρχουν ἔργα  
μὴ χάνοιμ' ἄδικα καιρὸ ποῦ δὲν ξαναγυρίζει  
"Ὅσον ἢ ὥρα προχωρεῖ κερδίζουν οἱ ἐχθροὶ μας  
φρονῶ λοιπὸν νὰ γράψωμε, μὰ τὴ στιγμὴ ἐτούτῃ  
γιὰ νὰ εἰδοποιήσωμε τὸν Καπετὰν Κοζάνη  
καὶ νὰ τοῦ στείλωμε πεζὸ ὅπου ναι νὰ τὸν εὔρη.  
Κ' ἐκεῖνος, πρῶτα ὁ Θεὸς, τὸ δίκηο μας θὰ κάμῃ.

### Πολλοὶ χωρικοὶ

Μάλιστα, μάλιστα σωστά.

**"Άλλοι χωρικοί**

Μὰ μὴν περνᾶ ἡ ὥρα.

**"Άλλος χωρικός**

Μὰ ποιὸς θὰ γράψῃ τὴ γραφὴ ; Καὶ ποῦ χαρτὶ θὰ βροῦμε ;

**Παπᾶ Δημήτρης**

"Ἐγὼ τὴ γράφω τέκνα μου κι' ἂν καὶ χαρτὶ δὲν ἔχω  
τὸ ξόφυλο τ' Ἀνθολογιοῦ θὰ κόψω νὰ τὴν γράψω.

**"Ἐνας νέος**

Κ' ἐγὼ τὴν παίρνω παρευθὺς νὰ πάω στὸ λημέρι  
ὅπου οἱ κλέφτες βρίσκονται καὶ μὴ στενοχωρεῖσθε.

**Παπᾶ Δημήτρης**

Τότε πηγαίνω τὴ γραφὴ ἀμέσως γιὰ νὰ γράψω.

(Ὁ παπᾶ Δημήτρης ἀναχωρεῖ καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιστρέφει φέρων τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποῖαν καίει διὰ τοῦ κηρίου ὅπου ἔδαστοῦσε, καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρες γωνίες, σημεῖον μεγάλου πένθους, καὶ τὴν ἐγχειρίζει εἰς τὸν νέον ὅστις ἀνέλαβε νὰ τὴν ὑπάγῃ λέγων αὐτῷ:)

**Παπᾶ Δημήτρης**

Πάρτην εὐθὺς παιδάκι μου καὶ τρέξε νὰ πηγαίνῃς  
μιὰ ὥρα γρηγορώτερα καὶ 'πὲς του μὲ τὸ στόμα  
ὅτ' εἶδες κι' ὅτι ἤκουσες ποῦ νᾶχῃς τὴν εὐχή μου.

(Ὁ νέος λαμβάνει τὴν ἐπιστολὴν φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ ἱερέως καὶ φεύγει. Ὁ Παπᾶ Δημήτρης λέγει πρὸς τὰς γυναῖκας δεικνύων τὴν μητέρα τῆς Δεινῆς.)

**Παπᾶ Δημήτρης**

Πάρετε τὴ βαριόμοιρη νὰ πάῃ νὰ ἡσυχάσῃ.

(Πέρνουν αὐτὴν καὶ τὴν μεταφέρουν. Ἐπειτα ὁ αὐτὸς ἱερεὺς λέγει πρὸς τοὺς ἄνδρας).

Καὶ μεῖς ἅς πάει ὁ καθεὶς τώρα στὸ σπητικὸ του  
κ' ἔγνοια νὰ ἔχωμ' ὅλοι μας ὡς νᾶρθῃ ὁ 'πεσταλμένος

νά μάθουμε τι θὰ τοῦ \*πῆ ὁ Καπετὰν Καζάνης. Καὶ ὁ Μεγαλοδύναμος παιδιὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃ.

(Φεύγουν ἄλλοι. Ἡ ἀδελφαί πίπτει).

## ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

### ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

(Ἡ σκηνὴ παριστᾷ ὄρος ὑψηλὸν τὴν Ἀλόιδα εἰς ἣν εὗρίσκειται ὁ Καπετὰν Μανώλης Καζάνης μὲ ἑνδεκα διαλεμμένα Παλληκάρια, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀρραβωνιαστικὸς τῆς ἀπαχθείσης Ἑλένης, Πέτρος. Τρώγουν πίνουσι χορεύουσι διασκεδάζουσι, παίζοντες λύραν Κρητικίᾳ, τραγουδοῦσι διάφορα δίστιχα Κρητικὰ ὁμοιάζοντα μὲ κλέφτικα τραγούδια. Μόνον ὁ Πέτρος ὡς ἐκ προαισθήσεως κἀθεταὶ ἐπὶ τινος λίθου σκυθρωπὸς καὶ περίλυπος. Ὁ Καπετὰν Καζάνης ἰδὼν αὐτὸν τοῦ λέγει).

#### Καπετὰν Καζάνης

Γιατὶ δὲν τρῶς καὶ σὺ μ' ἐμᾶς καὶ δὲν διασκεδάζεις;

#### Πέτρος

Ἄχ! Καπετάνιομ' οὔτε γὼ δὲν ξεύρω τὴν αἰτία  
\*ποῦ ἡ καρδιά μου βάρυνε ἴδια σὰν τὸ μολύβι!  
Σὰν νὰ μοῦ λέγει ἄνθρωπος. «Πέτρε σοῦ τρέχει κᾶτι».

#### Καπετὰν Καζάνης (θωπεύων αὐτὸν)

Τὸν νοιώθω γὼ κλεπτόπουλο τὸν πόνο τῆς καρδιάς σου  
καὶ τὸν γνωρίζεις καὶ ἐσὺ μὰ δὲν τὸν φανερῶνεις.  
Ἐσὺ παιδί μου ἀναζητᾷς νὰ πᾶς εἰς τὸ χωριό σου  
νὰ δῆς τὴν ἀγγελόμορφη ποῦ θεὸς νὰ κάμης ταῖρι.

(Ὁ Πέτρος ἐρυθριᾷ καὶ χαμηλώνει τὰ μάτια, ὁ Καπετὰν Καζάνης τοῦ λέγει).

#### Καπετὰν Καζάνης

Σύρε λοιπὸν παιδάκι μου νὰ πᾶς στὸ καραοῦλι

διὰ ν' ἀλλάξης τὸ σκοπὸ τῆ βάρδιας σου νὰ κάνης  
καὶ θὰ περάσ' ὁ λογισμὸς τσ' ἀρραβωνιαστικιά σου

(Ὁ Πέτρος ἀναχωρεῖ, ἡ λύρα καὶ ὁ χορδὸς παίρνει καὶ δίδει  
ἐν τῇ μεταξὺ ἔσπασε μιὰ χορδὴ τῆς λύρας καὶ στέκονται οἱ χο-  
ρευταὶ ἄφωνοι ἕως νὰ τὴν διορθώσῃ ὁ λυράρης. Ὁ Πέτρος μετα-  
βάς εἰς τὸ καραῦλι ἀλλάσσει τὸν φρουρὸν ἀρματωλόν, μόλις  
ὅμως ἀνέλαβε τὴν φρούρησιν παρατηρεῖ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ  
βουνοῦ νέον ἀναβαίνοντα εἰς τὸ ὄρος ἀκροποδητεῖ καὶ πηγαίνοντα  
πρὸς αὐτὸν. Ἀμέσως μεγαλοφώνως τοῦ φωνάζει καὶ τὸν ἐπι-  
τάσσει).

### Πέτρος

Ἔ σὺ ποῦ ἔρχεσαι ἐδῶ ποιὸς εἶσαι καὶ τί θέλεις ;

(Ὁ ὄδοιπὸρος σταματήσας, τοῦ λέγει ἀπὸ μακρὰ μεγαλο-  
φώνως)

### Ὁδοιπὸρος

Ἀπ' τὸ Καινούριο τὸ Σωριὸ ἔρχομ' ἀπεσταλμένος  
καὶ φέρνω θλιβερά γραφὴ μαυροσκοτεινιασμένη  
στὸν Καπετὰν Μανώλη μας ἀπὸ τοῖς χωριανούς μου  
καὶ νὰ τοῦ πῶ ξεχωριστὰ μοῦ εἶπαν μὲ τὸ στόμα.  
Νὰ τρέξῃ ὅσον ἠμπορεῖ γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὸ αἶμα!  
Γιατὶ οἱ Τοῦρκοι ἤλθανε καὶ πήρανε μὲ βία  
τὴν πλειὸ καλὴ κοπέλλα μας τὴν Ἐλενιώ τῆς χήρας  
Ποῦ εἶχε ἀρραβωνιαστικὴ ὁ χωριανός μας Πέτρος  
τὸ ὄμορφο κλεφτόπουλο ποῦ βρίσκεται μαζί σας  
γιὰ νὰ τὴν πᾶνε τοῦ πασᾶ τοῦ Κάστρου στὸ χαρέμι.

(Ὁ Πέτρος κεραυνόπληκτος παρ' ὀλίγον νὰ πέσῃ, ἀλλ' ἔπειτα  
κρατηθεὶς τοῦ λέγει)

### Πέτρος

Σταμάτησε γιὰ μιὰ στιγμή ὡς νὰ εἰδοποιήσω  
τὸν Καπετάνιο μου νὰ ῥθῆ τέτοια διαταγὴ ἕχω

(Ὁ ὄδοιπὸρος στέκεται, ὁ Πέτρος πυροβολεῖ εἰς τὸν ἀέρα, οἱ  
ἀρματωλοὶ ἀκούσαντες τὸν πυροβολισμὸν τοῦ φρουροῦ τρέχουν  
τρεῖς προπορευομένου τοῦ καπετὰν Καζάνη, πρὶν δὲ πλησιάσει  
καλεῖ τὸν φρουρὸν φωνάζων πρὸς αὐτὸν)

**Καπετάν Καζάνης**

Τί 'ναι βρε Πέτρο; Λέγε μας άρέσως τί συμβαίνει;

**Πέτρος** (μετά συγκινήσεως και λύπης)

"Αχ Καπετάνιε μου, κακά, πολύ κακά χαμπάρια.

Οί Τουρκοί μ' άφαιρέσανε τό φώς τών άματιών μου!

Μου πήραν καπετάνιο μου τήν ραβωνιαστικιά μου!

**Καπετάν Καζάνης**

Μά πώς τό βεβαιώθηκες;

**Πέτρος** (δεικνύων τόν μακρόθεν ιστόμενον μαντατοφόρον)

Αυτός ο χωριανός μου

πού στέκεται 'κει άντικρυ από μακρυά μου τόπε.

**Καπετάν Καζάνης** (πρός τόν μαντατοφόρον)

Σίμωσε 'δώ να μάς ειπής τί τρέχει Χριστιανέ μου.

(Ο μαντατοφόρος πλησιάζει, χαιρετά και φιλεί τό χέρι του Καπετάν Καζάνη δίδων αύτῳ τήν επιστολήν, τήν άνοίγει και άναγινώσκει κουνών δλοένα τήν κεφαλήν του και έπειτα λέγει:)

**Καπετάν Καζάνης**

Πές μου θα τοϋς προφθάσωμε;

**Μαντατοφόρος**

Πιστεύω Καπετάνιε

"Οτι θα τοϋς προφθάσετε γιατί αύτοί περνούνε άνέφοβοι άπ' τά χωριά πού'ναι στην περσιιά των και κλέβουν και ληστεύουνε και πλιατσικολογούνε. 'Απόψε τό πολύ, πολύ θα φθάσουνε σιά Μάλλια.

**Καπετάν Καζάνης**

Πόσοι 'ναι ξαίρεις να μάς πής;

**Μαντατοφόρος**

Σαράντα Καπετάνιε.

**Καπετάν Καζάνης**

Μά τότε δέν θα πληρωθούν τά ζάλα μας ως πρέπει!

ἐτοῦτοι δὲν μᾶς ἔρχονται τοῦλάχιστον προσφάγι !  
Ἔπρεπε νὰ ἔναι ἑκατόν ! Τὸ κάτω κάτω ὀγδόνητα !  
ποῦ νᾶβρωμε νὰ κάνωμε δουλειά ! ! ἀλλὰ σαράντα  
εἶναι κυνήγι ἀσήμαντο ! Ὅμως γιὰ τὸ χατῆρι  
τῆς Χριστιανῆς π' ἀρπάσανε. Ἐννοια σου θεὸ νὰ πᾶμε.  
Γιατὶ προωριστήκαμε ἑμεῖς ἀπ' τὴ Θεότη  
στοὺς ἀδελφούς ποῦ πάσχουνε νὰ δίδωμε βοήθεια.  
Καὶ τρέξε πίσω σὺ νὰ πῆς στοὺς Καινουριωχωρίτες  
ἂν θέλ' ὁ Θεὸς κι' ἡ Παναγιά ἡ ἄχραντη Παρθένα  
αὔριο θᾶναι τὸ Λενιώ στῆς μάννας της τὸ σπίτι.

(Ὁ Μαντατοφόρος ἀποχαιρετᾶ καὶ ἀναχωρεῖ)

**Καπετᾶν Καζάνης** (πρὸς τοὺς ἀνθρώπους του)

Ἀγαπημένα μου παιδιὰ τελείωσε τὸ γλέντι  
πούχαμε πάνω στὸ βουνό. Καὶ τώρα ἐτοιμασθῆτε  
γιατ' ἄλλο γλέντι θάῃωμε μὲ τοὺς παλιομπουρμάδες.

**Ὅλοι** (μιὰ φωνή)

Εἴμεθα ἔτοιμ' ἀρχηγέ εἰς τὰς διαταγὰς σου  
ὅτι διατάξεις θὰ γενῆ. Ἐκεῖ ποῦ θεὸ νὰ πάη  
ἡ τρίχα σου ἡ ἀκριβὴ θὰ πάη ἡ κεφαλὴ μας.

**Καπετᾶν Καζάνης**

(ποιῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τὸν ὁποῖον μιμοῦνται ὅλοι)

Ἐμπρὸς λοιπὸν ὅλοι παιδιὰ καὶ ὁ Χριστὸς μαζί μας.

(ἀναχωροῦν)

Ἀλλαγὴ σκηνῆς

**ΣΚΗΝΗ Β'.**

(Ἡ σκηνὴ παριστᾶ ὄρος ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εἶναι ἐκκλησία τοῦ  
Προφήτου Ἡλιοῦ ἐκτισμένη, πρὸς τὸ κάτω μέρος δρομίσκος  
ἄγων πρὸς τὸ χωρίον Μάλλια Πεδιάδος. Τὸν δρόμον αὐτὸν  
προπορευομένου τοῦ Καζάνη τρέχουν νὰ καταλάβουν οἱ κλέφτες  
βλέπουν ὅμως μακρόθεν γέροντα ὁδοιποροῦντα καὶ φέροντα κε-  
νὸν σάκκον σταματοῦν κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ των δοθεῖσαν  
διὰ νεύματος τῆς χειρὸς του καὶ κρύβονται).



**Καπετάν Καζάνης**

Κρυφθήτε ἄω για μιὰ στιγμή τὸ γέρω νὰ ρωτήσω

(Κρύβονται ἄλλοι καὶ μόνον ὁ Καπετάν Καζάνης πηγαίνει πρὸς τὸν γέροντα καὶ τοῦ λέγει).

**Καπετάν Καζάνης**

Ἦρα καλή σου μπάρμπα μου

**Γέρων**

Καλῶς τὸ παληκάρι.

**Καπετάν Καζάνης**

Πές μου για ποῦ με τὸ καλὸ καὶ ἀπὸ ποὺ χωριό σου;

**Γέρων**

Μαλλιώτης εἶμαι ὁ φτωχὸς κ' ἔτσι ἔπιασα τὸ δρόμο χωρὶς νὰ ξέρ' ὁ ἄμοιρος κ' ὁ ἴδιος ποῦ πηγαίνω.

**Καπετάν Καζάνης**

Για ποιά αἰτία γέροντα εἶσαι ἀπελπισμένος,  
καὶ ὁμιλεῖς ὅπως μιλήσ; Για πές μου τί σοῦ τρέχει;  
Καὶ τὸ σακκὶ ὅπου βαστᾶς θᾶχει τὸ νόημα του.

**Γέρων (ἀναστενάζων)**

Τι νὰ σοῦ πῶ παιδάκι μου ποῦ ὁ Θεὸς μονάχα  
τὰ βάσανα καὶ πόνους μου μπορεῖ νὰ ἐλαφρώσῃ!

**Καπετάν Καζάνης**

Μετὰ Θεὸν κ' ἄνθρωποι μποροῦν νὰ σὲ συνδράμουν  
Γιατ' ὅτι κάμει ἄνθρωπος ὁ Θεὸς τότε διατάσσει.

**Γέρων**

Δὲν λέω τὸ ἐνάντιον—εἶσ' ἄνθρωπος ὡς βλέπω  
ὅπου πονεῖς τοὺς δυστυχεῖς καὶ τοὺς κατατρεμένους  
καὶ θὰ σοῦ πῶ τὰ πάθη μου λιγάκι ν' ἀλαφρώσῃ  
ἢ ραγισμένη μου καρδιά καὶ πονοσχοτωμένη!

## Καπετὰν Καζάνης

Γιὰ λέγε μπάριμπα.

### Γέρων

(ἐκφέρει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς του ἀναστεναγμὸν)

Θὰ σοῦ πῶ παιδί μου νὰ με κλάψης.

Εἶχα νὰ γυὸ ποῦ ἦτανε ὡσὰν και σένα νέος  
καὶ τὸν ἔμορφοπάντρεψα καὶ τοῦ ἴπρηρα μιὰ νέα  
ποῦτον ἢ πρώτη τοῦ χωριοῦ στὰ πλοῦτη καὶ στὰ κάλη  
Μὰ δὲν ἐπέρασε καιρὸς μόλις δυὸ τρία χρόνια!  
ποῦ οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐφθόνησαν! Μιὰ σκοτεινὴ ἡμέρα!  
Στὸν κάμπο τὸν εὐρήκανε ξαριμάτωτο κ' ἀνέγνοιο  
καὶ γιὰ νὰ δοῦν τὰ ὄπλα των ἄν παίζουσι νιρέτες μπάλες  
σημάδι τὸν ἐβάλανε καὶ μοῦ τὸν ἐσκοτώσαν!

Κατόπιν πῆγα στὸν Πασᾶ τοῦ Κάστρου καὶ τοῦ τό ἴπα  
κι' ἀντὶ γιὰ ὑπεράσπισι μοῦ ἔστειλε πενήντα  
Τούρκους κι' ἀγριογενίτσαρους καὶ μᾶς ἐκαταστρέψαν  
κ' ἐκάψανε τὰ σπίτια μας! κ' ἔκοψαν τὰ δενδρά μας!  
Κι' ἀφοῦ τὸν γυὸ μου σκότωσαν δὲν ἴπερασ' ἕνας χρόνος  
κι' ἀπέθανε κ' ἢ νύφη μου ἀπ' τὸ πολὺ καυμὸ της  
καὶ μ' ἄφησαν δυὸ ὄρφανὰ παιδάκια στὸ λαιμὸ μου  
γιὰ κείνο καταγίνομαι γιὰ νὰ τὰ μεγαλώσω..

Εἶν' καὶ τὰ δυὸ ἄρσενικά κ' ἔχω μεγάλ' ἐλπίδα  
τὸ αἷμα τοῦ πατέρα των νὰ πάρουνε ὀπίσω.

Κι' αὐτὸ ποῦ βλέπεις τὸ σακκὶ τὸ πῆρα με ἰδέα  
στὸ Μοναστήρι στὴ Κερὰ νὰ πάω γάλια γάλια  
νὰ πᾶ νὰ βρῶ τὸν γούμενο νὰ τὸν παρακαλέσω  
γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ τίποτε ἀλεύρι ἢ κριθάρη

νὰ πᾶ νὰ θρέψω τ' ὄρφανὰ προῦ κρέμονται σ' ἐμένα  
καὶ χάσκουν ὅταν θὰ με δοῦν ὡς χάσκουν τὰ πουλάκια  
ὅταν θὰ πᾶ ἢ μάνα των τάισμα νὰ τοὺς δώσῃ.

Εἶν' ἄνθρωπος εὐσπλαχνικὸς κ' εἶναι καὶ συγγενὴς μου  
καὶ δὲν πιστεύω ν' ἀρνηθῇ μιὰ τέτοια καλοσύνη.

Κι' ἄν θέλ' ὁ Θεὸς κ' ἢ Παναγιὰ εἰς τὸν κατόπιν χρόνον  
ὅτι μοῦ δώσ' ὁ ἄνθρωπος πάλι θὰ τοῦ τὸ δώσω.

Ἄς ζήσωμε τὴ σήμερο κι' αὔριο ὁ Θεὸς ἔχει  
Ἐφέτος εἶχαμε σπαρτὰ πολὺ καλὰ στὸν κάμπο  
μὰ χθὲς τὴν νύκτα πέρασαν σαράντα τόσοι τοῦρκοι  
κι' εἶχαν δουλειὰ καὶ πήγαιναν (λέει) στὸ Μεραμιπέλλο  
καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔφεγκαν ὡς ἔλεγαν οἱ σκύλοι  
ποῦ νὰ τοὺς δώσῃ ὁ Θεὸς τυφλάγρα καὶ μωράγρα  
ταῖς θημονῆς τῶν χωριανῶν ποῦσαν κοντὰ στὸ δρόμο  
ἐκάψανε οἱ ἄπιστοι καθὼς καὶ τὴ δική μου.

(Ὁ Καπετὰν Καζάνης μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ συγκι-  
νήσεως ἀκούει καὶ παρατηρεῖ τὸν Γέροντα ὅστις τοῦ λέγει σχε-  
δὸν κλαίων).

### Γέρων

Τὶ μὲ κυτᾶς παιδάκι μου, ἦμουν κι' ἐγὼ μιὰ μέρα  
μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀνθρώπος κι' ἀπὸ τοὺς πρώτους πρώτος!  
Μὰ τώρα; Λύπες καὶ καῦμοι καὶ βάσανα καὶ γέρα  
μὲ φέραν στὴ κατάστασι αὐτὴ ὅπου μὲ βλέπεις!

### Καπετὰν Καζάνης

(μετὰ συγκινήσεως καὶ θάρρους)

Ἐπομονὴ κι' εἶν' ὁ Θεὸς τῶν χριστιανῶν μεγάλος  
κι' ὅτι μᾶς κάνουν τὰ σκυλιὰ θὰ τ' ἀκριβοπληρώσουν.

### Γέρων

Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ γενῆ ὁ λόγος σου παιδί μου.

### Καπετὰν Καζάνης

(ἐξάγων χρήματα ἀπὸ τὴν τσέπην του)

Κ' ἐγὼ θὰ δώσω καὶ τι στὰ ὄρφανὰ βοήθεια.

### Γέρων

Μ' ὄλες ταῖς κοκοριζικιὲς καὶ ταῖς καταστροφές μου

γιὰ νὰ δεχθῶ ζητιανιὰ δὲν τῶχω σὲ τιμὴ μου.

Ὡς νὰ μπορῶ νὰ περπατῶ λιγάκι νὰ δουλεύω

θὰ παίρνω, θὰ δανεῖζομαι, μὰ δὲν θὰ ζητιανεύω.

### Καπετὰν Καζάνης

Αὐτὸ δὲν εἶναι ζητιανιά οὔτ' ἐλεημοσύνη  
Ἔνα μικρὸ βοήθημα στέλλω στὰ ὄρφανά σου  
κι' ἂν δὲν τὸ πάρης τ' ἀδικᾶς καὶ θάχης ἁμαρτία.

### Γέρων

Τὸ παίρνω γιὰ ταῖς ἀφορμαῖς ποῦπαμε παραπάνω. (τὸ λαμβάνει)  
Εὐχαριστῶ παιδάκι μου καὶ ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ  
ποτὲ ζημία μὴ σοῦ ῥθῆ κι' ὅπου καὶ θὰ πατήσης  
ἢ πέτρες γιὰ νὰ γίνωνται στὰ χέρια σου χρυσάφι.  
Καὶ τὸ χαράκι σ' ἂν διψᾶς νὰ σχίζετ' ἀπ' τὴ μέση  
νὰ βγάξῃ τὸ κρύο νερὸ τὴ δίψα σου νὰ σβύνη.  
Καὶ νὰ στραβῶνῃ ὁ Θεὸς τοὺς ἄπιστους ἐχθρούς σου  
κι' ὅπου κι' ἂν πάης νικητὴς κι' ἀντρούπιαστος νὰ βγαίνης.  
(Ἐτοιμάζεται νὰ ἀνχωρήσῃ, ὁ Καπετὰν Καζάνης τοῦ λέει:)

### Καπετὰν Καζάνης

Πές μου γνωρίζεις νὰ μοῦ πῆ; οἱ Τοῦρκοι ποῦ περῶταν  
χθὲς βράδυ, ἐγυρίσανε ὀπίσω γιὰ τὸ Κάστρο ;

### Γέρων

Ὅχι δὲν ἐγυρίσανε σήμερο θὰ γυρίσουν  
ὡς ἔλεγε εἰς τὸ χωριὸ πρὸ μιᾶς ὥρας περίπου  
ἓνας καλὸς Χριστιανὸς κι' ἔκλαιγε σ' ἂν τὸν Πέτρο.  
Γιατὶ ἐπῆγαν κι' ἔπειραν μιὰ ὁμορφὴ κοπέλλα  
ἀπ' τὸ Καινούριο τὸ Χωριὸ ποῦλαμπε σ' ἂν τὸν ἥλιο  
γιὰ νὰ τὴν πᾶνε τοῦ Πασᾶ τοῦ Κάστρου στὸ χαρέμι.

### Καπετὰν Καζάνης

Κόπιαζε μπάριμπα στὸ καλό.

### Γέρων

Εὐχαριστῶ παιδί μου.  
Καὶ νὰ σοῦ δίδει ὁ Θεὸς ὡς εἶν' ἡ ὄρεξί σου.

(Ἄναχωρεῖ ὁ γέρων. Διέρχονται κατόπιν οἱ ἀκόλουθοι τοῦ  
Καπετὰν Καζάνη καὶ τοῦτος διὰ τῆς σκηνῆς βιαστικά.)

ΣΚΗΝΗ Γ'

(Ὁ Καζάνης ὁδηγῶν τοὺς ἄρματωλοὺς τοῦ διέρχεται διὰ τῆς σκηνῆς καὶ εἶτα τοὺς ἐρμηνεύει καὶ τοὺς δεικνύει νὰ κρυφθοῦν.)

**Καπετάν Καζάνης**

Ἐδῶ κρυφθῆτε ὅλοι σας καλὰ ὅσον μπορεῖτε  
γιατ' ὅπου ὅπου ὁ λαγὸς θὰ πέρσῃ τὴν παγίδα.  
Προσεκτικοὶ νὰ ἦσαστε ὅταν θὰ πλησιάσουν  
μὴν τύχει καὶ σὰς εἶδουνε—διότι θὰ χαλάσῃ  
τὸ σχέδιο καὶ τότε δὰ τὰ πράγματα θ' ἀλλάξουν.  
«Κι' ὅταν χαλάσει ἡ μαγιά τὰ φτάζυμα δὲν βγαίνουν.»  
Γραμμὴ, γραμμὴ καθίσετε κι' οὔτε τὴν ἀναπνοιά σας  
ἀδυνατὰ μὴ πέρνετε, κι' ὅταν θὰ ξεπροβάλλουν,  
ὁ πρῶτος σας τὸν πρῶτο των θε νὰ πυροβολήσῃ  
ὁ δεύτερος τὸν δεύτερο κατὰ σειράν σας ὅλοι.  
Νὰ προσπαθῆτ' ἢ σφαῖρες σας στὸ χῶμα νὰ μὴν πέφτουν  
γιατὶ δὲν βρῆσκειτ' εὐκόλα σήμερο τὸ μαροῦτι  
καὶ στὸ μολύβι ἔλλειψις πολὺ μεγάλη εἶναι  
ὅτι μᾶς κάμουν μοναχὰ τῶν κανταριῶν τὰ βόλια.  
Καὶ μὴ τυχῶν ἀπὸ ἐσᾶς κανεῖς πυροβολήσῃ  
ἂν δὲν σᾶς δύσω προῦτα γὼ τὸ σύνθημα παιδιά μου.  
Πρὸ πάντων ἐσὺ Πέτρε μου νὰ μὴν λιγοψυχήσῃς  
ὅταν θὰ δῆς τὴν Ἐλενιώ εἰς τῶν ἐχθρῶν τὴ μέση.  
Κι' ὄλα θὰ ἔλθουνε καλὰ· τ' ἀκοῦτε παλληκάρια ;

(ὅλοι μιὰ φωνή)

Μάλιστα Καπετάνιο μας ὅτι μᾶς 'πῆς θὰ γίνῃ.

**Καπετάν Καζάνης**

Νᾶχετε μάτια γερακινοῦ καρδιά λεονταρίσιά  
γληγορωσύνη τ' ἀετοῦ. Κ' εἶν' ὁ Θεὸς μαζί μας.  
Νὰ εἶστε καὶ προσεκτικοὶ πάρα πολὺ παιδιά μου  
μὴ κατὰ λάθος τὴ Λενιώ κανεῖς σας σημάδεύει.  
Καλλιὰ 'χω νὰ μὴ σκοτωθῇ κανεῖς ἀπὸ τοὺς Τούρκους  
παρὰ νὰ πάθῃ ἡ Λενιώ.

Ἄλλοι

Μάλιστα Καπετάνιο

## Καπετάν Καζάνης

Λοιπόν, κρυφθήτε όλοι σας—κάμειτε τὸ σταυρὸ σας.

(Κρύπτονται όλοι καὶ ὁ Καζάνης ἐπίσης περιμένοντας τοὺς Τούρκους.)

### ΣΚΗΝΗ Δ΄.

(Οἱ Τούρκοι ἀκούονται μακρόθεν ἀλλαλάζοντες, χαίροντες ἀνύποπτοι καὶ ἔχοντες εἰς τὴν μέσην τὴν Λενιώ, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὁ Μπουλούμπαςης καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁ Βελῆ Μπέης καυχόμενοι ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ τόλμῃ των. Κάθηνται διὰ νὰ ξεκουρασθοῦν.)

#### Μπουλούμπαςης

Μὴν τρέχετε. Καθήσατε γιὰ νὰ ξεκουραστοῦμε γιὰτὶ θωρῶ καὶ τὸ Λενιώ κουράσθῃ, κί' ἔχει δίκη.

Σὲ τόσο δρόμο βέβαια δὲν ἦτο μαθημένη μὴν τῆς χαλάση ὁ τσεχρὸς καὶ γίνῃ σὴν μαουῖσο ποῦ νὰ τὴν πᾶμε σαξελίμ εἰς τὸ Πασᾶ ἐφέντη διὰ νὰ πάρωμ' ὕστερα χιλᾶλι τὸ μπαξίσι.

#### "Ενας τούρκος

Δὲν βλέπω νὰ καθήσωμε κατάλληλο τὸ μέρος γιὰτ' εἶναι γύρω τὰ βουνὰ μὴν κατεβοῦν οἱ κλέφτες καὶ μᾶς σε βάλουνε φωτιὰ καὶ μᾶς σε θαλασώσουν.

#### "Άλλοι

Σώπαινε λαγουδόκαρδε. Ρωμιοὺς μοῦ λογαριάξεις πῶς θὲ ν' ἀποφασίσουνε νὰ ὀρθοῦν νὰ μᾶς κτυπήσουν ἐκεὶ ποῦ πράσπουν λέοντες οἱ λύκοι τί γυροῦν ;

#### 'Ο πρῶτος Τούρκος

"Ε νὰ μοῦ συμπαθήσετε, εἶπα κ' ἐγὼ ἕνα λόγο.

#### "Άλλος

Καλά νὰι νὰ καθίσωμε ἀφ' οὔ κί' Ἄγᾶς προστάζει.

(Κάθηνται όλοι εἰς τὸν δρόμον καὶ λύνουν ταῖς σακοῦλες των νὰ φάγουν ψωμί.)

**"Ενας Τούρκος**

Μωρὲ Ἄλῃ πετύχαμε σὲ τούτῃ δὴ τὴν πρέζα  
τέσσερα δισκοπότηρα μονάχα ἔχω πάρει.

**"Άλλος**

Κι' ἐγὼ τρία χρυσόταβλα δὲν ξαίρω πῶς τὰ λένε  
πούχουν σουρέτια μὲ μπογιά πάνω ζωγραφισμένα  
καὶ κάτι δίσκους, θυμιατά, μπακίρι καὶ ἄσημι.

**"Άλλος**

Ἐγὼ δὲν βοῆκα μοναχὰ τέσσερις μπαχιέδεις  
ραμένους μὲ χρυσότελα καινούργιους τζὰν φεσένιους.

**"Άλλος**

Ἐνα παπᾶ εὐρῆκα ἐγὼ μέσα στὴν ἐκκλησία  
κι' ἔκοψα τ' ἄσπρα γένεια του καὶ πῆρα τὸν παρὰ του.

**"Άλλος**

Κι' ἐγὼ εὐρῆκα μιὰ γρηὰ πούχε τὴν ἀμασχάλη  
κρυμμένα δώδεκα φλωριά κι' ὄχτῶ μαχμουτιέδες.  
Τῆς τὰ πῆρα κι' ἐφώναζε «τώρα πῶς θὲ νὰ ζήσω ; »  
ὅπου μαι γρηὰ κι' ἀνήμπορη καὶ δὲν μπορὰ δουλεύω ;  
φέγκεις τῆς λέω βρὲ γρηά ; «λιγάκι διαντηρίζω»  
τότε ἐγὼ θὲ νὰ σοῦ βρῶ δουλειὰ καλὴ νὰ ζήσης  
καὶ τσ' ἔβγαλα τὰ μάτια της μ' ἐτοῦτο τὸ μαχαίρι.  
«Ἄνητε, τῆς λέγω, πῆγαινε νὰ ζητιανεύης τώρα  
καὶ σὰ σὲ βλέπουνε τυφλὴ θὰ σ' ἐλεημονοῦνε.»

(Ὁ Καπετὰν Καζάνης καὶ οἱ λοιποὶ κρυμμένοι πλησίον των  
ἀκούουν αὐτὰ ἔλα. Οἱ κλέφτες περιμένουν ἀνυπομόνως τὸ σύν-  
θημα τοῦ πυροβολισμοῦ, ἔχοντες κατὰ σειρὰν τὰ στόμια τῶν θ-  
πλων των κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Καζάνης τέλος μὲ βροντώδη  
φωνὴν τοὺς λέγει:)

**Καπετὰν Καζάνης**

Φωτιά παλληκαράδες μου στοὺς παληοτουρκαλάδες.

(Οἱ κλέφτες πυροβολοῦν πῦρ ἑμαδόν, γαμίζου καὶ δευτερώ-

νουν αὐτοστιγμεί, ὡς νὰ τοὺς ἐννοήσουν οἱ Τούρκοι φονεύονται πολλοί, προσπαθοῦν νὰ ὀχυρωθοῦν ἀλλὰ συγχίζονται καὶ δὲν προφθάνουν, ὁ Μπουλούμπασης ὑψώνει ἄσπρο μανδηλι, σημεῖον παραδόσεως καὶ μὲ φωνὴν μεγάλην ἀλλὰ συνάμα καὶ ἱκετευτικήν λέγει πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας·)

### **Μπουλούμπασης**

Γιὰ τὸ χατήρι τοῦ Θεοῦ χαρῆστε τὴ ζωὴ μας  
καὶ δίδωμέ σας τ' ἄρματα σκλάβοι σας νὰ γενοῦμε  
στὰ πόδια καὶ στὰ χέρια σας πέφτομε καπετάνιο.

### **Καπετὰν Καζάνης (χωρὶς νὰ φαίνεται)**

Ἐλάτ' ὄσ' εἶστε ζωντανοὶ ξερομάτωτοι ὀδῶ πέρα  
καὶ νᾶχετε τὰ χέρια σας ἀπάνω σηκωμένα.

Ἄλλὰ νὰ πρωτορθοῦνε δυὸ τὰ ὄπλα νὰ μᾶς φέρουν  
καὶ νᾶχουν καὶ ταῖς μποῦκες των ὀπίσω γυρισμένες.

(Δύο ἐκ τῶν Τούρκων σηκώνουν δίκην ἀχοφόρου τὰ ὄπλα  
ὄπλα, τρέχουν καὶ τὰ παραδίδουν εἰς τὸν Καπετὰν Καζάνη μὲ  
δάκρυα, κατόπιν οἱ λοιποὶ πηγαίνουν εἰς τὸ ὑποδειχθὲν μέρος  
ἔχοντες τὰ χέρια σηκωμένα ὑψηλά, πέφτουν καὶ φιλοῦν τὰ πό-  
δια τοῦ Καζάνη, οἱ κλέφται ἔχουν ὑπερηφάνως τὰ ὄπλα των  
ἔστραμένα κατὰ τῶν Τούρκων διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον.)

### **Μπουλούμπασης (σχεδὸν δακρύζων)**

Τὶ νὰ σοῦ πῶ καπετάνιε μου, μὰ τὸν Θεὸν δὲν φταίμε  
μὰ ὅτι κι' ἂν θέλω νὰ σοῦ πῶ δὲν θὰ μοῦ τὸ πιστέψης.

Ἐκεῖνος ποῦ μᾶς ἔστειλε αὐτὸς μονάχα φταίει  
μὰ ἔλα ποῦ πληρώνομε ἑμεῖς τὸ ἔγκλημά του !

Πάντοτε ὁ ἀνώτερος ὅτι θὰ διατάξῃ

θὰ κάμη ὁ κατώτερος ἂν θέλει κι' ἂν δὲν θέλει.

Κ' ἐμένα μ' ἔστειλ' ὁ Πασᾶς τὴν Ἑλενιώ νὰ πάρω

ἂν ἦσουν εἰς τὴν θέσιν μου μποροῦσες ν' ἀντιτείνης ,

### **Καπετὰν Καζάνης**

Ἄς ἔχουν λόγο στὸ Θεὸ νὰ δώσουνε μιὰ μέρα  
ἐκεῖνοι ποῦναι ἀφορμὴ καὶ χάνουντ' οἱ ἀνθρώποι.



(Δεικνύων τὸν Βελῆ Μπέην)

Καὶ τοῦτος ὁ μορφάνθρωπος καὶ καλοφορεμένος  
ποιὸς εἶναι καὶ πῶς λέγεται ; ἐπιθυμῶ νὰ μάθω  
γιατὶ χαρακτηριστικὰ ἔχει μεγάλ' ἀνθρώπου.

### **Μπουλούμπασης**

Εἶν' τοῦ Πασᾶ μας ἀνεψιὸς Βελῆ Μπέην τὸν λένε.  
Ἦταν ἡ μάννα του Ρωμηά, σταῖς φλέβες τοῦ κορμιοῦ του  
ρέει αἷμα Χριστιανικόν. Ἄνθρωπος τιμημένος  
πάντα μισεὶ τὸ ἄδικο, κι' αἷμα ποτὲ ἀδίκως  
νὰ χύνεται δὲν ἀγαπᾷ. Οὔτε τοῦ μυρμικίου  
ζημία δὲν ἐπιθυμεῖ ποῦ λέγ' ἡ παροιμία.  
Μὰ τὸν Θεὸν δὲν ἤθελε νὰ μᾶς ἀκολουθήσῃ  
μὰ ὁ θεῖος του τὸν ἔστειλε διὰ νὰ συνειθίξῃ  
νὰ ξεφοβᾶται τοὺς Ρωμηούς, μ' ἀληθινὴ αἰτία  
δὲν ἦταν τοῦτο, ἤθελε νὰ βλέπῃ τὴν Λενάκι  
νὰ μὴν τήνε πειράξουνε στὸ δρόμο ἄλλοι Τοῦρκοι.

(Ὁ Καζάνης μετὰ μικρὰν σκέψιν διαχωρίζει ἀπὸ τοὺς λοι-  
ποὺς τὸν Βελῆ Μπέην καὶ ἔπειτα παρατηρῶν αὐτοὺς λέγει:)

### **Καπετὰν Καζάνης**

Ἔσεῖς εἴτασθ' ἐλεύθεροι στὸ Κάστρο γιὰ νὰ πᾶτε  
Μάλιστα θὰ σᾶ; ἔδιδα πίσω καὶ τ' ἄρματα σας  
μὰ ἐπειδὴ χρειάζονται καλὸ κακὸ ἄς μείνουν.  
Τὰ πράγματα ποῦ πήρατε κι' αὐτὰ θὰ τὰ κρατήσω  
νὰ τὰ γυρίσω εἰς αὐτοὺς ποῦ τᾶχετε παρμένα.  
Ὁ Βελῆ Μπέης μοναχὰ κοντὰ μου θὲ νὰ μείνῃ  
ὡς νὰ μοῦ στειλῇ ὁ Πασᾶς τὸν καπετὰν Νικόλα  
τὸν Μαλικούτη ποῦ ἴπιασε μέσα στὴν ἐκκλησία  
στὸν Χάρακα μ' ὑπόσχεσι πῶς δὲν θὰ τὸν χαλάσῃ.  
Τ' ἀκούσατε ;

### **Μπουλούμπασης**

Τ' ἀκούσαμε. Μάλιστα Καπετάνιε.  
Μὰ θὰ σοῦ πῶ ὡς τίμιος ἀνθρώπος, τὴν ἀλήθεια.

ἄν κ' ἡ ζωὴ μου κρέμαται σήμερο στὸ σπαθί σου.

Ὁ Μαλικούτης ἦπου λὲς εἰς τὴν ζωὴν δὲν εἶναι,  
γιατὶ τὸν ἐσκοτώσανε οἱ Ρεθεμιῶτες Τοῦρκοι.

Κι' ἄν δὲν πιστεύεις γράψετε στὴ Σύρα γιὰ νὰ μάθης.

Ὅτι τὸν Τουφεξήμπαση ἔπιασαν τοῦ Πασᾶ μας  
γιὰ τὴν ἀπάνθρωπη αὐτὴ σφαγὴ τοῦ Μαλικούτη.

Μὰ ὁ Κυβερνήτης ὕστερα τὸν ἔχει ἀπολύσει  
ἐνεκα ποῦ δὲν ἔφταιγε. Βαλὰχ μπιλὰχ ἔτο' εἶναι.

### **Καπετὰν Καζάνης** (λυπημένος)

Τὶ λὲς ; Τὸν Μαλικούτη μας τὸν ἀδικοσκοτώσαν  
ἀφοῦ τοῦ ὑπεσχέθησαν πὼς δὲν θὰ τὸν χαλάσουν ; ! !

Ἄλλὰ γιατί ; γιὰ ποιά ἀφορμὴ Τοῦρκοι δυστυχημένοι,  
στὸ λόγον σας δὲν στέκεσθε σ' ἄν εἴσθε παλληκάρια ;

### **Μπουλούμπασης**

Ναὶ Καπετάνιε μου σωστά, πολὺ καλὰ τὰ λέγεις  
τὰ δίκια σας δὲν λέγονται εἶναι τόσον μεγάλα  
μεγάλα κι' ἀπερίγραπτα στὸν οὐρανὸν ἐγγίξουν  
ὅμως μὲ θάρρος σήμερον τολμῶ νὰ σοῦ μιλήσω  
γιατὶ γνωρίζω πὼς μιλῶ μὲ τιμημένον ἄνδρα.

### **Καπετὰν Καζάνης**

Λέγε τὶ θέλεις ; ἄφοβα.

### **Μπουλούμπασης** (σιγαλοφώνως)

Διάταξε νὰ ξεσοῦρη

ὁ Βελῆ Μπέης ἀπ' ἐδῶ δὲν θέλω νὰ μ' ἀκούσῃ.

(Ὁ Καζάνης λέγει εἰς ἓνα τῶν ἀνθρώπων του καὶ παραμε-  
ρίζει τὸν Βελῆ Μπέην.)

### **Μπουλούμπασης**

Ὁ Μαλικούτης ἔφυγε καὶ δὲν ξαναγυρίζει  
μὰ ὑπάρχουν εἰς τὰς φυλακὰς τέσσερις Καπετάνιοι  
ποῦ τσ' ἔπιασεν εἰς τὰ Σφακιά ὁ Νουρεδίνι Βέης  
καὶ τοὺς ἐπῆγαν στὰ Χανιά, ἀλλὰ αὐτοὶ τρουπῆσαν

τὴ φυλακὴ κ' ἐφύγανε. Μὰ πάλι τοὺς ἐπιάσαν  
μέσ' στὰ σπαρτὰ 'που ἦσαν οἱ δυστυχεῖς κρυμμένοι  
καὶ τοὺς ἐφέραν πρὸ καιροῦ στὰς φυλακὰς τοῦ Κάστρου.  
Τοὺς ἔκλεισαν στὸ Κούιλε γιὰ πειρὸ ἀσφαλισμένους.  
'Εκείνους ἀπὸ τὸν Πασᾶ ζήτησε νὰ σοῦ δώση  
καὶ ξεῦρε δὲν θὰ τ' ἀρνηθῆ. Γιὰ τὸν ἀνεπιὸ του  
θὰ κάμη ὅ,τι θὰ τοῦ πῆς. Μονάχα μία χάρι  
ξεχωριστὴ θέλ' ἀπὸ σέ, μὴν πῆς ὅτι σοῦ εἶπα.

**Καπετὰν Καζάνης** (μετ' ὀλίγην συλλογὴν)

"Ἄς εἶναι πὲς εἰς τὸν Πασᾶ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς νὰ στείλῃ,  
ἀμέσως ἅμα φθάσετε εὐθὺς τὴν ἴδια ἡμέρα  
ἄλλως κοράκια θὲ νὰ φᾶν ταῖς σάρκες τ' ἀνεπιῶ του.  
Καὶ τὸν ἀκριβοχαιρετῶ ξεχωριστὰ τοῦ πέτε  
ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον ταῖς Χριστιανῆς ν' ἀρπάξῃ  
τὸν φθάνουν οἱ Τουρκάλες του 'που ἔχει στὸ χαρῆμι.  
Καὶ τοὺς ξαυμάτωτους Ρωμηοὺς νὰ μὴν τοὺς σε πειράξῃ  
γιατ' εἶναι πλᾶσμα τοῦ Θεοῦ, κ' ὁ Θεὸς τοὺς προστατεύει.  
'Ἄς τὰ σκεφθῆ αὐτὰ καλά, κ' ἂν δὲν ἀλλάξῃ γνώμη  
ὅτι θὰ κάμη στὸ ἐξῆς θὰ τ' ἀκριβοπληρώσῃ.

**Μπουλούμπασης** (κάμνων τὸν τεμενὰ)

"Ἐπάνω στὸ κεφάλι μας. "Ολα θὰ τοῦ τὰ ποῦμε.

(Ὁ Μπουλούμπασης καὶ οἱ λοιποὶ φιλοῦν τὸ χέρι τοῦ Κα-  
πετὰν Καζάνη ἀναχωροῦν λέγοντες ἕκαστος.)

"Ἐχε ὑγιά Καπετάνιο,

**Καπετὰν Καζάνης** (πρὸς τὸν Πέτρο)

"Ἀπὸ τὸ χέρι Πέτρε σὺ ἔπαρε τὴ Λενιώ σου  
στὸ δρόμο νὰ τὴνε βασιτᾶς γιατ' εἶναι κουρασμένη  
ἀπὸ τὰ πάθη, τοὺς καῦμούς, τὸν δρόμο καὶ τὸ φόβο.

(Ἡ Λενιώ πλησιάζει καὶ φιλεῖ τὸ χέρι τοῦ Καπετὰν Καζάνη  
καὶ ἔπειτα ὄλωσ συγκινημένη γονατίζει πρὸ αὐτοῦ καὶ λέγει:)

**Ἑλένη**

Σ' ἐσένα ποῦ μὲ λύτρωσες ἀτρόμητο λειοντάρι

τι νὰ σοῦ πῶ ; ὅ,τι κι' ἂν πῶ πάλι θὰ εἶναι λίγα  
τὴ χάρι τὴ σημερινὴ πῶς νὰ τὴν ἀνταμοίψω ;  
ἐσύ 'σαι ὁ πατέρας μου καὶ δεύτερος Θεός μου.

(Ἡ αὐτὴ μετ' ὀλίγον ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ  
κυττάζουσα εἰς τὸν οὐρανὸν λέγει:)

Δοξάζω σε Πανύψιστε μέσα 'πὸ τὴν καρδιά μου.

(Παρατηροῦσα καὶ ἀποτερινομένη πρὸς τοὺς ἄρματωλοὺς λέγει)

Εὐχαριστῶ καὶ σᾶς παιδιά ἀπὸ μικρὸ ὡς μεγάλο  
ὅπου με ἀναστήσετε 'ποῦ 'μουν ἀποθαμένη.

Μὰ ὅμως ἡ συγκίνησι κι' ἡ ἄμετρη χαρὰ μου  
μὲ κáμνουν νὰ μὴν ἤμπορῶ διόλου νὰ μιλήσω.

Δὲν ἤμπορῶ νὰ ἐκφρασθῶ καὶ συμπαθήσετε με.

Μιλεῖ μονάχα ἡ καρδιά ἡ γλῶσσα μου βωβάθη.

(Ἀκροῶνται ἔλοι συγκεκινημένοι καὶ χαίροντες εἶτα ὁ  
Καζάνης τοὺς λέγει:)

Λοιπὸν παιδιά μου ἔτοιμοι νὰ τρέξωμε ὀπίσω  
εἰς τὸ Καινούριο τὸ Χωριὸ νὰ πᾶμε τὴ Δενιὼ μας  
ἐκεῖνη 'ποῦ γλυτώσαμε ἀπ' τῶν θεριῶν τὸ στόμα  
μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμι καὶ μετὴν ἀνδρεία σας.

(Ἄναχωροῦν—Ἡ ἀδελφαί πέπτει)

ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ

## ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

### ΣΚΗΝΗ Α'.

(Ὁ Χερὶφ Πασᾶς μόνος κάθεται εἰς τὸ δωμάτιόν του φοιμά-  
ρων τὸ γιασεμί τσιμποῦκι καὶ μονολογεῖ:)

### Χερὶφ Πασᾶς

Τὶ ἄραγε νὰ τρέξη ; Ὁ Μπουλούμπασης  
ἀργεῖ καὶ δὲν ἐφάνη ; ἡ αἰτία ποιά ;

Ἔπρεπε νάναι ἐρχομένος πλειά ἐδῶ !

\*Αλλά...τὸ μέρος εἶναι μακρυνό.  
Πετσὶ καὶ κόκκαλα ἔχουνε οἱ ἄνθρωποι  
ὥστε νὰ πᾶν νὰ δοῦνε καὶ νὰ κάνουνε  
νὰ φᾶν ψωμί καὶ νὰ ξεκουραστοῦν  
βεβαίως θὰ περάσῃ κάμποσος καιρός....

. . . . Τριάντα ἕξι μίλια εἶν' αὐτά !  
καὶ γιὰ νὰ τὰ περάσῃ σοῦ χρειάζονται  
τουλάχιστον μιὰ μέρα ὀλαλάκερη !  
Καὶ ἄλλη μιὰ ὀπίσω γιὰ νὰ ῥθῆς.  
Δευτέρα βράδυ φύγαν ἀπὸ ἔδω  
τὴν Τρίτη τὸ πρωὶ θὲ νὰ ἐφθάσανε  
τὸ μεσημέρι θὲ νὰ πῆραν τὴ Δενιώ,  
καὶ σήμερα Τετάρτη καὶ δὲν ἔφθασαν !  
\*Ἄς εἶναι ὅπου ὅπου θὰ προβάλλουνε.

(Κτυπᾶει τὰς παλάμας του καὶ εἰσέρχεται ὁ ὁδηγὸς κάμνων  
τὸν ἀπαραίτητον τεμενά.)

### Χερὶς Πισᾶς

Πήγαινε νὰ εἰπῆς στὸ Σουβαρίμπαση  
νὰ πάρῃ δυὸ τρεῖς μὰ τοὺς καλήτερου  
ἀπὸ τοὺς σουβαρῆδες ὅπου ἔχομεν  
νὰ πάῃ ἕως ταῖς Ρουσῆς νὰ ἴδῃ  
ἂν ἔρχεται ἔπο πέρα ὁ Μπουλούμπασης  
Κ' ἅμα θὰ ξεπροβάλλῃ παρευθὺς  
νὰ τρέξῃ ἕνας νὰ μοῦ δώσῃ εἶδησι.

(Ὁ ὁδηγὸς κάμνει τεμενά)

### Χερὶς Πισᾶς

\*Ἄν δὲν εἶν' σταῖς Ρουσῆς στὸ Καρτερό  
καὶ στὸ Κακὸ ὄρος ἄκόμ' ἄς τρέξουνε.

Ὁδηγὸς (μὲ τεμενά)

Πολὺ καλὸ.

### Χερὶς Πισᾶς

Καὶ ἔπειτα νὰ πῆς  
εἰς τὸν Χαρέμ Κιαγαγιασί νὰ ῥθῇ ἔδω

**Ὁδυσῆς**

Μετὰ χαρᾶς Πασᾶ Ἐφέντη. (ἀναχωρεῖ)

**ΣΚΗΝΗ Β΄.**

(Εἰσέρχεται ὁ Χαρέμ Κιαχαγιασῆς καὶ χαιρετᾷ)

**Χερὶς Πασᾶς**

Τρόξε νὰ πᾶς νὰ πῆς εἰς τὸ χαρέμι μου  
εὐθὺς ὅλα τὰ πάντα εἰς ἐνέργεια

γιατὶ σὲ λίγη ὥρα θὲ νὰ ῥθῆ  
μιὰ χριστιανὴ κοπέλα ποῦ δὲν κρίνεται  
καὶ θέλει Τουρκοπούλα νὰ γενῆ.

Μόν' ἐφοβεῖτο (λέγει) τοὺς γκιαούρηδες  
κ' ἔστειλα συνοδία νὰ τὴν φέρουνε.

Λοιπὸν νὰ ψήσουνε γλυκὺ καφέ  
σερμπέτι, καταΐφι καὶ ψητὰ

νὰ φάη νὰ χορτάση ἢ κοπέλα μας

νὰ ξεκολήση ἢ προβιά της γιατί θαν'

ἀπὸ τὴν πείνα κολλημένη εἰς τὰ κόκαλα

Νάδουνε τὸ χαμάμι πὲς τοὺς ἔτοιμο

γιὰ νὰ λουσθῆ μετὰ τὸ φαγητὸν.

Μόσχους νὰ τῆς ἀλείψουν τὸ κορμί

κινάδες νὰ τῆς βάλουν εἰς τὰ νύχια της

καὶ ἀμυγδάλι νὰ τῆς πλέξουν τὰ μαλλιά.

Καὶ ὅ,τι δῆποτ' ἄλλο χρειασθῆ

νὰ μὴν τὸ φθάν' ὁ νοῦς μου ἄς τὸ κάμουνε

ξεύρουν ἐκεῖνες.

**Χαρέμ Κιαχαγιασῆς**

Μάλιστα Βεζύρι μου (φεύγει)

**Χερὶς (μονολογῶν καὶ ἀδημονῶν)**

Κοντεύει νὰ βραδυάση καὶ νὰ μὴν ἐρθῆ !

Θεὲ μου μήπως καὶ συνέβει τίποτε !

Μὴν τύχει καὶ τοὺς ἔτυχε στὸ δρόμο τους

κανένα βουκαάτι (ἐπεισόδιον)

. . . . Μὰ δὲν πιστεύω καὶ νὰ τρέξη τίποτε  
μόνον ἐμὲ μὲ κάνει ὁ πολὺς

ἔρωτας ποῦ τῆς ἔχω ν' ἀνυπομονῶ.

"Αντε ὀρὲ ἀσῆκι μου Μπουλούμπαση

μὰ τὸ γαλόني θὰ τὸ πάρης ἱχιαλά.

(Εἰσέρχεται μὲ τεμενὰ ὁ ὁδηγὸς)

Πασᾶ ἐφέντημ ἦλθε ὁ Μπουλούμπασης.

**Χερὶφ Πασᾶς**

Πές του νὰ ἔλθῃ στὴ στιγμὴ ἐδῶ.

ΣΚΗΝΗ Β'.

(Εἰσέρχεται ὁ Μπουλούμπασης σκυθρωπός, γυρτός, φοβισμέ-  
νος ἄοπλος καὶ κάμνει τὸν τεμενὰ, πρὸς ὃν λέγει ὁ Χερὶφ:)

**Χερὶφ Πασᾶς**

Ποῦ εἶναι τὸ Λενάκι, στὸ χαρέμι μου ;

**Μπουλούμπασης**

Πασᾶ ἐφέντημ ἄχ τι νὰ σοῦ πῶ

καὶ ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσω νὰ σοῦ διηγηθῶ

ὅτι μᾶς ἐσυνέβει οὔτε 'γὼ

Βεζύρη μου δὲν ξέρω γιατί σάσιτσα.

**Χερὶφ Πασᾶς (ἐκπληττόμενος)**

Πῶς; πῶς; τὴν Ἐλενιῶ δὲν μοῦ τὴν ἔφερες ;

Γιὰ λέγε, λέγε μου ἀλλὰ εὐθὺς

τὴν καθαρὰν ἀλήθεια γιατί

νὰ ἡσυχάσω δὲν μπορῶ πο τῶς.

**Μπουλούμπασης**

Βεζύοι μου τὴν Ἐλενιῶ τὴν πήραμε

\*πὸ μέσα \*πὸ τὸ σπῆτι τῆς μητέρας της.

**Χερὶφ Πασᾶς**

(μετὰ χαρᾶς καὶ ἀνυπονησίας)

Λοιπὸν ποῦ εἶναι; Λέγε μου νὰ δῶ.

**Μπουλούμπικης**

Τώρα θὲ νὰ σοῦ εἶπω τὰ καθέκαστα  
καὶ ὅτι φρονεῖς Πασᾶ μ' πῶς εἶνε δίκαιον  
νὰ κάμης, μόνο νὰ μιλήσω ἄφες με.

**Χερὶφ Πισᾶς (μὲ τόνον)**

Βρὲ λέγε σύντομα τί θὲ νὰ πῆς;

**Μπουλούμπικης**

Τὴν πήραμε καθὼς μᾶς ἐδιάταξες  
χωρὶς νὰ μᾶς συνέβῃ τίποτε κακόν.  
Μονάχα τὸν Κακλῆ ὅπου ἐπλήγωσε  
ἢ ἴδια μὲ τὸ ἴδιο τὸ μαχαῖρι του

**Χερὶφ Πισᾶς (χαίρων)**

Ἐὶ δὲν πειράζει καὶ ἄν τὸν ἐπλήγωσε  
θὰ πῆ πῶς ἔχει δυνατὴ καρδιά,  
ἔτσι τὴν θέλω «Ἐφερῆμ Λενιῶ».  
Ἐμεῖς καθημερινῶς κατασκοτόνομε  
ἴσάν τὰ σκυλιὰ στ' ἀμπέλια τοὺς γκιαούρηδες  
καὶ τούτη ἔνα Τοῦρκο πῶς ἐπλήγωσε  
θὲ νὰ χαλάσ' ὁ κόσμος; Γιαραμπῆ!!  
Μόνον ποῦ εἶναι;

**Μπουλούμπικης**

Ἄκουσε Βεζύρη μου.

Στὸν δρόμο στὴ Σταλίδα ἐκαθίσαιμε  
π' ἀπάνω κάτω μεσοστράτι λέγεται,  
γιὰ νὰ ξεκουρασθοῦμε καὶ ψωμί  
νὰ φᾶμε, ὅτε ἔξαφνα ἐκεῖ  
κρουμένος ὁ Καζάνης εὐρισκότανε  
μὲ ἔνδεκα Πασᾶ μου κλεφταράδες του  
χωρὶς νὰ τὸν εἰδοῦμε παντελῶς.



Ἐξαφνα ἄκεῖ ποῦ μορφοκουβεντιάσαμε  
μιά μπαταρία ντάν, ντάν, ντάν ἀκούσαμε  
καὶ σφαῖρα εἰς τὴ γῆ χάμαι δὲν ἔπεσε  
μόνο εἰς τὰ κεφάλια τῶν ἀγάδων μας.  
Ὡστε νὰ δοῦμε τὸν καπνὸ ἄπο ποῦ βγαίνει,  
αὐτοὶ καὶ πάλι μᾶς ἐδευτερώσανε !  
Δυὸ μπαταρίες στὴ στιγμή ποῦ παίζανε  
εἴκοσι τέσσαρους Ἀγάδες ἐσκοτώσανε.  
Τὶ νὰ σοῦ πῶ ; μὲ ἄλλους λόγους τὰ ἔχασα  
ἐγὼ καὶ τὸ ἀσκέρι ὅπου ἔσερνα  
καὶ δὲν ἐπυροβόλησε κανέναν μας.

### **Χερὶς Πισῆς (ἐκπληκτος)**

Μωρὸ σαράντα σεῖς πρωτοπαλλήκαρα  
κι' αὐτοὶ ὡς λέγεις ἦσαν μόνον δώδεκα  
καὶ σᾶς ἐκαταφέρανε οἱ ἄπιστοι ;

### **Μπουλούμπισης**

Αὐτοὶ νὰ ξεύρης πῶς δὲν ἦσαν ἄνθρωποι.  
ἦσαν ἀσλάνια ! σκύλοι ! Χειτάνιδες !  
Καὶ σᾶν νὰ μᾶς ἐπότισαν ποτὸ  
κι' ἐξαλισθήκαμ' ὄλοι κ' ἐνυστάξαμε.  
Σπίτι τοῦ φόβου ἔγινε τὸ σῶμα μας  
καὶ τέλος πάντων. Ἄχ ἦταν γραφτὸ  
δεκάξη ἀπ' τοὺς σαράντα ν' ἀπομείνωμε.  
Μέσα στοὺς σκοτωμένους εἶναι κι' ὁ Κακλῆς  
ποῦ πλήγῳσ' ἠ Λενιῶ ὡς σοῦ ἀνέφερα.

### **Χερὶς Πισῆς (καταστενοχωρημένος)**

Στὸ ὕστερο;

### **Μπουλούμπισης**

Τοὺς ἐπαραδοθήκαμε

ἀφοῦ τὸν λόγον τῆς τιμῆς των ἔδωσαν  
πῶς δὲν θὰ μᾶς χαλάσουνε Βεζύρη μου.  
Μᾶς πήρανε τὰ ὄπλα καὶ φυσέκια μας

και ὅτι ἄλλα λάφυρα βαστούσαμε  
καθὼς και τὴ Δεινὴ κ' ἔτσι μᾶς ἄφησαν  
ἐλευθεροὺς νὰ ἴθοῦμε στὸ Ἡράκλειο.

### **Χερὶφ Πισᾶς**

Και τὴ Δεινὴ γιατί δὲν τὴν σκοτώνετε;  
νὰ μὴ τὴν πάρουν πίσω οἱ Ταβλόπιστοι

### **Μπουλούμπασης**

Τὰ χάσαμε ὡς σοῦπα δὲν προφθάσαμε.

### **Χερὶφ Πισᾶς**

Κοῖμα σ' ἐσᾶς! ἡντροπὴ ὅπου δὲν λέγεται (τραβᾶ τὰ γένια του)  
Κι' ὁ ἀνεψιὸς μου και αὐτὸς ἐχάθηκε;

### **Μπουλούμπασης**

Εἶναι καλά. Γι' αὐτὸν ἔγνοια μὴν ἔχετε  
μονάχα ὁ Καζάνης τὸν ἐκράτησε  
κοντὰ του (λέγει) ὥστε νὰ τοῦ στείλετε  
τρεῖς Καπειάνιους Σφακιανοὺς ἴπου βρίσκονται  
φυλακισμένοι μέσα εἰς τὸν Κούιλε.  
Και ἐνοεῖ σὲ ὄρες εἴκοσ' τέσσαρες  
χωρὶς ἀναβολὴ νὰ τοῦ τοὺς στείλετε  
εἰδ' ἄλλως θὰ σκοτώσῃ τὸ Βελῆ Μπέη.

### **Χερὶφ Πισᾶς**

(πλήρης θυμὸς και ἀγανακτήσεως)

Μὰ σὺ βρὲ ναμουσουζῆ με χαντάκωσες  
και μ' ἔκαμες ρεζῆλι εἰς τὰ γέρα μου.  
Τόσους παλληκαράδες μοῦ κατέστρεψες  
και ἂν ἐγὼ σ' ἀφήσω ζωντανὸ  
θὰ ἔχω ἁμαρτία ἀπ' τὸν Θεόν.  
Ἄκοῦς! Ἄκοῦς!! ἐκεῖ δέκα Ρωμιοὶ  
νὰ καταστρέψουν τόσα παλληκάρια μας!!

(Ἐγείρεται θραύει τὸ τσιμποῦκι του ἀπὸ τὸν θυμὸν του και  
φωνάζει:)

Μουρατίτη ἱμανοίζη ἔπηρες «παρὰ»  
κι' ἐπρόδωσες τ' ἀσκέρι μας τρισάθλιε !

**Μπουλούμπασης** (γονατίζων)

Βαλάχ μπιλάχ, οὔτε στὸν νοῦ μου τόβαλα.

**Χερὶφ Πασᾶς** (πλήρης δργῆς)

Νὰ βουβαθῆ κιοπέογλου τὸ στόμα σου  
Ἔχεις καὶ μοῦτρα νὰ μοῦ δικαιώνεσαι !  
Ἄν εἶχενες καρδιὰ γιατί ἐπιάνουσουν ;  
Ἐάν δὲν εἶχες πάλιν γιατί πήγαινες  
φορτίον νὰ σηκώσης; ποῦ δὲν δύνουσουν ;

(Κτυπάει τὰς παλάμας του παρουσιάζεται ὁ δδηγὸς πρὸς ἃν  
λέγει ὁ Χερὶφ.)

Πὲς νᾶρθῆ ὁ Ταλίπ ἀγᾶς ὁ γιούσμπασης  
μὲ δέκα στρατιώτας του εὐθύς.

**ΣΚΗΝΗ Γ'.**

(Εἰσέρχεται ὁ Ταλήπ Ἄγᾶς μὲ τοὺς στρατιώτας. Ὁ Χερὶφ  
τοῦ λέγει).

**Χερὶφ Πασᾶς.**

Πάρετε τὸν μουρατίτη αὐτὸν ποῦ βλέπετε

(Δεικνύων τὸν Μπουλούμπασην)

νὰ τότε βάλτε μέσα σὲ τριχόσακκο  
καὶ ἀνοικτὰ στὴ θάλασσα τὸν ἄτιμο  
φονιά, ὅπου ἐπόλησε τ' ἀδέλφια μας  
νὰ πᾶτε παρευθὺς γιὰ τὰ τὸν πνίξετε  
νὰ ξεβρωμέσ' ὁ τόπος ὅπου βρῖσκεται.

(Τοῦ ἐπιτίθενται οἱ στρατιῶται καὶ τὸν δένουν. Οὗτος δὲ  
ἱκετεύει τὸν Χερὶφ Πασᾶν λέγων.)

**Μπουλούμπασης**

Ἄμὰν γιὰ τὸ χατῆρι τοῦ Θεοῦ  
κάμε καὶ μὴ μὲ πνίξης ἄδικα.

**Χερὸν Πασῶς** (τρέμων ἀπὸ τὸν θυμὸν του)

Ἔχεις καὶ γλῶσσα καὶ μιλεῖς ; (πρὸς τοὺς στρατιώτας)  
τραβάτε τον

(Οἱ στρατιῶται τὸν παίρνουν δεμένον καὶ φεύγουν. Ὁ Χερὸν μονολογεῖ ὡς ἑξῆς:)

Θεέ μου τ' εἶναι τοῦτο ὅπου ἔπαθα !  
εἰς τὰ γεράματά μου ; Ἄχ ! ὁ ἄσκεπτος !

Τὰ κάτασπρά μου γένεια μόνος ἔβαψα  
μὲ τὴν μπογιὰ τῆς ἐντροπῆς καὶ μουζουδιᾶς !

Τώρα μονάχα ποῦ τὸ ἑκατάλαβα  
πῶς ἀγαπάει τοὺς ἀπίστους ὁ Θεός ! !

. . . . Μὰ τώρα ; ὅτι ἔγινε ἐγίνηκε.

. . . . Ἴσως καὶ μένει μυστικὸν τὸ φέροισιμ  
ἐτοῦτο κι' ἡ πολὺ ἀνοησία μου

. . . . Ἄν καὶ στὸν κόσμον ὄλα φανερόνωνται  
καὶ τίποτε δὲν μένει στὸ κρυφόν.

. . . . Νὰ σκοτωθῶ μονάχος ; Μὰ κ' αὐτὸ  
νὰ κάμω, ἡ ντροπὴ πάλι δὲν χάνεται !

Ἄς κάμω πέτρα τὴν καρδιά λοιπὸν  
νὰ δῶ πῶς θὰ γλυτώσω τὸν Βελῆ μπέη

Ἄ ! Μοῦ τὴν ἑκατάφερες καλά

Καπετὰν Καζάνη μὰ δὲν φταῖς ἐσὺ  
μόνο τὰ φταίει ἡ κλούβια ἡ κεφάλαι μου!...

(Περιφέρεται ἐντὸς τοῦ δωματίου σκεπτόμενος, κινούμενος,  
καὶ ἔπειτα κτυπῶν τὰς παλάμας του, εἰσέρχεται ὁ Ὀδαζῆς πρὸς  
ὄν λέγει).

**Χερὸν Πασῶς**

Εἰς τὸν Χατζινεντάρη μου νὰ πῆς

νὰ πάη ν' ἀγοράση παρευθὲς

πετσὶ, καλὸ ζευγάριαι ἑκατὸ

καφὲ Γιεμένικο ὀκάδες τρεῖς

ζάχαρι πέντ' ὀκάδες Μισιριώτικη

καπνὸ ἀπὸ τὸν πρῶτο καμιὰ δεκαριά

ὀκάδες—κι' ἀπ' τὸν Τζοχατζῆ

ἓνα παστάβι τσόχα μαύρη γαλλικῆ,  
Ἔπειτα νὰ εἰπῆς εἰς τὸν Σηΐζμπαση  
σὲ μιὰ ὥρα νὰ μοῦ ἔχη ἔτοιμα  
τρὶα ἀπ' τὰ καλῆτερα μου ἄλογα  
κατόπιν εἰς τὸν Μουλαζίμη νὰ εἰπῆς  
τοὺς τρεῖς Καπεταναίους τῶν Σφακιῶν  
ποῦ μᾶς ἐστείλιαν πρὸ καιροῦ ἀπ' τὰ Χανιά  
νὰ μοῦ τοὺς φέρουν θέλω νὰ τοὺς δῶ.  
(Ὁ Ὀδαζῆς μὲ τεμενὰ φεύγει λέγων)

### Ὁδαζῆς

\* Ἀμέσως ὅτι διατάξεις θὰ γενῆ.

(Φεύγει ὁ Ὀδαζῆς καὶ μετ' ὀλίγον ἐπιστρέφει λέγων)

### Ὁδαζῆς

Πασᾶ ἐφέντη ὅλα ἔτοιμα.

### Χερὶφ Πασᾶς

Πῆς εἰς τοὺς Καπετάνιους μέσα νὰ ἐμβοῦνε.

(Φεύγει ὁ ὁδηγὸς καὶ εἰσέρχονται οἱ τρεῖς Καπεταναῖοι καὶ  
χαιρετοῦν. Ὁ Χερὶφ διὰ μειλιχίου τρόπου καὶ μετὰ μεγάλης  
ὑποκρισίας τοὺς λέγει).

### Χερὶφ Πασᾶς

Κύριοι Καπετάνιοι νὰ γνωρίζετε

πὼς ὁ Καζάνης εἶναι φίλος μου καὶ φίλος σας.

Ἔχει μαζὺ του τώρα τὸν Βελῆ μπέη

τὸν ἀνιψιὸ μου νὰ περάσῃ ἡ ὥρα του.

Λοιπὸν θεὸ νὰ σᾶς δώσω τρὶα ἄλογα

νὰ τὰ καβαλικέψετε νὰ φύγετε.

εὐθὺς τὴν ἴδια ὥρα νὰ ὑπάγετε

στὸ Μεραμβέλλο ποῦ ἐκεῖνος βρίσκεται.

Στὰ ἄλογα αὐτὰ θεὸ νὰ φορτώσετε

κάτι πετσὰ, καφέδες, μικρὰ πράγματα

δῶρον ἀπὸ ἐμὲ νὰ τοῦ τὰ δώσετε,

καὶ νὰ τοῦ πῆτε χαιρετίσματα πολλὰ.

\* Από τὰ τρία ἄλογα τὰ δυὸ  
ἄς τὰ κρατήση, χάρισμαῦ του πὲς  
τὸ ἄλλο νὰ καβαλικέψη ὁ Βελήμπεης  
νὰ ἔλθῃ. Μὰ ἀμέσως ἀμα φθάσετε.  
Καὶ νὰ τοῦ δώσῃ μερικοὺς ἀνθρώπους του  
γιὰ νὰ τὸν συνοδεύσουν εἰς τὸν δρόμον του  
ἕως ἐκεῖ ποῦ εἶναι ἐπικίνδυνος.  
Γιατὶ κι' ἐγὼ θεὸς νὰ σᾶς δόσω ἀνθρωπον  
τὸ Κακὸν Ὅρος νὰ περάσῃ ἀσφαλῶς  
ἀλλὰ διὰ νὰ γίνουν ἄλλ' αὐτὰ  
πρέπει γιὰ νὰ μοῦ δώσετε τὸ λόγο σας  
ὅσα σᾶς εἶπα πῶς θεὸς νὰ τὰ κάμῃτε.

### Τρεῖς Καπετάνιοι

\* Ἐχεις τὸ λόγο μας Χερῖφ Πασᾶ.

### Χερῖφ Πασᾶς

Κοπιάστε, καὶ καλὸ σας κατενόδιο.

(Φεύγουν καὶ μένει μόνος ὁ Χερῖφ ὅστις σείων τὴν κεφαλὴν  
του μονολογεῖ:)

Δὲν μ' ἔφθαναν αἱ τόσαι μου χανούμισαι  
μονὸ θελα στὰ γέρα μου Ρωμηά!!

Τώρα... πληρώνω μὲ τὸ αἷμα τοῦ ἰσλάμ  
μὲ δῶρα καὶ μεγάλη ἐντροπὴ  
τὰς σκέψεις τῆς ὀλόφκερης κεφαλᾶς μου.

Δὲν ἦτο κισιμέτη νὰ γενῆ  
ἄς πᾶ νὰ ἡσυχάσω στὸ χαρέμι μου. (ἀναχωρεῖ)

(Ἐλλαγή σκηνῆς)

### ΣΚΗΝΗ Δ'.

(Σπῆτι τῆς Διαμάντας μητρὸς τῆς Λενιώσ εἰς τὸ ὅποιον κά-  
θεται περίλυπος ἡ Διαμάντα καὶ ἡ γειτόνισα τῆς Θεῖα Ρηνάκι  
καὶ τὴν παρηγορεῖ)

### Διαμάντα

Εἰς τὴν ἀξιοδάκρυτη κατάστασι ποῦ ἦλθα

χίλιες φορές ὁ θάνατος εἶναι καλιὰ γιὰ μένα.

**Θεὸ Πηνάκι**

Ἵπομονὴ γειτόνισα ποῖος ξέρει ; Ποῖος γνωρίζει ;  
Ἴσως γλυτώση ἢ Λενιώ· ἔλιπες στὸ Θεό μας  
κι' εἶναι γλυκύτερ' ἢ χαρὰ σὰν ῥοθὴ μετὰ τὴ λύπη.

**Δειμάντζ**

Μικρὴ ἐλπίδα μου ῥμεινε, μεγάλ' ἀπελπισία.

**Θεὸ Πηνάκι**

Δὲν χωρατεύει ξέρετο ὁ Καπετὰν Καζάνης  
κι' ἄν τύχη καὶ τοὺς πρόφθασε θὰ τοὺς ξεπροβιδίση.  
καὶ τότε γέλοια καὶ χαρὲς κι' ἀνάστασι θὰ γίνη.

**Δειμάντζ**

Ἄχ ! ἡ ἡμέρα ἡ καλὴ ἀπ' τὸ πρωτὶ τῆς δείχνει!  
Ἄν τύχει καὶ ἐπέρνανε ὀπίσω τὸ παιδί μου  
μαντατοφόρο θάβγαναν νὰ μᾶς εἰδοποιήσουν  
μὰ ὡς τώρα δὲν ἐφάνηκε κανεῖς...

**Θεὸ Πηνάκι**

Δὲν κολακεύω

Μὰ ἔχω ἐλπίδα στὴν καρδιὰ πῶς τὴν Λενιώ θὰ πάρουν  
ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, καὶ θὰ τὴν φέρουν πίσω,  
γιατ' εἶδα ἓνα ὄνειρο ποῦτανε σὰν καὶ ξύπνου  
Μαύρους κοράκους ἔβλεπα στὸν ὕπνο μου· χθὲς βράδυ  
καὶ περιτριγυρίζανε ἓνα χρυσὸ ἀηδόνη.  
κι' ἓνας ὁ μεγαλύτερος ἐχύθη καὶ τὸ πῆρε  
κι' οἱ ἄλλοι τ' ἀκλουθοῦσανε τριγύρω καὶ πετοῦσαν.  
Μὰ ξάφνου ἓνας ἀετὸς κατέβηκ' ἀπ' τὰ ὕψη  
μὲ κάμποσ' ἀετόπουλα κι' ἀμέσως τοῦ τὸ πῆρε  
καὶ τοὺς κοράκους τοὺς μισοὺς τ' ἀετόπουλα ἐπνίξαν,  
τὸ δὲ ἀηδόνη σὰν καὶ πρὶν ἔφυγε κελαιδόντας  
κ' ἐπέταξε ἐλευθέρω στὴν πρωτεινὴ φωλιά του.

Ἐτοῦτο ἑπταφάνερο ξηγᾶται «οἱ δικοί μας  
θὲ νὰ γλυτώσουν τὴ Λενιώ ἀπ' τῶν ἐχθρῶν τὰ χέρια.»

**Διαμάντα**

Ὁ λόγος σου εἰς τοῦ Θεοῦ τ' ἀπὸ γειτόνισά μου.

**Θεὶά Ρηνάκι**

Κ' ἐν' ἄλλο λὲς γειτόνισα πῶς ἂν τὴν εἶχαν πάρει  
οἱ ἔδικοί μας, θᾶστελναν πεζὸ μαντατοφόρο !  
Μὰ μήπως ἔβγαλαν πεζὸ ὅτι δὲν τὴν ἐπῆραν !  
Τέτοιες εἰδήσεις χαρωπὲς οἱ ἴδιοι θὰ τὰς φέρουν,  
Ἐγε ἐλπίδα στὸ Θεὸ καὶ στὸν Καπτὰν Καζάνην.

**Διαμάντα**

Εὐχαριστῶ γειτόνισα ὅπου μοῦ δίδεις θάρρος  
μὰ κάθε μιὰ ποῦχει παιδιά, στὴ θέσι μου ἄς ἔλθῃ  
καὶ νὰ μὴν ἀπελπίζεται καὶ νὰ στενοχωρᾶται.

**Θεὶά Ρηνάκι**

Δὲν λέγω τὸ ἐνάντιον ἔχεις μεγάλο δίκιο.

(Κτυποῦν εἰς τὴν πόρτα)

Μοῦ φαίνεται σᾶν ν' ἄκουσα στὴν ἔξω πόρτα κτύπο !

**Διαμάντα**

Ἐ ! Παναγία Δέσποινα καὶ νᾶναι γιὰ καλὸ μας  
ν' ἀνάβω τὸ καντύλι σου ὥστε νὰ ζῶ καὶ νᾶμαι.

(Ἐνας γείτονας εἰσέρχεται, τρεχάτος πασίχαρος καὶ λέγει.)

Πρόβαλε, κερὰ Διαμαντῶ γιὰ νὰ προὔπαντήσης  
τὴν κόρη σου, τὸν ἀρχηγὸ καὶ τὰ κλεφτόπουλά μας.

**Διαμάντα (ἔξαλλος)**

Θεὲ μου ὄνειρεύομαι ;

Ὁ προρηθεὶς γείτων

Ὅχι ἀλήθεια εἶναι.



ΣΚΗΝΗ Ε΄.

(Εισέρχεται ὁ Καπετὰν Καζάνης μὲ τοὺς κλέφτας, γέροντες τὴν Λενιώ ἥτις ἴσταται λίαν συγκεκινημένη καὶ μόλις στηριζομένη εἰς τὸν βραχίονα τοῦ Πέτρου)

**Καπετὰν Καζάνης**

Καλῶς τὰ δέχθεις Διαμαντῶ τὴν κόρην σου Ἑλένη.

**Διξιμάντα** (λίαν συγκεκινημένη καὶ κλαίουσα)

Εὐχαριστῶ. Μετὰ Θεὸν ἐσένα θὰ λατρεύω  
γιατὶ ἐσὺ μοῦ γλύτωσες σήμερο τὸ παιδί μου.  
Ἐσὺ καὶ τὰ κλεφτόπουλα ποῦ βρίσκονται μαζί σου  
κι' ὥστε νὰ στέκω καὶ νὰ ζῶ αὐτὴ τὴν καλωσύνη  
δὲν θὰ μπορέσω ἢ φτωγὴ νὰ σᾶς τὴν ξεπληρώσω.

**Καπετὰν Καζάνης**

Δὲν ἔχωμε ἀπαίτησι νὰ μᾶς γνωρίζεις χάρι  
τὸ χρέος μας ἐκάμαμε τίποτε παραπάνω.

**Λενιώ** (ἐναγκαλιζομένη τὴν μητέρα της)

Ἀγαπημένη μάννα μου (λυποθυμεῖ)

**Διξιμάντα** (διακοπτομένη εἰς λυγμούς καὶ δάκρυα)

Παίδι μου Ἑλενιώ μου.

**Καπετὰν Καζάνης**

Πηγαίνει ἡσυχάσετε. Τὰ βάσανα περάσαν  
καὶ νὰ δοξάσωμ' ἄλλοι μας τὸν εὖσπλαχνο Θεὸ μας  
ποῦ δὲν ἀφήνει νὰ χαθοῦν, αὐτοὺς ποῦ τὸν λατρεύουν.

**Διξιμάντα**

Ἦσυχάσομε, ἐὰν δὲν ἐτοιμάσω  
ὅτι χρειάζεται, φαί νὰ φᾶν τὰ παλληκάρια  
γιατ' ἔρχοντ' ἀπὸ μακροῦ καὶ θᾶναι πεινασμένα.

**Καπετὰν Καζάνης**

Γιὰ τώρα εἶναι περιττόν. Ὁρεξὶ νᾶχης μόνο

νά ἐτοιμάσης φαγητὰ νά φᾶμε καὶ νά πιοῦμε  
τὴν ἐρχομένη Κυριακὴ, π' ὁ γάμος θεὸς νά γίνη  
τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Ἑλενιώσ. Γιατὶ \*πὸ \*δῶ δὲν φεύγω  
νά ξέρης κερὰ Διαμαντῶ ἂν δὲν τοὺς στεφανώσω.

**Διαμάντα** (πασίχαρη)

Μὲ εὐχαρίστησι πολὺ. Τὸ θεωρῶ τιμὴ μου  
ἐὰν θελήσης μάλιστα κουμπάρος τῶν νά γίνης.

**Καπετὰν Καζάνης**

Μὰ μιλημένα τάχωμε ἐμεῖς μὲ τὸν γαμβρό σου  
μόνον νά ἡσυχάσετε ἀνέγνιοι σᾶν καὶ πρῶτα  
καὶ μὴν σᾶς μέλλει γὰ ἐμᾶς. Ἔχετε καλὴ νύκτα.

(Ἐτοιμάζεται μὲ τὴν συνοδείαν του νά φύγη)

**Διαμάντα**

Καλὴ σου νύκτα ἀρχηγέ, καὶ σᾶς παλληκαράδες  
καὶ νά σᾶς δίδῃ ὁ Θεὸς καὶ χρόνια καὶ ὑγεία  
νά βοηθᾶτε τ' ἀρραυὰ καὶ τὰ κατατρεμμένα.

(Φεύγουν ὁ Καζάνης καὶ λοιποὶ)

**Διαμάντα** (πρὸς τὴν Λενιώ)

Πᾶμε καὶ μεῖς παιδάκι μου στήν ἄλλη κάμερά μας  
τῆς Παναγιᾶς τὸ \*κόνισμα διὰ νά ἀσπασθοῦμε  
ἧπου σ' ἐγλύτωσε Λενιώ \*πὸ μέσα \*πὸ τοὺς λύκους.

(Φεύγουν καὶ αὐτοὶ)

**ΣΚΗΝΗ ΣΤ'.**

(Στὸ σπῆτι τῆς Διαμάντας γίνεται προετοιμασία τοῦ γάμου,  
αἱ φιλενάδες τῆς Λενιώσ καταγίνονται νά τὴν στολίσουν τὰ νυ-  
φικά, εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται καλεσμένες γαιτόνισες, χω-  
ριανοί, πασίχαροι ὄλοι. Ὁ Καπετὰν Καζάνης κάθεται μετὰ τοῦ  
ιερέως καὶ ἐξεχόντων προσώπων ὅτε ἔξαφνα εἰσέρχεται ἓνα ἀπὸ  
τὰ κλεφτόπουλα καὶ τοῦ λέγει:)

**Κλεφτόπουλο**

Τρεῖς ἄνδρες ὁμορφάνθρωποι καὶ καλοκαμωμένοι

στέκουναι Καπετάνιο μου έξω καὶ σὲ ζητοῦνε.

**Καπετάν Κιζάνης**

Πές τους παιδί μου νάρθουν ἴδω ἥποιοι καὶ ἄν εἶναι.

(Τὸ κλεφτόπουλο ἐξέρχεται νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ. Ὁ Καπετάν Κιζάνης ἐγείρεται καὶ πηγαίνει πρὸς τὴν θύραν τῆς οἰκίας. Οἱ Καπεταναῖοι εἰσέρχονται καὶ χαιρετοῦν.)

(Οἱ τρεῖς Καπεταναῖοι λέγουν)

Ἦρα καλή σας ἀρχηγέ.

**Καπετάν Κιζάνης** (παρατηρεῖ αὐτοὺς ἐπισταμένως)

Καλῶς τὰ παλληκάρια.

**Οἱ αὐτοὶ**

Δὲ μᾶς γνωρίζεις ;

**Καπετάν Κιζάνης**

Παντελῶς. Ὅχι Δὲν σᾶς γνωρίζω.

**Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν**

Θὰ γνωριστοῦμε σήμερα καὶ θὰ γενοῦμε φίλοι

γιατ' ἔνα πρόγραμμα ἔχομε καὶ ἔνα ἅγιο πόθο.

Ἡ λευτεριά στὴν Κρήτη μας νὰ ῥθῆ νὰ κατοικήσῃ  
καὶ δι' αὐτὴν καὶ σεῖς καὶ μεῖς τραβοῦμε τόσου; πόνους  
καὶ θυσιάζομεν ζωὴ τιμὴν περιουσία

διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ γλυκεῖα πατρίδα.

Ἄλλὰ! Δὲν εἶναι θέλημα Θεοῦ φαίνεται ἄκομα!

**Καπετάν Κιζάνης**

Ποτὲ μὴν ἀπελπίζεσθε....Μὰ πέτε μου ποιοὶ εἶσθε ;

**Ὁ δεῦτερος ἐξ αὐτῶν**

Ὁ εὐεργέτης γίνεται ποτέ, νὰ μὴν γνωρίζει

ἐκεῖνος ποῦ ἐγλύτωσε κάτω ἴπὸ τὴν κρεμάλα ;

**Καπετάν Κιζάνης**

Μὴν εἶσθε σεῖς οἱ ἀρχηγοὶ ποῦ εἶχαν φυλακίσει

ἀδίκως οἱ Ὄθωμανοὶ στὰς φυλακὰς τοῦ Κάστρου ;

**Ὁ τρίτος**

Ἐκεῖνοι οἱ ὀλοῖδιοι... Μάλιστα Καπετάνιο.

**Καπετὰν Καζάνης**

(ἐναγκαλίζεται αὐτοὺς ἀδελφικὰ καὶ μετὰ ἐραῶς συγκινήσεως)

Λοιπὸν καλῶς ὤρισατε.

(Μετὰ τὸν ἐναγκαλισμὸν ὑψώνει τὴν χεῖρα του καὶ κάμνει τὸν σταυρὸν του).

Δοξάζω σε Θεέ μου.

Ποῦ γλῶσσες τρεῖς λέοντας μέσ' ἀπὸ τὴν παγίδα.

(Τοὺς προσφέρει καθίσματα καὶ κάθηνται)

**Καπετὰν Καζάνης**

Γιὰ πέστε μου ὁ ἄπιστος Χερσφ πῶς τοῦ ἐφάνει

σὰν ἔμαθε τὶ ἔπαθαν αὐτοὶ ποῦ εἶχε στείλει ;

διὰ νὰ πάσῃ τὴν Δενιὼ στὸ ἔρρο του χαρέμι.

**Ὁ πρῶτος**

Ἐμεῖς γὰρ ξέφυγες τίποτε δὲν ξέφυγ' ἀπὸ τοῦτα  
γιατὶ οἱ Τοῦρκοι συνηθοῦν καὶ κρύβουν ταῖς ντροπαῖς των  
στὸν δρόμο τὸ ἀκούσαμε μόνον ἀπ' τοὺς δικούς μας.

Μονάχα ποῦ μᾶς φώναξε τὴν νύκτα χθὲς τὸ βράδυ  
καὶ μᾶς εἰς λέγει «ἔτοιμοι διὰ τὸ Μεραμβέλλο.

Πάρτε τρία ἄλογα (ποῦ τᾶχε σελωμένα)

νὰ τὰ κίβηλικέψετε νὰ φύγετε ἀμέσως

νὰ πᾶτε ν' ἀνταμώσετε τὸν Καπετὰν Καζάνη

καὶ δώστε στὰ χέρια του αὐτὰ κι' αὐτὰ τὰ δῶρα

πεισιὰ γαφὲ καὶ ζάχαρι κι' ἓνα πασιτάβι τσόχα».

ἀκόμια εἰς τὰ ἄλογα τᾶχουμε φορτωμένα

Καὶ σὲ παρακαλεῖ πολὺ ἀμέσως νὰ τοῦ στείλῃς

ὀπίσω τὸν Βελήμπεη τὸν πρωτοανειψιό του.

Κράτησι, λέγει, ἀπ' τ' ἄλογα τὰ δύο ὅποια σ' ἀρέσουν

τὸ ἄλλο δὲ Βελήμπεης ὀπίσω ἄς γυρίσῃ

καὶ κατὰ χροῆς ἀρχηγὲ σοῦ λέμ' ὅτι μᾶς εἶπε.

**Καπετάν Καζάνης**<sup>ε</sup> (ἐγειρόμενος)

Μάλιστα συμφωνήσαμε νὰ σᾶς ἐλευθερώσω  
κ' ἔτσι θὰ ἐλευθέρωνα κι' ἐγὼ τὸν ἀνεψιὸ τοῦ  
καὶ θὰ φροντίσω τὴν στιγμὴ αὐτὴ νὰ τοῦ τὸν στείλω.

(Ἄναχωρεῖ ὁ Καζάνης ὅπως διατάξῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ  
ἀσφαλτὴ παράδοσιν τοῦ Βελῆ μπέτη. Μετ' ὀλίγον ἐπιστρέφει καὶ  
λέγει πρὸς τοὺς καπεταναίους.)

**Καπετάν Καζάνης**

Τώρα ἐσεῖς θὰ μέινετε ἐδῶ καπεταναῖοι  
ποῦ θάχουμε ξεφάντωσι τῆς Ἑλενῶς τὸ βράδυ,  
ἐκείνης ποῦ ἐπήρανε μὰ δὲν τὸ ἐπετύχαν.  
Θὰ πάρ' ἓνα κλεφτόπουλο ὅπου τὸ λέγουν Πέτρο  
γιὰ νὰ διασκεδάσετε μὲ μᾶς ἀδελφοφοί μου.  
Τοῦ χάρου γιὰ νὰ κλείψουμε μαζὺ καμπόσες μέρες  
νὰ λησμονήσετε καὶ σεῖς τὰ τόσα βάσανά σας  
αὐτὰ ποῦ ὑποφέρετε ἀπ' τοὺς ἐχθροὺς τοῦ ἔθνους.

**Ὁ δεῦτερος καπετάνιος**

ἽΟτι μᾶς πῆτε ἀρχηγὲ ἐμεῖς δὲν λέμε ὅχι  
σὺ εἶσαι ὁ σωτῆρας μας, πατέρας κ' ἀδελφός μας.

**ΣΚΗΝΗ Ζ'**

(Οἱ κεκλημένοι φέρουν τὴ Λενιῶ μετὰ τοῦ Πέτρου στεφα-  
νομένους προηγούμενου τοῦ Ιερέως, τῆς μητρός, φιλενάδων κλπ.  
Ἄρχίζει ἡ γαμήλιος διασκεδάσις. Τρώγουν, πίνουν, κατόπιν ἀρ-  
χίζουν καὶ χορεύουν, καλεσταί, χωρικοί, χωρिकाί, κλεφτόπουλα  
καὶ λοιποί. Εἰς χωρικὸς σύρων τὸν χορὸν τραγουδεῖ τὸ ἔξης τὸ  
ὁποῖον τραγουδοῦν κατόπιν ὅλοι.)

Νὰ μᾶς σὲ ζήση ἡ νύφη μαζὺ καὶ ὁ γαμβρός  
καὶ νὰ τοὺς διαφυλάττει ὁ Τίμιος Σταυρός.

**Ὁ κατόπιν**

Τ' ἀνδρόγυνο νὰ ζήση καὶ ὁ κουμπάρος μας  
ὁ Καπετάν Μανώλης ποῦναι τὸ θάρος μας.

(Ἡ νύφη μετὰ τοῦ γαμβροῦ χορεύουν στὸν κᾶδο, ὁπότε ἐγείρε-

ται προσκληθείς ὁ Κουμπάρος Καπετὰν Καζάνης καὶ λαμβάνει μέρος εἰς τὸν χορὸν σύρων αὐτὸν τραγουδεῖ τὰ ἐξῆς δίστιχα ἐπαναλαμβάνόμενα ἀπὸ τοὺς λοιπούς).

Ἡ Κρήτη ὅλη σήμερο τὸν ὕψιστο δοξάζει  
τὸ Μεραμβέλλο χωριστᾶ τριπλῆ γιορτῆ γιορτάζει  
τὸν λυτρωτὴ τῆς Ἑλενιῶς καὶ τὴν ξεφάντωσί της  
καὶ τὴν ἀπελευθέρωσι τῶν ἀρχηγῶν τῆς Κτήτης.

Χαρῆτε νηοί, χαρῆτε νηὲς γέροι καὶ παλληκάρια  
ἢ ἄλυσίδες ἔσπασαν ποῦχαμε στὰ ποδάρια.

Κι' ἄς εὐχηθοῦμε ὅλοι μας στὸν εὐσπλαγχο Θεό μας  
νὰ μᾶς ἐνώσει γρήγορα μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας.

Κι' ἡ Κρήτη ἢ περίφανη μὰ κι' αἱματολουσμένη  
γρήγορα μὲ τὴ μάνα της νὰ εἶν' ἀγκαλιασμένη.

Ἄς εὐχηθοῦμε στὸ Θεὸ ὅλοι μικροὶ μεγάλοι  
νὰ πέσωμε μὰ γρήγορα στῆς Μάννας τὴν ἀγκάλῃ.

### ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

## ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΧΩΡΟΥΝΤΑΣ ΕΠΙΣΤΡΑΤΟΥΣ

(Ἀπηγγέλθη ἐν τῇ πλατείᾳ Νεαπόλεως Μεραμβέλλου  
κατὰ τὴν 15 ἡν Μαρτίου 1921.)

Πάλ' ἡ πατρις σᾶς προσκαλεῖ γενναῖα παλληκάρια  
καὶ εἰς τὰ χεῖρα της κρατᾶ δάφνης κι' ἑληᾶς κλωνάρια.

Κι' ὅποιο παιδί βοήθεια θὰ τρέξῃ νὸ τῆς δώσῃ  
θὰ πλέξῃ δοξοστέφανα γιὰ νὰ τὸ στεφανώσῃ.

Καὶ σᾶς φωνάζει τρέξατε ἀμέσως παλληκάρια  
γιατὶ ξεφοβηθήκανε τ' ἀβάπτιστα κουφάρια.

Κι' ἀπ' ἔξω τοὺς παρακινοῦν νὰ βλάψουν τὴν τιμὴ μας  
αὐτοὶ ποῦν φίλοι φανερά καὶ στὸ κρυφὸ ἐχθροὶ μας !

Γιὰ τῆς πατρίδος τὴ χαρὰ καὶ τῶν ἐχθρῶν τὴ θλίψι  
ἢ λέξεις «κόμμα» σήμερον πρέπει νὰ μᾶς σὲ λείψῃ.

Ὅρκίζω σας εἰς τὴν τιμὴ καὶ τὸν ἠρωϊσμό σας  
αὐτοὶ τὴ λέξι σβύσατε ἀπὸ τὸ λεξικό σας.

Σήμερον νὰ μὴ σκέπτεσθε κόμματα ἢ μερίδα.

κόμμα σας εἶναι τοῦ Χριστοῦ ἢ πίστις κι' ἡ πατρίδα.

Βλέπετε πῶς ὁ ἄνανδρος ἐχθρὸς μας θέλει πάλι  
καὶ δευτέραις κατραπακιᾶς νὰ φάῃ στὸ κεφάλι.

Εἰς τὰς φιλονικίας μας καὶ στὴ διαίρεσί μας

Ἐλπίζει πῶς θὰ ξαναμπῇ στὴ γῆ τὴν ἐδική μας.

Νομίζει τοῦ ἀβάφτιστου ἐχθροῦ μας τὸ κεφάλι

ὅτι «ὁ λύκος χαιρεται εἰς τὴν ἀνεμοζάλη.»

Τὰ μέρη ποῦ ἔχε σκλάβα του, ποῦ ἴσαν δικὰ μας μέρη  
ποῦ σεῖς ἐλευθερώσατε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χεῖρι

Νομίζει σᾶν μαλώνομε πάλι θὰ τὰ σκλαβώσῃ

κι' ἢ δοξασμένη λόγχη σας πίσω θὰ τοῦ τὰ δώσῃ.

Τὴ Θράκη μας, τὴ Σμύρνη μας καὶ τὴ Μικρὰ Ἀσία

ποῦ συνηθοῦσε κι' ἔκανε τόση ματοχυσία

ποῦ καὶ αὐτὰ τὰ λούλουδα ποῦ φύτρωναν καὶ κρίνα

ἀπὸ τὰ τόσα αἵματα κοκκίνιζαν κι' ἐκεῖνα.

Τὰ μέρη ποῦ τὰ αἵματα τῶν ἀδελφῶν βοοῦνε  
κι' ἔθνομαρτύρων κόκκαλα ἐδῶ κι' ἐκεῖ παλοῦνε  
ψωφοδεέστατα ζητᾶ ὀπίσω νὰ τὰ πάρῃ.  
Ἦ τίγρις ἔγιν' ἄλεποῦ. Τί θέλει στὸ παζάρι ;  
Ἐλπίζει πῶς μαλώνετε καὶ θὰ διαιρεθῆτε  
ὅτι θὰ πᾶτε γῆς Μαδιάμ νὰ κατασκοτωθῆτε  
ποῦ νᾶβρη ἀρμόδιον καιρὸ νὰ μπῆ μέσ' στὴ καρδιά μας  
νὰ μπῆ πάλι στὰ μέρη μας νὰ σφάξῃ τὰ παιδιά μας.  
Νὰ καίη χωρες καὶ χωριά, παρθένες ἀτιμάξῃ  
καὶ μέσ' σταῖς ἐκκλησίες μας τὸ «Λάϊ λὰχ» νὰ κρᾶξῃ.  
Μὴ χαίρεσθε Ὅθωμανοὶ καὶ σεῖς φίλοι (;) Βουλγάροι  
γιατὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν κάνει τέτοια χάρι!

Τοὺς Τούρκους τοὺς γνωρίζετε καλύτερα 'πὸ μένα  
εἶναι λυσάρικα σκυλιὰ μὰ καὶ φοβερισμένα.  
Τοὺς ξέρετε στὸν πόλεμο δὲν στέκονται μπροστά σας  
κι' ἀκόμα τρέχουν μοναχὰ ν' ἀκούσουν τ' ὄνομά σας.  
Τὴν λέξιν σ'αὐν ἀκούσουνε νὰ τοὺς εἰποῦν «Γιουνάνη»  
ὡσὰν λαγῶς στὰ 4 ποδάρια του τὸ βάνει.  
Σ' ὄλλας τὰς μάχας τσ' εἶδετε καὶ στὸ Δεμῖρ Ἰσάρι  
ποῦ φεύγανε οἱ ἄνδρροι νὰ σώσουν τὸ τομάρι.  
Πλὴν ὡς σᾶς εἶπα μοναχὰ εἰς τὴν διαίρεσί σας  
στηρίζονται, κι' ἐλπίζουνε νὰ θάψουν τὴν τιμὴ σας.  
Ἄλλὰ ἐσεῖς ὡς γνήσια τέκνα μιᾶς πατρίδος  
ἀνεξαρτήτως σήμερον πολιτικῆς μερίδος  
ὁμονοιασμένοι μιὰ καρδιὰ νὰ πῆτε στὸν ἐχθρό μας  
φύγε θηρίον ἄγριον, φονιά τῶν ἀδελφῶν μας.  
Φύγ' ὄχενδρα φαρμακερὴ γενειὰ καταραμένη  
φύγε ἀπ' τὴν Ἑλλάδα μας τὴν κοσμοξακουσμένη.  
Καὶ δὲν θὰ σοῦ ἀφήσωμε τὰ μέρη τὰ δικά μας  
ποῦ πήραμε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ τ' ἅγια αἵματά μας.  
Φύγε ἀμέσως βάρβαρε στὴν πρώτη κατοικίᾶ σου  
στὸ μέρος ποῦ ξεπροβάλλες στὴν Κόκκινη Μηλιά σου.

Μὲ ταῖς φοβέrais προσπαθεῖ νὰ μᾶς ξανασκλαβώσῃ  
μᾶν τὸν συνδράμουν κ' ἄλλοι ἐχθροὶ κ' αὐτοὺς θὰ τοὺς πληρώσῃ



τὸ τιμημένο σας σπαθί, τὸ θάρρος κι' ἡ ἀνδρεία  
νομίζω περισσότερα νὰ πῶ δὲν εἶναι χρεία.  
Τὰ λόγια αὐτὰ θεώρησα καλὸν διὰ νὰ εἴπω  
σ' ἐσᾶς ποῦ πᾶτε γιὰ φρουροὶ στὸν ἐθνικὸ μας κῆπο.  
Τὸ χρέος σας ἐκάματε καὶ μὲ τὸ παραπάνω  
ἐσεῖς ἐκαταλύσετε τ' ἀσκέρια τοῦ Σουλτάνου.  
Κ' ἐλπίζω νὰ τὸ κάμετε καλύτερα καὶ πάλι  
νὰ δεῖξετ' αὐταπάρησι κι' ἀνδρεία πλειὸ μεγάλη.  
Κι' ἀγαπημένοι σήμερον νὰ σφιχταγκυλισθῆτε  
καὶ μία ποιμνὴ εἰς ποιμὴν ὅλοι νὰ ἐνωθῆτε.  
Θαύματα θεὸς νὰ κάμετε σᾶν εἶσθε ἐνωμένα  
ἀκόμα μεγαλύτερα κι' ἀπ' τὸ Εἴκοσι ἕνα.  
Νὰ δεῖξετε εἰς τὸν ἐχθρὸν πῶς πρέπει νὰ γνωρίζη  
πῶς πέρασ' ἡ Γενιτσαριὰ καὶ πίσω δὲν γυρίζει.  
Κι' εἰς κάθε φίλον καὶ ἐχθρὸν δόστε νὰ καταλάβη  
ὁ Τοῦρκος κι' ἂν ἐπλάσθηκε μόνον γιὰ τὸ πιλάβι  
θεὸς νὰ τὸ κἀνῃ μόνος του, κι' ὄχι ἐμεῖς σᾶν πρῶτα ;  
θὰ τὸ πληρώνη ἀκριβὰ, ἀλλοιῶς ἄς τρώει χόρτα.  
Αὐτὰ παιδιά μου ἄφοβα καὶ κοσμοξακουσμένα  
σᾶς λέγω καὶ ὡς Ἕλληνες ἀκούσατε κι' ἐμένα  
Τὸ τελευταῖον κτύπημα δώσατε εἰς τὸν Τοῦρκο  
διώξατε ἀπ' τὴν Ἑλλάδα μας τὸ βρωμεσμένο βοῦρκο.  
Κι' ἀγαπημένοι κράξατε μικροὶ μεγάλοι ὅλοι  
Ζήτη ὁ στόλος κι' ὁ στρατὸς καὶ γρήγορα στὴ Πόλι.

## ἈΜΠΕΛΙ ΚΑΙ ΑΜΠΕΛΟΥΡΓΟΣ

Ἐνα ἀμπέλι μούδωσαν μικρὸ καὶ ρημωμένο  
κι' εἶχαν τὸ περισσότερο οἱ γείτονες κλεμένο.  
Τὸ κλάδεψα, τὸ ἔσκαψα καὶ τοῦβγαλα τὰ χόρτα  
καὶ τὸκαμα καλύτερο ἀπ' ὅ,τι ἦταν πρῶτα.  
Τ' ἀνάδειξα μὲ βάσανα μὲ κόπους καὶ μὲ πόνους  
ποῦ τοῦ ζηλέψανε πολλοὶ μέσα σὲ λίγους χρόνους.

Ἔβαλα καὶ τὰ τέκνα μου τὰ κοσμοξακουσμένα  
κι' ἐπῆραν ἀπ' τοὺς γείτονας ὅσα ἔχανε κλεμένα.  
Ἔνα κομμάτι μοναχὰ ὅπως γνωρίζετ' ὅλοι  
νὰ πάρω δὲν ἐπρόφθασα αὐτὸ ποῦ λένε Πόλι.  
Ἄλλὰ καὶ τοῦτο δύσκολον δὲν ἦτανε νὰ γίνῃ;  
ἐὰν οἱ περισσότεροὶ μοῦχαν ἐμπιστοσύνη.  
Τώρα τὸ πῆραν τὰ παιδιὰ. Νὰ τὸ χαροῦν «χαλάλι»  
κι' εὔχομαι μὴ μὲ χρειασθοῦν μὴν τοὺς τὸ κλέψουν πάλι.  
Τ' ἀμπέλι κι' ὁ ἀμπελοργὸς ποιὸς εἶναι εἰς τὸ τέλος  
ἐννοιώσετε ἢ νὰ σᾶς πῶ; Ἑλλάς καὶ Βενιζέλος.

(Ἔγγραφον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 5 Νοεμβρίου 1920)

Τὸ ἀνωτέρω ποίημα «Ἀμπέλι καὶ ἀμπελοργός» τὸ συνέτα-  
ξα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εὐρισκόμενος κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου  
1920 ἐλίγας δηλαδὴ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκλογικὴν ἀποτυχίαν τοῦ  
κ. Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Τὸ ἔδωσα πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὴν  
ἐκεῖ ἐκδοσμένην ἐφημερίδα «Ὁμόνοια» καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ  
ὑπ' ἀριθ. 261 ὑπὸ ἡμερ. 9ης Νοεμβρίου 1920 μὲ τὴν ὑπο-  
γραφήν μου «Μιχαὴλ Γ. Διαλλινᾶς ἐκ Νεαπόλεως Μεραμβέλλου  
Κρήτης.»

Παραδόξως κατόπιν εἶδα αὐτὸ ἀναδημοσιευόμενον εἰς πολλὰς  
ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ὡς ἀδέσποτον! Ἡ  
Τελευταῖον δὲ εἶδα νὰ κάμνῃ ἐκτεταμένον λόγον εἰς πολλὰ κατὰ  
σειρὰν φύλλα τῆς ἢ «Ἐστία Ἀθηνῶν» καὶ ὠρισμένως εἰς τὰ ὑπὸ  
χρονολαγίαν 24 καὶ 26 Ἰανουαρίου 1921 εἰς τὰ ὅποια δηλοῖ  
ὅτι μέχρι τότε εἶχαν κατακλύσει τὰ γραφεῖα τῆς 70 ποιητὰι καὶ  
ποιήτριαι Ἀτθίδες διεκδικοῦντες τὴν πατρότητα τοῦ ποιήματός  
μου. Τὸ ποίημα αὐτὸ τὸ ἔχει δημοσιεύσει ἐν περιβλέπτῳ θέσει ὁ  
«Κηρυξ τῆς Ν. Ἰόρκης» μὲ τὴν ἐπιγραφήν «Ἀθηναϊκὴ Μοῦσα».

Τὸ περίεργον δὲ εἶναι ὅτι καὶ ἡ ἐφημερίς «Ὁμόνοια» ἡ ὁ-  
ποία ὡς λέγω παραπάνω ἐδημοσίευσε αὐτὴν αὐτὸ πρώτη καὶ μὲ  
τὴν ὑπογραφήν μου, μετὰ τὸν τόσον πάταγον τῆς ἀμφισβητήσεώς  
του γράφει εἰς πολλὰ κατὰ σειρὰν φύλλα τῆς ὅτι «τὸ ποίημα

αὐτὸ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνήκει εἰς Αἰγύπτιον Ἑλληνα ποιητὴν ὃ ὁποῖός ἐκ μετριοφροσύνης ἀποκρύπτει τὸ ὄνομά του.» Ἐκτὸς τῶν ἐκτὸς τῆς Κρήτης ἐφημερίδων καὶ ἔλαι σχεδὸν αἱ ἐν Κρήτῃ Βενιζελικαὶ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσαν αὐτὸ μὲ τὴν ὑπογραφή μου, ὡς λ. χ. εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1028 τῆς 23ης Δεκεμβρίου 1920 «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμου» Χανίων, εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1669 τῆς 27ης Δεκεμβρίου 1920 φύλλον τῆς ἐν Ἡρακλείῳ «Νέας Ἐφημερίδος» κ. λ. π. Τὸ ποίημα τοῦτο τὸ ἐψάλλαν ὡς κάλανθα ἐν Ἀρχάναις καὶ διάφορα ἄλλα χωρὶα Πεδιάδος διάφοροι καλανδιστάδες τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1921 ἐξ οὗ ἐγεννήθη καὶ ἐπεισὸν διὸν προσπαθοῦσης τῆς Ἀρχῆς νὰ παρεμποδίσῃ νὰ τὸ ψάλλουσι.

Μὲ δὴν δὲ τὴν διεκδικήσιν αὐτοῦ δὲν ἐτόλμησε κανεὶς νὰ θέσῃ τὴν ὑπογραφὴν του φοβούμενος τὰς συνεπειὰς τοῦ νόμου. Μόνον μία Δεσποινὶς ὑπὸ τὸ περικεκομμένον ὄνομα Μ... Μακ.... ἐδημοσίευσεν αὐτὸ εἰς τὸν «Ἐλεύθερον Λόγον» τῶν Πατρῶν, ἀλλὰ κατόπιν ὁ συντάκτης δι' ἐπιστολῆς του μοῦ ἐδικαιολόγησε τὸ πρᾶγμα ὅτι ἡ γράφουσα ἦτο ἄγνωστος του ἐπειδὴ ὁμως τοῦ ἤρσε τὸ ἐδημοσίευσεν χωρὶς νὰ τὸ ἐξελέγξῃ μὴ πιστεῦσιν ποτέ ὅτι θὰ ἐπρόκειτο περὶ κλοπῆς ξένης πνευματικῆς ἐργασίας.

Συνεπεὶα δὴν τῶν προεκτεθέντων λόγων συνέταξα καὶ ἐδημοσίευσαν εἰς τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 19 Φεβρουαρίου 1921 φύλλον τοῦ «Ἑσπερινὸς Ταχυδρόμου» Χανίων τὸ ἐξῆς ποίημα πρὸς ἀπάντησιν των, καὶ ἀπέστειλα εἰς ὅσας ἐφημερίδας τὸ εἶχαν δημοσιεύσει πρὸς κοινὴν γνῶσιν:

### Ἀφιεροῦται

Εἰς τοὺς ἐβδομήκοντα ποιητὰς καὶ ποιητρίδας ὅπου διεκδικοῦν τὴν πατρότητα τοῦ ποιήματός μου «Ἀμπέλι καὶ Ἀμπελουργὶς» (ἐφημερὶς Ἑστία 24 καὶ 26 Ἰανουαρίου 1921)

Δυὸ γαῖδαροι μαλῶνανε σὲ ξένη μαντσαδοῦρα  
ὥστε ποῦ πῆγ' ἀφεντικὸς μὲ μιὰ χονδρὴ μαγκοῦρα  
καὶ τοὺς κατακοπάνισεν κι' ἔσπασεν τὰ πλευρά των  
κι' ἐπάψαν τὰ γκαρίσματα εὐθὺς καὶ τὴ μαλλιά των.  
Αὐτὸ τὸ ἐνθυμήθηκα σὰν εἶδα στὴν «Ἑστία»  
ποῦ ἔγραφε, καὶ τό' πηρα εἰς στήν ἀρχὴ στ' ἀστεῖα

Πῶς ἐβδρῆντα ποιηταὶ καὶ μερικαὶ Ἄτθίδες,  
ἐπέσαν στὰ γραφεῖα τῆς ὥσάν ταῖς νυκτερίδες  
κι' ὀρρίζετο ὁ κάθε εἰς ὅτι «ἐγὼ μ' ὁ στοιχουγὸς  
τοῦ ἀμπελιοῦ κι' ἀμπελουργός.»

Ἐνῶ τ' «ἀμπέλι» γενικῶς ὅλοι μικροὶ μεγάλοι  
ξεύρουν πῶς εἶναι ποίημα τοῦ Διαλλινομιχάλη  
Κι' ἔκαμαν τὸν συντάκτη τῆς ποῦ τὸν ἐπιάσαν πόνοι  
γιατὶ τὸν βάλλαν στανικῶς στίχους νὰ διορθῶνῃ !

Μὰ τί νὰ πῆ κανεῖς σ' αὐτοὺς ἀφοῦ δὲν ἔχουν ἐντροπή !  
πέστε μου τί νὰ τοὺς εἰπῆ ;

Τι ν' ἀπαντήσω πρὸς Θεοῦ εἰς τὰς ἀνοησίας ;  
στοὺς κλέπτας τῆς πνευματικῆς ξένης περιουσίας !  
Θὲ νὰ τοὺς εἶπω μοναχὰ πῶς πρέπει νὰ ντραποῦνε  
ὄσοι μὲ ροῦχα προσπαθοῦν ξένα νὰ στολισθοῦνε.  
Κι' ὅτι μὲ ξένα κόλυβα ὀφείλουν νὰ γνωρίζουν  
δὲν πρέπει τοὺς γονέους τῶν διὰ νὰ μακαρίζουν.  
Χονδρὴ ν' ἦ παρομοίωσις καὶ τοὺς ζητῶ συγνώμη  
μ' αὐτὴ ἴναι ἡ ἀληθινὴ καὶ ταπεινὴ μου γνώμη.

*Εἰς τὴν μεγάλη καὶ σεπτὴ  
τοῦ Βενιζέλου ἐορτῆ*

Ἀπηγγέλη τὴν 14 Δεκεμβρίου 1921 ἐν τῷ καθεδρικῷ Ναῶ  
τῆς Μ. Παναγίας Νεαπόλεως).

Σ' Ἐσὲ ἴπου ἔστειλ' ὁ Θεὸς στὴν ἀτυχη πατρίδα  
κ' ἔσωσες τόσους ἀδελφοὺς ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα.  
Μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμι πρῶτα, καὶ τοῦ στρατοῦ μας  
ἴπου οὔτε τὸ φαντάζετο τοῦλάχιστον ὁ νοῦς μας.  
Σὰν τὶ εὐχὰς τὴ σήμερον νὰ εὐχηθῶ σ' Ἐσένα  
ἴπου ἀδικοξορίσανε πολὺ μακρὰν στὰ ξένα.  
Ἵπου σ' ἐπότισαν χολὴ ἀντὶ τοῦ «μάννα» ἄλλοι  
ἴπου θέλουν τὴν πατρίδα μικρὴν, κι' ὄχι μεγάλη.

Σάν τι εὐχάσι; ἴπου νὰ μπορῶ μ' αὐτὰς νὰ κατορθώσω  
καὶ τὸν βαρὺ τὸν πόνο σου ὀλίγο ν' ἀλαφρόσω.

Καύχημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ· Λουλοῦδι ἴπο τὴν Ἰδη  
Σ' Ἐσένα κοσμοξάκουστε δίκαιε Ἄριστείδη.  
Λίγο θὰ εἶν' ὅτι κι' ἄν ἴπῳ σ' Ἐσένα τὸ Μεγάλο.  
Τὸ μεγαλεῖον πῶς μπορῶ ἐγὼ ὁ μικρὸς νὰ ψάλλω ;  
Ὁ νοῦς μου ἐσταμάτησε· βουβάθησαν τα χεῖλη,  
τὸ χέρι μου μαράθηκε, κ' ἤπεσε τὸ κονδύλι.  
Καὶ μόνον θὰ σοῦ εὐχηθῶ νὰ ζήσης πολλὰ χρόνια  
νὰ διώξης τὴν καταστροφή καὶ μαύρη καταφρόνια  
ἴπου φέραν στὴν πατρίδα μας ἀνάξιοι καὶ νάννοι  
καὶ τὴ σταυρῶσαν σὰν Χριστὸ μ' ἀκάνθινο στεφάνι.

Αὐτὰ τὰ Δωδεκάνησα κ' ἡ Ἡπειρος ζητοῦνε  
καὶ ἀπὸ Σὲ προσμένουνε νὰ ἐλευθερωθοῦνε,  
ἀπὸ τὴ δεύτερη σκλαβιά ἴπου τὰ ξανασκλαβῶσαν  
δυὸ τραῖς μικροὶ ἴπου ὡς τρανοὶ σήμερον ξεφυτρώσαν.

Ὅλοι οἱ γνήσιοι Ἑλληνες φωνάζουνε «Λευθερί  
Πατέρα ἴπου ξεσκλάβωσες τὰ σκλαβωμένα μέρη  
νὰ ἴσαι καλὰ νὰ ἴρθῆς σὰν πρὶν στὸ πρῶτο σου καράβι».  
Αὐτὸ ζητοῦνε σήμερον ἐλεύθεροι καὶ σκλάβοι.  
Κι' ὡς Καπετάνιος ἄξιος μὲ τὰς πολλὰς σου γνώσεις  
ἄν ἄλλοι τὸ ἴκινδύνευσαν Ἐσὺ θὰ μᾶς τὸ σώσης.  
Νὰ ζήσης Βενιζέλε μας, ποτὲ νὰ μὴν ἴποθάνης.  
ἴπου· κάμες στὴν Ἑλλάδα μας καλὰ, κι' ἀκόμα κάνεις.

## Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ 29 ΜΑΪΟΥ 1453

Κλάψετε μάννες καὶ παιδιὰ μικροὶ μεγάλοι ὅλοι  
ἡ πλάσις ὅλη βρίσκεται σήμερο λυπημένη.  
Τὸν Βασιλῆά μας σκότωσαν ! ! Μᾶς πήρανε τὴν Πόλι !  
οἱ βάρβαροι τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ λύκοι οἱ λυσασμένοι

Τὰ χερουβείμ καὶ Σεραφεῖμ πνίγονται μέσ' στὸν θοῆνον  
ἔσφαξαν τὸ Βασιλῆά τὸν Μέγα Κωνσταντῖνο !

(Ὁ Μέγας ἔθνομάρτυρας σὺν ἔπεσε στὸ χῶμα  
ἔτρεμ' ἡ γῆς, κι' ὁ ἥλιος ἐστάθηκε ἀκόμα).

ᾠ ! τίνος, τίνος Χριστιανοῦ τὸ μάτι νὰ μὴν κλαίῃ ;  
Σὺν σήμερο ἡ Πόλις μας στὸ αἶμα μέσα πλέει !

Σφάζουν ἐδῶ σφάζουν ἐκεῖ Τουρκεύουν κορασίδες  
κοπέλλες ἀγγελόμορφες ποῦ ἥλιος δὲν τσ' ἐθώριε  
ἔβλεπες ποῦ ταῖς ἔσερναν δεμένες μ' ἄλυσίδες  
καὶ κάθε ἕνας βάρβαρος ἔκανε ὅτι μπόρῃε.

Ἐδῶ φωνάζουν τὰ μωρά ! ! Ἐκεῖ βοοῦν μητέρες !  
Παρέκει βλέπεις κεφαλὰς ! Καὶ χωριστὰ κουφάρια !  
Καὶ πῖρ' ἐδῶ ἀγριότουρκους νὰ σφάζουν μὲ μαχαῖρες !  
Καὶ Χριστιανούς νὰ μάχονται ὡσὰν τὰ λεοντάρια.

Τουρκέψαν τὴν Ἁγιά Σοφιά τὸ μέγα μοναστήρι  
τὸν ὑπερθαύμαστον ναόν. Κι' ἔσφαξαν σ' ἕνα αἶμα  
γυναῖκες ἄνδρες καὶ παιδιὰ, τὶ ἄγριο πανηγύρι !

Ἐπεσε τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὸ δοξασμένο Στέμμα !  
' Ἄλλὰ θαρρεῖτε ἀδελφοί, δὲν ἔπεσε νὰ σβύσῃ.

Πάλι θὰ γίνῃ πῦρ τρανὸ σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.  
Κι' ἂν ἔπεσε ὁ Βασιληᾶς ἐντὸς δαφνῶν εὐδίσμων,  
ὁ ἔνδοξός του θάνατος ἀπέδειξε στὸν κόσμον  
προπάντων εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴν ἀπελπισθοῦμε  
καὶ ὅτι θὰ γυρίσουνε πάλι τὰ πρῶτα χρόνια  
τὰ δοξασμένα τὰ καλά, εἰὰν συνετισθοῦμε  
κι' ἂν παύσῃ ἡ διαίρεσις κι' ἐπέλθῃ ἡ ὁμόνοια.

Μαρμαρωμένε Βασιλῆά ! Σὲ φέρν' ἡ φαντασία  
μπροστά μου. Ὅταν ἔβγαλες τὴ σπάθ' ἀπ' τὸ θηκάρι  
κι' ἐμπῆκες μέσα στοὺς ἐχθροὺς μὲ ἔθελουσία  
ποῦ φοβηθήκαν κι' ἔτρεμαν τὴ Θεϊκὴ σου χάρι.  
Βλέπω τοὺς στρατιώτας σου μὲ θάρρος νὰ ὀρμοῦνε  
στοὺς ἐφοροῦντας πορθητὰς χωρὶς νὰ δαλιλοῦνε.  
Πορ κι' ὁ Μωάμεθ πορθητὴς ὡς λέγ' ἡ ἱστορία

Σὺν ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνας, αὐτὰ τὰ παλληκάρια  
νὰ ἐφορμοῦν ἐφώναζε «αὐτοὶ εἶναι θηρία.»  
"Οχι δὲν εἶναι ἄνθρωποι! μόν' εἶναι λεοντάρια!  
Βλέπω ἐκεῖ τοὺς Κρητικούς νὰ πολεμοῦν μὲ θάρρος  
χωρὶς νὰ λογαριάζουνε τί 'ν' ὁ ἐχθρὸς κι' ὁ χάρος.  
Μὰ ὅταν ἀπὸ πολλοὺς ἐχθροὺς ἐπερικυκλωθῆκαν  
κλειῖσαν εἰρήνη ἔντιμη, δὲν ἐξαοματωθῆκαν  
Σὲ βλέπω στὴν Ἁγία Σοφία μπρὸς στοῦ Θεοῦ τὸ θρόνο  
γονατιστό, νὰ δέσαι μὲ δάκρυα καὶ μὲ πόνο.  
Σὲ βλέπω ὅταν στὸ λαὸ λὲς νὰ σὲ συγχωρήση  
(ὦ! κι' ἀπὸ ξύλο νάτανε ἄνθρωπος θὰ δακρῶση).  
Καὶ ὅταν ἐκοινωνήσες τῶν θείων μυστηρίων  
κι' ἔπειτα πῆγες μόνος σου σὲ τόπο μαρτυρίων.  
Ὅπως ὁ Κόδρος; ἄλλοτε ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα  
ἔτσι διὰ τὸ ἔθνος μας πῆγες καὶ σὺ λαμπάδα.  
"Αχ! τὴ καρδιά σου Βασιληὰ ἄν εἶχανε καὶ ἄλλοι  
σήμερον ἢ Πατρίδα μας θὰ ἦτο ποιδὸς μεγάλη.  
Σὲ βλέπω νὰ πιθεωρῆς τοὺς πύργους καὶ τὰ τείχη  
καὶ ποῖν καὶ σὰν ἀρχήσανε τῶν κανονιῶν οἱ ἦχοι  
Σὲ βλέπ' ἀγωνιζόμενον ἐν μέσῳ καταγίδος  
κ' ἐνδόξω; ὑπὲρ πίστεως νὰ πίπτῃς καὶ πατρίδος.  
Καὶ ὅταν ἐπληγώθηκες ποῦ ῥιψες τὸ κοντάρι  
καὶ κύτταζες τριγύρω σου μὲ θεία ἔρηφάνια,  
κ' εἶπες «Δὲν βρῖσκεται κανεὶς τὴν κεφαλῆμ' νὰ πάρῃ!»  
Μὰ οἱ ἄγγελοι σοῦ κόμιζαν τῆς δόξης τὰ στεφάνια

Ἐβεβηλώθη ὁ Ναὸς ὁ τῆς Ἁγίας Σοφίας  
Ἄγρια σφαγὴ κολούθησε μετ' αἱματοχυσίας  
Λεηλασία θησαυρῶν. Ἀτίμως παρθένων!  
Ὁ Βασιλεὺς μας ὡς Σαμιῶν τοὺς Τούρκους θανατώνει  
καὶ οἱ ἐχθροὶ τὸν τρέμουνε στὸ αἶμα βουτυμένον  
πλήν, τέλος πίπτει καὶ αὐτός! Μὰ ἡ δόξα σου ἀπλώνει  
στρώμ' ἀπὸ δάφνες φουντωτὲς ὁμάδι μὲ τὴ Νίκη.  
Σὲ τέτοιον ἔθνομάρτυρα τέτοια τιμὴ ἀνήκει.  
Ναί, ἔπεσες ἡρωϊκῶς ἀπ' τῶν ἐχθρῶν τὰ τόξα

καὶ στέφανον μαρτυρικὸν σὲ ἔστειψε ὁ Δόξα.  
Ἄλλὰ τι λέγω, Βασιληά, δὲν ἴπεθανες ἀκόμα  
μ' ἄγγελοι κατεβήκανε ἀπ' τ' οὐρανοῦ τὸ δῶμα  
καὶ σ' ἔφεραν στοὺς οὐρανοὺς μὲ τοὺς συναθλητάς σου  
καὶ μὲ ἀθάνατο νερὸ ἐπλύναν τὰς πληγὰς Σου.  
Κ' ἔδαφνοστεφανώσανε τὸν θεῖο σου ἀγῶνα  
κι' ἀπὸ αἰῶνα ἡ δόξα σου θὰ στέκει στὸν αἰῶνα.  
Κ' ἀντὶ κορώνα βασιληά. Σοῦ ἴβαλαν στὸ κεφάλι  
κορῶνα δόξης καὶ τιμῆς αἰῶνια καὶ μεγάλη.

Ναὶ στοιχειωμένε Βασιληά! Στὸς Οὐρανοὺς ἐπάνω  
σὲ βλέπω ὅπου διαλαλεῖς «θάρρος παιδιὰ κ' ἐλπίδα  
Μὴν τοὺς φοβεῖσθε τοὺς ἐχθροὺς, κυπαῖτε τὸν Σουλτάνο  
καὶ χύσετε τὸ αἷμα σας γιὰ πίστη καὶ πατρίδα.  
Ὅποιος γιὰ τὴν πατρίδα του παιδιὰ τὸ αἷμα χύσει  
στοὺς οὐρανοὺς ἀθάνατος θὰ πᾶ νὰ κατοικήσῃ.»

Προσφώνησις γενομένη εἰς τὸν θρυλικὸν ἥρωα καὶ ἀρχηγὸν  
τῆς Ἐπαναστάσεως κ. Νικόλαον Πλαστήραν ἐπὶ τῇ ἀφίξει του  
εἰς Νεάπολιν Μερκαμέλλου τὴν 18ην Ἰουλίου 1923.

Χίλια καλῶς ὠρίσατε ἥρωα στὸ νησί μας  
ὁ ἐρχομός σου εἶναι χαρὰ μεγάλη καὶ τιμὴ μας.  
Κι' ἀπ' ἄκρη ὡς ἄκρη σήμερον χαίρεται ὅλη ἡ Κρήτη.  
Κι' ἀκούεις μόνον μιὰ γλυκεῖα φωνὴ ὅπου κηρύττει  
«Καλῶς τον τὸν ἀτρόμητο τὸν ἥρωα Πλαστήρα  
καλῶς τὸν νέον Ἡρακλῆ τοῦ Ἔθνους τὸ Σωτήρα»

Ἦλθες στὴν Κρήτη μας νὰ δῆς τοὺς συμπολεμιστάς σου  
ποῦ σ' ἔχουν σὶν πατέρα τους κ' ἐσὺ σὰν τὰ παιδιὰ σου.  
Μ' ἂν ἔτυχε ἐν ἀτύχημα δὲν θὰ μας ἀπελπίση  
ἢ δάφνη τῆς πατρίδος μας πάλι θὰ ξαναθίση.  
Κι' ἂν μερικοὶ θρασύδειλοι, ἄσκεφτοι λαοπλάνοι  
ἐπλέξαν τῆς πατρίδος μας ἀκάνθινο στεφάνι.  
Κ' ἐχάσαμε τόσα παιδιὰ σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύσι  
ὅλα ἢ Ἐπανίστασις θὰ τὰ τακτοποιήσῃ.



Δὲν ἐνικήθηκ' ὁ στρατός· ὄχι δὲν ἐνικήθη  
μόν' ἀπὸ μαρικούς δειλοὺς καὶ κλέπτες ἐπωλήθη.

Τὴν λέξιν «ἀποθάρρυνσις» ὁ Κρητικὸς δὲν ξεύρει  
τῇ λευθεριά του πολεμᾶ μονάχα γιὰ νὰ εὔρη.  
Καὶ σήμερ' ἄλλο τίποτε δὲν σκέφτεται ὁ νοῦς του  
μόνο πῶς νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς βάρβαρους ἐχθροὺς του.  
Οἱ Κρηῖτες εἶναι ἔτοιμοι εἰς ἓν σου μόνον βλέμμα  
γιὰ τὴν γλυκειὰ πατρίδα μας νὰ χύσουν κι' ἄλλο αἷμα,  
Ξεύρωμ' ἢ Ἐπανάστασις ἂν ἤθελε νὰ λείπη  
δὲν θὰ ἐμετριάζετο ἢ ἐθνική μας λύπη.

Ὁ τρομερὸς ἐκδικητής, ἢ Ἐπανάστασις μας  
εἶπε στὸν Τοῦρκο «Στὸπ Ἀγᾶ» κ' ἔσωσε τὴν τιμὴ μας.

Ἄν ἔλειπ' ἢ Ἐπανάστασις δὲν θὰ περνοῦσε μῆνας  
καὶ ὁ Κεμαλικὸς στρατὸς θὰ ἦτο στὰς Ἀθήνας.

Κ' ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολιν, καθένας νὰ γνωρίζῃ  
ὅτι ἢ ἡμισέληνος ἦθε' ε κυματίζει.

Ἄλλὰ ἢ Ἐπανάστασις κι' ὁ Μέγας Βενιζέλος  
στ' ἐχθροῦ τὸ στῆθος μπήξανε θανατηφόρον βέλος.

Ὁ εἰς μὲ τὴν πολιτική, κι' ἄλλος μὲ τὸ σπαθὶ του.  
Ἄμαν τὸν Τοῦρκο κ' ἔβαλε νερὸ εἰς τὸ κρασί του.

Ἄλλὰ μποροῦσε κύριοι νερὸ νὰ μὴ τοῦ βάνει ;  
ἀφοῦ μὲ γυαλοπόδαρους δὲν εἶχε πειὰ νὰ κάνῃ.

Ἄς ἀνακράξωμε λοιπὸν μὲς' ἀπὸ τὴ ψυχὴ μας  
«Ζήτω ἢ Ἐπανάστασις ποῦ ἔσωσε τὴν τιμὴ μας»

Καὶ ἄς βροντοφωνήσωμε κύριοι εἰς τὸ τέλος

«Ζήτω ὁ στόλος, ὁ στρατός, Πλαστῆρας, Βενιζέλος.

Ἐπιστολὴ Μηνᾶ Τραμπακουλοπούλου ποιητοῦ (τυφλὸς ἐκ  
γενετῆς) σταλεῖσα μοι τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1908 ἐξ Ἀγίου  
Νικολάου.

Ἀγαπητὲ μου Διαλυνᾶ

τῆς μοναξιάς μου τὰ δεινὰ

θυμᾶμαι καὶ στεγάζω

Καὶ μ' ἓνα ναστεναγμὸ—πέμπω χρυσὸ χαιρετισμὸ  
Μιγάλη μου σ' ἐσένα.

Μὲ τῆς καρδιάς τὸ βογγητὸ—πάντα γιὰ σένα ἐρωτῶ  
κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ κυττάζω

Μ' ἀμέτροτη ἐπιθυμιᾷ—ἀλλὰ κανέννας λέξι μιὰ  
δὲν λέγει εἰς ἐμένα!

Εἶναι στιγμὲς ποῦ ἡ καρδιά—ζητᾷ δροσιὰ καὶ μυρωδιὰ  
τὴ φλόγα τῆς νὰ σβύση

Κ' εἶναι στιγμὲς ποῦ στὸν καῦμὸ—ζητᾷ φωτιὰ καὶ σκοτωμὸ  
τρανότερο ἀκόμα.

Νὰ ρίξ' ὁ κόσμος ὁ φτωχὸς—ἔπου γυροεῖει μοναχὸς  
τὸ στήθος του νὰ σχίση.

Κ' ἐνῶ νομίζει πῶς πετᾷ—πίπτει νεκρὸς καὶ χαιρετᾷ  
τῆς Μαύρης γῆς τὸ χῶμα

Ἄχ! τί στιγμή! στιγμαὶ χρυσαί—ποῦ στὸν περίπατο μ' ἐσὲ  
ἤμουνε κάθε μέρα.

Καὶ τώρα ; Μόνος μου ἐδῶ τὴν ἐρημιὰ μου τραγουδῶ  
μὲ βουρκομένο μάτι.

Καὶ βλέπω γύρω σκοτεινιά—καὶ θεωριωμένη ἀπονιά  
καὶ μοναξιά \*δῶ πέρα

Μὰ ἐλπίζω πάλι μὲ χαρά—πῶς θὰ σὲ δῶ κ' ἄλλη φορὰ  
Στῆς πικραμένης μου ζωῆς, τὸ μαῦρο μονοπάτι.

Μ. Τ.

\*Ἡ ἀπόντησίς μου—9 Δεκεμβρίου 1904

\*Αγαπητὲ φίλε Μηνᾶ

τὸ γραῖμμα σου ἐπήρα

Καὶ μὲ ἐλπίδα τ' ἀνοιξα νὰ βρῶ εὐώδη μύρα.

\*Ὅμως εὐρήκα μιὰ καρδιά πονοζωγραφισμένη  
ἔπου τὴν ἔχ' ἡ σκοτεινιά κι' ἡ λύπη μαραμμένη.

Μοῦ γράφεις ἀπὸ μοναξιά φίλε πῶς ὑποφέρεις

ἔτσ' εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο ὁ κόσμος· δὲν τὸ ξέρεις ;

ὁ κόσμος πῶς ἐπλάστηκε μὲ πόνο μὲ ὀδύνη ;

κι' ὁ ἄνθρωπος λύπες, καῦμους καὶ βάσανα νὰ πίνη ;

Δὲν ξέρεις πῶς ὁ ποιητὴς ἐπλάσθη γιὰ νὰ ψάλλη

τοὺς πόνους καὶ τὴ λύπη του ν' ἀναγαλιάζουν ἄλλοι ;  
(Ὁ ἴδιος λὲς) ὁ ποιητὴς εἶναι Θεοῦ κομματί.  
Γιατὶ λοιπὸν τώρα νὰ κλαῖς μὲ βουρκομένο μάτι ;

Εἰς τῆς ζωῆς τὸ πέλαγος τ' ἀγριοφουρτουνιασμένο  
ποῦ μὲ κινδύνους καὶ καῦμους ὁ κόσμος ταξειδεύει  
σ' ἓνα ταξίδι ἄγνωστο πολυβασανισμένο  
χαραῖς καὶ ἀγαλίαςες κανεῖς νὰ μὴ γυροῦν,  
μόνον ἄγρια κύματα πελώρια σ' ἄν βράχοι  
καὶ πρέπει νάχ' ὑπομονὴ εἰς ὅτι κι' ἄν τοῦ λάχη.

Ἄχ! εἶν' ὁ κόσμος θάλασσα ποῦ μέρα νύκτα ἀφρίζει  
κι' εἶν' ὁ ἀφρός της βάσανα καὶ τοὺς θνητοὺς ποτίζει  
ἀλλ' ὅτι θέλει ὁ Θεὸς ποῦ ἄλλοι προσκυνοῦμε  
μ' Ἰώβιον ὑπομονὴ πρέπει νὰ τὸ ξεχθοῦμε.  
Γι' αὐτὸ λοιπὸν ἀγαπητὲ φίλε μου μὴ λυπεῖσαι  
γι' αὐτὴ τὴν ἔρημη μοναξιά ποσῶς μὴν συλλογεῖσαι.

Ἄλλως τε καὶ τὴ μοναξιά δὲν θάχης κάθε μέρα  
Θεὸ νὰ τὴν ἔχης τὸ πολὺ ἴσαμε τὴ Δευτέρα  
ἔπο' θάρθη τὸ ἀτμόπλοιο. Καὶ τότε ἔμπα μέσα  
κι' ὅταν τραβοῦν τὴν ἄγκυρα ν' ἀκούσης «ἐγιαλέσα»  
κι' ὅταν σοῦ ποῦν ταῖς βάρκες του τώρα θεὸ νὰ τραβίξῃ  
ἔπου θὰ γροικίσης τρεῖς φορὲς μεγάλα νὰ σφυρίξῃ.  
Κι' ὅταν ἀκοῦς τὴν μηχανὴ τοῦ πλοίου νὰ κινήσῃ  
Καὶ τὸ θαλασσοσχίσμο ἢ πρύμνη ν' ἀρχινήσῃ  
Γύρισε κύττα μιὰ στιγμὴ μὲ τῆς ψυχῆς τὸ μάτι  
τὴν Κρήτη, ἔπουν' μὲ κόκκαλα ἥρωικὰ γεμάτη  
τὴν νῆσον τὴν πολυπαθὴ καὶ ματοποτισμένη  
τὴν Κρήτη ποῦ ἐφώτισε ὅλη τὴν οἰκουμένη  
τὴν Κρήτη ποῦνε ξακουστὴ γιὰ τὴν παληκαριά της  
ἀλλ' ὁμως δὲν τῆς δίδουνε σωστὴ τὴ λευτεριά της  
τὴν Κρήτη ποῦ τραγοῦδησες χωρὶς νὰ τὴν γνωρίσης,  
(συγγνώμη φίλε ποιητὰ· συγγνώμη μὴ δακρύσεις)  
Καὶ πὲς της «Κρήτη ἔχε γιὰ μὲ μιὰ φωνὴ μεγάλη  
Κ' εἶθε νὰ σ' εὔρω τοῦ καιροῦ στῆς μάννας τὴν ἀγκάλῃ»

**Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀειμνήστου Στυλιανοῦ Χατζάκη  
ἀρχηγοῦ Μαλεβυζίου θανόντος ἐν τῇ εὐάνδρῳ  
κωμοπόλει Βάμου τὴν 3 Σ)βρίου 1907**

Ἐκεῖ ποῦ ἡ Δόξα κ' ἡ τιμὴ τὴν Κρήτη στεφανώνει  
καὶ ψάλλει ἄσματα γλυκὰ τῆς λευτεριᾶς τ' ἀηδόνη.

Ἐκεῖ ποῦ βγαίνουν τὰ καλὰ κ' ἀφοβα παληκάρια  
ποῦ πλακοστρώνουνε τὴ γῆ με ἐχθρικά κουφάρια

Ἐποὺ χουνε τὸν πόλεμο διασκέδαση καὶ γάμο  
ψηλὰ στὸν ὑπερήφανο καὶ δοξασμένο Βάμο.

Τελεῖται Θεῖο κ' ἔνδοξο σήμερο πανηγύρι  
κι' ὁ χάρος εἶνε κεραστῆς με ἄχαρο ποτήρι.

Εἰς τὴν πανήγυριν αὐτὴ εἶνε προσκαλεσμένοι  
ὅσοι γιὰ τὴν Πατρίδα των πεθάναν τιμημένοι

Κι' ὅσ' ἀπ' τὸ βόλι τῶν ἐχθρῶν στὸν πόλεμον ἐπέσαν  
αὐτοὶ ποῦ τὸ σημερινὸ τραπέζι μᾶς ἐστέσαν.

Μὰ ξάφνου, μιὰ γλυκεῖα φωνὴ καὶ πατρικὴ, γροικίθη  
ἦτον ὁ Γέρον Κόρακας, κ' ἔλεγε πρὸς τὰ πλήθη

«Ἕνας καλὸς ἀγωνιστῆς λείπ' ἀπ' τὴ συντροφιά μας  
καὶ πρέπει νάρθη καὶ αὐτὸς στὴ σημερινὴ χαρὰ μας»

Τὸ ὄνομά του πέστε μου καὶ μένα νὰ τὸ ξέρω  
(εἶπεν ὁ χάρος ὁ σκληρὸς) κ' εὐθὺς θὰ σᾶς τὸν φέρω.

«Εἶν' ὁ Χατζάκης Στυλιανὸς ἀπὸ τὸ Μαλεβύζι»  
Φεύγει ὁ χάρος βιαστικὸς κ' εὐθὺς πάλι γυρίζει  
καί φέρνει τὸν Χατζάκη μας στὴν μέση καὶ τὸν βάζει  
με τοὺς λοιποὺς ἀγωνιστὰς γιὰ νὰ συνορτάζει.

Ἐκεῖ ποῦ ἡ Δόξα κ' ἡ τιμὴ τὴν Κρήτη στεφανώνει  
καὶ ψάλλει ἄσματα γλυκὰ τῆς λευτεριᾶς τ' ἀηδόνη.

Ἐκεῖ ποῦ βγαίνουν τὰ καλὰ κ' ἀφοβα παληκάρια  
ποῦ πλακοστρώνουνε τὴ γῆ με ἐχθρικά κουφάρια

Ἐποὺ χουνε τὸν πόλεμο διασκέδαση καὶ γάμο  
ψηλὰ στὸν ὑπερήφανο καὶ δοξασμένο Βάμο.

Τελεῖται Θεῖο κ' ἔνδοξο σήμερο πανηγύρι  
κι' ὁ χάρος εἶνε κεραστῆς με ἄχαρο ποτήρι.

Εἰς τὴν πανήγυριν αὐτὴ εἶνε προσκαλεσμένοι  
ὅσοι γιὰ τὴν Πατρίδα των πεθάναν τιμημένοι

Κι' ὅσ' ἀπ' τὸ βόλι τῶν ἐχθρῶν στὸν πόλεμον ἐπέσαν  
αὐτοὶ ποῦ τὸ σημερινὸ τραπέζι μᾶς ἐστέσαν.

Μὰ ξάφνου, μιὰ γλυκεῖα φωνὴ καὶ πατρικὴ, γροικίθη  
ἦτον ὁ Γέρον Κόρακας, κ' ἔλεγε πρὸς τὰ πλήθη

**Ἱστορικὰ συμβάντα ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Μαλεβουζίου κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης ἀπὸ τὰ 1821.**

Ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἁγίου Χαραλάμπους Κρουσῶνος καταστροφή 300 περίπου Ἀλβανῶν κατὰ τὴν ἀφήγησιν γραφῆς ἐκ Κρουσῶνος ὀνομαζομένης Χ. Κουρήνας συνέβει κατὰ τὸ 1822, ὡς ἐξῆς:

Οἱ ἐκ διαφόρων Ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης Ἐπαναστάται ὑπὸ τὴν γεν. Ἀρχηγίαν τοῦ ἀπὸ τὰ Κούνδουρα τῆς Ἐλευσίνοσ Ζερβονικόλα κατέλαβον τὰ ὄρη Γοῦρνος καὶ Κουδοῦνι εἰς τῶν ὁποίων τοὺς πρόποδας κεῖται τὸ Χωρίον Κρουσῶνας ἀπέχων τέσσαρας ὥρας μακρὰν τῆς πόλεωσ Ἡρακλείου πρωτευούσης τότε τῆς Κρήτης.

Οἱ Ἀλβανοὶ διέμενον μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ αὐτῶν εἰς Ἁγίον Μύρωνα κείμενον ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ ἐπὶ τοῦ κέντρου τῆς Ἐπαρχίας Μαλεβουζίου. Ἡ προφυλακὴ αὐτῶν ἦτο εἰς τὴν μέχρι σήμερον σωζομένην μικρὰν Ἐκκλησίαν «Σταυριανὴν» καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας τὴν βαθμίδα τῆς θυρῆσ διακρίνονται ἀκόμηαὶ γραμμαὶ τῆς «Ντάμασ» εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἀλβανοὶ διεσκέδαζον μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἡσυχίας τῶν παιζοτες.

Οἱ εἰς τὰ ὄρη Ἐπαναστάται συνέταξαν ἐπιστολὴν ὑπογεγραμμένην ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν καὶ ἐδόθη εἰς ἕναν Ἐπαναστάτην ἐκ Βενι Μυλοποτάμου τὴν ὁποίαν ἔκρυψεν ἐντὸς τοῦ ὑποδήματός του μεταξὺ πετσιοῦ καὶ ἐσωπάτου ὅπως κομίσῃ αὐτὴν εἰς τὰ ἀνατολικώτερα μέρη τῆς Κρήτης ἵνα οἱ κάτοικοι αὐτῶν λάβωσι μέρος εἰς μελετωμένην κατὰ τῶν Ἀλβανῶν μάχην. Ὁ κομιστῆς ὅμως τῆς ἐπιστολῆσ Βενιανὸς διερχόμενος ἐκ τῶν ἐν Ἁγίῳ Μύρωνι προφυλακῶν τῶν Ἀλβανῶν συνελήφθη καὶ γενομένησ εἰς αὐτὸν ἐρεύνης ἀνευρέθη ἡ ἐπιστολὴ ἡ ὁποία ἔγινε αἰτία καὶ κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ τοῦ ἀνασκολωπισμοῦ θάνατον. Τρεῖσ ἡμέρας καὶ νύκτας ζῶν ἦτο ἐπὶ τοῦ πασάλου ὅτε γυνὴ τις τοῦ ἔδωκεν ὕδωρ ὅτις ἀμέσως μετὰ τὴν πόσιν ἐξέπνευσεν. Ταῦτα μοι διηγήθη αὐτόπτης μάρτυρ ὁ ἐξ Ἁγίου Μύρωνοσ Μιχαὴλ Καλόγηροσ ὅστις καὶ τὴν Ἐκκλησίαν «Σταυριανὴν» ἀνεκαίνισε κατὰ τὸ 1826.

Οἱ Ἄλβανοὶ ἀφοῦ εἶδον τοὺς εἰς τὰ πέριξ τοῦ Κρουσῶνος περιφερομένους ἐπαναστάτας ἐπορεύθησαν μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῶν εἰς Κρουσῶνα ἀφίσαντες εἰς Ἅγιον Μύρωνα μικρὰν φρουρὰν ὑπὸ Ἄλβανὸν Μπουλούμπασην Μπεγλοῦλ Ἀγᾶ. Ἡ φρουρὰ αὕτη μετὰ τὴν ἐν Κρουσῶνι καταστροφὴν τῶν Ἄλβανῶν (ὡς θὰ εἶδομεν παρακάτω) ἔφυγε διὰ νυκτὸς καὶ κατήλθεν εἰς Ἡράκλειον ἐγκαταλείψασα εἰς Ἅγιον Μύρωνα ὕλας τὰς ἀποσκευῶν τῶν.

Οἱ Ἄλβανοὶ ἐξ Ἁγ. Μύρωνος ἐπορεύθησαν εἰς Κρουσῶνα καλοῦντες τοὺς ἐπαναστάτας ἵνα δέσωσι αὐτοὺς μὲ τὰ σχοινιά τὰ ὁποῖα ἔφερον ἕκαστος ἐπὶ τῆς ὀσφύος του καὶ τούτους δεδεμένους μεταφέρωσιν ὡς αἰχμαλώτους εἰς Ἡράκλειον. Οἱ ἐπαναστάται ἀμέσως ἐσχεδίασαν τὴν δι' ἀποστάσεως εἰς μακρὰν ἀκτίνα κύκλωσιν αὐτῶν εὐρισκομένων ἐντὸς τοῦ χωρίου Κρουσῶνος.

Ἄμα συνετελέσθη ἡ κύκλωσις καθιστάνετο στενωτέρα ἐντὸς τοῦ χωρίου Κρουσῶνος τοῦ ὁποίου τὰς εἰς τὰς ἄκρας αὐτοῦ οἰκίας κατέλαβον οἱ ἐπαναστάται πυροβολοῦντες τοὺς ἐντὸς ἐπίσης τῶν ἐσωτερικῶν οἰκιῶν εὐρισκομένους Ἄλβανούς οἵτινες ἐξ αἰτίας τῆς πίεσεων τῶν ἐπαναστατῶν διὰ συνθήματος συνηθροίσθησαν πάντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν «Ἅγιος Χαράλαμπος» καὶ ἐκ τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων ἐπυροδόλουν καὶ ἀντεπυροβολοῦντο ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τοῦτο μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν σιδηρῶν ράβδων τῶν παραθύρων σημείων τῶν σφαιρῶν.

Κατὰ τὴν ἔφοδον τῶν Χριστιανῶν ἐναντίον τῶν Ἄλβανῶν συνελήφθη ὁ μονογεννῆς υἱὸς τοῦ ἐκ Κρουσῶνος ἀρχηγοῦ Κοκολοζαχάρη τὸν ὁποῖον οἱ Ἄλβανοὶ ἐπρότειναν νὰ ἀνταλλάξουν μετὰ αὐτοὺς καὶ ν' ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι ἐπιστρέφοντες εἰς Ἡράκλειον. Ἄλλ' ὁ γενναῖος Κρουσανιώτης ὄπλαρχηγὸς καὶ πατήρ τοῦ συλληφθέντος ἀπέριψε τὴν πρότασιν κατηγορηματικῶς μετὰ τὴν ἀπάντησιν—ὅς ἀποθάνει καὶ ὁ υἱὸς μου μετ' αὐτῶν ἅς ὑποθέσω ὅτι δὲν τὸν ἐγέννησα.

Ἀφοῦ οἱ Ἄλβανοὶ ἔπαυσαν πυροβολοῦντες ἀρκοῦμενοι μόνον εἰς τὴν ἄμυναν τῶν θυρῶν. Οἱ ἐπαναστάται ἀπεφάσισαν ὅπως τὸ συντομώτερον ἐξολοθρεύσουν αὐτοὺς ἡνοιξάν ὀπὴν εἰς τὸν θόλον τῆς ἐκκλησίας ἐξ ἧς ἔρριψαν διαφόρους καυστικὰς

ύλας και ἔκαυσαν αὐτούς. Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν συνεσωρεύθησαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας οὔτινες και ἐσώθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐκάησαν και ἀπεπνίγησαν ἐκ τοῦ καπνοῦ. Μόνον εἰς ἐσώθη και ἐπέστρεψεν εἰς Ἡράκλειον κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: Καθ' ἦν στιγμὴν ἐγένετο ἡ πυρπόλησις οὗτος ἐσήκωσε τὴν πλάκα τῆς Ἁγίας Τραπεζῆς ἣν ἔστησεν ἐπὶ τοῦ κυκλωτικοῦ τοίχου τοῦ ἁγίου βήματος ἐκρύφθη ἐπ' αὐτῆς και ἐσώθη. Οἱ λοιποὶ οἱ ἐπιζήσαντες ἅμα ἠνοιχθη ἡ πρὸς βορᾶν θύρα τῆς ἐκκλησίας ἐπεχείρησαν ἔξοδον ἀνὰ δύο δύο, ἐξερχόμενοι δὲ ἐτουφεκίζοντο ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν και και ἐφονεύοντο. Οἱ ἐπαναστάται ἐφώναζαν «ἐφυγέ μας μωρὲ ὁ σκυῶλος και τοῦτος» και ἀκούοντες και οἱ λοιποὶ ἐξήρχοντο και ἐφονεύοντο και οὕτω ἐφονεύθησαν πάντες τὰ δὲ δοτᾶ αὐτῶν εὐρίσκονται εἰς τὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πλησίον κείμενον ἀγρὸν «Ντάμπαση».

Μετὰ τὴν ὀλοτελὴν καταστροφὴν τῶν Ἀλβανῶν εἰσηλθον οἱ Χριστιανοὶ Ἐπαναστάται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εὐρόντες τὰ πτώματα τῶν Ἀλβανῶν μεταξὺ και τὸ πτώμα τοῦ ἀτυχοῦς νέου τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Κοκωλοζαχάρη και τὸ ὁποῖον ἐνταφίασαν. Ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας εὐρέθησαν τὰ ὅπλα τῶν Ἀλβανῶν ριμένα εἰς τὴν πυρὰν ὡς και τὰ χρηματοφυλάκιά των ὅπως καταστήσουν αὐτὰ ἄχρηστα, και ὄντως ὁ χρυσὸς και ὁ ἄργυρος εἶχε ρεῦσει ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ δαπέδου τῆς Ἐκκλησίας εἰς διάφορα σχήματα.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῶν ἐν Κρουσῶνι Ἀλβανῶν ἡ δὲ λαϊκὴ Μοῦσα διετήρησε ποίημα δημῶδες τὸ ὁποῖον ἀδεται εἰς διαφόρους διασκεδάσεις. Ἐνθυμοῦμαι δὲ τὸν ἐξῆς στίχον:

«Ἐστείλαν τὴν Ἀρναουθιά τὴν ὀμορφὴ κολώνα  
Μὰ ἐκεῖνη τὴν ἐκάψανε ἀμέσως στὸν Κρουσῶνα.»

Ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 10ῃ Ἰουνίου 1926

ΣΤΥΓΑ. ΖΑΧ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ

(*Αφιερῶται εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Ἰωάννην Μάρκ.  
Βουγιουκλάκη (Δόγην) ποιητὴν υἱὸν τοῦ ἀει-  
μνήστου ὄπλαρχηγοῦ Μάρ. Βουγιουκλάκη*)

Προχθὲς τὸ βράδυ ὄνειρο στὸν ὕπνο μου θωροῦσα  
ἐπάνω στοῦ πατέρα του τὸ μνήμα πῶς πατοῦσα.  
Μὰ ξάφνου μὲ εὐλάβεια σταμάτησα τὸ βῆμα  
γιατὶ σὰν νὰ μοῦ φάνηκε πῶς μέσ' ἀπὸ τὸ μνήμα  
ἄκουσα μιὰ γλυκεῖα φωνὴ μὲ πόνο νὰ μοῦ λέη  
ποῦ καὶ τὴ πέτρα τὴ σκληρὰ θὰ ἔκανε νὰ κλαίη.  
«Μὴ μὲ πατᾶς σκληρόκαρδε ! γιατί δὲν εἶναι μῆνας  
ποῦ τὸν υἱό μ' ἀντάμωσες τὸ Γιάννη στὰς Ἀθήνας  
καὶ ὅμως δὲν τ' ἀνάφερες τίποτε γιὰ ἐμένα !  
Δὲν τοῦτες πῶς εὐρίσκομαι θαμένος δῶ στὰ ξένα  
μακρὰν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς καὶ τὰ ἀδέρφια μ' ὅλα  
καὶ μέρα νύκτα βρίσκομαι μὲ τὸ Ζερβονικόλα.  
Δὲν τοῦτες πῶς δὲν ἔπρεπε γιὰ νὰ μὲ λησμονήση  
Δὲν τοῦτες μνήμα ὑψηλὸ νὰ ἔλθῃ νὰ μοῦ κτίσῃ.  
Ν' ἀφήσῃ δυὸ παράθυρα νὰ βλέπω τὴν ἡμέρα  
ἀγκαλιασμένες νὰ θωρῶ μάννα καὶ θυγατέρα.  
Ποῦτον ὁ μόνος πόθος μου καὶ θεῖο ὄνειρό μου,  
κι' ἂν δὲν τὸ εἶδα ζωντανὸς τώρα στὸ θάνατό μου.  
Σὰν ἤκουσα ἡ Κρήτη μας καὶ ἡ Ἑλλὰς ἠνώθη  
κι' ὁ βάρβαρος κατακτητὴς ἐχάθη κι' ἐσαρώθη  
τὰ κόκκαλα μου τρίξανε ἀπ' τὴ πολὺ χαρὰ των  
Σὰν ἔμαθα οἱ Κρηῖτες μας εἶδαν τὴ λευτεριά των»  
Σ' αὐτὰ τὰ λόγια σάστισα καὶ τί νὰ ὀμιλήω ;  
Δὲν ἤξερα τί νὰ εἰπῶ καὶ τί νὰ ἀπαντήσω ;  
Ἄς εἶναι, σοῦ τὸ συμπαθῶ μὲ μιὰ φωνὴ μεγάλη,  
μοῦ λέει, μὲ παράπονο μέσ' ἀπ' τὸ μνήμα πάλι.  
Μ' ἂν τύχῃ καὶ τὸν ξαναδῆς νὰ μὴν τὸ λησμονήσης  
ὅσα σοῦ εἶπα πῶς ζητῶ, νὰ τοῦ ὑπενθυμήσης.  
Καὶ πὲς στὸν καπετὰν Φρουδᾶ καὶ Μαθαιοβασίλη  
ποῦ πληγωμένο μ' ἔσωσαν σὰν ἔτρεξαν οἱ σκύλοι  
οἱ βάρβαροι Ὀθωμανοὶ νὰ μὲ αἰχμαλωτίσουν  
ὅτι, νὰ ρθοῦν στὸ μνήμα μου κι' αὐτοὶ νὰ λιβανίσουν,



θελ' ἢ ψυχὴ μου νὰ τοὺς δῆ πάλι νὰ τοὺς γνωρίσῃ  
γιατὶ τῆ χάρι των αὐτῆ δὲν θὰ τὴν λησμονήσῃ,

Ἐξύπνησα μὲ δάκρυα καὶ πονεμένα στήθια  
τὶ κριμα! ποῦ δὲν ἦτανε τὸ ὄνειρο ἀλήθεια!  
Ἐπῆγα εὐθὺς στὸ μνήμα του κι' ἀναψα ἓνα κεράκι  
καὶ εἶπα «Αἰώνια σου ἡ μνήμη Βουγιουκλάκη».

Ἐγράφη 1 Δεκεμβρίου 1913

(Σημείωσις. Ὁ Μάρκος Βουγιουκλάκης πατήρ του ἐν Ἀθή-  
ναις ζῶντος ἐστὶ Ι. Μ. Βουγιουκλάκη ποιητοῦ, ἐπληγῶθη κατὰ  
τὴν 12 ἡν Δεκεμβρίου 1868 ἐν τῇ μάχῃ ἣν ἔλαβε χώραν ἐν Μαλ-  
λίοις Πεδιάδος. Οἱ ἀναφερόμενοι Ν. Φρουδᾶς καὶ Βασιλ. Μα-  
θθαϊάκις τὸν ἔσωσαν ἐκ βεβαίας αἰχμαλωσίας καὶ τὸν μετέφερον  
εἰς Νεάπολιν ὅπου ἀπέθανεν ἐκ τῶν πληγῶν μετὰ ὀλίγας ἡμέρας.  
Ἐτάφη μετὰ στρατιωτικῶν τιμῶν ἐξωθεν τῆς βορείου θύρας τῆς  
Μεγάλης Παναγίας καὶ εἰς τὸ αὐτὸ μνήμα ὅπου εἶχε ταφῆ καὶ  
ὁ διάσημος ἀρχηγὸς Ν. Ζερδᾶς ἢ Ζερδονικίλας κατὰ τὸ 1822.  
Οἱ ἀνωτέρω Ν. Φρουδᾶς καὶ Μαθθαϊάκης Β. ἐζῶσαν μέχρι τοῦ  
1925. Ὁ ἐκφωνήσας τὸν ἐπικήδειον λόγον του Μ. Ι. Ζωγράφου  
ἢ Τσαμπαραλάκης ζῆ ἀκόμα καὶ σήμερον. (10 Μαρτίου 1926)

### Ἀ φ ι ε ρ ο ὦ τ α ι

Τῷ κυρίῳ Γεωργίῳ Σαχτούρη ἐπὶ τῷ προβιβα-  
σμῷ του ὡς Ταγματάρχου τοῦ Πεζικοῦ (30  
᾽Οκτωβρίου 1913).

Τῆς ἀνδρειωμένης γενναίας περιρρημο κλωνίῳ  
τῆς Ὑδρας τῆς ἠρωϊκῆς καύχημα καὶ καμάρι  
᾽που κάθε Κορητικὸ βουνὸ καὶ κάμπος καὶ λιμέρι  
σ'εἶδεν ἐχθροὺς νὰ πολεμᾶς μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χερί,  
Κι' ὅταν ἡ μήτηρ ἢ Ἑλλὰς μὲ πονεμένα πτήθια  
ἐφώναζε μὲ σπαραγμὸ στὰ τέκνα της «βοήθεια  
νὰ σώσετε τ' ἀδέλφια σας ἀπὸ τὴν ἀλυσίδα».  
Σὺ πάλιν τότε ἔτρεξες γιὰ Πίστι καὶ Πατρίδα.  
Κ' ἐμάχεσο ἠρωϊκῶς μετ' ἀπιστεύτου θάρρους

πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἔθνους μας τοὺς Τούρκους καὶ Βουλγάρους  
κ' ἐπέδειξες καταγωγὴν πῶς ἔλκεις ἐξ ἐκείνων  
τῶν Τουρκοφάγων καὶ σεπιῶν κ' ἡρωϊκῶν Ἑλλήνων  
ποῦ πολεμοῦσαν τὴν Τουρκιὰ ὀκτώ περίπου χρόνια  
στὴ θάλασσα καὶ στὴ ξηρὰ στὴ ζέστη καὶ στὰ χιόνια  
ὥστε ποῦ λευθερώσανε τὴ σκλαβωμένη χώρα  
αὐτὴ 'που μεγαλώσαμε μὲ τὸ σπαθὶ μας τώρα.  
Κι' ὅπως στὴ Ἱστορία μας εἰς τὸ «Εἵκοσι ἕνα»  
τὸ ὄνομα τοῦ πάπου σου εὐρίσκεταὶ γραμμένα  
μὲ γράμματα ὀλόχρυσα θὲ νὰ γραφῆ κ' ἐσένα  
διὰ τ' ἀνδραγαθίματα 'που ἔχεις καμωμένα.  
Κ' ἐγὼ θαυμάζω σήμερο γιὰ τὸν ἡρωϊσμό σου  
καὶ σὲ συγγαίρω ἐν ταυτῷ γιὰ τὸν προβιβασμό Σου.

## Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΟΛΑΣ ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ

Μιὰ ξεχασμένη ἡρωϊκὴ προσωπικότης 'που ὁ χρόνος μαζί  
μὲ τόσες ἄλλες κοντεὺει νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν Ἱστορία, γεννή-  
θηκε στὴ Βιάννο κατὰ τὸ 1805 περίπου. Ἡ προσωπικότης αὐτὴ  
εἶναι ὁ Καπετὰν Νικόλας Πλουμίδης, πάπος τῶν κ. κ. Ἐμμ.  
Πλουμίδη ὀδοντοῖατροῦ ἐν Ἱεραπέτρα καὶ Ἀντωνίου Πλουμίδη  
ἱατροῦ ἐν Ἀρχάναις. Ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἔπρεπε νὰ κατέχῃ θέσιν εἰς  
τὸ πάνθεον τῶν ἡρώων μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων συναγωνιστῶν  
του, ἔμεινε λησμονημένος καὶ σχεδὸν ἄγνωστος. Ἐγὼ ὅμως ποῦ  
τὸν ἀνεκάλυψα δὲν θὰ τὸν ἀφήσω παραπονεμένον καὶ ἄγνωστον.

Ἐφηβος ἀκόμη ἕνας ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶχαν κρυμμένο μέσα  
τους τὸν ἱερώτερον πατριωτικὸν ἐνθουσιασμό καὶ τὸ μίσος κατὰ  
τῆς τυραννίας, ἔφυγε ἀπὸ τὴ σκλαβωμένη πατρίδα του καὶ ἐπῆγε  
στὴν ἀγωνιζομένη τότε Ἑλλάδα καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μά-  
χας τοῦ 1821 εἰς τὰς ὁποίας διεκρίθηκε γιὰ τὴν τόλμη καὶ ἡ-  
ρωϊσμό του.

Ἐνεκα τούτου ὁ ἀείμνηστος Καποδίστριας τὸν ἀνέλαβε ὑπὸ  
τὴν προστασίαν του καὶ ἀφοῦ ἐξεπαιδεύθη στό Ναύπλιον κάτε-  
τάχθη εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν ἀναδειχθεὶς ἕνας ἀπὸ ἐκείνους

ὅπου ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τοῦ πρώτου ἐκείνου ἔθν. στρατοῦ ἀποκτήσας πολὺ ταχέως τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου.

Ἄλλὰ ἡ γενναία του ψυχὴ δὲν μπορούσε νὰ μείνῃ ἀσυγκλί- νητος βλέποντας τὴ βαρεῖα σκλαβιά τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος καὶ ἐγκαταλείψας τὴν περιδλεπτο καὶ ζηλωμένη καὶ δυσκολοα- πόκτητο θέσι του ὡς καὶ τὰ στρέμματα ὅπου τοῦ εἶχε παραχω- ρήσει ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις διὰ τοὺς ἀγῶνας του κατέδημε στὴ Κρήτη ὡς ἐθελοντῆς μετὰ τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος του καὶ ἔλαβε μέρος εἰς ὅλους τοὺς πρώτους Κρητικὸς πολέμους.

Θέλοντας δὲ νὰ ἀναπτέρωσῃ καὶ νὰ τονώσῃ περισσότερο τὸ ἔθνικὸ φρόνημα τῆς Κρητικῆς ἰδίως νεολαίας ποῦ ἡ ἔλλειψις τῆς στοιχειώδους γραμματικῆς μορφώσεως σιγὰ σιγὰ ἀσφαλῶς ἦθελε μειώσῃ, ἀπεφάσισε νὰ ἀναλάβῃ ἓνα ἄλλο μέγαν ἀγῶνα ἐξ ἴσου ἢ καὶ περισσότερον πατριωτικόν. Μ' αὐτὴ τὴ σκέψι ἴδρυσε εἰς Βιάννο τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν ἰδωτικὸν σχολεῖον διδάξας πρῶτος τὰ Νεοελληνικὰ γράμματα καὶ ἐξηκολούθει ἀκόμη τὴν ἔθνικὴ του δρᾶσιν ἀνούραστα καὶ γέρων ἀκόμα μέχρι τοῦ 1877 ὅπου ἀπέθανε ἀφήσας τὴν σύζυγον του, τέσσαρας θυγατέρας καὶ τὸν υἱόν του Μιχαήλ. Μετὰ τὸ θάνατο του ἔχασε ἡ Κρήτη ἓνα ἀπὸ τοὺς φλογεροὺς πατριώτας.

### Ἐπὶ τῷ διωγμῷ τοῦ Πλαστήρα

Τὰ χέρια ποῦ γλυτώσαν ὄσους μπόρεσαν

ἀπ' τὴ Μικρὰ Ἀσία προσπαθοῦν νὰ σπάσουν!

Κι' αὐτοὺς ὅπου τὰ κρύβουν γιὰ νὰ μὴν τὰ βροῦν.

τοὺς φοβερίζουν πῶς θὰ τοὺς κρεμάσουν.

Μὰ ὅταν ἐσταυρώσαν τὸ Χριστὸ

τοῦ βοήκων οἱ Ἑβραῖοι μιὰ αἰτία!

Μὰ τὸν Πλαστήρα ποῦ ζητοῦν νὰ πνίξουν

Ποιὰ ἔχει διαπράξει ἁμαρτία;

12—10—1925

# ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ 1912 - 1922  
ΗΡΩΪΚΩΣ ΠΕΣΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΑΠΟΒΙΩΣΑΝΤΩΝ ΕΦΕΛΡΩΝ

Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Στρατολογικοῦ Γραφείου Ἡρακλείου κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν τελευταίων πολέμων 1912-1922 ἔπεσαν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι εἰς τὸ πεδίον τῆς τιμῆς 2,300 ἀξιωματικοί, στρατιῶται καὶ ἐθελονταί. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔχομεν ἀκριβῆ ὀνομαστικὸν γενικὸν κατάλογον, δημοσιεύομεν ἐνταῦθα μόνον τὰ ὀνόματα ἔπου μᾶς ἐστάλησαν κατάλογοι. Ἐπιφυλασσόμεθα δὲ νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὸν Β' τόμον.

## *Κοινότης Νεαπόλεως Μεγαμβέλλου*

1) Εὐστάθ. Ἐμμ. Δικλιενᾶς Ἀν)γὸς πεσὼν εἰς τὰ ὑψόμενα Κιουταχίας τῆ 2 Ἰουλίου 1922.

2) Ἰωάννης Γεωρ. Πλευρίδης Ἀν)γὸς ἡμιλωτίσθη καὶ ἀπεβίωσεν εἰς Νοσοκομεῖον Οὐσάκ.

3) Δημήτριος Ἐμμ. Δικλιενᾶκης Ἀν)θυππιστῆς πεσὼν εἰς Μιχύρο Δένδρον τῆ 2α Ἰουλίου 1917.

4) Ἰωσήφ Γ. Ζουλένος Ἀν)στῆς πεσὼν εἰς Δοῦράνην τῆ 5η Σεπτεμβρίου 1918.

5) Γεώργιος Μιχθ. Δικλιενᾶκης ἐπιλοχίας πεσὼν εἰς Σηγγάριον τῆ 15η Αὐγούστου 1922.

6) Γιλκινᾶκης Γεωρ. λοχίας πεσὼν τὴν 13 ην Αὐγούστου 1922 εἰς Τριμπούρ Ὀγλου.

7) Ἰωάννης Χαρ. Τσιχλῆς λοχίας πεσὼν εἰς Δοῦράνην 5 Σεπτεμβρίου 1918.

8) Κωνστ. Γ. Ζωγραφάκης λοχίας ἀποβιώσας ἔνεκα κικουχιῶν πολέμου.

9) Ραδιάμηνθος Κ. Δικλιενᾶς λοχίας ἀποβιώ-

σας ἕνεκα κκκουχιῶν πολέμου, εἰς Νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν.

10) Ἀθηνογ. Ε. Ψαλιδάκης λοχίας μαχόμενος εἰς Σαγγάριον καὶ τραυματισθεὶς ἀπεβίωσεν εἰς Νοσοκομεῖον Δωρυλαίου 16 Νοεμβρίου 1921.

11) Μιχαὴλ Φωτ. Μικωλιῆς λοχίας ἡμικλωτίσθη καὶ ἐξηφάνισθη.

12) Κ. Χαρ. Τσιγλῆς ἀποβίωσας λόγῳ κκκουχιῶν πολέμου.

13) Ἐμμ. Ἀριστ. Κοντρούκης πεσὼν εἰς ὑψόμενα Μικωλιάσης.

14) Ἀντώνιος Ἐμμ. Βασιλῆκης πεσὼν κατὰ τὸ 1918.

15) Κωνστ. Ἐμμ. Σπυρίκης ἀποβίωσας ἕνεκα κκκουχιῶν πολέμου.

16) Γεωρ. Κ. Γουλιδάκης ἀποβίωσας ἕνεκα κκκουχιῶν πολέμου.

17) Ἐλευθέριος Μ. Μαντουδάς πεσὼν εἰς Δεμῆρ Ἰσάρ Ν)δριον 1917.

18) Μιχαὴλ Σπυρ. Κιφφετζάκης ἡμικλωτίσθη καὶ ἐξηφάνισθη.

19) Κλέων Ἰωάν. Διλλινῆς πεσὼν εἰς Μπάλ Μιχμοῦτ Σ)δριον 1922.

20) Ἐμμ. Γ. Τσαγκιράκης ἀπεβίωσεν ἕνεκα κκκουχιῶν πολέμου.

21) Μιχαὴλ Γ. Ταμπουριτζῆς πεσὼν εἰς Ἀετοράχην 1 Ἰανουαρίου 1912.

22) Ν. Κωνστ. Φιλῆτικῆς πεσὼν εἰς Ἀετοράχην 1 Ἰανουαρίου 1913.

23) Ἐμμ. Μιχ. Χεντίκης ἡμικλωτίσθη καὶ ἐξηφάνισθη.

24) Κωνστ. Ἀντ. Φινοκλιώτης πεσὼν εἰς Δοῦράνην 3 Σεπτεμβρίου 1918.

25) Ἐμμ. Χ. Γ. Τσιγλῆς πεσὼν εἰς Ταμποῦρ Ὀγλοῦ 16 Αὐγούστου 1922.

26) Ἰωάννης Κ. Τσιγλῆς πεσὼν εἰς Δοῦράνην

**5 Σεπτεμβρίου 1912.**

**27) Μενελ. Εύσταθ. Μεθυμιάκης** ἀπεβίωσεν ἔνεκα τροχυμυτισμοῦ εἰς Νοσοκομεῖον.

**28) Ἄντ. Ἀνδρικοῦ Χαλκιδικάκης** πεσὼν εἰς Μπιζάνι.

**29) Ἐμμ. Ἀνδρικοῦ Χαλκιδικάκης** πεσὼν εἰς Μπιζάνι.

**30) Ἐμμ. Γ. Φυσουλίκης** ἀπεβίωσεν ἔνεκα κακουχιῶν πολέμου εἰς Νοσοκομεῖον Χαλκίδος.

**31) Ἐλευθέριος Ι. Πεδιώτης** συνελήφθη εἰς ὑποχώρησιν καὶ ἐφονεύθη.

**32) Ἄντ. Νικ. Φουσκάκης** πεσὼν εἰς Ἀετοράχην Φεβρουάριον 1912.

**33) Μιχαὴλ Ε. Τυράκης** πεσὼν εἰς Ἄνω Τζουμαγιάν τῆ 25 Ἰανουαρίου 1912.

**34) Ἐλευθέριος Νικολ. Μεθυμιάκης** πεσὼν εἰς Μ. Ἀσίαν 18 Αὐγούστου 1922.

**35) Ἐμμ. Γ. Μιχῆς** πεσὼν εἰς Τριμπούρ Ὀγλοῦ τῆ 12 η Αὐγούστου 1922.

**36) Γεώργιος Ἰωάν. Κερυνίκης** πεσὼν εἰς Λιχανᾶ τῆ 21 η Ἰουλίου 1913.

**37) Βασίλειος Νικολ. Τσαμπιρολάκης** ἀποβίωσας εἰς Βον Στρατιωτικὸν Νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν λόγῳ κακουχιῶν πολέμου.

**38) Ἐμμ. Γ. Μπαρμπούνης** ἠχμηλωτίσθη καὶ ἐφονεύθη.

**39) Ἰωάννης Γ. Μαγριπλῆς** ἀπεβίωσεν ἔνεκα κακουχιῶν πολέμου.

**40) Γεώργιος Ἐμμ. Λαυρετάκης,** ἀπεβίωσεν λόγῳ κακουχιῶν πολέμου.

**41) Κωνστ. Ἰωάν. Σουλγεαρδάκης,** ἀπεβίωσεν λόγῳ κακουχιῶν πολέμου 6 Ἰουλίου 1926 Νοσοκομεῖον Δράμης.

**42) Νικολ. Κ. Ψαλιδικάκης** πεσὼν εἰς Δοϊράνην τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1918.

43) Έρμ. Σφακιαννάκης πεσών εις Λαχανά.

44) Μιχαήλ Ι. Πικυλάκης ἐπνίγη εις τορπιλισμὸν τῆς « Πελοποννήσου » τὴν 2' Ο)βρίου 1917

45) Μιχαήλ Πετράκης, ἀπεβίωσεν λόγῳ κακουχιῶν πολέμου.

46) Φώτιος Ι. Μικράκης ἀπεβίωσεν λόγῳ κακουχιῶν πολέμου.

### *Κοινότης Βουλευμένης Μεραμβέλλου*

Έρμ.αν. Συμεὼν Σταματάκης, Έρμ.αν. Μιχ. Τζάβλας, Γεώρ. Άντ. Άνδριανάκης, Ίω. Νικ. Φαλιδιάκης, Άντ. Στ. Στυρακιάκης, Ίωάν. Ε. Παναγιωτάκης, Έρμ. Πανακωνοστασινιάκης.

### *Κοινότης Κριτσᾶς Μεραμβέλλου*

1) Ίωάννης Κ. Κλώντζας ὑπὸλοχος, 2) Μιχαήλ Γ. Περάκης ἀνθυπασπιστῆς πεζ., 3) Γεώρ. Μ. Σκύβελος λοχίας, 4) Έρμ. Γ. Κλώντζας λοχίας, 5) Ίωάν. Ε. Δαβράδος λοχίας, 6) Ίωάν. Μ. Κουτουλάκης λοχίας, 7) Μιχαήλ Γ. Ἀλέξης λοχίας, 8) Κωνστ. Ι. Ταβλάς δεκανεὺς, 9) Έρμ. Μ. Κλώντζας δεκανεὺς, 10) Δημ. Γ. Σκύβελος δεκανεὺς, 11) Ίωάννης Μ. Ἀτσιλῆς δεκανεὺς, 12) Στερεὸς Ι. Κλώντζας δεκανεὺς, 13) Μιχαήλ Γ. Κοκκίνης στρατιώτης ἐθελοντῆς, 14) Μιχαήλ Ν. Ἀτσιλῆς στρατιώτης, 15) Ίωάννης Ν. Φέλλος στρατιώτης, 16) Γεώργ. Κ. Ἀφορδικὸς στρατιώτης, 17) Μιχαήλ Δ. Ἀφορδικὸς στρατ., 18) Κωνστ. Ν. Τσαγκιράκης στρατιώτης, 19) Ίωάν. Π. Σγουρὸς στρατιώτης, 20) Έρμ. Ι. Κερούλης στρατιώτης, 21) Δημ. Κ. Κουτουλάκης στρατιώτης, 22) Γεώργ. Μ. Τζιρῆς στρατ., 23) Μιχ. Ε. Τραντᾶς στρατ., 24) Νικολ. Έρ. Μπρόκος στρατ., 25) Γεώργ. Μ. Πάγκαλος στρατ., 26) Έρμ. Πάγκαλος στρατ., 27) Γεώργιος Μ.

**Κλώντζης στρατ., 28) 'Αθηνάσιος Μ. Κλώντζης στρατιώτης., 29) 'Ιωάννης Γ. Δαδράδος στρατ. 30) 'Ιωσήφ Ε. 'Ατσιλής στρατ. 31) Μιχαήλ Ι. Κερούλης στρατ., 32) 'Ελευθέριος Μ. Μισσάρος στρατιώτης.**

*'Αποβιώσαντες ὡς αἰχμάλωτοι ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ*

**1) Στιλδρος 'Εμμ. Συμεάκης δεκανεὺς, 2) Μενέλαος Γ. Πίγκυλος δεκανεὺς, 3) 'Αθηνάσιος Μ. Κλώντζης στρατιώτης, 4) Νικόλκος Ι. Κιμπινὸς στρατιώτης, 5) Μιχαήλ 'Εμμ. Δετοράκης, στρατιώτης, 6) Γεώργιος Ν. Κουτουλάκης στρατιώτης, 7) Μιχαήλ Ν. Κουτουλάκης στρατιώτης, 8) Νικόλκος Γ. Κουτελάρος στρατιώτης, 9) Γεώργιος Κ. Κοκκίνης στρατιώτης, 10) Στερεὸς Ι. Κατσούλης στρατιώτης, 11) Δημήτριος Ι. Κουτουλάκης στρατιώτης 12) 'Εμμ. Ι. Ταβλάς στρατιώτης, 13) Νικόλκος 'Εμμ. Πιπιδούλης Χωροφύλαξ.**

*'Αποβιώσαντες λόγω νακουχιῶν*

**1) 'Ιωάννης Μ. Τζώρτζης ἀνθυπασπιστῆς πεζ. 2) Κωνστ. Ε. Κουτάντος 'στρατιώτης, 3) Νικολ. Ε. Σιγανὸς στρατιώτης, 4) 'Ιωάννης Μ. 'Ατσιλής στρατιώτης 5) 'Εμμ. Γ. Μπροκίκης στρατιώτης, 6) 'Εμμ. Α. 'Αρχαύλης στρατιώτης, 7) 'Ιωάννης 'Εμμ. Κουτουλάκης στρατιώτης, 8) Κωνστ. Ι. Δεινᾶς στρατιώτης, 9) 'Εμμ. Τριαντᾶς στρατιώτης, 10) Πέτρος Στ. Μιληνάκης Χωροφύλαξ, 11) Στερεὸς Δ. Δικλιναῖς Χωροφύλαξ, 12) Γ. Μ. Τζηνόπουλος Χωροφύλαξ, 13) 'Ιωάννης Μ. Ταβλάς Χωροφύλαξ, 14) 'Εμμ. Γ. Λαθιωτάκης Χωροφύλαξ, 15) Γεώργιος Δ. Κλώντζης στρατιώτης.**

*Μοχοῦ Πεδιάδος*

**1) Μιχ. Δ. Κιπετινάκης, 2) Μιχ. Κρουστ.**



Σταυράκης, 3) Κωνστ. Ε. Χατζάκης, 4) Γ. Ε. Φρουδαράκης, 5) Έμμ. Ι. Άνουφαντάκης, 6) Έμμ. Μ. Γ. Άνουφιντάκης, 7) Έμμ. Ν. Σουρονάκης, 8) Ι. Ε. Δικμιντάκης, 9) Κωνστ. Ν. Μορφουλάκης, 10) Γεώργιος Μ. Π. Ν. Άνοφαντάκης Άνθυπολοχαγός, 11) Έμμ. Νικ. Κριτσοτάκης λογίας, 12) Γ. Ε. Πιραβολιάσης 13) Έμμ. Έλ. Κορνελάκης. 14) Νικ. Ε. Φρουδινράκης, 15) Κωνστ. Ε. Άνοφαντάκης Άνθυπολοχαγός, 16) Νικ. Α. Γιακουμάκης Άνθυπασπιστής, 17) Γ. Ν. Καργιωτάκης, 18) Ι. Ε. Τσιγκιάρης, 19) Ε. Γ. Βουλγαράκης, 20) Άντ. Π. Ι. Άνοφαντάκης, 21) Κων. Η. Πικιδουγιαννάκης, 22) Έμμ. Χρισστής Κατριάδης, 23) Γεωρ. Ι. Ψυχογιός, 24) Γ. Μ. Ψυχογιός, 25) Γ. Ε. Λαγούδης, 26) Ι. Μ. Κρητικάκης.

### Κοινότητος Άγίου Θωμά Ήρακλείου

1) Γωάννης Αρισ. Βασιλάκης Άνθυπολοχ.  
2) Χαράλαμπος Βασιλάκης Νικ. ύπεν)χης, 3) Γεώργιος Μιυράκης Έμμ. Δεικνεύς, 4) Φιν. Κοριλιάνης Μιχ. στρατιώτης, 5) Γεώργιος Κιτσουνάκης Δράγκου στρατιώτης, 6) Μιχαήλ Ήρωνυμάκης Γωάννου Δεικνεύς, 7) Άριστείδης Φριγκιουδάκης Ι. στρατιώτης, 8) Θωμάς Κοζυράκης Κωνστ. στρατιώτης, 9) Νικόλκος Μιγουλάκης Μιχαήλ στρατιώτης, 10) Γεώργιος Μιγουλάκης Μιχ. στρατιώτης, 11) Θωμάς Τσουρακάκης Θεοδ. στρατιώτης, 12) Κωνστ. Κυριακάκης Μιχ. στρατιώτης.

### Έξ Άδρακτίων

1) Νικόλκος Σπόκος Νικολίου στρατιώτης, 2) Γω. Διδούκης Άνδρέου στρατιώτης, 3) Γ. Χαϊρέτης Σπυριδ. αντίρτης, 4) Νικ. Χαϊρέ-

της Ἐμμ. Δεκιμεύς, 3) Ζαχαρίας Κατσιλάκης  
Θωμά στρατιώτης.

### Ἐκ Πεοβολιανῶν

1) Ἐμμ. Μιλλικράκης Γεωρ. στρατιώτης, 2)  
Σάββας καὶ Ἰωάννης Σεβιστάκης Ἐμμ. (ἄδελφοὶ)  
στρατ., 3) Μᾶρκος Βισιλάκης Νικολ. στρατιώτης  
4) Ἰωάννης Μιρῆς Στεφάνου στρατ. (φοιτητῆς  
Ἰατρικῆς) ἐξ Ἁγίου Θωμά.

### Κοινότης Ευδᾶ Πεδιάδος

Γ. Δ. Σοφάκης ἢ Βισιλογιμδράκης, Κωνστ.  
Γ. Λυδάκης, Κωνστ. Α. Λυδάκης, Μιχαὴλ Γ.  
Λυδάκης, Εὐσ. Ι. Μιλλιωτάκης, Κωνστ. Ε. Κορ-  
νιλάκης, Γ. Ε. Κορνιλάκης.

### Κοινότης Ἱεραπέτρας

Κορνάρος Γ. Νικολ., Γιαννικιάκης Ἄγγελος Ι.,  
Φιλανδριάκης Ἰωάννης Ε., Τσαντηράκης Παντε-  
λῆς Ἰω., Κοκκοτάκης Ἰωάννης Ἐμμ., Μελάς  
Νικόλκος Πέτρου, Ἀσπραδιάκης Γεώργιος Ἰω.,  
Σφακιανάκης Ἀνδρέας Γ., Κουγιουμουτζάκης.  
Δημήτριος Γ., Γιαννικιάκης Ἀντ. Ἐμμ., Κατζοῦ-  
λιος Κωνστ. Η., Ρουμελιωτάκης Ἀντώνιος Ν.,  
Κῆμος Νικόλκος Πέτρου, Δασκιάκης Ἰωάννης  
Σωκρ., Ξενθάκης Ἐμμ. Ἰωάννου, Ἀσπραδιάκης  
Ἐμμ. Ἰωάννου, Ταμιωλάκης Μιχ. Γ., Μπαλο-  
θείρης Μιχ. Κ., Καραγιαννάκης Ἀνδρέας Γ., Χα-  
λέπης Ἐμμ. Γεωρ., Ξενθάκης Ἠλίας Ἰωάννου,  
Δημάκης Νικόλκος Σπυρ., Τσιχάκης Ἐμμ. Γ.,  
Παντούλης Ἀνδρέας Νικολ., Παγωμένος Σταῦ-  
ρος Θεοδ., Πετάσης Πολυχρ. Ἀντ., Φριγκού-  
λης Σταῦρος Χαρ., Ροδιθάκης Νικόλκος Ἀντ.,  
Καρανδινὸς Νικ. Μιχ., Τραχανᾶς Ἀντ. Στεφά-  
νου. Λαγουδιάκης Ἐμμ. Κουήλ Δημητ., Λαμπρά-  
κης Ἰωάννης Εὐστρο., Σιμουήλ Φωκίων Ἀνδρέ-

ου, Μπλαμπινάκης Νικόλαος Γεωργίου, Μπαργκάκης Έμμ. Νικολ., Βισιλιάκης Έμμ. Γεωργίου, Φιλανδραράκης Έμμ. Μιχ., Ψιλλινάκης Μάρκος Νικολάου, Λιοντάκης Μάρκος Έμμ., Χρυσοφάκης Έμμ. Μιχαήλ.

*Έκ κάτω Χωρίου Ίεραπέτρας*

Έμμ. Γ. Κορνιωτάκης, Κ. Γ. Λαβέτζης, Έμμ. Ι. Δερμιτζάκης, Μιχαήλ Γ. Περιολζαράκης, Σ. Ν. Καθεκλάκης, Νικόλαος Χριστ. Τομαδάκης, Γεώργιος Ι. Λιουδάκης.

*Έπάνω Χωρίου Ίεραπέτρας*

Μιχαήλ Γ. Κωσταντάκης, Έμμ. Δ. Κωσταντάκης, Ι. Ε. Καρμινογιάννης, Ίάκωβος Γ. Μπορνέλης, Γ. Ε. Στρατάκης Γ. Κ. Τζανετάκης, Γ. Ι. Φραγγούλης. Έμμ. Γ. Αθουράκης.

*Χωρίου Έπισκοπής Ίεραπέτρας*

Ήρικλής Ε. Μουσουράκης, Ίωάννης Ε. Βενετσάκης, Σπ. Ε. Ήλρουδιάκης, Γεώργιος Κ. Ρουσελάκης, Έμμ. Ν. Μολυμπάκης, Έμμ. Γ. Δερμιτζάκης, Κωνστ. Χαρ. Βενετσινάκης, Έμμ. Κ. Φλουράκης, Ε. Ν. Γερωμαρακάκης, Γεώργιος Ε. Άνκτολιωτάκης, Δημ. Ε. Άνκτολιωτάκης, Έμμ. Κ. Φουντουλάκης, Ίωάννης Κ. Φουντουλάκης.

*Έκ του χωρίου Μεσελέρων Ίεραπέτρας*

Νικόλαος Ι. Κοντοπόδης ύπηγός, Πέτρος Μιχ. Κοντοπόδης στρατ., Μάρκος Ε. Γαλιανάκης στρατ., Μιχ. Γ. Κιτσιράκης στρατιώτης, Έμμ. Κ. Σκουλούδης στρατ., Ίωάννης Κ. Περαιντώνης στρατ., Δημήτριος Ε. Δόργις στρατ.

*Έκ του Χωρίου Μακρυλιάς Ίεραπέτρας*

Ίωάννης Δ. Βερίγος δεκανεύς, Συμεών Φροσάρης στρατιώτης, Έμμ. Στ. Σταυρινάκης.

*Ἐκ τοῦ Χωρίου Κεντρί Ἱεραπέτρας*

Ἰηλίας Ἐμμ. Ξανθάκης, Ἰωάννης Στυλ. Διαλ-  
λινάς, Ἰωάννης Μιχ. Περιστεριδῆς, Νικόλαος  
Χαρ. Βογιατζῆς.

*Ἐκ τοῦ Χωρίου Συκολόγου Βιάννου*

Ἐρμανουήλ Γεωργίου Χρήστου Τσαγκιράκης.  
Ἰωάννης Γεωρ. Χρ. Τσαγκιράκης, Ἐμμ. Γ.  
Κωνσταντάκης, Ἄντ. Γ. Πιτροπιάκης, Γρηγόριος  
Δ. Κασσιάκης, Μιχ. Γ. Κωνσταντάκης, Πολυχ.  
Ε. Πετριάκης, Δημ. Ε. Πετριάκης, Μιχ. Ι. Στι-  
δικτάκης, Ἐμμ. Μην. Σταθιάκης.

*Φουρνῆς Μεραμβέλλου*

Βισιλ. Ἰ. Χατζιδάκης λοχ., Δημ. Ι. Χηρά-  
κης δεκ., Ἐμμ. Κ. Μπικριμπουνάκης δεκ., Ἐμμ.  
Κ. Στιδικτάκης στρατ., Ἰηλίας Μύρ. Τυριάκης  
δεκ., Κωνστ. Γ. Λεμπιδάκης στρατ., Γεώρ. Ἐμμ.  
Φιερέτζης στρατ., Γεώργ. Ἐλευθ. Πρατσιανάκης  
στρατ., Ἐρμανουήλ Ν. Μπικριμπούνης στρατι-  
ώτης, Ἐρμανουήλ Ἰωάννου Φουλῆς στρατιώτης,  
Κουμπουνάκης Γ. Δημ. Ἀνθυπισπιστής, Πρα-  
σιάκης Κ. Νικ. στρατ., Βισιλιάκης Ἐμμ. Γεωρ.  
στρατ., Βηρδιχάκης Ἰωσ. Θεοδ. στρατ., Μηνια-  
δάκης Γ. στρατ., Μηνιχάκης Ι. στρατ., Λιζάρου  
Νικ. στρατιώτης, Φινουριάκης Δημ. Κωνστ.,  
Μπιτείνης Γ. στρατ., Γρηγοράκης Κωνστ. στρατ.,  
Μπιντιλάκης Νικ. Ἐμμ. Λυριάκης Ἐμμ. Μιχὴλ  
στρατ., Βηρδιχῆς Ἰηλίας Δ. στρατ., Κιτρινῆς Ἐμμ.  
Γ. στρατ., Λουκάκης Ι. στρατιώτης, Κωστάκης Ι.  
Ἄδριμ. στρατ. Ἀρμιστάκης Ἰωάννης Γ. στρατι-  
ώτης, Φινουργιάνης Ι. Στ. στρατ., Δρακωνάκης  
Μιχ. Νικ. στρατιώτης, Μπουρλιάκης Ἐμμ. Μύρ.  
στρατιώτης, Ζερβιάκης Κ. Μιχ. ἐπιλοχίης, Μυρο-  
ειδῆς Ι. Μιχ. στρατ., Μυροειδῆς Ἐμμ. Μύρ. λο-

χίης, Ἀμυριώτης Ἄνδρ. Ἐμμ. στρατ., Μπρῶ-  
πούνης Ἄνιστ. Νικολ. στρατιώτης.

(Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀνυπερομένων ἔπασεν μνη-  
χόμενος ἡρωϊκῶς καὶ ὁ ἐξ Ἡρακλείου Ἐμμανουὴλ **Ι. Μοσχπιδιάκης** κλάσεως **1918** εἰς τὴν  
μάχην τοῦ Σαρῶ τὴν **17 Μαΐου 1918**.)

## ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΥΠΕΡ ΠΙΣΤΕΩΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΠΕΣΟΝΤΑΣ

Ὀλίγας λέξεις θὰ εἰπῶ εἰς τὰς ψυχὰς ἐκείνων  
ἔπου τίμησαν καὶ ἐδόξασαν τὸ Ἔθνος τῶν Ἑλλήνων.  
Στοὺς θεῖους Ἐθνομάρτυρας ἔπου μὲ χαρὰ καὶ ἐλπίδα.  
ἔχύσανε τὸ αἷμα των γιὰ πίστη καὶ πατρίδα.  
Κ' ἐπήγαν εἰς τοὺς Οὐρανοὺς μαρτυρικὴ λαμπάδα  
καὶ ἔχάραξε τὸ αἷμα των τὴ σημερινὴ Ἑλλάδα.

Ὀλίγας λέξεις μοναχά! Ἄλλὰ καὶ τί νὰ εἶπω;  
Σ' αὐτοὺς ποῦ τώρα βρίσκονται μέσ' τῆς Ἐδὲμ τὸν κῆπο.  
Ἡ πολυμίλα Μοῦσα μου λίγα θὰ ὁμιλήσῃ  
τοὺς Τουρκομάχους ἥρωας πῶς θὲ νὰ ἐξυμνήσῃ;  
Ἄφοῦ στὴν αὐταπάρνησι ἔπου δεῖξαν τὴ μεγάλη  
ὄσα πολλὰ καὶ ἂν τοὺς εἰπῇ λίγα θὰ εἶναι πάλι.  
Ἐξ ἄλλου δὲν χρειάζονται αὐτοὶ πολλοὺς ἐπαίνους  
τοὺς φθάνει ὁ τίτλος «Λυτρωταὶ τοῦ ἀλυτρώτου Γένους».

Πόσες φορὲς χωρὶς ψωμί, γυμνοὶ καὶ διψασμένοι  
ἐπολεμοῦσαν τὸν ἐχθρὸν οἱ τρισμακαρισμένοι.  
Τὸ χιόνι στρωῶμα εἶχανε. Τὴν πέτρα προσκεφάλι  
καὶ σκέπασμα τὰ σύνεφα! Ἐκεῖνοι οἱ μεγάλοι.  
Γιὰ τὴν ἐλευθερίαν μας καὶ μόνον προσπαθοῦσαν  
καὶ σὰν λειοντάρια ἄγρια τὸ ἐχθροὺς ἐκυνηγοῦσαν.

Μ' ἂν καὶ στοὺς Ἐθνομάρτυρας ἡ δόξα παραστέκει  
καὶ στέφανον ἀμάραντο καὶ αἰώνιον τοὺς πλέκει.

Φέρετε δάφνες και μυρτιές να πλέξωμεν ἀψίδα  
σὲ κείνους ποῦ ἐπέσανε γιὰ τὴ γλυκειὰ Πατρίδα.

ὦ σεῖς ποῦ μαρτυρήσατε γιὰ τὴν Ἐλευθερία  
ψηλοὶ ἀετοὶ χρυσοφότεροι κοσμοεξακουσμένοι  
κανεῖς μας δὲν σὰς λησιμονᾶ οὔτε κ' ἡ ἱστορία  
οὔτε κι' ἀπὸ τὴ Μοῦσα μου δὲν εἶσθε ξεχασμένοι.  
Ναὶ θεοὶ Ἐθνομάρτυρες δὲν θὰ σὰς λησιμονήσῃ  
κ' ἡ λύρα μου ἢ φτωχικὴ θὲ νὰ σὰς τραγουδήσῃ.  
Πρόμαχοι τῆς Ἐλευθερίας ἀτρόμητα ληοντάρια  
καὶ νεκροθάπται τῆς Τουρκιάς χαρᾶς σας παληκάρια.

Σεῖς ὅμως τώρα κείτεσθε στῆς μαύρης γῆς τὸ χῶμα  
καὶ ἔχετε γιὰ σπῆτι σας τοῦ Οὐρανοῦ τὸ δῶμα.  
Κλίνας τ' ἀπάτητα βουνά, τὰ λουλουδοστρωμένα  
ὄπου μὲ δάφνες και μυρτιές τᾶχετε στολισμένα.  
Τὰ ἄστρα και τὸν ἥλιο ἔχετε γιὰ λυχνάρια  
καὶ ἀναπαύεσθ' ἤσυχα—χαρὰ σας παληκάρια.  
Ναὶ λεβεντόκορμα παιδιὰ δὲν εἶσθε ἴποθαμένα  
ὁ χάρος δὲν σὰς ἔπηρε ἐπέσατ' ἀνδρειωμένα.  
Δὲν ἀποθαίνουνε ποτὲ αὐτοὶ ποῦ πολεμοῦνε  
νὰ λευθερώσουν ἀδελφοὺς και νὰ λευθερωθοῦνε.

Τὰ ἱερά σας κόκκαλα τὰ τρισαγιασμένα  
ποῦ σὲ λαγκάδια και βουνὰ εἶναι διασκορπισμένα.  
Ἦθελα νᾶχα δύναμι ὄλα νὰ συναθροίσω  
ἓνα τρανὸ κι' ἀπέραντο ἡρῶο νὰ σὰς κτίσω.  
Νὰ ἔρχονται ἢ μανάδες σας ἐκεῖ τὸν κάθε χρόνο  
γιὰ νὰ τὰ λιβανίζουνε νὰ λησιμονοῦν τὸν πόνο.  
Νὰ ἔρχονται ὄλοι οἱ ἀδελφοί, πατέρες κ' ἀδελφές σας  
φίλοι και ξένοι κ' ἐδικοὶ κι' ἀρραβωσιαστικὲς σας.  
Καὶ νὰ τελεῖται ἔθνικὸν ἐκεῖ προσκυνητῆρι  
γιὰ σὰς ἴπου ἐρουφήξετε τοῦ χάρου τὸ ποτῆρι.  
Πάνω στῆς νηότης τὸν ἀνθὸ μὲ θάρρος και μ' ἐλπίδα  
κι' ἐχύσετε τὸ αἷμα σας γιὰ τὴ γλυκειὰ πατρίδα.

Καὶ σεῖς μανάδες ποῦ ἔπασαν στὴ μάχη τὰ παιδιὰ σας  
μὴν κλαῖτε, μὴ στενάζεται καὶ μὴν πονεῖ ἡ καρδιά σας.

Ἄν ἔλειπαν τὰ τέκνα σας αὐτὰ τ' ἀνδρειωμένα  
χιλιάδες ἑλληνόπουλα θὰ ἦσαν σκλαβωμένα.

Τὸ αἷμα των τὸ πάναγνο πηλὸ ἔχει ζυμώσει,  
τὰ ἱερά των κόκκαλα γεφύρι ἔχουν κτίσει.

Κ' ἐπέρασε ἡ λευθεριά τὸ κράτος της ν' ἀπλώση  
καὶ τὸ ζοφῶδες τῆς σκλαβιάς σκότος νὰ διαλύση.

Ἄν νοερῶς γιὰ μιὰ στιγμή στὸν οὐρανὸ στραφῆτε  
ὄλους τοὺς ἔθνομάρτυρας ἀμέσως θεὸ νὰ ὀδητε

ποῦ μὲ ἀγγέλους ἔχοντε ἐκεῖ χορὸν στεμένα  
ὅσοι ἐπέσαν μάρτυρες ἀπ' τὰ Εἴκοσι ἕνα

κι' ἀπ' τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴ ἀπ' τὸν καιρὸν ἐκεῖνον  
ποῦ Βασιλέα εἶχαμε τὸν Μέγα Μωνσταντῖνον.

Κι' ἀπ' τὸν καιρὸν τοῦ ἠρώος τοῦ Λάμπρου τοῦ Κα-  
[τσώνη

καὶ τῶν Κλεφτοαρματολῶν καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Μὰ ὄχι μόνον παλαιοὶ μάρτυρες, ἀλλ' ἀκόμα  
ὄσους ἐσκέπασε ὡς χθὲς τῆς μαύρης γῆς τὸ χῶμα.

Καὶ κάθε μάρτυρας φορεῖ μαρτυρικὸ στεφάνι  
καὶ σύρνει ὁ Διάκος τὸ χορὸ μὲ τὸ Δασκαλογιάννη.

Νὰ ἡ ψυχὴ τοῦ Ξέπαπα, τοῦ Νιώτη, τοῦ Κριάρη  
καὶ τοῦ Σαχτούρη, Τσαμαδοῦ, τοῦ Ρήγα, τοῦ Κανάρη.

Νὰ ἡ ψυχὴ τοῦ Γαβριὴλ ποῦ κήκε στ' Ἀρκάδι  
καὶ τῶν λοιπῶν ἠρώων μας ποῦ κήσαν ὀμάδι.

Νὰ ἡ ψυχὴ τοῦ Κόρακα, τοῦ γέρω Σφακιανάκη  
καὶ τοῦ Κοκκίνη τ' ἀρχηγοῦ, μαζὺ καὶ τοῦ Χρυσάκη,

Τοῦ Μουρελομανώλη μας, τοῦ Λούτσου, τοῦ Τσαβόλα  
τοῦ Μαλικούτη, τῶν Κοντῶν καὶ τοῦ Ζερβονικόλα.

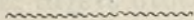
Νὰ τοῦ Τρυφίτσου ἡ ψυχὴ καὶ τοῦ Χατζῆ Κοκώλη  
καὶ τοῦ Μανουσοκαγιαμπῆ, καὶ τ' Ἀλεξομανώλη.

Νὰ τοῦ Κρασιώτη ἡ ψυχὴ μαζὺ καὶ τοῦ Καζάνη  
καὶ χιλιάδες μάρτυρες ποῦ πέσαν στὸ Μπιζάνι.

Ἄγνώστους βλέπω μάρτυρας ἀμέτρητους ἀκόμα  
ποῦ γιὰ Πατρίδα καὶ Θεὸ τοὺς ἔφαγε τὸ χῶμα.

Νὰ καὶ τὸν Μάριο Μπότσαρη νὰ καὶ τὸν Καραϊσκο.  
Νὰ χιλιάδες μάρτυρες! Λογαριασμὸ δὲν βρῖσκω.  
Νὰ τὸν Παλαιολόγον μας τὸν ἔνδοξον ἐκεῖνον  
\*ποῦ \*πεςε γιὰ τὸ \*Ἔθνος μας\* τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον.  
Μὲ τὴν πορφύραν μάρτυρος, μὲ στέμμα στὸ κεφάλι  
π' ἀρχίζει τὸ Τρισάγιον τῆς Λευθερίας νὰ ψάλλῃ.

Σ' αὐτὸ τὸ κενοτάφειον ποῦ βλέπουμε προστά μας  
ποῦ συμβολίζει τ' ἄχαρο καὶ μαῦρο κοιμητήρι,  
ποῦ ἀναπαύονται σ' αὐτὸ ἡσυχὰ τὰ παιδιὰ μας  
ὅπου ρουφήξαν πρόωρα τοῦ χάρου τὸ ποτήρι.  
Ἐκεῖνοι ποῦ μᾶς ἔκτισαν τῆς δόξης τὰ παλάτια  
μὲ πεινες, δίψες, βάσανα, κόπους καὶ ἀγωνία.  
Ἄς ποῦμεν ὅλοι μιὰ καρδιά, μὲ βουρκωμένα μάτι  
«Γαῖαν νὰ ἔχουν ἐλαφρὰν καὶ μνήμη αἰωνία».





## ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΠΟΥ ΜΟΥ

Ὁ πάπος μου Νικόλαος Γ. Διαλλινᾶς ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη εἰς τὸ Καινοσόριο Χωριὸ Μεραιμβέλλου (Νεάπολις). Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 80 περίπου ἐτῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 τῆς Κρήτης. Ἐθεωρεῖτο ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐξυπνοτέρους τῆς ἐποχῆς του. Ὅτι ἤθελε δοῦν τὰ μάτια του τὸ ἔκαμναν τὰ χέρια του. Ἦτο αὐτοχειροποίητος καλλιτέχνης καὶ νιταδόρος πρῶτος, σώζονται ἀκόμα καὶ τὴν σήμερον ὡς λ. χ. τὰ τέμπλα τῆς Μονῆς Ἀρετίου καὶ τοῦ εἰς Μυρσίνην Σιτείας Ἁγίου Ἰωάννου, ἔργα καλῆς τέχνης καὶ θαυμαζόμενα καὶ σήμερον ἀπὸ πολλοὺς καλλιτέχνας καὶ περιηγητάς. Τὰ τέμπλα τῆς Μεγάλης Παναγίας Νεαπόλεως τὰ ὅποια κατεστράφησαν διὰ πυρκαϊᾶς τὴν 26 Ἰουλίου 1905 ἦσαν ἔργα του, καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ ἔκανε χωρὶς νὰ πάη σὲ μάστορα. ἤξερε καὶ ἐδιώρθωνε ἐλαιοτριβεῖα, μύλους τοῦ νεροῦ καὶ ἀνεμομύλους καὶ ἐγύριζε σὲ ὅλη τὴν Κρήτη ὡς μοναδικὸς πρωτομάστορας εἰς ὅλα αὐτά. Τὰ γράμματά του ἦσαν ὀλίγα ἀλλὰ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐφαίνοντο πολλὰ διότι οἱ μαῦροι χρόνοι τῆς δουλείας δὲν ἐπέτρεπαν νὰ μάθῃ κανεὶς Χριστιανὸς πολλὰ γράμματα καὶ μόνον εἰς τὰ μοναστήρια κρυφὰ καὶ μετὰ φόβου Θεοῦ ἐμάθαιναν ὀλίγα γράμματα, κολυβογράμματα τὰ λεγόμενα Ὀκτώηχον, Ψαλιῆρι, Ἀπόστολον κλπ.

Ἡτύχησε νὰ κάμῃ 33 ἐγγόνια. Τὸ πρῶτον του ἀρσενικὸ ἤμουν ἐγώ, καὶ ἔνεκα τούτου εἶχε εἰς ἐμὲ ἐξαιρετικὴν συμπάθειαν κρυφὰ πάντοτε διὰ νὰ μὴ ζηλεύουν τὰ ἐπίλοιπα ἐγγόνια του. Τὸ Πάσχα, τὴν Ἀπόκριω, τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἐσυνηθίζαμεν καὶ ἐπηγαίναμεν μαζεμένα καμμιὰ φορὰ ὅλα καὶ τοῦ φιλοῦσαμε τὸ χέρι καὶ αὐτὸς πασίχαρος πάντοτε μᾶς ἐπροσφωνοῦσε: «Καλῶς τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ», ἐννοῶν μὲ αὐτὰ τὸν ἀριθμὸν 33 ὅπου ἤμεθα. Μᾶς ἐφιλοδώρει κουλούρια, λουκουμάδες, κάστανα κλπ. καὶ καθενὸς τὸ ἀπαραίτητον εἰκοσάρι, (δηλ. εἴκοσι παράδες πέντε λεπτὰ σημερινά.) Ὅταν δὲν ἐπρόσεχαν τὰ ἄλλα ἐργονάκια του μοῦ ἔδιδε κάτι παραπάνω καὶ ἐγὼ ἐπετοῦσα ἀπὸ τῆς χαρᾶς μου διὰ τὴν ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν καὶ συμπάθειαν ὅπου μοῦ εἶχε

Μίαν ἡμέραν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ στὸ μετόχι Σοῦβλο ἀπέχον ἔνεκα τῆς κακοδρομίας ἀπὸ τὸ Καινούριο χωριὸ τέσσαρες ὥρας ἂν καὶ εἶναι ἀπόστασις τὸ πολὺ δώδεκα χιλιόμετρα. Ἔκλαιγα καὶ ἤθελα νὰ τὸν ἀκολουθῶ, ὁπότε μὲ ἔβαλε εἰς τὴν καπούλα τοῦ μουλαριοῦ του καὶ ἐκαβαλήκεψε ἐκεῖνος στὸ σωμαρί, μὲ ἔδесе μὲ τῇ ζώνῃ του διὰ κάθε ἐνδεχόμενον νὰ μὴ νυστάξω στὸν δρόμον καὶ κοιμηθῶ νὰ πέσοι καὶ τῇ μισῇ ζώνῃ του ἦτο πάλι ζωσμένος δι' ἀσφάλειάν μου.

Ἄν καὶ πέρασαν πολλὰ χρόνια νομίζω πῶς εἶνε αὐτὴ ἡ στιγμή ὅπου χαροῦμενος ἐπήγαινα καβαλάρης καὶ ἐξηλεύανε τὰ ἐπιλοιπα ἐγγόνια του καὶ τὰ ξένα παιδιά διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν τιμὴν ὅπου μου ἔκανε.

Ἄμα ἤθελα ἴδῶ στὸν δρόμον τίποτε τὸν ἠρώτουν «παπποῦ ἐντάνε»; ἐκεῖνος δὲ χωρὶς νὰ βαρεθῇ μοῦ ἐξηγοῦσε πάντοτε τὸ κάθε πρᾶγμα μὲ εὐχαρίστησιν ἀλλὰ καὶ μὲ πολυλογία καὶ ἤθελε νὰ μοῦ τὰ περάσῃ ὅλα στὰ μυαλὰ σὰν δάσκαλος στὸ μαθητῆ.

Ἀφοῦ ἀντικρύσαμεν στὸ Σοῦβλο ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ ποῦ λέγεται «Ἄνυδρος» μοῦ ἔδειξε ἓνα μετοχάκι χαμηλὰ πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης καὶ μοῦ εἶπε «Νὰ ὁ Σοῦβλος» καὶ θέλεις παιδί μου νὰ μάθῃς γιατί τὸ λένε ἔτσι; Ναι παποῦ τοῦ εἶπα—καὶ ἐκεῖνος ἄρχισε μ' εὐχαρίστησι νὰ μοῦ διηγῆται ὡς ἑξῆς:

«Αὐτὸ τὸ μετόχι ἦτο ἰδιοκτησία ἑνὸς Τουρκαλβανοῦ καὶ τὸν ἐλέγανε Σούλιο ἀπὸ ποῦ τὸ βρῆκε δὲν ξέρω, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἦτο κακὸς σὰν τοὺς ἄλλους Τούρκους, ἦτο καλὸς ἄνθρωπος, προσεκάλεσε σιμισατόρους πολλοὺς χριστιανούς. τοὺς τὸ διεμοίρασεν καὶ τὸ καλλιεργοῦσαν σιμισακὸ χωρὶς ποτὲ νὰ τοὺς κάμῃ παρατήρησι, ὅτι ἤθελαν τοῦ ἐφανερώνανε, ποτὲ δὲν ἐμάλωσε μὲ κανένα, ὅλο μὲ γέλοιο τοὺς μιλοῦσε. Δὲν ἄφινε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Τούρκους νὰ πλησιάζουν στὸ μετόχι νὰ τοὺς ληστεύουν καὶ νὰ τοὺς πειράζουν καὶ γιὰ τοῦτο ἔτρεχαν πολλοὶ καὶ γιὰ νὰ κερδίσουν καὶ γιὰ νὰ ἀσφαλισθοῦν. Μάλιστα καὶ ἀπὸ τὴν Κάσον ἓνας πλοίαρχος μιὰ φορὰ κατατρεμένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους κι' ἀπὸ τὴν τύχη του γιατί τοῦχε σπάσει τὸ καράβι του στὸν «Ἀφορεσμένο» ἐκατοίκησε ἐκεῖ ὡς σιμισάτορας.

«Εἶχε γυναῖκα χριστιανὴ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον ἀγαποῦσε ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλάτρευε — Δὲν τὴν ἐτούρκεψε ἀλλὰ τὴν ἄφινε νὰ πη-

γαίνη τακτικά στην ἐκκλησιά της. Τὴν ἔλεγαν Μαρία, καὶ αὐτὸς τὴν ἔλεγε Μεριέμ, ἐφοροῦσε φερειζέ ὅταν ἤθελε νὰ πάγη στὸ Καινούριο χωριὸ ἢ ὅπου ἄλλου μέρους ἦσαν τουρκάλες — Παιδιά δὲν ἔκαμαν. Ὅταν ἦτο στὸ «Σοῦβλο» δὲν ἐκρίβετο στοὺς Χριστιανούς, σπανίως δὲ ἔλειπε ἀπὸ τὸ μετόχι αὐτό. Ἦιο τέλειος τύπος χριστιανῆς. — Οἱ Χριστιανοὶ τὴν ἐσέβοντο, τὴν ἀγαποῦσαν καὶ τὴν ἐκτιμοῦσαν ὅσον δὲν φαντάζεσαι, ποτὲ δὲν τὴν ἴδαν θυμωμένη ὄλο μὲ γλυκάδα μιλοῦσε γι' αὐτὸ τὴν ἔλεγαν «Γλυκομιλοῦσα». Ὅταν ἀπέθανε ὁ Σούλιος τῆς ἄφησε τὸ 1)3 τῆς περιουσίας του ὅπου λένε οἱ Τοῦρκοι «Θουλουθ» τὸ ἄλλο τρίτον ἐχάρισ εἰς τοὺς σιμισατόρους, καὶ τὸ ἄλλο τρίτον εἰς τοὺς κληρονόμους του. Ἡ Μεριέμ κατόπιν τὸ ἔγραψε εἰς τοὺς πλησιεστέρους συγγενεῖς της διότι ἀδελφία οὔτε γονεῖς δὲν εἶχε. Τὰ ἀδελφία της ὡς ἔλεγε πολλές φορές εἶχαν ἀποθάνει μικρὰ παιδιὰ στὰ βουνὰ ἐπάνω ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὸ κρῦο φεύγοντα τὴν ματωμένη καταδίωξι τῶν τούρκων. Οἱ γονεῖς της ἐπίσης εἶχαν σφαγῆ ἀπὸ τοὺς τούρκους! **Δυστυχῆς Ἰκρήτη!** Ἐγραψε ὁμως καὶ 2—3 χωράφια καὶ ἔδωσε καὶ τὰ φλωριὰ καὶ μαλαματικά της εἰς τὴν Χριστιανικὴν κοινότητα κρυφὰ κατ' ἀρχάς, κατόπιν δὲ φανερὰ ὅταν ἐξεφανερῶθη Χριστιανὴ καὶ ἔκτισαν αὐτὸ τὸ μοναστήρι (δείχνωντάς μου μίαν ἐκκλησία) τὸ λένε «στὴ Παναγία τῆ Σουβλιώτισα». Εἶνε παιδί μου θαυματοργό, γιατί τοῦρκος κακὸς δὲν μπορεῖ νὰ κατοικήσῃ στὸ μετόχι αὐτὸ γιατί ἂν κατοικήσῃ ἢ πειράζει κανένα τὸν βγάνει μουρλότο.

Ἐνας μάλιστα κακὸς τοῦρκος ἐπέρασε μιὰ φορὰ, ἐμβῆκε μέσα στὴν ἐκκλησιά ἐξεκρέμασε τὰ τασίματα καὶ ὄλα τὰ ἀσημικὰ νὰ τὰ πάρῃ ἀλλὰ κατόπιν ἐπῆγε νὰ βγῆ ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ δὲν μποροῦσε νὰ φύγῃ, πιασθήκανε τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια του! Καθίξει στὸ στασίδι καὶ κατεβαίνανε χιλιάδες ζωνοσβοῦροι νὰ τὸν πνίξουνε! Φωνάζει τότε καὶ ἔρχεται ὁ παππᾶς κάμνει μιὰ παράκλησι, ἀφίνει ὁ τοῦρκος τὰ ἀσημοχαρίσματα ὅπου εἶχε ἐκκρέμασει καὶ βγάζει καὶ τὸ παραδοσάκκουλο καὶ τὸ κεμέρι του, τὸ ἀφίνει στὴν ἐκκλησία μὲ ὅσα φλωριὰ καὶ παράδες εἶχε μέσα καὶ ἔτσι σὰν νὰ τοῦ λύσανε τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια του καὶ ἔγινε σὰν καὶ πρῶτα καὶ ἔφυγε. Πλιό του δὲν ἐξαναπάτησε στὸ «Σοῦβλο» καὶ ἄφησε παρραγγελιὰ καὶ κατάρα στὰ παιδιὰ του νὰ μὴ πατήσουν ἂν εἶνε δυ-

νατὸν τὰ ποδάρια των στὸ «Σοῦβλο» ἢ ἂν πατήσουν νὰ μὴ κερ-  
ράξουν τὴν ἐκκλησιὰ οὔτε κανένα Σουβλιώτη. Βλέπεις παιδί  
μου, οἱ Ἅγιοι πέρνουν μοναχοὶ των τὸ δικη τους!

«Μὴ φορὰ πάλι ἕνας χριστιανὸς ἐπῆγε νὰ κόψῃ ξηράδια ἀπὸ  
τὸν πρῖνο ποῦ εἶνε ἔξω στὴν ἐκκλησιὰ. Τοῦ λένε ἡ Παναγία δὲν  
θέλει νὰ κόβουν τὸν πρῖνο διὰ νὰ κἀνῃ ἀέρα νὰ καθίζουν οἱ με-  
τοχαρίδες, αὐτὸς δὲν ἤκουσε ἀλλὰ ἔκοψε κλώνάρια, καὶ τὸ βράδυ  
βλέπει στὸν ὕπνο του ἐφταφάνερα μιὰ μαυροφόρα καὶ τοῦ ἔλεγε :  
«γιατί ἔκοψες τοὺς κλώνους τοῦ πρῖνου μου; Ἐὰν κόψῃς ἄλλη  
φορὰ θὰ σὲ τιμωρήσω!» Σηκώνεται τρομασμένος τὸ πρωτὶ, τὸ  
λέγει στὸν ἱερέα. ἐπλήρωσε δεκαπλάσια τὴν ἀξίαν τῶν ξύλων ὅπου  
ἔκοψε, καὶ ἔτσι οὔτε αὐτὸς οὔτε ἄλλος κανεὶς ἀπὸ κεῖ κι' ὀπίσω  
ἔκοψε οὔτε ἕνα κλαδί.»

Ἐγὼ ἀπὸ τὴν πολυλογία καὶ τὸ κύνισμα ὅπου μοῦκανε τὸ  
ζῶον ἐνύσταξα. Ὁ παποῦς μου μὲ εἶδε καὶ μὲ ἐκούνησε καὶ μοῦ  
εἶπε: «ἐνύσταξες παιδί μου;» — Ὅχι τοῦ εἶπα, ἂν καὶ ὀλίγον ἔλ-  
λειψε νὰ πέσω ἀπὸ τὴ νυστάγρα. — Ἐ γι' αὐτὸ τὸ βγάλανε πρὸς  
τιμὴ τοῦ Σούλιου καὶ τὸ ἔλέγανε στὴν ἀρχὴ τοῦ «Σούλιου» ἀλλὰ  
ὅσον ἐπέραν ὁ καιρὸς τὸ λένε «Σοῦβλο» διότι δὲν γνωρίζουν καὶ  
τὴν ἱστορία γιατί ὀνομάσθη ἔτσι. — Ἀλλὰ αὐτὰ εἶνε διακοσῶν  
χρονῶν μαντέδες περασμένα πράγματα ἀλλὰ τώρα παιδί μου σι-  
μόνομεν στὸ μετόχι καὶ πρέπει νὰ πᾶμε στὸ σπῆτι καὶ ἔπειτα  
νὰ πᾶμε νὰ κάμωμεν τὸ σταυρὸ μας νὰ προσκυνήσωμεν τὴ Με-  
γαλόχαρη στὴν ἐκκλησιὰ καὶ ὕστερα νὰ φᾶμε λιγάκι ψωμί νὰ ξε-  
κουρασθοῦμε καὶ νὰ σοῦ ἴω ἕνα ἄλλο πρᾶγμα τὸ ὁποῖον  
ἐγὼ δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ ἀλλὰ καὶ σὺ παιδί μου νὰ μὴν τὸ  
ξεχάσῃς μὰ ἀφοῦ μεγαλώσῃς καὶ μάθῃς γράμματα νὰ τὸ γράψῃς  
καὶ νὰ τὸ διηγᾶσαι τῶν παιδιῶν σου καὶ τῶν ξένων. Δέχεσαι;  
Ναὶ παποῦ μου τοῦ εἶπα δέχομαι.

Ἐκάμαμεν ὅσα εἶπε παραπάνω. Ἐπειτα ἐκαθήσαμεν στὸν  
πρῖνο τῆς Παναγίας ἀπ' ἔξω καὶ μοῦ διηγῆθη ὡς ἑξῆς :

Ἐδὰ καὶ 60 χρόνια πάνω κάτω ἤλθε καὶ ἐκατοικίη εἰς τὸ  
μετόχι ἐδῶ ἕνας παραξένος ξένος ἄνθρωπος μὲ τὴ γυναῖκα του  
μὲ τὴ θυγατερούλα του καὶ μὲ τὴ δοῦλα του, θὰ ἦτο καμμιά  
45αριὰ χρονῶν ἴσως καὶ 50, ἀλλὰ δὲν τούδειχνε πῶς ἦτο τόσο,  
καλοντυμένος πάντοτε, μὲ τὸ σαλβάρι του, μὲ τὸ τσόχινο κοντὸ

καποτάκι του, με μεγάλο φέσι τὸ ὁποῖον ἐτύλισε με μαῦρο μεταξωτὸ μανδῆλι, με τὰ ὄμορφα τσαρδίνια. Ἔλεγε πῶς ὀνομάζετο Χαραλάμπης, ἡ γυναῖκα του Φιαγκούσα καὶ ἡ θιγατέρα του Μαγδαληνή. Ποτέ του δὲν ὠμίλει σὰν δὲν τοῦ ἔδιδαν ἀφορμή, ἅμα ὅμως τοῦδιδαν δὲν ἐσιωποῦσε. Κανεῖς δὲν τὸν ἠρώτησε ἀπὸ ποῦ ἦτο καὶ ποιὸς ὁ λόγος νᾶρθη νὰ κατοικήσῃ στὸ μετόχι αὐτὸ ἐνῶ τοῦδειχνε πῶς ἦτο γεννημένος κι' ἀναθρεμένος σὲ κανένα πυκνοκατοικημένο μεγάλο χωριὸ ἢ πολιτεία, διότι καὶ ἂν ἐτόλμα κανεῖς νὰ τὸν ἐρωτήσῃ δὲν θὰ τοῦ ἔλεγε.

Ἄγόρασε κάμποσα καλούτσικα χωράφια ἑληές ἀμυγδαλιές καὶ τὰ ἔδιδε σιμισακὰ καὶ τὰ ἐκαλλιεργούσανε οἱ μετοχάριδες διότι οὔτε αὐτὸς, οὔτε ἡ γυναῖκα του καὶ ἡ κόρη του δὲν εἰργάζοντο ποτέ. Ἡ μόνη δουλειά του ἦτανε νὰ πέρνῃ κάθε μέρα τὸ τουφέκι του νὰ πηγαίῃ τακτικὰ στὸ κυνήγι. Ἐσκοτώνε πέρδικες καὶ λαγούς καὶ ὄσους δὲν ἐπρόκανε νὰ φάγῃ ἐγύριζε καὶ τοὺς ἐμοίραζε χάρισμα στοὺς μετοχάριδες. Οἱ μετοχάριδες τὸν ἀγαποῦσαν καὶ τὰ παιδιά του, τὸν ἐσέβοντο καὶ τὸν ὀνόμαζαν Καπετάνιο ἀφοῦ μάλιστα στὸ μετόχι δὲν εἶχε ἄλλος κανεῖς τουφέκι καὶ ἅμα ἔθελε βγῆ νὰ κυνηγήσῃ ἐπαρτηροῦσαν ὄλοι με περιέργειαν καὶ με κρυφὴ ζήλια τὸ μισινίγο του καὶ ἐλέγανε «ἄς κοπιάσουνε τώρα νὰ ῥθοῦνε οἱ Τοῦρκοι καὶ θὰ δῆτε τί θὰ τοὺς κάμῃ ὁ Καπετὰν Λάμπης!

Ἦτο τραγουδιστὴς καὶ λυράρης καὶ χορευτὴς μοναδικός. Ποτέ του δὲν ἔλειπε ἀπὸ γάμο καὶ διασκέδασι, ἀλλὰ δὲν κατεδέχετο νὰ πάῃ ποτέ ἀκάλεστος. Δὲν τὸν εἶδαν ποτὲ θυμωμένον μόνον μιὰ φορὰ ὅπου τοῦπανε νὰ πάῃ νὰ παίξῃ λύρα νὰ τὸν πληρώσουνε. Πάντοτε ἔδιδε χρήματα, καὶ μόνον ὅταν ἐπωλοῦσε εἰσοδήματα ἔπερνε. Μὲ λίγους λόγους ἦτο λεβεντάνθρωπος καὶ ἄρχοντας. Ἀλλὰ με ὅλα αὐτὰ ἔδειχνε καμμιά φορὰ σημεῖα ἀφηρημάδας καὶ ψυχικῆς στενοχωρίας σὰν νὰ εἶχε κάποιον κρυφὸ πόνον τὸν ὁποῖον δὲν ἤμποροῦσε νὰ πῆ σὲ κανένα ὅπου νὰ ἀλαφρώσῃ ἡ καρδιά του.

Ποτέ του δὲν ἐπάτησε τὰ πόδια του στὸ Χωριὸ νὰ ἀγοράσῃ ἢ νὰ πωλήσῃ τίποτε ἀλλὰ 2—3 φορές τὸ χρόνο ἤρχετο ἕνα καίκι στὴ γυροθαλασσιά καὶ τοῦ ἔφερνε ὅτι ἐχρειάζετο, ροῦχα, φορέματα, παπούτσια ρυζὶ κλπ. καὶ τοῦ ἐφόρτωνε καὶ αὐτὸς ἂν τοῦ

ἐπερίσσευε στάρι, κριθάρι καὶ ἀμύγδαλα γιατί ἤβγανε πολλὰ ἀπὸ τὰ χωράφια ποῦ εἶχε ἀγοραμένα.

Ἡ γυναῖκα του ἀρχόντισσα καὶ καλοκαμωμένη ἔκανε καὶ τὴ γιάτρουνα καὶ ἅμα ἤθελε ἀρρωστήσει κανεὶς ἢ καμιὰ τῆς ἔκανε κάτι πρακτικὰ γιαιτρικὰ καὶ ἦτον τυχερὴ χωρὶς νὰ πῆ ποτὲ ὅτι δὲν πάη ἢ νὰ ζητήσῃ πληρωμὴ καὶ ἔνεκα τούτου τὴν ἐλάτρευαν οἱ μετοχάριδες. Τὸ ὄνομά της ἐλέγανε καὶ κολοῦσαν τὰ χεῖλη των. Τὰ παιδιὰ τοῦ μετοchioῦ τὴν ἐλέγανε κερὰ μάννα καὶ τῆς ἐφιλοῦσαν τὸ χέρι της διότι τοὺς ἔδιδε καμιὰ φορὰ ζαχαράτα, γλυκίσματα ποῦ τοὺς ἔφερνε τὸ καΐκι καὶ μεσότριβα ροῦχα καὶ παπούτσια καὶ τὰ βάνανε καὶ γι' αὐτὸ ἐσυνορίζοντο πιδὸ νὰ τὴν περιποιηθῆ περισσότερο ὅπου νὰ τὸ ἀγαπᾷ.

Ἡ κόρη της ἐμεγάλωνε, ἐμόρφιζε, γλυκειὰ φυσιογνωμία, μορφοκαμωμένη, γελαστή, φρόνιμη καὶ πάντοτε καλόκαρδη, ἔπαιζε κιθάρα, ἐτραγουδοῦσε μελωδικὰ σὰν τὸν πατέρα της, ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἤξευρε καὶ γραμματάκια διότι ἡ δούλα τὼν ἤξευρε καὶ τὴν ἐδιάβαζε, λένε μάλιστα ὅτι δὲν τὴν εἶχε δούλα ἀλλὰ διδασκάλισα. Ὅσον ἐτέρνα ὁ καιρὸς ἐμεγάλωνε καὶ πλειά ἐμόρφιζε. Ὅταν ἦτο 16 χρονῶν ἐνόμιζε κανεὶς πῶς ἦτο 25, παχειά, μαυρομάτα καὶ γλυκομίλητη, γιὰ αὐτὸ δὲν τὴν εὑρίσκες ποτὲ ἀλλέως μόνον «ἡ Ἀρχοντοπούλα». Ἐφοροῦσε τακτικὰ μεταξωτὲς κάλτσες πρωτοφανίστικο πρᾶγμα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ τσόκαρα Σφακιανίστικα ποῦ ἦτον μιὰ πρεπιὰ κ' ἓνα καμάρι, χορευτρία ἀπὸ ταῖς πρώταις, μὲ λίγα λόγια εἶχε ὅλες ταῖς χάρες ποῦ ἠμπορεῖ νὰ ἔχη μιὰ ἀγγελοπλασμένη νέα καὶ γιὰ αὐτὸ ἐκρυφοπονούσανε γιὰ αὐτὴ ὅλα τὰ μετοχαράκια καὶ καμιὰ φορὰ χωρατεύοντες ἐλέγανε τὸ ἓνα τοῦ ἄλλου. «Δὲν εἶναι γιὰτὰ μοῦτρα σου».

Μιὰ μέρα τὴν ἐπῆρε ὁ πατέρας της νὰ πᾶνε στὸ πανηγύρι στὸν Ἅγιο Ἀνδρέα ποῦ εἶναι κοντὰ στὸ γυρογιάλι καὶ μακρὰ ἀπὸ τὸ Σοῦβλο καμιὰ ὥρα. Ἐνδύθη ἡ κοπέλα ἔβαλε τὰ γιορτιάτικα της φορέματα, τὰ μαλαματικά της, τὸ γιορτάνι της, τὸ κοντογοῦνι της ἐπῆρε καὶ τὴ κιθάρα της καὶ ἐπήγανε. Μετὰ τὴν λειτουργία ἐφάγανε ὅλοι ἀδελφωμένοι ἤτιανε καὶ ἔπειτα ἀρχίσανε νὰ χορεύουνε. Ἡ κοπέλα ἔπαιζε τὴ κιθάρα, ὄργανον τὸ ὁποῖον πρώτη φορὰ εἶδανε καὶ ἀκούσανε οἱ πανηγυριώτες καὶ ἐθαυμάζανε καὶ ἐσαστίσανε νὰ βλέπουν τέτοιο ὄργανο καὶ τέτοιον ἄγγε-

λο νὰ τὸ παίξῃ. Κατόπιν ἐχόρευε καὶ κανενὸς τὸ μᾶτι νέων καὶ γέρων, θυληκῶν καὶ ἀρσενικῶν δὲν ἐξεκόλα ἀπὸ πάνω της!

Ἔτυχε δὲ νὰ εἶνε ἐκεῖ καὶ ἓνας γέρος πλοίαρχος ὅπου ἄραξε τὸ καράβι του στὸ Καραβοστάσι νὰ πάρῃ νερὸ καὶ αὐτὸς τὴν παρατηροῦσε περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς λοιποὺς ὅπου ἦσαν ἐκεῖ. Προσεκάλεσε μυστικὰ καὶ χωριστὰ ἓνα δυὸ μετοχάριδες καὶ ἐξήτασε τὴ γεννιά της, καὶ ἔμαθε σὲ λίγη ὥρα ὅλην τὴν ἱστορία της, καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθη ὅλα, προσκαλεῖ μετὰ τὸν χορὸν τὸν πατέρα της καὶ τοῦ λέγει: «Ἄκουσε Καπετᾶν Χαραλάμπη, τὸ κορίτσι σου μοῦ ἀρέσει πολὺ καὶ θέλω νὰ τὸ κάμω ἂν ἔχεις εὐχαρίστησι μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ θέλημα νύφη μου. Εἶνα ἁμαρτία νὰ μὲν πάντα φυλακισμένο καὶ περιορισμένο στὸ ξηρότοπο αὐτὸ. Εἶμαι ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, τὸ καράβι εἶναι δικό μου, ἔχω δυὸ ἀκόμη μικρότερα καράβια, ἔχω ἓνα μοναχογιὸ καὶ δυὸ θυγατέρες καὶ τὴ γρηᾷ μου. Δὲν κανχοῦμαι ἀλλὰ μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ δύναμι ἔχωμεν νὰ τρώμε καὶ ταῖς νύκτες νὰ μὴν τὰ ἀποφάμε ἂν ζήσωμε καὶ 100 χρόνια, Σκέψου ὁ γιὸς μου εἶναι 27 χρονῶν, καλοκαμωμένο, ὅποια θέλω τοῦ πέρνω ἀπὸ τὸν τόπο μου. Δὲν σοῦ ζητῶ προῖκα ὅτι ἔχεις ὄρεξι καὶ δύναμι δῶσε τῆς θυγατέρας σου καὶ νὰ μὴν τῆς δώσης τίποτε δὲν μὲ μέλλει, τὴν θέλω μόνον διὰ τὰ χαρίσματα τὰ φυσικὰ καὶ τὴν τιμιότητά της. Σκέψου μὲ τὴν ὑπομονή σου συνεννοήσου μὲ τὰ παιδιὰ σου καὶ δῶσε μου ἀπάντησι σ' ἓνα μῆνα ἢ καὶ δυό.»

Ὁ Χαραλάμπης τοῦ ἀπεκρίθη τότε μὲ εὐγένεια καὶ τοῦ εἶπε: «Καπετάνιο μου τὰ λόγια καὶ ἡ ἐκτίμησί σου μὲ τιμᾷ πολὺ, ἀλλὰ τέτοια σπουδαῖα ζητήματα δὲν τελειώνουν διὰ μιᾶς. Δὲν θὰ τὸ θεωρήσης πιστεύω προσβολή ὅτι θὰ ἐξετάσω, καὶ ὅτι θὰ συνεννοηθῶ ὅπως εἶπες μὲ τὰ παιδιὰ μου καὶ νὰ σὲ ἀπαντήσω. Μάλιστα εἶπε ὁ Καπετάνιος, σύμφωνος τοῦ ἔδωκε δὲ καὶ τὸ ὄνομά του σ' ἓνα χαρτί ἂν ἤθελε νὰ τοῦ γράψῃ τὴν ἀπάντησι καὶ ἔπειτα ἀποχαιρετισθῆκανε καὶ ἐπῆγε καθένας στὴ δουλειά του, χωρὶς κανεὶς μετοχάρι; νὰ καταλάβῃ διότι καὶ οἱ δύο ἦσαν γνωστικοὶ καὶ μυστικοί.

Μετὰ δυὸ μῆνας ὁ Καπετάνιος ἐπῆγε στὴ Ζάκυνθο ἓνα γράμμα καὶ τοῦ ἔλεγε:

Ἄγαπητὲ Καπετάνιο,

Γιὰ ὅσα ὁμιλήσαμε στὸν Ἅγιο Ἀνδρέα δέχομαι ἀλλὰ πρέπει νὰ ρθῆ ὁ γιός σου νὰ δῆ τὴν κοπέλα καὶ νὰ τὸν δῆ κι' ἐκεῖνη καὶ ἂν ἀρέσῃ ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου νὰ γίνουν οἱ ἀρραβῶνες, ἂν δὲν θέλουν πάλιν, ὅτι εἶπαμε νερὸ κι' ἀλάτι.

### Χαρολάμπης

Ἄμα πῆρε τὸ γράμμα ὁ Καπετάνιος ἐτοιμάσθηκε νὰ ρθῆ, ἔτυχε μάλιστα νὰ εὔρη νὰ ναυλώσῃ τὸ καράβι νὰ φορτώσῃ χαρούπια ἀπὸ τὴ Σιτεία καὶ ἐθεωρήθη καλὸ σημάδι. Ἐπῆρε ὅτι ἐχρειάζετο φορέματα καὶ μαλαματικά γιὰ τὴ νύφη, φαγώσιμα μὲ σκοπὸ νὰ κάμῃ ἀμέσως τὸ γάμο. Πῆρε καὶ τὸ γιό του καὶ ἕνα του κουνιάδο καὶ ἀράξανε στὸν Ἅγιο Ἀνδρέα. Εἶδοποίησανε καὶ τὸν Καπετὰν Χαρολάμπη καὶ ἐπῆγε καὶ τοὺς συνεπῆρε καὶ ἐπῆγανε στὸ Σοῦβλο.

Ὁ γιός τοῦ Καπετάνιου καλοκαμωμένος πράγματι, ὀλίγον κοντός, μὲ τὸ κοντονησιώτικο βρακάκι τὸ σαντεδένιο, μὲ ταῖς τσουνωτὲς γόβαις, μὲ ταῖς κάλτσες του, μὲ τὸ κόκκινο φέσι καὶ μπλάβο μεταξωτὸ μανδηλι, μὲ τὸ ρωλόι καὶ μὲ τὸ μπασ-ιλῆ στὴ μέση, ὥστε νὰ δῆ τὴν κοπέλα ἐκουζουλάθηκε καὶ δὲν ἐξάνοιγε ἄλλο πρᾶγμα μόνον αὐτὴ! Ἡ κοπέλα ἐπίσης τὸν ἐρέχθη καὶ τοῦ ἔρριγνε σὰν δὲν τὴν ἔβλεπε κάτι κρυφὲς ματιὰς καὶ σιγαναστενάγματα ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κεφαλὴ. Τέλος ἐδεχθήκανε καὶ τὰ δυὸ μέρη καὶ ἔγινε ἡ ἀρραβώνιασις ἀμέσως καὶ ἐμείνανε σύμφωνοι νὰ πᾶνε νὰ φορτώσουνε τὸ καράβι ἀπὸ τὴν Σιτεία καὶ νὰ γυρίσῃ σὲ 8 ἡμέραις νὰ τὴν στεφανωθῆ.

Ἐγύρισε κατὰ τὴ συμφωνία τοὺς σὲ 8 ἡμέρες τοὺς ἐβοήθησε καὶ ὁ καιρὸς μπονάτσα καὶ τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα. Ὁ Καπετὰν Χαρολάμπης ἔστειλε στὰ κοντομέτοχα καὶ ἐπροσκάλεσε ὅλους τοὺς μετοχάριδες ἀνεξαιρέτως καὶ τοὺς Σουβλιώτες. Ἐγίνε γάμος ξακουστός, ἡ νύφη καὶ ὁ γαμβρὸς ἐλάμπανε στὰ μαλαματικά καὶ στὰ μεταξωτὰ φορέματα, ἐγλεντίζανε 3 ἡμέρες καὶ ὅλοι ἐμείναν εὐχαριστημένοι. Ὅλοι ἐλέγανε «χαρᾶς τὴ μοῖρα τῆς ποῦ ἐπῆρε τέτοιο ἄνθρωπο» κλπ.

Ἡ Διληπάτσα ὅμως μιὰ τετραπέρατη πολύξευρη καὶ πολυπαθωμένη Σουβλιώτισσα γυρίζει καὶ τοὺς λέει:

—Χαράκι νὰ σᾶς πλακώσῃ θεοκατάρατες θὰ φταρμίσετε τὸ



ἀνδρόγυνο καὶ ποιὸς ξεύρει τὰ στερνά, τοὺς τὸ ἴδιο λέγανε καὶ γιὰ μένα καὶ βλέπετε τώρα πῶς κατήντησα, ἀπένανε ὁ ἄνδρας μου, ἐσκοτώσανε οἱ Τοῦρκοι τὴ μάννα μου, ἀποθάνανε τὰ παιδιά μου ἀπὸ βλογιές, καὶ βλέπετε τώρα τὰ χάλια μου !

Μετὰ τὸν γάμον 3 ἡμέραις ἐπῆρε ὁ γαμβρὸς τὴ νύφη καὶ ἐπήγανε μὲ τὴ συνοδεία ὅλη εἰς τὸν Ἅγιο Ἀνδρέα καὶ ἐκεῖ τοὺς ἀποχαιρετίσανε καὶ ἐγυρίσανε πίσω οἱ γονεῖς καὶ καλεστοὶ καὶ ἔφυγε τὸ ἀνδρόγυνο μὲ τὸν πενθερόν της, καὶ τῆς ἠκολούθει μόνον μιὰ Σουβλιώτισα νεόχηρα ἢ ὅποια ἐσυνήθιζε τακτικὰ καὶ ἔκανε στὸ σπίτι τῶν δουλειά, τὴν ἐλέγανε Παροῦτα διότι ἀπὸ γεννητῶντας ἦτο τὸ ἓνα της πόδι στραβό.

Ἐκεῖ ὁ καιρὸς ἦτο καλὸς καὶ σὲ λίγες μέραις ἐφθάσανε στὴ Ζάκυνθο, ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ ἡ πενθερά της τὴν ὑποδεκτῆκανε μὲ ἄδολη καρδιά καὶ οἱ ξένοι τὴν ἐκύτταζαν καλά, καλὰ καὶ ἐλέγανε: «Μωρὲ ἐπέτυχε τὸ Καπετανόπουλο στὴν πανδρεία του ! ! Καλὰ τὸ λένε πῶς ἡ Κρητικιὲς εἶναι πολὺ ὁμορφες.»

Ἡ πενθερά της τὴν ἠγάπα σὰν θυγατέρα της, γιὰτὶ δὲν εἶχε νὰ κάμη καὶ ἄλλη νύφη. Τὸν ἓνα της λόγο δὲν ἔκανε δύο, ἔκανε ὅτι μποροῦσε νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ. Ἐφυσσοῦσε τὴ γῆ νὰ καθίσσῃ ποῦ λέει ὁ λόγος, ὁ πενθερὸς της καὶ ὁ κουνιάδος της τὸ ἴδιο.

Ἐκεῖ ὁ ἄνδρας της ἀκόμη περισσότερον ἄμα ἠθέλε τὴν δὴ νὰ γρυνιάσῃ μόνον ποῦ δὲν ἔκλαιγε. Τὴν ἐπήγαινε τακτικὰ σὲ χορούς, σὲ γλέντια, σὲ ἐξοχάς, σὲ περιπάτους, σὲ διασκεδάσεις, σὲ πανηγύρια νὰ περάσῃ ἢ ὥρα της. Ὑστερα ἀπὸ τόσας περιποιήσεις καὶ συναναστροφὰς ἦλθε ἡ κοπέλα καὶ τὸ πῆρε πάνω της, ἐφούσκωσε τὸ μυαλό της καὶ ἐκακοξήγησε τὰς περιποιήσεις ὅπου τῆς ἐκάνανε καὶ ἐνόμισε πῶς ἦταν ὑποχρεωμένοι γιὰ αὐτὴ, μὲ ἄλλους λόγους ἐξενίνιασε καὶ δὲν καταδέχετο οὔτε τοὺς κουνιάδες οὔτε τὴν πενθερά της νὰ ἀκούσῃ καὶ γιὰ αὐτὸ ἀρχίσανε ἀπὸ λίγο λίγο νὰ τὴν κρυφομισοῦνε. Βάσανο στὸν ἄνθρωπο ποῦ θὰ τὸ πάρῃ πάνω του εἴτε ἄνδρας εἴτε γυναῖκα εἶναι. Αὐτὴ μάλιστα νὰ κατοικᾷ στὸ Σοῦβλο ἓνα μικρὸ μετοχάκι καὶ ἄξαφνα νὰ πάῃ σὲ πολιτεία νὰ δῆ ἄλλο κόσμον, ἄλλα πράγματα καὶ ἄλλους ἀνθρώπους δὲν εἶχε καὶ πολὺ ἄδικο. Μιὰ ἡμέρα ἔδειρε τὴν δοῦλα της τὴν Παροῦτα χωρὶς ἀφορμὴ. Ἡ Παροῦτα ἔκλαιγε καὶ ὠρκίσθη νὰ τὴν ἐκδικηθῇ.

“Ο ἄνδρας της δὲν τὰ μυρίσθηκε ὅλα αὐτὰ διότι μόλις ἐκάθησε στὴ Ζάκυνθο 2 μῆνες ἀπὸ τὸν γάμον του καὶ ἔπειτα στὴν Εὐρώπη μὲ τὸ μεγάλο καράβι τὸ ὁποῖον τοῦ ἐχάρισε ὁ πατέρας του. “Ἐλεπε 13 μῆνας καὶ ὕστερα ἦλθε ξαφνικὰ, πηγαίνει στὸ σπῆτι του καὶ βλέπει ἀπ’ ἔξω παιδιὰ καὶ μέσα γυναικομάζωμα! Τὶ εἶχε συμβῆ; ἢ γυναῖκα του ἐκοιλοπονοῦσε!!! Εἶχε ἐξαπατηθῆ ἀπὸ μιὰ Ζακυνθινὴ μαυλίστρα, βοηθουμένη καὶ ἀπὸ τὴν Παροῦτα, καὶ ἔπεσε στὰ νύχια καὶ στὴν ἀγκαλιὰ ἐνὸς ξεπεσμένου νυκτογύρη Ζακυνθινοῦ βαγαπόντε!

“Ἐτριψε νὰ μάτια του! μήπως βλέπει ὄνειρον. “Εβάσταξε τὸν θυμὸ του, δὲν ἐμβῆκε στὸ σπῆτι του, ἂν καὶ οἱ Ζακυνθινοὶ εἶναι φυσικὰ εὐδρέσιστοι ζῶηροὶ καὶ φιλότιμοὶ ποῦ μποροῦν νὰ σκοτωθοῦν ἢ νὰ σκοτώσουν ἄνθρωπο γιὰ τὴν τιμὴ των, αὐτὸς ὅμως ὡς κοσμογυρισμένος ἐσκέπτετο διαφορετικά. “Ἐπῆγε καὶ ἔμενε στοῦ πατέρα του τὸ σπῆτι, πάντοτε ὅμως συλογισμένος, κλιτὸς καὶ περιλυπος.

“Αφοῦ ἐσαράντισε τὴν ἐκάλεσε, τοῦ ἐξωμολογήθη τὴν ἁμαρτία καὶ τοῦ ἔκλαιγε καὶ τοῦ ὑπόσχετο νὰ τὴν δεχθῆ καὶ δὲν τὸ ξανακάνει. Αὐτὸς ὅμως «ποῦ σ’ ἀκούει ἢ χώρα;» “Ἐγινε θηρίο δὲν τὴν ἐδέχθη μὲ κανένα τρόπον καὶ ἀμέσως τὴν ἔβαλε σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ μικρὰ καράβια ὅπου εἶχανε καὶ τὴν πέμπει τοῦ πατέρα της στὴν Κρήτη μαζὺ μὲ τὴν Παροῦτα, διότι τὸ παιδί της εἶχε ἀποθάνει πρὶν σαραντίση.

“Ἦλθαν στὴν Κρήτη στὸν Ἅγιο Ἀνδρέα καὶ ὁ καπετάνιος τοῦ καραβιοῦ ποῦ τὴν ἔστειλε, εἰδοποίησε τὸν πατέρα της νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν παραλάβῃ. “Ο πατέρας της ἔτρεξε ἀμέσως διότι δὲν ἐγνώριζε τὴν αἰτίαν τοῦ ξαφνικοῦ ἐρχομοῦ της. “Ἄμα ὅμως τὰ ἔμαθε ἠθέλησε ἀπὸ τὸν θυμὸ του νὰ τὴν σκοτώσῃ, μὰ ὁ πλοίαρχος καὶ οἱ ναῦται τὸν ἠμπόδισαν καὶ τὴν παρέδωσαν σὲ δυὸ μετοχάρηδες νὰ τὴν κρύψουν ὡς νὰ τοῦ περᾶσῃ ὁ θυμὸς καὶ ἔπειτα ἐσηκώσανε τὴν ἄγκυρα καὶ ἐφύγανε χωρὶς περισσώτερα λόγια.

Τὸ πρᾶγμα ἐμαθητεύθηκε στὸ Σοῦβλο καὶ στὰ ἐπίλοιπα μετόχια. “Ο Καπετὰν Χαραλάμπης δὲν ἠμποροῦσε πλεῖα νὰ μείνῃ στὸ Σοῦβλο ἀπὸ τὴν ἐντροπή του.

Τὴν κατόπιν ἡμέραν ἐτακτοποίησε μερικαῖς ὑποθέσεις τοῦ σπητιοῦ του, παρήγγειλε στὴ γυναῖκα του διάφορα πράγματα

ἐχάρισε στοὺς μετοχάρηδες ὅτι τοῦ χρεωστοῦσαν ὅσοι ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἔπειτα ἐκάλεσε τὸν πνευματικὸ καὶ ἐξωμολογήθη καὶ τοῦ εἶπε:

« Ἐγὼ ἅγιε πνευματικὲ εἶμαι ἀπὸ τῆς βορινῆς πάντες, μὲ λένε « Ἀντώνη Κουκουρίδη, εἶχα πολὺ καλὴ σειρὰ στὸ χωριό μου, ἐπῆρα μιὰ μορφοκαμωμένη γυναῖκα δὲν εἶχε καὶ μεγάλη περιουσία, ἀλλὰ ἔδειχνε φρόνιμη καὶ σιγανή, ἀλλὰ δυστυχῶς « ἀπὸ σιγανὸ « ποταμὸ ψηλά τὰ ροῦχα σου ». Τῆς ἐμπιστεύθηκα ὅτι εἶχα λυτὰ « καὶ δεμένα. Ἐκείνη ὅμως τί κάνει; Δόστου μόνον νὰ ἐξοδεύει « παρὰδες στοὺς ἀνέμους καὶ σὲ ἀχρησίμευτα πράγματα, ὅπου « ἤθελε τῆς κατέβη, νὰ μὴ στένεται στὸ σπῆτι παρὰ μόνον νὰ πη- « γαίνει μὲ τοὺς συγγενεῖς της στὰ χωριά ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Φαντάσου « ποῦ τὴν ἐβγάλανε « Χωριογύρα ». Ἄμα δὲν τὴν εὔρισκα στὸ « σπῆτι νὰ τῆς κάμω τὴν παρατήρησιν μὲ ἐφορτώνετο ἀπὸ πάνω. « Μοῦ ἔκλεβε παρὰδες ἀπὸ τὴν τσέπη μου. Ἐκρουφοπωλοῦσε « τὸ λάδι καὶ ἔβανε νερὸ στὸ πιθάρι διὰ νὰ μὴ τὴ νοιώσω, ἀλλὰ « ἐγὼ ἂν καὶ τὰ ἔνοιωθα ὅλα αὐτὰ τῆς ἐσυμπαθοῦσα γιατί τὴν ἀ- « εγαποῦσα ἀπὸ τὴν καρδιά μου καὶ ἔκανα πῶς δὲν ἔκα- « ταλάβαινα τίποτε, γιατί εἶχα καὶ μιὰ ἰδέα ὅτι μιὰν ἡμέρα « θὰ ἀνεγνώριζε τὰ λάθη της καὶ θὰ διορθώνετο μοναχὴ της. « Ὅταν ὅμως τὴν ἔπιασα μοναχὸς μου, καὶ τὴν εἶδα μὲ τὰ μά- « τια μου νὰ κάνη κακαῖς πράξεις μὲ ἓνα μου σύντεκνο, δὲν ἡμ- « πόρεσα νὰ βαστάξω τὸ θυμὸ μου, καὶ τοὺς ἐσκότωσα καὶ τοὺς « δυό !!

« Ἀφοῦ ἔκαμα τὴν πράξι αὐτὴ ἔφυγα κρυφὰ μὲ ἓνα Σφακια- « νίστικο καράβι καὶ ἐπῆγα στὸ Τριέστι ὅπου εἶχα ἓνα ἀδελφὸ « ἔμπορομειστη καὶ τοῦ τὰ διηγήθηκα ὅλα. Αὐτὸς κατόπιν ἐ- « φρόντισε καὶ μὲ ἐπἀνδρῆψε μὲ μιὰ φτωχὴ ἀλλὰ τίμια καὶ καλα- « ναθρεμμένη γυναῖκα μὲ γράμματα ὡς πρέπει, ἐπῆγαιναν ἢ « δουλιές μου καλὰ, καὶ ἐκέρδισα ἀρκετὰ χρήματα γιατί ἐγένηκα « σύντροφος μὲ τὸν ἀδελφὸ μου, ἐκάθισα ἐκεῖ 5—6 χρόνια καὶ « ἔκαμα καὶ τὴν πεντακακομοῖρα ὅπου μοῦ γύρισαν ὀπίσω. Μὰ « ἔλα δὲ ὅπου ἀναζήτησαν τὴν πατρίδα μου. Ποῦ γεννηθῆ στὴν « φυλακὴ τῆς φυλακῆς θυμᾶται, καὶ ἤθελα νὰ κατεβῶ στὴν Κρή- « τη! ἀλλὰ στὸ χωριό μου νὰ γυρίσω ἦτο ἀδύνατον. Ὁ ἀδελφός « μου δὲν ἤθελε στὴν ἀρχὴ μὰ ἀφοῦ εἶδε τὴν ἐπιμονή μου μὲ ἀφη-

«σε και με ἐβοήθησε μάλιστα. Μοῦ εἶπε και ἄλλαξα τὸ ὄνομά μου και ἦλθα ἐδῶ ἀγνώριστος και ξένος, τὸ καιῖκι ποῦ ἐρχότανε ἐδῶ 2—3 φοραῖς τὸν χρόνον και μοῦ ἔφερε πράγματα μοῦ «τὰ ἔστειλε ὁ ἀδελφός μου. Τώρα λοιπὸν δὲν ἔμπορῶ νὰ καθίσω πλιὰ ἐδῶ ἀπὸ τὴν ντροπὴ μου μόνον σοῦ ζητῶ συγχώρησι «και πὲς και στοὺς Σουβλιῶτες και σ' ὄλους τοὺς χριστιανοὺς νὰ μὲ συγχωρέσουν. Σ' ἀφίνω και παραγγελιά νὰ ζητήσης ἀπὸ «τὸ σπῆτί μου σάρι νὰ μοῦ κάμης ἓνα σαραντάρι και τὰ κόλυβά μου ζήσω ποθάνω, και σοῦ ἀφίνω και αὐτὰ τὰ 100 γρόσια διὰ «τὸ κερί και λιβάνι και ἂν λειφοῦν ζητήσέ τα ἀπὸ τὴ γυναῖκά μου, ἂν περισεύσουν δώσετα στὴν ἐκκλησία».

Αὐτὰ ἐξωμολογήθη τοῦ πνευματικοῦ με δάκρυα και τοῦ ἐφίλησε τὸ χέρι, και ἔπειτα ἐπῆγε στὸ σπῆτί του ἀποχαιρέτησε τὴ γυναῖκά του ἐπῆρε τὸ ὄπλον του, πῶς εἶχε ναι και καλὰ δουλειὰ νὰ πάγη στὸν Φινοκαλιὰ και ἤθελε νὰ κυνηγᾷ στὸν δρόμον και ἀνεχώρησε.

Τὸ πρωὶ τὸν ἐπερίμενε ἡ γυναῖκά του ἀλλὰ δὲν ἐφάνη, ἐξετάζει μετοχάριδες, ἀλλὰ στὸν Φινοκαλιὰ δὲν εἶχε πάγει, πιάνουνε τὰ βουναὶ και τὰ λαγκάδια και ὄλα τὰ κατατόπια ἀλλὰ δὲν τὸν βρήκανε!

Μετὰ 2—3 ἡμέραις θωροῦνε και κατεβαίνανε μαζωμένες βιτσιλές. Τί τρέχει ἐρωτᾷ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο; Τόσες βιτσιλές σ' αὐτὸ τὸ βαθὺ ρυάκι; Κάτι θὰ ἐφόφισε ἢ ἐκηρμνίσθη! Πᾶνε και παρατηροῦνε και ἦτο τὸ πτωμα τοῦ Κουκουρίδη ὁ ὁποῖος εἶχε κρημνισθῆ ἀπὸ ἓνα θεόψηλο δέτη με τὸ τουφέκι του μαζῆ και τὸν ἐτρόγαν ἢ βιτσιλές και ἀπὸ «κεῖ κι' ὀπίσω τὸ βγάλανε και τὸ λένε και σήμερον ἀκόμη στοῦ «Κουκουρίδη τὸ δέτι».

Ἡ γυναῖκά του ἀπὸ τὴν πολλὴ στενοχωρία και ντροπὴ της δὲν ἔζησε πολὺν καιρὸν και ἔπειτα ἀπέθανεν!

Ἡ κακογραμμένη κόρη του ἐκλαιγε, ἐκλαιγε κάθε ἔμερα και ἀπὸ τὰ πολλὰ κλάμματα ἐπονέσαν τὰ μάθια της και βγάλανε μουζαφίρη και ἐτυφλώθη. Καμμιά δὲν ἤθελε νὰ τὴν πλησιάσῃ διὰ τὴν προᾶξιν ὅπου ἔκαμε και γιὰ τὸν φόβον νὰ μὴν κοληθῆ τὴν ἀσθένειαν τῶν μαθιῶν της.

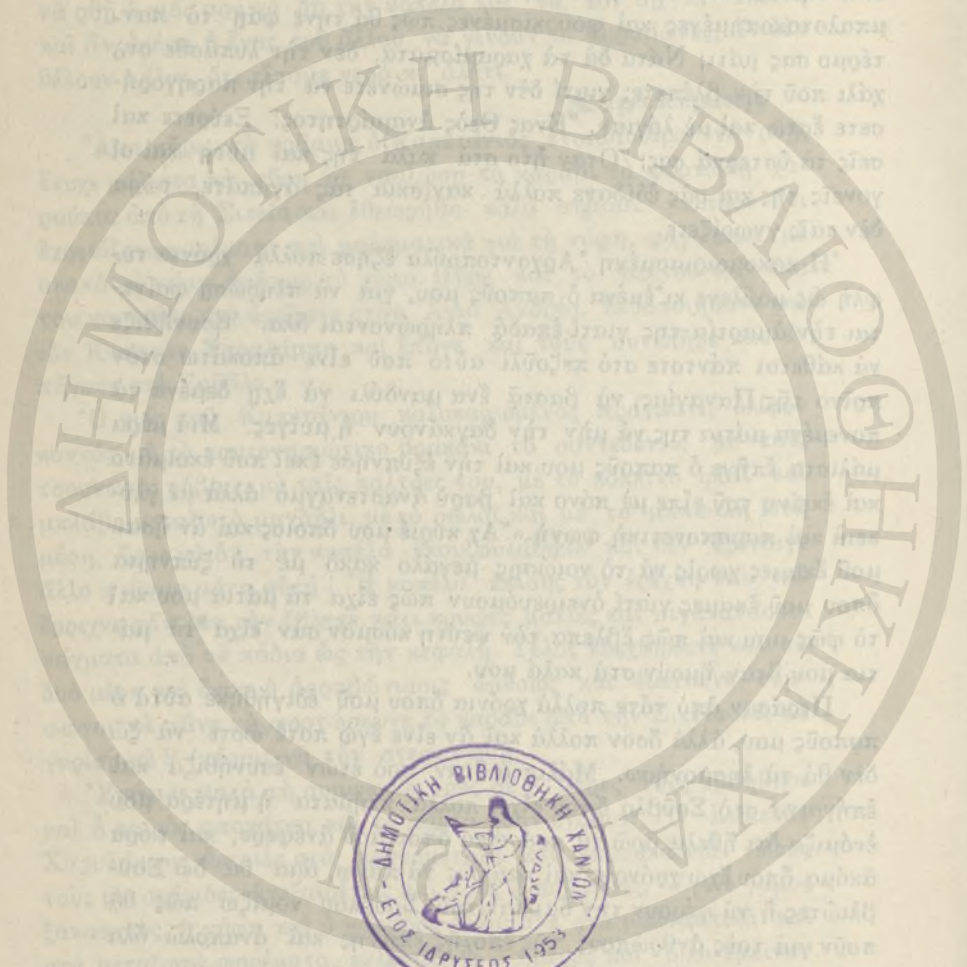
Μόνον ἡ Διλιμπάζα τῆς ἐσυμπαθοῦσε και ἐπήγαινε καμμιά φορὰ και της ἔπλυνε τὰ ρούχα της και τῆς ἐγέμιζε και τὸ σταμνί

νερό ἀπὸ τὴν στέρνα. Ἔλεγε δὲ πολλαῖς φορῆς σταῖς λοιπαῖς Σουβλιώτισσες «Βλέπετε δὲ θεοκατάρατες καὶ ἄσκερτες πῶς ἐματιάσετε τὴν κοπέλα! Δὲν ἤμουν ἐγὼ ποῦ σας τόλγα πολλαῖς φορῆς μπαλοτοκοπημένες καὶ φουρκισμένες πῶς θὰ τὴνε φάη τὸ παντέμο σας μάτι; Νάτα δὲ τὰ χαραμίσματα, δὲν τὴν λυπᾶσθε στὸ χάλι ποῦ τὴν βλέπετε; γιατί δὲν τὴς σιμώνετε νὰ τὴν παρηγορήσετε ἔστω καὶ μὲ λόγια». Ἐνας Θεὸς ἀναμάρτητος! Ξεύρετε καὶ σεῖς τὰ ὑστερνά σας; Ὅταν ἦτο στὰ καλά τὴς καὶ αὐτὴ καὶ οἱ γονεῖς τὴς καὶ σὰς εἶδιδανε πολλὰ κανίσκια τὰς ἀγαπᾶτε, τώρα δὲν ταῖς γνωρίζετε.

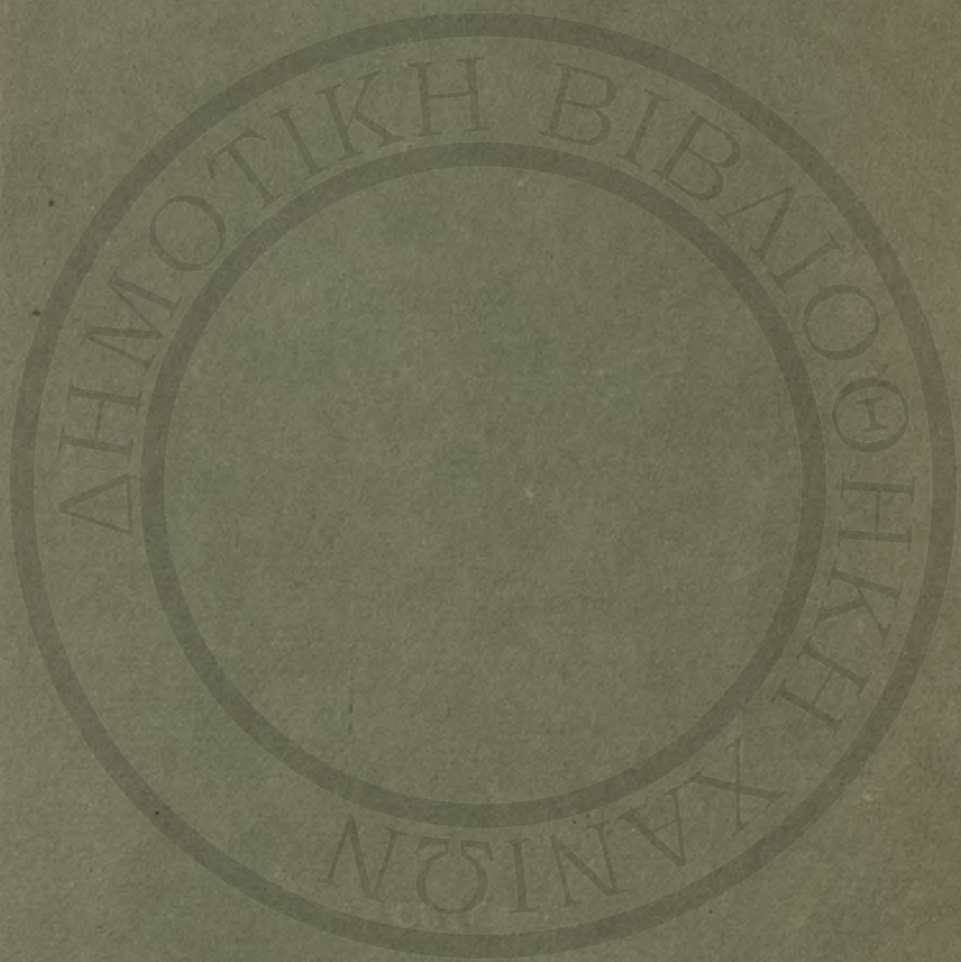
Ἡ κακομοιριασμένη Ἀρχοντοπούλα ἔζησε πολλὰ χρόνια τυφλὴ ὡς μοῦλεγε κι' ἐμένα ὁ παποῦς μου, γιὰ νὰ πληρώσῃ φαίνεται τὴν ἁμαρτία τὴς γιατί ἐπαδῶ πληρώνονται ὅλα. Ἐσυνήθιζε νὰ κάθεται πάντοτε στὸ πεζούλι αὐτὸ ποῦ εἶνε ἀποκάτω στὸν πρῖνο τῆς Παναγίας, νὰ βαστᾶ ἕνα μανδύλι νὰ ἔχη δεμένα τὰ πονεμένα μάτια τὴς νὰ μὴν τὴν δαγκάνουν ἢ μυῖγες. Μιὰ μέρα μάλιστα ἐπῆγε ὁ παποῦς μου καὶ τὴν ἐξύπνησε ἐκεῖ ποῦ ἐκοιμᾶτο καὶ ἐκείνη τοῦ εἶπε μὲ πόνο καὶ βαρὺ ἀναστεναγμὸ ἀλλὰ μὲ γλυκειὰ καὶ παραπονετικὴ φωνή. «Ἄχ κύριέ μου ὅποιος καὶ ἂν ἦσαι. μοῦ ἔκαμες χωρὶς νὰ τὸ νοιώσῃς μεγάλο κακὸ μὲ τὸ ξύπνημα ὅπου μοῦ ἔκαμες γιὰτὶ ὄνειρευόμουν πῶς εἶχα τὰ μάτια μου καὶ τὸ φῶς μου καὶ πῶς ἔβλεπα τὸν ψεύτη κόσμον σὰν εἶχα τὰ μάτια μου ὅταν ἤμουν στὰ καλά μου.

Περάσαν ἀπὸ τότε πολλὰ χρόνια ὅπου μοῦ ἐδιγήθηκε αὐτὰ ὁ παποῦς μου, ἀλλὰ ὅσον πολλὰ καὶ ἂν εἶνε ἐγὼ ποτε ὥστε νὰ ζῶ δὲν θὰ τὰ λησμονήσω. Μάλιστα ὅταν πρὸ ἐτῶν ἐσυνήθιζα καὶ ἐπήγαινα στὸ Σοῦβλο ὅπου εἶχε πολλὰ κτήματα ἢ μητέρα μου ἐνόμιζα ὅτι ἤθελα βρῶ τὰ πρόσωπα ὅπου μοῦ ἀνέφερε, καὶ τώρα ἀκόμα ὅπου ἔχω χρόνους καὶ καιροὺς νὰ πάγω, ἅμα θὰ δῶ Σουβλιῶτες ἢ νὰ φέρουν τὴν ὁμιλίαν τοῦ Σοῦβλου νομίζω πῶς θὰ ποῦν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἀναπολῶ ὅλα τὰ περασμένα, ἀλλὰ ματαίως.

Αὐτὰ ἔχει ὁ κόσμος ὅλα μεταβάλλονται, ὅλα ἔρχονται καὶ παρέρχονται.



ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ  
 ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ  
 ΕΘΝ. ΒΙΒΛ. - ΔΗΜΟΤ. ΒΙΒΛ. - 1951  
 ΕΛΛΑΣ



24.6

20-11

Πωλοῦνται πρὸς ὄφελος τοῦ ἐν Νεαπόλει Μεραυ-  
βέλλον ἀνεγειρομένου Ναοῦ τῆς Μεγάλης Πα-  
ναγίας καὶ τοῦ Ὁρφανοτροφείου Δασηθίου

Δραχμὰς 50









